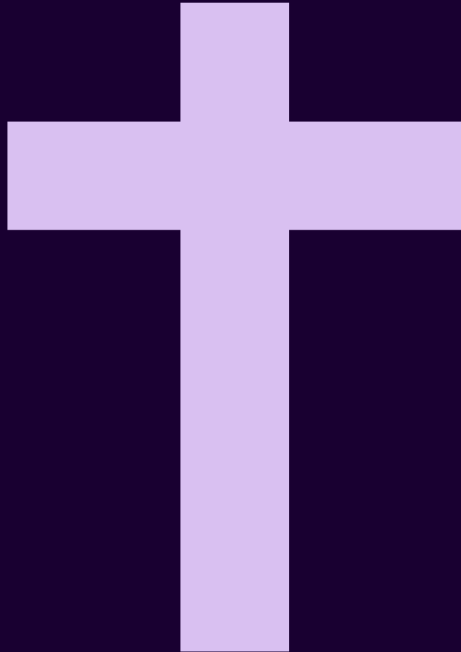

Akabuu Titõi Idei
Ilaa

Monkole New Testament

Akabuu Titōi Idei Ilaa **Monkole New Testament**

copyright © 2006 SIM International

Language: Monkole (Mokole)

Translation by: SIM International

Monkole, Akabuu Titōi Idei Ilaa

This translation, published by the UEED/SIM au Benin, was published in 2006.

If you are interested in obtaining a printed copy, please contact the SIM, BP 15, Parakou, Benin.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-10-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
596bf1bc-1348-53da-8787-98c1d2a18282

Contents

Matie	1
Maaku	34
Luku	54
Zãa	88
Woo Bε Nã	112
Romu	143
Kõrenti I	157
Kõrenti II	171
Galati	180
Efεεzu	185
Filipi	190
Kolosee	194
Tεsalonika 1	198
Tεsalonika 2	201
Timotee I	203
Timotee II	207
Titee	210
Filemωω	212
Ebεε	213
Zaaki	224
Piεε 1	228
Piεε 2	232
Zãa 1	235
Zãa 2	239
Zãa 3	240
Zudu	241
Kuyei Zãa	243

Laabaau jüida iyi Matie í kò

*Dimii nyaanzei Jesu Kirisi ña
(Cò Luku 3:23-28)*

¹ Dimii nyaanzei Jesu Kirisi ña wee. Jesu Kirisii í je tókui Davidi, nò Davidi mò wa je tókui Aburhamu.

² Aburhamui í bí Izaaki, Izaaki mòi í bí Zakòbu. Zakòbu mòi í bí Zuda do igbãe do ifõe ña. ³ Zuda do Tamaa aboe aña mòi á bí Faresi do Zara. Faresi mòi í bí Esiromu. Esiromu mòi í bí Aramu. ⁴ Aramu mòi í bí Aminadabu. Aminadabu mòi í bí Nasõõ. Nasõõ mòi í bí Salamõõ. ⁵ Salamõõ do Rahabu aboei á bí Boazi. Boazi mòi do Rutu aboei á bí Obedi. Obedi mòi í bí Izai. ⁶ Izai mòi í bí Davidi iyi í na í je ilaaluu.

Davidiu mòi í bí Salomõõ. Iyei Salomõõui í je aboi Urii iyi Davidi í sou. ⁷ Salomõõ mòi í bí Roboamu. Roboamu mòi í bí Abia. Abia mòi í bí Azafu. ⁸ Azafu mòi í bí Zozafati. Zozafati mòi í bí Zoramü. Zoramü mòi í bí Oziasü. ⁹ Oziasü mòi í bí Zoatamu. Zoatamu mòi í bí Akazi. Akazi mòi í bí Ezekia. ¹⁰ Ezekia mòi í bí Manasee. Manasee mòi í bí Amõõ. Amõõ mòi í bí Zoziasü. ¹¹ Zoziasü mòi í bí Zekonia do ifõe ña si waati iyi ilaalui Babilõni, ilu nlau, í je inei Izireli ña igü í nètò ña si ilèe.

¹² Si anyii iyi à nètò ña ikpa Babilõni ñoi Zekonia í bí Salateli, nò Salateli mòi í bí Zorobabeli. ¹³ Nò Zorobabeli mòi í bí Abiudu. Abiudu mòi í bí Eliakimu. Eliakimu mòi í bí Azõõ. ¹⁴ Azõõ mòi í bí Sadòku. Sadòku mòi í bí Akimu. Akimu mòi í bí Eliudu. ¹⁵ Eliudu mòi í bí Eleazaa. Eleazaa mòi í bí Matani. Matani mòi í bí Zakòbu. ¹⁶ Nò Zakòbu mòi í bí Zozefu mòkò Maari, nò Maari mòi í je iyei Jesu iyi á ya kpe Kirisi.

¹⁷ Bèbei si dimi ñau hai waatii Aburhamu wa hee ku naa si waatii Davidi, tóku ikã ikã maatëi í wèe. Hai bi Davidi má ku naa si waati iyi à bòò ña Babilõni tóku ikã ikã maatëi í wèe. Si anyie, hai waati iyi à bòò ña Babilõniu ku naa si waati iyi à bí Jesu iyi á ya kpe Kirisi tóku ikã ikã maatëi í wèe má.

*Kubí Jesu Kirisi
(Cò Luku 2:1-7)*

¹⁸ Yaase bei à bíò Jesu Kirisi wee. Hai waati iyi Maari í wèe mudëi à mua Zozefu. Amma hee a maa tótò sèe Maari í ne así do gbugbã Hundei Ilaaõ. ¹⁹ Zozefu mòkòeü wee inè dee dei. Kù bi ñu ku dasi Maari

anyò si bantuma. Na ñoi í ce í dasi idò ñu ku kòsiè si asii. ²⁰ Si bei wa lasabu bèbe ñoi amalekai Aõ Lafëe í naa í sòò si ala í ni, Zozefu, awò tókui Davidi ilaaluu, mà ce ñoi í so Maari, mudëe iyi à muèu. Dasie kpasë. Así iyi í neu be, do gbugbã Hundei Ilaaõ. ²¹ Á bí ama inemòkò nò i sòò Jesu. Nñui á faaba inèe ña hai si dulum du ña.

²² Mii ñau ihë fei í cei ku ba ide iyi Aõ Lafëe í tako í sò walii Ezai ku sisia inè ñau ku kò, ²³ iyi í ni,

Mudëe gò iyi kù mà mòkò á na ku ne así.

Á bí ama inemòkò,
Nò a kpoo Emanuèli.

Yaasei iriui í je Ilaaõ í wèe do awa.

²⁴ Iyi Zozefu í jì ñoi í ce bei amalekau í sòò, í dasi Maari kpasëe. ²⁵ Amma añaò a kù tótò sèe hee í koo í bíò ama inemòkòe. Nò Zozefu í sòò Jesu.

2

Woo mà ña à naa Jesu ku cò hai nunui daakò

¹ Á bí Jesu Betelehemu si ilèi Zudee si waatii amanlu Herodu. Si anyii kubíe woo mà yaasei andaiya gò ña à naa Zeruzalemü hai nunui daakò, ² nò à bee à ni, iwoi ilaalui Zuifu ña iyi à bí nseiü í wa. Hai nunui daakò à ye andaiyae í fita, ñoi à naa ku tòòe.

³ Iyi amanlu Herodu í gbò ideu, ñoi inòe í fò, bèbe mòi inei Zeruzalemü ñau fei inò ña í fò. ⁴ Ñoi í tótò inè ngboi woo weei Ilaaõ ña do woo kò inè ña si wooda ña fei nò í bee ña tengi bii à ni aa bí Inè iyi Ilaaõ í cicau.

⁵ Ñoi à jèaa à ni, Betelehemü si ilèi Zudee domi bèbei walii Misee í tako í kòò wo, ⁶ í ni,

Ilaaõ í ni,

Inè inei Betelehemü ña, si ilèi Zudee,

Ntò ntò, ilu ñe kù kere si ilu nlai Zudee ña fei,

Si na iyi í jò hai si ilu ñei ilaaluu á fita

Inè iyi á gbã inei Izireli, inè ña.

⁷ Ñoi Herodu í jò à kpe woo mà ñau do asii, í bee ña si waati iyi andaiyau í fita dee dee. Nò à sòò. ⁸ Iyi í gbò bèbe nò í sò ña í ni a bò Betelehemü a koo a bee yaasei amau wa sãa sãa. Bii à yòò nò a nyi wa a naa a sò ñu ku ba ñu mò ñu koo gulea.

⁹ Iyi à gbò ideu à tã, ñoi à dasi kpãa. Nò andaiya iyi à tako à ye hai nunui daakòu í nyi

í cua n̄a má hee tengi bii amau í wa, í bei í leekí lele be cau. ¹⁰ Iyi à ye andaiyau í leekí beεbe, n̄ai id̄o n̄a í d̄o hee í caa. ¹¹ N̄o à l̄o ile be n̄ai à ye amau do Maari iyee. N̄o à gule à t̄oε. N̄o à f̄u b̄oḡoi amani n̄a à nya wura à muaa, do tulare iyi à ya jo do ikpo ku d̄o inunu iyi à ya kpe miru.

¹² Si anyiε Ilaađ í s̄o n̄a si ala í ni a maà nyi bi amanlu Herodu má. N̄o à too kp̄aa mmu à neò ilei ide n̄a.

Zozefu n̄a à sa à ne ilei Ezibiti

¹³ Iyi woo mà n̄au à to anyi à ne, n̄o amalekai Ađ Laf̄εe í naa bi Zozefu si ala í ni, dede i so amau do iyee i sa i neò n̄a ilei Ezibiti, domi Herodu á de amau ku kpa. I koo i buba be tit̄a hee aj̄o iyi an na n̄i i nyi wa má n̄a.

¹⁴ Na n̄ai í j̄o Zozefu í dede id̄u í so amau do iyee í neò n̄a Ezibiti. ¹⁵ Bei à buba hee Herodu í koo í ku. Iyi be í cei ku ba ide iyi Ađ Laf̄εe í s̄o waliie ku sisia ine n̄au ku k̄o, si bei í ni, hai Ezibitii ñ kpe amam wa.

À kpa ama keeke n̄a

¹⁶ N̄ai amanlu Herodu í ye iyi woo mà andaiya n̄au à lele n̄nui, n̄ai id̄oε í k̄o jiida jiida. N̄ai í ce dooi waati iyi woo mà n̄au à ye andaiyau í fita, n̄ai í j̄o à koo à kpa ama inem̄ok̄o kp̄ot̄o n̄a hee ku koo si do amai ad̄o minji n̄a fei si ilui Betelehemu do ileεkoε n̄a fei. ¹⁷ Beebei ide iyi walii Zeremi í f̄ou í ce. Í ni,

¹⁸ À gb̄o anu ku d̄o si ilui Rama.

À gb̄o ine n̄a à kpata,

À waa c̄a buubuu.

Asee, Raselii wa kpata na irii amaε n̄a.

N̄o à b̄o ku leleε,

Amma í k̄o ku gb̄o kuleleu

Si na iyi í j̄o amaε n̄a a k̄u wεε má.

Zozefu n̄a à baa hai ilei Ezibiti

¹⁹ Si anyiε Herodu í naa í ku, n̄ai amalekai Ađ Laf̄εe í naa bi Zozefu si ala ilei Ezibiti be, ²⁰ í ni, dede i so amau do iyee i nyiò n̄a ilei Izireli. Ine n̄a iyi à waa de amau ku kpa à ku.

²¹ N̄o Zozefu í dede í so amau do iyee à nyi ilei Izireli má. ²² Amma í gb̄o iyi Aakelausii í je bommai baεε Herodu si ilei Zudeeu, n̄ai wa ce n̄joi ku b̄o ku buba be. N̄o Ilaađ í s̄o si ala má í ni ku b̄o ilei Galilee. N̄ai í tekí í b̄o Galilee si bei Ilaađ í s̄o. ²³ N̄o í koo í buba

Nazareti. Beebei idei walii n̄au í k̄o, si bei à ni aa kpoo inei Nazareti.

3

Waazoi Z̄aa woo dasi inyi

(C̄o Maaku 1:1-8; Luku 3:1-18; Z̄aa 1:19-28)

¹ Waati beebei, Z̄aa woo dasi inyi í naa wa ce waazo si gbabuai Zudee. ² Í ni, i kpaasi id̄o n̄n̄e n̄a domi waati í maai iyi Ilaađ á na ku je bommaε. ³ Idei Z̄aui walii Ezai í f̄o wo, si waati iyi í ni,

À gb̄o imui ine ḡo wa d̄o anu si gbabua wa ni, I teese kp̄aa Laf̄εe ku te n̄a.

⁴ Z̄aa wa dasi ib̄oi n̄toi kpookpo, n̄o wa d̄i santikii bata. Ketengbo do nyik̄oi sakoi í je ij̄e. ⁵ N̄o ine n̄a à naa bi tee hai Zeruzalemu do hai ilei Zudee fei do hai ilu n̄a iyi à wa cingaa idoi Zuud̄εeu fei. ⁶ À ce tuubai dulum du n̄a n̄o à j̄o Z̄aa í dasi n̄a inyi si idoi Zuud̄εeu.

⁷ Farisi do Sadusi n̄a m̄o à waa naa bi tee ān̄a n̄kp̄o n̄kp̄o ku ba ku dasi n̄a inyi. Iyi Z̄aa í ye n̄a n̄ai í s̄o n̄a í ni, ine ine buu n̄a bei n̄joi wukuku, yooi í s̄o n̄e í ni i saa id̄ōk̄oi Ilaađ iyi í maai wa. ⁸ Na n̄n̄u, i ce kookoosu jiida i nyisiò iyi ñ kpaasi id̄o n̄a. ⁹ I maà tamaa mà aa ba faaba n̄a si na iyi í j̄o ñ ya maa ni ñ je t̄oku Aburhamu n̄a. An s̄o n̄e, Ilaađ á ȳok̄o ku so kuta n̄au ih̄e ku ce n̄a t̄oku Aburhamu n̄a. ¹⁰ Wee dagba wa k̄asi t̄a m̄om a daò icui j̄ii. Na n̄n̄u, j̄ii iyi k̄u waa so iso jiida fei aa daa a dasi ina. ¹¹ Amu inyii ñ wa n̄ dasi n̄e ku ba ku je seεdai id̄o ku kpaasi n̄n̄e, amma ine ḡo á na ku naa si anyim. Í rem do gbugb̄a nt̄o nt̄o, n̄ k̄u to baa ñ b̄o baataε. N̄n̄ui á da n̄n̄e si Hundei Ilaađ do ina. ¹² Wa mu mii ku fe bileeε si aw̄o, n̄o ku kp̄a bileeu bii à kpokpoε, n̄o ku ko ȳoȳōu ku dasi aka, sakou m̄o ku dasi ina iyi ci ya ku.

Inyi ku dasi Jesu

(C̄o Maaku 1:9-11; Luku 3:21-22)

¹³ Waati beebei Jesu í naa hai ilei Galilee n̄o í b̄o idoi Zuud̄εe ku ba Z̄aa ku dasi inyi.

¹⁴ Iyi í to wa í ni Z̄aa ku dasi n̄n̄u inyi, n̄ai Z̄aa wa bi ku k̄o, í ni, aw̄oi ñ ne kp̄aa i dasim inyi, n̄o beirei í ce ñ waa naa bi tom. ¹⁵ N̄ai Jesu í jeaa í ni, j̄o ku ce beebe tit̄a, domi beebei à ne ka ce ka ceò mii iyi Ilaađ í bi fei. N̄o Z̄aa í je.

¹⁶ Iyi í dasi Jesu inyi í t̄a, be gbak̄a Jesu í fita

wa hai si ino inyiu. Nɔi lelei Aɔ́ í cǐ nɔ́ Zãa í ye Hundei Ilaaɔ́ wa de sie wa bei ankasiidi. ¹⁷Nɔ́ à gbɔ́ ide ku fɔ́ gɔ́ wa hai lele í ni, inɛ ihɛ́i í je Amam. Ñ buu jjiida jjiida, siei ino didɔ́m fei í ya wa.

4

Seetam í lɛɛ Jesu

(Cɔ́ Maaku 1:12-13; Luku 4:1-13)

¹ Si anyii nɔ́u, nɔ́i Hundei Ilaaɔ́ í bɔ̀ɔ́ Jesu si gbabua ku ba Seetam ku lɛɛɛ. ² Nɔ́i Jesu í ce anu ku dǐ dasã ciiji do idũ ciiji, si anyie nɔ́ ari wa kpaá. ³ Nɔ́i Seetam woo lɛɛu, í naa sie í ni, bii awɔ́u Amai Ilaaɔ́i do ntɔ́, jɔ́ kuta ɔ́au ihɛ́ a kpɔ̀ɔ́ pɛ́ɛ. ⁴ Nɔ́i Jesu í jeaa í ni, kukɔ́i idei Ilaaɔ́ í ni, amanɛ ci ya wɛɛ na ije nɔ́u akã, amma á maa wɛɛi na ide iyi Ilaaɔ́ wa fɔ́ fei.

⁵ Nɔ́ Seetam í bɔ̀ɔ́ɛ Zeruzalɛmu, ilu kumáu, nɔ́ í gũɔ́ɛ hee si antai ile lelei kpasɛ́i Ilaaɔ́u. ⁶ Nɔ́i í ni má, bii awɔ́u Amai Ilaaɔ́i, fɔ́ í dingaa ilɛ, domi kukɔ́i idei Ilaaɔ́ í ni, Ilaaɔ́ á na amalekaɛ ɔ́a wooda na iriɛ a maa degbeɛ,

Nɔ́ a maa muɛ si awɔ́
Ku ba i maà ti i koosɛ si kuta.

⁷ Nɔ́ Jesu í jeaa í ni, amma kukɔ́i idei Ilaaɔ́ í ni má, maà ti i sii Aɔ́ Lafɛ́ɛɛ.

⁸ Si anyii nɔ́u, Seetam í bɔ̀ɔ́ Jesu hee antai iri kuta nla gɔ́ má nɔ́ í nyisie bommai andunya fei do amboe nɔ́a. ⁹ Nɔ́ í ni, bii ì gule ì tɔ́m, mii ɔ́au ihɛ́ fei an muɛɛ.

¹⁰ Nɔ́ Jesu í jeaa í ni, sekɛɛ bɛ Seetam. Kukɔ́i idei Ilaaɔ́ í ni, Aɔ́ Lafɛ́ɛɛi aa tɔ́, nɔ́ i wɛɛ na irii nɔ́u akã.

¹¹ Nɔ́i Seetam í bei í sekɛɛ hai bi tɛɛ, nɔ́ amaleka ɔ́a à naa à sobiɛ.

Jesu í sinti icɛɛ Galilee

(Cɔ́ Maaku 1:14-15; Luku 4:14-15)

¹² Nɔ́i Jesu í gbɔ́ à ni à mu Zãa à dasiɛ piisɔ́. Nɔ́ í sinda í nyi ilei Galilee. ¹³ Amma iyi í to Nazaretí, kù buba bɛ, Kaperanumui í koo í buba, ilu iyi í wa kɔ́kɔ́i tenku iyi à ya kpe Galilee, si ilei Zabulɔ́ do Nɛfitali. ¹⁴ Iyi bɛ í cei ku ba ide iyi walii Ezai í tako í fɔ́u ku kɔ́ waati iyi í ni,

¹⁵ Inɛi Zabulɔ́ do inɛi Nɛfitali ɔ́a, Aɔ́a iyi à wa kɔ́kɔ́i kpãa iyi wa bɔ́ Tenku, Aɔ́a iyi à wa ikpa icei idoi Zuudɛ́ɛu, Aɔ́a iyi à wa ilei Galilee bii dimi mmu ɔ́a à wa,

¹⁶ Aɔ́a iyi à wa si ilu kuku wo, Aɔ́ai à ye inya kumá nla nla. Aɔ́a iyi à wa si ilɛ bii iku do ilu kuku í wa, Aɔ́ai inya kumá í naa si.

¹⁷ Hai waati bɛɛbei Jesu í sinti ku waazo, í ni, i kpaasi idɔ́ nɔ́ɛ si na iyi í jɔ́ waati í maai wa iyi Ilaaɔ́ á je bommaɛ.

Jesu í kpe sɔ́kɔ́ mɛɛ gɔ́ ɔ́a

(Cɔ́ Maaku 1:16-20; Luku 5:1-11)

¹⁸ Aɔ́a nɔ́u gɔ́ Jesu wa nɛ si itli tenku iyi à ya kpe Galilee, ɔ́i í ye sɔ́kɔ́ minji gɔ́ ɔ́a, Simɔ́o iyi à ya kpe Piɛɛ do ifɔ́ɛ Anderee, à waa le taaɔ́ si ino tenkuu. ¹⁹ Nɔ́ í sɔ́ ɔ́a í ni, i toom wa ɔ́a, nɔ́ an ce ɔ́ɛ woo dɛdɛ inɛ ɔ́a iyi aa je ti Ilaaɔ́. ²⁰ Bɛ gbakã à jɔ́ taaɔ́ nɔ́a ɔ́a à tooɛ.

²¹ Iyi í to waju nɔ́ í ye inɛ minji gɔ́ ɔ́a má, Zaaki do Zãa ifɔ́ɛ, amai Zebedee ɔ́a. Inɛ ɔ́au à wa si akɔ́i inyi gɔ́ do baa nɔ́a, à waa teese taaɔ́ nɔ́a ɔ́a. Nɔ́ Jesu í kpe ɔ́a. ²² Bɛ gbakã aɔ́a mɔ́ à jɔ́ akɔ́u do baa nɔ́a à waa tooɛ.

²³ Nɔ́ Jesu í dabii si ilei Galilee fei wa kɔ́ inɛ ɔ́a si cio ile bii Zuifu ɔ́a à ya ce kutɔ́tɔ́ nɔ́a ɔ́a, wa sisi nɔ́a laabaau jjiida si bei Ilaaɔ́ wa ce sɔ́lu ku na ku je bommaɛ, nɔ́ í jɔ́ inɛ ɔ́a à waa ba iri si bɔ́ɔ́ dimi ikã ikã nɔ́a ɔ́a fei. ²⁴ Nɔ́ baauɛ í fangaa bii fei si ilei Siri fei, hee inɛ ɔ́a à wasi ku naaɔ́ bɔ́ɔ́ nɔ́a ɔ́a wa bi tɛɛ. Inɛ ɔ́a iyi à nɛ dimii bɔ́ɔ́ ikã ikã fei do inɛ ɔ́a iyi à nɛ wahalai ara kuro nkpɔ́ do inɛ ɔ́a iyi inɛi inɔ́kɔ́ ɔ́a à mu, do inɛ ɔ́a iyi à waa ce bɔ́ɔ́i cukuuna do wɛɛge ɔ́a, à naaɔ́ aɔ́a fei wa bi tɛɛ, nɔ́ í jɔ́ aɔ́a fei à ba iri. ²⁵ Nɔ́ zamaa nkpɔ́ gɔ́ í too fitiɛ wa hai ilei Galilee do hai ilui Zeruzalɛmu do ilei Zudee hee do icei idoi Zuudɛ́ɛu bii Ilu Mɛɛwa ɔ́au à wa fei.

5

Ino didɔ́ ntɔ́ ntɔ́

(Cɔ́ Luku 6:20-23)

¹ Iyi Jesu í ye zamaau ɔ́i í koo í gũ iri kuta gɔ́ í buba. Nɔ́ mɔ́cɔ́ɛ ɔ́a à naa à tɔ́tɔ́ sie. ² Nɔ́ í lɔ́si cio ku kɔ́ ɔ́a si.

Si cioɛu í ni,

³ Ilu ino didɔ́ ɔ́ai inɛ ɔ́a iyi à waa tɔ́ Ilaaɔ́ do ara kukaye,

Domu aɔ́ai à je inɛi bommai Ilaaɔ́ ɔ́a.

⁴ Ilu ino didɔ́ ɔ́ai inɛ ɔ́a iyi à waa kpata,

Domu Ilaaɔ́i á tũ idɔ́ nɔ́a.

⁵ Ilu ino didɔ́ ɔ́ai inɛ ɔ́a iyi daa nɔ́a í dɔ́,

Domu aɔ́ai aa nɛ ilɛu fei.

6 Ilu ino didō nai ine na iyi à waa gbō ari do agbei mii iyi Ilaaō wa bee, Domi Ilaaō á jò a yo.

7 Ilu ino didō nai ine na iyi à ya ne araarei ine na,

Domi Ilaaō mō á ne araare nna.

8 Ilu ino didō nai ine na iyi idō nna í má, Domi aa ye Ilaaō.

9 Ilu ino didō nai ine na iyi à waa ce icei laakai ku sū,

Domi Ilaaō á kpe na amaē na.

10 Ilu ino didō nai ine na iyi à kpā na iju si na iyi í jò à waa ce mii iyi Ilaaō í bee na, Domi anai à je inei bommai Ilaaō na.

11 Ine ilu ino didō nai, bii à waa bu ne nō à waa kpā ne iju nō à waa má ne laalō baa yooma fei na irim. 12 I jò i nyaanyi i weēō ino didō nla nla na si na iyi í jò riba iyi à jile nne leleaō í la. Ntō ntō beēbei à kpā walii na iyi à cua nne nau mō iju.

Mōndai imu do ti inya kumá (Cō Maaku 9:50; Luku 14:34-35)

13 Nōi Jesu í sō na má í ni, inei ì je imu si ino ì nei andunya na. Bii didōi imu í ku, mii aa dasi ku jò ku dō má. Í gbe de a nikāē, nō ine na a tēēē.

14 Nō inei ì je inya kumá andunya. Ilu iyi à ma si iri kuta kaa manji. 15 A ci ya má fitila a biiē do caka. Amma à ya kōaēi tengi bii á má inya, inei kpasē fei ku yeō ilu. 16 Beēbe mōi ì jò inya kumá nne ku má si wajui ine na ku ba a ye kookoosu jüda nne na nō irii Ilaaō Baa nne iyi í wa lele ku ne amboe.

Idei wooda

17 Jesu í ni má, i maà tamaa bei ñ naa woodai Moizi do cioi walii nau ku kpai. Aawo, ñ naa ku kōi. 18 Ntō ntō, hee lele do ile koo tād, baa wasalii wooda keeke akā kaa gaizia, í gbe fei ndēē ku kōi. 19 Na nnu, ine iyi í kua wooda, baa bii í je icu akā keeke gōi, nō í sō ine gō na mō í ni a ce beēbe, aa kpe lafēē ine iyi í kere í re si bommai Ilaaō. Amma ine iyi wa jirimāē nō wa kō ine gō na mō si, aa kpe lafēē ine nla si bommai Ilaaō. 20 Ñ wa n sō nei, i kaa je inei bommai Ilaaō na bii kù je ì ce mii iyi Ilaaō í bee ne na í re woo kō ine na si wooda na do Farisi nau.

Idei idōkō

21 Jesu í sō na má í ni, ì gbō na iyi Moizi í sō bala nne na í ni, i maà kpa ine, nō ine iyi í kpa ine fei aa bōde si wajui woo kiiti na a nyisē bōne. 22 Amma amu, an sō ne, ine iyi wa ce idōkō do kpaasē aa bōde si wajui woo kiiti na a kpāa iju, nō ine iyi wa cō kpaasē nfe aa kiitiē si wajui ine ngbo nau, ine mō iyi wa cō kpaasē nnyei á lō si ina iyi ci ya kuu. 23 Na nnu, bii ì naaō amuai Ilaaō wa bi kuwee nō bei ì ye gigi iyi kpaasē gō wa mu taaleē, 24 jò amuaēu bi kuwee bē titā, i koo i teese ideu gbakā, awō do kpaasē. Si anyiē, i bei i nyi wa ì cea Ilaaō amuaē.

25 Bii í je ine gō wa bōde ile kiiti na idei gbese gō, ce kookaai hai kpāa awō do lafēē ì gbōsi nje ku ba ku maà dasiē awōi woo kiiti. Bii kù je beēbe, woo kiitiu á dasiē si awōi zandaamu, nō zandaamu mō ku dasiē ile piisōō. 26 Ntō ntō ñ wa n sōei, bii à dasiē piisōō, bii ì kù sō gbeseu fei ì kaa fita. Nkāma kaa gaizia si.

Idei sakara

27 Jesu í ni má, ì gbō na iyi Moizi í ni, i maà ce sakara. 28 Amma amu, an sō ne, awō inemōkō iyi í cō inaabo hee binēē í dede, ì ce sakara mbē tā si idōē. 29 Na nnu, bii iju njēēi wa dasiē dulum, nyaā ì nyōō ku jliē. Á tiaē ì nyō ikō akāi araē gō do iyi aa sōsi araē fei si ina iyi ci ya ku. 30 Bii í je awō njēēi wa dasiē dulum, buu ì nyōō ku jliē. Á tiaē ì nyō ikō akāi araē gō do iyi aa sōsi araē fei si ina iyi ci ya ku.

Idei abo ku kōsi (Cō Matie 19:9; Maaku 10:11-12; Luku 16:18)

31 Nō Jesu í sō na má í ni, Moizi í ni, ine iyi wa kōsi aboē á náa tia ñ nje kukōsü. 32 Amma amu, ñ wa n sō ne, ine iyi í kōsi aboē nō kù je na sakara, mōkōu í dasiē sakarai. Nō mōkō mō iyi í so abo iyi à kōsiu, í ce sakarai.

I maà ya gbasi do ngōgō

33 Jesu í sō na má í ni, ì nō ì gbō iyi Moizi í sō bala nne nau í ni, ide iyi ì gbasi si wajui Aō Lafēē ì ni aa ce, jò ì coo. 34 Amma amu, ñ wa n sō nei, i maà ya ce kugbasi na pai. I maà ya gbasi do lele na domi batai bommai Ilaaōi. 35 Nō ì maà ya gbasi do ile na, domi bi ku lesi isēēi. Nō ì maà ya gbasi do Zeruzalēmu na domi ilui Ilaaō amanlu nlaui. 36 Nō ì maà ya gbasi do iri nne na si na iyi í jò ì kaa yōkō ì

fūuta baa ntoi iri akā nne hee ma je i jò ku dū na. ³⁷ I jò ide ku fò nne ku je ntò. Bii ì ni ooi ku je oo do ntò, bii aawo mòi, ku je aawo. Iyi aa lesi antae bebei fei na, hai bi Seetam ine laaloui wa naa.

*Idei laalo ku sã
(Cɔ Luku 6:29-30)*

³⁸ Jesu í sã na má í ni, ì gbò na iyi Moizi í fò wo í ni, ine iyi í nya ijui ine gò, aa nya ti nnu mò. Ine mò iyi í ce inyii ine gò, aa ce ti nnu mòi. ³⁹ Amma amu, ñ wa n sò nei, i maà ya sãa ine laalo iyi í ce nne. Bii ine í sambalae si nne, toa cangau má. ⁴⁰ Bii ine gò í bòde kiiti ku ba ku gba danzigie, naa kumbooe mò má. ⁴¹ Bii ine gò í tilasie i soa nnu aso i neò zakai kilo akā, so i neaa ku to kilo minji gbakā. * ⁴² Bii ine gò í tõe mii gò, muaa. Bii ine gò í nàa mii gò ku kãaye bi tæe, maà kò.

*Idei mbeɛ na ku bi
(Cɔ Luku 6:27-28, 32-36)*

⁴³ Jesu í ni má, ì gbò na iyi Moizi í fò wo í ni, bi kpaasie, nò i cé mbeɛe. ⁴⁴ Amma amu, ñ wa n sò nei, i ya bi mbeɛ nne na, nò i ya cea ine na iyi à waa kpã ne iju kutò na. ⁴⁵ Bii ì waa ce beɛbe na ì waa nyisi ine na iyi ì je amai Ilaaɔ Baa nne iyi í wa lelei, domi Ilaaɔ í jò inunue wa má inya si ine jiida do si ine laalo na. Nò í jò ijí wa rɔa ine na iyi à waa ce idɔɔbie hee do bi ine na iyi a kù waa coo fei. ⁴⁶ Bii ine na iyi à bi ne aɲa akāi nne mò ì bi na, to, riba yoomai aa ba na. Baa woo gba fiaí lempoo na mò à ya ce dimie. ⁴⁷ Bii kpaasi nne na aɲa akāi ì ya ce fɔɔ na, to, nne mò yooi ì tia na. Baa hai dasi Ilaaɔ naane na mò à ya ce beɛbe. ⁴⁸ Na nnu, i jò jiida nne ku kò bei ti Ilaaɔ Baa nne iyi í wa lele í kò.

6

Idei amua ku cea ilu are na

¹ Jesu í fò má í ni, bii ì waa ce mii iyi Ilaaɔ í jile nne, i ya ce laakai na i maà coo si bantuma. Bii ì waa coo si bantuma ku ba ine na a yɔɔ, i kaa ba riba kãma hai bi Baa nne iyi í wa lele.

² Na nnu, bii ì waa mua ilu are na ngɔgò na, i maà ti i cã keɛɛde bei ilu muafiti na à ya ce. À ya ce amua nna nna si ile bii à ya ce

kutòtò na do si kpãa na ku ba ine na a saabu na. Ntò ntò, ine nnu na à ba riba nna fei tã. ³ Amma nne, waati iyi ì waa mua ilu are na ngɔgò na, i maà jò awò canga nne ku mà mii iyi awò njeu wa ce, ⁴ ku ba amua iyi ì waa ce na i coo si afei nne minji. Nò Ilaaɔ Baa nne iyi wa ye mii fei á sã nne ribae.

*Idei kutò
(Cɔ Luku 11:2-4)*

⁵ Jesu í ni, bii ì waa ce kutò na i maà ya ce bei ilu muafiti na à ya ce. À ya bi aɲa a leeki a ce kutò ile bii à ya ce kutòtò na do bi tafa na ku ba ine fei ku ye na. Ntò ntò, ine nnu na à ba riba nna fei tã. ⁶ Amma nne, bii ì waa ce kutò na, i lò hee ilaawa i cĩmbo na, i tò Ilaaɔ Baa nne be tengi bii ine gò kù waa ye nne, nò Baa nne iyi wa ye mii iyi wa manji fei á sã nne.

⁷ Bii ì waa ce kutò na i maà ya fò ide akā i maa sisi na béi hai mà Ilaaɔ na à ya ce. À waa tamaa na ide nkpò ku fò aɲaí Ilaaɔ á gbòò kutòai aɲa. ⁸ I maà ya jò na na, domi hee i maà tò na, Baa nne í mà bukaatai mii iyi ì ne tã na. ⁹ Bei í sã i ya ce kutò na wee.

Ilaaɔ Baa nwa iyi í wa lele,
Jò ine fei ku mà iyi awò ì je ine kumá.

¹⁰ Naa je bommae.

Jò ine fei ku ce idɔɔbie si ileu ihẽ bei à waa ce lele.

¹¹ Mu nwa ijei ajò fei nwa.

¹² Kpa ideí dulum du wa bei awa mò à ya ka kpa ideí kurara iyi ine na à ce nwa.

¹³ Maà ti i jò ka dasi kulele,

Amma nya wa hai si awò Seetam.

[Domi awò ì ne bomma do gbugbã do amboe hee do ajò fei. Amí.]

¹⁴ Nò í nyi í ni má, bii ì ya kpa ideí kurara iyi ine na à ce nne, Ilaaɔ Baa nne mò á kpa ideí kurara nne. ¹⁵ Amma bii nne mò i ci ya kpa ideí kurara iyi ine na à ce nne, Baa nne mò kaa kpa ideí kurara nne.

Idei anu ku dī

¹⁶ Jesu í ni má, bii ì waa ce anu ku dī na, i maà ya jò waju nne ku nyisi wahala nne béi ilu muafiti na à ya ce. À ya kpaasi waju nna ku ba ine fei ku yɔɔ iyi à waa dī anu. Ntò ntò ñ wa n sò nei, ine nnu na à ba riba nna fei tã.

* **5:41** Bii ine gò í tilasie i soa nnu aso Waati beɛbe, ineí Romu nna à waa je ine ngboi ileu. Nò akawe nna na do sooge nna na à ne kpãa a tilasiò ine gò ku so nna aso.

17 Amma inɛ, bii ì waa dī anu, i wɛɛju sã sã ɲa nɔ i jɔsi waju nɲɛ ikpo 18 ku ba inɛ ɲa a maà mà iyi ì waa dī anu ɲa, í gbe Ilaaɗ Baa nɲɛ iyi í wa bii a kù waa yɔɔ. Nɔ Baa nɲɛ iyi wa ye mii iyi wa manji fei, á sã nɲɛ.

Amanii lele ku dɛ
(Cɔ Luku 12:33-34)

19 Í sɔ ɲa má í ni, i maà ti i dɛdɛ amani si andunyau ihɛ, bii tütü ɲa aa jɔɔ, do bii á mu atɛ, do bii ile ɲa aa lɔ do gbugbã a koo a ce ileɛ. 20 Amma i dɛdɛ amanii lele bii kaa mu atɛ nɔ tütü ɲa a kaa yɔkɔ a bejɛɛ, nɔ ile ɲa mɔ a kaa yɔkɔ a lɔ a ce ileɛ. 21 Ntɔ ntɔ, í sɪa i dɛdɛ amanii lele ɲa domi bii amanii inɛ í wa, be mɔi laakɛ í ya wa.

Inya kumáí ara
(Cɔ Luku 11:34-36)

22 Í ni má, ijui í je fitilai ara. Bii ijue wa ne baani, arɛ fei ì wa si inya kumáí. 23 Amma bii ijue kù waa ne baani, arɛ mɔ fei í wa si ilu kukui. Na nɲu, mii iyi í ne ku ceɛ inya kumá, bii ilu kukui í ce, ilu kukuu á la ku caa.

Ilaaɗ ku dasi naane
(Cɔ Luku 16:13; 12:22-31)

24 Jesu í sɔ ɲa má í ni, inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku cea lafɛɛ minji ice ajɔ. Ntɔ ntɔ, á cé inɛ akã nɔ ku bi inɛ akã, walakɔ á jirima inɛ akã nɔ ku donda inɛ akã. I kaa yɔkɔ i too Ilaaɗ do fia ajɔ ɲa.

25 Na nɲu n̄ wa n sɔ ɲɛi, i maà ya maa weewea do mii iyi aa je i maa wɛɛɔ ɲa, walakɔ do jɪne iyi aa dasi ɲa. Kuwɛi amane í re ije, ara mɔ í re jɪne. 26 I cɔ yei ɲa iyi à waa fo lele. A kù waa gbɛ hee a da ngɔgɔ a dasi suu. Do nɲu fei, Baa nɲɛ iyi í wa lele wa wo ɲa. I kù mà ɲa iyi beɛɛɛ nɲɛ í re ti yei ɲau be? 27 Yooi si inɔ nɲɛ na kuweeweaɛ á yɔkɔ ku kɔsi kusɔi adɔɛ baa keeke.

28 To, na mii í ce ì ya maa weewea do ideii jɪne ɲa. I cɔ bei wua ɲa à ya da koko si inɔ sako mɛɛ. A kù waa ce ice a ci ya nɔ a wɔ acɔ. 29 Amma n̄ wa n sɔ ɲɛ, baa Salomɔɔ ilaalu nlau, do amboe nla nlaɛ fei kù ne jɪne iyi boodaɛ í to kokoi jɪi ɲau be baa akã. 30 Fɔfɔ í wɛɛi nnyi do kusɪaɛ amma ala aa dasiɛ inai. To, bii Ilaaɗ í mua fɔfɔ ɲa iyi aa na a dasi

ina booda ku sɪa beɛbe, kaa yɔkɔ ku mu nɲɛ nyau ku re fɔfɔ ɲau be de. I kù ye naane nɲɛi kù la? 31 Na nɲu, i maà ya weewea i ni ɲa, mii aa ka je, mii aa ka mɔ, walakɔ mii aa ka biið ara nwa. 32 Hai mà ideii Ilaaɗ ɲai à ya maa kpataa mii ɲau be fei, amma Baa nɲɛ iyi í wa lele í mà iyi ì ne bukaatai mii ɲau be fei ɲa. 33 Na nɲu, i hanya titã ɲa i ce idɔɔbii Ilaaɗ do bei aa ce i jɔ bommaɛ ku bɔ waju. Iyi í gbe bei fei Ilaaɗi á kɔɔ nɲɛ si. 34 Ajɔ fei wahalɛ í ya tooi. Na nɲu, i maà kpatað ala ɲa, domi ala mɔi á mà tɛɛ.

7

Ideii kiiti
(Cɔ Luku 6:37-38, 41-42)

1 Jesu wa fɔ má í ni, i maà ya kiiti inɛ ɲa ku ba Ilaaɗ mɔ ku maà kiiti nɲɛ. 2 Ntɔ ntɔ, n̄ wa n sɔ ɲɛi, do yaase bei ì ya maa kiiti inɛ ɲa, beɛbe mɔi Ilaaɗ mɔ á naa ku kiiti nɲɛ. Nɔ si gũa bii ì wãaɔ inɛ ɲa, si be mɔi aa wãa inɛ mɔ. 3 Na mii í ce ì waa ye fɔfɔ keeke iyi í wa si ijui kpaasie nɔ i kù ye jɪi ite iyi í wa si titeɛ. 4 Beirei aa ce i sɔ kpaasie i ni, jɔ n nyae fɔfɔ si ijue, awɔ iyi jɪi ite í wa si tɛɛ. 5 Awɔ ilu muafitii, jɔ i tako i nya jɪi ite iyi í wa si ijue titã ku ba i ye ilu sã sã, i bei i nya fɔfɔ iyi í wa si ijui kpaasie.

6 I maà nyɔ lege jɪida nɲɛ ɲa si wajui kuusɔɔ ɲa ku ba a maà tɛɛɛɛ. Nɔ i maà ti i na aja ɲa mii kumá ɲa ku ba a maà na a sinda a ɲɔ ɲɛ*.

Ideii kutɔɔ
(Cɔ Luku 11:9-13)

7 Jesu í ni má, i ya tɔɔ ɲa, aa mu nɲɛ. I ya dɛdɛ ɲa, aa ba ɲa. I ya cã gambo ɲa, aa cɪ nɲɛ. 8 Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í ya tɔɔ fei, aa mua. Inɛ mɔ iyi wa dɛdɛ fei, á ba. Inɛ mɔ iyi wa cã gambo fei, aa cɪa lafɛɛ. 9 Yooi í wa si inɔ nɲɛ ihɛ iyi bii amaɛ í tɔɔɛ pɛɛ á so kuta ku naa. 10 Beɛbe mɔi inɛ kãma kù wɛɛ iyi bii amaɛ í tɔɔɛ cɛɛ á so njo ku naa. 11 Debei, bii inɛ iyi ì ya ce laalɔ ɲa ì mà mii jɪida ku na ama nɲɛ ɲa, ì waa tamaa mà Baa nɲɛ iyi í wa lele kaa yɔkɔ ku mua inɛ ɲa iyi à waa tɔɔɛ mii jɪida ku re beɛbe ɲa?

* 7:6 Yaasei ideui í je, kuwɛɛ jɪida nɲɛ iyi ì ne hai bi Ilaaɗ, i maà ti i fɔ ideɛ bi inɛ ɲa iyi à ye bei kuusɔɔ ɲa iyi a kù bi beɛɛɛi ideu ku mà, ku ba a maà tɛɛɛɛ. Nɔ i maà ti i fɔ ideɛ bi inɛ ɲa mɔ iyi à ye bei aja ɲa iyi aa naa a sinda a ɲɔ ɲɛ.

¹² Na n̄ɲu, mii iyi ì bi in̄e ɲa a ya ce n̄ɲe fei, in̄e m̄a i ce n̄ɲa b̄eɛb̄e ɲa, domi iyi bei í je icui idei kuk̄asii walii ɲau do ti woodai Moizi.

Ande iyi kù cì
(C̄o Luku 13:24)

¹³ Í s̄o ɲa má í ni, koofa nla do kp̄aa ku cì ḡo í w̄eɛ, do minjisia ku mongolo ḡo iyi wa b̄o ala nwa. Í l̄o do koofa ku mongolou ɲa, domi koofa nla do kp̄aa ku cìu, bi ikui wa b̄o, n̄o in̄e nkp̄ai wa too do b̄e. ¹⁴ Amma kp̄aa iyi wa b̄o bi kuw̄eɛ hai t̄a í mante, and̄eɛ kù cì. N̄o in̄e ɲa iyi à ye kp̄aa u à waa tooe a kù kp̄o.

Idei j̄i do isoɛ
(C̄o Luku 6:43-44)

¹⁵ Jesu í ni má, i ya ce laakai ɲa do walii ilu ibo ɲa. À ya naa bi tu ɲei do daa did̄o bei angud̄a ɲa, amma id̄o ɲa í yei bei id̄ai mbo ɲa. ¹⁶ Aa ȳok̄o i mà ɲa ɲai si kookoosu ɲa ɲa bei à ya mà j̄i hai si isoɛ. A ci ya ka isoi rez̄e si aḡu. N̄o a ci ya ka figi si aḡu f̄uf̄u. ¹⁷ J̄i jiida fei iso jiida í ya so, n̄o j̄i laal̄o m̄o ku so iso laal̄o. ¹⁸ J̄i jiida kaa ȳok̄o ku so iso laal̄o, b̄eɛb̄e m̄ai j̄i laal̄o kaa ȳok̄o ku so iso jiida. ¹⁹ N̄o j̄i iyi kù waa so iso jiida fei à ya daai a dasi ina. ²⁰ Si bei à ya mà j̄i hai si isoɛ, b̄eɛb̄e m̄ai aa mà walii ilu ibo ɲa hai si kookoosu ɲa.

N kù mà ɲe aj̄o k̄ama
(C̄o Luku 13:25-27)

²¹ Jesu í ni má, kù je in̄e iyi wa kpem Laf̄e Laf̄e feii á na ku l̄o si bommai Ilaā, bii kù je in̄e ɲa iyi à waa ce id̄ab̄ii Baam iyi í wa lele. ²² Aj̄o n̄ɲu b̄e, in̄e nkp̄ai á maa ni, Laf̄e Laf̄e, a kù ce walii do iriɛ? A kù lele in̄e in̄ōko ɲa do iriɛ? A kù ce maamaake nkp̄o do iriɛ? ²³ Amma an s̄o ɲa si wajui in̄e fei n ni, n kù mà ɲe aj̄o k̄ama. I sek̄e hai bi tom, in̄e iyi i kù ce id̄ab̄im ɲa.

Idei woo ma ile minji ḡo ɲa
(C̄o Luku 6:47-48)

²⁴ Jesu í kpa ɲa m̄anda má í ni, na n̄ɲu, in̄e iyi í gb̄o ide iyi ñ wa n f̄ou ih̄e fei n̄o wa jirimaɛ, á yei bei m̄ok̄o ilu bisi iyi í ma ileɛ si kuta. ²⁵ Ij̄i í r̄o, ido í k̄o í nik̄a, n̄o fufu nla nla í dede si ileu, amma kù cuku, domi si kutai à maa. ²⁶ Amma aw̄o iyi ñ gb̄o ide iyi ñ wa n f̄ou ih̄e fei n̄o i kù saaluɛ, aa yei bei m̄ok̄o nnyei iyi í koo í ma ileɛ si s̄ai ido. ²⁷ Ij̄i í r̄o,

ido í k̄o í nik̄a, n̄o fufu nla nla í dede si ileu, n̄o í cuku í l̄eɛ fei.

²⁸ Iyi Jesu í f̄o b̄eɛb̄e í t̄a, ɲai zamaau í biti do si bei wa k̄o ɲa si cio. ²⁹ À bitii si na iyi í j̄o do yiikoi wa k̄o ɲa si, kù je bei woo k̄o in̄e ɲa si wooda ɲa ɲau.

8

Jesu í j̄o dint̄e ḡo í ba iri
(C̄o Maaku 1:40-45; Luku 5:12-16)

¹ Jesu í s̄o ɲa ide ɲau ih̄e feii í bei wa kita wa hai si antai kutau. Waati iyi í kita wa ɲai zamaa nla ḡo wa tooe. ² N̄o dint̄e ḡo í naa í s̄eɛbata si wajuɛ í ni, Laf̄e, bii ñ bi, aa ȳok̄o í j̄o n ba iri n je in̄e iyi í má. ³ N̄o Jesu í ȳo aw̄o í luu n̄o í ni, ñ bi. Ba iri n̄o i je in̄e kumá. B̄e gbak̄a í ba iri hai si b̄ōe. ⁴ N̄o Jesu í s̄o í ni, gb̄o, maà s̄o in̄e ḡo ideu ih̄e, amma koo nyisi araɛ bi woo weei Ilaā, n̄o i ce kuwee iyi Moizi í j̄ileu. Kuwee bei á nyisi ɲa iyi ñ je in̄e iyi í má b̄ebei.

Jesu í j̄o amaacei in̄e ngboi sooge ḡo ɲa í ba iri
(C̄o Luku 7:1-10; Z̄aa 4:43-54)

⁵ N̄o Jesu í b̄o Kaperanumu. Waati iyi í l̄o in̄o iluu ɲai in̄e ngboi sooge c̄o ḡo í koo í t̄oɛ ku faaba n̄ɲu, ⁶ í ni, Laf̄e, amaacem wa ce b̄ōo kpas̄e, ci ya ȳok̄o ku wu baa aw̄o, wa kp̄aa iju nt̄o nt̄o. ⁷ N̄o Jesu í ni, í s̄a, an koo n faabaɛ. ⁸ Amma in̄e ngboi sooge ɲau í j̄eaa í ni, Laf̄e, n kù to i l̄o kpas̄em. Baa hai ih̄e f̄o ide, amaacem n̄o u á ba iri. ⁹ Amu takam, ñ ne in̄e ngbo ɲa iyi ñ wa n jirima, n̄o ñ ne sooge ḡo ɲa m̄o iyi ñ wa n gb̄a. In̄e ak̄a ɲa iyi ñ b̄e á kooi, in̄e iyi ñ kpe m̄o á naai, n̄o ice iyi ñ ni amaacem ku ce n̄ɲu í ya ce.

¹⁰ Iyi Jesu í gb̄o ideu í biti n̄o í s̄o in̄e ɲa iyi à waa tooe u í ni, nt̄o nt̄o, baa si in̄o in̄e Izireli ɲa fei n kù ye in̄e iyi í ȳok̄o í dasim naane nla bei in̄e u ih̄e. ¹¹ An s̄o ɲe, hai je Zuifu nkp̄o á na ku naa hai do bii fei a buba si bommai Ilaā. An̄ai aa je do Aburahamu do Izaaki do Zak̄abu bala n̄ɲe ɲa aj̄o. ¹² Amma in̄e, t̄oku ɲa ɲa iyi í j̄o in̄e ɲa i wa b̄e aa nȳo ɲe angule si ilu kuku. Tenḡi bei aa lesi aw̄o si iri i maa kpatao ɲa. ¹³ N̄o Jesu í s̄o in̄e ngboi sooge ɲau í ni, b̄o kpas̄e. Fei nd̄e á ce si bei ñ dasi naane u. B̄e gbak̄a amaaceu í ba iri.

Jesu í j̄o b̄ōo nkp̄o í ba iri
(C̄o Maaku 1:29-34; Luku 4:38-41)

¹⁴ Si anyiɛ, Jesu í bɔ kpasɛi Piɛɛ, í koo í ba iyei aboi Piɛɛ kù waa ne baani, wa sũd ara gbãa. ¹⁵ Nɔi Jesu í lu awɔɛ nɔ ara gbãau í nya. Nɔ abou í dede í yaɛɛ.

¹⁶ Iyi ale í lɛ, à naa Jesu inɛ ɲa iyi à ne inɛi inɔko ɲa wa nkpɔ nkpɔ. Nɔ í lele inɛi inɔko ɲau do ide ku fɔ, nɔ inɛ ɲa iyi à waa ce bɔɔ fei í jɔ à ba iri. ¹⁷ Í ce nɲu ɲau bei ku ba ide iyi walii Ezai í fɔu ku kɔ iyi í ni, nɲu takɛɛ í so gbugbã hai ne nwa nɔ í nya bɔɔ nwa ɲa.

Inɛ ɲa iyi à bi Jesu ku too
(Cɔ Luku 9:57-62)

¹⁸ Ajɔ nɲu gɔ, zamaa nkpɔ gɔ í kaako Jesu. Iyi Jesu í yɛ ɲa ɲɔi í sɔ mɔcɔɛ ɲau í ni a bɔ icei tenkuu do ikpa ihɔ. ¹⁹ Hee a maa ne ɲɔi woo kɔ inɛ ɲa si wooda gɔ í naa bi tɛɛ nɔ í ni, Mɛɛtu, an tooɛ bii ì waa bɔ fei. ²⁰ Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, inɲa ɲa à ne kolo ɲa nɔ baa yei ɲa mɔ à ne bi ku sũ. Amma amu Amaí Amanɛ n kù ne bii an koo n sũ n sími. ²¹ Nɔ inɛ akãí mɔcɔi Jesu gɔ mɔ í ni, Lafɛɛ, jɔ n koo n si baam wa titã. ²² Amma Jesu í jɛaa í ni, awɔ de toom wa, nɔ í jɔ iku ɲa a si iku ɲa ɲa.

Jesu í leekí fufu si tenku
(Cɔ Maaku 4:35-41; Luku 8:22-25)

²³ Si anyii nɲu, Jesu í lɔ akɔi inyi nɔ mɔcɔɛ ɲa mɔ à lɔ à tooɛ. ²⁴ Iyi à waa ne ɲɔi fufu nla gɔ í dede si tenkuu hee kutãngãm ndii inyi u wa bii akɔu. Amma Jesu wa sí njoo. ²⁵ Nɔi mɔcɔ ɲau à koo à jũu à ni, Lafɛɛ, faaba wa, à waa bɔ nfe ku ce.

²⁶ Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, naanɛ ku dasi nɲɛ kù la. Na mii í ce ì jɔ njo wa mu ɲɛ ɲa.

Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã, ɲɔi í dede í la si inyi u do fufuu nɔ à coko sɔm sɔm. ²⁷ Nɔ mɔcɔ ɲau fei à bití à waa ni, inɛ dimi yoomai ihɛ. Baa inyi do fufu ɲa fei à waa jirima ideɛ.

Jesu í lele inɛi inɔko ɲa hai si inɛ minji gɔ ɲa
(Cɔ Maaku 5:1-20; Luku 8:26-39)

²⁸ Iyi Jesu í to icei tenkuu do ikpa ihɔ si ilei Gadara, ɲɔi amanɛ minji gɔ ɲa à fita wa hai bi ku si iku ɲa à kòo wa. Inɛ ɲau à ne inɛi inɔko ku gaabu ntɔ ntɔ hee í jɔ inɛ gɔ ci ya jɛ ku too kpãau. ²⁹ Nɔ à dɔ anu à ni, mii í wa si gãmei awɛ ɲa, awɔ Amaí Ilaaɔ. Í naa ku kpã wa iju hai waatiu kù toi? ³⁰ Nɔ à hɔnne

* **9:1** ilui nɲu takɛ kù jɛ Betelehemu bii à buu. Kù nɔ kù jɛ Nazaretí bii à biie. Amma Kaperanumui wa fãa, ilu bii í buba wa ceð iceɛ.

kuusɔɔ gaa gɔ ɲa waju à waa jɛ. ³¹ Nɔ inɛi inɔko ɲau à tɔɔ Jesu à ni, bii ì waa lele wai, jɔ kaa mu kuusɔɔ gaa ɲau ihɔ. ³² Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni a koo. Nɔ à fita hai si inɛ ɲau à koo à mu kuusɔɔ ɲau. Nɔ kuusɔɔ gaa ɲau fei à sei wa hai antai iri kutau à na à dasi tenkuu, inyi í jɛ ɲa.

³³ Woo degbe kuusɔɔ ɲau à sa à ne inɔ ilu à koo à sisia inɛ ɲa ideu fei do bei à cea inɛ minji ɲau. ³⁴ Nɔ inɛi inɔ ilu ɲau fei à fita à bɔ Jesu ku cɔ. Iyi à koo à yɔɔ ɲɔi à tɔɔɛ ku fita hai ilei ide ɲa.

9

Jesu í jɔ wɛɛgɛ gɔ í ba iri
(Cɔ Maaku 2:1-12; Luku 5:17-26)

¹ Iyi inɛ ɲau à tɔɔɛ ku fita hai ilei ide ɲa ɲɔi Jesu í lɔ akɔi inyi í kua icei tenkuu má. Í ne ilui nɲu takɛ *. ² Nɔi inɛ gɔ ɲa à naa wɛɛgɛ gɔ wa, wa sũ si makɛɛ. Iyi Jesu í yɛ naanɛ ku dasi nɲau, nɔ í sɔ wɛɛgɛu í ni, baakɔm, maà mɔngɔ temua, n kpa ideí dulum dɛɛ. ³ Wee woo kɔ inɛ ɲa si wooda gɔ ɲa à wa bɛ. Iyi à gbɔ wa fɔ bɛɛbɛ ɲɔi à waa lasabu si idɔ ɲa à waa ni, inɛɛu ihɛ wa bu Ilaaɔi. ⁴ Jesu í bei í mà ide iyi à waa lasabu ɲɔi í ni, na mii í ce ì waa ce lasabu laalɔ bɛɛbɛ ɲa. ⁵ Si ide minji ɲau ihɛ, yoomai kufɔɛ í faala í re, inɛ ku sɔ inɛ gɔ ku ni n kpa ideí dulum dɛɛ, walakɔ ku ni ku dede ku nɛ. ⁶ Amma n bi í mà ɲa iyi amu Amaí Amanɛ n ne gbugbã n kpa ideí dulum dii inɛ ɲa si andunya.

Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã ɲɔi í sɔ wɛɛgɛu í ni, dede í so makɛɛɛ í bɔ kpasɛ.

⁷ Nɔi wɛɛgɛu í dede í ne ideɛ. ⁸ Wee inɛ nkpɔ nkpɔi í wa bɛ. Iyi à yɔɔ bɛɛbɛ ɲɔi njo í mu ɲa à waa saabu Ilaaɔ do iyi í na amanɛ dimii yiikou bɛ.

Jesu í kpe Matie
(Cɔ Maaku 2:13-17; Luku 5:27-32)

⁹ Nɔi Jesu í dede hai bɛ í bɔ inɔ iluu. Iyi wa ne ɲɔi í yɛ mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Matie wa buba ile bi ku gba fiái lɛmpoo. Nɔi í sɔɔ í ni, toom wa. Nɔ Matie í dede í tooɛ.

¹⁰ Si anyiɛ Jesu wa jɛ kpasɛi mɔkɔu, ɲɔi woo gba fiái lɛmpoo do inɛ nkpɔ gɔ ɲa má iyi kuwɛɛ ɲa kù sía à naa à buba bi Jesu do mɔcɔɛ ɲau. ¹¹ Wee Farisi gɔ ɲa à yɛ ɲa, nɔ

à bee məcəe ηau à ni, na mii í ce Mεetu nηe wa je do woo gba fiái lεmpoo do inε laalo ηa. ¹² Iyi Jesu í gbə ide nηau ηəi í ni, ilu baani ηa a kù ne bukaatai ilu iwə bii kù je bəə ηa. ¹³ N̄ wa n s̄ə ηei, n kù naa ku kpe inε dee dee ηa, amma dulum ηai n̄ naa ku kpe. I koo i bee yaasei kukəu iyi í ni, Ilaađ í ni, n̄ bi i ce araarei nje ηa ku re i ceem kuwee.

Idei anu ku dī
(Cə Luku 5:33-39; Maaku 2:18-22)

¹⁴ Wee Zāa woo dasi inyi m̄ í ne məcə ηa. Məcəe ηau à naa bi Jesu n̄ à beε à ni, na mii í ce awa do Farisi ηau à ya ka dī anu amma awə, məcəe ηa a ci ya dī anu. ¹⁵ N̄ Jesu í je nηa í ni, kpaasii məkə titō ηa aa ne inə kufə gə waati iyi məkə titōu í wa inə nηai? Aawo, amma ajə gə wa naa iyi aa nya məkə titōu hai si inə nηa. Waati beεbe aa dī anu.

¹⁶ N̄oi í kpa nηa m̄nda í ni, inε gə kaa sə jaae ngbo do titōe ku tətəe. Bii í ce beεbe, titōu á ga jaae ngbou ku kōəsi. ¹⁷ Beεbe m̄oi a ci ya dasi v̄eε titō iyi wa gba si bəgə bata ngbo ηa. Bii ì ce beεbe, bəgə bata ngbo ηau aa gai, n̄ v̄eεu ku nikā, bəgə ηau m̄ á ce nfe. Á ya dasi v̄eε titōi si bəgə titō ηa. Baa bii wa gba, bəgəu kaa ga.

Idei ama inaaboi Zairusi do inaabo iyi í lu iboi Jesu

(Cə Maaku 5:21-43; Luku 8:40-56)

¹⁸ Si waati iyi Jesu wa s̄ə ηa ideu ih̄e ηəi inε ngbo gə í naa í seεbata si wajue í ni, ama inaabom wee í ku nsei nsei, amma naa le sie awə ku jī má. ¹⁹ N̄ Jesu í dede do məcəe ηa à too məkəu.

²⁰ Waati iyi à dasi kpāa à waa ne, inaabo gə wa too ηa. Abou wa ce b̄əoi awə ku mu hai adə maateeki wa. N̄oi í bə do anyii Jesu í koo í lu itfi ibəe. ²¹ Í ce beεbei si na iyi í j̄ə í fə si idəe í ni, baa bii jaaei n̄ ba n̄ lu an ba iri. ²² N̄oi Jesu í sinda í cəə n̄ í ni, abooyi, maà m̄ngə temua, naan̄ei í faabaε. Be gbakā abou í ba iri.

²³ N̄oi Jesu í m̄si isεen̄eε í to kpas̄ei inε ngbou í ye woo fā gaasiai iku ηa do zamaa nla nla gə wa d̄ə anu. ²⁴ N̄ í ni, i fita hai ih̄e. Ama inaabou kù ku, wa s̄i n̄jooi, n̄ à waa yaakoε. ²⁵ N̄oi Jesu í j̄ə inε ηau à fita n̄ í lo

í mu awəi mud̄εeu n̄ í dede. ²⁶ N̄ laabaau i ideu í fangaa si il̄eu fei.

Jesu í j̄ə fεeju minji gə ηa à ye ilu

²⁷ N̄ Jesu í ne hai be. Si isεen̄eεu fεeju minji gə ηa à tooε à waa d̄ə sie anu, à waa ni, təkui ilaalu Davidi, ce araare nwa i j̄ə ka ye ilu. ²⁸ N̄oi Jesu í ne hee í to kpas̄e. N̄ fεeju ηau à naa bi tεe n̄ í bee ηa í ni, ì dasi naane ηa iyi an yəkə n̄ coo? N̄ aηa m̄ à ni, oo, Laf̄eε. ²⁹ N̄ Jesu í lu iju nηau í ni, ku ce nηe si bei ì dasi naaneu ηa. ³⁰ N̄ à ye ilu. N̄ Jesu í s̄ə ηa í k̄nk̄n du ηa í ni, i gbə ηa, i maà s̄ə inε gə ideu ih̄e. ³¹ Amma iyi à sekeε gbakā à l̄si laabaaui Jesuu ku sisi si il̄eu fei.

Jesu í j̄ə deki gə í gbə ide

³² N̄ Jesu do məcəe ηa à ne hai be, ηəi à naa Jesu inε gə wa. Inεeu inei inəko deki gə í muu. ³³ N̄ Jesu í lele inei inəkou. Iyi í lelee gbakā n̄ məkəu í l̄si ide ku fə. Inε ηa à biti à wasi ku ni, a kù ye dimie si ilei Izireli ajə kāmā. ³⁴ Amma Farisi ηau à ni, Seetam ilaalui inei inəko ηau í muua gbugbā ku leleò ηa.

Jesu í ce araarei inε ηa

³⁵ Jesu wa dabii dabii si ilu nla ηa do si ilεeko ηa, wa kə inε ηa si cio ile bii Zuifu ηa à ya ce kutətəə nηa ηa, n̄ wa sisi laabaau jiidai bommai Ilaađ n̄ í j̄ə b̄əə ηa do kōə ηa fei à ba iri. ³⁶ Iyi í ye zamaau, araare fei í muu, domi à weε do biti, inə nηa fei í fə, à weε nηa bei angudā ηa iyi a kù ne woo degbe. ³⁷ N̄oi í s̄ə məcəe ηa í ni, amaa je iyi í j̄ia í to ku da í kpə, amma woo da ηau a kù kpə. ³⁸ Na n̄ηu, i t̄ə ilu ikou ku be woo da ηa wa má.

10

Irii məcə maateeki ηau

(Cə Maaku 3:13-19; Luku 6:12-16)

¹ Si anyii n̄ηu, Jesu í kpe məcə maateeki ηau í tətəə ηa bi tεe. N̄ í mu nηa yiiko a leleò inei inəko ηa n̄ a j̄ə kōə ηa a ba iri do inε ηa iyi à waa ce b̄əə dimi ikā ikā fei. ² Irii woo be maateeki ηau wee. Sinte, Siməə iyi à ya kpe Pieeu do ifəe Anderee, do ama minjii Zebedee ηa Zaaki do ifəe Zāa, ³ do Filipu do Baatelemi, do Tomaa, do Matie iyi í tako í je woo gba fiái lεmpoo, do Zaaki amai Alifee

* **10:4** igbei Zelotu inei igbei Zelotu ηai à waa jabu ku ba Zuifu ηa a ne ara nηa hai si awəi inei Romu ηa.

do Tadee, ⁴ do Siməo inei igbei Zelatu *, do Zudasi Isikarioti, inε iyi á na ku zambaεu.

Jesu í bε məcə maateji ηau
(Cə Maaku 6:7-13; Luku 9:1-6)

⁵ Jesu í bε amanε maateji ηau nə í sɔ̄ ηa bei nηu í bi a ce. Í ni, i maà bə bi dimi mmu ηa, nə i maà lə si ilui inei Samari kăma ηa. ⁶ Amma i bə bi inei Izireli ηa, aηa iyi à nyo bei ama angudā ηa. ⁷ I koo i waazo ηa i ni, Ilaađ í maai ku je bommaε. ⁸ Nə i jə bəo ηa a ba iri nə i jī iku ηa, i jə dinte ηa a ba iri a je inε kumá, nə i lele inei inəoko ηa iyi à wa si inε ηa. Si bei ì ba hai nε kusā ηa, inε mə i na hai nε kusā. ⁹ I maà ti i so fia ηa. ¹⁰ I maà ti i so bəgə, i maà ti i so ibə minjisia, wala baata, wala golo. I maà so mii ηau bε kăma ηa si na iyi í jə woo ce ice í nε kpāai a náa bukaatai mii iyi í nε ku maa wεεð.

¹¹ Bii ì to ilu nla walakə si ilεko gə, i dεde inε iyi í jesi ku gba ηε, nə i buba kpasεε bε ηa hee ku to ajə iyi ì waa nε hai si iluu. ¹² Bii ì lə kpasε gə i ya ce inε ηau fəo i ni ηa, laakai ku sū ku wεε do inε. ¹³ Bii à gba ηε, laakai ku sūu á wεε do aηai, amma bii a kù gba ηε, á baa si ηei. ¹⁴ Si ilu gə wala si kpasε gə, bii inε ηau à kə ku gba ηε, hee má je a gbə ide nηε, i nε hai bε nə i gbugbā nηa irurui baata nηε ηa ku ba ku je nηa sεeda iyi kiitii Ilaađ á naa si ηa. ¹⁵ Ntə ntə, an sɔ̄ ηε, si ajəi kiituu, Ilaađ á ce araarei inei Sodomu do Gəməo † ηa ku re inei ilu dimi bεεbε ηau bε

Ijuukpā iyi á naa
(Cə Maaku 13:9-13; Luku 21:12-17)

¹⁶ Jesu í sɔ̄ ηa má í ni, wee ñ wa n bε ηε nə aa ye ηai bei angudā ηa si inəi mbo ηa. Na nηu, i jə i nε bisi bei njo ηa, ‡, nə i je hai ce laalə bei ankasiidi ηa. ¹⁷ Nə i ce laakai ηa si na iyi í jə inε gə ηa aa na a mu ηε a bəð ηε bi ku ce kiiti, aa nə a cā ηε ile bi ku ce kutətəo nηa ηa. ¹⁸ Aa bəð ηε si wajui ilu ile ηa do bi amanlu ηa na irim, ku ba i je sεedam si waju nηa ηa do bi dimi mmu ηa. ¹⁹ Amma bii à bəð ηε bi ku kiiti, i maà ti i biti do ide iyi aa fəo ηa wala do yaase bei aa fəoð ηa. Bii waatiu í to, Ilaađ á mu nηε ide iyi aa fəo ηa. ²⁰ Nə ide iyi

aa fəo ηa kaa je ide nηε, á naai hai bi Hundei Ilaađ Baa nηε iyi í wa si ηε.

²¹ Inε gə ηa aa zamba ifə nηa ηa walakə igbā nηa ηa ku ba a kpa ηa. Bεεbε məi baa ηa aa maa cea ama nηa ηa. Amu ηa mə aa dede si baa nηa ηa ku ba a kpa ηa. ²² Inε fei á cé ηei na irim, amma inε iyi í temua hee kəo á ba faaba. ²³ Bii à waa kpā ηε iju si ilu gə i sa i bə ilu mmu. Ntə ntə, an sɔ̄ ηε, i kaa dabii si ilei Izireliu i kpa irie ηa amu Amai Amanε n to wa.

²⁴ Ama cio ci ya re woo kəsie, amaace mə ci ya re lafεεε. ²⁵ Na nηu, í sɔ̄a ama cio ku jesi a cea nηu bei à cea woo kəsie. Bεεbε məi, í sɔ̄a amaace mə ku jesi a cea nηu bei à cea lafεεε. Bii à waa kpe amu ilu kpasεu Seetam, aa sə inε inei kpasεε ηau iri laalə iyi í re bεεbε.

Njoi inε iyi í jə i ce ηa
(Cə Luku 12:2-7)

²⁶ Nə Jesu í ni má, do nηu fei i maà ce njo nηa ηa, domi ngəgə kù wεε iyi wa manji iyi kaa fita gbugbāa, nə asii kăma kù wεε iyi a kàa na a mà. ²⁷ Iyi ñ wa n sɔ̄ ηε si ilu kuku, i fəo si inya kumá ηa. Iyi ì gbə si asii ηa i cā kesεεdεε. ²⁸ I maà ce njoi inε ηa iyi aa kpa ara nηu akā, nə a kaa yəkə a kpa hunde. Amma i ce njoi inε iyi á yəkə ku kpa ara do hunde ajə si ina iyi ci ya ku. ²⁹ A ci ya ta ama yei minji sùu akā ba. Do nηu fei, Ilaađ wa mà baani nηa. Baa akā nηa ci ya nə ku ku iyi kù je do kumàsie. ³⁰ Inε mə, hee do nto i iri nηε ηa fei Ilaađ í mà jīa nηa. ³¹ Na nηu, i maà ce njo ηa, bεεε nηε í re yei ηa hee bii í jī.

³² Na nηu, inε iyi í fəo si wajui amanε ηa í ni nηu í gbam, amu mə an gbaa si wajui Baam iyi í wa lele. ³³ Amma inε iyi í kəsime si wajui amanε ηa, amu mə an kəsie si wajui Baam iyi í wa lele.

Kù je laakai ku sū, ijai
(Cə Luku 12:51-53, 14:26-27)

³⁴ Í sɔ̄ ηa má í ni, i maà tamaa mà laakai ku sūi ñ naa nηε wa si andunya. Aawo, ijai ñ naaò wa. ³⁵ Ñ naa ku kosi ama inεməkə do baæi, ama inaabo mə do iyee, aso məkə mə do iyeei məkəε. ³⁶ Inei kpasε nηε ηai aa je mbεε nηε ηa.

† 10:15 Sodomu do Gəməo Ilu minji ηau, Ilaađ í tako í lege ηa à kpəð bomma si na iyi í jə dulum dii inε nηa ηa í caa.

‡ 10:16 i jə i nε bisi bei njo ηa I cə K.A. 3:1. Í ni njo í nε bisi í re inai sako iyi Ilaađ í taka fei.

³⁷ Ine iyi í bi baae walakó iyee í rem, lafëe kù to ku je inem. Bëbe mòi ine iyi í bi ama inemakóe walakó ama inaaboé í rem, lafëe kù to ku je inem. ³⁸ Ine iyi kù jesi nju ku so jii ku gaaué ku toom do wa, kù to ku je inem. ³⁹ Ine iyi í bi ku je kuwëe do idóobie á na ku kuæ. Amma ine iyi í kósi kuwëe na irim, lafëe á na ku báa ntó ntó.

Idei riba
(Cò Maaku 9:41)

⁴⁰ Jesu í ni má, ine iyi í gba ñe í gbam nii, nò ine iyi í gbam í gba ine iyi í bém wai. ⁴¹ Ine iyi í gba walii si na iyi í jò Ilaaó í bóó wa, Ilaaó á na nju mò ribai walii, nò ine iyi í gba amane iyi wa ce idóobii Ilaaó si na iyi í jò í je dee dee, Ilaaó á na nju mò ribai ine dee dee. ⁴² Ine mò iyi í mua taaka gò baa inyi tütü si na iyi í jò í je mácóm, ñ wa n sò ñei, lafëe kaa kua ribae pai.

11

Woo bei Zãa ña
(Cò Luku 7:18-35)

¹ Waati iyi Jesu í sò mácó maateeje ñau ide ñau fei í tã, ñoi í ne hai be í koo í dabii si ilu Galilee ñau í kò ine ña si cio nò í ce ña waazo. ² Wee waati bëbe Zãa woo dasi inyi í wa piisóó. Nò hai ile piisóó be í gbó baauí icei Jesu iyi à ya kpe Kirisi. Ñoi í be sie mácóe gò ña ³ a koo a beee a ni, awóí ì je ine iyi Ilaaó á na ku be wau? Mà ka degbe ine mmu gò. ⁴ Nò Jesu í je ña í ni, i koo í sisia Zãa mii iyi ì ye do iyi ì gbó ña. ⁵ Fëju ña à waa ye ilu, woo sukute ña à waa ne dee dee, dinté ña à ba iri à je ine kumá, deki ña à waa gbó ide, iku ña à jì, nò a waa sisia ilu are ña laabaau jiida. ⁶ Ilu inó didóí ine iyi kaa nyidó anyi si naane ku dasie na irim.

⁷ Iyi mácóí Zãa ñau à gbó bei Jesu í fò, ñoi à sinda à ne. Waati iyi à waa ne, ñoi Jesu í lósi ku sisia zamaau ideí Zãa í ni, mii ì bò ku cò si gbabuau ña. Fófó iyi fufu wa yaya? Aawo. ⁸ Tó, mii ì bò ku cò ña. Mà mákó iyi wa dasi ibó ku síau. Aawo, ine ña iyi à waa dasi ibóí fia nkpó, añaí à ya wa kabai ilaalu ña. ⁹ Tó, mii ì bò ku cò ña. Mà waliii ì bò ku cò ña. Oo, ntó ntó an sò ñe, ineéu be í re baa walii. ¹⁰ Zãai

kukóí ideí Ilaaó wa fáa tengi bii í ni, Ilaaó í ni, wee ñ be woo sisi idem wa si wajue iyi á teeseé kpáae. ¹¹ Ntó ntó an sò ñe, si inóí ine ña iyi inaabo ña à bí fei, kãma ñña kù wëe iyi í re Zãa woo dasi inyi. Amma do ñju fei, baa ine iyi í kere í re si bommai Ilaaó í roo. ¹² Hai waati iyi Zãa í sinti ku waazo hee do nsei fei bommai Ilaaó wa bò wajui do gbugbã, nò ilu gbugbã ñai à ya baa *. ¹³ Moizi í fò ideí bommau si woodae. Nò walii ñau mò, aña fei à fò idee hee í koo í to wa si waatii Zãa woo dasi inyi. ¹⁴ Ì gbó ña iyi à ni Elií á na ku naa. Bii ì jesi í gbó idem ña, Zãai í je Eliiu. ¹⁵ Ine iyi í ne ití iyi á gbóò ide, ku gbó.

¹⁶ Yooi an wãò inei nsei ñau ihë. À yei bei amu ña iyi à waa buba bantuma à sò ñe à waa ni, ¹⁷ à fá ñe yee nò i kù jojo ña, nò à kò ñe irii iku ña nò i kù kpata ña. ¹⁸ Ñ ni bëbeí si na iyi í jò waati iyi Zãa woo dasi inyi í naa í ya dí anu nò ci ya mò vëe, nò à ni í ne inei inóokoi. ¹⁹ Nò iyi amu Amaí Amane ñ naa, ñ ya n je nò n maa n mò, nò ine ña à ni ñ bi ije nò ñ je woo mò atë, nò ñ je kpaasii woo gba fiaí lempoo ña do ilu dulum ña. Do ñju fei, à ye iyi bisii Ilaaó í je dee dee na ice ña iyi wa ce.

Ilu ña bii ine ña à kò ku dasi Jesu naane
(Cò Luku 10:13-15)

²⁰ Nò Jesu í lósi ku gbagba si inei ilu ña bii í ce maamaake nkpó nkpó ñau si na iyi í jò a kù kpaasi idó. ²¹ Í ni, inó kufó nla nlaí á je tu ñe, iné inei Kórazëe ña. Iné mò inei Besaida ña, inó kufó nla nlaí á je tu ñe. Maamaake ña iyi à ce si ilu ñe ñau ihë, bii í je Tii do Sidóí †. à coo wo, inei ilu ñau aa dí saaki a kpataò na irii dulum du ña nò a kpaasi idó hai ku kpe. ²² Na ñoi í jò ñ wa n sò ñe iyi si ajóí kiitiu ijuukpáí inei Tii do Sidó ña á tia tu ñe. ²³ Iné mò, inei Kaperanumu ña, ì waa tamaa ña aa so ñe hee lelei? Aawo, aa keke ñei hee bi ku wai iku ña. Ntó ntó, maamaake nkpó nkpó iyi ñ ce si ilu ñe, bii í je Sodomui ñ coo wo, iluu á wëe baa nnyi. ²⁴ Na ñoi í jò ñ wa n sò ñe iyi si ajóí kiitiu ijuukpáí inei Sodomu ña á tia tu ñe.

* **11:12** bommai Ilaaó...à ya baa Do yaase mmu gò iyi ine á yókó ku gbóòó má wee, ine ña à wasi ku ce kookaai a ba a je inei bommai Ilaaó. Nò ine ña iyi à waa jabu ntó ntó, añaí aa ló si. † **11:21** Tii do Sidó Ilaaó í kpa inei ilu ñau si na iyi í jò kuce ña ña kù sía.

Inaa wa bi tom i naa i gba kusimi
(Cɔ Luku 10:21-22)

²⁵ Waati beɛbe nɔi Jesu í ni, Baaba, awɔ iyi ò je Lafɛi lele do ilɛ, ò wa n saabuɛ do iyi ò singaa ilu bisi do woo mà òa mii òau ihɛ nɔ ò nyisi amu òa. ²⁶ Í sɛa Baaba, si na iyi í jò beɛbe ò bi.

²⁷ Nɔ í sɔ inɛ òa í ni, Baam nii í daam mii fei si awɔ. Inɛ kãma kù mà amu Amau bii kù je Baau. Nɔ inɛ kãma kù mà Baau bii kù je amu Amau do inɛ òa iyi ò bi n nyisi òa.

²⁸ Inɛ iyi ò gbɛɛji nɔ aso wa wɔ òe fei í naa wa bi tom an mu nɛ kusimi. ²⁹ I jesi n lesi nɛ zuugum nɔ ò gba ide òiom òa, si na iyi í jò amuu amanɛ kurɔ do woo kaye arai. Bii ò waa ce beɛbe òa, aa ba kusimii hunde nɛ òa. ³⁰ Ntɔ ntɔ, zuugum nɔu kù gaabu nɔ aso iyi an kã nɛ kù wo.

12

Jesu do ajɔi kusimi
(Cɔ Maaku 2:23-28; Luku 6:1-5)

¹ Si anyii ajɔ minji, ajɔi kusimi gɔ, Jesu do mɔcɛ òa à waa too kɔɔi ilɛ gɔ. Nɔ wee ari wa kpa mɔcɛ òa nɔi à wɔ amaaɛe iyi à gbɛ si ilɛu à nunu ijuɛ si awɔ à waa òa. ² Wee Farisi gɔ òa à wa be. Iyi à yɔɔ òa ò sɔ Jesu à ni, cɔ, mɔcɛ òa à waa ce mii iyi a kù nɛ kpãai ku ce si ajɔi kusimi. ³ Amma Jesu í je nɛ òa í ni, ò kù cio mii iyi Davidi í ce si waati iyi ari wa kpa nɛ do inɛ òa? ⁴ Í lɔ kpasɛi Ilaaɔ nɔ í so pɛɛ iyi à jilea Ilaaɔ í je, nɛ do inɛ òa. Nɔ wee a kù nɛ kpãai pɛɛu ku je, í gbe woo weei Ilaaɔ òa aɲa akã. ⁵ Mà ò kù cioɛ si tiai woodai Moizi òa iyi si ajɔi kusimi woo wee òa iyi à ya nɛ ice si kpasɛi Ilaaɔ a kù waa jirima ajɔi kusimi? Do nɛ fei, a kù je ilu taale òa. ⁶ Amma an sɔ nɛ iyi inɛ gɔ í wa ihɛ iyi í nɛ beɛɛ í re kpasɛi Ilaaɔ. ⁷ Kukɔi ide òa Ilaaɔ wa fɔ í ni, Ilaaɔ í ni, ò bi ò ce araare ò nɛ òa ku re ò ceem kuwee. Bii í je ò mà yaasei ideu be òa wo ò kaa maa ye taale ò hai nɛ taale òa. ⁸ Nɔ aa mà òa iyi amu Ama Amanɛ ò je inɛ ngboi ajɔi kusimi.

Inɛ iyi awɔ akã í ku
(Cɔ Maaku 3:1-6; Luku 6:6-11)

⁹ Nɔ Jesu í nɛ hai be í koo í lɔ ilɛ bii Zuifu òa à ya ce kutɔtɔu. ¹⁰ Wee mɔkɔ gɔ í wa be, awɔ

* **12:20** ama jii... fitila iyi inya kumáɛ kù la ama jii do fitilau inɛ òa iyi gbugbã nɛ kù lai wa fãa. † **12:24** Beelzebuu iri iyi à sɔ Seetam nii.

akãɛ í ku í gbe. Nɔ inɛ òa iyi à wa beu à bee Jesu à ni, wooda í na inɛ kpãa ku jò inɛ ku ba iri si ajɔi kusimi? À waa fɔ beɛbe ku ba a ye taale. ¹¹ Nɔ Jesu í je nɛ òa í ni, bii inɛ gɔ nɛ í nɛ angudã akã nɔ í koo í dasi inɔ isa baa bii ajɔi kusimii, lafɛɛ kaa nyaa? ¹² Amanɛ í be ò re angudã hee bii í jii. Na nɛ, inɛ í nɛ kpãa ku ce mii jii òa si ajɔi kusimi. ¹³ Nɔ Jesu í sɔ mɔkɔu í ni, te awɔɛ. Iyi í tɔɔ nɔ í baa dee dee be ò awɔ akãu má. ¹⁴ Nɔi Farisi òa ò fita à koo à waa busi nɛ be òa ce a kpaɔ Jesu. ¹⁵ Amma Jesu í mà si òa nɔ í nɛ hai be.

Jesu í je woo ce ice iyi Ilaaɔ í cica

Waati iyi Jesu wa nɛ, zamaa nla nla gɔ í tooɛ. Nɔ í jò inɛ òa iyi à je bɔɔ òa fei à ba iri. ¹⁶ Amma í sɔ òa í kɔnkɔn du òa í ni a mà sɔ inɛ gɔ inɛ iyi nɛ òa í je. ¹⁷ Í jò à ba iri ku ba ide iyi walii Ezai í fɔu ku kɔ, iyi í ni,

¹⁸ Ilaaɔ í ni,

Woo ce ice mii iyi ò cica wee.

Nɛ ò bi jii òa, siɛi inɔ didɔm fei í ya wa.

An daa si Hundem,

Nɔ ku sisia dimi fei dee dee ku jem.

¹⁹ Kaa ce kakɔ do inɛ gɔ hee ku la siɛ.

Beɛbe mɔi kaa kosi inɛ òa òa si inɔ ilu pai.

²⁰ Kaa tambɔ ama jii iyi í kɔmba wa bi ku ce,

Nɔ kaa kpa fitila iyi inya kumáɛ kù la *

Hee waati koo to si bii á jò dee dee ku jem ku kãmia inɛ fei,

²¹ nɔ kpãa ku cɔi dimi fei kù wa siɛ.

Jesu wa kɔɔ araɛ

(Cɔ Maaku 3:22-30; Luku 11:14-23)

²² Si anyii nɛ, à naa Jesu mɔkɔ gɔ wa iyi inɛ inɔkɔ í jò í fɛɛju nɔ í deki. Nɔ Jesu í faaba inɛu, í jò wa ye ilu nɔ wa fɔ ide. ²³ Nɔ zamaa fei í bita à waa ni, debei, á je tɔkui Davidiu mbe. ²⁴ Amma iyi Farisi òa ò gbɔ ideu, òa ò ni, mɔkɔu ihɛ wa lele inɛ inɔkɔ òa do gbugbã Beelzebuu †. ilaalu òa. ²⁵ Si be ò Jesu í mà lasabu òa, òa ò sɔ òa í ni, bomma iyi inɛ òa à waa ja aɲa duusɔɔ á na ku gbe ngbe. Beɛbe mɔi ilu walakɔ kpasɛ gɔ iyi inɛ òa à waa ja aɲa duusɔɔ kaa na ku kpe. ²⁶ Na nɛ, bii Seetam wa lele araɛ, wa ce igu do araɛi, bommaɛ kaa kpe. ²⁷ Bii í je do gbugbã Beelzebuu ò wa n lele ò inɛ inɔkɔ òa, to, do gbugbã yooi mɔcɔ nɛ òa mɔ à

waa leleò ña. Debei aña taka ñña aa ye taale ññe. ²⁸ Amma bii do gbugbāi Hundei Ilaađi ñ wa n leleò inei inòko ñau, ññu be wa nyisi iyi Ilaađ í sinti ku je bommae si anini ññe.

²⁹ Beirei iné á ce ku ló kpasēi iné iyi í ne gbugbā ku coo ile bii kù je í tako í dī ilu gbugbāu. Amma bii í dūu á yòkò ku coo ile.

³⁰ Iné iyi kù je tom, mbεem nii. Iné iyi kù waa bam ku tətə, wa fangaai. ³¹ Na ññi í ce ñ wa n sō ñe, Ilaađ á yòkò ku kpa ideí dulum do arabu fei. Amma iné iyi wa bu Hundei Ilaađ, kaa ba a kpa ideí dulum dεe pai. ³² Bii amané wa fò laalòí Amai Amané Ilaađ á yòkò ku kpa ideí dulum dεe. Amma iné iyi wa fò taaleí Hundei Ilaađ kaa ba a kpa ideí dulum ndεe hai nnyi hee do ala fei.

Jii do iso

(Cə Luku 6:43-45)

³³ Jesu í sō ña má í ni, à ya mà jii hai si isoé. Jii jiida iso jiidai í ya so, amma jii laalò, iso laalòí í ya so. ³⁴ Iné iné buu ñai bei njo wukuku. Iné iné laalò ña, beirei aa ce í fò ide jiiida ña. Mii iyi wa kō si idəe ññui gelee í ya fò. ³⁵ Iné jiida ide jiidai í ya fò. Nò ide jiidau í ya naai hai si ide jiiida iyi wa singa si idəe. Beεbe mōi iné laalò ide laalòí í ya fò. Nò ide laalòu mō í ya naai hai si ide laalòí iyi wa singa si idəe. ³⁶ An sō ñe, ide nfe iyi iné ña à waa fò fei, Ilaađ á na ku bee ña si ajòí kiitiu, ³⁷ domi hai si ideí Ilaađ á kiitié, nò ku kpee hai ne taale walakò ilu taale.

Iné ña à ni Jesu ku ce maamaake

(Cə Maaku 8:11-12; Luku 11:29-32)

³⁸ Nñi woo kò iné ña si wooda do Farisi go ña à sō Jesu à ni, Mεetu, à bi í ce maamaake go iyi á nyisi wa iyi Ilaađi í beε wa. ³⁹ Amma Jesu í je ñña í ni, iné laalòí nsei ña iyi a kù waa leekí do Ilaađ ññu akā, maamaakei à ya maa bi, amma maamaake go kù wεe iyi aa nyisi ña má bii kù je ti walii Zonasi, ⁴⁰ domi si bei Zonasi í ce dasā mεeta do idū mεeta si inòí cēe nlaui, beεbe mōi Amai Amané á ce dasā mεeta do idū mεeta si balé. ⁴¹ Si ajòí kiitiu, inéi Ninivu ña aa dede si inéi nnyi ña a ye taale ñña, si na iyi í jò à kpaasi idə ñña na waazoi Zonasi. Wee nsei iné iyi wa sō ñe ideu ihē í re Zonasi. ⁴² Si ajòí kiitiu, ilaalu inaabo iyi í naa hai awə cangai kpāi inunu á dede si inéi nnyi ña ku ye taale ñña, si na iyi í jò hai jiiñi í dede í naa ku gbò ideí bisii

Salomə, ilaalu nlaui. Nò wee nsei iné iyi wa sō ñe ideu ihē í re Salomə.

Kunyii inéi inòko wa ma

(Cə Luku 11:24-26)

⁴³ Nñi Jesu í kpa ñña məndau ihē í ni, bii inéi inòko í fita si iné, í ya maa dabii si gbaa ñai ku maa dε bi ku sími. Bii í kua, ⁴⁴ ññi í ya ni, an nyi inya nwom hai bii ñ fita wai. Waati iyi í nyi wa nò í ba inéeu í ye bei ile ngbe iyi à kpā à teeseε sāa sāa, ⁴⁵ á koo ku dede kpaasi laalò ña iyi à roo wa má bei aña mεeje, a na a ló si inéeu a maa wa be. Waati beεbe kuwεei takoi inéeu á tia baa ti ankāanyié má. Mii iyi á ba iné laalòí nsei ña mbε.

Ideí iyéi Jesu do ifəe ña

(Cə Maaku 3:31-35; Luku 8:19-21)

⁴⁶ Waati iyi Jesu wa ba zamaau ide ku fò, ññi iyee do ifəe ña à naa à leekí waduude, à waa bi a baa ide ku fò. ⁴⁷ Nò iné go í naa í sō Jesu í ni, iyee do ifəe ña wee, à wa waduude à waa bi a baε ide ku fò. ⁴⁸ Amma Jesu í jεa inéeu í ni, yooi í je iyem, nò yoo ñai à je ifəm ña. ⁴⁹ Nò í tosi məcəe ñau awə í ni, inéi ñ je iyem do ifəm ña. ⁵⁰ Ntə ntə iné iyi wa ce idəbii Baam iyi í wa lele, lafēi í je ifəm wala wecím wala iyem.

13

Məndai woo gbē

(Cə Maaku 4:1-9; Luku 8:4-8)

¹ Si ajò akāu be má, Jesu í fita hai kpasē í koo í buba itñi tenku. ² Nò zamaa nla nla go í tətə sié. Nñi í ló akai inyi go í buba ku ba ku kò ña si cio. Nò zamaau fei wa leekí itñi tenkuu be.

³ Nò í sō ña mii nkpə do mənda. Í ni, məkə go í fita wa fā dimi. ⁴ Si bei wa fā dimiu, ññi gəgə ña à cuku si kpāa nò yei ña à naa à jə. ⁵ Nò gəgə ña mō à cuku si ile iyi í ne kuta, tengi bii sāa kù kpə. Nò í fita be gbakā si na iyi í jò sāa kù la be. ⁶ Amma iyi inunu wa ce, ññi í joo nò í gbe, domi icāe kù mi lele. ⁷ Gəgə ña mō à cuku si inə agū ña. Nñi agū ñau à dede sié à biie à kpa. ⁸ Nò gəgə ña mō à cuku si ile jiiida nò à bí. Gəgə ña à ne iju cī, gəgə ña mō kita, gəgə ña mō kuntaa. ⁹ Iyi Jesu í kpa məndau í tñ ññi í ni, iné iyi í ne itñi iyi á gbò ide, ku gbò.

*Na mii í jò Jesu í ya maa kpa mǎnda
(Cǎ Maaku 4:10-12; Luku 8:9-10)*

¹⁰ Nǎi mǎcǎe ña à naa à beee à ni, na mii í ce ì ya maa sǎ inǎ ña ide do mǎnda. ¹¹ Nǎ í sǎ ña í ni, ñei Ilaaǎ í jò ì mà asiii bommae ña. Amma kù jò inǎ ña iyi à gbe ñau a màa. ¹² Inǎ iyi í ne, ññui à ya kǎa si, nǎ kunǎu ku la. Amma inǎ iyi kù ne, baa keeke iyi í ñeu à ya gbaai má. ¹³ Inǎ ñau, à ya maa cǎ ilu amma a kù waa ye, nǎ à waa sǎ ña ide amma a kù waa gbǎ yaasee. Na ñoi í jò ñ ya n maa n sǎ ña ide do mǎnda. ¹⁴ Mii iyi í ba ñau be Ezai í tako í ce waliie í ni, Aa ya desi ide ití amma ì kaa gbǎ yaasee ña, Nǎ aa maa cǎ ilu amma ì kaa ye ngǎgǎ ña.

¹⁵ Idǎ ñña í baa í le.

À ðí ití ñña ku ba a maà gbǎ ide gǎ, Nǎ à bii iju ñña ku ba a maà ye ngǎgǎ, Nǎ idǎ ñña mǎ ku maà mà ngǎgǎ. Bii kù je beebǎ aa naa a sinda wa bi Ilaaǎ nǎ ku jò a ba iri.

¹⁶ Amma Jesu í sǎ mǎcǎe ñau í ni, ñe ilu inǎ didǎ ñai, si na iyi í jò iju ññe wa ye ilu, nǎ ití ññe wa gbǎ ide má. ¹⁷ Ntǎ ntǎ ñ wa n sǎ ñei, walii do inǎ nkǎ iyi wa jirima ideí Ilaaǎ, à bi aña à ye mii iyi ì waa yeu ihǎ ña, amma a kù yǎǎ. Nǎ à bi aña a gbǎ mii iyi ì waa gbǎu ihǎ ña, a kù nǎ a kù gbǎǎ.

*Yaasei mǎndai woo gbǎu
(Cǎ Maaku 4:13-20; Luku 8:11-15)*

¹⁸ Jesu í sǎ ña má í ni, i de ití í gbǎ yaasei mǎndai woo gbǎu ña. ¹⁹ Inǎ iyi wa gbǎ ideí bommai Ilaaǎ nǎ kù gbǎ yaasee, í yei bei kpǎa bii dimiu í cuku. Seetam inǎ laabui, i ya naa ku nya ide iyi à gbǎ si idǎe. ²⁰ Inǎ mǎ iyi í ye bei ile kuta bii dimiu í cuku, bii wa gbǎ ideu gbakǎ í ya gbaai do inǎ didǎ. ²¹ Amma ci ya jò ideu ku ce icǎ jiiida si idǎe, nǎ kaa yǎkǎ ku leekí ku kpe. Bii wahala gǎ í dede, walakǎ ijuukpǎ gǎ na irii ideu, í ya fǎsi awoi gbakǎ. ²² Inǎ mǎ iyi í gba ideu bei si ile ku ne agǎ ñau, wa gbǎ ideu amma lasabu bututui mii ña iyi wa bitandie do fia ku bi iyi wa ðí ijuǎ, aña à waa ganji ideu ku ce ice si inǎeu. ²³ Inǎ mǎ iyi í gba ideu bei si ile jiiida, ññui í je inǎ iyi wa gbǎ ideu nǎ í gbǎǎ do yaasee, nǎ í so iso. Bi inǎ gǎ ña, dimiu í so iso cǎǎ, inǎ gǎ ña kita, inǎ gǎ ña mǎ kuntaa.

Mǎndai fǎfǎ laalo

²⁴ Nǎ Jesu í kpa ñña mǎnda má í ni, faaji iyi wa fǎ ideí bommai Ilaaǎ wee. Mǎkǎ gǎi í koo í gbǎ dimi jiiida si ilee. ²⁵ Amma idǎ si waati iyi inǎ fei wa sǎ ñjoo, ñoi mbeei mǎkǎu í naa í gbǎa fǎfǎ laalo * si inǎ ilee nǎ í nee. ²⁶ Nǎ dimi jiiidau í fita, wa la, nǎ í bí. Fǎfǎ laalǎu mǎ í fita, nǎ aña fei à la ajǎ. ²⁷ Nǎi amaacee ñau à naa à sǎǎ à ni, lafǎe, í jǎ dimi jiiidai ì gbǎ si ilee ya. To, nǎ hai iwoi fǎfǎ laalǎu ihǎ í fita wa má. ²⁸ Nǎi í sǎ ña í ni, mbeee gǎi í coo. Nǎ amaacee ñau à beee à ni, ì bi kaa logoo fǎfǎ laalǎu? ²⁹ Nǎ í ni, aawo. Bii ì waa bi í logoo fǎfǎ laalǎu bii í kù laakai ña aa na í tǎtǎǎ í logooð dimi jiiidau ña. ³⁰ I jǎ aña fei a dede ñña hee bii kumuǎ í to. Waati beebǎ an sǎ woo mu ñau a kpa fǎfǎ laalǎu titǎ a ðǎu a dasi ina, a bei a tǎtǎǎ dimi jiiidau a dasi suum.

*Mǎndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi
(Cǎ Maaku 4:30-32; Luku 13:18-19)*

³¹ Nǎ Jesu í kpa ñña mǎnda gǎ má í ni, bommai Ilaaǎ í yei bei ngboi mutaadi iyi inǎ gǎ í so í gbǎ si ilee. ³² Ngbou í kere í re ngbo ña iyi à gbe fei, amma bii à gbǎǎ, ññui í ya fita ku lá ku re ama jii fei, hee yei ña à ya maa ce ante si amaawǎe ña.

*Mǎndai lefee
(Cǎ Luku 13:20-21)*

³³ Nǎ Jesu í kpa ñña mǎnda gǎ má í ni, bommai Ilaaǎ í yei bei lefee iyi abo gǎ í so í dasi iyafǎi pǎe gǎa meeta, nǎ fei í dede í kpante.

*Ideí mǎnda ñau
(Cǎ Maaku 4:33-34)*

³⁴ Ide ñau be fei sǎa sǎa do mǎndai Jesu í sǎ zamaau, ci ya fǎ ide iyi kù je do mǎnda. ³⁵ Beebǎi ideí inǎ akǎi walii ñau í ce iyi í ni, Ilaaǎ í ni, Do mǎndai an ya n sǎ ña ide, Nǎ si bantumai an fǎ mii iyi wa manji hai waati iyi ñ taka andunya.

Jesu í sisi yaasei mǎndai fǎfǎ laalǎu

³⁶ Jesu í jò zamaau nǎ í koo í lǎ kpasǎ. Nǎ mǎcǎe ñau à bǎ bi tǎe à ni, sisi nwa yaasei mǎndai fǎfǎ laalǎu. ³⁷ Nǎ í je ñña í ni, inǎ iyi í gbǎ dimi jiiidau amu Amaí Amanéi. ³⁸ Ileui í je andunya. Dimi jiiidau mǎ, ññui

* **13:25** fǎfǎ laalo fǎfǎu í jǎ dimi jiiidai mam mam. Amma a ci ya je ijui fǎfǎu, domi bii inǎ í jǎǎ, á bíá bǎǎ.

í je inei bommai Ilaaḍ ḡa. Fəfə laaləu nḡui í je inei Seetam ḡa. ³⁹ Mbεε iyi í gbḡḡ nḡui í je Seetam. Ajəi kumuu məi í je ajə iyi andunya á kpa iri, nḡ woo mu ḡau mə aḡai à je amaleka ḡau. ⁴⁰ Nḡ si bei à ya kpa fəfə laaləu a dasi inau, bεεbe məi á je si ajə iyi andunya á kpa iri. ⁴¹ Amu Amai Amanε, an be amalekam ḡa wa a na a nya inε ḡa iyi à waa dasi inε ḡa kurara do woo ce laalə ḡau a tekìḡ ḡa hai tengi bii an na n je bommam, ⁴² nḡ a dasi ḡa ina iyi ci ya ku. Tengi bei aa lesi awḡ si iri a kpataḡ. ⁴³ Nḡ waati bεεbe inε ḡa iyi à waa de idəḡbii Ilaaḍ ku ce aa maa má inyai bei inunu si bommai Ilaaḍ Baa ḡa. Inε iyi í nε ití iyi á gbḡḡ ide, ku gbḡ.

Məndai amani iyi wa singa

⁴⁴ Nḡ Jesu í ni má, mənda gə iyi wa fə idei bommai Ilaaḍ wee. Ajə nḡu gə inε gə í koo í kási amani iyi wa singa si inḡ ilε. Iyi í yḡḡ nḡ í teese í singaε ma. Nḡ í nε do inḡ didḡ í koo í ta mii iyi í nε fei, nḡ í naa í ra ikou.

Məndai lεgε

⁴⁵ Jesu í ni, bommai Ilaaḍ í yei má bei lεgε jiida ḡa iyi woo nya sía gə wa de. ⁴⁶ Iyi í ye akā iyi í je jiida ti fia nkpḡ gə, nḡ í koo í ta mii iyi í nε fei í naa í raa.

Məndai tao

⁴⁷ Jesu í ni má, bommai Ilaaḍ í yei má bei tao iyi à səsi inḡ inyi ku mu cεε dimi ikā ikā fei. ⁴⁸ Bii í mu cεε ḡau í tā, sḡkḡ ḡau à ya faa wa icei. Nḡ a buba a cica cεε jiida ḡau a dasi kəḡ, cεε ḡa iyi a kù ce nceeu mə nḡ a nikā ḡa. ⁴⁹ Nḡ bεεbe məi á ye si iri ku kpai andunya. Amaleka ḡa aa na a nya inε ḡa iyi à waa ce laalə hai si inḡi inε ḡa iyi à waa ce idəḡbii Ilaaḍ, ⁵⁰ a dasi ḡa ina iyi ci ya ku. Bei aa lesi awḡ si iri a kpata.

Amani titḡ do nwo

⁵¹ Jesu í bee ḡa í ni, ì gbḡ yaasei ideu fei ḡa? Nḡ à je à ni, oo. ⁵² Nḡ í sḡ ḡa í ni, bεεbe məi, woo kḡ inε ḡa si wooda baa yooma fei iyi í baa í je inε iyi í mà idei bommai Ilaaḍ, í yei bei ilu kpasḗ gə iyi wa nya mii titḡ ḡa do mii nwo ḡa hai si amanie.

Inei Nazareti ḡa a kù dasi Jesu naanε

(Cə Maaku 6:1-6; Luku 4:16-30)

⁵³ Iyi Jesu í kpa ḡa mənda ḡau be í tā, nḡ í nε hai be. ⁵⁴ Í bḡ ilu bii í je ama. Iyi í to

be í ləsi ku kḡ inε ḡa si cio ile bii à ya maa ce kutətḡ hee inε ḡa iyi à waa gbḡ ideε ḡau à na à biti. Nḡ à waa ni, hai iwoi inεeu ihḗ í ba dimii bisiu ihḗ wa. Beirei í ce wa ceḡ maamaake ḡau ihḗ. ⁵⁵ Í jḡ amai woo gbe jii nḡu mbe ya. Kù je iyeei à ya kpe Maariu? Zaaki do Zozefu do Simḡḡ do Zudu ḡa si à je ifəε ḡa? ⁵⁶ Awaḡ wecīε ḡa fei si à wa ihḗ ba. Bii bεεbei nḡ hai iwoi í ba gbugbāu ihḗ fei wa. ⁵⁷ To, lasabu nḡu ḡau bei í ganji ḡa a dasie naanε. Nḡ Jesu í sḡ ḡa í ni, kù nε bii walii ci ya nε bεεε bii kù je si ilei ideε do si kpasḗε. ⁵⁸ Kù nḡ kù ce maamaake nkpḡ be si na iyi í jḡ a kù dasie naanε.

14

Idei ikui Zāa woo dasi inyi

(Cə Maaku 6:14-29; Luku 9:7-9)

¹ Si waati bεεbei Herodu, ilaalui Galileeu í gbḡ laabaaui Jesu. ² Nḡ í sḡ amaaceε ḡa í ni, inεeu be Zāa woo dasi inyiui í jii wa hai si bale. Na ḡoi í jḡ í nε gbugbā wa ceḡ maamaake ḡau be.

³⁻⁴ Mii iyi í jḡ Herodu í fə bεεbe wee. Herodu í tako í so Herodiasii aboi Filipu, ifəε. ḡoi Zāa í sḡḡ í ni, kù sía i gba aboi ifəε í dasi kpasḗε. Ide iyi Zāa í fə na irii Herodiasii í jḡ Herodu í ni a muu a dūu a dasie piisḡḡ. ⁵ Nḡ Herodu wa bi ku kpaa, amma wa ce njoii inε ḡa si na iyi í jḡ aḡa fei à ni Zāa waliii.

⁶ ḡoi ajə í naa í to bii Herodu wa ce jingau ku yeḡ gigii ajəi kubie. Nḡ ama inaaboi Herodiasii wa jojo si wajui inε ḡa iyi à kpe ku jεu. ḡoi í dḡa Herodu si jiida jiida ⁷ hee í ceaa kuwā nḡ í gbasi í ni nḡu á muua mii iyi í bi fei. ⁸ ḡoi ama inaabou í koo í bee iyee, nḡ í nyi wa í naa í sḡḡ í ni, nḡ bi i muum irii Zāa woo dasi inyiui wa si pεrenti. ⁹ ḡoi inḡi ilaaluu í fə. Do nḡu fei í jesi nḡ í ni a koo a bu irii Zāau wa a naa a náa. Í jesii si na iyi í jḡ í gbasi tā do mii fei si wajui inε njoε ḡau. ¹⁰ Nḡ í be inε ḡa ile piisḡḡ be a koo a bu irii Zāa wa. ¹¹ ḡoi inε ḡau à koo à buu nḡ à lesi pεrenti wa à naa à na ama inaabou nḡ nḡu mə í koo í na iyee. ¹² ḡoi məcḡi Zāa ḡau à gbḡ ideu. Nḡ à naa à so ikuεu à koo à suu. Nḡ à koo à sḡ Jesu.

Jesu í wḡ amanε dubu miu (5.000)

(Cə Maaku 6:30-44; Luku 9:10-17; Zāa 6:1-14)

¹³ Iyi Jesu í gbɔ ideu n̄ɔi í n̄e hai b̄e. Í lɔ akɔi inyi do mɔcɔe n̄a nɔ à bɔ gɔbabua gɔ. Iyi in̄e n̄a à gbɔ, n̄ɔi à fita hai in̄ɔ ilu n̄n̄a n̄a à da h̄am̄ee n̄n̄a wa do ise. ¹⁴ Iyi à fita hai si akɔi inyi n̄ɔi Jesu í ye zamaau. Nɔ í ce araare n̄n̄a nɔ í jɔ b̄ɔ n̄n̄a n̄a à ba iri.

¹⁵ Iyi āe wa l̄e n̄ɔi mɔcɔe n̄au à naa bi t̄e à ni, si gbabuai à wa ih̄e nɔ wee id̄u wa d̄u. Na n̄n̄u, j̄ɔ in̄e n̄au a n̄e il̄eko n̄a a koo a ra mii iyi aa j̄e. ¹⁶ Amma Jesu í s̄ɔ n̄a í ni, a kù n̄e bukaatai a n̄e. In̄e taka n̄n̄e, í na n̄a ije a j̄e. ¹⁷ N̄ɔi à ni, p̄e iyi à n̄e ih̄e kù re ara miu do c̄e minji. ¹⁸ Nɔ Jesu í ni, i naam wa ih̄e. ¹⁹ Nɔ í ni zamaau ku buba si fɔfɔu, nɔ í so p̄e ara miu do c̄e minji, í wu iju lele í saabu Ilaaɔ. Nɔ í bububu p̄e n̄au í na mɔcɔe n̄au nɔ ān̄a mɔ à kp̄ea zamaau. ²⁰ Nɔ ān̄a fei à j̄e à yo hee mb̄e í gbe. N̄ɔi mɔcɔe n̄au à ko iyi í gbeu hee kɔlɔ maateji í k̄ɔ. ²¹ In̄em̄akɔ n̄a iyi à j̄e à w̄ei zakai aman̄e dubu miu (5.000), baai inaabo do amu n̄a baasi.

Jesu wa n̄e si antai tenku
(Cɔ Maaku 6:45-52; Z̄aa 6:15-21)

²² Iyi à t̄a n̄ɔi Jesu í ni mɔcɔe n̄au à lɔ akɔi inyi ku ba a takoe a kua ice ih̄o. Iyi à waa n̄e nɔ í ni zamaau ku n̄e. ²³ Waati iyi í j̄ɔ à n̄e nɔ í koo í ḡu iri kuta gɔ ku ba ku ce kutɔ. Nɔ id̄u í d̄u í b̄aa b̄e n̄n̄u ak̄āe. ²⁴ Wee waati b̄e b̄e akɔi inyi í wa si anin̄i tenkuu t̄a. Nɔ kut̄anḡam̄ dii inyi í wasi ku talēe si na iyi í j̄ɔ fufu wa ko n̄a ikp̄o. ²⁵ Zakai am̄ejuma n̄ɔi Jesu wa n̄e si antai inyi, wa bɔ bi mɔcɔe n̄a. ²⁶ Waati iyi à yɔ w̄a n̄e si antai tenkuu wa n̄ɔi zigi n̄n̄a í da, n̄jo wa mu n̄a, à waa ni, z̄ii. Nɔ n̄jou í j̄ɔ à wasi ku d̄ɔ anu. ²⁷ B̄e gbak̄a Jesu í ba n̄a ide ku fɔ í s̄ɔ n̄a í ni, i s̄u laakai n̄n̄e n̄a. Amui Jesu, i maà ce n̄jo n̄a. ²⁸ N̄ɔi Pīe í s̄ɔ í ni, Laf̄e, bii āw̄ɔi, j̄ɔ amu mɔ n̄e n̄ naa bi t̄e si antai inyi. ²⁹ Nɔ Jesu í j̄eaa í ni, naa wa.

Nɔ Pīe í kita hai si akɔi inyi nɔ í n̄e si antai inyi wa bɔ bi Jesu. ³⁰ Amma iyi laakae í bɔ si fufu iyi wa ce do gbugb̄u, n̄ɔi n̄jo í muu. Nɔ í sinti ku mile. N̄ɔi í d̄ɔ anu í ni, Laf̄e, faabam. ³¹ Nɔ gbak̄a Jesu í yɔ āw̄ɔi í muu nɔ í ni, na mii í ce ì waa sika sika má. Naan̄e kù la.

³² N̄ɔi ān̄a minji fei à ḡu akɔi inyi nɔ fufu í leek̄i. ³³ Nɔ in̄e n̄a iyi à wa si in̄ɔi akɔu

à gule si wajui Jesu à ni, ntɔ ntɔ, āw̄ɔu Amai Ilaaɔi.

Jesu í j̄ɔ b̄ɔ n̄a à ba iri si il̄ei Genesar̄eti
(Cɔ Maaku 6:53-56)

³⁴ Iyi à kua, nɔ à to il̄ei Genesar̄eti. ³⁵ Si b̄ei in̄ei b̄e n̄au à mà Jesu, n̄ɔi à fɔ laabaaūe bii fei à ni í to wa. Nɔ à naa b̄ɔ fei wa. ³⁶ Nɔ à t̄ɔe à ni ku j̄ɔ ān̄a a lu baa it̄i kumboōe, nɔ in̄e iyi í luu fei í ya ba irii.

15

Dedembai bala n̄a
(Cɔ Maaku 7:1-13)

¹ N̄ɔi Farisi gɔ n̄a do woo kɔ in̄e n̄a si wooda gɔ n̄a à naa hai Zeruzal̄emu à bɔ bi Jesu à beee à ni, ² na mii í ce mɔcɔe n̄a a kù waa too dedembai bala n̄wa n̄a. Na mii í ce a ci ya w̄ɔ a b̄ei a j̄e. ³ Nɔ Jesu í j̄e n̄n̄a do ide ku bee í ni, na mii í ce in̄e mɔ dedemba n̄n̄e n̄a ku too í j̄ɔ i kù waa jirima woodai Ilaaɔ n̄a. ⁴ Ì mà s̄aa s̄aa n̄a iyi Ilaaɔ í ni, i gbɔa iyeò baa n̄n̄e n̄a i jirima n̄a n̄a. Nɔ í ni má, in̄e iyi wa fɔ laalɔi iyeò baae n̄a a kpa laf̄e. ⁵ Amma in̄e ì waa fɔ ide mmu. Ì waa ni in̄e á yɔkɔ ku s̄ɔ iyeò baae ku ni, fia iyi an yɔkɔ n̄ sobie do, ñ j̄ileaa Ilaaɔ. ⁶ Nɔ in̄e iyi í fɔ b̄e b̄e kaa sobi iyeò baae má hee ku jirima n̄a. B̄e b̄e ì waa kpa idei Ilaaɔ n̄a ku ba i too dedemba iyi à j̄ɔ n̄n̄e. ⁷ In̄e ilu muafiti n̄ai. Hai tako Ezai í ce waliiēi dee dee na iri n̄n̄e waati iyi í kɔ si tiāe í ni,

Ilaaɔ í ni,
⁸ In̄e n̄au ih̄e à waa jirimam nii
Do gele n̄n̄u ak̄a.

Amma idɔ n̄n̄a í j̄lim.

⁹ À waa t̄ɔm nii si ngb̄e.

Woodai aman̄e n̄ai à waa kɔ in̄e n̄a si
Nɔ à waa ni woodam nii.

Mii iyi í ya dasi in̄e riisi
(Cɔ Maaku 7:14-23)

¹⁰ N̄ɔi Jesu í kpe zamaau nɔ í ni, i de it̄i í gbɔ yaasei ideu. ¹¹ Kù j̄e mii iyi wa lɔ hai do gelei aman̄e í ya dasi riisi. Amma mii iyi í ya fita hai si gelei aman̄e á dasi riisi.

¹² Nɔ mɔcɔe n̄au à na à s̄ɔ à ni, i kù mà ide iyi ì fɔu b̄e í j̄e Farisi n̄au taale? ¹³ Nɔ Jesu í j̄e n̄n̄a í ni, j̄i baa yooma iyi Baam iyi í wa lele kù lɔ fei, aa tuui. ¹⁴ I j̄ɔ n̄a b̄e. Woo mu golo f̄eju n̄ai. Nɔ bii f̄eju wa mua f̄eju golo

an̄a minji fei à ya koo a dasi gooi. ¹⁵ N̄oi Piee í ni, sisi nwa yaasei m̄andau be. ¹⁶ N̄o Jesu í ni, in̄e m̄o, i kù ne bisi n̄ai? ¹⁷ I kù mà n̄a, mii iyi wa l̄o hai do gelei aman̄e fei, si in̄o ei wa b̄o? Si anyie n̄o ku fita hai si ara. ¹⁸ Amma ide iyi í ya fita hai si gele, hai si id̄oi wa naa. N̄ju bei wa dasi aman̄e riisi, ¹⁹ domi hai si id̄oi aman̄e lasabu laal̄o wa naa. In̄e ku kpa, do sakara, do s̄e ku t̄ot̄o do mud̄e hai ce ab̄od̄, do ile, do ibo, do in̄e ku beje, mii n̄au be fei hai si id̄oi wa naa, ²⁰ n̄o n̄ju n̄au bei í ya dasi aman̄e riisi. Amma kù je kuj̄e hai w̄oi á dasi in̄e riisi.

*Abo dimi mmu ḡo í dasi Jesu naane
(C̄o Maaku 7:24-30)*

²¹ Si anyii n̄ju, Jesu í ne hai be í b̄o ikpa Tii do Sid̄o. ²² Inaaboí ilei Kanaã ḡo iyi í wa be í naa bi t̄e n̄o í d̄o anu í ni, Laf̄e, t̄okui Davidi amanlu nlau, ce araarem. Ama inaabom í ne in̄e in̄o ko, n̄o wa kp̄aa iju nt̄o. ²³ Amma Jesu kù j̄eaa ide k̄ama. N̄o m̄oc̄e n̄a à naa à t̄o e à ni, abou ih̄e wa d̄o anu wa too anyi nwa. I kaa lele? ²⁴ N̄o í je í ni, bi in̄e Izireli n̄a an̄a ak̄ai à b̄em wa, in̄e n̄a iyi à ye bei angud̄a n̄a iyi à nȳo. ²⁵ Amma abou í naa í gule si wajue í ni, Laf̄e, sobiim. ²⁶ N̄o Jesu í ni, kù s̄ia a gba ijei amu n̄a a na aja keeke n̄a. ²⁷ N̄oi abou í ni, nt̄oi Laf̄e. Amma do n̄ju fei, aja keeke n̄au à ya wa abei taabu a maa je buubuui ije iyi wa cuku wa hai si taabui laf̄e n̄a n̄a. ²⁸ N̄o Jesu í j̄eaa í ni, abooyi, naane ku dasie í la. B̄ei ì bi fei á ce. N̄o gbak̄a ama inaabōeu í ba iri.

Jesu í j̄ò b̄o nk̄p̄o í ba iri

²⁹ N̄o Jesu í ne hai be í too it̄ii tenkui Galilee, í koo í ḡu antai kuta ḡo í buba. ³⁰ N̄o zamaa nla ḡo í naa bi t̄e. À naaò ilu kute ak̄a n̄a wa, do f̄eju n̄a, do w̄ege n̄a, do deki n̄a, do b̄o nk̄p̄o má n̄o à jile n̄a si wajui Jesu, n̄o í j̄ò à ba iri. ³¹ N̄oi in̄e n̄au à biti iyi à ye deki n̄au à waa f̄o ide, w̄ege n̄au à ba iri, ilu kute ak̄a n̄au à waa ne, f̄eju n̄a à waa ye ilu, n̄o à waa saabu Ilaaã Laf̄ei in̄e Izireli n̄a.

*Jesu í w̄ò aman̄e dubu m̄e (4.000)
(C̄o Maaku 8:1-10)*

³² Jesu í kpe m̄oc̄e n̄a í ni, araarei in̄e n̄au ih̄e wa mum, domi aj̄o m̄eeta n̄ai ih̄e iyi à wa bi tom, n̄o s̄anda k̄ama kù gbe n̄a má. N̄o n̄ kù bi n̄ j̄ò a neò ariu ku ba a maà na a

koo a cuku kp̄aa. ³³ N̄o m̄oc̄e n̄au m̄o à beee à ni, to, iwoi aa ka ba ije si gbabuau ih̄e iyi á yo zamaa nla nlau ih̄e. ³⁴ N̄o Jesu í bee n̄a í ni, p̄e feloi ì ne n̄a. N̄oi à ni, p̄e ara m̄ejei do c̄e w̄ege ḡo n̄a. ³⁵ N̄o Jesu í ni in̄e n̄au a buba ile. ³⁶ N̄o í so p̄e ara m̄ejeu do c̄e n̄au, í saabu Ilaaã tit̄a í bei í bububu e í na m̄oc̄e n̄a a kp̄e n̄a. N̄oi à kp̄e in̄e n̄au. ³⁷ N̄o an̄a fei à je à yo hee p̄e i gbe. N̄oi à ko p̄e iyi í gbeu n̄o í ce k̄o m̄eje. ³⁸ In̄e n̄a iyi à j̄e à w̄ei zakai aman̄e dubu m̄e (4.000), baai inaabo do ama keeke n̄a baasi. ³⁹ N̄oi Jesu í j̄ò in̄e n̄au à ne í bei í l̄o ak̄oi inyi í ne ikpa ilei Magad̄a.

16

*Farisi do Sadusi n̄a à bi Jesu ku ce maamaake
(C̄o Maaku 8:11-13; Luku 12:54-56)*

¹ Si anyii n̄ju, Farisi do Sadusi n̄a à naa bi Jesu a c̄o laaka. À t̄o e ku ce maamaake iyi á nyisi iyi gbugb̄e hai bi Ilaaã wa naa. ² N̄oi Jesu í je n̄a í ni, bii inunu wa b̄o ku l̄o n̄o lele í kp̄a ì ya ni n̄a, iju iyi á má ala á d̄o. ³ Bii daak̄oi í ya ni n̄a, iji á r̄o domi iji í d̄u í we mango. Ì waa mà yaasei lele n̄a amma i kù waa mà yaasei waati iyi à wa si n̄sei n̄a. ⁴ In̄e laal̄o n̄sei n̄a iyi a kù leek̄o Ilaaã n̄ju ak̄a, nyindai à ya maa bi ku ye. Amma nyinda ḡo kù w̄e iyi aa nyisi n̄a má bii kù je ide iyi í ba walii Zonasiu.

Iyi Jesu í f̄o bebe í t̄a n̄oi í j̄ò n̄a í ne.

*Lefeei Farisi do Sadusi n̄a
(C̄o Maaku 8:14-21)*

⁵ Si anyii n̄ju, Jesu do m̄oc̄e n̄au à koo à l̄o ak̄oi inyi à waa b̄o ikpa icei tenkuu ikpa ih̄o. N̄o wee m̄oc̄e n̄au à gbeje ku so p̄e kos̄ia. ⁶ N̄oi Jesu í s̄o n̄a í ni, to, i ce laakai do lefeeí Farisi do Sadusi n̄au. ⁷ N̄oi m̄oc̄o n̄au à waa lasabu si id̄o n̄a à waa ni, na iyi í j̄ò a kù so p̄e kos̄ia í j̄ò wa f̄o bebe. ⁸ Amma Jesu í mà lasabu n̄a iyi à waa ce n̄o í bee n̄a í ni, na mii í ce ì waa ni n̄a, na iyi í j̄ò in̄e i kù so p̄e kos̄ia í j̄ò ì wa n̄ f̄o bebe. Naane n̄je kù la. ⁹ I kù gb̄o yaasee hee n̄sei n̄a? I kù waa ye gigii p̄e ara miu iyi ñ bu ñ kp̄e aman̄e dubu miu do j̄iai p̄e k̄o iyi í gbe má n̄a? ¹⁰ Mà i kù waa ye gigii p̄e ara m̄eje iyi ñ bububu ñ na aman̄e dubu m̄e n̄au do j̄iai p̄e k̄o iyi í gbe má n̄a? ¹¹ Na mii í ce i kù mà n̄a iyi p̄e

si n̄ wa n fāa. I ce laakai do lefeei Farisi ŋa do Sadusi ŋau.

¹² Bɛbɛi m̄ɔɔ ŋau à mà iyi kù jɛ lefee iyi í ya jò p̄ɛ ku wui wa fāa, amma à mà iyi cɔi Farisi do ti Sadusi ŋau wa fāa.

Piɛ í ni Jesu í jɛ inɛ iyi Ilaaḍ í cica
(Cɔ Maaku 8:27-30; Luku 9:18-21)

¹³ Nɔ Jesu í to Sezaree si ilei Filipee. Nɔ í bee m̄ɔɔɛ ŋa í ni, yooi inɛ ŋa à ya ni amu Amai Amanɛ n̄ jɛ. ¹⁴ N̄ɔi à jɛaa à ni, inɛ gɔ ŋa à ya ni awoɔ Zāa woo dasi inyiui. Inɛ gɔ ŋa m̄ɔ à ya ni awoɔ Elii walii nlai takoui. Inɛ gɔ ŋa m̄ɔ à ya ni awoɔ Zeremiii, walakɔ walii mmu gɔ má. ¹⁵ Nɔ Jesu í bee ŋa í ni, inɛ m̄ɔ ni, yooi ì ni n̄ jɛ ŋa. ¹⁶ Nɔ Simɔɔ Piɛ í jɛaa í ni, awoɔ Amai Ilaaḍ n̄ɲu iyi í jɛ irii kuwɛɛui. Awoɔ ì jɛ inɛ iyi í cica. ¹⁷ N̄ɔi Jesu í ni, Simɔɔ, amai Zāa, awoɔ ilu inɔ didḍi. Kù jɛ amanɛ í s̄ɛ, bii ku jɛ Baam iyi í wa lele. ¹⁸ Amui n̄ wa n s̄ɛ iyi awoɔ Piɛi, waato kuta. Si antai kutau an jilɛ igbɛm, nɔ baa iku takɛ kaa yɔkɔ ku ganji igbɛu *. ¹⁹ Awoɔ an na yiiko si kp̄ai bommai Ilaaḍ. Mii iyi ì k̄asi si andunya, lele m̄ɔ à k̄asii. Nɔ mii iyi ì jɛsi si andunya, lele m̄ɔ á jɛsii.

²⁰ N̄ɔi Jesu í s̄ɛ m̄ɔɔɛ ŋau do kugaabu í ni a maà na a s̄ɛ inɛ gɔ iyi n̄ɲu í jɛ inɛ iyi Ilaaḍ í cica.

Jesu wa fɔ ide ikuɛ do kujɛ
(Cɔ Maaku 8:31-9:1; Luku 9:22-27)

²¹ Hai waati bɛɛbɛi Jesu í sinti ku s̄ɛ m̄ɔɔɛ ŋa í ni tilasii n̄ɲu ku bɔ Zeruzalɛmu. Tengi bɛi inɛ ngbo ŋa do inɛ ngboi woo weei Ilaaḍ ŋa do woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋa aa kp̄a n̄ɲu iju. Aa kpa n̄ɲu, amma si ajɔ mɛɛtasia n̄ɲu á j̄i má hai si balɛ. ²² N̄ɔi Piɛ í gbāa í bɔɔ kɔkɔlɛ í s̄ɔ í ni, Ilaaḍ ku waasu ideu, Lafɛɛ. Ide dimi bɛɛbɛ kaa bɛɛ pai. ²³ Amma Jesu í sinda í s̄ɛ Piɛ í ni, sɛkɛɛ hai bi tom Seetam. Ì waa bi i jɛɛm bi ku koosɛ, domi i kù waa ce lasabui Ilaaḍ, í gbe ti amanɛ ŋa. ²⁴ Si anyii n̄ɲu Jesu í s̄ɛ m̄ɔɔɛ ŋa í ni, inɛ iyi wa bi ku toom, ku jò idɔɔbiɛ nɔ ku so j̄i ku gaatɛ ku toom wa. ²⁵ Nɔ inɛ iyi wa bi ku ba kuwɛɛ do idɔɔbiɛ, kaa baa. Amma inɛ iyi í nyɔ kuwɛɛɛ na irim, lafɛɛ á baa do ntɔ. ²⁶ Aranfāani yoomai amanɛ í nɛ bii í ba amani andunya

* **16:18** baa iku takɛ kaa yɔkɔ ku ganji igbɛu Yaasei isɛɛdeu ihɛ kù má s̄aa s̄aa. Yaase bɛi inɛ gɔ ŋa à gbɔɔ wee. Nk̄ama kaa yɔkɔ ku ceaa ngɔɔɔ, baa gbugbāi iku takɛ.

fei nɔ í kua kuwɛɛɛ. Mà mii í wɛɛ iyi amanɛ á kpaasiò kuwɛɛɛ. ²⁷ Amu Amai Amanɛ an nyi wa má dei kam kam do amboei Baam do amalekam ŋa ajɔ. Si waati bɛɛbɛi an s̄aa inɛ fei si yaase bɛi í jɛò kuwɛɛɛ. ²⁸ Ntɔ ntɔ n̄ wa n s̄ɛ ŋei, inɛ ŋa iyi à wa ihɛ, gɔgɔ n̄ɲa ŋa aa yɛ amu Amai Amanɛ n na n jɛ bommam hee ŋa fei a maa ku.

17

Arai Jesu í daana
(Cɔ Maaku 9:2-13; Luku 9:28-36)

¹ Si anyii ajɔ mɛɛfa Jesu í kpe Piɛ do Zaaki do Zāa ifɔɛ í nya ŋa ikā nɔ à koo à gū iri kuta nla gɔ aŋa n̄ɲa. ² N̄ɔi à ba wee araɛ í kpaasi. Wajue wa daana j̄iida j̄iida, nɔ jaɛ ŋa í fūuta pai pai bɛi inya kumá. ³ Si anyiɛ ŋɔi Moizi do Elii à faata wa anu akā à waa baa ide ku fɔ. ⁴ N̄ɔi Piɛ í s̄ɛ Jesu í ni, Lafɛɛ, í s̄ia ka maa wa ihɛ. Bii ì bi, jò ka ce ilei aɔ mɛɛta, akā titɛɛ, akā m̄ɔ ti Moizi, akā m̄ɔ ti Elii. ⁵ Wa fɔ ideu kù tā m̄ɔm nɔ inya kumá gɔ í naa si ŋa bɛi bukɔɔ. Nɔ à gbɔ ide ku fɔ gɔ hai si inɔɛ í ni, inɛ ihɛi í jɛ amam. Ì buu j̄iida j̄iida, siɛi inɔ didḍm fei í ya wa. I ya gbɔ ideɛ ŋa. ⁶ Iyi m̄ɔɔ ŋau à gbɔ ide ku fɔu ŋɔi n̄ɲo í mu ŋa hee à sɛɛbata ilɛ. ⁷ Amma Jesu í naa bi tu ŋa í lu ŋa í ni, i dede ŋa i maà jò n̄ɲo ku mu ŋɛ. ⁸ Nɔ à wu iju lele, amma a kù yɛ inɛ gɔ bii kù jɛ Jesu n̄ɲu akā.

⁹ N̄ɔi à waa kita wa hai antai iri kutau nɔ Jesu í s̄ɛ ŋa í ni, i maà s̄ɛ inɛ gɔ mii iyi í yɛu bɛ ŋa hee amu Amai Amanɛ n koo n ku nɔ n j̄i hai si balɛ má. ¹⁰ N̄ɔi m̄ɔɔ ŋau à bee Jesu à ni, nɔ na mii í ce woo kɔ inɛ ŋa si wooda ŋau à ya ni Elii á tako inɛ iyi Ilaaḍ í cica ku naa. ¹¹ Nɔ í jɛ n̄ɲa í ni, ntɔi Elii á tako ku naa nɔ ku teese mii fei s̄aa s̄aa. ¹² Amma an s̄ɛ ŋɛ iyi Elii í naa tā, inɛ ŋa a kù màa, nɔ à ceaa bɛi á bi. Bɛɛbɛ m̄ɔi amu Amai Amanɛ an ba ijuukp̄a si awo n̄ɲa.

¹³ N̄ɔi m̄ɔɔ ŋau à mà bɛbɛi iyi Zāa woo dasi inyii wa fāa.

Jesu í faaba ama gɔ iyi í nɛ inɛi inɔɔko
(Cɔ Maaku 9:14-29; Luku 9:37-43a)

¹⁴ Iyi à to wa bii zamaa í wau, ŋɔi m̄ɔkɔ gɔ í naa í gule si wajui Jesu ¹⁵ í ni, Lafɛɛ, ce araare i ama inɛm̄ɔkɔm n̄ɲu ihɛ. Inɛi inɔɔko

gɔ́ í sɔ́sɛ bɔ́ɔi cukuuna, wa wahalæ mɔ́i jiida jiida. Aɔ́ gɔ́ ɲa í ya dasiɛ inɔ́ ina walakɔ́ inɔ́ inyi. ¹⁶ Ñ̄ soo ñ̄ naaɛ wa bi mɔ́cɔɛ ɲau ihɛ amma à mɔ́ngɔ́ ku faabaɛ. ¹⁷ Jesu í ni, inɛ inɛ laalɔ́ hai dasi naanɛ ɲa, hee waati yoomai an maa ñ̄ wa inɔ́ ɲɛ. Mà hee waati yoomai an maa n temuað ɲɛ. I naam amau wa ihɛ ɲa. ¹⁸ Nɔ́ à naa Jesu amau wa, ɲɔ́i í la si inɛi inɔ́kɔ́u nɔ́ í fita siɛ nɔ́ amau í ba iri tengi bɛu bɛ.

¹⁹ ɲɔ́i mɔ́cɔ́i Jesu ɲau à bɔ́ bi tɛɛ aɲa duusɔ́ɔ́ à beɛɛ à ni, na mii í ce awa a kù yɔ́kɔ́ a kù lele inɛi inɔ́kɔ́u. ²⁰ Nɔ́ Jesu í jɛ ɲɲa í ni, si na iyi í jò naanɛ ɲɛ kù lai. Ntɔ́ ntɔ́ ñ̄ wa n sɔ́ ɲɛi, bii naanɛ ɲɛ í la í to baa dimii mii ku gbɛ iyi í kere í re, aa yɔ́kɔ́ i sɔ́ iri kutau ihɛ ɲa í ni ku dede hai bɛ ku bɔ́ ihɔ́, nɔ́ bɛɛbɛ mɔ́i á dede. Nkãma kù wɛɛ iyi aa mɔ́ngɔ́ ku ce ɲa. [²¹ Amma dimii inɛi inɔ́kɔ́ bɛɛbɛ ci ya fita bii kù jɛ do kutɔ́ do anu ku ði.]

*Jesu í nyi wa fɔ́ ideɪ ikue do kujɛ má
(Cɔ́ Maaku 9:30-32; Luku 9:43b-45)*

²² Aɔ́ ɲɲu gɔ́ si bei mɔ́cɔ́ ɲau à tɔ́tɔ́ Galilee bɛ ɲɔ́i Jesu í sɔ́ ɲa í ni, aa mu amu Amai Amanɛ a daa inɛ ɲa si awɔ́. ²³ Aa kpam, amma si aɔ́ mɛɛtasía an jɪ hai si bale má.

ɲɔ́i inɔ́i mɔ́cɔ́ ɲau í fɔ́ ntɔ́ ntɔ́.

Fia iyi à nɛ ku sã na icɛi kpasɛi Ilaaɔ́

²⁴ Si anyii ɲɲu Jesu do mɔ́cɔɛ ɲa à bɔ́ Kaperanumu, ɲɔ́i woo gba fia iyi à nɛ ku sã na icɛi kpasɛi Ilaaɔ́ ɲau à naa bi Piɛɛ à beɛɛ à ni, Mɛɛtu ɲɛ ci ya sã fiaɪ kpasɛi Ilaaɔ́? ²⁵ Nɔ́ Piɛɛ í ni, áá, í ya sã. ɲɔ́i Piɛɛ í nɛ kpasɛ. Iyi í lɔ́ ile nɔ́ Jesu í tako í beɛɛ í ni, Simɔ́, beirei ì waa lasabu. Ilaalui andunya ɲau ihɛ, hai bi yooi à ya gba fiaɪ lempoo. Hai bi amaalu ɲa de, mà hai bi inɛ njoo ɲa. ²⁶ Nɔ́ Piɛɛ í jɛ í ni, hai bi inɛ njoo ɲai. ɲɔ́i Jesu í ni, na ɲɲu, amaalu ɲa a kaa sã*. ²⁷ Amma do ɲɲu fei, kù sɪa ka jɛ ɲɲa bi ku koosɛ. Na ɲɲu, bɔ́ tenku bɛ i koo i le kootia, cɛɛ iyi í tako í muu, la gɛɛɛ. Aa yɛ kpekɛɛ bɛ iyi á to fia ku sãi awaɛ fei. Nyaa i koo i sã ɲɲa.

* **17:26** na ɲɲu, amaalu ɲa a kaa sã Si fee ɲɲa à ni, amai aɲa taka ɲɲa ɲa a kù nɛ ku sã. Nɔ́ do yaase bɛɛbɛ inɛ ɲa aa mà iyi Jesu ɲɲu iyi í jɛ Amai Ilaaɔ́ kù nɛ ku sã.

18

*Yooi í jɛ inɛ ngbo
(Cɔ́ Maaku 9:33-37, 42-48; Luku 9:46-48; 17:1-2)*

¹ Waati ɲɲu, mɔ́cɔ́i Jesu ɲau à naa bi tɛɛ à beɛɛ à ni, si bommai Ilaaɔ́ yooi í jɛ inɛ ngbo. ² ɲɔ́i Jesu í kpe ama keeke gɔ́ í leekɪɛ si anini ɲɲa. ³ Nɔ́ í ni, ntɔ́ ntɔ́ ñ̄ wa n sɔ́ ɲɛi, bii i kù kpaasi idɔ́ ɲɛ nɔ́ i kù yɛ bei ama keeke ɲa, i kaa lɔ́ tengi bii Ilaaɔ́ í jɛ bommaɛ. ⁴ Inɛ iyi á jɛ inɛ ngbo si bommai Ilaaɔ́ ɲɲui í jɛ inɛ iyi í kayɛ araɛ í baa í yɛ bei amau ihɛ. ⁵ Inɛ iyi í nɔ́ í gba ama keeke bei inɛ ihɛ na irim, amui í gba.

⁶ Inɛ iyi í dasi inɛ akãɪ ama keeke ɲa iyi à dasim naanɛu ihɛ dulum, á tia a ðia lafɛɛu alɔ́ si kɔ́ a tale siɛ inɔ́ tenku inyi ku jɔ́. ⁷ Ijuukpã nla nlaɪ inɛi andunya ɲa aa yɛ si na iyi í jò à ya maa dasi kpaasi ɲɲa ɲa dulum. Kù nɔ́ kù nɛ bei á ce iyi inɛ gɔ́ ɲa a kù dasi kpaasi ɲɲa ɲa dulum, amma inɛ iyi í ce bɛɛbɛ á yɛ ijuukpã ntɔ́ ntɔ́.

⁸ Bii í jɛ awɔɛ walakɔ́ isɛɛ wa dasiɛ dulum, buu i nyɔ́ɔ́ ku jɪðɛ. Á tiaɛ i lɔ́ si kuwɛɛ iyi ci ya tã do awɔ́ akã walakɔ́ kutɛ akã do iyi aa nɛ awɔ́ minji do kutɛ minjiu fei nɔ́ a dasiɛ ina iyi ci ya ku. ⁹ Bii í nɔ́ í jɛ ijuɛi wa dasiɛ dulum, nyaa i nyɔ́ɔ́ ku jɪðɛ. Á tiaɛ i lɔ́ si kuwɛɛ iyi ci ya tã do iju akã do iyi aa nɛ iju minji fei nɔ́ a dasiɛð ina iyi ci ya ku.

*Mɔ́ndai angudã iyi í nyɔ́ à tasiɛu
(Cɔ́ Luku 15:3-7)*

¹⁰ Jesu í sɔ́ ɲa má í ni, i ce laakai i maà donda baa inɛ akãɪ amu ɲau ɲa. Ntɔ́ ntɔ́ ñ̄ wa n sɔ́ ɲɛi, amaleka woo degbe ɲɲa ɲa à ya maa leekɪɪ aɔ́ fei si wajui Baam iyi í wa lele. [¹¹ Amu Amai Amanɛ ñ̄ naa ku faaba inɛ ɲa iyi à nyɔ́i.]

¹² Beirei ì waa lasabu ɲa. Bii inɛ gɔ́ í nɛ angudã cɪɔ́ nɔ́ akãɛ í nyɔ́, kaa jò cɪɔ́ fakã kù wa siu titã si geete bii à wau koo dedɛ akã iyi í nyɔ́u wa? ¹³ Ntɔ́ ntɔ́ ñ̄ wa n sɔ́ ɲɛi, bii í yɔ́, á nɛ inɔ́ didɔ́ nla nla na iriɛ ku re baa cɪɔ́ fakã kù wa si iyi kù nyɔ́u. ¹⁴ Bɛɛbɛ mɔ́i, Baa ɲɲɛ iyi í wa lele kù bi baa inɛ akãɪ ama keeke ɲau ku nyɔ́.

Bei aa ce bii woo dasi naanɛ gɔ́ í rara

¹⁵ Jesu í ni má, bii kpaasi woo dasi naane gɔ́ í ce dulum, bɔ́ bi tɛɛ awɔ́ akã nɔ́ í jò ku mà yaasei dulum nɔ́u. Bii í gbɔ́ ideɛ, ì baɛɛ wa má si kpãa jiidai. ¹⁶ Amma bii í kɔ́ ku gbɔ́ ideɛ, dɛdɛ inɛ akã wala minji si bei kukɔ́i idei Ilaaɔ́ wa fɔ́. I bɔ́ bi tɛɛ ɲa, nɔ́ inɛ ɲau aa je sɛɛdai ideu fei. ¹⁷ Bii í kɔ́ ku gbɔ́ ide ɲɲa, sɔ́ inɛi igbe ɲau. Bii í nɔ́ í kɔ́ ku gbɔ́ baa idei inɛi igbe ɲau, ì dooɛ bei hai dasi naane walakɔ́ bei woo gba fiaɪ lɛmpoo.

¹⁸ Ntɔ́ ntɔ́ ñ wa n sɔ́ ɲɛi, mii iyi ì kɔ́si si andunya fei ɲa, lele mɔ́ á kɔ́si. Nɔ́ mii iyi ì jɛsi si andunya fei ɲa lele mɔ́ á jɛsi.

¹⁹ Ñ wa n sɔ́ ɲɛ má iyi bii amanɛ minji í ce anu akã si andunya ihɛ́ a tɔ́ ngɔ́gɔ́, Baam iyi í wa lele á mu ɲɲa, ²⁰ domi tengi bii amanɛ minji wala mɛɛta í tɔ́tɔ́ à waa ce kutɔ́ do irim, ñ wa si anini ɲɲa.

Amaace iyi í kɔ́ ku cea kpaasie suuru

²¹ Nɔ́i Piɛɛ í bɔ́ bi Jesu í beɛɛ í ni, Lafɛɛ, bii kpaasim í ceem kurara ise feloi an cea suuru. Hee ise gbɛɛje? ²² Nɔ́i Jesu í jɛaa í ni, aawo. N kaa n sɛɛ iyi andi ise gbɛɛjei, amma aa cea suuru ise kitaɔ́ fɛɛwa tuuba mɛɛje. ²³ Sotí ì gbɔ́ faaji gɔ́ iyi wa nyisi bei bommai Ilaaɔ́ í yɛ. Ilaalu gɔ́ wa bi ku ce dooi gbeseɛ iyi amaaceɛ ɲa à waa mu. ²⁴ Iyi í sinti ku ce dooi gbeseu, ɲɔ́i à naaɔ́ inɛ gɔ́ wa bɛ, iyi wa mu gbeseɛ í to baa fɔ́tɔ́ ciwa nkpɔ́ nkpɔ́ *. ²⁵ Si bei inɛɛu kù nɛ mii iyi á sãɔ́ gbeseu, ɲɔ́i lafɛɛɛ í ni a taa bei aru, ɲɲu do aboɛ do amaɛ ɲa do mii iyi í nɛ fei a sãɔ́ gbeseu. ²⁶ Nɔ́i amaaceu í gule si wajui lafɛɛɛu wa tɔ́ɛ suuru í ni, yɔ́kɔ́m suuru an sãɛ mbɛ fei. ²⁷ Nɔ́ lafɛɛɛu í ce araareɛ í kpa gbeseu nɔ́ í jɔ́ɛ í nɛ.

²⁸ Iyi amaaceu í fita hai bɛ gbakã, nɔ́ í ko amaace kpaasie gɔ́ iyi wa mu gbeseɛ zakai kpekele cɔ́. Nɔ́i í bataɛ í tɛ kɔ́ɔɛ í ni, sãam gbesem iyi ì waa muu. ²⁹ Nɔ́i kpaasieu í gule si wajue í tɔ́ɛ suuru í ni, yɔ́kɔ́m suuru an sãɛ gbeseɛ. ³⁰ Amma kù jɛ, nɔ́ í jò à dasi kpaasieu piisɔ́ hee koo sãɔ́ gbeseu fei ku tã. ³¹ Nɔ́i amaace iyi à gbe ɲau à yɛ bei í ce nɔ́ inɔ́ ɲɲa fei í fɔ́, ɲɔ́i à koo à sisia lafɛɛ ɲɲa yaasei ideu fei. ³² Nɔ́i lafɛɛu í kpoo í ni, awɔ́ amaace laalɔ́, í jɔ́ iyi ì tɔ́m suuru ñ kpa gbeseu feii mɛɛ. ³³ Awɔ́ mɔ́ ì nɛ í ce araarei

amaace kpaasiei wo si bei ñ ceɛ. ³⁴ Nɔ́ idɔ́i lafɛɛu í kɔ́, ɲɔ́i í jò à dasie piisɔ́ si awɔ́i woo kpã inɛ ɲa iju hee koo sãɔ́ gbeseu fei ku tãu.

³⁵ Nɔ́i Jesu í ni, bɛɛbɛ mɔ́i Baam iyi í wa lele á ce ɲɲɛ, inɛ iyi í ci ya cea kpaasi ɲɲɛ ɲa suuru do inɔ́ akã.

19

Jesu wa fɔ́ idei ɲɛ ku kɔ́i abo do mɔ́kɔ́ (Cɔ́ Maaku 10:1-12)

¹ Iyi Jesu í fɔ́ ideu í tã nɔ́ í nɛ hai ilei Galilee í bɔ́ ikpa ilei Zudee iyi í wa icei idoi Zuudɛɛu.

² Nɔ́i zamaa nla gɔ́ wa tooɛ nɔ́ í jò bɔ́ɔ́ ɲa à ba iri.

³ Nɔ́i Farisi gɔ́ ɲa à naa bi tɛɛ ku ba a cɔ́ laakaɛ. Nɔ́ à beɛɛ à ni, amanɛ í nɛ kpãa ku kɔ́si aboɛ si ide baa yooma fei? ⁴ Nɔ́ í jɛ ɲɲa í ni, ì kù cio iyi kukɔ́i idei Ilaaɔ́ wa fɔ́ ɲa? Í ni, hai sinte, Woo taka í ce ɲai inɛmɔ́kɔ́ do inaabo. ⁵ Nɔ́ í ni má, na ɲɲu, mɔ́kɔ́ á jò iyeɔ́ baaɛ nɔ́ ɲɲu do aboɛ a maa wɛɛ nɔ́ aɲa minji fei a baa a jɛ ara akã. ⁶ Si bɛɛbɛ a kù jɛ aɲa minji má, ara akã dei à jɛ. Na ɲɲu, amanɛ kù nɛ ku fɛɛfɛ mii iyi Ilaaɔ́ í tɔ́tɔ́. ⁷ Nɔ́ Farisi ɲau à beɛɛ à ni, bii bɛɛbei, na mii í ce Moizi í na wooda í ni inɛ iyi wa bi ku kɔ́si aboɛ ku cea tiai ɲɛ ku kɔ́ ku bei ku kɔ́siɛ. ⁸ Nɔ́ Jesu í jɛ ɲɲa í ni, Moizi í jò ì waa lele abo ɲɲɛ ɲai na idɔ́ kulele ɲɲɛ. Amma waati iyi Ilaaɔ́ í taka amanɛ kù jɛ bɛɛbɛ. ⁹ An sɔ́ ɲɛ, inɛ iyi í kɔ́si aboɛ nɔ́ kù jɛ na sakara, nɔ́ í so mmue, ɲɲu takɛ í ce sakarai.

¹⁰ Nɔ́i mɔ́cɔ́ɛ ɲau à sɔ́ à ni, bii bɛɛbei si gãmɛi aboɔ́ mɔ́kɔ́ í tia a maà ya so ɲɛ. ¹¹ Nɔ́ Jesu í ni, ide iyi ñ wa n fɔ́ nɛi, kù jɛ inɛ feii á yɔ́kɔ́ ku gbɔ́ yaaseɛ, bii kù jɛ inɛ ɲa iyi Ilaaɔ́ í mu ɲɲa gbugbãɛ. ¹² Mii ikã ikã iyi wa ganji inɛ ɲa ɲɛ ku so í kpɔ́. Inɛ gɔ́ ɲa bɛɛbei à bí ɲa do, a kaa yɔ́kɔ́ dei. Inɛ gɔ́ ɲa mɔ́ amanɛ ɲai à ce ɲɲa bɛɛbɛ. Inɛ gɔ́ ɲa mɔ́ a kù bi abo ku so ku ba a ce icei bommai Ilaaɔ́ jiiida jiiida. Inɛ iyi á yɔ́kɔ́ ku gba ideu ku gbaa.

Jesu í weea ama keeke ɲa

(Cɔ́ Maaku 10:13-16; Luku 18:15-17)

¹³ Si anyii ɲɲu, inɛ ɲa à gbã ama keeke ɲa à naa Jesu wa ku le si ɲa awɔ́ nɔ́ ku ce ɲɲa kutɔ́. Amma mɔ́cɔ́ɛ ɲa à waa gbagba si ɲa.

¹⁴ Nɔ́i Jesu í sɔ́ ɲa í ni, ì jò amu ɲau a naa bi

* **18:24** dubu ciwa nkpɔ́ nkpɔ́ Si fee ɲɲa à ni talã dubu mɛɛwa. Talã akã fei fiaɪ icei adɔ́ maatũ iyi à ya sãa inɛ akã.

tom, i maà ganji ña, domi bommai Ilaađ í je ti inε ña iyi à jò ña. ¹⁵ Nɔi í le ñña awɔ si iri nɔ í ce ñña kutɔɔ í bei í nε hai bε.

Idei awaasũ ilu fia gɔ

(Cɔ Maaku 10:17-31; Luku 18:18-30)

¹⁶ Ajɔ ññu gɔ mɔkɔ gɔ í naa bi Jesu nɔ í beεé í ni, Mεεtu, mii jiida yoomai an ce n baɔ kuwεε hai tā. ¹⁷ Nɔ Jesu í beεé í ni, na mii í ce ì waa beem idei jiida ku ce. Ilaađ ññu akāi í je jiida. Bii ì bi í ba kuwεε iyi ci ya tā, jirima woodai Ilaađ ññau. ¹⁸ Nɔ í bee Jesu í ni, wooda yooma ñai. Nɔ í sɔɔ í ni, maà kpa inε, maà ce sakara, maà ce ile, nɔ í maà jea inε gɔ sεɛda ibo. ¹⁹ Jirima iyeɔ baaε, nɔ í bi kpaasie bei ì bi araε. ²⁰ Nɔ awaasũu í ni, ñ wa n jirima iyi bε fei tā, mii í gbe n ce má. ²¹ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, bii ì bi í kɔ dee dee, koo ta mii iyi ì nε fei, nɔ í kpɛa ilu are ña fia. Bii ì ce beεbe aa ba amani jiida lelei Aɔ. Si anyie nɔ í naa í toom. ²² Iyi awaasũu í gbɔ beεbe ñɔi í sinda í nε do inɔ kufɔ domi ilu amani nla nla.

²³ Nɔi Jesu í sɔ mɔcɔε ña í ni, ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ñei, á gaabua ilu fia ku lɔ tengi bii Ilaađ í je bommaε. ²⁴ Nɔ an sɔ ñe má iyi á faalaa kprookpo ku lɔ si iwoi abεε do iyi ilu amani á lɔɔ tengi bii Ilaađ í je bommaε. ²⁵ Iyi mɔcɔ ññau à gbɔ ideu ñɔi à biti kaa kaa, nɔ à ni, bii beεbei, to, yooi á ba faaba. ²⁶ Nɔi Jesu í cɔ ña nɔ í ni, bi amanε ñai kaa ce, amma Ilaađ à yɔkɔ ku ce fei ndεε.

²⁷ Nɔi Piεε í sɔɔ í ni, wee à jò mii fei tā à waa tooε. To, yoomai á na ku je tu wa. ²⁸ Nɔ Jesu í sɔ ña í ni, ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ñei, waati iyi Ilaađ á ce mii fei titɔ nɔ amu Amai Amanε n maa n buba si batai bomma ilu amboem, inε amanε maateeji iyi ì waa toom ññau ihε, inε mɔ aa buba si batai bommau i kiitiò dimi maateeji inei Izireli ññau. ²⁹ Nɔ inε baa yooma iyi í jò kpasεε wa, walakɔ igbã do ifɔε ña, walakɔ wecɛ ña, walakɔ baaε, walakɔ iyeε, walakɔ amaε ña, walakɔ ikɔε ña na irim, á ba ribaε ikɔ cɔɔ, nɔ ku ba kuwεε hai tā má. ³⁰ Amma inε ña iyi à je inei waju ña si nsei, nkpɔ ñña á na ku je inei anyi, nɔ inei anyi ña mɔ, nkpɔ ñña á na ku je inei waju.

20

Mɔndai ilu kpasε do gaanɔmaε ña

¹ Jesu í kpa ñña mɔndau ihε í ni, idei bommai Ilaađ í jò idei ilu kpasε gɔ iyi í fita

daadaakɔ wa dεdε amaace ku bɔɔ ña ikɔε. ² Waati iyi í ba amaace ññau añaɔ ña à fɔ à gbɔa nje ku sã ñña si bei à ya sãa woo ce ice si ajɔ akã, nɔ í ni a bɔ ikoi ññu a koo a ce ice. Nɔ à koo. ³ Nɔ zakai isɔ mεεsã í fita má í koo í ba inε gɔ ña à waa buba si tafa a kù waa ce nkãma. ⁴ Nɔ í sɔ ña í ni, inε mɔ, i bɔ ikom i koo i ce ice ña. An sã ññe si bei í jò. ⁵ Nɔi à koo. Nɔi ilu kpasεu í fita má zakai dasã, do aλε zakai inunu ku sinda ma, nɔ ide dimi akãui í ya fɔ. ⁶ Aλε zakai isɔ miu ñɔi í fita nɔ í ye inε gɔ ña má à waa buba. Nɔi í bee ña í ni, na mii í ce ì waa buba ihε ngbe ngbe hai daakɔ ña. ⁷ Nɔi à jeaa à ni, si na iyi í jò inε kãma kù dasi wa icei. Nɔi í ni, to, inε mɔ i bɔ ikom i koo i ce ice ña. ⁸ Iyi í to aλε zakai kulɔi inunu ñɔi ilu kpasεu í kpe inε ngboi amaaceε ññau í sɔɔ í ni, kpe gaanɔma ññau wa, sã ñña fia ñña, sinti hai bi inei ankãanyu ññau hee ku koo si inε sinte ññau. ⁹ Inε ña iyi à sinti ice aλε zakai isɔ miu ññau à naa à gba fiafai icei ajɔ akã. ¹⁰ Amma iyi à to si inε sinte ññau à tamaa bei ti aña á re beεbei. Amma fiafai icei ajɔ akã à sãa aña mɔ. ¹¹ Iyi à ye fiafai beεbe ñɔi à wasi ku gbagba si ilu kpasεu. ¹² À waa ni, inε ña iyi à naa ankãanyiu isɔ akã à ce ice nɔ ì sã ñña bei awa iyi à ce ice si inya gbãa hai daakɔ hee à gbεεji. ¹³ Nɔi ilu kpasεu í sɔ inε akã ñña í ni, kpaasim, n kù takie, domi ì jesi i gba fiafai icei ajɔ akã, mà kù je beεbe. ¹⁴ To, gba fiafai i nε. N̄ bi n sãa inei ankãanyiu ihε bei awɔ mɔ. ¹⁵ Kù je bei ñ bii an ceò fiam? Mà ì waa ce igu si na iyi í jò ñ ce jiidai.

¹⁶ Nɔi Jesu í ni, beεbe mɔi inei anyi ña aa na á je inei waju, nɔ inei waju ña mɔ a na á je inei anyi ña.

Jesu wa fɔ idei ikue do kujɛ isε gbεetasia

(Cɔ Maaku 10:32-34; Luku 18:31-34)

¹⁷ Nɔi Jesu í dasi kpãa wa bɔ Zeruzalem. Nɔ í nya mɔcɔ maateeji ññau ikã, ñɔi í sɔ ña si kpãa í ni, ¹⁸ wee à waa bɔ Zeruzalem. Bei aa mu amu Amai Amanε a dasim awɔi inε ngboi woo weei Ilaađ ña do woo kɔ inε ña si wooda ña. Aa ye taalem a ni a kpam. ¹⁹ Si anyie nɔ a dasim si awɔi dimi mmu ña, aa yaakom, nɔ a tεem kpɔtɔɔ, nɔ a kpakpam si jji ku gaau. Nɔ si ajɔ mεetasia an jji má hai si bale.

*Mii iyi iyei Zaaki do Zāa í tǎo Jesu
(Cǎ Maaku 10:35-45)*

²⁰ Si anyii n̄ju n̄oi iyei amai Zebedee ña í naa bi Jesu do amae ña n̄o í gule si waju e ku tǎe ngǎgǎ. ²¹ N̄o Jesu í beee í ni, mii ì bi. N̄oi í ni, si waati iyi aa naa i je bomma, j̄ò ama minjim ñau ih̄e, ine akā ku buba awǎ n̄je, ine akā mǎ awǎ cangae. ²² N̄oi Jesu í sǎ mǎcǎ minji ñau í ni, i kù mà mii iyi ì waa tǎm ña mǎm. Aa yǎkǎ i temuad̄ ijuukpā iyi an ye ña? N̄o à ni aña aa yǎkǎ. ²³ N̄o í sǎ ña má í ni, nt̄ai, aa ye ijuukpā iyi an ye ña. Amma kù je amui an cica ine ña iyi aa buba si canga do n̄jem. Bi ku bubau be, ine ña iyi Ilaaǎ Baam í cea sǎolue ñai aa buba si.

²⁴ N̄oi mǎcǎ m̄eewa iyi à gbe ñau à gbǎ ideu n̄o idǎ ña í kǎò minji ñau. ²⁵ N̄oi Jesu í kpe aña fei í sǎ ña í ni, ine mǎ ì mà ña si andunyau ih̄e ilaalu ñau à ya maa taa ine ña ña gbugbāi. N̄o ine ngbo ña ña mǎ a maa nyisi yiiko ña. ²⁶ Amma bi tu ñe kaa ce beebe. Ine ñe iyi wa bi n̄ju ku je ine ngbo, n̄ju í je woo ce ñe ice. ²⁷ Beebe m̄oi ine iyi wa bi n̄ju ku je woo cua ñe, á je aru ñe. ²⁸ Beebe m̄oi amu Amai Amane n̄ kù ña ine ña a ceem ice, amma amui an ce ña ice, n̄o n̄ na kuw̄em n̄ yaò ine nk̄pǎ hai si dulum.

*Jesu í j̄ò f̄eju minji gǎ ña à ye ilu
(Cǎ Maaku 10:46-52; Luku 18:35-43)*

²⁹ Si is̄eneu Jesu do mǎcǎe ña à to Zeriko n̄o à waa fita hai be. Waati iyi a waa fitau, zamaa nla gǎ wa too ña. ³⁰ Wee f̄eju minji gǎ ña à waa buba it̄i kp̄aa be, n̄o à gbǎ iyi Jesu wa lǎ. N̄oi à dǎ anu à maa ni, Laf̄e, t̄okui ilaalu Davidi, ce araare nwa. ³¹ N̄o zamaa wa la si ña wa ni a koko. Amma béi à waa ni a cokou, beebe m̄oi à ya dǎ anu hee lele à maa ni, Laf̄e, t̄okui Davidi, ce araare nwa. ³² N̄oi Jesu í leek̄i í kpe ña í bee ña í ni, mii ì bi n̄ ce ñe. ³³ N̄oi à j̄eaa à ni, Laf̄e, à bi ka ye ilui. ³⁴ N̄o Jesu í ce araare ña í lu iju ñau. N̄o gbakā ine ñau à ye ilu n̄o à waa tooe.

21

*Jesu wa lǎ inǎ ilu Zeruzalemu
(Cǎ Maaku 11:1-11; Luku 19:28-40; Zāa 12:12-19)*

¹ N̄oi Jesu do mǎcǎe ña à m̄osi is̄ene ña n̄o à maai Zeruzalemu wa. À to Betifaje si geete

* **21:9** à waa saabue Do feei ger̄eki hozanai à ya ni.

iyi à ya kpe Olivie. N̄o Jesu í be mǎcǎ minji gǎ ña ² í ni, i bǎ ilu iyi í wa waju n̄jeu be, aa ye bii gbank̄ele gǎ wa so do amae. I f̄u ña i naam wa ña. ³ Bii ine gǎ wa bee ñe ide gǎ, i j̄eaa i ni, Laf̄e í ne bukaata ña. In̄e eu á j̄ò i naaò ña wa ña.

⁴ N̄ju ñau be í cei ku ba idei waliu ku kǎ iyi í ni,

⁵ I sǎ in̄e Siǎo ña, i ni,

I cǎ ilaalu ñe wa naa bi tu ñe.

Amane kur̄oi.

Si gbank̄eleui í gū,

Si amae.

M̄emu ku so asoi.

⁶ N̄o mǎcǎ ñau à koo à ce bei í sǎ ñau. ⁷ À naaò gbank̄eleu do amae wa, à te acǎ ña si antae n̄o Jesu í gū. ⁸ N̄o si zamaa ine nk̄pǎ í te ibǎe si kp̄aa. Ine gǎ ña mǎ à da amaaw̄oi j̄i ña à tǎo si kp̄aa. ⁹ Ine ña iyi à waa cua Jesu do ine ña iyi à waa tooe fei à wasi ku dǎ anu à waa ni, t̄okui Davidi, à waa saabue. Aǎ Laf̄e ku wee, awǎ iyi ì waa naa do irie. Ka saabu Ilaaǎ hee lele*.

¹⁰ Iyi Jesu í lǎ inǎ ilu Zeruzalemu, in̄e iluu fei í bit̄i. N̄o à wasi ku ni, yooi ih̄e. ¹¹ N̄oi zamaa í je í ni, Jesu waliui, in̄e Nazareti si ilei Galilee.

Jesu í wa bantumai kpas̄ei Ilaaǎ

(Cǎ Maaku 11:15-19; Luku 19:45-48; Zāa 2:13-22)

¹² N̄oi Jesu í bǎ bantumai kpas̄ei Ilaaǎ. Iyi í to be í lele woo ta iwò ña do woo ra ña iyi à wa be. Í fuka fuka taabui woo kpaasi fia ña, do kit̄ai woo ta ankasiidi ña. ¹³ N̄o í sǎ ña í ni, à kǎo à ni, Ilaaǎ í ni ilei n̄ju ile bi ku tǎoi á je. Amma ñe wee ì coo bi ku tǎtǎoi ile ña.

¹⁴ N̄oi f̄eju do ilu kute akā gǎ ña à naa bi Jesu kpas̄ei Ilaaǎ be n̄o í j̄ò à ba iri. ¹⁵ Amma ine ngboi woo weei Ilaaǎ ña do woo kǎ ine ña si wooda ñau, idǎ ña í kǎ iyi à ye maamaake ña iyi í ce, n̄o à gbǎ amu ña à wasi ku dǎ anu à waa ni, t̄okui ilaalu Davidi, à waa saabue. ¹⁶ N̄o à bee Jesu à ni, ì bei ì gbǎ iyi à waa fǎ mb̄e? N̄o í je ña í ni, oo. Mii iyi wa ceu ih̄e, i kù cio idee ña tengi bii à ni, Ilaaǎ í j̄ò à gbǎ saabue hai si gelei amu ña do si gelei ama kp̄tǎo ña. ¹⁷ Si anyii n̄ju, í j̄ò ña í ne hai ilu be í koo í sū Betani.

Jesu í ceekpe j̄ti ndii figi
(C̄ Maaku 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Iju kumáe daadaak̄o Jesu í ne hai Betani wa nyi Zeruzalemu, n̄o ari wa kpaá. ¹⁹ N̄o í ye j̄ti ndii figi ḡo it̄i kp̄aa be, n̄o í yaa sie. Amma iyi í to k̄ok̄e í ba wee wua n̄ai í ne. N̄o í s̄o j̄ti n̄ou í ni, aw̄o i kaa so má aj̄o k̄ama. N̄o gbak̄a j̄ti n̄ou í gb̄e. ²⁰ Iyi m̄ac̄o n̄au à ȳo, n̄o í bit̄i. À bee Jesu à ni, beirei í ce j̄ti ndii figiu ih̄e í gb̄e anu ak̄a beeb̄e. ²¹ N̄o í Jesu í je n̄a í ni, nt̄o nt̄o n̄ wa n s̄o n̄ei, bii ì dasi naane n̄o i k̄u waa sika n̄a, aa ȳok̄o i ce bei n̄ cea j̄ti n̄ou ih̄e n̄a. N̄o kaa je baa iyi be n̄ju ak̄a, aa ȳok̄o i s̄o iri kutau ih̄e n̄a i ni ku dede hai be koo d̄así tenku, á n̄o ku koo. ²² Bii ì dasi naane n̄a, mii iyi ì t̄o Ilaād̄ fei, aa ba n̄a.

Hai iwoi yiiko Jesu wa naa
(C̄ Maaku 11:27-33; Luku 20:1-8)

²³ N̄o í Jesu í to Zeruzalemu n̄o í b̄o bantumai kpas̄ei Ilaād̄ má wa k̄o in̄e n̄a si cio. N̄o í in̄e ngboi woo weei Ilaād̄ n̄a do in̄e ngbo n̄a à naa bi t̄e, à beee à ni, mii n̄a iyi ì waa ceu ih̄e, yooi í nae kp̄aa iyi ì waa cood̄. Do yiikoi yooi ì waa cood̄. ²⁴ N̄o í Jesu í je n̄a í ni, amu m̄o an bee n̄e ide ḡo. Bii ì ȳok̄o ì j̄em n̄a, amu m̄o an s̄o n̄e in̄e iyi í nam yiiko n̄ wa n ceò mii n̄au ih̄e. ²⁵ Hai iwoi Z̄aa í ba yiiko iyi í dasiò in̄e n̄a inyi. Hai bi Ilaād̄ de, mà hai bi aman̄e n̄a. N̄o í à busi n̄je à waa ni, beirei aa ka j̄eaa. Nsei n̄o, bii à j̄eaa à ni Ilaād̄i, á bee wa na mii í ce a k̄u dasi Z̄aa naane. ²⁶ N̄o wee n̄jo kaa j̄ò ka ni hai bi aman̄e n̄ai. Bii à ni hai bi aman̄e n̄ai, zamaau á ye taale nwa si na iyi í j̄ò in̄e fei í j̄esi iyi Z̄aa waliiii kam kam. ²⁷ N̄o í à j̄eaa Jesu à ni, a k̄u mà. N̄o Jesu m̄o í s̄o n̄a í ni, deb̄e, amu m̄o n̄ kaa n s̄o n̄e yiikoi in̄e iyi ì wa n ceò mii n̄au ih̄e.

M̄andai ama minji

²⁸ Jesu í kpa n̄a m̄andai ih̄e í ni, beirei ì waa lasabu n̄a. M̄ok̄o ḡo í ne ama in̄em̄ok̄o minji. N̄o í s̄o in̄e sinteu í ni, amaayi, b̄o ikom i koo i ce ice nnyi. ²⁹ N̄o í ni, n̄ kaa n koo. Amma do ank̄aanyi í ce lasabu mmu n̄o í koo. ³⁰ N̄o m̄ok̄ou í koo í s̄o ama minjisiaeu m̄o beeb̄e, n̄o amau í j̄eaa í ni, to, an koo, baaba. Amma k̄u koo. ³¹ Si ama minji n̄au yoo n̄ai í ce id̄ob̄ii baas̄e. N̄o í à ni, in̄e sinteu. N̄o í Jesu í s̄o n̄a í ni, nt̄o nt̄o n̄ wa n s̄o n̄ei, woo gba fiāi lempoo do inaabo woo

ta icu n̄a aa tako n̄e a l̄o si tengi bii Ilaād̄ í je bomma. ³² N̄ wa n f̄o beeb̄e si na iyi í j̄ò Z̄aa í naa ku nyisi n̄e kp̄aa jiida, n̄o i k̄u dasi naane n̄a. Woo gba fiāi lempoo do woo ta icu n̄ai à dasi naane. Amma in̄e, do iyi ì ye id̄o ku kpaasi n̄a n̄a fei i k̄u kpaasi id̄o n̄e i dasi naane n̄a.

M̄andai gaan̄oma laal̄o n̄a
(C̄ Maaku 12:1-12; Luku 20:9-19)

³³ N̄o í Jesu í s̄o n̄a má í ni, i gb̄o m̄anda ḡo má n̄a. Ilu kpas̄e ḡo í ce ikōe, n̄o í l̄o si j̄ti ndii rez̄e n̄a n̄o í ce kaa í kaakooeò. N̄o í ce bi ku f̄o inyii isoe. N̄o í c̄a tafa bii ku degbe ikou. N̄o í so gaan̄oma n̄a í dasi n̄a si ikou a maa logooe, í bei í b̄o ilu koo kpe be. ³⁴ Waati iyi isoi j̄ti n̄ou í j̄ia í to ku ka, n̄o í be amaace n̄a wa bi woo logoo n̄au a koo a gba iyi í je ti n̄ju wa. ³⁵ Amma gaan̄oma n̄au à dede à wo si n̄a, à c̄a in̄e ak̄a, n̄o à kpa in̄e ak̄a má, n̄o à ta in̄e meetasiau m̄o kuta à kpaá. ³⁶ N̄o ilu ileu í be si n̄a amaace ḡo n̄a wa má. In̄e n̄ju n̄a à kp̄o à re baa in̄e tako n̄au. Do n̄ju fei, à ce n̄a bei à cea in̄e tako n̄au. ³⁷ Si anyii a n̄a fei í be si n̄a ama ab̄ie wa, í ni, aa jirima amam. ³⁸ Amma iyi gaan̄oma n̄au à ye amau à f̄o a n̄a duus̄o à waa ni, i c̄o in̄e iyi á na ku je tubuu. I naa wa ka kpaá n̄o ileu ku baa ku je tu wa. ³⁹ N̄o í à muu à fitae hai in̄o kaau à koo à kpaá.

⁴⁰ To, waati iyi ilu ileu á naa, beirei á cea gaan̄oma n̄au. ⁴¹ N̄o í à j̄eaa à ni, á kpa in̄e laal̄o n̄au kaa ce araare n̄a n̄o ku de gaan̄oma mmu n̄a ku dasi n̄a si ileu, in̄e n̄a iyi bii isoi j̄ti n̄ou í j̄ia aa ya náa iyi í je t̄e. ⁴² N̄o í Jesu í bee n̄a í ni, i k̄u cio iyi ih̄e si kuk̄o idei Ilaād̄ n̄a ba. Í ni,

Kuta iyi woo ma n̄a à k̄osiu
N̄ju í baa í je kuta sintei icui ileu.

Ās̄ Laf̄ei í coo, n̄o í mu wa bit̄i. ⁴³ N̄o Jesu í ni má, n̄ wa n s̄o n̄ei, Ilaād̄ á gba bommae hai bi tu n̄e ku na dimi mmu n̄a iyi à waa ce id̄ob̄ie. [⁴⁴ In̄e iyi í cuku si kutau ih̄e, kutau á leḡei. In̄e iyi í n̄o í bata m̄o á l̄ol̄o laf̄ei nek̄o nek̄o.]

⁴⁵ Iyi in̄e ngboi woo weei Ilaād̄ n̄au do Farisi n̄au à gb̄o m̄andai Jesu n̄au, à mà iyi a n̄ai wa f̄aa. ⁴⁶ N̄o í à waa de kp̄aa bei aa ce a muu. Amma à waa ce n̄joi zamaau si na iyi í j̄ò à dasi naane iyi waliiii nt̄o nt̄o.

22

Məndai ijei abəḏḏ (Cə Luku 14:15-25)

¹ Nəi Jesu í sḥ ɲa ide do mənda ɲa má í ni, ² i gbə faaji gə iyi wa nyisi ɲe bei bommai Ilaaḏ í ye. Ilaalu gə wa cea amaε abəḏḏ, ³ nɔ í be amaaceε ɲa í ni a koo a kpe ine ɲa iyi à kpe abəḏḏu wa. Amma ine ɲau a kù waa bi ku naa. ⁴ Nə í be amaaceε mmu gə ɲa má í ni, i koo i sḥ ine ɲa iyi n̄ kpe ɲau i ni n̄ tā səəlu. Kεte kombo ɲa do mεemu ku nε ikpo gə ɲai n̄ kpa nɔ à ce icεi fei ndεε à tā, a naa wa bi ku ce abəḏḏu. ⁵ Amma ine ɲa iyi à kpe ɲau a kù saaluε məm, ine fei í nε wūaε. Ine gə ɲa à nε iko nɲa, ine gə ɲa mɔ à nε s̄ia nɲa. ⁶ Gəgə ɲa à mu amaaceε ɲau à cā ɲa à kpa ɲa. ⁷ Nəi idəi ilaaluu í kḥ nɔ í be soogεe ɲa à koo à kpa woo kpa ine ɲau nɔ à dasi ilu nɲau ina. ⁸ Nəi í sḥ amaaceε ɲau má í ni, to, ijei abəḏḏu í j̄ia, amma ine ɲa iyi n̄ tako n̄ kpe ɲau a kù jəḏ ijεu be má. ⁹ Na nɲu, i bə si tafa ɲa i kpe ine ɲa iyi à wa be fei wa ɲa. ¹⁰ Nə amaaceε ɲau à bə si tafa ɲau à tətəw ine ɲa iyi à wa be fei wa, hai ine j̄iida do ine laalə ɲa, nɔ abəḏḏu í kḥ do amanε.

¹¹ Iyi ilaaluu í lə ile bi ku ce abəḏḏu, í cə ine ɲa iyi à naa ku jεu, nɔ i ba wee, ine akā kù waa dasi j̄inei abəḏḏu iyi í na ɲa. ¹² Nəi í beεe í ni, kpaasi, beirei í ce í lə wa ih̄e i kù waa dasi j̄inei abəḏḏu. Nə ineεu kù ni ide kāma. ¹³ Nəi ilaaluu í sḥ amaaceε ɲa í ni, i d̄i awəε do isεε ɲa nɔ i soo i nyəw angule si ilu kuku, tengi bii ine ɲa aa lesi awə si iri a kpata. ¹⁴ Nə Jesu í ni má, do iyi Ilaaḏ í kpe ine nkpo fei, ine iyi í cica kù kpə.

Fiai ləmpoo ku s̄a (Cə Maaku 12:13-17; Luku 20:20-26)

¹⁵ Waati beεbe Farisi ɲa à koo à tətəw à waa busi nje a ba a lea Jesu taai ide. ¹⁶ Nəi à be məcə nɲa gə ɲa do inei Herodu gə ɲa bi tεε. Iyi à to ɲəi à ni, Mεetu, à mà iyi ì ya fə ntə, nɔ ì waa kə ine ɲa si idei Ilaaḏ do ntə. Beεbe mɔi i kù waa ce njoi ine gə, domi i ci ya cə ijui amanε ɲa. ¹⁷ Na nɲu, sḥ wa bei ì ye. Í s̄ia ka s̄a ilaalu Sezaa fiai ləmpoo? Ma ka maà s̄a. ¹⁸ Wee Jesu í mà lasabu ɲa iyi à waa ce tā, ɲəi í sḥ ɲa í ni, inje ilu muafiti ɲa, na mii í ce ì waa leem taai ide ɲa. ¹⁹ I nyisim kpεkεle iyi ì ya s̄əḏ ləmpoo wa ɲa. Nə à nyisiε kpεkεle

gə. ²⁰ Nə Jesu í bee ɲa í ni, fotooi yooi í wa si kpεkεleu ih̄e nɔ irii yooi à kə si. ²¹ Nə à ni, ti Sezaai. Nəi Jesu í sḥ ɲa í ni, to, debεi í s̄a Sezaa iyi í je tεε ɲa, nɔ i s̄a Ilaaḏ mɔ iyi í je tεε ɲa.

²² Iyi à gbə ideu beεbe, ɲəi à biti à j̄əḏ à nε.

Idei kuj̄ti iku ɲa (Cə Maaku 12:18-27; Luku 20:27-40)

²³ Si ajə akāu Sadusi gə ɲa mɔ à naa bi Jesu má. Anjai à ya maa ni iku ɲa a kaa j̄i. Iyi à to wa bi Jesu ɲəi à beεe à ni, ²⁴ Mεetu, Moizi í ni bii ine gə í ku í j̄ə aboε nɔ kù bíḏ ama, ifəε ku so jaaḏu ku ba ku b̄ia igbāε ama. ²⁵ Wee si inə nwa ine mεεje gə ɲa à wεε iyi à je amai baa akā. Igbā ɲa í so abo nɔ kù bíḏ ama nɔ í ku í j̄ə ifəε jaaḏu. ²⁶ Beεbei ine minjisiau mɔ í ce, do mεetasiau, hee í koo í kās̄iḏ amanε mεεjesiau. ²⁷ Si anyii anja fei nɔ abou mɔ í na í ku. ²⁸ To, ajə iyi iku ɲa aa na a j̄i, aboi yoo ɲai á je, si bei anja fei à soo aboi.

²⁹ Amma Jesu í je nɲa í ni, ì waa rara ɲai si na iyi í j̄ə i kù mà gbugbāi Ilaaḏ ɲa hee má je mii iyi kukəi idee wa fə. ³⁰ Ntə ntə, si waati iyi iku ɲa aa naa a j̄i, waati beεbe inεməkə ɲa do inaabo ɲa a kaa so nje má, amma aa yei bei amaleka ɲa. ³¹⁻³² Iyi í je ti idei kuj̄ti iku ɲa, à kəw wo à ni, Ilaaḏ í ni nɲu Ilaaḏ, Laf̄ēi Aburahamui, do ti Izaaki, do ti Zakəbu. I kù cio ideu be ɲa iyi Ilaaḏ í sḥ ɲei? Ilaaḏ kù je Laf̄ēi iku ɲa, Laf̄ēi ine ɲa iyi à wεεi.

³³ Nə zamaa iyi í wa be fei í gbə cioi idee nɔ ideu í tosi ɲa.

Wooda iyi í re (Cə Maaku 12:28-34; Luku 10:25-28)

³⁴ Nəi Farisi ɲau à gbə iyi Jesu í kāmia Sadusi ɲau si ideu nɔ à tətəw má. ³⁵ Ine akā ɲa iyi wa je woo kə ine ɲa si woodau wa bi ku cə laakai Jesu nɔ í beεe í ni, ³⁶ Mεetu, si wooda ɲau fei, yoomai í re. ³⁷ Nəi Jesu í jεaa í ni, bi Aḥ Laf̄ēεε do idəε fei do lasabuε fei. ³⁸ Nɲu bei í je wooda sinte, nɲui í nɔ í re ɲa. ³⁹ Minjisia iyi í too wee. Bi ine mmu ɲa bei ì bi araε. ⁴⁰ Wooda minji ɲau bei à je icui ideu woodai Moizi do ti idei walii ɲa fei.

Davidi do ine iyi Ilaaḏ í cica (Cə Maaku 12:35-39; Luku 20:41-44)

⁴¹ Si bei Farisi ɲau à tətəw, ɲəi Jesu í bee ɲa ideu ih̄e ⁴² í ni, beirei ì waa lasabu si ideu ine iyi Ilaaḏ í cica ɲa. Təkui yooi í je. Nəi à

jeaa à ni, tókui ilaalu Davidii. ⁴³ Nɔ Jesu í bee
 ɲa í ni, bii bæbei, beirei í ce Davidi wa kpoo
 Lafɛɛ waati iyi í fɔ do gbugbāi Hundei Ilaaɔ́ í
 ni,

⁴⁴ Aɔ́ Lafɛɛ í sɔ́ Lafɛɛm í ni,

Buba si awɔ́ nɲem ihɛ́

Hee n ce mbɛɛɛ ɲa bi ku lesi isɛɛ.

⁴⁵ Nɔ Jesu í ni má, to, bii Davidi wa kpoo
 Lafɛɛɛ, beirei á ce ku je tókue má.

⁴⁶ Nɔ baa inɛ akā nɲa kù yɔ́kɔ́ ku jeaa ide
 kāma. Nɔ hai waati bæɛɛu inɛ gɔ́ kù beɛɛ ide
 gɔ́ má.

23

*Muafitii Farisi do woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda
 ɲa*

*(Cɔ́ Maaku 12:38-39; Luku 11:43,46;
 20:45-46)*

¹ Nɔi Jesu í sɔ́ zamaau do mɔ́cɔ́ɛ ɲau, ² í ni,
 woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda ɲau do Farisi ɲau,
 aɲai à sāsɔ́ agbei Moizi à waa sisi woodaɛ.
³ Na nɲu, i ya gbɔ́ ide nɲa nɔ́ i ce mii iyi à waa
 sɔ́ ɲɛ fei. Amma i maà ya ce kookoosu bei à
 waa ce, domi ide iyi à ya fɔ́ a ci ya ceɔ́ icɛ. ⁴ À
 ya dɔ́ aso ku wo a maa kāa inɛ ɲa, amma aɲa
 taka nɲa a ci ya jesi a luu baa do amaawɔ́ akā.
⁵ Kookoosu nɲa iyi à waa ce fei à waa cooi ku
 ba a ye ɲaɔ́. Bæɛɛi à ya dɔ́ ama tia iyi í la í re
 ti kpaasi ɲa nɔ́ a dasi jaba nɲa ikū sisɔ́ iyi í re
 ti kpaasi ɲa si itɔ́ do ilɛ *. ⁶ Nɔ a ci ya bi kaa
 inya sinte bi ku je jingau ɲa do kitāi inɛ ngbo
 ɲa ile bii à ya ce kutɔ́tɔ́ ɲa. ⁷ À ya bi inɛ ɲa a
 maa ce aɲa fɔ́ si bantuma do bæɛɛɛ nɔ́ a maa
 kpe ɲa lafɛɛ. ⁸ Amma inɛ, i maà ya jɔ́ a kpe ɲɛ
 lafɛɛ, domi inɛ fei saa ɲai, nɔ́ Lafɛɛ akā lege
 legei ì nɛ ɲa. ⁹ Nɔ́ i maà kpe inɛ kāma Baaba
 si ilɛ ihɛ́ ɲa, domi inɛ akāi í je Baa nɲɛ. Nɲui
 í wa lele. ¹⁰ Nɔ́ i maà ya jɔ́ a kpe ɲɛ ilaalu ɲa
 domi ilaalu akā lege legei ì nɛ ɲa, nɲui í je inɛ
 iyi Ilaaɔ́́ í cicau. ¹¹ Inɛ iyi í je inɛ ngbo nɲɛ
 nɲui í nɛ ku je woo ce icɛ nɲɛ. ¹² Inɛ iyi í so
 araɛ lele, aa kayɛɛi, inɛ mɔ́ iyi í kayɛ araɛ aa
 soo lelei.

*Jesu í ye taalei Farisi ɲa do woo kɔ́ inɛ ɲa si
 wooda ɲa na muafiti ɲa*

*(Cɔ́ Maaku 12:40; Luku 11:39-52; 20:45-
 47)*

¹³ Jesu í ni, inɛ woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda
 ɲa do Farisi ɲa, inɛ ilu muafiti ɲai. Aa ye
 ijuukpā ɲa, si na iyi í jɔ́ ì waa cɔ́mboa inɛ ɲa
 kpāai bommai Ilaaɔ́ ɲa. Inɛ taka nɲɛ, i kù
 jesi i lɔ́ ɲa, nɔ́ inɛ ɲa iyi à bi ku lɔ́, ì waa ganji
 ɲa ɲa. [¹⁴ Inɛ woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda ɲa do
 Farisi ɲa, inɛ ilu muafiti ɲai. Aa ye ijuukpā
 ɲa, si na iyi í jɔ́ ì ya maa ce kutɔ́ sisɔ́ ɲa ku
 ba inɛ ɲa a ni inɛu inɛ jiida ɲai. Nɔ́ wee mii
 iyi jaaɔ́ ɲa à nɛ fei ì ya gbaa ɲai. Na ɲɔ́i í jɔ́
 ijuukpā nɲɛ á la ku re.]

¹⁵ Inɛ woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda ɲa do Farisi
 ɲa, inɛ ilu muafiti ɲai. Aa ye ijuukpā ɲa, si
 na iyi í jɔ́ ì waa dabii bii fei ɲa, ì waa nɛ si
 tenku do si ilɛ fei ì waa dɛdɛ baa inɛ ɲa iyi
 aa ba i kpaasi idɔ́ nɲa ɲa. Nɔ́ bii ì ba ɲa ì ya
 sinda lafɛɛ ɲai ku je inɛ iyi à nɛ a dasiɛ ina iyi
 ci ya ku ku re baa inɛ taka nɲɛ isɛ gbeeji.

¹⁶ Inɛ fɛɛju ɲai iyi ì waa mu goloɔ́ fɛɛju
 ɲa, aa ye ijuukpā ɲa. Ì ya maa ni ɲa, bii
 inɛ í ceekpe do kpasɛ́i Ilaaɔ́́ kù je taale baa
 bii kù kɔ́ɔ́. Amma bii í ceekpe do wurai
 kpasɛ́u, tilasii ku kɔ́ ideu. ¹⁷ Inɛ fɛɛju nnyɛi
 ɲai. Yoomai í la í re. Wurau? Mā kpasɛ́
 iyi í jɔ́ wurau í je ti Ilaaɔ́́. ¹⁸ Nɔ́ ì waa ni má
 ɲa, bii inɛ í ceekpe do bi kuwee kù je taale
 baa bii kù kɔ́ɔ́, amma bii í ceekpe do inɛi
 kuweeu, tilasii ku kɔ́ ideu. ¹⁹ Inɛ fɛɛju ɲai.
 Yoomai í la í re. Inɛi kuweeu? Mā bi kuwee
 iyi í jɔ́ inɛi kuweeu í je ti Ilaaɔ́́. ²⁰ Na nɲu,
 inɛ iyi í ceekpe do bi kuwee, hee do mii iyi
 wa lesi feii í ceekpeɔ́. ²¹ Inɛ mɔ́ iyi í ceekpe
 do kpasɛ́i Ilaaɔ́́, hee do Ilaaɔ́́ iyi í wa bɛ feii í
 ceekpeɔ́. ²² Inɛ mɔ́ iyi í nɔ́ í ceekpe do lele,
 hee do batai bommai Ilaaɔ́́ do Ilaaɔ́́ takæ iyi
 wa buba bei í ceekpeɔ́.

²³ Inɛ woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda ɲa do Farisi
 ɲa, inɛ ilu muafiti ɲai. Aa ye ijuukpā ɲa, si
 na iyi í jɔ́ ì waa na Ilaaɔ́́ hee do zakaai nyauɔ́
 aye ɲa, amma ì waa gbɛje mii iyi í la í re si
 wooda ɲa. Mii nyauɔ́ í je idɔ́ɔ́bii Ilaaɔ́́ ku ce do
 araare ku nyisi do ilu naane ku je. Nɲu ɲau
 bei í jɔ́ i ce ɲa, nɔ́ i maà gbɛje iyi í gbe ɲau.
²⁴ Inɛ fɛɛju ɲai iyi ì waa mu goloɔ́ fɛɛju ɲa. Ì
 waa coo inyɔ́ nɲɛ na kokoo ɲa nɔ́ ì bei ì waa
 miɔ́ kpookpo ɲa.

²⁵ Inɛ woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda ɲa do Farisi
 ɲa, inɛ ilu muafiti ɲai. Aa ye ijuukpā ɲa si

* **23:5** ama tia ama tia iyi à ya dɔ́u isɛɛde ɲa iyi à wa si tiai ideɔ́ Ilaaɔ́́ à ya kɔ́ si, nɔ́ a dɔ́u si ikpo nɲa walakɔ́ si awɔ́.

na iyi í jò anyii kɔɔfu do ti jɛɛ ɲai ì ya wie ɲa, amma hai si bine laalɔ do ilei ì baɔ mii ndii inɔɛ ɲa. ²⁶ Awɔ Farisi fɛɛju, wie inɔi jɛɛ titã, anyiu mɔ ku bei ku má.

²⁷ Inɛ woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲa, inɛ ilu muafiti ɲai. Aa ye ijuukpã ɲa, si na iyi í jò ì ye ɲai bei bale iyi à jɔsi mii fũfũ ku ba anyie ku sãa, amma inɔɛ kũkũi amane do konkombi wa kɔ si. ²⁸ Bɛɛbe mɔi inɛ taka nɲɛ, bii inɛ ɲa à waa ye ɲɛ, inɛ inɛ jũida ɲai, amma si idɔ nɲɛ muafiti do laalɔi wa kɔ.

²⁹ Inɛ woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲa, inɛ ilu muafiti ɲai. Aa ye ijuukpã ɲa, si na iyi í jò ì waa teese balei walii ɲau, nɔ ì waa ce booda si ti inɛ dee dee ɲau mɔ má ɲa. ³⁰ Nɔ ì waa ni ɲa, bii í jɛ si waatii bala nwa ɲai à dede wo a kaa ka dasi baa nwa si walii ɲau ku kpa. ³¹ Inɛ taka nɲɛ ì waa nyisi iyi inɛ tokui inɛ ɲa iyi à kpa walii ɲau. ³² To, ì hanya ì tambɔ laalɔ iyi bala nɲɛ ɲa à sintiu. ³³ Inɛ inɛ buu ɲa bei njo wukuku. I kù nɛ bei aa ce ì saa ina iyi ci ya kuu ɲa. ³⁴ Na nɲu, ì de iti ì gbɔ, an be nɲɛ walii ɲa wa do ilu bisi ɲa do woo mà tia ɲa. Si inɔ ɲɲa aa kpa gɔgɔ ɲa, nɔ ì kpakpa gɔgɔ ɲa mɔ si jii ku gaau, gɔgɔ ɲa mɔ nɔ ì tɛ ɲɲa kpɔtɔɔ ile bii ì ya ce kutɔtɔɔ nɲɛ ɲa, nɔ ì lele ɲa si ilu ɲa fei. ³⁵ Na nɲu, ijuukpãi woo kpa inɛ dee dee ɲau fei á jɛ si iri nɲɛi. Abelií í jɛ inɛ dee dee sinte iyi ì kpa ɲa. Zakari amai Baraki iyi ì kpa si afei kpasɛi Ilaaɔ do bi kuweeu ɲa, nɲui í jɛ inɛ ankãanyi iyi ì kpa ɲa. Ikuí inɛ dee dee ɲau be fei, hai Abelií hee ku koo si Zakari, inɛi aa ye ijuukpãɛ ɲa. ³⁶ Ntɔ ntɔ, ñ wa n sɔ ɲɛi, ijuukpãi mii ɲau be fei si inɛi nnyi ɲau ihɛi á baa ku jɛ si.

Jesu do Zeruzalemu (Cɔ Luku 13:34-35)

³⁷ Jesu í ni, inɛ inɛi Zeruzalemu ɲa, inɛ iyi ì ya kpa walii ɲa nɔ ì ta ama abei Ilaaɔ ɲa mɔ kuta ì kpa ɲa ɲa. Ise feloi ñ ya n bi n tɔtɔɔ ɲɛ si abɛm bei ajɛɛ í ya tɔtɔɔ amaɛ ɲa si ikpae, amma ì kù jɛ ɲa. ³⁸ Wee nsei Ilaaɔ á fũ nɲɛ kpasɛ nɲɛ si awɔ. ³⁹ Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɲɛi, hai nsei ì kaa yɛm má ɲa í gbe hee ajɔ iyi aa ni ɲa, Ilaaɔ ku weea inɛ iyi wa naa do irii Lafɛɛ.

24

Jesu wa fɔ ideí kpasɛi Ilaaɔ ku legɛ (Cɔ Maaku 13:1-2; Luku 21:5-6)

¹ Nɲai Jesu í fita hai kpasɛi Ilaaɔ. Iyi wa nɛ ɲoi mɔcɔɛ ɲa à koo à baa à nyisie bei à ma kpasɛi Ilaaɔ do ileɛ ɲa sãa sãa. ² Nɲai í sɔ ɲa í ni, ì waa ye mii ɲau be fei ɲa ya. Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ɲɛi, kuta baa akã kaa naa ku maa lesi nɲɛ be má, aa kɛkɛɛ mbe fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankãanyi (Cɔ Maaku 13:3-13; Luku 21:7-19)

³ Jesu í koo í buba iri kutai Olivie. Nɲai mɔcɔɛ ɲa à bɔ bi tɛɛ aɲa duusɔɔ à beɛɛ à ni, sɔ wa waatii iyi mii nɔu be á ce. Nyinda yoomai á nyisi kunyie wa do waatii ankãanyi.

⁴ Nɔ Jesu í jɛ ɲɲa í ni, ì ce laakai ɲa inɛ gɔ ku maà naa ku dɛ iju nɲɛ, ⁵ domi inɛ ɲa iyi aa na a maa naa akã akã a maa ni aɲai à jɛ inɛ iyi Ilaaɔ í cicau aa kpɔ. Aa dɛ iju inɛ nkpɔ. ⁶ Nɔ aa maa gbɔ ibai igũ amɛɛ amɛɛ do jiiji ɲa. I maà jò ku da zigi nɲɛ, domi í gbe mii ɲau be fei ku ce. Amma kù jɛ waatii ankãanyiu be titã. ⁷ Dimi gɔ ɲa aa ya na a maa ja do dimi mmu ɲa. Ilaalu gɔ ɲa mɔ aa maa ja do ilaalu mmu ɲa. Nɔ ile á yaya si ilu gɔ ɲa, nɔ ari á ce. ⁸ Inɛ nɲu be fei á yei bei ara kuro sinteí bãasí ku bei ku bí.

⁹ Si waatii nɲu, aa dasi ɲɛ si awɔi inɛ ɲa a kpã ɲɛ iju, aa kpa ɲɛ mɔm. Dimi fei á cé ɲɛi na irim. ¹⁰ Waatii bɛɛbe, inɛ nkpɔ á nyiò anyi, aa maa zamba nɲɛ nɔ a cé nɲɛ. ¹¹ Walii ibo nkpɔ ɲai aa na a naa a maa wa inyii itii inɛ nkpɔ. ¹² Laalɔ ku ce á kɔɔsi hee ku jò inɛ nkpɔ kaa nɛ kubii kpaasi ɲa má. ¹³ Amma inɛ iyi í temua hee kɔɔɛ á ba faaba. ¹⁴ Aa waazo laabaau jiidai bommai Ilaaɔ si andunya fei ku ba dimi fei ku gbɔɔ, andunya ku bei ku kpa iri.

Faajii mii laalɔ iyi wa riisi kpasɛi Ilaaɔ (Cɔ Maaku 13:14-23; Luku 21:20-24)

¹⁵ Jesu í ni, walii Danieli í fɔ ideí mii laalɔ gɔ wo iyi á riisi kpasɛi Ilaaɔ. Nɲui aa ye ɲa í wa si inya iyi í jɛ ti Ilaaɔ. Inɛ iyi wa cio ideí mii laalɔ, ku ce laakai ku gbɔɔ sãa sãa. ¹⁶ Waatii bɛɛbe inɛ ɲa iyi à wa ilei Zudee a sa a bɔ iri kuta ɲa. ¹⁷ Nɔ inɛ iyi í wa antai ile sikifa, bii í kita ile ku ba ku sa ku maà bɔ ngɔgɔ ku so inɔ ileɛ. ¹⁸ Nɔ inɛ mɔ iyi í wa iko ku maà nyi kpasɛ koo so kumbooɛ má. ¹⁹ Waatii bɛɛbe wahalai bãasí ɲa do ayawo ɲa á caa mɔm. ²⁰ I ce kutɔɔ ɲa ku ba waatii kusau ku maà na ku jɛ sukui tũtũ walakɔ

ajoi kusimi *. ²¹ Ntɔ ntɔ, waati beɛbe wahala nla nlaí á naa iyi a kù ye dimie hai sintei andunya hee do nnyi, nɔ a kaa ka ye dimie má hee do ajɔ fei. ²² Bii Ilaaɔ kù jilɛ si nɔ ku kaye kukpɔi ajɔ wo inɛ gɔ kaa wɛɛ. Amma í kayeyi na irii inɛ ɔa iyi í cicau.

²³ Waati beɛbe, bii inɛ gɔ í sɔ ɔe í ni, i cɔ inɛ iyi Ilaaɔ í cicau í wa ihɛ, walakɔ inɛ mmu gɔ ku ni, í wa ihɔ, i maà dasi lafɛɛ naane ɔa. ²⁴ Inɛ gɔ ɔa na a naa akã akã a maa ni aɔai à je inɛ iyi Ilaaɔ í cicau walakɔ a ni aɔai à je walii ɔa amma iboi. Aa maa ce dobu dobu do maamaake ɔa ku ba a dɔ hee do ijui inɛ ɔa iyi Ilaaɔ í cicau bii aa yɔkɔ. ²⁵ Na ɔai í jɔ n wa n sɔ ɔe fei ndɛɛ do njuma.

²⁶ Na nɔ, bii à na à sɔ ɔe à ni, inɛ iyi Ilaaɔ í cicau í wa gɔbuu, i maà koo. Walakɔ bii à sɔ ɔe à ni, wa manji ilaawa, i maà dasi naane. ²⁷ Si bei kuɔi ijɔ í ya má inya hai nunui daakɔ hee ku bɔ nunui alɛ anu akã, beɛbe mɔi kunaai amu Amaí Amanɛ á je. ²⁸ Tengi bii iku í wa, bei yembeeku ɔa à ya tɔtɔ.

Kunaai Amaí Amanɛ

(Cɔ Maaku 13:24-27; Luku 21:25-28)

²⁹ Jesu í ni, si anyii wahalau gbakã, nunu á kuku inyai, nɔ cukpa mɔ kaa má inya má, andaiya ɔa aa cuku wa hai lele nɔ gɔbugbã lele ɔa a yaya. ³⁰ Waati beɛbe nyindai Amaí Amanɛ á fita lelei Aɔ. Nɔ dimii andunya ɔa fei aa le awɔ si iri a maa kpata. Aa ye amu Amaí Amanɛ n wa n naa si kudui ijɔ do gɔbugbã nla nla do amboe. ³¹ Kãakãakɔ nla nla á dɔ anu nɔ n be amalekam ɔa wa si andunya gonta mɛɛu. Aɔai aa tɔtɔ inɛ ɔa iyi n cica si andunya fei.

Mii iyi jɔi ndii figi wa kɔ wa si

(Cɔ Maaku 13:28-31; Luku 21:29-33)

³² Jesu í ni, i cɔ mii iyi jɔi ndii figi wa kɔ ɔe si ɔa. Bii ì na ì ye amaawɔɛ ɔa à sinti ku wu wua kpɔtɔ, ì ya mà iyi ate í maai wa mbɛ. ³³ Beɛbe mɔi, bii ì ye mii ɔa be fei wa ce, i mà ɔa iyi kubaai amu Amaí Amanɛ kaa kpe má, ajɔ í maai wa mɔm. ³⁴ Ntɔ ntɔ n wa n sɔ ɔe, kù je inɛi nsei ɔa feii aa ku ideu ku bei ku ce. ³⁵ Lele do ilɛ fei á na ku tã, amma idem ɔa a kaa tã pai.

Ilaaɔ nɔ akã í mà ajɔ
(Cɔ Maaku 13:32-37; Luku 17:26-30, 34-36)

³⁶ Jesu í sɔ ɔa má í ni, inɛ kãma kù mà waatiu hee má je ajɔ iyi mii ɔa á ce, baa amaleka ɔa iyi à wa lele, baa amu Amau, í gbe Ilaaɔ Baaba nɔ akã. ³⁷ Si bei í ce si waatii Noweeu, beɛbe mɔi á ce si waati iyi amu Amaí Amanɛ an nyi wa. ³⁸ Hee kukɔi inyi nla ku maa naa, inɛ ɔa à waa je, à waa mɔ, à waa ce abɔdɔ ɔa, à waa mua ama nɔa ɔa mɔkɔ hee í koo í to si ajɔ iyi Nowee í koo í lɔɔ akɔi inyi. ³⁹ A kù waa lasabu do wahala dimi beɛbe hee í to kukɔi inyi nla í je ɔa fei. Beɛbe mɔi á je si waati iyi amu Amaí Amanɛ an nyi wa. ⁴⁰ Si waati nɔ, amanɛ minji á wa iko nɔ aa so inɛ akã a jɔ inɛ akã. ⁴¹ Inaabo minji á maa lɔlɔ, aa so inɛ akã a jɔ inɛ akã. ⁴² Na nɔ, i wɛɛɔ sɔlu ɔa, domi i kù mà ajɔ iyi Lafɛɛ nɔe á nyi wa. ⁴³ I gɔbɔ iyi ihɛ má ɔa. Bii ilu kpasɛ í mà idu zaka iyi ile á naa, á wɔ nɔo nɔ ku ganjie ku lɔ kpasɛɛ. ⁴⁴ Na nɔ, inɛ mɔ, i wɛɛɔ sɔlu ɔa, domi amu Amaí Amanɛ an nyi wa si waati iyi i kù waa tamaa ɔa.

Amaace jɔi do amaace laalɔ

(Cɔ Luku 12:41-48)

⁴⁵ Í sɔ ɔa má í ni, yooi í je amaace ilu naane iyi í ne laakai. Lafɛɛi í je inɛ iyi ilu kpasɛ gɔ í kpe í so amaace kpaasie ɔa í daa si awɔ ku maa cɔ ɔa ku na ɔa ije si bei í jɔ. ⁴⁶ Inɔ didɔi á je ti amaaceu bii lafɛɛɛ í bàa í naa í báa wa ce beɛbe. ⁴⁷ Ntɔ ntɔ, lafɛɛu á daa amaaceu mii ndɛɛ fei si awɔ. ⁴⁸ Amma bii í je amaace laalɔ, á lasabui ku ni, lafɛɛm kaa baa nɔa má, ⁴⁹ nɔ ku dede ku maa cã amaace kpaasie ɔa nɔ ku maa je ku maa mɔ do woo mɔ atɛ ɔa ajɔ. ⁵⁰ Beɛbei, lafɛɛu á na ku baa si ajɔ iyi kù waa cɔ kpãaɛ, do si waati iyi kù waa tamaa, ⁵¹ nɔ á kpãa iju jɔi jɔi, nɔ nɔ do ilu muafiti ɔa fei wahala ɔa á je inya akã. Tengi bei á le awɔ si iri ku maa kpataɔ.

25

Mɔndai mudɛɛ gɔ ɔa

¹ Jesu í ni, ajɔ iyi an naa n je bommam á yei bei faajii mudɛɛ mɛɛwa gɔ ɔa iyi à so fitila nɔa ɔa à bɔ mɔkɔ titɔ ku ko. ² Si inɔ nɔa amanɛ miu í je ilu laakai, amanɛ miu mɔ kù

* **24:20** sukui tütü sukui tütü nɔ sukui atei, nɔ bii gɔ ku bɔ í ya gaabu.

ne laakai. ³ Mudɛɛ miu hai ne laakai ηau à so fitila nηa ηa nɔ a kù so ikpo kosɩa. ⁴ Amma ilu laakai ηau à so fitila nηa ηa do ikpo kosɩa. ⁵ Wee məkɔ titɔu kù to wa nɩya. Si bei wa kpe, ηɔi mudɛɛ mɛɛwa ηau à siiko à waa sɩ njoo.

⁶ Hee zakai laja ηɔi à gbɔ anu ku dɔi ine ηa. À waa ni, məkɔ titɔu wee wa to wa, i dede ka kòo. ⁷ Nɔi mudɛɛ mɛɛwa ηau à jɩ à waa teese fitila nηa ηa. ⁸ Hai ne laakai ηau à tɔɔ ine ihɔ ηau à ni, i mu nwa ikpo domi fitila nwa ηa à waa ku. ⁹ Nɔi ilu laakai ηau à ni, aawo, kaa to awa fei. I koo i ra tu ηe gbakā. ¹⁰ Iyi à bɔ ikpou ku ra ηɔi məkɔ titɔu í to wa. Ine ngu ηa iyi à ce sɔɔlu jɩida ηau à tooɛ à lɔ bi ku ce abɔdɔu nɔ à cɩmbo gambou. ¹¹ Si anyie ηɔi woo bɔ ikpo ku ra ηau mɔ à to wa, à wasi ku dɔ anu à waa ni, lafɛɛ, lafɛɛ, cɩ nwa gambo. ¹² Amma məkɔ titɔu í ni, ntɔ ntɔ, n kù mà ηe.

¹³ Nɔi Jesu í ni má, to, na nηu, i maa cɔ kpāa ηa domi i kù mà ajɔ iyi an nyi wa ηa hee má je waatiu.

*Mɔndai amaace mɛɛta gɔ ηa
(Cɔ Luku 19:11-27)*

¹⁴ Jesu í sɔ ηa má, í ni, bommai Ilaaɔ́ í yei má bei faajii məkɔ gɔ iyi wa bi ku bɔ ilu koo kpe be. Nɔ í kpe amaace ηa í so amanie fei í da nηa si awɔ. ¹⁵ Í na ine akā fiái wura kpekele nla miu, ine akā mɔ minji, ine mɛɛtasɩau mɔ akā, í na aηa feii si bei gbugbāi ine fei í to, í bei í neɛ. ¹⁶ Nɔi gbakā amaace iyi à na fia kpekele miuu í so fiáu wa ceɔ sɩa, nɔ í ba riba miu má. ¹⁷ Bɛɛbe mɔi ine iyi à na minjiu mɔ, í ba riba minji má. ¹⁸ Amma ine iyi à na akāu í koo í tu isai í singa fiái lafɛɛu.

¹⁹ Si bɛɛbe ajɔ í koo wa baa ηɔi lafɛɛi ine ηau í baa nɔ í kpe ηa a na a sisia nηu bei à cea fiáu. ²⁰ Amaace iyi í na fia kpekele miuu í naaɔ miu mmue wa má, nɔ í sɔɔ í ni, lafɛɛ, fia kpekele miu iyi ò nam nɔu n ceɔ sɩa hee ò ba riba miu má. ²¹ Nɔi lafɛɛɛ í sɔɔ í ni, í sɩa, awɔu amaace jɩida ilu naaneɩ. Si mii keekeu ihɛ ò ye iyi ò je ilu naane, na nηu, an daae mii nla si awɔ. Naa wa ka je jingau. ²² Ine iyi í na kpekele minjiu mɔ í naa í ni, lafɛɛ, fia kpekele minji iyi ò nam nɔu, ò ba riba minji ma. ²³ Nɔ lafɛɛɛ í ni, í sɩa, awɔu amaace jɩida ilu naaneɩ. Si mii keekeu ihɛ ò ye iyi ò je ilu naane, na nηu, an daae mii nla si awɔ. Naa wa ka je jingau. ²⁴ Si anyii nηu ηɔi amaace

iyi í na kpekele akāu mɔ í naa í ni, lafɛɛ, ò mà iyi awɔu ine ku gaabui. Bii i kù gbɛ bei ò ya da, nɔ tengi bii i kù fā dimi, bei ò ya mu. ²⁵ Nɔi nηu dei í mum be, nɔ ò koo ò si fiaeu ile. To, fiae wee. ²⁶ Nɔi lafɛɛɛu í sɔɔ í ni, awɔu amaace yaamɔ ilu ikai, awɔi ò mà iyi ò ya n da baa bii n kù gbɛ, nɔ bei n kù fā dimi ò ya n mui. ²⁷ To, iyi ò mà bɛɛbe wo, aa na ine gɔ fiam nɔui, nɔ í daa si inyí. Bii ò ce bɛɛbe wo an ye ndom do ribae fei waati iyi ò baa. ²⁸ Si anyie ηɔi í sɔ amaace kpaasi ηau í ni, i gba fia kpekele akāu i na ine iyi í ne mɛɛwau, ²⁹ domi ine iyi í ne, nηui à ya kɔɔa si ku ba iyi í ne u ku kɔɔsi má. Amma ine iyi kù ne, baa keeke iyi í ne u má à ya gbaai. ³⁰ Amaace nfeu mɔ, i soo i nyɔɔ angule si ilu kuku tengi bii ine ηa aa lesi awɔ si iri a kpata.

Kiitii ankāanyi

³¹ Nɔi Jesu í ni má, si waati iyi amu Amaí Amanɛ an naa do amboem do amaleka ηau fei, an buba si batai bomma ilu amboem. ³² Dimii andunya fei á tɔtɔ si wajum, nɔ an fɛɛfe ine ηa bei woo degbe í ya fɛɛfe angudā do iwo ηa. ³³ An jile ine dee dee ηau ikpa awɔ njem, ine laalɔ ηau mɔ ikpa awɔ cangam. ³⁴ Waati bɛɛbe amu ilaalu an sɔ ine ηa iyi à wa awɔ njem n ni, i naa wa ηa, inɛ iyi í ba kuwee Baam. I naa i buba si bomma iyi à ce nηe sɔɔluɛ hai waatii kusintii andunya. ³⁵ Bommau tu ηei si na iyi í jɔ si waati iyi ari wa kpam, ò muum ije ò je ηa. Nɔ si waati iyi agbe wa kpam má, ò muum inyí ò mɔ ηa. Nɔ si waati iyi ò je ine njoo ò gbam si kpasɛ nηe ηa. ³⁶ Nɔ si waati iyi ò weɛ basɩ ò bii anyim ηa. Nɔ iyi ò wa n ce bɔɔ ò gbɔɔm ηa. Nɔ si waati iyi ò wa ile piisɔɔ ò ya naa ku cɔm ηa. ³⁷ Waati nηu, ine dee dee ηau aa jɛɛm a ni, Lafɛɛ, waati yoomai à ye ari wa kpaɛ nɔ à nae ije ò je wala agbe wa kpaɛ à nae inyí ò mɔ. ³⁸ Waati yoomai à ye ò je ine njoo à gbae si kpāse nwa, walakɔ à yeɛ basɩ nɔ à bii anyie. ³⁹ Mà waati yoomai à ye ò waa ce bɔɔ walakɔ ò wa ile piisɔɔ nɔ à naa ku cɔɛ. ⁴⁰ Amu ilaalu an je nηa n ni, ntɔ ntɔ, bii ò cea ine akāi inem ηa iyi à kere à re ηau ihɛ bɛɛbe ηa, amui ò cea ηa.

⁴¹ Si anyii nηu, n bei n sɔ ineɩ awɔ cangam ηau mɔ n ni, i fa ara nηe hai kəkəm, inɛ iyi Ilaaɔ́ í ceekpe. I bɔ si ina iyi ci ya ku, iyi à koa Seetam do amalekae ηa. ⁴² Aa lɔ si ina

ɲai si na iyi í jò waati iyi ari wa kɲam wo i kù muum ije n je ɲa. Nɔ waati iyi agbe wa kɲam i kù muum inyi n mɔ ɲa. ⁴³ Waati iyi n je ine njoo i kù gbam si kpasɛ nje ɲa. Nɔ si waati iyi n wee basí i kù bii anyim ɲa. Iyi n wa n ce bɔɔ nɔ n wa ile piisɔɔ, i ci ya naa ku cɔm ɲa mɔm. ⁴⁴ Anja mɔ aa jɛm a ni, Lafɛɛ, waati yoomai à ye ari wa kpaɛ, walakɔ agbe, walakɔ í je ine njoo, walakɔ basí, walakɔ si bɔɔ, walakɔ ile piisɔɔ nɔ a kù sobie. ⁴⁵ An je nja n ni, ntɔ ntɔ n wa n sɔ ɲei, si bei i kù cea ine akãi ine ɲa iyi à kere à re ɲau ihɛ beɛbe, amui i kù cea ɲa. ⁴⁶ Na nju, aa ye ijuukpã ɲai si ina iyi ci ya ku. Amma ine dee dee ɲau aa lɔ si kuwee iyi ci ya tã.

26

Ine ngbo ɲau à waa busi nje a kpa Jesu
(Cɔ Maaku 14:1-2; Luku 22:1-2; Zãa 11:45-53)

¹ Iyi Jesu í fɔ ide ɲau fei í tã, ɲoi í sɔ mɔcɔɛ ɲa í ni, ² i mà ɲa iyi ajɔ minjii í gbe ka jeð jingau Iku ku kua. Nɔ waati beɛbeɛ aa dasi amu Amai Amanɛ si awɔi ine ɲa a kɲam si jli ku gaau.

³ Waati iyi Jesu wa sɔ mɔcɔɛ ɲa ideu, ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do ine ngbo ɲau à tɔtɔ kabai Kaifu woo wee nla. ⁴ Bei à waa busi nje béi aa ce a ba a mu Jesu do bisi a kpa. ⁵ Amma à waa ni, kù sía ku je si ajɔi jingauu ku ba hoyá hoyá ku maà dede si zamaau.

Abo gɔ í fãsi irii Jesu tulare
(Cɔ Maaku 14:3-9; Zãa 12:1-8)

⁶ Jesu í wa Betani kpasɛi Simɔɔ iyi í tako í ce bɔɔi dintɛu, ⁷ ɲoi abo gɔ í naa bi tɛɛ waati iyi à waa je. Wa mu ama caka ku sía gɔ iyi í ne tulare ku ne fia gɔ, nɔ í fãsi tulareu si irii Jesu. ⁸ Iyi mɔcɔ ɲau à yɔɔ, ɲoi idɔ nja í kɔ à ni, na mii í ce abou í koo í ce asɔɔi tulareu ihɛ. ⁹ Aa ka taai wo fia nkpɔ nkpɔ ka kpɛa ilu are ɲa fia. ¹⁰ Iyi Jesu í gbɔ à waa fɔ beɛbe ɲoi í bee ɲa í ni, na mii í ce ì waa ye taalei abou ɲa. Mii jiidai í ceem be. ¹¹ Ntɔ ntɔ, ilu are ɲa aa maa wee do inje waati kãma fei, amma amu n kaa n maa n wee do inje hee do ajɔ fei. ¹² Abou í fãsi aram tulare do njuma ku ceð sɔɔlui kusim. ¹³ Ntɔ ntɔ, tengi bii ine ɲa aa koo a maa waazo laabaau jiidau

si andunyau fei, aa sisi ide iyi abou ihɛ í ce a maa yeð gigie.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cɔ Maaku 14:10-11; Luku 22:3-6)

¹⁴ ɲoi Zudasi Isikarioti, ine akãi mɔcɔ maateji ɲau, í bɔ bi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau, ¹⁵ í bee ɲa í ni, mii aa muum ɲa bii n da nje Jesu si awɔ. Nɔ à ka fia isɔ fufu ara kuntaa à naa. ¹⁶ Hai waati beɛbeɛ, Zudasi wa de kpãa béi á ce ku zambað Jesu ku na ine ɲau.

Jesu wa je ijei jingau Iku ku kua do mɔcɔɛ ɲa

(Cɔ Maaku 14:12-21; Luku 22:7-14, 21-23; Zãa 13:21-30)

¹⁷ Si ajɔ sintei jingau Pɛɛ hai ne lefeeu mɔcɔi Jesu ɲau à naa à beee à ni, iwoi ì bi kaa ceɛɛ sɔɔlui jingau Iku ku kua. ¹⁸ ɲoi í je nja í ni, i bɔ inɔ ilu bi wãane kasa i sɔɔ i ni, amu Mɛetu n ni, waatim í to. Bi tɛɛi an je jingau Iku ku kua do mɔcɔm ɲa. ¹⁹ Nɔ mɔcɔ ɲau à ce bei Jesu í sɔ ɲa, à ce sɔɔlui jingauu.

²⁰ Iyi ale í le Jesu do mɔcɔ maateji ɲau à waa je. ²¹ Waati iyi à waa je ɲoi Jesu í ni, ntɔ ntɔ, ine akã nje á zambam. ²² ɲoi inɔi mɔcɔ ɲau í fɔ ntɔ ntɔ, à wasi ku beee akã akã à waa ni, isa kù je amu ya Lafɛɛ. ²³ ɲoi Jesu í je nja í ni, ine iyi í gùsi pɛɛ si inɔ jɛɛ awað ajɔ, lafɛɛi á zambam. ²⁴ Amu Amai Amanɛ an ku si bei kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ. Amma ine iyi á zambam á ye ijuukpã nla nla. Á tiaa inɛɛu bii í je a kù buu mɔm wo. ²⁵ Zudasi iyi á zambaɛu mɔ í so ide í ni, isa kù nɔ kù je amu ya Mɛetu. Nɔ Jesu í jɛaa í ni, oo, awɔi aa coo.

Ije iyi aa ka yeð gigii ikui Jesu

(Cɔ Maaku 14:22-26; Luku 22:14-20; Kɔr 1, 11:23-35)

²⁶ Waati iyi à waa je, ɲoi Jesu í so pɛɛ nɔ í saabu Ilaaɔ titã í bei í bububuɛ í na mɔcɔɛ ɲau, í ni, iyi ihɛi í je aram, i gba i je ɲa. ²⁷⁻²⁸ Si anyii nju, nɔ í so kɔɔfu si bii à dasi vɛɛ í saabu Ilaaɔ nɔ í na ɲa í ni, iyi ihɛi í je njem. Njui í je nyindai akabuu iyi Ilaaɔ í dɔ do amanɛ ɲa. An nikãɛ na irii ine nkpɔ ku ba n kpa ide i dulum du ɲa. Inje fei, i mɔ ɲa. ²⁹ An sɔ ɲe, hai nnyi n kaa n mɔ atɛ vɛɛ má í gbe hee ajɔ iyi awaɛ ɲa fei aa ka mɔ vɛɛ titɔ si bommai Baam. ³⁰ Si anyie à kɔ iri ɲa nɔ à fita à bɔ iri kutai Olivieu.

Piɛ á jã ku ni nɲu ku mà Jesu

(Cɔ Maaku 14:27-31; Luku 22:31-34; Zãa 13:36-38)

³¹ Nɔi Jesu í sɔ mɔcɔɛ ɲa í ni, idũuyi mɔm, inɛ fei aa nyiò anyi na irim. Bɛi Ilaaɔ í fɔ si kukɔi ideɛ, bɛɛɛɛi á ce. I ni, á kpa woo degbeu nɔ angudã ɲau a fangaa bii fei. ³² Amma an jĩ hai si bale nɔ n cua nɲɛ n bɔ ilei Galilee. ³³ Nɔi Piɛɛ í sɔɔ í ni, baa bii inɛ fei wa nyiò anyi na iriɛ, amu n kaa n nyiò anyi pai. ³⁴ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, ntɔ ntɔ, idũuyi mɔm, hee ajɛɛ ku maa kɔ, aa jã ise gbɛɛta i ni i kù màm. ³⁵ Amma Piɛɛ í jɛaa í ni, n kaa n kɔsiɛ pai, baa bii í jɛ an ku do awɔ ajɔi. Nɔ mɔcɔ ɲau mɔ fei à fɔ bɛɛɛɛ.

Jesu wa ce kutɔɔ Gɛsɛmanee

(Cɔ Maaku 14:32-42; Luku 22:39-46)

³⁶ Nɔi Jesu do mɔcɔɛ ɲa à bɔ inya gɔ iyi à ya kpe Gɛsɛmanee. Iyi à to bɛ nɔ í sɔ ɲa í ni, i buba ihɛ titã ɲa n koo n ce kutɔɔ wa. ³⁷ Nɔi í gbã Piɛɛ do ama minjii Zebɛdee ɲau à bɔ waju. Nɔ inɔ kufɔ í naa siɛ hee araɛ fei í rɔ. ³⁸ Nɔi í sɔ ɲa í ni, inɔ kufɔ í naa sim nla nla hee wa bi ku kpa. I wa ihɛ, i bam njoɔ ku wɔ ɲa. ³⁹ Iyi í fɔ bɛɛɛɛ í tã, ɲɔi í bɔ waju keeke í koo í sɛɛbata ile wa ce kutɔɔ í ni, Baam, bii á ce, jɔ wahalau ihɛ ku jlim. Amma do nɲu fei, ku maà ti ku jɛ ti idɔɔbim, jɔ idɔɔbie ku ce.

⁴⁰ Si anyiɛ ɲɔi í nyi wa bi mɔcɔ mɛɛta ɲau í ba ɲa à waa sɪ njoɔ. Nɔi í bee Piɛɛ í ni, deɛi, i kù yɔkɔ i kù bam njoɔ ku wɔ baa lɛɛu akã ɲa? ⁴¹ I wɔ njoɔ nɔ i maa ce kutɔɔ ɲa ku ba i maà dasi kulelei inɛ ɲa. Idɔi amanɛ í bi, amma araɛ í kua gbugbãɛ.

⁴² Nɔ í jìò ɲa ise gbɛɛjisia má í koo í ce kutɔɔ í ni, Baam, bii í jɛ wahalau ihɛ kaa jlim, bii í jɛ kù nɛ bɛi á ce iyi n kù yɔɔi, jɔ idɔɔbie ku ce. ⁴³ Iyi í ce kutɔɔ í tã ɲɔi í nyi wa bi tu ɲa má nɔ í ba ɲa à waa sɪ njoɔ má, domi njoɔ wa kpa ɲa. ⁴⁴ Jesu í jò ɲa má, í koo í ce kutɔɔ ise gbɛɛtasiaɛ si ide akãu. ⁴⁵ Nɔ í nyi wa bi tu ɲa má í sɔ ɲa í ni, ì sũ ì waa sɪmi ɲai hee nsei? I cɔ, waati í gbɛ keeke iyi aa mu amu Amai Amanɛ a daa ilu dulum ɲa si awɔ. ⁴⁶ Inɛ iyi á zambam wa to wa. I dede kaa kòo ɲa.

À mu Jesu

(Cɔ Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53; Zãa 18:3-12)

⁴⁷ Iyi Jesu wa fɔ bɛɛɛɛ gbakã, ɲɔi Zudasi, inɛ akãi mɔcɔ maateɛji ɲau í to wa. Zamaa nla gɔ wa tooɛ wa à waa mu taakuba ɲa do golo ɲa. Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do inɛ ngbo ɲau à bɛ ɲa wa. ⁴⁸ Waati iyi Zudasi í dasi idɔ nɲu ku zamba Jesuu, í sɔ inɛ ɲau nyinda gɔ iyi nɲu á ce. Í ni, inɛ iyi an koo n ya n baabaɛ, Lafɛɛ mɛɛ, i muu. ⁴⁹ Hai Zudasi í to wa gbakã, í sɛkɛɛi si Jesu í ni, irei ì caale, Mɛɛtu. Nɔ í baabaɛ. ⁵⁰ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, kpaasim, iyi ì naa ku ceu, coo.

Nɔ inɛ ɲau à to Jesu awɔ gbakã à muu. ⁵¹ Nɔi inɛ akãi mɔcɔi Jesu ɲau í yɔ taakubaɛ í café itii amaacei woo wee nlaɪ Ilaaɔu í buu. ⁵² Amma Jesu í sɔɔ í ni, sindo taakubaɛ si ankɔɔɛ. Inɛ iyi wa kpa inɛ do taakuba fei, taakubai á na ku kpa lafɛɛ mɔ. ⁵³ I kù mà iyi bii ñ bi an yɔkɔ n tɔɔ Baam, nɔ gbakã ku sambaam amaleka dubu nkpɔ nkpɔ wa a naa a sobim? ⁵⁴ Amma bii ñ ce bɛɛɛɛ, kukɔi idei Ilaaɔ iyi í ni mii ɲau ihɛ fei á bam nii kaa kɔ.

⁵⁵ Nɔi Jesu í bee zamaau í ni, amui ì naa ku mu bɛ ɲa do taakuba do golo ɲa bei woo ce ile? Ñ ya n wa si inɔ nɲɛ ajɔ fei n maa n kɔ inɛ ɲa si cio kpasɛi Ilaaɔ, nɔ i kù mum ɲa. ⁵⁶ Amma nɲu ɲau bɛ fei í cei ku ba ide iyi walii ɲau à fɔ si tiai idei Ilaaɔ ku kɔ.

Nɔi mɔcɔ ɲau fei à jòò à sa.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti ɲa

(Cɔ Maaku 14:53-65; Luku 22:54-55, 63-71; Zãa 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Inɛ ɲa iyi à mu Jesuu à bɔɔɛ bi Kaifu woo wee nlaɪ Ilaaɔ. Tengi bei woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲau do inɛ ngbo ɲau à tɔtɔɔ. ⁵⁸ Nɔ Piɛɛ í wa hee jliji wa too Jesu wa do anyi hee í bɔ inɔ bantumai kpasɛi woo wee nlaɪ. Nɔi í buba bɛ do woo degbe andɛ koofa ɲau na ku yɛò bei ideu á kpaò iri.

⁵⁹ Waati nɲu inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do igbei woo kiiti ɲau fei à waa de a má Jesu ide iyi aa yɛò taaleɛ ku ba a kpa. ⁶⁰ Amma a kù ba ide iyi aa yɛò taaleɛ baa do iyi ilu sɛɛda ibo nkpɔ í naa í máa ide fei. Si anyii nɲu, amanɛ minji gɔ ɲa à naa. ⁶¹ À ni, mɔkɔu ihɛ í ni nɲu á yɔkɔ ku lege kpasɛi Ilaaɔ nɔ si afei ajɔ mɛɛta nɲu ku ma mmue má.

⁶² Nɔi woo wee nlaɪ Ilaaɔu í dede í bee Jesu í ni, i kù waa ni ide gɔ? Ide mii inɛ ɲau ihɛ à waa yɛò taaleɛ. ⁶³ Amma Jesu wa cokɔɛ.

Nɔi woo wee nlau í sɔɔ í ni, do irii Ilaaɔ, fɔ bii awɔu Amaí Ilaaɔ inɛ iyi Ilaaɔ í cicauí *. ⁶⁴ Nɔi Jesu í jɛaa í ni, oo, amui, si bei ì fɔ. Nɔ n̄ wa n sɔ n̄ jɛi, aa yɛ amu Amaí Amanɛ n̄ wa n buba awɔ n̄ jɛi Ilaaɔ ilu gbugbã fei. Bɛɛɛ mɔi aa na i yem n̄ a ajɔ akã n̄ naa si kudũi iji má. ⁶⁵ Nɔi woo wee nlau í ga ibɔɛ ku nyisið idɔɔkɔɛ. Nɔi í ni, wa bu Ilaaɔ. A kù waa dɛ ilu sɛɛda kãma má. I gbɔ bei wa bu Ilaaɔ n̄ a. ⁶⁶ Beirei ì yɛ a cea mɔkɔu n̄ a. Nɔi an̄ a fei à yɛ taaleɛ à ni í to a kpaɛ.

⁶⁷ Nɔi à wasi ku tu si wajui Jesu antɔ nɔ à waa daa kutu, inɛ gɔ n̄ a mɔ à waa sambalɛ. ⁶⁸ Nɔ à ni, awɔ iyi ì waa kpe arɛ inɛ iyi Ilaaɔ í cicau, sɔ wa inɛ iyi í cãɛ.

Piɛɛ í jã í ni n̄ n̄ u kù mà Jesu

(Cɔ Maaku 14:66-72; Luku 22:56-62; Zãa 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Waati bɛɛɛ Piɛɛ wa buba bantumai kpasɛu. Nɔi mudɛɛ woo ce icɛ gɔ í sɛkɛɛ siɛ wa í ni, awɔ mɔ ì tako ì wɛɛ do Jesu inɛi Galileeu. ⁷⁰ Amma í jã si wajui an̄ a fei í ni, n kù mà iyi ì waa fɔ. ⁷¹ Si anyiɛ, nɔ í dede í bɔ ikpa andɛ kabau. Nɔi mudɛɛ amaacɛ mmu gɔ í yɔɔ má, nɔ í sɔ inɛ n̄ a iyi à wa bɛu í ni, inɛɛu ihɛ í tako í wɛɛ do Jesu inɛi Nazaretu. ⁷² Nɔi Piɛɛ í jã má nɔ í ceekpe í ni, n kù mà inɛɛu bɛ. ⁷³ Iyi í kɔɔsi má, n̄ jɛi inɛ n̄ a iyi à wa bɛu à sɛkɛɛ si Piɛɛ à ni, ntɔ ntɔ awɔu inɛ akã n̄ jai. Ide ku fɔɛ wa nyisi iyi awɔu inɛi Galileei. ⁷⁴ Nɔi í teese í ceekpe í ni, n kù mà mɔkɔu. Bɛ gbakã ajɛɛ wa kɔ. ⁷⁵ Nɔ Piɛɛ í ye gigii ide iyi Jesu í sɔɔu wo í ni, hee ajɛɛ ku maa kɔ aa jã isɛ gbɛeta i ni i kù mà m̄. Nɔi í fita í koo wa kpata ntɔ ntɔ.

27

À bɔð Jesu wajui Pilati

(Cɔ Maaku 15:1; Luku 23:1-2; Zãa 18:28-32)

¹ Nɔi daadaakɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ n̄ a do inɛ ngbo n̄ a fei à jilɔɔ si an̄ a a kpa Jesu. ² Nɔ à dũu à koo à daa Pilati ilu ilɛu si awɔ.

Ikui Zudasi

(Cɔ IWB 1:18-19)

³ Zudasi, n̄ n̄ u iyi í zamba Jesuu, í yɛ bei à yɛ taaleɛ a kpaɛ, n̄ jɛi inɛ ì fɔ. Nɔ í nyið fiaí isɔ fũfũ kuntaau bi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ n̄ a

do inɛ ngbo n̄ a. ⁴ Í sɔ n̄ a í ni, n̄ ce dulum si bei n̄ zamba inɛ dee deeu ihɛ a kpaɛ. Amma à jɛaa à ni, yoomai í yɛ wa. Í jɛ ideí iriɛ. ⁵ Nɔi Zudasi í nyɔ fiaú si kpasɛi Ilaaɔ bɛ í nɛɛ. Nɔ í koo í dasi kɔɔɛ ikũ lele í kpa arɛ.

⁶ Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ n̄ a à tasi fiaú à ni, beirei aa ka ceð fiaú ihɛ. A kù nɛ kpãa ka dasi kpakoi kpasɛi Ilaaɔ si na iyi í jɔ fiaú iyi à sã na a nikãð n̄ jɛi inɛ gɔi. ⁷ Iyi à busi n̄ jɛ à tã, nɔ à so fiaú à rað ikoi woo ma caka gɔ, à ce bi ku si inɛ njoo n̄ a. ⁸ Na n̄ jɛi í jɔ à ya kpe ikou ikoi n̄ jɛ baa nnyí. ⁹ Bɛɛɛɛi ideí Zeremii waliuu í ce si bei í ni, à so fiaí isɔ fũfũ kuntaau, fiaú iyi inɛi Izireli n̄ a à jesi an̄ a a sã na iriɛu, ¹⁰ nɔ à rað ikoi woo ma cakau, si bei Aɔ Lafɛɛ í dasim.

Pilati wa bee Jesu ide n̄ a

(Cɔ Maaku 15:2-5; Luku 23:3-5; Zãa 18:33-38)

¹¹ Nɔi à koo à leekí Jesu si wajui Pilati ilu ilɛu, nɔ í beɛɛ í ni, awɔi ì jɛ ilaalui Zuifu n̄ a? Nɔ Jesu í jɛaa í ni, oo, si bei ì fɔ. ¹² Si anyii n̄ n̄ u, inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ n̄ a do inɛ ngbo n̄ a à waa máa ide, nɔ kù ni n̄ n̄ a ide kãma. ¹³ Nɔi Pilati í beɛɛ í ni, i kù waa gbɔ ide n̄ a iyi inɛ n̄ a à fɔ à waa yèð taaleɛ ba. ¹⁴ Amma Jesu kù jɛaa baa gbakã hee bití í muu.

À yɛ taalei Jesu a ba a kpaɛ

(Cɔ Maaku 15:6-15; Luku 23:13-25; Zãa 18:39-19:16)

¹⁵ Wee si jingauí Iku ku kua fei ilu ilɛu í ya jò inɛi piisɔɔ akã iyi zamaa í bii. ¹⁶ Wee, waati bɛɛɛɛ inɛ gɔ í wa ile piisɔɔ bɛ, à ya kpoo Barabaa, nɔ inɛ fei í màa. ¹⁷ Nɔi í jò iyi zamaau í tɔtɔɔ, Pilati í bee n̄ a í ni, yooi ì bi n̄ jò n̄ jɛ, Barabaa de, mà Jesu iyi à ya kpe Kirisiu. ¹⁸ Í fɔ bɛɛɛɛi si na iyi í jò wa mà sãa sãa iyi na igui í jò à daa n̄ n̄ u Jesu si awɔ.

¹⁹ Waati iyi Pilati wa buba bi ku ce kiitiu, n̄ jɛi aboɛ í bɛ siɛ inɛ gɔ wa í ni, màð dasi ideí inɛ dee deeu bɛ baa, domi idũ, iyi ì wa n̄ sũ, ì yɛ wahala jiida jiida si ala na iriɛ.

²⁰ Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ n̄ a do inɛ ngbo n̄ a à wasi ku mante zamaau à waa ni à sɔ Pilati ku nyaa an̄ a Barabaa nɔ ku jò a kpa Jesu. ²¹ Nɔ Pilati í bee n̄ a í ni, si amane minji n̄ a bɛ, yoo n̄ jai ì bi n̄ jò n̄ jɛ. Nɔ à ni, Barabaa. ²² Nɔ Pilati í ni, to, beirei an̄ a cea

* **26:63** do irii Ilaaɔ Do Gɛɛkí à ni, do irii Ilaaɔ iyi í wɛɛ.

Jesu iyi à ya kpe Kirisiu. N̄oi aṅa fei à ni, kpakpae si j̄ii ku gaau. ²³ N̄oi Pilati í bee ṅa í ni, laalo yoomai í bei í ce. Amma béi Pilati wa f̄o fei, beɛbe m̄oi inɛ ṅau à ya d̄o anu hee lele a ni, kpakpae si j̄ii ku gaau. ²⁴ Iyi Pilati í ye mii iyi n̄ju wa ce fei ngbei, wakatau wa k̄osi m̄am nii, ṅoi í bu inyi í w̄o si wajui zamaau í nyisi iyi baai n̄ju k̄u wa si ideu, í ni, n̄jei m̄ak̄o dee deeu ih̄e ku nik̄ae k̄u yem, í je idei irii n̄je. ²⁵ N̄oi inɛ ṅau fei à je à ni, kunik̄ai n̄jeu ku je idei irii awa do ama nwa ṅa. ²⁶ N̄oi Pilati í j̄ò ṅa Barabaa, n̄o í j̄ò à tea Jesu kp̄ot̄o. Si anyii n̄ju, n̄o í da ṅa si aw̄o a koo a kpakpae si j̄ii.

Sooge ṅa à waa yaako Jesu

(C̄o Maaku 15:16-20; Z̄aa 19:2-3)

²⁷ Si anyii n̄ju ṅoi sooge ṅa à gb̄a Jesu à l̄òe kabai ilu ileu, n̄o à t̄ot̄o soogee ṅa iyi à gbe ṅau fei be. ²⁸ À b̄o nyauɛ ṅa n̄o à daa si ib̄o nkpa sis̄o ḡo. ²⁹ N̄o à ba fulai aḡu à lea si iri, n̄o à naa kpokpoo si aw̄o n̄je, à bei à gule si wajue à waa yaakoɛ à waa ni, f̄o ilaalui Zuifu ṅa. ³⁰ N̄oi à tu sie ant̄o n̄o à gba kpokpoo à c̄aa si irie. ³¹ Iyi à yaakoɛ à t̄a, ṅoi à b̄aa ib̄o nkpa à bei à daa si ib̄o à gb̄aa à waa b̄o ku kpakpae si j̄ii ku gaau.

À kpakpa Jesu si j̄ii ku gaau

(C̄o Maaku 15:21-32; Luku 23:26-43; Z̄aa 19:17-27)

³² Waati iyi à waa fita hai in̄o iluu ṅoi à ko inɛi Sireni ḡo à ya kpoo Sim̄o. N̄oi sooge ṅau à tilasie à k̄aa j̄ii ku gaau bii aa kpakpa si Jesuu. ³³ N̄o à waa b̄o inya ḡo iyi à ya kpe Ḡoḡota, waato inya iyi í j̄o kokoi iri. Waati iyi à to be, ³⁴ à na Jesu at̄e v̄eɛ iyi à ȳogee do alolo. Amma iyi í tieɛ k̄u bi n̄ju ku m̄o.

³⁵ N̄oi à kpakpae si j̄ii ku gaau n̄o à ta kpasa si j̄inɛe ṅau à ce ikp̄e. ³⁶ N̄o à buba à waa degbee. ³⁷ Si antai irie do lele, à k̄o ide iyi wa f̄o taale iyi í ce à ni, inɛ ih̄e í je Jesu, ilaalui Zuifu ṅa. ³⁸ N̄oi à kpakpa ile minji ḡo ṅa be má, inɛ ak̄a ikpa aw̄o n̄je, inɛ ak̄a m̄o ikpa aw̄o cangae.

³⁹ Inɛ ṅa iyi à waa too do be à ya gbugb̄a irii a maa buu, ⁴⁰ a maa ni, k̄u je aw̄o í ni aa lege kpas̄e ilaaṅ n̄o i maa má si afei aj̄o m̄eta? To, bii aw̄o Amai ilaaṅ, faaba araɛ be, kita wa hai si antai j̄ii ku gaau. ⁴¹ Beɛbei inɛ ngboi woo weei ilaaṅ ṅa do woo k̄o inɛ ṅa si wooda

ṅa do inɛ ngbo ṅau à ya maa yaakoɛ a maa ni, ⁴² í faaba inɛ ḡo ṅa amma í m̄anḡo ku faaba araɛ. K̄u je í ni n̄ju ilaalui inɛi Izireli ṅai? To, ku kita wa hai si antai j̄ii n̄o ku ba ka dasie naane. ⁴³ Í dasi ilaaṅ naane n̄o í ni n̄ju Amai ilaaṅ. Debei, bii ilaaṅ í n̄e kubie nt̄o nt̄oi ku faabaɛ. ⁴⁴ Beɛbe m̄oi ile ṅa iyi à kpakpa do Jesu aj̄o à ya maa yaakoɛ.

Waati iyi Jesu í ku

(C̄o Maaku 15:33-41; Luku 23:44-49; Z̄aa 19:28-30)

⁴⁵ N̄oi das̄a nkpa ilu í kuku si ile fei hee í koo í to is̄o m̄etai ale. ⁴⁶ N̄o si is̄o m̄etau Jesu í d̄o anu hee lele í ni, Eli, Eli, lama sabatani, waato ilaaṅ, ilaaṅ, na mii í ce ì f̄usim aw̄o. ⁴⁷ N̄oi inɛ ḡo ṅa iyi à wa beu à gb̄o ideu. N̄o à ni, wa kpe Elii. ⁴⁸ N̄oi gbak̄a inɛ ak̄a ṅa í sei í koo í d̄i kanya si golo ḡo í s̄osi inyiik̄a í bei í naa í toa Jesu ku c̄oac̄oɛ. ⁴⁹ Amma inɛ ṅa iyi à gbe ṅau à ni, j̄ò tit̄a, ka c̄o bii Elii á na ku faabaɛ. ⁵⁰ N̄o Jesu í d̄o anu má hee lele í bei í ku.

⁵¹ Asee, waati beɛbe si ilui Zeruzalemu, ridoo iyi í wa kpas̄e ilaaṅ í ga í kp̄e minji hai lele hee ku b̄o ile, n̄o ile í yaya hee kuta ṅa à la. ⁵²⁻⁵³ Bale ṅa à c̄i, n̄o woo dasi ilaaṅ naane nkpa ṅa iyi à tako à ku wo à j̄i má, à fita hai in̄o bale. Si anyii kuj̄ii Jesu n̄o à b̄o Zeruzalemu ilu kum̄au à tuse ara ṅa bi inɛ nkpa.

⁵⁴ N̄oi inɛ ngboi sooge ṅa do inɛ ṅa iyi à wa bi tee à waa degbe Jesuu à ye kuyayai ileu do mii ṅa iyi í ce fei ṅoi n̄jo nla nla í mu ṅa à waa ni, nt̄o nt̄o, inɛu ih̄e Amai ilaaṅ. ⁵⁵ Inaabo nkpa ḡo ṅa à wa be, à waa c̄o Jesu wa hai j̄iij̄i. À too Jesu wai hai Galilee a naa a gb̄aa. ⁵⁶ Si in̄o ṅa Maari inɛi Madalau do Maari iyei Zaaki do Zozefu, do iyei amai Zebedee ṅa, aṅa fei à wa be.

À dasi ikui Jesu bale

(C̄o Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56; Z̄aa 19:38-42)

⁵⁷ Iyi ale í le, ṅoi m̄ak̄o ilu fia ḡo í naa be. À ya kpoo Zozefu, inɛi Arimateei. Wee n̄ju m̄o m̄oɛi Jesu wa je. ⁵⁸ N̄oi í b̄o bi Pilati í t̄oɛ ikui Jesu. N̄o Pilati í ȳoɛdaa í ni a naa. ⁵⁹ Zozefu í so ikuu í woo do ac̄o f̄uf̄u tit̄o ḡo. ⁶⁰ N̄o í koo í suu si isai kuta ḡo iyi í j̄ò à gbea n̄ju takae wo, amma a k̄u dasi inɛ ḡo tit̄a. Si anyie n̄o í bimbili kuta nla ḡo í d̄iò

andei baleu í bei í ne. ⁶¹ Maari inei Madalau do Maari iyi ihõu à wa be à waa buba kòkòì baleu.

Bale ku degbe

⁶² Iyi ajòì sòólui kusímiu í kpa iri, ñòì ine ngboi woo weei Ilaaḍ ña do Farisi ñau à bò bi Pilati ajò *. ⁶³ À ni, lafḗe, à ye gigii ide iyi ilu ibou í fò si waati iyi í wɛe si andunya í ni si ajò mɛetasia ññu á jì hai si bale má. ⁶⁴ Na ññu, jò a maa degbe baleu hee ku to zakai ajò mɛeta, ku ba mɔcɔe ña a maà na a nya ikuu, a bei a koo a sò ine ña a ni, í jì hai si bale. Waati beɛbe iboi ankãanyiu ihḗ á na ku re baa ti takou má. ⁶⁵ Nòì Pilati í sò ña í ni, i gbã sooge ñau a koo a degbeɛ bei í bi ña. ⁶⁶ Nò aṅaḍ ña fei à bò bi baleu. À ce nyindai amanlu si kutau ku ba ine gò ku maà cūu. Nò à jile sooge ña be à waa degbeɛ.

28

Kujti Jesu hai si bale

(Cò Maaku 16:1-10; Luku 24:1-12; Zãa 20:1-10)

¹ Iyi ajòì kusímiu í lò, ajò amaazuma daadaakò Maari inei Madalau do Maari iyi ihḗ à bò baleu ku cò. ² Nòì gbakã ile kuyaya nla gò í dede nò amalekai Aḗ Lafḗe gò í kita wa hai lele í naa í tale kutau wa buba si. ³ Wajue wa daana bei kuñòì ijì nò nyauɛ ña mò wa fūuta bei iwu tafa. ⁴ Nòì njo í mu woo degbe ñau hee à waa yaya nò à cuku ile bei iku ña. ⁵ Nòì amalekau í sò inaabo ñau í ni, inɛ, i maà jò njo ku mu ñe. Nè mà iyi Jesu ine iyi à kpakpa si jìi ku gaauu i waa de ña. ⁶ Kù wa ihḗ má, í jì hai si bale si bei í tako í fòu. I naa i cò bii í tako wa sū wo, ⁷ nò i koo ñya ñya i koo i sò mɔcɔe ña i ni, í jì hai si bale. Á cua ññe ikpa Galilee. Bei aa yòò ña. Iyi nò ne an sò ñe mbe.

⁸ Nòì à sinda ñya ñya hai bi baleu do njo. Nò baa do iyi à waa ce njo fei à ne inò didò nla nla má. Nòì à sei à koo à sò mɔcɔe ña laabaauu. ⁹ Nòì Jesu í kò ña í ni, i fòò. Nòì à sekeɛ siɛ wa à naa à mu kutɛɛ à seɛbata si wajuɛ. ¹⁰ Nò Jesu í sò ña í ni, i maà jò njo ku

mu ñe. I koo i sò kpaasim ña a bò Galilee, bei aa yem.

Idei woo degbe ña

¹¹ Waati iyi à wa si kpãa à waa neɛ, ine gò ña si woo degbe ñau à bò inò ilu à koo à sisia ine ngboi woo weei Ilaaḍ ña mii iyi í ceu fei. ¹² Nò ine ngboi woo weei Ilaaḍ ñau à ce kutatòò do ine ngbo ñau à busi ñe nò à mua sooge ñau fia nkpò gò, ¹³ à sò ña à ni, i sò ine ña i ni mɔcɔe ña à naa idū laja à naa à ce ilei ikuu waati iyi i waa sñ njoo ña. ¹⁴ Bii ilu ilɛu í gbò ideu, à mà bei aa ka ce ku ba ku maà kpã ñe iju. ¹⁵ Sooge ñau à gba fiaw nò à ce bei à tòò ñau. Nòì í jò ideu í fangaa si inòì Zuifu ña hee do nnyi fei.

Icɛ iyi Jesu í jàa mɔcɔe ña

(Cò Maaku 16:14-18; Luku 24:36-49; Zãa 20:19-23; IWB 1:6-8)

¹⁶ Jesu í bò Galilee. Si anyii ññu nò mɔcò maatakã ñau à koo à baa be si iri kuta bii í tako í sò ña wou. ¹⁷ Iyi à yòò, ñòì à waa guleaa. Amma gògò ña à waa sika sika. ¹⁸ Nòì Jesu í sekeɛ si ña wa í ni, yiikoi lele do ti ile fei à nam nii. ¹⁹ Na ññu, i koo si dimi fei, i ce ña mɔcò ña. Nò i dasi ña inyi do irii Baaba do ti Ama do ti Hundei Ilaaḗ. ²⁰ Nò ide ña iyi nò sò ñe fei, i kò ña si ide ñau ku jirima ña. Nò an maa n wɛe do inɛ ajò fei hee kòòì andunya

* **27:62** iyi ajòì sòólui kusímiu í kpa iri Bi Zuifu ña ajò mmu í ya sintii hai isò mɛefai ale.

Laabaau jiidai iyi Maaku í kò si tiaε

Waazoi Zāa woo dasi inyi

(Cò Matie 3:1-12; Luku 3:1-18; Zāa 1:19-28)

¹ Kusintii laabaau jiidai Jesu Kirisi Amai Ilaaḍ wee. ² Í sinti si bei Ezai walii í tako í kò si tiaε í ni, Ilaaḍ í ni, cò, an be woo sisi idem wa si wajuε, iyi á teeseε kpāε.

³ Nηui á dō anu si gbabuau ku ni, I teese kpāai Lafēε ku te ηa.

⁴ Bεεbei Zāa í naa si gbabua wa dasi inε ηa iyi à koo bi tεε inyi. Wa waazoa inε ηa wa ni, í kpaasi idò ku ba Ilaaḍ ku kpa ideí kurara nηe nò a dasi ηe inyi. ⁵ Nò inε ηa à naa bi tεε hai Zeruzalemu do hai ilei Zudee fei. À ce tuubai dulum du ηa nò à jò Zāa í dasi ηa inyi idoi Zuudēεu.

⁶ Zāa wa dasi ibòí ntoi kpookpo, nò wa dī santikii bata. Ketengbo do nyikōi sakoi í je ijεε. ⁷ Wa waazoa zamaa wa ni, inε gò á naa si anyim iyi í nε gbugbā í rem. N kù to baa n bate n fū ikūi baataε si kutεε. ⁸ Amu n̄ dasi ηe inyi, amma n̄je Hundei Ilaaḍi á da nηe si.

À dasi Jesu inyi nò Seetam í leleε

(Cò Matie 3:13-4:11; Luku 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Waati bεεbe Jesu í dede wa hai Nazareti si ilei Galilee í naa bi Zāa. Iyi í to wa nò Zāa í dasiε inyi si idoi Zuudēε. ¹⁰ Waati iyi Jesu wa fita wa hai si inyi gbakā ηoi í ba lelei Aḍ í cī. Nò Hundei Ilaaḍ í de siε wa bei ankasiidi. ¹¹ Nò à gbò ide ku fò wa hai lele í ni, awòu amam nii, n̄ biε jiidai jiidai. Siεi inò didōm fei í ya wa.

¹² N̄oi gbakā, Hundeu í tale siε gbabua.

¹³ Bei í ce ajò ciiji nò Seetam wa leleε ku ce laabò. Í wa be do in̄ai sako ηa nò amaleka ηa à sobiε.

Jesu í kpe sòakò mεε gò ηa a tooε

(Cò Matie 4:12-22; Luku 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴ Si anyiε ηoi à dasi Zāa piisō. Nò waati bεεbe Jesu í bò ilei Galilee wa waazo laabaau jiidai iyi wa naa hai bi Ilaaḍ. ¹⁵ Í ni, awaati í to iyi Ilaaḍ á na ku je bommaε. I kpaasi idò nηe nò i dasi laabaau jiidau naane ηa.

¹⁶ Ajò nηu gò Jesu wa too tenku sisai Galileeu. N̄oi í ye Simò do ifòε Anderee, sòakò ηa, à waa le taao si inò tenkuu. ¹⁷ N̄oi Jesu í sō ηa í ni, i toom wa ηa nò n ce ηe woo dede inε ηa iyi aa je ti Ilaaḍ. ¹⁸ N̄oi gbakā à jò taao nηa ηa à waa tooε.

¹⁹ N̄oi Jesu í nε í jī keeke nò í ye Zaaki do ifòε Zāa, amai Zebedee ηa. An̄a mò à wa si inò akoi inyi nηa, à waa teese taao nηa ηa. ²⁰ N̄oi gbakā í kpe ηa. Nò à jò Zebedee baa nηa si inoi akoi inyi be do woo ce icεε ηa, nò à waa tooε.

Jesu í lele inei inòko hai si inε gò

(Cò Luku 4:31-37)

²¹ N̄oi Jesu do m̄còε ηa à bò Kaperanumu. Nò ajoi kusimi Jesu í bò ile bii Zuifu ηa à ya ce kutòtòu, wa kò inε ηa si cioi idei Ilaaḍ. ²² Wa kò nηa si cio do yiiko. Kù waa kò nηa si bei woo kò inε ηa si wooda ηa. Nηui í jò à biti.

²³ Wee inε gò í wa ile be, í nε inei inòko. Nò í dō anu hee lele í ni, ²⁴ mii í wa si gāmei awae ηa, Jesu, awò inei Nazareti. Ì naa ku kpa wai? Ñ mà inε iyi ì je. Awò ì je Inε kumá iyi Ilaaḍ í be wa. ²⁵ N̄oi Jesu í la siε í ni, coko, fita hai si inεεu be. ²⁶ N̄oi inei inòkou í dō anu nla nla, í yayae do gbugbā nò í fita siε. ²⁷ Nò an̄a fei à biti ntò ntò hee à waa bee n̄je ide à waa ni, dimii mii iyi ihē. Inεεu wa kò wa si cio titō do yiiko. Wa jileε hee do inei inòko ηa fei ide nò à waa jirimae. ²⁸ N̄oi gbakā í nya iri si ilei Galilee fei.

Jesu í jò bō nkpò í ba iri

(Cò Matie 8:14-17; Luku 4:38-41)

²⁹ N̄oi Jesu í fita hai ile bii Zuifu ηa à ya ce kutòtòu, nηu do Zaaki do Zāa nò à bò kpasēi Simò do Anderee. ³⁰ Wee iyei aboi Simò wa sū domi wa ce ara gbāa. Iyi à to wa gbakā ηoi à koo à sō Jesu à ni abou kù waa nε baani.

³¹ N̄oi í sekεε siε wa í mu awòε í dedeε. Be gbakā ara gbāau í nya nò abou í yaεε ηa.

³² Alε ajò nηu iyi inunu í lò ηoi inε ηa à naaa Jesu bō ηa wa do inε ηa iyi à nε inei inòko ηa fei. ³³ Nò inei ilu ηau fei à naa à tətò si andε koofau. ³⁴ Í jò inε nkpò í ba iri si bō ikā ikā ηa, nò í lele inei inòko nkpò nkpò. Amma ci ya je inei inòko ηau a fò ide domi à màa.

Jesu í dabii si ilei Galilee

³⁵ Daadaakɔu, hee inya ku maa má, Jesu í dede í fita hai kpasɛu í bɔ si gɔɔɔba ɔɔ, í koo í ce kutɔɔ bɛ. ³⁶ Nɔi Simɔɔ do kpaasie ɔɔ à wasi ku dedeɛ. ³⁷ Iyi à na à yɔɔ, ɔɔi à sɔɔ à ni, ine fei wa dedeɛ. ³⁸ Nɔi í je nɔa í ni, ka bɔ waju si ilu mmu ɔɔ ku ba n waazo ideɔi Ilaaɔ bɛ, domi na ɔɔi í jɔ̀ n naa. ³⁹ Nɔ à koo à dabii si ilei Galilee fei. Í ya maa waazo ile bii Zuifu ɔɔ à ya ce kutɔɔɔ ɔɔau, nɔ í ya maa lele inei inɔɔko ɔɔa.

Jesu í jɔ̀ dinte ɔɔ í ba iri

(Cɔ Matie 8:1-4; Luku 5:12-16)

⁴⁰ Nɔi dinte ɔɔ í naa bi Jesu í naa í gule si wajuɛ, wa tɔɔɛ wa ni, bii ì bi, aa yɔ̀kɔ́ í jɔ̀ n ba iri nɔ n je ine iyi í má. ⁴¹ Nɔi Jesu í ce araareɛ. Í yɔ̀ aɔwɛ í luu nɔ í ni, ñ bi. Ba iri nɔ í je ine kumá. ⁴² Bɛ gɔɔkɔ́ bɔɔi dinteɔu í nya sie nɔ í je ine iyi í má. ⁴³⁻⁴⁴ Nɔi Jesu í sɔɔ ide do gɔɔɔbɔ́ í ni, gɔɔ. Maà sɔ́ ine ɔɔ ideu ihɛ, amma koo nyisi araɛ bi woo weei Ilaaɔu. Nɔ i ce kuwee iyi Moizi í jileu. Kuweeu bei á nyisi ɔɔa iyi ì je ine iyi í má bebei. Iyi í sɔɔ beɛbe í tã nɔ í ni ku nɛ. ⁴⁵ Do nɔu fei ineɛu, iyi í nɛ, í koo í wasi ku sisi ideu bantuma hee lele, nɔu í jɔ̀ Jesu kù yɔ̀kɔ́ ku lɔ́ si inɔ́ ilu do gaaze má. I ya maa mu araɛi angule si gɔɔɔba ɔɔa. Nɔ ine ɔɔa a ya maa koo bi tɛɛ bɛ hai bii fei.

2

Jesu í jɔ̀ wɛɛɛɛ ɔɔ í ba iri

(Cɔ Matie 9:1-8; Luku 5:17-26)

¹ Iyi í ce ajɔ́ minji má Jesu í nyi wa Kapɛranumu. Nɔi ine ɔɔa à gɔɔ iyi í wa kpasɛ ɔɔ bɛ. ² Nɔ à tɔɔɔ bɛ bututu hee andɛi ileu kaa yɔ̀kɔ́ ku gba ɔɔa. Nɔi wa sɔ́ ɔɔa ideɔi Ilaaɔ. ³ Nɔ ine mɛɛ ɔɔ ɔɔa mɔ́ à naa bi tɛɛ à waa so wɛɛɛɛ ɔɔ wa. ⁴ Wee a kaa ba a to wa bi Jesu na irii zamaau. Nɔi à gũ antai ileu à lu antai sikifai tengi bii Jesu í wau. Nɔi à to wɛɛɛɛ do makɛɛ si bii wa sũ siu hai do ikpa andɛ bii à luɔ́ sikifau. ⁵ Iyi Jesu í yɛ naanei ine ɔɔa ɔɔi í sɔ́ wɛɛɛɛu í ni, baakɔ́m, ñ kpa ideɔi dulum dɛɛ. ⁶ Wee woo kɔ́ ine ɔɔa si wooda ɔɔ ɔɔa à waa buba bɛ à waa lasabu si idɔ́ nɔa à waa ni, ⁷ beirei ineɛu í ce wa fɔ́ beɛbe. Wa bu Ilaaɔ. Yooi á yɔ̀kɔ́ ku kpa ideɔi dulum dii ine ɔɔ bii kù je Ilaaɔ nɔu akã. ⁸ Jesu í mà gɔɔkɔ́ si idɔ́ɛ mii iyi à waa lasabu, ɔɔi í sɔ́ ɔɔa í ni, na mii í ce ì waa ce dimii lasabuu bɛ si idɔ́ nɔa ɔɔa.

⁹ Yoomai í faala í re, ine ku sɔ́ wɛɛɛɛ ku ni ñ kpa ideɔi dulum dɛɛ, walakɔ́ ku ni ku dede ku so makɛɛɛ ku nɛ. ¹⁰ Amma ñ bi i mà ɔɔa iyi amu Amai Amanɛ ñ nɛ gɔɔɔbɔ́ n kpa ideɔi dulum dii ine ɔɔa si andunya.

Iyi í fɔ́ beɛbe í tã ɔɔi í sɔ́ wɛɛɛɛu í ni, ¹¹ dede i so makɛɛɛ i bɔ kpasɛɛ.

¹² Nɔi gɔɔkɔ́ wɛɛɛɛu í dede í so makɛɛɛ í nɛ wa fita hai inɔ́ kpasɛu. Fei ndɛɛ í cei si wajui ine ɔɔa hee í mu aɔa fei biti. Nɔ à saabu Ilaaɔ à waa ni aɔa a kù yɛ dimie ajɔ́ kãma.

Jesu í kpe Levi

(Cɔ Matie 9:9-13; Luku 5:27-32)

¹³ Nɔi Jesu í nyi itii tenkuu má. Nɔi zamaa fei í naa bi tɛɛ. Wa cio nɔa ideɔi Ilaaɔ. ¹⁴ Nɔi í gbe wa lɔ́ kɔ́kɔ́ ile bi ku gba fiaɔi lempoo nɔ́ í yɛ Levi, amai Alifee wa buba bɛ. Nɔi í sɔ́ í ni, toom wa. Nɔ Levi í dede í tooɛ.

¹⁵ Si anyie Jesu wa je kpasɛi Levi. Nɔ wee, woo gba fiaɔi lempoo do ine laalɔ́ nkɔ́ wa je do nɔu do mɔ́cɔɛ ɔɔa ajɔ́, si na iyi í jɔ̀ aɔa nkɔ́ nkɔ́i à waa tooɛ. ¹⁶ To, wee Farisi ɔɔ ɔɔa à wa be iyi à je woo kɔ́ ine ɔɔa si wooda. Iyi à yɔ̀ wa je do woo gba fiaɔi lempoo ɔɔa do ine laalɔ́ ɔɔa nɔ à bee mɔ́cɔɛ ɔɔa à ni, beirei í ce wa je nɔ wa mɔ́ do woo gba fiaɔi lempoo ɔɔa do ine laalɔ́ ɔɔa. ¹⁷ Iyi Jesu í gɔɔ beɛbe, ɔɔi í sɔ́ ɔɔa í ni, ilu baani ɔɔa a kù nɛ bukaatai ilu iwɔ́ bii kù je bɔɔ ɔɔa. Beɛbe mɔ́i n kù naa ku kpe ine dee dee ɔɔa, amma ilu dulum ɔɔa ñ naa ku kpe.

Jesu wa fɔ́ ideɔi anu ku dɔ́

(Cɔ Matie 9:14-17; Luku 5:33-39)

¹⁸ Ajɔ́ nɔu ɔɔ mɔ́cɔ́i Zãa ɔɔa do ti Farisi ɔɔa à waa dɔ́ anu ɔɔi ine ɔɔ ɔɔa ɔɔa à naa à bee Jesu à ni, beirei í ce mɔ́cɔ́i Zãa do ti Farisi ɔɔa à ya dɔ́ anu, nɔ wee mɔ́cɔɛ ɔɔa a ci ya dɔ́ anu. ¹⁹ Nɔi Jesu í je nɔa í ni, kpaasii mɔ́kɔ́ titɔ́ ɔɔa aa yɔ̀kɔ́ a dɔ́ anu waati iyi mɔ́kɔ́ titɔ́u í wa inɔ́ nɔa? Ntɔ́ ntɔ́, waati iyi mɔ́kɔ́ titɔ́u í wa inɔ́ nɔa fei, a kaa yɔ̀kɔ́ a dɔ́ anu. ²⁰ Amma ajɔ́ wa naa iyi aa nya mɔ́kɔ́ titɔ́u hai si inɔ́ nɔa. Waati beɛbei aa dɔ́ anu.

²¹ Ntɔ́ ntɔ́, ine ɔɔa sɔ́ jaɛ ngɔ́ do titɔ́ɛ ku tɔɔɔɛ. Bii í ce beɛbe, titɔ́u á ga jaɛ ngɔ́ou ku kɔ́sɔ́i. ²² Beɛbe mɔ́i a ci ya dasi vɛɛ titɔ́ iyi wa gba si bɔɔɔ bata ngɔ́ ɔɔa. Bii ì ce beɛbe, bɔɔɔ bata ngɔ́ ɔɔa aa gai, nɔ vɛɛu ku nikã. Nɔ bɔɔɔ ɔɔa do vɛɛu fei ku ce nfe. Amma à ya dasi vɛɛ titɔ́i si bɔɔɔ titɔ́ ɔɔa.

Jesu wa fɔ ideɪ ajɔi kusɪmi
(Cɔ Matie 12:1-8; Luku 6:1-5)

²³ Si ajɔi kusɪmi gɔ Jesu do mɔcɔe ɲa à waa too kɔɔi ile gɔ. Si iseeɲe ɲɲau ɲɔi mɔcɔe ɲau à wɔ amaaɲe iyi à gbɛ si ileu à nunu ijue si awɔ à waa ɲɔ. ²⁴ ɲɔi Farisi ɲau à bee Jesu à ni, i kù waa yɔɔi? Na mii í ce à waa ce mii iyi a kù ne kpãai ku ce si ajɔi kusɪmi. ²⁵ Nɔ í je ɲɲa í ni, i kù cio ajɔ kãma ɲa mii iyi Davidi í ce si waati iyi í wa si wahala nɔ ari wa kpa ɲɲu do inee ɲa? ²⁶ Í lɔ kpasɛi Ilaaɔ nɔ í je pɛe iyi à jilea Ilaaɔ iyi à ganji inee fei ku je bii kù je woo weei Ilaaɔ ɲa aɲa akã. Amma Davidi í so pɛeu nɔ í na do inee ɲa fei à je. Waati beɛbe Abiatai wa je woo wee nla. ²⁷ Nɔ Jesu í sɔ ɲa má í ni, Ilaaɔ í jile ajɔi kusɪmii na aranfãanii amanee ɲa. Kù je amanee ɲai aa na a je arui ajɔi kusɪmi. ²⁸ Na ɲɲu, i mà ɲa iyi amu Amai Amanee ɲe je inee ngboi ajɔi kusɪmi.

3

Ideɪ inee iyi awɔ akãe í ku
(Cɔ Matie 12:9-14; Luku 6:6-11)

¹ Si anyii ɲɲu ɲɔi Jesu í bɔ ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔu má. Wee inee gɔ í wa be, awɔ akãe í ku í gbɛ. ² Nɔ inee ɲa iyi à wa be à kãsi Jesu iju, à waa cɔ mà á jɔ ineeu ku ba iri si ajɔi kusɪmi. À waa cɔɔ domi à waa bi a ye taalei. ³ ɲɔi Jesu í sɔ inee iyi awɔe í kuu í ni, dede i leeki si anini ɲɲa be. ⁴ Nɔ í bee inee ɲau í ni, si ajɔi kusɪmi, í sɪa amanee ku ce jiida de mà laalɔ, ku faaba inee de, mà ku kpa. ɲɔi aɲa fei à coko. ⁵ ɲɔi Jesu wa cɔ aɲa fei do idɔkɔ, nɔ inee í fɔ ntɔ ntɔ domi í ye idɔ ɲɲa í le. ɲɔi í sɔ ineeu í ni, te awɔe. Iyi í tɔɔ nɔ awɔu í baa dee dee. ⁶ Na ɲɲu, Farisi ɲau à fita hai ileu be. Nɔ à tɔtɔ do inee Herodu ɲa. À waa busi ɲe bei aa ce a kpaɔ Jesu.

Zamaa nla gɔ wa naa bi Jesu

⁷ ɲɔi Jesu do mɔcɔe ɲa à fa ara ɲɲa à bɔ ikpa tenkui Galilee, nɔ zamaa nla gɔ wa tooe wa hai ilei Galilee. ⁸ Nɔ inee Zeruzalemu ɲa do inee ilu mmu gɔ ɲa iyi à wa si ilei Zudee má, do inee ilei Idumee ɲa, do inee icei idoi Zuudɛe ɲa, do inee ilɛkoi Tii do Sidɔɔ ɲa à gbɔ mii iyi wa ce nɔ à naa bi tee aɲa nkɔ nkɔ. ⁹ ɲɔi í ni mɔcɔ ɲau a jilea ɲɲu akɔi inyi

na bii zamaa í na wa mantee wa. ¹⁰ Ntɔi, si bei í jɔ inee nkɔ í ba iri, ɲɲui í jɔ bɔɔ ɲa fei à ya maa naa bi tee a maa tale ɲe a ba a luu ku ba a ba iri. ¹¹ Nɔ bii inee ɲa iyi à ne inee inɔko ɲa à yɔɔ à ya na a gule si wajuei a dɔ anu a maa ni, awɔi ì je Amai Ilaaɔ. ¹² Amma Jesu í ya sɔ inee inɔko ɲau ide do kugaabu ku ba a maà sɔ inee ɲa inee iyi ɲɲu í je.

Jesu í cica woo be maateeji ɲa
(Cɔ Matie 10:1-4; Luku 6:12-16)

¹³ Si anyii ɲɲu, Jesu í gũ iri kuta gɔ, ɲɔi í kpe inee ɲa iyi í bi. Nɔ à naa bi tee. ¹⁴ ɲɔi í cica amanee maateeji ku ba a ya maa wa bi tee, nɔ ku be ɲa a koo a waazɔa inee ɲa. Nɔ í sɔ ɲa woo be ɲa. ¹⁵ Nɔ í mu ɲɲa gbugbã a leleɔ inee inɔko ɲa. ¹⁶ Amanee maateeji ɲa iyi í cica wee. Sinte titã í cica Simɔɔ nɔ í sɔ Piɛɛ, waatɔ kuta. ¹⁷ Si anyii ɲɲu, ɲɔi í cica Zaaki, do Zãa ifɔe, amai Zebedee ɲa, nɔ í sɔ ɲa Boanezɛɛ, waatɔ inee ɲa iyi à jɔ ibai iji. ¹⁸ Si anyii ɲɲu í bei í cica Anderee, do Filipu, do Baatelemi, do Matie, do Tomaa, do Zaaki amai Alifɛe, do Tadee, do Simɔɔ inee igbei Zelɔtu *, ¹⁹ do Zudasi Isikarioti, inee iyi á na ku zambaɛu.

Nyaanzei Jesu ɲa à waa bi a neɔe

²⁰ ɲɔi Jesu do mɔcɔe ɲa à bɔ kpasɛ. Nɔ zamaa í tɔtɔ be hee a kù ba baa fayai ku je. ²¹ ɲɔi nyaanzei Jesu ɲa à gbɔ mii iyi wa ce, nɔ à waa naa ku muu, domi à ni kù wee dee dee mai.

Jesu í jɛa inee ɲa iyi à máa ide
(Cɔ Matie 12:22-32; Luku 11:14-23; 12:10)

²² Wee, woo kɔ inee ɲa si wooda gɔ ɲa à wa be iyi à naa hai Zeruzalemu. À ni, Beelizebu, waatɔ Seetam inee ngboi inee inɔko ɲai í wa siɛ. ɲɲui í mua gbugbã wa leleɔ inee inɔko ɲa. ²³ ɲɔi Jesu í kpe ɲa í bee ɲa ide do mɔnda í ni, beirei Seetam á ce ku lele araɛ. ²⁴ Bii inee bomma akã ɲa à waa jaɔ ɲe, bommau be kaa yɔkɔ ku bɔ waju má. ²⁵ Bii inee kpasɛ akã ɲa à waa jaɔ ɲe, kpasɛu be kaa yɔkɔ ku bɔ waju má. ²⁶ Beɛbe mɔi bii Seetam wa ja do araɛ, bommae á kpɛi nɔ kaa bɔ waju má, á tãi.

²⁷ Inee gɔ kaa yɔkɔ ku lɔ kpasɛi inee iyi í ne gbugbã ku coo ile, bii kù je í tako í dɪ lafɛe. Amma bii í dũu á yɔkɔ ku coo ile.

* 3:18 igbei Zelɔtu inee igbei Zelɔtu ɲai à waa jabu ku ba Zuifu ɲa a ne ara ɲɲa hai si awɔi inee Romu ɲa.

28 Ntɔ ntɔ an sɔ̄ nɛ, alabu do dulum ɲa iyi amanɛ í ce fei, Ilaaɔ́ á yɔkɔ ku cea suuru ku kpa ideu. 29 Amma inɛ iyi á bu Hundei Ilaaɔ́, Ilaaɔ́ kaa kpa ideu dulum dii lafɛɛ aɔ̄ kãma. Dulum dɛɛu á maa wɛɛai hee do aɔ̄ fei. 30 Jesu í sɔ̄ ɲa bɛɛbei si na iyi í jò inɛ ɲa à waa ni í nɛ inɛi inɔ̄ko.

Idei iyi Jesu do ifɔɛ ɲa

(Cɔ Matie 12:46-50; Luku 8:19-21)

31 Nɔ̄i iyi Jesu do ifɔɛ ɲa à to wa à waa leekɪ waduude. Nɔ̄ à bɛ inɛ gɔ̄ koo kpoo wa. 32 Wee zamaa í buba í kaakoɛ. Nɔ̄i à sɔ̄ à ni, cɔ̄, iyeɛ do ifɔɛ ɲa à wa waduude, à waa kpeɛ. 33 Nɔ̄i Jesu í je ɲa í ni, yooi í je iyem, nɔ̄ yoo ɲai à je ifɔm ɲa. 34 Nɔ̄ í cɔ̄ inɛ ɲa iyi à buba à kaakoɛu nɔ̄ í ni, inɛi ì je iyem do ifɔm ɲa. 35 Nɔ̄ í ni má, inɛ iyi wa ce idɔ̄bii Ilaaɔ́ fei, lafɛɛi í je ifɔm, wala wecɪm wala iyem.

4

Mɔ̄ndai woo gbɛ

(Cɔ Matie 13:1-9; Luku 8:4-8)

1 Nɔ̄i Jesu í lɔsi ku cioa inɛ ɲa ideu Ilaaɔ́ má kɔkɔi tenkuu. Nɔ̄ zamaa nla gɔ̄ í naa í tɔtɔ̄ siɛ í kaakoɛ ɲai í jò í gũ akɔi inyiu í buba. Akɔi inyiu í wa si tenkuu nɔ̄ zamaa fei wa leekɪ itɪi tenkuu. 2 Wa kɔ ɲa si mii nkpɔ̄ do mɔ̄nda. Si bei wa kɔ ɲa si ciou í sɔ̄ ɲa í ni, 3 í soti i gbɔ̄ mɔ̄nda gɔ̄ ɲa. Mɔkɔ̄ gɔ̄ í fita wa fã dimi. 4 Si bei wa fã dimiu, ɲai gɔ̄gɔ̄ ɲa à cuku si kpãa, nɔ̄ yei ɲa à naa à jɔ̄. 5 Nɔ̄ gɔ̄gɔ̄ ɲa mɔ̄ à cuku si ile iyi í nɛ kuta, tengi bii sãa kù kpɔ̄. Nɔ̄ í fita bɛ gbakã, amma si bei sãa kù la bɛ, ɲai í jò icãe kù ba ku mi lele. 6 Iyi inunu wa ce, ɲai í joo nɔ̄ í gbɛ, domi icãe kù mi lele. 7 Gɔ̄gɔ̄ ɲa mɔ̄ à cuku si inɔ̄ agũ ɲa. Nɔ̄i agũ ɲau à dede siɛ à biie, nɔ̄ à ganjie ku bí. 8 Nɔ̄ gɔ̄gɔ̄ ɲa mɔ̄ à cuku si ile jiida. Nɔ̄i à fita à la, à bí jiida. Dimi gɔ̄ ɲa à so kuntaa, gɔ̄gɔ̄ ɲa mɔ̄ kita, gɔ̄gɔ̄ ɲa mɔ̄ cɪɔ̄. 9 Iyi Jesu í kpa mɔ̄ndau í tã ɲai í ni, inɛ iyi í nɛ itɪ iyi á gbɔ̄ɔ̄ ide, ku gbɔ̄.

Mii iyi í jò Jesu í ya maa kpa mɔ̄nda

(Cɔ Matie 13:10-17; Luku 8:9-10)

10 Waati iyi Jesu í kpa zamaa mɔ̄nda nkpɔ̄ í tã ɲai í jò inɛ ɲau à nɛ. Nɔ̄ inɛ ɲa iyi à gbe bi tɛɛ do mɔ̄cɔ̄ maateji ɲau à waa beɛ yaasei mɔ̄nda ɲau. 11 Nɔ̄i í je ɲa í ni, inɛi Ilaaɔ́ í jò ì mà asiii bommaɛ ɲa. Amma inɛ ɲa

iyi à gbe fei à waa gbɔ̄ ideu do mɔ̄ndai. 12 N̄ ya n fɔ̄ ɲa ide do mɔ̄ndai ku ba

“Baa bii à cɔ̄ ilu a maà ye.

Nɔ̄ baa bii à gbɔ̄ ide a kaa mà yaaseɛ.

Bii kù je bɛɛbɛ aa na a sinda wa bi Ilaaɔ́, nɔ̄ Ilaaɔ́ ku kpa ideu dulum du ɲa.”

Yaasei mɔ̄ndai woo gbɛ

(Cɔ Matie 13:18-23; Luku 8:11-15)

13 Nɔ̄i Jesu í bee ɲa má í ni, debɛi i kù gbɔ̄ yaasei mɔ̄ndau bɛ ɲa? Nɔ̄ beirei aa ce i gbɔ̄ yaasei mɔ̄nda ɲa iyi à gbe fei. 14 Yaaseɛ wee. Mɔkɔ̄, ideu Ilaaɔ́i wa fã. 15 Inɛ gɔ̄ ɲa à yei bei inya ɲa bii ideu i cuku si kpãau. Iyi à gbɔ̄ ideu gbakã Seetam í naa í nyaa hai si idɔ̄ ɲa. 16 Bɛɛbɛ mɔ̄i inɛ gɔ̄ ɲa à yei bei inya ɲa bii ideu í cuku si ile iyi í nɛ kuta. Iyi à gbɔ̄ ideu gbakã à gbaai do inɔ̄ didɔ̄. 17 Amma a kù jò kù ce icã si idɔ̄ ɲa. Inɛ dimi bɛɛbɛ ɲa a ci ya leekɪ ku kpɛ. Waati iyi ijuukpã do wahala gɔ̄ í naa si ɲa na irii ideu Ilaaɔ́ gbakã, à ya fũsi awɔ̄i. 18 Inɛ gɔ̄ ɲa mɔ̄ à yei bei dimi ɲa iyi à cuku si inɔ̄ agũ ɲa. Anɔ̄i à je inɛ ɲa iyi à gbɔ̄ ideu Ilaaɔ́, 19 amma lasabu bututui mii ɲa wa bitandi ɲa. Fia ku bi wa dɪ iju ɲa nɔ̄ à nɛ kɔdɛɛi mii nkpɔ̄. Mii ɲau bei wa ganji ideu ku ce icɛ si ɲa. 20 Inɛ gɔ̄ ɲa mɔ̄ à yei bei dimi ɲa iyi à cuku si ile nɛɛɛ. Iyi à gbɔ̄ ideu Ilaaɔ́ à gbaa nɔ̄ wa so. Si inɔ̄ ɲa inɛ gɔ̄ ɲa à so kuntaa, inɛ gɔ̄ ɲa mɔ̄ kita, inɛ gɔ̄ ɲa mɔ̄ cɪɔ̄.

Mɔ̄ndai fitila

(Cɔ Luku 8:16-18)

21 Nɔ̄i Jesu í sɔ̄ ɲa má í ni, a ci ya má fitila a biie do caka walakɔ̄ a dasi abɛ daayi. Amma si antai taabui à ya lesi. Mà kù je bɛɛbɛ. 22 Mii iyi wa manji fei á fita gbugbãa nɔ̄ asiii ide gɔ̄ mɔ̄ kù wɛɛ iyi a kàa fɔ̄. 23 Inɛ iyi í nɛ itɪ iyi á gbɔ̄ɔ̄ ide, ku gbɔ̄.

24 Nɔ̄i í sɔ̄ ɲa má í ni, i ce laakai ɲa do ide iyi ì gbɔ̄ ɲa. Si gũa iyi ì wãaò kpaasi nɲɛ ɲa, si bei Ilaaɔ́ á wãaò inɛ mɔ̄ nɔ̄ ku kɔ̄si má ku re bɛɛbɛ. 25 N̄ wa n sɔ̄ ɲei, inɛ iyi í nɛ, nɲui à ya na má, amma inɛ iyi kù nɛ, baa andi iyi í nɛu má à ya gbaai.

Mɔ̄ndai kugbɛ iyi wa fita do araa

26 Nɔ̄i Jesu í fɔ̄ má í ni, ide iyi aa ka wãð bommai Ilaaɔ́ wee. Inɛ gɔ̄ í fã dimi si ikɔɛ. 27 Si anyie, baa bii wa sũ walakɔ̄ wa cɔ̄ ilu, alɛð daakɔ̄, waati kãma fei dimiu i fita wa la. Kù mà baa bei wa ce. 28 Ile í ya jò amaaje ku

fitai do araε. Í ya ce wuai titā, ku bei ku ce así nō ku bí. ²⁹ Bii amaajεu í jla nō a muu do kōma, domi waatii kumui í to.

*Mōndai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi
(Cō Matie 13:31-32, 34; Luku 13:18-19)*

³⁰ Njoi Jesu í fō má í ni, mii aa ka wāð bommai Ilaađ. Do mōnda yoomai aa ka sisið yaaseε. ³¹ Í yei bei ngboi mutaadi iyi waati iyi à waa gbōð, nηui í kere í re ngboi mii ku gbē fei si ilε. ³² Amma waati iyi à gbōð à tā, nηui í ya dede ku la ku re ama jli fei. Nō í ya ce amaawō nla nla hee yei ηa a maa ce ante si amaawōε ηa, nō a wa si jliε.

³³ Do mōnda nkpō beεbei Jesu í kō inε ηa si cio, zaka bei à yōkō à gbōð. ³⁴ Ci ya sō ηa ide hai ne mōnda, amma bii í gbe nηu do mōcōε ηa í ya tuse nηai fei.

*Jesu í leekí fufu si tenku
(Cō Matie 8:23-27; Luku 8:22-25)*

³⁵ Alε ajō nηu, Jesu í sō mōcōε ηa í ni, ka bō ice ihđ. ³⁶ Iyi à jò zamaau í ne ηoi à lō akōi inyi bii Jesu í tako í wau ku ba a kua ice ajō. Nō akō mmu gō ηa mō à waa too ηa má. ³⁷ Njoi fufu nla gō í dede, í jò inyi wa lō inō akōu hee í maai ku kō. ³⁸ Amma Jesu wa sí njoo si anyii akōu, í lesi iriε si lεfεu gō. Njoi à jūu à beε à ni, Mεεtu, kù jεε ide kāma bii à waa bi ka ce nfe? ³⁹ Iyi Jesu í jli, ηoi í la si fufuu, nō í sō tenkuu í ni, í to beεbe, i coko. Nō fufuu í leekí nō inyau í coko cau. ⁴⁰ Njoi Jesu í bee mōcōε ηa í ni, na mii í ce ì jò njo wa mu ηe ηa. Mii í ce i kù dasim naane ηa. ⁴¹ Njoi njo nla nla wa mu ηa nō à sō nje à waa ni, inε dimi yoomai ihē, iyi fufu do inyi fei wa jirimae.

5

*Jesu í jò inε gō iyi í ne inei inōko í ba iri
(Cō Matie 8:28-34; Luku 8:26-39)*

¹ Njoi à to icei tenkuu do ikpa ihđ si ilεi ilui Zerazee. ² Nō Jesu í kita wa hai si antai akōi inyi. Nō gbakā inε gō iyi í ne inei inōko í fita wa hai ikpa bi ku si iku ηa wa koo wa *. ³ Bi ku si iku ηai í jε ideε. Nō wee í ne gbugbā hee í jò inε gō kaa yōkō ku dūu, baa do seseen. ⁴ À ya daa si kpemkpem, nō a dī isεε do seseen amma í ya da seseen nō ku ce kpemkpem nōu. Wee, inε gō kù ne gbugbā iyi á yōkō ku

nō. ⁵ Waati kāma fei, dasā do idū, si aninii iri kuta ηa do bi ku si iku ηai í ya wa ku maa dō anu, nō ku maa mεε araε do kuta ηa. ⁶ Iyi í yε Jesu wa hai jliε ηoi í sei, í koo í gulε si wajuε. ⁷ Njoi í dō anu hee lele í ni, mii í wa aninii awae, Jesu, awō Amai Ilaađ. Ilaađ í re fei, nō n wa n tōε do iriε, maà wahalam. ⁸ Í fō beεbe si na iyi í jò Jesu í ni inei inōkou kù fita siε. ⁹ Nō Jesu í beεε í ni, irei iriε. Njoi í jεaa í ni, irim nii Zamaa, domi à kpō. ¹⁰ Njoi í tōε Jesu suuru ku maà nyō aηa ikpa angule.

¹¹ Wee à yε kusōō gaa ηa à waa jε ikpa iri kutau be. ¹² Njoi inei inōko ηau à tōε Jesu à ni, jò kaa mu kusōō ηau ihđ, ku ba ka maa wa be. ¹³ Nō Jesu í yōda nηa. Njoi à fita hai si inεεu à koo à mu kusōō ηau à tale si ηa hai antai iri kutau à dasi inyi nō inyi u í jε ηa. Kukpō nηa í to dubu minji (2.000).

¹⁴ Woo degbe kusōō ηau à sa à koo à waa sisi laabaau ideu si ilu nla do si ilεko ηa. Nō inε ηa à fita à bō ku cō mii iyi í ceu. ¹⁵ Iyi à naa bi Jesu, à yε inε iyi í tako í ne inei inōko bututuu í baa si laakae í dasi jine ηa wa buba. Njoi à biti, njo í mu ηa jiida. ¹⁶ Inε ηa iyi ideu í ce iju nηa à waa sisia inε ηa. ¹⁷ Nō inε ηau à tōε Jesu ku fita hai ilεi ilu nηa.

¹⁸ Waati iyi Jesu wa lō akōi inyi, ηoi inε iyi í tako í ne inei inōko ηau waa tōε í ni ku jò nηu ku tooε. ¹⁹ Amma Jesu í kō. Nō í sōó í ni, bō kpasεε bi inεε ηa koo sō ηa mii iyi Lafεε í ceε, do yaase bei í ce araareε. ²⁰ Njoi inεεu í ne, í wasi ku sisia inei ilε iyi à ya kpe Ilu Mεεwa ηau mii iyi Jesu í cea nηu fei. Njoi aηa fei à biti jiida jiida. Nō Jesu mō í dede wa hai be.

*Idei ama inaaboi Zairusi do inaabo iyi í lu
iboi Jesu*

(Cō Matie 9:18-26; Luku 8:40-56)

²¹ Jesu í baa hai ice ikpa ihđ do akōi inyi. Í wa itli tenkuu be nō zamaa nla gō í naa í tōtō bi tεε. ²² Njoi inε gō í naa bi tεε. À ya kpoo Zairusi. Inε ngboi ile bii Zuifu ηa à ya ce kutōtōi. Iyi í yε Jesu, ηoi í seεbata si wajuε. ²³ Njoi í tōε ku sobi nηu í ni, ama inaabom wa bi ku ku. N wa n tōε, i naa í lesiε awō, nō ku ba iri ku maa wεε baani. ²⁴ Njoi aηaò Jesu à waa ne. Nō zamaa nla gō wa tooε hee à waa manteε.

* 5:2 bi ku si iku ηa Si waati nηa, si isai kuta ηai à ya si iku ηa.

²⁵ Wee si inɔi inɛ ɲau inaabo gɔ́ í wa be iyi wa ce bɔ́ɔi awɔ́ ku mu hai adɔ́ maateoji wa. ²⁶ Í wahala jiidá si awɔ́i lokotoro nkpɔ́ hee andi fia iyi í ne fei í jɔ́, kù nɔ́ kù ce baa daama, amma bɔ́ɔɛu í teese wa kɔ́ɔsii. ²⁷ Abou í gbɔ́ laabaauí Jesu wo, ɲɔ́i í jò́ í naa do anyie si inɔ́i zamaau í lu jaaɛ. ²⁸ Í ce beɛbeɛi domi í fɔ́ si idɔ́e í ni, baa bii jaaɛi ñ lu an ba iri. ²⁹ Ɗɔ́i gbakã bɔ́ɔi awɔ́ ku muɛu í leeki. Ɗɔ́i í gbɔ́ fufui baani si araɛ. ³⁰ Ɗɔ́i Jesu í mà gbakã iyi gbugbã gɔ́ í fita hai si arai ɲɲu nɔ́ í sinda wa cɔ́ zamaau nɔ́ í ni, yooi í lu jaaɛm. ³¹ Ɗɔ́i mɔ́cɔ́e ɲa à sɔ́ɔ́ à ni, debɛi i kù waa ye zamaa iyi wa manteɛi, nɔ́ ì waa ni yooi í lue? ³² Ɗɔ́i Jesu í sinda í cɔ́ inɛ ɲau ku ba ku ye inɛ iyi í ce beɛbeu. ³³ Ɗɔ́i abou wa yaya do njo, domi í mà mii iyi ɲɲu í ce. Ɗɔ́i í naa í gule si wajue í sɔ́ɔ́ ntɔ́ si mii iyi í ba ɲɲu fei. ³⁴ Nɔ́ Jesu í sɔ́ɔ́ í ni, abooyi, naanɛi í faabaɛ. Koo weɛ si laakaɛ, i ba iri si bɔ́ɔɛu mbe. ³⁵ Si beɛi Jesu wa fɔ́ ideu, inɛ gɔ́ ɲa à naa hai kpasɛ́i Zairusi inɛ ngbou, à sɔ́ɔ́ à ni, ama inaaboɛu í ku. Maà wahala Mɛɛtu má. ³⁶ Amma Jesu kù dasi ide ɲɲau. Nɔ́ í sɔ́ Zairusi í ni, maà jò́ zigie ku da, awɔ́ de dasi naanɛ. ³⁷ Ɗɔ́i í ni inɛ gɔ́ ku maà si ɲɲu kpasɛ́i Zairusi wa bii kù je Piɛɛ do Zaaki, do Zãa ifɔ́i Zaaki. ³⁸ Iyi à to nɔ́ Jesu í ye zamaa nla gɔ́ be à waa cã kpokpoo, à waa kpata à waa dɔ́ anu nla nla. ³⁹ Ɗɔ́i í lɔ́ kpasɛ́u í bee ɲa í ni, na mii í ce ì waa dɔ́ anu beɛbe ɲa. Na mii í jò́ ì waa kpata ɲa. Amau kù ku mɛɛ, wa sɪ njooi. ⁴⁰ Nɔ́ à waa yaakoɛ. Ɗɔ́i Jesu í jò́ aɲa fei à fita, í gbe baau do iyei amau do mɔ́cɔ́ mɛɛta ɲa iyi à suu wau, ɲɔ́i à lɔ́ bii amau í wa. ⁴¹ Ɗɔ́i Jesu í mu awɔ́i amau í fɔ́ do feeɛ í ni, talita kumi, waatɔ́ ama inaabo, dede. Amui, ñ sɔ́ɛ. ⁴² Ɗɔ́i gbakã ama inaabou í dede nɔ́ wa ne. Í ne zakai adɔ́ maateoji. Iyi inɛ ɲau à yɔ́ɔ́ ɲɔ́i à bitɔ́i ntɔ́ ntɔ́. ⁴³ Ɗɔ́i Jesu í sɔ́ɔ́ ɲa í ni a náa ije ku je. Nɔ́ í sɔ́ɔ́ ɲa má do kugaabu í ni a maà jò́ inɛ gɔ́ ku gbɔ́ ideu.

6

*Inɛi Nazareti ɲa a kù dasi Jesu naanɛ
(Cɔ́ Matie 13:53-58; Luku 4:16-30)*

¹ Ɗɔ́i Jesu í ne hai kpasɛ́i Zairusi be í bɔ́ ilu bii í je ama. Nɔ́ mɔ́cɔ́e ɲa à suu. ² Iyi aji kusimi í naa ɲɔ́i í lɔ́si ku sisia inɛ ɲa ide ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔ́ɔ́u. Ɗɔ́i inɛ nkpɔ́

í gbɔ́ ideu nɔ́ à bitɔ́i à waa ni, hai iwoi ɲɲu í ba dimii lasabu jiidau be. Dimii bisi yoomai à mua ɲɲu. Beirei í ce wa ce dimii maamaakeu ihɛ. ³ Kù je woo gbe jii nɔ́u mbe ya, amai Maariu mɛɛ. Mà kù je igbãi Zaaki do Zozee, do Zudu do Simɔ́ɔ́ mbe ba. Nɔ́ wecɛɛ ɲa a kù wa inɔ́ nwa ihɛ? To, lasabu ɲɲu ɲau beɛi wa ganji ɲa a dasiɛ̀ò naanɛ. ⁴ Ɗɔ́i Jesu í sɔ́ ɲa í ni, kù ne bii walii ci ya ne beɛɛɛ bii kù je si ilei ideɛ do si inɔ́i inɛɛ ɲa do kpasɛ́ɛ. ⁵⁻⁶ Ɗɔ́i Jesu í bitɔ́i domi a kù dasiɛ naanɛ. Beɛbeɛi kù yɔ́kɔ́ kù ce maamaake be, bii kù je bɔ́ɔ́ gɔ́ ɲa iyi í lesi awɔ́ nɔ́ à ba iri.

*Jesu í be mɔ́cɔ́ maateoji ɲau minji minji
(Cɔ́ Matie 10:5-15; Luku 9:1-6)*

Si anyie, Jesu í ya maa dabii dabii si ilɛɛko ɲau ku maa sisia inɛ ɲa ideɛi Ilaaɔ́. ⁷ Ɗɔ́i í kpe woo be maateoji ɲau nɔ́ í be ɲa minji minji, í mu ɲɲa gbugbã a leleò inɛi inɔ́ko ɲa. ⁸ Í sɔ́ ɲa í ni, i maà so nkãma si isɛɛne ɲɲeu. I maà so ije hee má je bɔ́gɔ́, hee má je fia, í gbe golo. ⁹ I dasi baata ɲɲe amma i maà kpele ibɔ́ minji. ¹⁰ Ɗɔ́i í sɔ́ ɲa má í ni, bii ì to ilu bii ì waa bɔ́ ɲa, i wa kpasɛ́ bii à dasi ɲe hee i koo i neò hai ilu be ɲa. ¹¹ Bii í je bii gɔ́ ɲa inɛ ɲa a kù gba ɲe hee má je a gbɔ́ ide ɲɲe, i fita hai be ɲa, nɔ́ i gbugbã ɲɲa irurui baata ɲɲe ɲa ku ba ku je ɲɲa sɛɛda iyi kiitii Ilaaɔ́ á naa si ɲa. ¹² Nɔ́ mɔ́cɔ́ ɲau à ne nɔ́ à waa waaZɔ́a inɛ ɲa à waa ni a kpaasi idɔ́. ¹³ Nɔ́ à lele inɛi inɔ́ko nkpɔ́ nkpɔ́, nɔ́ à ya tontooa bɔ́ɔ́ nkpɔ́ nkpɔ́ ikpo si iri. Nɔ́ à ba iri.

*Ideɛi ikui Zãa woo dasi inyiui
(Cɔ́ Matie 14:1-12; Luku 9:7-9)*

¹⁴ Ilaalu Herodu í gbɔ́ baauí Jesu, si na iyi í jò́ irie í fangaa bii fei. Nɔ́ inɛ gɔ́ ɲa à nia Jesu, Zãa woo dasi inyiui í jii hai si bale. Na ɲɔ́i í jò́ í ne gbugbã wa ceò maamaake. ¹⁵ Inɛ gɔ́ ɲa mɔ́ à waa nia Jesu, Elii walii nlai takoui. Nɔ́ inɛ gɔ́ ɲa mɔ́ à waa niaa, ɲɲu mɔ́ waliii bei ti tako ɲauí.

¹⁶ Amma iyi Herodu í gbɔ́ ideu ɲɔ́i í ni, Zãa woo dasi inyiui. Ñ jò́ à bu irie wo. Debeɛi ɲɲui í jii hai si bale. ¹⁷ Mii iyi í jò́ Herodu wa fɔ́ beɛbe wee. Hai tako Herodu takae í ni a mu Zãa a dũu a dasiɛ piisɔ́ɔ́ na ku tũò idɔ́i Herodiasí. Wee Herodu í tako í so Herodiasí aboi Filipu, ifɔ́ɛ. ¹⁸ Ɗɔ́i Zãa í sɔ́ɔ́ í ni, kù sɪa í gba aboi ifɔ́ɛ i dasi kpasɛ́ɛ. ¹⁹ Na

ɲɔi í jò Herodiasí wa mu Zāa do idɔ̀kɔ̄. Wa bi ku kpaa amma kù ba kpāa ²⁰ si na iyi í jò Herodu í mà bɛɛɛɛi Zāa. Bii wa gbɔ́ idɛɛ idɔ̀ɛ í ya dedei, amma do nɲu fei í ya bi nɲu ku gbɔ̀. Í mà iyi amanɛ dee deei nɔ́ kuwɛɛɛ kù nɛ taale kāma. Na ɲɔi í jò í bii anyiɛ.

²¹ Do nɲu fei, ajɔ́ nɲu gɔ́ Herodiasí í ba kpāaɛ. Ajɔ́ nɲu Herodu í nya jingau nla nla ku yeò gígii ajɔ́i kubíɛ. ɲɔi í kpe akawe nlaɛ ɲa do inɛ ngboi soogɛɛ ɲa, do inɛ ngboi ilɛi Galilee ɲa fei. ²² ɲɔi ama inaaboi Herodiasí í lɔ́ ileu wa jojo, ɲɔi í dɔ́a Herodu si do inɛɛ ɲa iyi í kpe wa ɲau fei. ɲɔi Herodu í sɔ́ mudɛɛu í ni, tɔ̀m mii iyi ì bi fei, an muuɛ. ²³ Nɔ́ í gbasi do mii fei í ni, mii iyi ì tɔ̀m fei, an muuɛ, baa bii í jɛ bubui bommam nii. ²⁴ ɲɔi ama inaabou í koo í bee iyee í ni, mii í jɔ́ n tɔ̀ɛ. ɲɔi iyee í jɛ í ni, tɔ̀ɛ irii Zāa woo dasi inyi. ²⁵ ɲɔi gbakā ama inaabou í naa bi ilaaluu í sɔ́ í ni, ñ bi i muum irii Zāa woo dasi inyi nsei nsei si pɛrɛnti. ²⁶ Baa do iyi inɔ́i ilaaluu í fɔ́ ntɔ́ ntɔ́ fei kù bi ku kɔ̀, si na iyi í jò í gbasi do mii fei si wajui inɛ njoɔɛ ɲau. ²⁷ ɲɔi gbakā í bɛ soogɛ gɔ́ koo bù irii Zāa woo dasi inyi wa. ɲɔi soogɛu í koo í bu irii Zāa wa hai ile piisɔ̀. ²⁸ Nɔ́ í naaò wa si pɛrɛntiu í naa í na ama inaabou. Nɔ́ ama inaabou mɔ́ í koo í na iyee. ²⁹ Iyi mɔ̀cɔ́i Zāa ɲa à gbɔ́ iyi í ku, ɲɔi à naa à soo à koo à suu.

Jesu í wò amanɛ dubu miu (5.000)
(Cɔ́ Matie 14:13-21; Luku 9:10-17; Zāa 6:1-14)

³⁰ Nɔ́ woo bɛ maateeji ɲa iyi Jesu í tako í bɛ ɲau à baa bi tɛɛ à waa sisíaa mii ɲa iyi aɲa à ce fei do cio iyi à kɔ́ inɛ ɲa si fei. ³¹ Nɔ́ inɛ ɲa à wasi ku naa ku nɛ hee Jesu do mɔ̀cɔ́ɛ ɲa a kù ba fayai ku jɛ. Na ɲɔi í jò í sɔ́ ɲa í ni, i jò ka nya ara nwa ka bɔ́ ikpa gbabua ku ba i sími keeke ɲa. ³² ɲɔi à jò inɛ ɲau bɛ, nɔ́ à koo à lɔ́ akɔ́i inyi à bɔ́ ikpa gɔ́buau. ³³ Amma inɛ nkpɔ́ í yɛ ɲa waati iyi à waa nɛ, nɔ́ à mà ɲa. ɲɔi à mà tengi bii à waa bɔ́u. Nɔ́ inɛ ɲa à sei wa do isɛ hai ilu ɲa fei à cua ɲa tengi bii à waa bɔ́u.

³⁴ Iyi Jesu í to wa ɲɔi í fita hai inɔ́ akɔ́u. Nɔ́ í yɛ zamaa nkpɔ́u. ɲɔi í ce araare ɲa, domi à yɛi bɛi angudā ɲa iyi a kù nɛ woo degbe. ɲɔi í lɔ́si ku kɔ́ ɲa si cio nkpɔ́. ³⁵ Si bɛi alɛ wa lɛ, ɲɔi mɔ̀cɔ́ɛ ɲa à naa bi tɛɛ à ni, inyau wee gbabuai, nɔ́ idū wa dū. ³⁶ Na nɲu, da inɛ ɲau

a bɔ́ ilɛko ɲa do inɔ́ ilu ɲa iyi à wa amɛɛ, ku ba a koo a ra mii iyi aa jɛ. ³⁷ Amma í sɔ́ ɲa í ni, inɛ taka nɲɛ i na ɲa ije a jɛ. ɲɔi à jɛaa à ni, i kù mà baa bii à so fiaí icei cukpa mɛɛjɔ́, kaa to ka ra ɲa pɛɛ ka na ɲa a jɛ. ³⁸ ɲɔi Jesu í bee ɲa í ni, pɛɛ feloi ì nɛ ɲa. I koo í cɔ́ wa. Iyi à koo à cɔ́, ɲɔi à ni, pɛɛ miui à nɛ do cɛɛ minji.

³⁹ Nɔ́ Jesu í sɔ́ mɔ̀cɔ́ɛ ɲau í ni a jò inɛ ɲau a buba si fɔ́fɔ́ tūtūu bɛ ikā ikā. ⁴⁰ ɲɔi à buba ikā ikā, tuuba gɔ́ ɲa amanɛ cɔ́, tuuba gɔ́ ɲa mɔ́ amanɛ ciitaa. ⁴¹ ɲɔi Jesu í so pɛɛ miuu do cɛɛ minji, nɔ́ í wu iju lele í saabu Ilaaɔ́. ɲɔi í bububu pɛɛu nɔ́ í na mɔ̀cɔ́ ɲau a kpɛa zamaau. Nɔ́ í kpɛ ɲa cɛɛ minji mɔ́ inɛ fei í ba. ⁴² Aɲa fei à jɛ à yo. ⁴³ ɲɔi à ko pɛɛ do cɛɛ bubu iyi í gbeu kɔ́lɔ́ maateeji í kɔ́. ⁴⁴ Inɛmɔ̀kɔ́ ɲa iyi à jɛ pɛɛu à wɛɛi amanɛ dubu miu (5.000) bākà inaabo do amu ɲa baasi.

Jesu wa nɛ si antai tenku
(Cɔ́ Matie 14:22-33; Zāa 6:15-21)

⁴⁵ Iyi à tā gbakā ɲɔi Jesu í jò mɔ̀cɔ́ɛ ɲau à lɔ́ akɔ́i inyi ku ba a takɔ́ɛ a kua ice ihɔ́, ikpa Bɛsáida. Iyi à waa nɛ nɔ́ í ni zamaau ku nɛ. ⁴⁶ Waati iyi í jò à nɛ ɲɔi í koo í gū iri kuta gɔ́ ku ba ku ce kutɔ̀. ⁴⁷ Nɔ́ í wa bɛ hee idū í koo í dū, nɔ́ akɔ́i inyi í wa si aninii tenkuu do mɔ̀cɔ́ ɲau nɔ́ Jesu mɔ́ í wa ilɛ nɲu akā. ⁴⁸ Í yɛ mɔ̀cɔ́ɛ ɲau à wa si wahalai ku wai akɔ́i inyi, domi fufuu wa kò ɲa. Zakai amɛɛjumá ɲɔi í maai si ɲa, wa nɛ si antai inyi wa bi ku cua ɲa. ⁴⁹ Amma waati iyi à yɔ̀ wa nɛ si antai tenkuu ɲɔi à tamaa bɛi zii, ɲɔi à waa dɔ́ anu. ⁵⁰ Aɲa fei à yɔ̀ ɲɔi njo wa mu ɲa. ɲɔi gbakā Jesu í ba ɲa ide ku fɔ́ í sɔ́ ɲa í ni, i sū laakai nɲɛ ɲa. Amui Jesu, i maà ce njo ɲa.

⁵¹ ɲɔi í lɔ́ inɔ́ akɔ́u í ba ɲa bɛ, nɔ́ fufuu í leekí. ɲɔi zigi ɲa fei í da à bití hee, ⁵² domi a kù gbɔ́ yaasei maamaakei pɛɛu si na iyi í jò idɔ́ ɲa í le.

Jesu í jò bɔ́ ɲa à ba iri si ilɛi Genesarɛti
(Cɔ́ Matie 14:34-36)

⁵³ Iyi à kua tenkuu à tā ɲɔi à to ilɛi Genesarɛti à koo à dī akɔ́ ɲa bi ku leeki. ⁵⁴ Wee inɛ gɔ́ ɲa à wa bɛ. Iyi Jesu do mɔ̀cɔ́ɛ ɲa à fita hai si akɔ́u gbakā ɲɔi inɛ ɲau à mà Jesu. ⁵⁵ ɲɔi aɲa fei à sei à waa naaò bɔ́ ɲa wa hai inɔ́ ilu ɲa. À ya so ɲa wai si sɛɛ ɲa a naaò ɲa wa tengi bii à gbɔ́ í wau. ⁵⁶ Bii Jesu

í to fei, hai ilɛko ɲa do ilu nla ɲa do iko bii inɛ ɲa à waa sũ fei, à ya maa naaò bɔɔ ɲa wai si bantuma bii í wau. Nɔi à ya tɔɔe ku jò aɲa a lu baa itli kumbooe. Nɔ inɛ ɲa iyi à luu fei à ya ba irii.

7

Dedembai bala ɲa (Cɔ Matie 15:1-9)

¹ Nɔi Farisi ɲa do woo kɔ inɛ ɲa si wooda gɔgɔ ɲa à naa hai Zeruzalemu nɔ à tɔtɔ kɔkɔi Jesu. ² Nɔi à ye mɔcɔe gɔ ɲa à waa je do awɔ riisi, waatɔ a kù wɔɔ si bei à ya ce si dedemba ɲa.

³ Wee Farisi ɲa do Zuifu ɲa iyi à gbe fei, à waa too dedembai bala ɲa ɲa. Bii kù je à wɔɔ sãa sãa a ci ya je ngɔgɔ. ⁴ Bɛɛbe mɔi, bii à baa hai aja nɔ a kù wɔɔ a ci ya je. Mii nkpɔ nkpɔi à ya ce má iyi í je dedemba ɲa. Mii ɲau gɔgɔ ɲa wee, kɔɔfu ku wiɛ do boonyi do cakai isɔ nkpɔ ɲa.

⁵ To, si bei Farisi ɲa do woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲau à ye mɔcɔ ɲau à waa jeò awɔ riisi ɲai í jò à bee Jesu à ni, na mii í ce mɔcɔe ɲa a kù waa too dedembai bala nwa ɲa. Na mii í jò à ya je do awɔ riisi. ⁶ Nɔ Jesu í je ɲa í ni, inɛ ilu muafiti ɲa, hai tako Ezai í ce waliiei dee dee na iri ɲɛ waati iyi í kɔ si tiaɛ í ni, “Ilaaɔ í ni, Inɛ ɲau ihɛ à waa ceem bɛɛrei do gele ɲɲu akã.

Amma idɔ ɲa í jlim.

⁷ Kutɔɔ iyi à waa ceem ngbei,

Domii woodai amanɛ ɲai à waa kɔ inɛ ɲa si nɔ à waa ni woodam nii.”

⁸ Nɔi Jesu í sɔ ɲa má í ni, i waa jò woodai Ilaaɔ ɲa nɔ i waa too dedembai amanɛ ɲa.

⁹ Do ntɔ í waa kpa woodai Ilaaɔ ɲai ku ba i sãsi dedemba ɲɛ ɲa. ¹⁰ Moizi í ni, “i jirima iyeò baa ɲɛ ɲa”. Nɔ í ni má, “inɛ iyi wa fɔ laalɔi iyeò baaɛ ɲa, a kpa lafɛɛ.” ¹¹ Amma inɛ, i waa fɔ ide mmu. I waa ni inɛ á yɔkɔ ku sɔ iyeò baaɛ ku ni fia iyi ɲɲu á sobi ɲa do, ti Ilaaɔi. Fiaui i waa kpe kɔɔbãa ɲa. ¹² Nɔ bii inɛ í dɔ bɛɛbe, i kaa náa kpãa ku sobiò iyeò baaɛ má ɲa. ¹³ Bɛɛbe, i waa kpa idei Ilaaɔ ɲa nɔ i waa too dedemba iyi à jò ɲɛ ɲa. Nɔ i waa ce mii laalɔ nkpɔ má iyi í jò dimi bɛɛbe ɲa.

Mii iyi í ya dasi inɛ riisi (Cɔ Matie 15:10-20)

¹⁴ Nɔi Jesu í kpe zamaau má bi tɛɛ ɲai í sɔ ɲa í ni, inɛ fei i sotí i gbɔ yaasei idem ɲa. ¹⁵ Nkãma kù wɛɛ iyi á lɔ do gelei amanɛ ku dasiɛ riisi. Amma iyi á fita hai si idɔi amanɛ, ɲɲui á dasiɛ riisi. [¹⁶ Inɛ iyi í ne ití iyi á gbɔò ide, ku gbɔ.]

¹⁷ Nɔi Jesu í nya araɛ hai bi zamaau í koo í lɔ kpasɛ. Waati iyi í lɔ kpasɛu ɲai mɔcɔe ɲau à beɛ yaasei mɔndau. ¹⁸ Nɔi í bee ɲa í ni, i kù ne bisi ɲai? I kù mà ɲa mii iyi á lɔ inɔi amanɛ hai waduude kaa dasiɛ riisi? ¹⁹ Kaa dasiɛ riisi, domi ije kaa lɔ si idɔi inɛ bii kù je si inɔe, nɔ ku yó ku bei ku fita. Jesu í fɔ bɛɛbei ku ba ku sɔ ɲa iyi ije kãma kù je iwɔ. ²⁰ Nɔ í ni má, mii iyi wa fita hai si idɔi amanɛ í ya dasiɛ riisi, ²¹ domi hai si idɔi amanɛi lasabu laalɔ do icu ku ko, do ile ku ce, do inɛ ku kpa, ²² do sakara, do kɔdɛɛ, do inɔ ku kã, do takii, do daa iyi í lɔ zaka, do igu, do funɛi inɛ ku nya, do faao, do idɔ ku le í ya fita. ²³ Mii laalɔ ɲau be fei hai si idɔi amanɛi wa fita nɔ aɲai à ya dasi inɛ riisi.

Abo dimi mmu gɔ í dasi Jesu naane (Cɔ Matie 15:21-28)

²⁴ Iyi Jesu í fɔ bɛɛbe í tã ɲai í dasi kpãa í bɔ ilɛkoi Tii, ɲai í lɔ kpasɛ gɔ. Wee kù waa bi inɛ gɔ ku mà, amma kaa yɔkɔ ku manji. ²⁵ Abo gɔ í wa be, ama inaaboɛ í ne inɛi inɔɔko. Iyi í gbɔ Jesu í to wa be gbakã, ɲai í naa í gule si wajue. ²⁶ Abou í bei í je dimi mmu. À buui Fenisi si ilei Siri. Nɔi wa tɔɔ Jesu ku lelea ɲɲu inɛi inɔɔkou hai si amaɛu. ²⁷ Amma Jesu í sɔò í ni, jò amu ɲa a je a yo titã, domi kù sãa a gba ijei amu ɲa a na aja keeke ɲa. ²⁸ Nɔi abou í ni, ntɔi Lafɛɛ. Amma baa do ɲɲu fei, aja keeke ɲau à ya wa abei taabu a maa je buubuui ijei amu ɲa iyi wa cuku wa. ²⁹ Nɔi Jesu í sɔò í ni, na ide iyi i fɔu be, ne. Inɛi inɔɔkou í fita sie mbɛ. ³⁰ Iyi í nyi kpasɛɛ ɲai í koo í ba amau wa sũ si daayi, inɛi inɔ ikou í fita sie tã.

Jesu í jò dekl̄ gɔ í ba iri

³¹ Nɔi Jesu í dede hai ilɛkoi Tii í too do Sidɔò, í bei í bɔ tenkui Galilee si ile iyi à ya kpe Ilu Mɛɛwa ɲau. ³² Iyi í to, ɲai inɛ gɔ ɲa à naaò dekl̄ gɔ wa, iyi ci ya yɔkɔ ku fɔ ide sãa sãa, ɲai à tɔɔ Jesu ku lesiɛ awɔ. ³³ Nɔi Jesu í

bòðe hee bii í jìò zamaau. Njoi í dasi amaawwə si itfi dekiu, nò í tu antò, í jòa si amee. ³⁴ Nò í wu iju lele í jile idò í fò do fee nja í ni, efata, waatò, cí. ³⁵ Njoi gbakā itfi məkou í cí nò amee í te, nò í sinti ku fò ide dee dee. ³⁶ Jesu í sō nja í ni a maà sō ine gə, amma si bei wa sō nja, beebə məi aña mə à wasi ku sō ine nja. ³⁷ Njoi ine nja à bití hee í caa à waa ni, mii iyi wa ce fei í síai. Í jò baa deki nja à waa gbò ide, ine nja iyi a ci ya yəkò a fò ide wo à waa fò bebei.

8

Jesu í wò amanə dubu mɛɛ (4.000) (Cò Matie 15:32-39)

¹ Iyi í ce ajò minji njoi zamaa nla gə í tətə bi tɛɛ má. Nò wee a kù ne mii iyi aa jɛ. Njoi Jesu í kpe məcəe nja í sō nja í ni, ² araarei zamaau ihē wa mum domi ajò mɛeta njai ihē iyi à wa bi tom, nò sənda kāmá kù gbe nja má. ³ Bii n jò à nɛð ari aa koo a cuku kpāa, si bei idei ine gə nja í jì. ⁴ Njoi məcəe nja à beee à ni, iwoi aa ka ba pēe si gbabuau ihē iyi aa jɛ a yòð. ⁵ Njoi Jesu í bee nja í ni, pēe feloi ì ne nja. Njoi à ni, ara mɛejɛi.

⁶ Njoi Jesu í ni zamaau fei ku buba ilɛ. Nò í so pēe ara mɛejɛu í bei í saabu Ilaaḡ, nò í bububue í na məcəe nja a kpē nja. Njoi à kpēa zamaau. ⁷ Wee à ne cēe keeke gə nja be má. Njoi Jesu í saabu Ilaaḡ má, í bei í ni a kpē nja, nò à kpē nja cēe nja má. ⁸ Nò aña fei à jɛ à yò. Njoi à naa à ko bubui pēe nja iyi í gbeu kələ mɛejɛ. ⁹ Jiai ine nja í to zakai aña dubu mɛɛ (4.000). Njoi Jesu í bei í jò ine nja à ne. ¹⁰ Njoi gbakā í koo í lə akəi inyiu do məcəe nja à bə ikpa Daamanuta.

Farisi nja à bi Jesu ku ce maamaake (Cò Matie 16:1-4)

¹¹ Njoi Farisi gə nja à naa bi Jesu à wasi ku baa kakəo ku ce. À cə laakaɛ, à təe ku ce maamaake iyi á nyisi iyi gbugbāe hai bi Ilaaḡi wa naa. ¹² Njoi Jesu í jile idəe í ni, na mii í ce inɛi nsei nja ihē à waa təm n ce maamaake. Ntə ntə, n kaa n nyisi nja maamaake kāmá gə. ¹³ Njoi í jò nja í koo í lə akəu do məcəe nja a kua do ice ihō.

Lefeei Farisi nja do ti inɛi Herodu nja (Cò Matie 16:5-12)

¹⁴ Wee məcəe nja à gbejɛ ije ku so, pēe akāi à ne si akəu be. ¹⁵ Njoi Jesu í sō nja í ni, i ce

laakai i nya ara nje hai bi lefeei Farisi nja do ti inɛi Herodu nja. ¹⁶ Njoi məcə nja à waa sō nje ide à waa ni, si na iyi í jò a kù ne ijei í jò wa dō beebə. ¹⁷ Wee Jesu í mà iyi à waa fò njoi í ni, na mii í ce ì fò ì waa ni nja, si na iyi í jò a kù ne pēei. Ine mə i kù mà nja hee nsei? I kù gbò yaasei ideu nja? I kù ne bisi nja? Idə nje mə í lei? ¹⁸ Í jò ì ne iju nja mɛɛ, i ci ya ye ilu nja? I kù ne itfi nja ba. I ci ya gbò ide nja? I ci ya ye gigi nja? ¹⁹ Waati iyi ñ kpēa amanə dubu miu pēe ara miuu, pēe kələ feloi búbù iyi í gbeu í ce. Njoi à jɛaa à ni, kələ maateejii. ²⁰ Njoi Jesu í bee nja má í ni, si waati iyi ñ bu pēe ara mɛejɛu ñ na amanə dubu mɛɛ nja, pēe bubu iyi í gbeu kələ feloi ì kóo nja. Njoi à jɛaa à ni, kələ mɛejɛi. ²¹ Njoi Jesu í sō nja í ni, i kù gbò hee nsei nja?

Jesu í jò fɛɛju gə í ba iri Besaida

²² Njoi à to ilu gə iyi à ya kpe Besaida, nò ine gə nja à náaa Jesu fɛɛju gə wa, à təe ku luu. ²³ Njoi í mu awəi fɛɛjuu í bəðe alalai iluu. Njoi í daa antò si ijue í lesie awə í ni, ì waa ye ngəgə? ²⁴ Njoi fɛɛjuu í cə ilu í ni, ñ wa n ye amanə nja à waa ne, amma à yei bei jii nja. ²⁵ Njoi Jesu í lea awə si iju má. Iyi inɛu í cə ilu má nò í ba wee nju í ba iri, wa ye ilu wau wau. ²⁶ Njoi Jesu í ni ku ne kpasɛɛ, amma ku maà too do inə ilu má.

Piɛɛ í ni Jesu í je ine iyi Ilaaḡ í cica (Cò Matie 16:13-20; Luku 9:18-21)

²⁷ Njoi Jesu do məcəe nja à ne ikpa ilu nja iyi à wa kəkəi Sezaree, si ilei Filipi. Njoi si kpāau í bee məcəe nja í ni, yooi ine nja à ya ni ñ jɛ. ²⁸ Nò à jɛaa à ni, ine gə nja à ya ni awəu Zāa woo dasi inyii. Ine gə nja mə à ya ni awəu Elii walii nlaɪ takoui. Ine gə nja mə à ya ni awəu ine akāi walii njaui. ²⁹ Njoi Jesu í bee nja í ni, inje mə ni, yooi ì ni ñ jɛ nja. Njoi Piɛɛ í jɛaa í ni, awəu Kirisii, ine iyi Ilaaḡ í cica. ³⁰ Njoi Jesu í sō nja do kugaabu í ni a maà sō ine gə.

Jesu wa fò idei ikue do kujɛ (Cò Matie 16:21-28; Luku 9:22-27)

³¹ Njoi Jesu í sinti ku sō məcəe nja í ni nju Amai Amanə, í gbe nju ku ce wahala jiiida. Ine ngbo nja do ine ngboi woo weei Ilaaḡ nja do woo kə ine nja si wooda nja aa kəsi nju a kpa nju, amma nju á jì hai si bale si ajò mɛetasia. ³² Í fò ideui sāa sāa, kù singae. Njoi Piɛɛ í gbāa í bəðe kəkəle nò í ni ku maà fò

bεεβε. ³³ Amma Jesu í sinda í cɔ mɔcɔe ɲa, nɔ í la si Piεε í ni, sɛkεε hai bi tom, Seetam, domi i kù waa ce lasabui Ilaaɔ, í gbe ti amane ɲa.

³⁴ Si anyiε, í kpe zamaau do mɔcɔe ɲa, í sɔ ɲa í ni, inε iyi wa bi ku toom, ku jò idɔɔbie nɔ ku so jli ku gaauε ku toom wa. ³⁵ Nɔ inε iyi wa bi ku ba kuwεε do idɔɔbie, kaa baa. Amma inε iyi í nyɔ kuwεεε na irim do na laabaau jiidau, lafɛε á baa do ntɔ. ³⁶ Aranfāani yoomai amane í ne bii í ba amanii andunya fei nɔ í kua kuwεεε. ³⁷ Mà mii í wεε iyi amane á kpaasiɔ kuwεεε. ³⁸ Nɔ Jesu í ni má, inei nsei ɲa ilu dulum ɲai iyi a kù leekìɔ Ilaaɔ ɲɲu akā. Na ɲɲu, inε iyi wa ce anyɔi amu Amai Amanε, walakɔ wa ce anyɔi idem si waju ɲɲa, amu mɔ an ce anyɔi lafɛε waati iyi an nyi wa. Nɔ waati iyi an nyi wa an nyi wai do amboei Baam do amalekaε ɲa ajɔ.

9

¹ Nɔi Jesu í sɔ ɲa má í ni, ntɔ ntɔ, inε ɲa iyi à wa ihɛ si nsei, gɔgɔ ɲɲa ɲa aa ye bommai Ilaaɔ wa naa do gbugbā a bei a ku.

Arai Jesu í daana

(Cɔ Matie 17:1-13; Luku 9:28-36)

² Si anyii ajɔ mεefa Jesu í kpe Piεε do Zaaki do Zāa í nya ɲa ikā nɔ à koo à gū iri kuta nla gɔ aɲa duusɔɔ. Si bei à waa cɔɔ ɲɔi à ba arae í kpaasi. ³ Nɔi jaaε ɲa wa daana jiiida í fūuta pai pai hee inε gɔ kù wεε si andunya ihɛ iyi á yɔkɔ ku fɔ acɔε ku fūuta bεεβε má. ⁴ Si anyiε ɲɔi Elii do Moizi à faata wa à waa baa ide ku fɔ. ⁵ Nɔ Piεε í sɔ Jesu í ni, Mεetu, á sīa ka maa wa ihɛ. Jò ka ce ilei acɔ mεeta, akā titeε, akā mɔ ti Moizi, akā mɔ ti Elii. ⁶ Wa fɔ bεεbei si na iyi í jò njo í mu ɲa hee í jò kù mà baa bei á ni. ⁷ Nɔi bukɔɔ gɔ í naa í bii ɲa, nɔ hai si bukɔɔu à gbɔ ide ku fɔ gɔ í ni, inε ihɛi í je amam, n̄ buu jiiida jiiida. I ya gbɔ ideε ɲa. ⁸ Nɔi gbakā mɔcɔe ɲau à cɔ bii fei, nɔ a kù ye inε gɔ bii kù je Jesu ɲɲu akā do aɲa taka ɲɲa.

⁹ Nɔi à waa kita wa hai iri kutau nɔ Jesu í sɔ ɲa í ni a mà sɔ inε gɔ mii iyi à ye hee ɲɲu Amai Amanε koo ku nɔ ku jli hai si balε má. ¹⁰ Nɔ à jirima ide iyi í sɔ ɲau amma à waa bee nje ide à waa ni, yoomai í je inε ku ku nɔ ku jli má. ¹¹ Nɔ à bee Jesu à ni, na mii í ce woo kɔ inε ɲa si wooda ɲau à ni Elii á tako Kirisi

ku naa. ¹² Nɔi í je ɲɲa í ni, ntɔi Eliii á tako ku naa ku teese mii fei sāa sāa. Amma kukɔi idei Ilaaɔ í ni má, inε ɲa aa kpā Amai Amanε iju jiiida nɔ a dondaε, mà iboi. ¹³ Amma n̄ wa n sɔ ɲe iyi Elii í naa tā, nɔ inε ɲa à wahalae bei à bi, si bei kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ.

Jesu í faaba ama gɔ iyi í ne inei inɔkɔ

(Cɔ Matie 17:14-21; Luku 9:37-43a)

¹⁴ Waati iyi Jesu do mɔcɔ mεeta ɲau à waa to wa kɔkɔi mɔcɔ bubu ɲau, ɲɔi à ye zamaa nla nla gɔ í kaako ɲa, do woo kɔ inε ɲa si wooda gɔ ɲa iyi à waa ba ɲa kakɔɔ ku ce. ¹⁵ Iyi inε ɲau à ye Jesu gbakā à biti nɔ à sei à koo à cɔo fɔɔ. ¹⁶ Nɔi Jesu í bee mɔcɔe ɲa í ni, kakɔi mii ì waa ce inε ɲa. ¹⁷ Nɔi si inɔi zamaau inε akā í jεaa í ni, Mεetu, n̄ naae ama inεmɔkɔm wa si na iyi í jò í ne inei inɔkɔ iyi í jò ci ya fɔ ide. ¹⁸ Waati iyi í dede siε fei í ya kεkεε ilei nɔ gelee ku ce antɔ foko ku maa ɲɔ inyi nɔ ku kasām. Wee n̄ tɔɔ mɔcɔe ɲa a leleaa, amma a kù yɔkɔ. ¹⁹ Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, inε hai dasi naane ɲa, hee waati yoomai an maa n wa inɔ ɲɲe. Ma hee waati yoomai an maa n temuaɔ ɲe. I naam amau wa ihɛ ɲa. ²⁰ Nɔ à naae wa. Iyi amau í ye Jesu gbakā, ɲɔi inei inɔkɔu í yayae do gbugbā, nɔ amau í cuku ile wa bimbili í ce antɔ foko si gelee. ²¹ Nɔ Jesu í bee baaε í ni, hai waati yoomai inei inɔkɔu ihɛ í muu. Nɔi baau í jεaa í ni, hai waati iyi í wεε keekei. ²² Nɔ inei inɔkɔu í ne dɔɔnεei ku dasiε inɔ inai walakɔ inɔ inyi ku ba ku kpaε. Amma, bii aa yɔkɔ i ce ngɔgɔ, ce araare nwa, i sobi wa. ²³ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, ì ni bii an yɔkɔ wó. Inε iyi í dasi naane á yɔkɔ ku ce fei ndεε. ²⁴ Nɔi gbakā baai amau í dɔ anu nla gɔ í ni, n̄ dasi naane. Sobim ku ba n màd n sika si naane ku dasim.

²⁵ Iyi Jesu í ye akpɔi inε ɲau wa kɔɔsi à sei à waa naa bi ti ɲɲu ɲɔi í lasi inei inɔkɔu í ni, awɔ iyi ì ya dasi inε dekɔ ku mɔngɔ ide ku fɔ, amui n̄ ni, fita si amau nɔ i màd nyi wa siε má. ²⁶ Nɔi inei inɔkɔu í dɔ anu nɔ í yaya amau do gbugbā í bei í fita. Nɔi amau í kasām hee inε nkpɔ í ni í kui. ²⁷ Amma Jesu í mu awɔε í dedeε nɔ amau í leekɔ.

²⁸ Si anyiε Jesu í lɔ kpasε gɔ, ɲɲu do mɔcɔe ɲa aɲa duusɔɔ. Nɔi mɔcɔe ɲau à beεε à ni, na mii í ce awa a kù yɔkɔ a kù lele inei inɔkɔu. ²⁹ Nɔi Jesu í je ɲɲa í ni, do kutɔɔ ɲɲu akāi aa yɔkɔ i nyaɔ dimii inei inɔkɔu be ɲa.

Jesu í nyi wa fɔ idei ikue do kujɛ má
(Cɔ Matie 17:22-23; Luku 9:43b-45)

³⁰ Si anyie, Jesu do mɔcɔe ɲa à ne hai be nɔ à koo à dabii dabii si ilei Galilee. Wee Jesu kù bi ine ɲa a mà bii nɲu í wa, ³¹ domi wa kɔ mɔcɔe ɲau si cio nɔ í sɔ ɲa í ni, aa mu amu Amai Amane a daa ine ɲa si awɔ. Aa kpam, amma si ajɔ mɛetasia an jì hai si bale má. ³² Amma mɔcɔe ɲau a kù gbɔ yaasei ideu, nɔ à waa ce njoì ku beee.

Yooi í je ine ngbo
(Cɔ Matie 18:1-5; Luku 9:46-48)

³³ Nɔi à to wa Kapɛranumu. Waati iyi à to kpasɛ ɲoi Jesu í bee mɔcɔe ɲa í ni, kakɔi mii ì waa ce wa si kpãau be ɲa. ³⁴ Nɔi à coko, domi hai kpãa à waa ce kakɔ wai aɲa duusɔɔ a ba a mà ine iyi í je ine ngbo. ³⁵ Nɔi Jesu í buba, nɔ í kpe amanɛ maateeji ɲau í sɔ ɲa í ni, ine iyi wa bi nɲu ku je ine sinte, lafɛi á je inei ankãanyii ine fei nɔ ku je woo ce icei ine fei. ³⁶ Nɔi í so ama keeke gɔ í leeki si anini nɲa, nɔ í so amau si ikpae, í bei í sɔ ɲa í ni, ³⁷ ine iyi í gba ama keeke bei ine ihɛ na irim, amui í gba. Ine mɔ iyi í gbam, kù je amu akãi í gba, ine iyi í bem wai í gba.

Ine iyi kù je mbɛe nwa ine nwai
(Cɔ Luku 9:49-50)

³⁸ Nɔi Zãa í sɔ í ni, Mɛetu, à ye ine gɔ iyi í ya maa lele inei inɔko ɲa do irie, nɔ à kɔa domi kù waa tooe kù je ine nwa. ³⁹ Amma Jesu í jɛaa í ni, i maà kɔa ɲa. Ine gɔ kaa yɔkɔ ku ce maamaake do irim nɔ bii í tekɛe gbakã ku fɔ laalɔm má. ⁴⁰ Do ntɔ, ine iyi kù je mbɛe nwa ine nwai. ⁴¹ Ntɔ ntɔ, ine iyi í mu nɲe inyi ku mɔ na irim, si na iyi í jò ì je titom ɲa, lafɛe kaa kua ribae pai.

Idei dulum
(Cɔ Matie 18:6-9; Luku 17:1-2)

⁴² Nɔi Jesu í sɔ ɲa má í ni, ine iyi í dasi ine akãi ama keeke ɲa iyi à dasim naaneu ihɛ kurara, í tia a dĩa lafɛe alɔ gɔ si kɔɔe, nɔ a sɔsie si tenku. ⁴³ Bii í je awɔ akãei wa dasie kurara, buu. Á tia i lɔ si kuwɛe iyi ci ya tã do awɔ akã do iyi aa ne awɔ minji fei nɔ i lɔ si inyai wahala si ina iyi ci ya ku. [⁴⁴ Tengi be kokoo ku ɲɔ ara ɲa a kaa ku nɔ inau mɔ kaa ku.] ⁴⁵ Bii í je kute akãei wa dasie kurara, buu. Á tia i lɔ si kuwɛe iyi ci ya tã do kute akã do iyi aa ne kute minji fei nɔ i lɔ si inyai wahala. [

⁴⁶ Tengi be kokoo ku ɲɔ ara ɲa a kaa ku nɔ inau mɔ kaa ku.] ⁴⁷ Nɔ bii í je iju akãei wa dasie kurara, nyaa. Á tia i lɔ si bommai Ilaaɔ do iju akã do iyi aa ne iju minji fei nɔ i lɔ si inyai wahala. ⁴⁸ Tengi be kokoo ku ɲɔ ara ɲa a kaa ku nɔ inau mɔ kaa ku.

⁴⁹ Ntɔ ntɔ si bei à ya fãsi ɲa fei imu, beɛbe mɔi ine fei à ye ijuukpã iyi í ye bei ina ku cɔ laakae.

⁵⁰ Imu mii nɛɛi, amma bii didɔi imu í ku, mii aa dasi í jò ku dɔ má ɲa. ⁵¹ Inɛ fei í sĩa i ye bei imu ɲa, i maa gbɔ si nɲe ɲa.

10

Jesu wa fɔ idei nɲe ku kai abo do mako
(Cɔ Matie 19:1-12; Luku 16:18)

¹ Nɔi Jesu í ne hai be í bɔ ilei Zudee. Si anyie nɔ í kua í bɔ ikpa icei idoì Zuudɛɛ. Nɔi zamaa gɔ í tɔtɔ kɔkɔe má, ɲoi í lɔsi ku kɔ nɲa si cioi idei Ilaaɔ si bei í ne dɔɔnɛi ku ce.

² Nɔi Farisi gɔ ɲa à naa bi tɛɛ ku ba a cɔ laakae, nɔ à beee bii í je amanɛ í ne kpãa ku kasi aboe. ³ Nɔi Jesu í je nɲa í ni, si ideu be, wooda yoomai Moizi í kɔ nɲe wo. ⁴ Nɔi à ni, Moizi í ni, bii ì waa kasi aboe aa ceaa tiaì nɲe ku kɔ i bei i kasi. ⁵ Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, na ido ku le nɲei í jò Moizi í kɔ nɲe beɛbe. ⁶ Amma hai sinte, waati iyi Ilaaɔ í taka andunya, í ce inemakɔi do inaabo. ⁷ Na nɲu, makɔ á jò iyeò baɛe nɔ nɲu do aboe a maa wee ⁸ nɔ aɲa minji fei a baa a je ara akã. Si beɛbe a kù je aɲa minji má, ara akã dei à je. ⁹ Na nɲu, amanɛ ku ne ku fɛɛfe mii iyi Ilaaɔ í tɔtɔ.

¹⁰ Iyi í fɔ beɛbe í tã ɲoi à bɔ kpasɛ nɔ mɔcɔe ɲau à waa beee ide si ide akãu má. ¹¹ Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, ine iyi í kasi aboe nɔ í so mmue dulum nii í ce bi abo sinteu si na iyi í jò í ce sakara. ¹² Beɛbe mɔi bii inaabo í kɔ mɔkɔe nɔ í so mɔkɔ titɔ í ce sakarai.

Jesu í weea ama keeke ɲa
(Cɔ Matie 19:13-15; Luku 18:15-17)

¹³ Nɔi ine ɲa à gbã ama keeke ɲa à naaa Jesu wa ku lu ɲa. Amma mɔcɔe ɲau à waa lasi ine ɲa iyi à naaò ɲa wa. ¹⁴ Iyi Jesu í ye mii iyi à waa ceu, ɲoi idoɛ í kɔ, í sɔ ɲa í ni, i jò amu ɲau a naa bi tom, i maà ganji ɲa. Domi Ilaaɔ í je ilaalui ine ɲa iyi à jò ɲa. ¹⁵ Ntɔ ntɔ, ine iyi kù waa sĩa Ilaaɔ iri ile bei ama keeke, Ilaaɔ kaa je ilaalui lafɛe pai. ¹⁶ Nɔi í so amu ɲau si ikpae í lesi aɲa fei awɔ, nɔ í wee nɲa.

*Idei ilu fia gɔ**(Cɔ Matie 19:16-30; Luku 18:18-30)*

¹⁷ Nɔi Jesu í dasi kpãa. Iyi wa ne, nɔi ine gɔ í sei wa í naa í gule si wajue í ni, Mɛetu, awɔ ine nɛɛɛ, mii an ce n baɔ kuwɛɛ hai tã. ¹⁸ Nɔi Jesu í beɛɛ í ni, na mii í ce ì waa kpem ine nɛɛɛ. Ine gɔ kù wɛɛ iyi í je nɛɛɛ bii kù je Ilaaɔ nɔi akã. ¹⁹ Ì mà sãa sãa mii iyi wooda í ni. Mii iyi wooda í ni wee, maà kpa ine, maà ce sakara, maà ce ile, maà jɛa ine gɔ sɛɛda ibo, maà takii ine gɔ, jirima iyeɔ baɛɛ. ²⁰ Nɔ ineɛu í ni, Mɛetu, ñ wa n jirima iyi be fei tã hai keekem. ²¹ Nɔi Jesu í cɔ ineɛu do kubi nɔ í ni, í gbeɛ mii akã. Koo i ta mii iyi ì ne fei nɔ i kpɛa ilu are ña fia. Bii ì ce beɛbe aa ba amani jiida lelei Aɔ. Si anyie nɔ i naa i toom. ²² Ide iyi Jesu í fɔu kù dɔa ineɛu si. Nɔ si bei í je ilu amani nla nla nɔi í sinda wa ne do inɔ ku fɔ.

²³ Nɔi Jesu í cɔ ine ña iyi à kaakoɛu nɔ í sɔ mɔcɔɛ ña í ni, á gaabu hee ku caa ilu fia ku jesi Ilaaɔ ku je ilaalue. ²⁴ Nɔi mɔcɔ ñau à bití do ide iyi Jesu í fɔu. Nɔ Jesu í ni má, kpaasim ña, á gaabu hee ku caa ine ku jesi Ilaaɔ ku je ilaalue. ²⁵ Í faalaa kpookpo ku lɔ si iwoi abɛɛ do iyi ilu amani á jesi Ilaaɔ ku je ilaalue. ²⁶ Nɔi mɔcɔɛ ñau à bití hee í caa nɔ à bee nje à waa ni, bii beɛbei nɔ yooi á ba faaba. ²⁷ Nɔi Jesu í cɔ ña tii, nɔ í ni, bi amane ñai kaa ce, amma bi Ilaaɔ á ce, domi Ilaaɔ ci ya mɔngɔ ngɔgɔ.

²⁸ Nɔi Piɛɛ í sɔɔ í ni, wee, à jò mii fei tã à waa tooɛ. ²⁹ Nɔi Jesu í ni, ntɔ ntɔ, ine iyi í jò kpasɛɛ wa, walakɔ igbãɛ ña walakɔ ifɔɛ ña walakɔ weɔɛ ña, walakɔ iyeɔ baɛɛ, walakɔ amaɛ ña, walakɔ ikoɛ ña na irim do na laabaau jiidau, ³⁰ baa hai si andunyau ihɛ á ba mii ñau be fei ikɔ cɔ. Á ba kpasɛ ña, do igbã do ifɔ ña do weɔ ña, do iye ña, do amu ña, do iko ña, nɔ si antɛ á ba wahala mɔ má. Nɔ ala á ba kuwɛɛ iyi ci ya tã. ³¹ Amma ine ña iyi à je inei waju ña si nsei, nkpɔ ña á na ku je inei anyi ña nɔ inei anyi ña mɔ aa na a je inei waju ña.

*Jesu wa fɔ ide ikuɛ do kujɛ ise gbɛɛtasia**(Cɔ Matie 20:17-19; Luku 18:31-34)*

³² Nɔ Jesu do mɔcɔɛ ña à dasi kpãa má, nɔi takɛ wa cua ña. À waa bɔ Zeruzalɛmu. Nɔi njo í mu mɔcɔɛ ñau nɔ ine mmu ña iyi à waa too anyi ñau, zigi ña í da. Nɔi Jesu í nya mɔcɔ maateeji ñau ikã í lɔsi ku sɔ ña

mii iyi á na ku ba nɔi. ³³ Í ni, wee à waa bɔ Zeruzalɛmu. Bei aa mu amu Amaí Amanɛ a dasim awɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ña do woo kɔ ine ña si wooda ña. Aa ye taalem a ni a kpam. Si anyie nɔ a dasim si awɔi dimi mmu ña, ³⁴ aa yaakom nɔ a tusim antɔ, aa tɛem kpɔtɔɔ, nɔ a kpam. Nɔ si ajɔ mɛɛtasia an jì má hai si bale.

*Kutɔi Zaaki do Zãa**(Cɔ Matie 20:20-28)*

³⁵ Nɔi Zaaki do Zãa, amai Zebedee ña, à bɔ bi Jesu à sɔɔ à ni, Mɛetu, à waa bi i ce nwa mii iyi à waa tɔɔɛ. ³⁶ Nɔ í bee ña í ni, mii ì bi n ce nɔi ña. ³⁷ Nɔi à jɛaa à ni, waati iyi aa na í je bomma do amboe, jò ka buba ine akã awɔ nɔi, ine akã mɔ awɔ cangɛ. ³⁸ Nɔ Jesu í ni, i kù mà mii iyi ì waa tɔɔm ña mɔm. Aa yɔkɔ i temuaɔ ijuukpã iyi an ye ña? Zaka bei ine ña aa kpãm iju á caa. Aa jesi aa ce nɔi dimie ña? ³⁹ Nɔ à ni aɔa aa yɔkɔ. Nɔ í sɔ ña má í ni, ntɔi, aa ye ijuukpã iyi an ye ña. Zaka bei ine ña aa kpãm iju, beɛbei aa cea ñe mɔ. ⁴⁰ Amma kù je amui an cica ine ña iyi aa buba canga do njem. Bi ku bubau be, ine ña iyi à cea sɔɔlue, aɔai aa buba si.

⁴¹ Nɔi mɔcɔ mɛɛwa ñau à gbɔ ideu nɔ ido nɔi í kɔɔ Zaaki do Zãa. ⁴² Nɔi Jesu í kpe ña í ni, ñe mɔ ì mà ña si andunyau ihɛ ilaalɔ ña à ya maa taa ine ña ña gbugbãi. Nɔ ine ngbo ña mɔ a maa nyisi yiiko ña. ⁴³ Amma bi tu ñe kaa ce beɛbe. Ine nɔi iyi wa bi nɔi ku je ine ngbo, nɔi á je woo ce nɔi icɛ. ⁴⁴ Beɛbe mɔi ine iyi wa bi nɔi ku je woo cua nɔi, nɔi á je arui ine fei. ⁴⁵ Beɛbe mɔi baa amu Amaí Amanɛ n kù naa ine ña a ceem icɛ, amma amui an ce ña icɛ, nɔ n na kuwɛɛm n yaɔ ine nkpɔ hai si dulum.

*Jesu í jò fɛɛju gɔ iyi à ya kpe Baatimee í ye ilu**(Cɔ Matie 20:29-34; Luku 18:35-43)*

⁴⁶ Si isɛɛneɛu Jesu do mɔcɔɛ ña à to Zeriko nɔ à waa fita hai be. Waati iyi à waa fitau zamaa nla gɔ wa too ña. Wee fɛɛju woo bara gɔ iyi à ya kpe Baatimee, amai Timee, wa buba ití kpãa wa bara. ⁴⁷ Iyi í gbɔ à ni Jesu inei Nazaretiui wa lɔ, nɔi í wasi ku dɔ anu wa ni, Jesu, tɔkui Davidi, ce araarem. ⁴⁸ Nɔ ine nkpɔ wa la sie à waa ni ku koko. Amma béi à waa ni ku cokou, beɛbe mɔi í ya dɔ anu hee lele ku maa ni, tɔkui Davidi, ce araarem. ⁴⁹ Nɔi Jesu í leekí í ni a kpoo wa.

Nɔ à kpe fɛɛjuu wa à sɔɔ à ni, maà jè inɛ ku fɔ, dede wa. Jesu wa kpeɛ. ⁵⁰ Nɔi fɛɛjuu í nyɔ kumboɔɛ í dede gbakã í koo bi Jesu. ⁵¹ Nɔ Jesu í beɛɛ í ni, mii ì bi n ceeɛ. Nɔi fɛɛjuu í jɛaa í ni, Mɛɛtu, ñ bi n ye ilui. ⁵² Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, koo. Naanɛɛ í faabaɛ.

Nɔi gbakã í yɔkɔ í ye ilu, nɔ í too Jesu si isɛnɛɛu.

11

Jesu wa lɔ inɔ ilu Zeruzalɛmu

(Cɔ Matie 21:1-11; Luku 19:28-40; Zãa 12:12-19)

¹ Jesu do mɔcɔɛ ɲa à maai Zeruzalɛmu wa. À wa tengii Betifaze do Betani, nɔ à to Geetei Olivie ɲau. Nɔi Jesu í be mɔcɔ minjie gɔ ɲa, ² í sɔ ɲa í ni, i bɔ ilu iyi í wa waju nɲeu be. Bii ì lɔ iluu gbakã ɲa aa ye ama gbankɛɛ gɔ wa so be iyi inɛ gɔ kù gũu titã. I fũu nɔ i naam wa ihɛ ɲa. ³ Bii inɛ gɔ í beɛ ɲɛ í ni, na mii í ce ì waa fũu ɲa, i ni Lafɛi í nɛ bukaataɛ nɔ á sindo wa ihɛ nsei.

⁴ Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tã ɲɔi inɛ ɲau à koo. Nɔ à ba ama gbankɛɛu wa so si andei ile gɔ itfi kpãa, ɲɔi à fũu wa. ⁵ Nɔ si inɔi inɛ ɲa iyi à wa beu inɛ gɔ ɲa à beɛ ɲa à ni, mii ì waa ce be ɲa. Beirei í ce ì waa fũu ama gbankɛɛu ɲa. ⁶ Nɔi à jɛ ɲɲa si bei Jesu í fɔu wo. Nɔ inɛ ɲau à jɔ à nɛð. ⁷ Nɔi à naaa Jesu ama gbankɛɛu wa. Nɔ à té si ibɔ ɲɲa ɲa Jesu í bei í gũ antaɛ í buba si. ⁸ Nɔi inɛ nkpɔ gɔ ɲa à tɛ jaɛɛ ɲɲa ɲa si kpãa, inɛ gɔ ɲa mɔ à da wua ɲa wa hai iko ɲa à waa tɔɔ si kpãau. ⁹ Inɛ ɲa iyi à waa cua Jesu do inɛ ɲa iyi à waa tooɛ fei à wasi ku dɔ anu à waa ni, à waa saabuɛ. Aɔ Lafɛɛ ku weɛɛ, awɔ iyi ì waa naa do iriɛ*. ¹⁰ Ilaaɔ ku weea bomma iyi wa naa. Ku weea bommai Davidi, bala nwa. Ka saabu Ilaaɔ hee lele.

¹¹ Nɔi Jesu í to Zeruzalɛmu, í koo í lɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Nɔi í cɔ mii fei í kaakoɛ. Iyi í ye idũ wa dũ ɲɔi í bɔ Betani do mɔcɔ maateeji ɲau.

Jesu í ceekpe jɲi ndii figi

(Cɔ Matie 21:18-19)

¹² Iju kumáɛ Jesu do mɔcɔɛ ɲa à waa nɛ hai Betani ku ba a bɔ Zeruzalɛmu má. Nɔi ari wa kpa Jesu. ¹³ Nɔ í hɔnnɛ jɲi ndii figi gɔ do wuaɛ ɲa. Nɔi wa bɔ ku cɔ mà á ba siɛ iso. Amma iyi í to kɔkɔɛ í ba weɛ wua ɲai fei domi kù jɛ

waatii kusoi figi. ¹⁴ Nɔi í sɔ jɲi nɔu í ni, inɛ gɔ kaa jɛ isoɛ má ajɔ kãma.

Nɔ mɔcɔɛ ɲau à gbɔ ideu.

Jesu í wa bantumai kpasɛi Ilaaɔ

(Cɔ Matie 21:12-17; Luku 19:45-48; Zãa 2:13-22)

¹⁵ Waati iyi à to Zeruzalɛmu Jesu í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Nɔ í lɔsi ku lele woo ta iwò ɲa do woo ra iwo ɲa iyi à wa be. Í fuka fuka taabui woo kpaasi fia ɲa do kitãi woo ta ankasiidi ɲa. ¹⁶ Kù jɛ inɛ kãma ku so aso gɔ si inɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ be. ¹⁷ Nɔi í sinti ku kɔ inɛ ɲau si cio í ni, à kɔɔ à ni, Ilaaɔ í ni ilei nɲu ile bi ku tɔɔi inɛ feii á jɛ. Amma inɛ weɛ ì coo bi ku tɔtɔi ile ɲa.

¹⁸ Iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲau à gbɔ ideu be, ɲɔi à waa de kpãa iyi aa kpað Jesu, domi à waa ce nɲɔɛ si na iyi í jɔ zamaau fei í biti do saabui cioɛ.

¹⁹ Iyi ale í lɛ ɲɔi Jesu do mɔcɔɛ ɲa à fita hai inɔ iluu.

Idei Jesu do jɲi ngbe

(Cɔ Matie 21:20-22)

²⁰ Nɔi à waa lɔ daakɔ, nɔ à ye jɲi ndii figiu í gbɛ hee do icãɛ ɲa fei. ²¹ Wee Piɛɛ wa ye gigii mii ɲa iyi í tako í ceu, ɲɔi í sɔ Jesu í ni, Mɛɛtu, cɔ jɲi iyi ì ceekpeu í gbɛ. ²² Nɔi Jesu í sɔ mɔcɔɛ ɲa í ni, i dasi Ilaaɔ naanɛ ɲa. ²³ Ntɔ ntɔ, bii inɛ gɔ í sɔ iri kutau ihɛ í ni, dede hai be i koo i dasi tenku nɔ kù waa sika si idɔɛ, bii í dasi naanɛ, beɛbe mɔi á ce. ²⁴ Na iyi ihɛi ñ wa n sɔ ɲɛ, mii iyi ì waa tɔɔ si kutɔɔ nɲɛ fei, i dasi naanɛ iyi ì baa tã ɲa nɔ beɛbe mɔi á ce nɲɛ. ²⁵ Waati iyi ì dede ì leekì ì waa bi i ce kutɔɔ ɲa, bii ì nɛ ide gɔ do inɛ gɔ ɲa i kpa idei kurara iyi í wa si gãmei inɛð ɲa titã ku ba Baa nɲɛ mɔ iyi í wa lele ku kpa idei dulum du ɲɛ. [²⁶ Amma bii inɛ taka nɲɛ i kù waa kpa idei kurara iyi inɛ ɲa à ce nɲɛ, Baa nɲɛ mɔ iyi í wa lele kaa kpe idei kurara nɲɛ.]

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa

(Cɔ Matie 21:23-27; Luku 20:1-8)

²⁷ Nɔi à nyi à bɔ Zeruzalɛmu má. Iyi Jesu wa dabii si bantumai kpasɛi Ilaaɔ ɲɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲau do inɛ ngbo ɲau à naa bi tɛɛ,

* 11:9 à waa saabuɛ do feei gerɛki hozanaì à ya ni.

28 à beee à ni, mii ña iyi ì waa ceu ihẽ, yooi í nae kpãa iyi ì waa cooò. Do yiikoí yooi ì waa cooò. 29 Ñoi Jesu í je ñña í ni, amu mɔ an bee ñe ide gɔ. Bii ì yɔkɔ ì jɛem ña, an sɔ ñe inɛ iyi í nam yiiko ñ wa n ceò mii ñau ihẽ. 30 Hai iwoi Zãa í ba yiiko iyi í dasiò inɛ ña inyi. Hai bi Ilaaã de, ma hai bi amanɛ ña. I jɛem ña. 31 Nɔ à busi ñje à waa ni, beirei aa ka jɛaa. Nsei nɔ, bii à jɛaa à ni hai bi Ilaaã, á bee wa beirei í ce a kù dasi Zãa naanɛ. 32 Bii à nɔ à ni hai bi amanɛ ñai, to. Wee à fɔ beebɛi si na iyi í jò à waa ce ñjoi zamaau, domi zamaau fei í jesi iyi Zãa waliíi kam kam. 33 Ñoi í jò à jɛa Jesu à ni, a kù mà. Nɔ Jesu mɔ í sɔ ña í ni, to, debei amu mɔ, n kaa n sɔ ñe yiikoí inɛ iyi ñ wa n ceò mii ñau ihẽ.

12

Mɔndai gaanɔma laalɔ ña

(Cɔ Matie 21:33-46; Luku 20:9-19)

1 Si anyii ññu, Jesu í lɔsi ku sɔ ña ide do mɔnda. Í ni, inɛ gɔ í ce ikoɛ, í lɔ si jii ndii rezɛɛ ña nɔ í ce kaa í kaakoɛò. Nɔ í ce bi ku fɔ inyii isoɛ. Nɔ í cã tafa bii ku degbe ikou. Ñoi í so gaanɔma ña í dasi ña si ikou a maa logooɛ, í bei í bɔ ilu koo kpɛ bɛ. 2 Waati iyi jii ñou í so í to ku ka ñoi í bɛ woo ce ice gɔ bi gaanɔma ñau koo gba iyi í je ti ññu wa. 3 Ñoi à muu à cãa nɔ à lelee í ne awɔ ngbɛ. 4 Nɔ ilu ikou í bɛ woo ce ice mmu má bi tu ña. Ñoi à bu ññu mɔ nɔ à cãa si iriɛ. 5 Nɔ í bɛ amanɛ mɛetasia nɔ à cãa à kpaa. Beebɛi à cea inɛ nkpɔ má. Á cã inɛ gɔ ña nɔ à kpa inɛ gɔ ña mɔ. 6 Nsei í gbe ama abíi ilu ileu iyi í bi jiiida jiiida. Ññui í bɛ do ankãanyi í ni, aa jirima amam. 7 Amma waati iyi amaɛu wa to, woo ce ice ñau à fɔ aña duusɔ à waa ni, i cɔ inɛ iyi á na ku je tubuu. Ka kpaa nɔ tubuu ku baa ku je tu wa. 8 Ñoi à muu à kpaa nɔ à soo à koo à nyɔ do alalai kaa.

9 Ñoi Jesu í ni, to, bebei beirei ilu ikou takae á ce ñña. Á koo ku kpa ñai nɔ ku de inɛ mmu ña ku dasi ña ikou. 10 To, i kù cio kukɔi ideí Ilaaã ña tengi bii í ni, Kuta iyi woo ma ña à kɔsiu Ññui í baa í je kuta sintei icui ileu.

11 Aɔ Lafɛi í coo, nɔ í mu wa biti.

12 Iyi Jesu í fɔ beebɛi í tã ñoi inɛ ngboi Zuifu ñau à waa de Jesu ku mu, domi à mà na irii

añai í kpa mɔndau. Amma si bei à waa ce ñjoi zamaau, ñoi í jò à jò à nɛ.

Fiai lempoo ku sã

(Cɔ Matie 22:15-22; Luku 20:20-26)

13 Ñoi inɛ ngboi Zuifu ñau à bɛ Farisi gɔ ña do inɛi Herodu gɔ ña bi Jesu a koo a lea taai ide. 14 Iyi à to bi tɛɛ nɔ à sɔ à ni, Mɛɛtu, à mà iyi ì ya fɔ ntɔ. Beebɛ mɔi i kù waa ce ñjoi inɛ gɔ, domi i ci ya cɔ ijui amanɛ ña, amma ì waa kɔ inɛ ña si ideí Ilaaã do ntɔ. Í sã ka sãa ilaalu Sezaa fiai lempoo? Mà ka maà sãa. 15 Amma Jesu í mà muafiti ñña, nɔ í ni, beirei í ce ì waa leem taai ide ña. I naam kpekele akã wa n cɔ ña. 16 Ñoi à naa akã wa. Nɔ Jesu í bee ña í ni, fotooi yooi í wa si kpekeleu ihẽ nɔ irii yooi à kɔ si. Ñoi à jɛaa à ni, ti Sezaai. 17 Ñoi Jesu í sɔ ña í ni, to, i sãa Sezaa iyi í je tɛɛ ña. Nɔ i sãa Ilaaã mɔ iyi í je tɛɛ ña. Ñoi inɛ ña à biti ntɔ ntɔ do yaase bei í fɔò ide.

Idei kujji iku ña

(Cɔ Matie 22:23-33; Luku 20:27-40)

18 Ñoi Sadusi gɔ ña à naa bi Jesu. Añai à ya maa ni iku ña a kaa jì. Iyi à to wa bi Jesu ñoi à beee à ni, 19 Mɛɛtu, tako wo Moizi í kò nwa í ni, bii inɛ gɔ í ku í jò aboɛ, nɔ ññu do aboɛu a kù ne ama, ifɔɛ ku so jaaãu ku ba ku bía igbãɛ ama. 20 Wee, inɛ mɛɛje gɔ ña à wɛɛ iyi à je amai baa akã. Igbã ñña í so abo nɔ í ku, ññu do aboɛ a kù ne ama. 21 Ñoi inɛ minjisiau í so jaaãu nɔ ññu mɔ í ku, kù ba ama. Ñoi inɛ mɛɛtasia mɔ í ce beebɛ má. 22 Nɔ aña mɛɛje iyi à so abou fei à kù, baa inɛ akã ñña kù ba ama. Si anyi ñña, ñoi abou mɔ í na í ku. 23 To, aɔ iyi iku ña aa na a jì, aboi yoo ññai á je, si bei aña mɛɛjeu fei à soo aboi. 24 Ñoi Jesu í je ñña í ni, ì waa rara ñai si na iyi í jò ì kù mà gbugbãi Ilaaã ña hee ma je mii iyi kukɔi ideɛ wa fɔ. 25 Ntɔ ntɔ, si waati iyi iku ña aa na a jì, waati beebɛ inɛmɔkɔ do inaabo ña a kaa so ñje má, amma aa yei bei amaleka ña. 26 Iyi í je ti ideí kujji iku ña, Moizi í kɔ si tiaɛ tengi bii wa fɔ ideí ama jii ñou. Tengi bei Ilaaã í sɔò ide gɔ. Í ni ññu Aɔ Lafɛi Aburahamui, do ti Izaaki, do ti Zakɔbu. I kù cio ideu bɛ ña? 27 Bii Ilaaã í ni ññu í je Lafɛi inɛ gɔ ña iyi à kù, iyi bɛ wa nyisi iyi inɛ ñau à wɛɛ baa bii à ku. Ntɔ ntɔ, Ilaaã kù je Lafɛi iku ña, Lafɛi inɛ ña iyi à wɛɛi. Debei ì kù ye iyi ì wa si kurara nla nla ña?

*Wooda iyi í re**(Cɔ Matie 22:34-40; Luku 10:25-28)*

²⁸ Nɔi inɛ akāi woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲau í gbɔ à waa ce kakɔɔu. Í yɛ iyi Jesu í jɛa Sadusi ɲau í ce nɛɛ. Nɔi í bɔ bi Jesu í beɛɛ í ni, si wooda ɲau fei yoomai í re. ²⁹ Nɔi Jesu í jɛaa í ni, wooda iyi í reu wee. I de itfi i gbɔ, inɛ inɛi Izireli ɲa. Ilaaɔ Lafɛɛ nwa, nɲu akāi í je Lafɛɛ. ³⁰ Bi Aɔ Lafɛɛɛ do idɔɛ fei, do lasabue fei, do gbugbāɛ fei. ³¹ Minjisiau wee. Bi inɛ mmu ɲa bei ì bi arae. Wooda gɔ kù wɛɛ iyi í re beɛbe má. ³² Nɔi woo kɔ inɛ ɲa si woodau í sɔ Jesu í ni, í sɪa Mɛɛtu. Ide iyi ì fɔu ntɔi. Ilaaɔ akāi í wɛɛ, nɔ Lafɛɛ gɔ kù wɛɛ má bii kù je nɲu akāu. ³³ Amanɛ ku bi Ilaaɔ do idɔɛ fei, do lasabue fei, do gbugbāɛ fei, nɔ ku bi inɛ ɲa bei í bi arae, inɛ nɲu bei í sɪa í re kuwee iyi à ya jo si ina fei sāa sāa do kuwee ɲa iyi à gbe fei. ³⁴ Iyi Jesu í yɛ í je do lasabu jiiida, ɲɔi í sɔɔ í ni, í gbe keeke i jesi Ilaaɔ ku je ilaalue.

Si anyii nɲu, inɛ kāma kù je ku bee Jesu ide gɔ má.

*Davidi do inɛ iyi Ilaaɔ í cica**(Cɔ Matie 22:41-46; Luku 20:41-44)*

³⁵ Si anyii nɲu, Jesu í wasi ku kɔa inɛ ɲa si cio inɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ nɔ í bee ɲa í ni, beirei í ce woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲau à ni inɛ iyi Ilaaɔ í cicau tɔkui ilaalu Davidii. ³⁶ Davidi takae í fɔ do gbugbāi Hundei Ilaaɔ í ni,

Aɔ Lafɛɛ í sɔ Lafɛɛm í ni,

Buba si awɔ nɲem,

Hee n ce mbɛɛɛ ɲa bi ku lesi isɛɛ.

³⁷ Nɔ Jesu í ni má, to, bii Davidi takae wa kpoo Lafɛɛ, beirei á ce ku je tɔkuɛ má.

*I mu ara nɲɛ do woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲa**(Cɔ Matie 23:1-36; Luku 20:45-47)*

Nɔ zamaa nkɔɔ gɔ wa gbɔ ideí Jesu do inɔ didɔ. ³⁸ Wa sɔ ɲa si cioɛu wa ni, i mu ara nɲɛ do woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲau, aɲa iyi à ya bi a maa dabii do jaba ɲau nɔ à bi inɛ ɲa a ya ce aɲa fɔɔ do jirima si bantuma. ³⁹ À ci ya bi kaa kitāi inɛ ngbo ɲa ile bi ku ce kutɔtɔɔ, do inya sinte bi ku ce jingau ɲa. ⁴⁰ À ya takii jaaɔ ɲa a gba mii ndu ɲa ɲa fei, nɔ à ya maa ce kutɔɔ sisɔ ku ba a yɛ ɲa nɲu akā. Na ɲɔi í jò ijuukpā ɲa á la ku caa.

*Idei fia iyi abo jaaɔ gɔ í dasi**(Cɔ Luku 21:1-4)*

⁴¹ Nɔi Jesu í koo í buba kəkai kɔpakoi kɔletiu wa cɔ bei inɛ ɲa à waa dasi fia. Ilu fia gɔ ɲa à dasi fia nkɔɔ. ⁴² Nɔi jaaɔ ilu are gɔ mɔ í naa, ɲɔi í dasi kɔkɛkɛ keeke minji gɔ ɲa iyi kù re baa dala. ⁴³ Nɔi Jesu í kɔpe mɔcɔɛ ɲau í sɔ ɲa í ni, ntɔ ntɔ, jaaɔ ilu areu í dasi fia si kɔpakoi kɔletiu ihɛ í re inɛ fei, ⁴⁴ domi aɲa fei, iyi í lesi antai fia nɲa ɲai à dasi, amma abou baa do iyi í je ilu are, í dasii andi iyi í ne fei, nkāma kù gbea iyi á maa wɛɛɔ má.

13*Jesu wa fɔ ideí kpasɛi Ilaaɔ ku legɛ**(Cɔ Matie 24:1-2; Luku 21:5-6)*

¹ Nɔi Jesu wa fita wa hai bantumai kpasɛi Ilaaɔ nɔ mɔcɔ akāɛ gɔ í ni, Mɛɛtu, cɔ bei kpasɛi Ilaaɔ ihɛ í la nɔ à maa do kuta kusɪa ɲa. ² Nɔi Jesu í ni, ì waa yɛ ile nla ɲau ihɛ? Kuta baa akā kaa na ku maa lesi nɲɛ be má, aa kɛkɛɛ mbɛ fei.

*Wahala iyi á naa si waatii ankāanyii**(Cɔ Matie 24:3-14; Luku 21:7-19)*

³ Nɔi Jesu í koo í buba si iri kutai Olivieu wa cɔ ikpa kpasɛi Ilaaɔ. Nɔi Piɛɛ do Zaaki do Zāa do Anderee à wa bi Jesu aɲa nɲa. Nɔi à beɛɛ à ni, ⁴ sɔ wa waatii iyi mii nɔu be á ce. Nyinda yoomai aa ka yɛ ka ba ka mà iyi waatiu í to.

⁵ Nɔi Jesu í je nɲa í ni, i ce laakai ɲa inɛ gɔ ku maà na ku dī iju nɲɛ, ⁶ domi inɛ ɲa iyi aa na a maa naa akā akā a maa ni aɲai à je inɛ iyi Ilaaɔ í cicau aa kɔɔ. Aa dī iju inɛ nkɔɔ.

⁷ Bii ì gbɔ ibai igū amɛɛ amɛɛ ɲa do baau igū ɲa hee jiiji i maà jò idɔ nɲɛ ku dede, domi í gbe mii ɲau be fei ku cei. Amma kù nɔ kù je waatii ankāanyiu be titā. ⁸ Dimi gɔ ɲa aa ya na a maa ja do dimi mmu ɲa, nɔ ilaalu gɔ ɲa mɔ aa maa ja do ilaalu mmu ɲa. Nɔ ile á yaya si ilu gɔ ɲa, nɔ ari á ce. Nɲu be á yɛi bei ara kuro sinteí bāasí ku bei ku bí.

⁹ Amma inɛ taka nɲɛ i ce laakai. Aa na a mu nɛ a koo a na woo kiiti ɲa, nɔ a tɛ nɲɛ kɔɔtɔɔ ile bi kutɔtɔɔ ɲa. Nɔ aa bɔɔ nɛ bi ilaalu ɲa do bi ilu ile ɲa na irim ku ba i je nɲa sɛɛda ɲa. ¹⁰ Amma í gbe a waazoa inɛ ɲa laabaau jiidai Ilaaɔ si dimi fei waatii ankāanyiu ku bei ku to wa. ¹¹ Waatii iyi à mu nɛ à waa bɔ ku na woo ce kiiti ɲau, i maà ti i biti do ide iyi aa fɔ ɲa, amma bii awaatiu í to i fɔ ide iyi í naa nɲɛ si idɔ. Nɔ ide ɲa iyi aa fɔ ɲa kaa je

ide nɛ, Hundi Ilaaɔi á fɔɔ. ¹² Ine gɔ ɛa aa zamba ifɔ nɛa ɛa walakɔ igbã nɛa ɛa ku ba a kpa ɛa. Bɛɛbɛ mɔi baa ɛa aa maa cea ama nɛa ɛa. Amu ɛa mɔ aa dede si baa nɛa ɛa ku ba a kpa ɛa. ¹³ Ine fei á cé ɛɛi na irim. Amma ine iyi í temua hee kɔɔ á ba faaba.

*Faajii ide laalɔ iyi í ya beje mii ɛa
(Cɔ Matie 24:15-28; Luku 21:20-24)*

¹⁴ Nɔ Jesu í ni má, aa ye mii laalɔ iyi wa beje mii ɛa tengi bii kù jɔ ku wa ɛa. Ine iyi wa cio ide mii laalɔ ku ce laakai ku gbɔɔ sãa sãa. Waati bɛɛbɛ ine ɛa iyi á wa ilei Zudee a sa a bɔ iri kuta ɛau. ¹⁵ Nɔ ine iyi í wa antai ile sikifa, bii í kita ile ku ba ku sa ku maà bɔ ngɔgɔ ku so inɔ ile. ¹⁶ Nɔ ine mɔ iyi í wa iko ku maà nyi kpasɛ koo so kumboɔe má. ¹⁷ Waatii bɛɛbɛ wahalai bãasí ɛa do ayawo ɛa á caa mɔm. ¹⁸ I ce kutɔɔ ɛa ku ba ide sãmiu be ku maà je si sukui tütü. ¹⁹ Ntɔ ntɔ, ajɔ nɛu wahala nla nlaí á naa iyi a kù ye dimie hai sinte waati iyi Ilaaɔ í taka andunya hee ku baa nsei. Nɔ a kaa ka ye dimie má hee do ajɔ fei. ²⁰ Nɔ bii Aã Lafɛe kù jile si nɛu ku kaye kukpɔi ajɔu wo ine gɔ kaa wee má. Amma í kayee na irii ine ɛa iyi í cicau.

²¹ Waati bɛɛbɛ bii ine gɔ í sɔ ɛɛi í ni, i cɔ, ine iyi Ilaaɔ í cicau í wa ihɛ, walakɔ ine mmu gɔ ku ni í wa ihɔ, i maà dasi lafɛe naane. ²² Ine gɔ ɛa aa na a naa akã akã a maa ni anjai á je ine iyi Ilaaɔ í cicau walakɔ a ni anjai á je walii ɛa amma iboi. Aa maa ce dobu dobu do maamaake ɛa ku ba a dɛ hee do ijui ine ɛa iyi Ilaaɔ í cicau bii aa yɔkɔ. ²³ To, inɛ, i máa ce laakai ɛa. Na ɛɔi í ce n̄ wa n sɔ ɛɛi fei ndee do njuma.

*Kunai Amai Amanɛ
(Cɔ Matie 24:29-31; Luku 21:25-28)*

²⁴ Amma si ajɔ nɛu si anyii wahalau, inunu á kuku inya, cukpa mɔ kaa má inya má, ²⁵ andaiya ɛa aa cuku wa hai lele, nɔ gbugbã lele ɛa a yaya. ²⁶ Waati bɛɛbɛ ine ɛa aa ye amu Amai Amanɛ, n̄ wa n naa si kudüi ijí do gbugbã nla gɔ do amboe. ²⁷ Si anyii nɛu, an be amaleka ɛa wa si andunya gonta mɛɛu. Anjai aa bɔ bii fei a tɔtɔ ine ɛa iyi n̄ cicau. Aa tɔtɔ ɛa si andunyau fei.

*Yaase iyi jii ndii figi wa nyisi
(Cɔ Matie 24:32-35; Luku 21:29-33)*

²⁸ Jesu í ni, i cɔ mii iyi jii ndii figi wa kɔ ɛɛi si ɛa. Bii í na í ye amaawɔe ɛa á sinti ku wu wua kpɔtɔɔ í ya mà iyi ate í maaí wa mbe. ²⁹ Bɛɛbɛ mɔi, bii í ye mii ɛau be fei wa ce, i mà ɛa iyi kubaai amu Amai Amanɛ kaa kpe má, ajɔu í maaí wa mɔm. ³⁰ Ntɔ ntɔ, n̄ wa n sɔ ɛɛi, kù je inei nsei ɛa feii aa ku ideu ku bei ku ce. ³¹ Lele do ile fei á na ku tã, amma idem ɛa kaa tã pai.

*Ilaaɔ nɛu akã í mà ajɔ iyi mii ɛau á ce
(Cɔ Matie 24:36-44)*

³² Jesu í sɔ ɛa má í ni, ine kãma kù mà waatiu hee ma je ajɔ iyi mii ɛau á ce, baa amaleka ɛa iyi á wa lele, baa amu Amau, í gbe Ilaaɔ Baaba nɛu akã. ³³ I ce laakai ɛa, i ya maa cɔ kpãa nɔ i ya ce kutɔɔ ɛa si na iyi í jò i kù mà waati iyi ajɔu á to wa ɛa. ³⁴ Á yei bei ine iyi wa bɔ ilu nɔ í jò wo ce icee ɛa kpasɛe í na ine fei icee, nɔ í sɔ wo degbe ande koofau ku maa cɔ kpasɛu. ³⁵ Si na iyi í jò i kù mà ɛa ma alei ilu kpasɛu á na ku to wa walakɔ idü laja, walakɔ waatii kukɔi jee, walakɔ daadaakɔ, na nɛu, i máa cɔ kpãa ɛa, ³⁶ ku ba ku maà naa ku ba ɛɛi í waa sí njoo ɛa, nɔ ku maà naa ku boe ɛɛi. ³⁷ Ide iyi n̄ wa n sɔ ɛɛi ihɛ, nɛu mɔi n̄ wa n sɔ ine fei. I máa cɔ kpãa ɛa.

14

*Ine ngbo ɛa á waa busi nje a kpa Jesu
(Cɔ Matie 26:1-5; Luku 22:1-2; Zãa 11:45-53)*

¹ Si afei ajɔ minji jingauí Iku ku kua do ti Pɛɛ hai ne lefee á to wa. Nɔi ine ngboi woo weei Ilaaɔ ɛa do woo kɔ ine ɛa si wooda ɛau á waa de kpãa bei aa ce a mu Jesu do bisi a kpaa. ² Amma á waa ni, kù sía ku je si ajɔi jingauu ku ba hoyá hoyá ku maà dede si zamaau.

*Abo gɔ í fãsi irii Jesu tulare
(Cɔ Matie 26:6-13; Zãa 12:1-8)*

³ Jesu í wa Betani kpasɛi Simɔɔ iyi í tako í ce bɔɔi dintɛu, ɛɔi abɔ gɔ í lɔ wa bi tee waati iyi á waa je. Wa mu ama caka ku sía gɔ iyi á ce do abatii, iyi í ne tulare ku ne fia iyi á ce do ikpoi naadi. Tulareu í bei í caada. Nɔi í lege ama cakau nɔ í fãsi tulareu si irii Jesu. ⁴ Nɔ ine gɔ ɛa á wa be. Á sɔ nje do idɔkɔ á waa ni, na mii í ce abou ihɛ í koo í ce asɔi tulareu

ihē. ⁵ Aa ka taai wo zakai fiati icēi adō akā nō ka mua ilu are ŋa. Nōi à waa la si abou do kugaabu. ⁶ Amma Jesu í ni, i jò abou. Na mii í ce ì waa ye taalee ŋa. Mii jiidai í ceem bē. ⁷ Ntō ntō, ilu are ŋa aa maa wēe do inje waati kāmā fei, nō waati iyi ì bi fei aa yōkō i ce nŋa jiidā ŋa, amma amu n kaa n na n wēe do inje hee do ajō fei. ⁸ Abou í ce andi gbugbāe iyi á yōkō mbē, í fāsi aram tulare do njuuma bēi à ya fāsi arai iku ŋa a bēi a si ŋa. ⁹ Ntō ntō, tengi bii inē ŋa aa koo a maa waazo laabaau jiidau si andunya fei, aa sisi ide iyi abou ihē í ce a maa yeò gigie.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cō Matie 26:14-16; Luku 22:3-6)

¹⁰ Nōi Zudasi Isikarioti, inē akāi mōcō maateeki ŋau, í bō bi inē ngboi woo weei Ilaaō ŋau í ni nŋu á da nŋa Jesu si awō. ¹¹ Iyi à gbō ideu, ŋōi inō nŋa í dō nō à ni aŋa aa muaa fia. Nōi Zudasi wa de kpāa bēi á ce ku zambaò Jesu ku na inē ŋau.

Jesu wa je jingau iku ku kua do mōcōe ŋa

(Cō Matie 26:17-25; Luku 22:7-14, 21-23; Zāa 13:21-30)

¹² Si ajō sintei jingau Pēe hai nē lefeeu, si waati iyi inē ŋa à ya saka angudāi jingau iku ku kua a ceò kuwee, ŋōi mōcōi Jesu ŋau à beee à ni, iwoi ì bi kaa ceee ijei jingauu. ¹³ Nōi í bē amanē minji si inōi mōcōe ŋau í sō ŋa í ni, i bō inō ilu, aa ye mōkō gō wa so inyi jōlō. I tooe. ¹⁴ Mōkōu á koo ku lō kpasē gō. Kpasē bii á lōu, i koo i sō ilu kpasēu i ni ŋa, Mēetu í ni ka beee ile bii nŋu á je jingau iku ku kua do mōcōi nŋu ŋa. ¹⁵ Mōkōu á bōò ŋe si antai ile ku kpeke gō nō á nyisi ŋe ilaawa nla gō iyi à ce sōlui fei ndee tā. Bēi aa ce nwa sōlui jingauu ŋa. ¹⁶ Nōi mōcō ŋau à dasi kpāa à nē. Iyi à to inō iluu nō à ye ideu í ce bēi Jesu í sō ŋau, ŋōi à ce ijei jingauu bē.

¹⁷ Iyi aē í lē, ŋōi Jesu í to wa do mōcō maateeki ŋau. ¹⁸ Waati iyi à waa je ŋōi Jesu í ni, ntō ntō, inē akā nŋe iyi awōò à waa je, nŋui á zambam. ¹⁹ Nōi inōi aŋa fei í fō, nō à wasi ku beee akā akā à waa ni, isa kù je amu ya. ²⁰ Nōi Jesu í je nŋa í ni, si inōi inje maateeki, inē akā nŋe á gūsi pēe si inō jee awōò ajō. Lafēi á zambam. ²¹ Do ntō amu Amāi Amanē an ku si bēi kukōi idei Ilaaō wa fō. Amma inē iyi á zambam á ye ijuukpā nla nla. Á tiaa inēeu bii í je a kù búu mōm wo.

Ije iyi aa ka yeò gigii ikui Jesu

(Cō Matie 26:26-30; Luku 22:14-20; Kōr. 1, 11:23-25)

²² Waati iyi à waa je, ŋōi Jesu í so pēe í saabu Ilaaō titā í bēi í bububue í na mōcōe ŋau í ni, i gba ŋa. Iyi ihēi í je aram. ²³ Nōi í so kōofu má si bii à dasi vēe í saabu Ilaaō nō í na ŋa aŋa fei à mō. ²⁴ Nōi í sō ŋa í ni, iyi ihēi í je nŋem. Nŋui í je nyindai akabuu iyi Ilaaō í dī do amanē ŋa. An nikāe na irii dulum dii inē nkpō. ²⁵ Ntō ntō, n kaa n mō atē vēe má í gbe hee ajō iyi an mō vēe titō si andunya titōi Ilaaō. ²⁶ Si anyie à kō iri ŋa nō à fita à bō iri kutai Olivie ŋa.

Jesu wa fō iyi Piēe á jā ku ni kù mà nŋu

(Cō Matie 26:31-35; Luku 22:31-34; Zāa 13:36-38)

²⁷ Nōi Jesu í sō mōcōe ŋa í ni, inje fei aa nyiò anyi na irim. Bēi Ilaaō í fō si kukōi idee, beebēi á ce. Í ni nŋu á kpa woo degbeu nō angudā ŋau a fangaa bii fei. ²⁸ Amma an jī hai si bale nō n cua nŋe n bō ilei Galilee. ²⁹ Nōi Piēe í sōò í ni, baa bii inē fei wa nyiò anyi na irie, amu n kaa n nyiò anyi pai. ³⁰ Nōi Jesu í sōò í ni, ntō ntō, nnyi, idūuyi mōm, hee ajee ku maa kō ise gbeeji, aa jā ise gbēeta i ni i kù màm. ³¹ Amma bēi Jesu wa fō, beebē mōi Piēe í ya fō hee lele ku ni, n kaa n kōsie pai, baa bii í je an ku do awō ajōi. Nōi aŋa fei à fō beebē.

Jesu wa ce kutōo Gesemanee

(Cō Matie 26:36-46; Luku 22:39-46)

³² Nōi Jesu do mōcōe ŋa à bō inya gō iyi à ya kpe Gesemanee. Iyi à to bē nō í sō ŋa í ni, i buba ihē titā ŋa n koo n ce kutōo wa. ³³ Nōi í gbā Piēe do Zaaki do Zāa à bō waju. Nō njo í muu hee arae fei í rō. ³⁴ Nōi í sō ŋa í ni, inō ku fō í naa sim nla nla hee wa bi ku kram. I wa ihē, i wō njoo ŋa. ³⁵ Iyi í fō beebē í tā ŋōi í bō waju keeke í koo í seebata ile wa ce kutōo, bii á ce, wahalau ku jìò nŋu. ³⁶ Wa ni, Baam, aa yōkō i ce mii fei. Jò wahalau ihē ku jīim. Amma do nŋu fei, ku maà ti ku je ti idōobim, jò idōobie ku ce.

³⁷ Si anyie ŋōi í nyi wa bi mōcō mēeta ŋau í ba ŋa à waa sí njoo. Nōi í bee Piēe í ni, Simōò, i waa sí njooi? Debei, i kù yōkō i kù wō njoo baa lēeu akā? ³⁸ I wō njoo nō i maa ce kutōo ŋa ku ba i maà dasi kulelei inē ŋa. Idōi amanē í bi, amma arae í kua gbugbāe. ³⁹ Nōi í nyi má

í koo í ce kutɔɔ si ide akãu. ⁴⁰ Iyi í nyi wa bi tu ña má, nɔ í ba ña à waa sɪ njoo má, domi njoo wa kpa ña. Iyi í jɪ ña nɔ a kù mà bei aa sɔɔ má.

⁴¹ Nɔi í nyi í koo í ce kutɔɔ má nɔ í baa bi tu ña isɛ gbɛetasiaɛ í bee ña í ni, ì sũ ì waa sɪmi ñai hee nsei? Í to bɛɛbɛ. Wee, awaatiu í to tã, iyi aa mu amu Amai Amanɛ, á daa ilu dulum ña si awɔ. ⁴² Wee, inɛ iyi á zambam wa to wa. I dede ka kòo ña.

À mu Jesu

(Cɔ Matie 26:47-56; Luku 22:47-53; Zãa 18:3-12)

⁴³ Iyi Jesu wa fɔ bɛɛbɛ, gbakã ñoi Zudasi, inɛ akãi mɔcɔ maateeki ñau, í to wa. Zamaa nla gɔ wa tooɛ wa à waa mu taakuba ña do golo ña. Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ñau do woo kɔ inɛ ña si wooda ña do inɛ ngbo ñau à bɛ ña wa. ⁴⁴ Waati iyi Zudasi í dasi idɔ nɱu ku zamba Jesuu, í sɔ inɛ ñau nyinda gɔ iyi nɱu á ce. Í ni, inɛ iyi an koo n ya n baabaɛ, lafɛɛ mbɛ. I muu dim dim i nɛɛ ña.

⁴⁵ Hai Zudasi í to wa gbakã, í sɛkɛɛ si Jesu í ni, Mɛetu. Nɔi í baabaɛ. ⁴⁶ Nɔi inɛ ñau à to Jesu awɔ à muu. ⁴⁷ Nɔi inɛ akãi mɔcɔ ñau í yɔ taakubaɛ í cafe itɪi amaacei woo wee nɪai Ilaaɔu í buu. ⁴⁸ Nɔi Jesu í bee ña í ni, amui ì naa ku mu ña do taakuba do golo ña bei woo ce ile? ⁴⁹ N̄ ya n wa si inɔ nɱɛ ajɔ fei n maa n kɔ inɛ ña si cio kpasɛi Ilaaɔ, nɔ í kù mum ña. Amma nɱu ñau bɛ fei í ce ku ba kukɔi idei Ilaaɔ ku kɔ. ⁵⁰ Nɔi mɔcɔ ñau fei à jɔɔ à sa.

⁵¹ Nɔi ama awaasũ gɔ mɔ wa too Jesu, wa kpaka acɔ. Nɔi inɛ gɔ wa dɛ ku muu, ⁵² amma í sa basɪ í jɔ acɔu.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti ña

(Cɔ Matie 26:57-68; Luku 22:54-64, 63-71; Zãa 18:13-14, 19-24)

⁵³ Nɔi à bɔɔ Jesu bi woo wee nɪai Ilaaɔu. Tengɪ bei inɛ ngboi woo wee ñau do inɛ ngbo ñau do woo kɔ inɛ ña si wooda ñau à tɔtɔɔ. ⁵⁴ Nɔ Piɛɛ í wa hee jɪjɪ wa too Jesu wa do anyi hee í bɔ inɔ bantumai kpasɛi woo wee nɪau. Nɔi í buba bɛ do woo degbe ande koofa ñau, wa nyia kɔkɔi ina.

⁵⁵ Waati nɱu inɛ ngboi woo wee ña do igbei woo kiiti ñau fei à waa dɛ ide gɔ iyi aa yɛɔ taalei Jesu a ba a kpaa. Amma a kù ba.

⁵⁶ Inɛ nkpɔ í wasi ku máa ide, amma ide ña

kù waa so nɱɛ. ⁵⁷ Nɔi inɛ gɔ ña à dede à máa ide à ni, ⁵⁸ à gbɔ iyi í ni nɱu á legɛ kpasɛi Ilaaɔu nɔ si afei ajɔ mɛeta nɱu á be ku ma mmue iyi kaa jɛ do awɔi amanɛ. ⁵⁹ Amma baa si bɛ, ide ña kù so nɱɛ. ⁶⁰ Nɔi woo wee nɪau í dede í leeki si wajui aña fei, nɔ í bee Jesu í ni, i kù waa ni ide gɔ? Ide mii inɛ ñau ihɛ à waa yɛɔ taaleɛ. ⁶¹ Amma Jesu wa cokoe, kù fɔ ide gɔ. Nɔi woo wee nɪau í beɛɛ má í ni, awɔi ì jɛ inɛ iyi Ilaaɔ í cica, Amai Ilaaɔ? ⁶² Nɔi Jesu í jɛaa í ni, oo, amui. Nɔ aa yɛ ña amu Amai Amanɛ n̄ wa n buba si awɔ nɱɛi Ilaaɔ ilu gbugbã fei. Nɔ ajɔ akã aa na i yem ña n̄ wa n naa si kudũi ijɪ má. ⁶³ Nɔi woo wee nɪau í ga ibɔɛ ku nyisiò idɔɔkɔɛ. Nɔ í ni, a kù waa dɛ sie ilu sɛɛda kãma má. ⁶⁴ Ì gbɔ bei wa bu Ilaaɔ ña. Bɛirei ì yɛ a cea mɔkɔu ña. Nɔi aña fei à yɛ taaleɛ à ni a kpaa.

⁶⁵ Nɔi inɛ gɔ ña à wasi ku tusi Jesu antɔ gbakã nɔ à biijue à bei à waa daa kutu à beɛɛ à waa ni, awɔ walii, sɔ wa inɛ iyi í cãɛ. Nɔi sooge ñau à mu Jesu à wasi ku sambalɛ.

Piɛɛ í jã í ni nɱu kù mà Jesu

(Cɔ Matie 26:69-75; Luku 22:56-62; Zãa 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Waati iyi Piɛɛ í wa bantumai kpasɛu, ñoi inɛ akãi ama inaabo woo ce icɛi woo wee nɪai Ilaaɔu í naa bɛ. ⁶⁷ Iyi í yɛ Piɛɛ wa nyia, ñoi í cɔɔ sɛɛ í ni, awɔ mɔ, ì tako ì wɛɛ do Jesu inɛi Nazaretu. ⁶⁸ Amma í jã í ni, n kù màa fɔ, n kù gbɔ ide iyi ì waa fɔ. Nɔi í fita í bɔ ikpa andɛ kabau. Waati bɛɛbei jɛɛ wa kɔ. ⁶⁹ Nɔi ama inaabo woo ce icɛu í yɔɔ bɛ má, ñoi í wasi ku sɔ inɛ ña iyi à wa bɛu wa ni, inɛɛu ihɛ inɛ akã ñai. ⁷⁰ Nɔi Piɛɛ í jã má. Iyi í kpɛ keeke, ñoi inɛ ña iyi à wa bɛu à sɔ Piɛɛ à ni, ntɔ ntɔ, awɔu inɛ akã ñai, domi awɔ mɔ inɛi Galilei. ⁷¹ Nɔi Piɛɛ í ceekpe í ni, n kù mà mɔkɔ iyi ì waa fãau bɛ ña. ⁷² Bɛ gbakã ajɛɛ í kɔ isɛ gbɛɛjisiaɛ. Nɔi Piɛɛ í yɛ gigii ide iyi Jesu í sɔɔu wo í ni, hee ajɛɛ ku maa kɔ isɛ gbɛɛji aa jã isɛ gbɛɛta i ni i kù màm. Nɔi Piɛɛ í lɔsi ku kpata.

15

À bɔɔ Jesu si wajui Pilati

(Cɔ Matie 27:1-2, 11-14; Luku 23:1-5; Zãa 18:28-38)

¹ Nɔi daadaakɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ñau do inɛ ngbo ñau do woo kɔ inɛ ña si

wooda ɲau do inɛ ɲa iyi à gbe si igbei woo kiiti ɲau fei à tɔtɔ à wūa ideu ajɔ. Nɔ à dī Jesu à koo à daa Pilati si awɔ. ² Nɔi Pilati í beɛ í ni, awɔi ì jɛ ilaalui Zuifu ɲa? Nɔ Jesu í jɛaa í ni, oo, si bei ì fɔ. ³ Nɔi inɛ ngboi woo wee ɲau à má Jesu ide ikā ikā fei. ⁴ Nɔi Pilati í beɛ má í ni, i kù waa fɔ ide gɔ? I kù gbɔ bei à waa niɛ? ⁵ Amma Jesu kù jɛ ide kāma má hee biti í mu Pilati.

À yɛ taalei Jesu a ba a kpaa

(Cɔ Matie 27:15-26; Luku 23:13-25; Zāa 18:39-19:16)

⁶ Wee si jingau iku ku kua fei Pilati í ya jò inɛ piisɔ akā iyi zamaa í bii. ⁷ Wee inɛ gɔ í wa ile piisɔ be do kpaasie ɲa si na iyi í jò à kpa inɛ gɔ si waatii ide ku kɔ ɲa. Iriɛi Barabasi. ⁸ Nɔi zamaa í bɔ bi Pilati à waa tɔɛ ku cea aɲa bei í ya ce ɲa adɔ fei si jingauu. ⁹ Nɔi Pilati í bee ɲa í ni, ì bi n jò ɲɛ ilaalui Zuifu ɲau ɲa? ¹⁰ Í fɔ beɛbei si na iyi í jò wa mà sāa sāa iyi na igui í jò inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau à daa ɲɲu Jesu si awɔ. ¹¹ Amma inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau à wasi ku mante zamaa à ni a sɔ Pilati ku nya ɲa Barabasi. ¹² Nɔ Pilati í bee ɲa má í ni, to, beirei ì bi n cea inɛ iyi ì ya maa kpe ilaalui Zuifu ɲau. ¹³ Nɔi à dɔ anu à ni, kpakpae si jii ku gaau. ¹⁴ Nɔ Pilati í bee ɲa í ni, laalɔ yoomai í bei í ce. Amma béi Pilati wa fɔ fei, beɛbe mɔi inɛ ɲau à ya dɔ anu hee lele a ni, kpakpae si jii ku gaau. ¹⁵ Si na iyi í jò Pilati í bi ku ce iyi á dɔa zamaa si, ɲɲui í jò í nya ɲa Barabasi nɔ í mu Jesu í jò à tɛaa kpɔtɔ. Si anyie, nɔ í daa sooge ɲa si awɔ a koo a kpakpae si jii ku gaau.

Sooge ɲa à waa yaako Jesu

(Cɔ Matie 27:27-31; Zāa 19:2-3)

¹⁶ Nɔi sooge ɲau à gbā Jesu à bɔɔɛ kabai ilaalu, nɔ à tɔtɔ sooge ɲa iyi à gbe ɲau fei be. ¹⁷ Nɔi à daa Jesu si ibɔ nkpa sisɔ gɔ, nɔ à ba fulai agū à daa si iriɛ. ¹⁸ Nɔi à yaakoɛ à waa ni, fɔ ilaalui Zuifu ɲa. ¹⁹ Nɔi à ya maa cāa kpokpoo si iriɛ, a maa tusie antɔ, nɔ à waa gulea à waa seebata si wajue. ²⁰ Iyi à yaakoɛ à tā, ɲɔi à nyaa ibɔ nkpa à bei à daa si ibɛ, nɔ à bɔɔɛ waduude à koo à kpakpae si jii ku gaau.

À kpakpa Jesu si jii ku gaau

(Cɔ Matie 27:32-44; Luku 23:26-43; Zāa 19:17-27)

²¹ Wee inɛi Sirɛni gɔ iyi à ya kpe Simɔɔ wa baa hai iko, nɔ í to wa be. Baai Alesandu do Rufusui. Iyi í to wa nɔ sooge ɲau à muu do gbugbā à kāa jii ku gaau bii aa kpakpa si Jesuu. ²² Nɔi à bɔɔ ɲɲu do Jesu si inya gɔ iyi à ya kpe Gɔgɔta, waatɔ inya iyi í jɔ kokoi iri. ²³ Nɔ à ná Jesu atɛ vɛɛ iyi à yɔgɛɛ do iwɔ iyi à ya kpe miru, amma í kɔ ku mɔɔ. ²⁴ Nɔi à kpakpae si jii nɔu. Si anyie sooge ɲau à ta kpasa si jineɛ ɲa a ba a ye iyi inɛ fei á ba. Beɛbei à ce ikpɛi jaasɛ ɲau. ²⁵ Daakɔ zakai bei isɔ mɛɛsāi à kpakpae si jii nɔu. ²⁶ Nɔi à kɔ kuraraɛ si jii gɔ à masi jii bii à kpakpaeu, à ni ilaalui Zuifu ɲa. ²⁷ Nɔi à kpakpa ile minji gɔ ɲa be má, inɛ akā ikpa awɔ nɲɛɛ, inɛ akā mɔ ikpa awɔ cangae. [²⁸ Beɛbei kukɔi idei Ilaaɔ í kɔ iyi í ni, à dooae si inɛ laalɔ ɲa.]

²⁹ Woo lɔ ɲa à ya maa gugbā iri a buu a maa ni, ahā, kù jɛ awɔi ì ni aa lege kpasɛi Ilaaɔu nɔ i maa ma si afei ajɔ mɛɛta? ³⁰ To, faaba araɛ be, kita hai si antai jii ku gaauu. ³¹ Beɛbe mɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲau do woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲau à waa yaakoɛ. À sɔ nɲɛ à waa ni, í faaba inɛ gɔ ɲa amma kaa yɔkɔ ku faaba araɛ. ³² Beɛbei, ɲɲu Kirisi ilaalui Izireliu ku kita wa hai si jii nɔu ku ba ka yɔɔ, nɔ ka dasie naane. Beɛbe mɔi, inɛ ɲa iyi à kpakpa do Jesu ajɔu à ya maa yaakoɛ.

Waati iyi Jesu í ku

(Cɔ Matie 27:45-56; Luku 23:44-49; Zāa 19:28-30)

³³ Nɔi dasā nkpa ilu í kuku si ile fei hee í koo í to isɔ mɛɛtai aɛ. ³⁴ Nɔi si isɔ mɛɛtau Jesu í dɔ anu hee lele í ni, Eloi, Eloi, lama sabatani, waatɔ Ilaaɔ, Ilaaɔ, na mii í ce ì fūsím awɔ. ³⁵ Nɔi inɛ gɔ ɲa iyi à wa beu à gbɔ ideu. Nɔ à ni, i gbɔ, wa kpe Elii. ³⁶ Nɔi inɛ akā ɲa í sei í koo í dī kanya si golo gɔ í sasi inyiikā í bei í naa í toa Jesu ku cɔɔcɔɔɛ, nɔ í ni, ka leekī, ka cɔ ma Elii á naa ku kitae hai si jii ku gaauu. ³⁷ Nɔi Jesu í dɔ anu hee lele í bei í ku.

³⁸ Asee, waati beɛbe si ilui Zeruzalemu, ridoo iyi í wa kpasɛi Ilaaɔu í ga í kpɛ minji hai lele hee ku bɔ ile. ³⁹ Inɛ ngboi sooge ɲa iyi í wa wajui Jesu í ye yaase bei í ce í bei í ku, nɔ í ni, ntɔ ntɔ, inɛeu ihɛ Amai Ilaaɔi.

⁴⁰ Nɔi inaabo gɔ ɔa mɔ à wa be à waa cɔ ilu wa hai jiiɔi. Si inɔ nɔa Maari inɛi Madalau í wa be do Salomee do Maari, iyei Zozee do Zaaki iyi í je ama awaasũ. ⁴¹ Wee hai tako, waati iyi Jesu í wa ilei Galilee, anɔi à tooɛ à ya maa cea icɛ. Nɔ inaabo nkpɔ gɔ ɔa mɔ à wa be, iyi anɔad ɔa à sɔi Jesu wa iyi wa naa Zeruzalemu.

À dasi ikui Jesu bale

(Cɔ Matie 27:57-61; Luku 23:50-56; Zãa 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Iyi ale í le, ɔai Zozefu inɛi Arimateeui í naa be. Í bei í je ilu beere si inɔi Zuifu woo kiiti ɔau, nɔ wa cɔ kpãa iyi Ilaaã á na ku je bomma. Wee ajɔi sɔalui jingau. Iju kumãe ajɔi kusimii á je. Na ɔai í jɔ Zozefu í bɔ bi Pilati do wɔakɔ ku tɔɔe ikui Jesu. ⁴⁴ Nɔi Pilati í biti do iyi í gbɔ à ni í kú tã. Nɔi í kpe inɛ ngboi sooge ɔau í beee ma Jesu í kú í kpe. ⁴⁵ Iyi inɛ ngboi sooge ɔau í sisiaa yaase bei Jesu í kuɔ, ɔai í jesi Zozefu koo so ikuu. ⁴⁶ Nɔi Zozefu í koo í ra acɔ fũfũ, nɔ í nya ikui Jesu wa hai si jii ku gaauu, í woo do acɔ. Nɔ í suu si isai kuta gɔ iyi à gbe wo. Si anyie í bimbili kuta nla gɔ í diɔ andei baleu. ⁴⁷ Nɔi Maari inɛi Madalau do Maari iyei Zozee à ye bii à waa dasi ikui Jesuu.

16

Kujii Jesu hai si bale

(Cɔ Matie 28:1-8; Luku 24:1-12; Zãa 20:1-10)

¹ Iyi ajɔi kusimi í lɔ, ɔai Maari inɛi Madalau do Salomee do Maari iyei Zaaki, à ra tulare iyi aa koo a fãsi ikui Jesu. ² Nɔi ajɔ amaazuma daadaakɔu abo ɔau à bɔ bi baleu, ³ ɔai à waa bee nje si kpãau à waa ni, yooi á tale nwa kutau hai si andei baleu ya. ⁴ À waa fɔ beebɛi si na iyi í jɔ kutau í la í caa. Amma iyi à cɔ wajɔ à ye kutau í bimbili. ⁵ Nɔi à lɔ inɔ baleu nɔ à ye awaasũ gɔ wa buba do awɔ nje be, wa dasi jaba fũfũ, nɔ njo í mu ɔa jiiɔa jiiɔa. ⁶ Nɔi í sɔ ɔa í ni, i maà jɔ njo ku mu ɔe. N m̀a iyi Jesu, inɛi Nazaretiui ì waa dede ɔa, iyi à kpakpa si jii ku gaauu. Í jii hai si bale, kù wa ihẽ má. I cɔ tengi bii à dasiɛu wo. ⁷ Amma i koo bebɛi i koo i sɔ mɔcɔe ɔau do Piere takae i ni, á cua nɔe ku bɔ ilei Galilee. Bei aa koo i yɔɔ ɔa si bei í sɔ ɔe wo.

⁸ Nɔi à fita wa à sa hai bi baleu do kuyaya domi njo í mu ɔa ntɔ ntɔ. A kù nɔ a kù sɔ inɛ gɔ ideu na irii njo iyi í mu ɔau.

Jesu í tusea Maari inɛi Madalau arae

(Cɔ Matie 28:9-10; Zãa 20:11-18)

[⁹ Iyi Jesu í jii hai si bale ajɔ amaazuma daadaakɔu, bi Maari inɛi Madalau í tako í nyisi arae. Maariui Jesu í tako í lelea inɛi inɔkɔ mɛɛje wo. ¹⁰ Nɔi abou í koo í sɔ kpaasie ɔa laabaauu. Anɔi à waa too Jesu wo nɔ à wɛɛɔ inɔ kufɔ à wasi ku kpata. ¹¹ Iyi í ni Jesu í jii má, nɔu í yɔɔ, a kù dasie naane.

Jesu í tusea mɔcɔ minji gɔ ɔa arae

(Cɔ Luku 24:13-35)

¹² Si anyii nɔu, ɔai Jesu í tuse arae bi mɔcɔ minjie gɔ ɔa iyi à waa ne si kpãa, à waa bɔ ilɛko. Amma í kpaasi arae si kuyɛ ɔa. ¹³ Nɔi inɛ ɔau à baa inɔ ilu nɔ à koo à sɔ inɛ bubu ɔau, amma kpaasi ɔau a kù dasi anɔa mɔ naane má.

Jesu í tusea mɔcɔ maatakã ɔau arae

(Cɔ Matie 28:16-20; Luku 24:36-49; Zãa 20:19-23; IWB 1:6-8)

¹⁴ Si anyie Jesu í koo í tuse arae bi mɔcɔ maatakã ɔau bii à waa je. Nɔi í gbagba si ɔa na naane hai dasi ɔa do idɔ kule ɔa, si na iyi í jɔ a kù jesi idei inɛ ɔa iyi à yɔɔ í jii hai si baleu. ¹⁵ Nɔi í sɔ ɔa í ni, i bɔ si andunya fei, nɔ i waaɔa inɛ baa yooma fei laabaau jiiɔa ɔa. ¹⁶ Inɛ iyi í dasi naane nɔ í jɔ à dasie inyi á ba faaba, amma inɛ iyi kù dasi naane, Ilaaã á ye taaleɛ ku kpãa iju. ¹⁷ I cɔ maamaake gɔ ɔa iyi woo dasim naane ɔa aa ce. Aa lele inɛi inɔkɔ ɔa do irim, nɔ aa fɔ ide do fee ɔa iyi í kù waa gbɔ ɔa. ¹⁸ Aa mu njo ɔa do awɔ, nɔ baa bii à mɔ kɔɔtɛ gɔ kaa ce ɔa ide kãma. Aa lesi bɔɔ ɔa awɔ nɔ a ba iri.

Jesu í nyi bi Ilaaã má

(Cɔ Luku 24:50-53; IWB 1:9-11)

¹⁹ Iyi Lafɛɛ Jesu í sɔ ɔa ideu í tã, ɔai à soo lele í koo í buba si awɔ njei Ilaaã. ²⁰ Nɔi mɔcɔ ɔau à koo à waa waaɔa inɛ ɔa bii fei. Nɔ Lafɛɛ wa sobi ɔa si icɛu, í jɔ à ya maa ce maamaake ɔa ku ba inɛ ɔa a mà iyi ide ɔa í je ntɔ.]

Laabaau jiidai iyi Luku í kò

Ide Sintè

¹⁻⁴ Baakòom Teofilu, ilu bèere nla, n̄ wa n ceɛ fò.

Í s̄laam si n k̄æ tiau ih̄e wa n s̄s̄e dee dee mii iyi í ce si anini nwa. Ine ña iyi à yòò hai sinte, nò à baa à j̄e woo ce icei ideu, aṅai à s̄s̄ wa. Iyi ine ña à gbòò, ine nkp̄o nkp̄oi í ce kookaai ku ba a k̄òò dee dee. Nò í s̄laam si amu m̄o n k̄æ wa ku ba i mà kam kam iyi ide ña iyi à k̄æ siu nt̄oi, domi n̄ w̄ua ideu fei hai sinte.

Amaleka gò wa f̄o ideí kubí Z̄aa woo dasi inyi

⁵ Si waati iyi Herodu í j̄e ilaalui Zudee, woo weei Ilaaḍ gò í wa be à ya kpoo Zakari. Si wuai woo weei Ilaaḍ ña iyi í j̄e ti Abiai í wa. Aboei à ya kpe Elizabeti. Si dimii Arḍò iyi í j̄e woo wee nla sintei Ilaaḍui í wa. ⁶ Aṅa minji fei à j̄e dee dee si wajui Ilaaḍ nò à waa jirima woodai Laf̄e do idee fei mam mam. ⁷ Amma a kù ne ama domi Elizabeti gb̄endai, nò aṅa minji fei à gbo t̄a.

⁸ Ajò n̄ju gò, Zakari wa ce icei kuwee si wajui Ilaaḍ domi si wuaei kuwee í to si. ⁹ Wee, à ya ta kpasai ku ba a mà ine iyi á l̄o si kpas̄ei Ilaaḍ koo jo tularu. N̄oi ajò n̄ju be, kpasau í so Zakari, ñoi í j̄ò í l̄o ino ileu koo jo tularu. ¹⁰ Nò zamaau fei wa ce kutòò waduude si waati iyi wa jo tularu. ¹¹ N̄oi amalekai Ilaaḍ gò í naa sie, wa leek̄i si awò ñei bi ku jo tularu. ¹² Iyi Zakari í yòò ñoi zigie í da, nò n̄jo í muu hee í caa. ¹³ Amma amalekau í s̄s̄ò í ni, màà j̄ò n̄jo ku muɛ, Zakari. Ilaaḍ í gbò kutòò. Elizabeti aboe á bíe ama inem̄okò nò i s̄s̄ò Z̄aa. ¹⁴ Aa ne ino did̄ò nla nla nò ine nkp̄o á w̄eɛ do ino did̄ò na kubie, ¹⁵ si na iyi í j̄ò ine n̄lai á j̄e si wajui Aḍ Laf̄e. Kaa m̄o v̄eɛ, hee má j̄e at̄e kulele mmu gò. Nò á k̄òò Hundei Ilaaḍ hai inoi iyee. ¹⁶ Á j̄ò inei Izireli nkp̄o ku kpaasi idò nò a nyi wa bi Aḍ Laf̄e n̄ja. ¹⁷ N̄juí á cuaa Ilaaḍ nò ku ye bei Elii walii n̄lai takou. Gbugb̄ae m̄o á yei bei ti Elii. Á j̄ò baa do ama n̄ja ña a gb̄osi

n̄je, nò á j̄ò hai gbò ide ña m̄o a ce lasabu bei ine dee dee ña.

¹⁸ Amma Zakari í s̄s̄ amalekau í ni, amu wee n̄ gbo t̄a nò abom m̄o í ce ine ngbo. To, beirei an ce n mà iyi ideu á ce. ¹⁹ N̄oi amalekau í j̄eaa í ni, amui Gabieli. Amui n̄ ya n wa bi Ilaaḍ n maa n ceaa ice. N̄juí í b̄em wa n na n b̄ae ide ku f̄o nò n sisie laabaau jiidau ih̄e. ²⁰ Amma i kù dasi idem n̄ou naane baa do iyi á na ku ce bii waatie í to. Na n̄ju, aa deki, i kaa yòkò i f̄o ide má í gbe ajò iyi ideu í cei.

²¹ Wee ine ña à waa degbe Zakari, nò à biti do iyi wa kpe ino kpas̄ei Ilaaḍ be. ²² Iyi í fita wa, kù yòkò ku ba ña ide ku f̄o má, ñoi à mà iyi í ce kuye ḡoi si ino ileu be. Wa ba ña ide ku f̄o do awò ku nyisi iyi nt̄oi, amma kù yòkò ku f̄o ide do geɛ.

²³ Si anyii kuyeɛ, Zakari í m̄osi icee má hee í koo í to ajò iyi icee í kpa iri ino kpas̄e be. N̄oi í nyi idee. ²⁴ Si anyie, Elizabeti aboe í ba as̄i, nò wa singa arae zakai cukpa miu, í ni *, ²⁵ cò mii iyi Ilaaḍ í ceem. Í c̄om do iju jiidai nò í nyaam anyò si wajui aman̄e ña.

Amaleka wa f̄o ideí kubí Jesu

²⁶ Iyi as̄i Elizabeti í ba cukpa m̄eɛfa, ñoi Ilaaḍ í be amaleka Gabieli Nazareti si ilei Galilee. ²⁷ Í b̄oai bi mud̄eɛ gò iyi kù mà m̄okò, amma à mua awaas̄u gò iyi à ya kpe Zozefu, si dimii ilaalu Davidi. Irii mud̄eui í j̄e Maari. ²⁸ Amalekau í l̄o bi t̄eɛ í s̄s̄ò í ni, n̄ wa n ceɛ fò, awò iyi Ilaaḍ í cea did̄ò. Aḍ Laf̄e í w̄eɛ do awò.

²⁹ N̄oi Maari í biti do ideu nò wa bee arae ide wa ni, yoomai í j̄e yaasei f̄oɛ ih̄e. ³⁰ N̄oi amalekau í s̄s̄ò í ni, màà j̄ò n̄jo ku muɛ Maari. Ilaaḍ í ceɛ did̄ò. ³¹ Aa ba as̄i í bí ama inem̄okò nò i s̄s̄ò Jesu. ³² Á na ku j̄e ine nla. Amai Ilaaḍi aa ya kpoo, n̄ju iyi kù ne saa. Aḍ Laf̄e á coo ilaalu, á náa bommai Davidi balae. ³³ N̄juí á j̄e bomma si dimii Zakòbu do ajò fei. Bommae kaa ne k̄òò †. ³⁴ N̄oi Maari í bee amalekau í ni, beirei á ce ku ce, si bei n kù mà m̄okò.

³⁵ N̄oi amalekau í j̄eaa í ni, Hundei Ilaaḍi á naa sie, nò gbugb̄ae ku biie bei j̄ij̄i. N̄juí í j̄ò aa kpe ama kumá iyi aa na i biu Amai Ilaaḍ. ³⁶ Elizabeti nyaanzeɛu m̄o iyi à ya

* **1:24** wa singa arae Ara ku singaɛu kù j̄e na anyò. Á yòkò ku j̄e wa bi ku maa w̄eɛ n̄ju ak̄a ku ba ku saabu Ilaaḍ. † **1:33** Zakòbu Zakòbui à ya kpe Izireli má. Bii à ni á j̄e bomma si dimii Zakòbu, si dimii inei Izireli ña feii à waa f̄aa.

maa kpe gbendau, do si agboeu fei, í ne asii ama inemakò. Í wεε si cukpa mεεfasiaε nsei. ³⁷ Maari, jò í mà iyi nkāma kù wεε iyi Ilaađ í mōngò.

³⁸ Njoi Maari í ni, amu woo ce icei Ađ Lafēi. Fei ndεε ku ceem bei ì sōm nōu. Njoi amalekau í ne.

Maari í bō Elizabeti ku cō

³⁹ Si anyii nju, njoi Maari í dede do saasa í dasi kpāa wa ne ikpa geete ηa, í bō ilu gō si ilei Zudee. ⁴⁰ Iyi í to be ηai í lō kpasēi Zakari nō í ce Elizabeti fō. ⁴¹ Waati iyi Elizabeti í gbō fōi Maariu, njoi amau í yaga si inōe, nō Elizabeti í kōò Hundei Ilaađ. ⁴² Nō í dō anu hee lele í ni, Ilaađ í weε í re inaabo fei, nō kuweeu á sō si ama iyi aa na í bíu. ⁴³ Yooi ñ je hee iyei Lafēm í naa bi tom. ⁴⁴ Waati iyi ñ gbō fōeu be, ama iyi í wa inōm í yaga do inō didō. ⁴⁵ Ilu inō didōi awō iyi ì dasi naane iyi mii iyi Ilaađ í sōe á na ku ce.

Iri ku kōi Maari

⁴⁶ Nō Maari í ni, Idōm wa saabu Ađ Lafēe. ⁴⁷ Nō ñ wεεò inō didō na irii Ilaađ Woo faabam, ⁴⁸ Si na iyi í jò í kāsīm iju jiidāe, amu woo ce icee iyi n kù je ngōgō. Nō hai nsei inei andunya ηa fei aa maa ni amuu ilu inō didōi, ⁴⁹ Domi Ilaađ, ilu gbugbā fei í ceem mii nla nla. Iriε í má. ⁵⁰ Í ya ce araarei inε ηa iyi à waa jirimāe hee do ajō fei. ⁵¹ Í ce ice gbugbā ηa do gbugbāi awōe Nō í fangaa inε ηa iyi lasabui idō nηa í ne faao. ⁵² Í kēkē ilaalu ηa si batai bomma nηa ηa, Nō í so ilu are ηa lele. ⁵³ Í jò inε ηa iyi ari wa kpa à je mii jiiida ηa à yo, Amma í lele ilu fia ηa awō ngbe. ⁵⁴⁻⁵⁵ Í sobi inei Izireli woo ce icee ηa, Í ce araare nηa hee do ajō fei Bei í tako í sō Aburhamu do tōkuε ηa Aηa iyi à je bala nwa ηa. ⁵⁶ Iri iyi Maari í kōu mbε. Si anyie nō í buba bi Elizabeti be zakai cukpa mεeta, í bei í nyi ideε.

Kubí Zāa woo dasi inyiu

⁵⁷ Awaati í to bii Elizabeti á bí amae, nō í bí ama inemakò. ⁵⁸ Kpaasie ηa do nyaanzeε ηa à gbō iyi Ađ Lafēe í ce araareε ntō ntō, nō aηaò ηa à wεεò inō didō ajō. ⁵⁹ Si ajō mεεjōsia à naa ku dasi amau bango, nō à waa bi à kpoo Zakari, irii baaeu. ⁶⁰ Amma iyee í so ide í ni, aawo, Zāai aa kpoo. ⁶¹ Njoi à sōo à ni, si nyaanzeε inε kāma kù ne dimii iriu be.

⁶² Nō à bee baae do awō ku ba a mà bei í bi a kpe amau. ⁶³ Njoi Zakari í tōo mii gō si bii á kō si, nō í kō í ni, Zāai í je iriε. Nō aηa fei à biti. ⁶⁴ Njoi gbakā Zakari í yōkō í fō ide do gelee, nō í lōsi ide ku fō wa saabuò Ilaađ. ⁶⁵ Njoi njo í mu hee do inε ηa iyi à wa amεε amεε fei. Nō si ilεkoi geetei Zudee ηa fei inε ηa à wasi ku ce faajii ideu. ⁶⁶ Inε ηa iyi à gbō ideu fei à ya maa muui si idō nηa nō a maa ni, debei, beirei amau ihē á na ku je.

Mii ηa iyi í ceu ihē fei wa nyisi iyi gbugbāi Ilaađ í wεε do nju.

Iri ku kōi Zakari

⁶⁷ Njoi Zakari baai amau í kōò Hundei Ilaađ, nō í ce walii í ni, ⁶⁸ Saabui í je ti Ilaađ Lafēe inei Izireli ηa Si na iyi í jò í naa bi inεε ηa í na í ya ηa. ⁶⁹ Nō í naa nwa Woo faaba ilu gbugbā wa si nyaanzei ilaalu Davidi amaaceεu, ⁷⁰ Si bei í jò walii kumāe ηau à fō wo hai ku kpe. ⁷¹ Nηui á faaba wa hai si awōi mbεε nwa ηa, Do hai bi inε ηa iyi à cé wa fei. ⁷² Beεbei í nyisi bala nwa ηa araareε, Nō wa yeò gigii akabuu kumāe. ⁷³ Akabuuui í je kuwā iyi í cea Aburhamu bala nwa, ⁷⁴ Í ni nju á nya wa hai si awōi mbεε nwa ηa, Nō nju ku jò ka cea nju ice do wōkō. ⁷⁵ Nō ice iyi aa ka ceau ku je do idō kumá nō ka je dee dee si wajuε do ajō fei si kuwεε nwa. ⁷⁶ Nō awō amam, aa kpee waliii Ilaađ, nju iyi kù ne saa, Domi aa cuaa Lafēe i maa teesea kpāa, ⁷⁷ Nō aa jò inεε ηa a mà iyi aηa aa ba faaba waati iyi Ilaađ á nya dulum du ηa. ⁷⁸ Ntō ntō, araarei Ilaađ Lafēe nwa í lá si wa. Na saabui araareεui í jò inya kumá í naa si wa hai lele bei nunui daakō, ⁷⁹ Ku ba ku má inya si inε ηa iyi à waa buba si ilu kuku do si jiji iku

Ku maa neò awa fei si kpāai laakai akā.

⁸⁰ Iri iyi Zakari í kōu mbe. Si anyii n̄ju amau wa la, n̄o bisie wa kōosi n̄o í koo í wa gbabua hee í koo í tōò aj̄o iyi í nyisi arae bantuma si wajui inei Izireli ña.

2

Kubí Jesu

(Cò Matie 1:18-25)

¹ Waati beεbe, ilaalu n̄lai Romu iyi à ya kpe Ogusitu í na wooda í ni a ce inε ña kuka si ilεε fei. ² Kuka sinteu ihē à cooi si waati iyi Kiriniusi wa je ilu ilε si ilēi Siri. ³ N̄o inε fei í nε si iluε koo na irie a kōo si tia.

⁴ N̄oi Zozefu m̄o í nε hai Nazareti si ilēi Galilee, í b̄o ilēi Zudee si ilui Davidi iyi à ya kpe Betelehemu, domi n̄ju m̄o nyaanzei Davidii wa je. ⁵ Í b̄o ku na irie, n̄ju do Maari aboe iyi í nε así *. ⁶ Si waati iyi à wa be, aj̄o í na í to bii á bí amae. ⁷ N̄o í bí ama sinteε, ama inεm̄ok̄o. Í b̄iie do ac̄o n̄o í t̄o si bi ku jei angudā ña, si na iyi í j̄ò inya kù wεε bii inε njoo ña aa s̄o.

Amaleka ḡo ña à naa bi woo degbe ña

⁸ Woo degbe ḡo ña à wa in̄o sako be, à waa degbe angudā ña idū. ⁹ N̄oi amalekai Aō Lafēε ḡo í faata si ña wa, n̄o inya kumá n̄la ḡo í kaako ña. Inya kumá au amboei Lafēεui. N̄oi n̄jo í mu ña j̄iida. ¹⁰ Amma amalekau í s̄o ña í ni, i maà j̄ò n̄jo ku mu ñe. Laabaau j̄iidai ñ̄ naa ku sisi n̄je, iyi á j̄ea inε fei in̄o did̄o n̄la n̄la. ¹¹ Laabaauu wee. Nnyí, si ilui Davidi, à bí n̄je Woo faaba. N̄juí í je Lafēε, inε iyi Ilaaō í cicau. ¹² Yaase bei aa màau ña wee. Aa ye ama kp̄ot̄o ḡo be à b̄iie do ac̄o, wa s̄u si bi ku jei angudā ña.

¹³ Iyi í f̄o beεbe í t̄a ñ̄oi gbakā amaleka mmu ḡo ña à naa bi t̄e aña n̄kp̄o n̄kp̄o n̄o à saabu Ilaaō à waa ni, ¹⁴ ka j̄ò irii Ilaaō ku nε amboe hee lele. N̄o laakai ku s̄u ku wa si ilε si inε ña iyi Ilaaō í bi.

Woo degbe ñau à b̄o Betelehemu

¹⁵ N̄oi amaleka ñau à j̄ò ña à nyi lele. Si anyii n̄ju, woo degbe ñau à sabuu n̄je à waa ni, deb̄ei, ka b̄o Betelehemu, kaa c̄o mii iyi í ce, iyi Aō Lafēε í j̄ò à mà.

¹⁶ N̄o à ce saasa à sei à koo. N̄oi à to n̄o à ye Maari do Zozefu, do ama kp̄ot̄o bii wa s̄u si bi ku jei angudā ña. ¹⁷ Iyi à ȳo, à waa sisi mii iyi amalekau í s̄o ña si ḡamei amau. ¹⁸ N̄o inε ña iyi à gb̄o ideí woo degbe ñau fei ideu í ya mu ña bitii. ¹⁹ Amma Maari n̄je wa mu fei ndεε si id̄e, n̄o wa lasabu si do laakai. ²⁰ N̄oi woo degbe ñau à sinda à waa nε. N̄o à waa nyisi amboei Ilaaō, à waa saabue na irii mii iyi à gb̄o do iyi à ye fei, domi fei ndεε í cei si bei amalekau í sisi ña.

À b̄o Jesu kpas̄ei Ilaaō

²¹ Si aj̄o m̄ej̄osia ñ̄oi à s̄o Jesu, iri iyi amalekau í ni a kpoo hai waati iyi iyee kù nε as̄u. Aj̄o n̄ju be m̄oi aa dasie bango.

²²⁻²³ Mii iyi Moizi í k̄o si woodae wee. Í ni, ama inεm̄ok̄o iyi à bí sinte fei aa nyaa ikāi ku je ti Aō Lafēε. Na ñ̄oi í j̄ò iyi waati í to si bii aa ce kuwee Maari ku bei ku má si ayawo iyi í ceu Zozefu do Maari à so amau à b̄o Zeruzalemu ku ba a nyisi Aō Lafēε ²⁴ n̄o a ce kuwee. Kuweeu do kufe minji wala do ankasiidi minji à ya cooò si bei à k̄o si woodai Aō Lafēε.

²⁵ Wee m̄ok̄o ḡo í wa Zeruzalemu be à ya kpoo Simeō. M̄ok̄o í je inε dee dee n̄o í mà beεrei Ilaaō. Wa degbe inε iyi á na ku t̄u id̄oi inei Izireli ña n̄o Hundei Ilaaō í wεε do n̄ju. ²⁶ Hundei Ilaaōu í s̄o wo í ni á ye inε iyi Aō Lafēε í cicau ku bei ku ku. ²⁷ N̄oi Hundeu í tale sie kpas̄ei Ilaaō ku b̄o. Iyi iyeò baai Jesu ña à l̄òde be ku ba a cea bei wooda í f̄o, ²⁸ ñ̄oi Simeō í ḡbaa í muu si aw̄e í saabu Ilaaō wa ni,

²⁹ Lafēε, n̄sei j̄ò amu woo ce icεε n̄j̄ò andunya do laakai ku s̄u si bei ì s̄m wo,

³⁰ Domi ijum í ye faabae,

³¹ Iyi ì ce s̄olue si wajui dimi fei.

³² N̄juí í je inya kumá iyi á nyisi dimi mmu ña kp̄āe.

N̄o n̄juí í je amboei inεε ña, inei Izireli ña.

Walii iyi Simeō í ce

³³ Ide iyi Simeō wa f̄o si ḡamei amau í mu iyeò baε fei bitii. ³⁴ Simeō í wee ña n̄o í s̄o Maari iyēi Jesuu í ni, Ilaaō í cica amau ihēi ku k̄εε inε n̄kp̄o n̄o ku dede inε n̄kp̄o m̄o si in̄oi inei Izireli ña. N̄juí Ilaaō í be wa ku je bei nyinda, amma inε ña aa k̄o sie. ³⁵ N̄o lasabui

* **2:5** Maari aboe à ni Maari í je aboe si na iyi í j̄ò añaòì à wεε, amma añaò a kù t̄ot̄o s̄εε hee í koo í biò Jesu.

idɔi inɛ nkpɔ kú fita gbugbãa. Awɔ takae, inɔ ku fɔ á gũe ajɔ akã si idɔe bei taakuba.

Ana walii inaabo

³⁶ Inaabo walii gɔ mɔ í wa be à ya kpoo Ana, amai Fanueli si dimii Azee ña. Abou í gbo ntɔ ntɔ. Í ce muau zakai adɔ meeje mɔkɔe kù bei kù na kù wee, ³⁷ nɔ í buba jaaɔ adɔ nkpɔ nkpɔ. Nsei abou í ne adɔ cine do mee, nɔ ci ya fita hai bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Dasã do idũ fei, í ya maa cea Ilaaɔ icei do anu kudí do kutɔ. ³⁸ Waati beɛbe nɛu mɔ í sekee si ña wa, wa saabu Ilaaɔ, nɔ í lasi idei amau ku sisia inɛ ña iyi à waa degbe inɛ iyi á na ku faaba inɛi Zeruzalemu ña fei.

³⁹ Waati iyi iyeò baai Jesu ña à tã mii ña iyi woodai Aɔ Lafɛe í ni a ceu fei, ñɔi à nyi Nazareti ilu ña si ilei Galilee. ⁴⁰ Nɔ amau wa la, gbugbãe wa kɔɔsi nɔ í kɔò bisi. Nɔ didɔi Ilaaɔ í weea.

Jesu í bɔ kpasɛi Ilaaɔ si waati iyi í ne adɔ maateji

⁴¹ Adɔ fei iyeò baai Jesu ña à ya bɔ jingauu Iku ku kuai Zeruzalemu. ⁴² Si waati iyi Jesu í ne adɔ maateji ñɔi à bɔ jingauu si bei à ne dɔɔne. ⁴³ Iyi jingauu í tã à waa ne, ñɔi Jesu í gbe Zeruzalemu be, amma baae ña a kù mà. ⁴⁴ A waa tamaa bei í wa si inɔ ñɔi. Wee à nei zakai ajɔ akã, ñɔi à dedee si inɔi nyaanze ña ña do kpaasi ña ña. ⁴⁵ Amma a kù yɔɔ, nɔ à sinda à nyi ikpa Zeruzalemu à waa dedee. ⁴⁶ Si ajɔ meetasia ñɔi à yɔɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ. Wa buba si aninii woo kɔ inɛ ña si wooda ña, wa gbɔ ide ña nɔ wa bee ña ide. ⁴⁷ Inɛ ña iyi à waa gbɔ ide fei à bitio bisi do si bei wa je ña ide. ⁴⁸ Iyi baae ñau à yɔɔ be, ñɔi aña mɔ à biti, nɔ iyeɛ í ni, amam, na mii í ce ì ce nwa beɛbe. Amu do baae wee, à wasi ku dedee do inɔ ku fɔ nla nla. ⁴⁹ Nɔi í bee ña í ni, na mii í ce ì waa dedeem ña. I kù mà ña iyi wũai Baam nii ñ ne n ce? ⁵⁰ Amma ide iyi wa sɔ ñau a kù gbɔ yaasee.

⁵¹ Nɔi í too ña à ne Nazareti nɔ wa gbɔ ide ña. Wee iyeu wa mu ide ñau ihɛ fei si idɔe. ⁵² Jesu í lá wa koo nɔ bisi mɔ wa kɔɔsi nɔ wa dɔa Ilaaɔ si hee do amanɛ ña fei.

3

Waazoi Zãa woo dasi inyi

(Cɔ Matie 3:1-12; Maaku 1:1-8; Zãa 1:19-28)

¹ Iyi ilaalu nlai Romu iyi à ya kpe Tibee í ce adɔ maatũ si bommae, waati beɛbe Ponsu Pilatii wa je ilu ilei Zudee, nɔ Herodu mɔ wa je inɛ ngbo si ilei Galilee, nɔ Filipu ifɔeu mɔ wa je inɛ ngbo si ilei Iture do Takoniti, nɔ Lisania mɔ wa je inɛ ngbo si ilei Abileni.

² Ani do Kaifu ña mɔ à waa je woo wee nlai Ilaaɔ. Waati beɛbe Ilaaɔ í sɔ Zãa amai Zakari ide si ghabua. ³ Nɔ Zãa í bɔ si ilu ña iyi à wa kɔkɔi idoi Zuudɛe fei wa waazo ña wa ni, i kpaasi idɔ ku ba Ilaaɔ ku kpa idei dulum du ñe nɔ a dasi ñe inyi. ⁴ Beɛbe ide iyi walii Ezai í kɔ si tiaeu í ce. Í ni,

Imui inɛ gɔ wa dɔ anu si ghabua wa ni, I teese kpãai Lafɛe ku te ña.

⁵ Nɔ aa dɔ lɔma ñau fei.

Nɔ geete do iri kuta fei á munga anu,

Nɔ kpãa ku ka ña fei aa te,

Kpãa iyi í sãmi fei á sã.

⁶ Inɛ fei á ye béi Ilaaɔ wa faaba wa.

⁷ Zamaa nkpɔ nkpɔi wa koo bi Zãa ku dasi ña inyi. Nɔ í sɔ ña í ni, inɛ inɛ buu ña bei njo wukuku, yooi í sɔ ñe í ni i saa idɔkɔi kiitii Ilaaɔ iyi á na ku naau. ⁸ Na nɛu, i ce kookoosu jiida i nyisiò iyi ì kpaasi idɔ ña, nɔ i maà tamaa mà aa ba faaba ña si na iyi í jò ì ya maa ni inɛ ì je dimii Aburhamu ña. N wa n sɔ ñe, Ilaaɔ á yɔkɔ ku so kuta ñau ihɛ ku ce ña dimii Aburhamu ña. ⁹ Wee dagba wa kã si jii tã mɔm a daò icue. Na nɛu, jii iyi kù waa so iso jiida fei aa daa a dasi ina.

¹⁰ Nɔi zamaau í beee wa ni, debɛi, beirei aa ka ce. ¹¹ Nɔ í je ña í ni, inɛ iyi í ne ibɔ minji ku so akã ku mua kpaasie iyi kù ne, nɔ inɛ mɔ iyi í ne ije ku kpɔ do kpaasie. ¹² Woo gba fiai lempoo gɔ ña mɔ à naa a dasi aña mɔ inyi, ñɔi à beee à ni, Meetu, beirei aa ka ce. ¹³ Nɔi í sɔ ña í ni, i maà gba ku lɔ zaka bei à da ñe. ¹⁴ Nɔi sooge gɔ ña mɔ à beee à ni, awa mɔ ni, beirei aa ka ce. Nɔ í sɔ ña í ni, i maà ya gba fiai inɛ gɔ do gbugbã ña, nɔ i maà ya má inɛ gɔ ide, nɔ i maà ya donda iyi à waa sã ñe.

¹⁵ Inɛ ñau à waa cɔ kpãai inɛ iyi Ilaaɔ í cicau nɔ à waa lasabu si idɔ ña mà Zãai í je inɛu. ¹⁶ Nɔ Zãa í sɔ aña fei í ni, inyii amu ñ wa n dasi ñe, amma inɛ gɔ wa naa

iyi í rem do gbugbã. N kù to n fũ baa ikũi baatae. Njui á da nje si Hundei Ilaaã do ina. ¹⁷ Wa mu kaale ku fe bileee si awõ, nõ ku kpã bileeu bii à kpokpoe, nõ ku ko yoyõu ku dasi aka, sakou mõ ku dasi ina iyi ci ya ku.

¹⁸ Do faaji nkpõ gõ ña mõi Zãa wa ceað ine ña waazoi laabaau jiidau.

¹⁹ Amma hai takõ ilaalu Herodu í so Heriodiasi, aboi ifõe, í je aboe, ñõi Zãa í gbagba sie na ideu do na daa laalõ ña iyi í ce fei wo. ²⁰ Si antai laalõ ña iyi Herodu wa ce, do ankãanyi í na í jò à mu Zãa à dasie piisõõ má.

Inyi ku dasii Jesu

(Cõ Matie 3:13-17; Maaku 1:9-11)

²¹ Zãa í wasi ine nkpõ nkpõ ku dasi inyi si waati iyi a kù dasie piisõõ, ñõi Jesu mõ í naa bi tee, nõ í dasi Jesu mõ inyi. Nõi Jesu wa ce kutõõ nõ lelei Aõ í cĩ, ²² nõ Hundei Ilaaã í de sie wa hai lele do ara gõ bei ankasiidi. Nõ à gbõ ide ku fõ gõ wa hai lele í ni, awõu amam nii, ñ biẽ jiidã jiidã. Siei inõ didõm fei í ya wa.

Balai Jesu ña

(Cõ Matie 1:1-17)

²³ Jesu í to adõ kuntaa í bei í sinti icee. Ine ña à ya maa cõoi bei amai Zozefu *. Balai Zozefu † ña wee ²⁴ Heli do Matati do Levi do Meliki do Zanai Zozefu, ²⁵ do Matatia do Amõsu do Naumu do Esili do Nagai, ²⁶ do Maatu do Matatia do Semeni do Zozeki do Zoda, ²⁷ do Zoanani do Reza do Zorobabeli do Salateli do Neri, ²⁸ do Meliki do Adi do Kosamu do Elimadamu do Ee, ²⁹ do Zozue do Eliezeẽ do Zorimu do Matati do Levi, ³⁰ do Simeõ do Zuda do Zozefu do Zonamui do Eliakimu, ³¹ do Melea do Mena do Matata do Natãa do Davidi, ³² do Izai do Obedi do Boazi do Salumõ do Nasõõ, ³³ do Aminadabu do Adimi do Aani do Esiromu do Perẽzi do Zuda, ³⁴ do Zakõbu do Izaaki do Aburahamu do Tera do Nakõõ, ³⁵ do Seruku do Ragau do Faleki do Ebeẽ do Sala, ³⁶ do Kainamu do Aafasadi do Semu do Nowee do Lameki, ³⁷ do Matusala do Enõku do Zeredi do Maleleli do Kainamu, ³⁸ do Enõsi do Seti do Adamu do Ilaaã.

* **3:23** à ya maa cõoi bei amai Zozefu Ntõ ntõ Zozefu kù totõõ sãe do Maari à bei à bí Jesu. Ilaaã í je baac. † **3:23** balai Zozefu Tengi ihẽ ide balai Maarii à waa fõ. Bii à ni balai Zozefu, na iyi añaõ Maari à so njei.

4

Seetam í lele Jesu

(Cõ Matie 4:1-11; Maaku 1:12-13)

¹ Jesu í kãõ Hundei Ilaaã nõ í baa hai idoi Zuudẽe. Nõ Hundeu í bõõe si gbabua. ² Nõ Seetam í lelee be zakai ajõ ciiji. Nõ si ajõu be fei kù je nkãma. Iyi baai nju í lõ, ñõi ari wa kpaa. ³ Nõ Seetam í sõõ í ni, bii awõu Amai Ilaaã do ntõ, jò kutau ihẽ ku kpõõ pẽe. ⁴ Nõ Jesu í jeaa í ni, kukõi idei Ilaaã í ni, amanẽ ci ya weẽ na ije nju akã.

⁵ Nõ Seetam í bõõe hee antai iri kuta gõ, í nyisie bommai andunya fei si iju kãmee. ⁶ Nõ í sõõ í ni, amboei bomma ñau fei an muue nõ an jò i ne yiiko si ña. Ine iyi ñ bi, lafẽei an mua, si na iyi í jò à nam nii. ⁷ Na nju, bii ñ naa ñ gule si wajum, fei ndee á je tee. ⁸ Nõ Jesu í jeaa í ni, kukõi idei Ilaaã í ni, Aõ Lafẽei aa gulea, nõ nju akãi aa tõõ.

⁹ Nõ Seetam í gbãa í bõõe Zeruzalemu nõ í gũõe hee si antai ile lelei kpasẽi Ilaaã nõ í sõõ í ni, bii awõu amai Ilaaã, fo i dinga ile, ¹⁰ domi kukõi idei Ilaaã í ni, Ilaaã á na amalekae ña wooda na irie a maa degbee, ¹¹ nõ a maa muẽ si awõ ku ba i maà ti i koose si kuta. ¹² Nõi Jesu í jeaa í ni, kukõi idei Ilaaã í ni, maà ti i sii Aõ Lafẽee. ¹³ Iyi Seetam í lelee si bisie ñau be fei í tã, ñõi í jòõ titã í ne hee waati mmu gõ má.

Jesu í sinti icee Galilee

(Cõ Matie 4:12-17; Maaku 1:14-15)

¹⁴ Nõ Jesu í nyi ikpa ilei Galilee do gbugbãi Hundei Ilaaã, nõ irie í fangaa si ileu fei. ¹⁵ Wa kõ ña si cioi idei Ilaaã ile bii Zuifu ña à ya ce kutõtõõ nña ña, nõ ine fei wa saabue.

À kõi Jesu Nazareti be

(Cõ Matie 13:53-68; Maaku 6:1-6)

¹⁶ Nõ Jesu í bõ Nazareti ilu bii í je amau. Nõi si ajõi kusĩmi í bõ ile bii Zuifu ña à ya ce kutõtõõu si bei í ne dõõnee. Nõi í dede ku cio tia. ¹⁷ Nõi à náa tia iyi Ezai waliu í kõ. Si bei wa fũu ñõi í kã si kukõ gõ iyi wa ni,

¹⁸ Hundei Aõ Lafẽe í wa sim.

Í cicaam n sisiaõ ilu are ña laabaau jiidau.

Í bem n koo n sõ inei piisõõ ña n ni aa jò ña a ñe
Nõ n sõ fẽju ña n ni aa ye ilu má,

Nɔ n jɔ̄ inɛ ɲa iyi inɛ ɲa à waa taa gbugbã a ne ara ɲa.

¹⁹ Nɔ n sisia inɛ ɲa n ni awaatii didɔ̄i Lafɛɛ í to wa.

²⁰ Nɔ̄i Jesu í ka tiau má í sindoa woo ce iceu nɔ í buba. Nɔ̄i inɛ ɲa iyi à tɔtɔɔ bɛ fei à kãsiɛ iju. ²¹ Nɔ̄i í sinti ideɛ ku sɔ̄ ɲa í ni, nnyii kukɔ̄i ideɛ Ilaaɔ̄ iyi ì gbɔ nseiu ɲa í kɔ̄.

²² Nɔ̄i aɲa fei à waa jɛaa sɛɛda jiiida, nɔ̄ bitɪ í mu ɲa do ide didɔ̄ iyi wa fita hai si geɛɛu. À ni, kù jɛ amai Zozeɔ̄uu mbɛ ya. ²³ Nɔ̄ Jesu í sɔ̄ ɲa í ni, kù nɛ sika aa kpaam mɔ̄ndau ihɛ́ í ni ɲa, awɔ̄ lokotoro, faaba araɛ. Ce ilue ihɛ́ mii ɲa iyi à gbɔ ì ce Kapɛranumu fei. ²⁴ Amma an sɔ̄ ɲɛ, walii kãma kù wɛɛ iyi í ya nɛ bɛɛɛ si ilui nɲu takaɛ. ²⁵ Ì mà sãa sãa ɲa iyi ari nla gɔ́ í ce si ilɛu fei si waatii Elii walii nlau. Ijɪ kù rɔ̄ si afei adɔ̄ mɛɛta do cukpa mɛɛfa, ma irei. Waati bɛɛbɛ inaabo jaaɔ̄ nkɔ̄pɔ̄ í wa si ilei Izireli. ²⁶ Do nɲu fei, Ilaaɔ̄ kù bɛ Elii walii nlau bi kãma ɲa bii kù je bi jãaɔ̄ gɔ́ í wa Sareputa si ilei Sidɔ̄ * . ²⁷ Nɔ̄ dintɛ nkɔ̄pɔ̄ mɔ̄i í wɛɛ wo si ilei Izireli si waatii Elizee waliiu. Do nɲu fei, kù jɔ̄ gɔ̄gɔ̄ ɲa gɔ́ ku ba iri, bii kù je Naama inɛi ilei Siriu.

²⁸ Iyi Jesu í fɔ̄ bɛɛbɛ í tã ɲɔ̄i idɔ̄i inɛ ɲa iyi à wa ile bii à ya ce kutɔtɔɔu bɛ fei í kɔ̄. ²⁹ Nɔ̄i à dede à leleɛ hai inɔ̄ iluu à bɔ̄ðɛ hee si antai iri kuta si bii à ma ilu ɲa ku ba a taleɛ wa ile. ³⁰ Amma í lɔ̄ anini ɲa bɛ í nɛɛ.

Jesu í lele inɛi inɔ̄koi inɛ gɔ̄ (Cɔ̄ Maaku 1:21-18)

³¹ Nɔ̄ Jesu í bɔ̄ Kapɛranumu, ilui Galilee gɔ́ nɔ̄ wa kɔ̄ inɛ ɲa si cioi ideɛ Ilaaɔ̄ si aɲɔ̄i kusɪmi. ³² Wa kɔ̄ ɲa si cio do yiiko. Nɲui í jɔ̄ ideu í tosi ɲa. ³³ Wee mɔ̄kɔ̄ gɔ́ í wa ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔɔu bɛ í nɛ inɛi inɔ̄ko, ɲɔ̄i í dɔ̄ anu hee lele í ni, ³⁴ mii í wa si gãmei awaɛ ɲa awɔ̄ Jesu inɛi Nazareti. Ì naa ku kpa wai? Ì mà inɛ iyi ì je. Awɔ̄i ì je inɛ kumá iyi Ilaaɔ̄ í bɛ wa. ³⁵ Nɔ̄i Jesu í la siɛ í ni, coko, fita hai si mɔ̄kɔ̄u. Nɔ̄i inɛi inɔ̄kou í ta mɔ̄kɔ̄u ile si anini ɲa, nɔ̄ í fita siɛ, kù mɛɛ. ³⁶ Nɔ̄i aɲa fei à bitɪ, à bee nje aɲa duusɔ̄ à waa ni, ide dimi yoomai ihɛ́. Mɔ̄kɔ̄u wee wa sɔ̄ inɛi inɔ̄ko ɲa ide do yiiko do gbugbã nɔ̄ à waa fita. ³⁷ Nɔ̄i iriɛ í fangaa si ilekoi iluu fei.

* **4:26** Sareputa si ilei Sidɔ̄ Sareputa do Sidɔ̄ fei irii ilu ɲai, amma bii à waa fɔ̄ ideɛ ilu ɲa iyi à wa kɔ̄kɔ̄i Sidɔ̄, si ilei Sidɔ̄i à ya ni à wa.

Jesu í jɔ̄ bɔ̄ nkɔ̄pɔ̄ í ba iri (Cɔ̄ Matie 8:14-17; Maaku 1:29-34)

³⁸ Nɔ̄i Jesu í fita hai ile bii à ya ce kutɔtɔɔu, nɔ̄ í bɔ̄ kpasɛi Simɔ̄. Wee iyei aboi Simɔ̄uu wa ce bɔ̄i ara gbãa ntɔ̄ ntɔ̄. Nɔ̄i à tɔɔɛ ku jɔ̄ ku ba iri. ³⁹ Nɔ̄i í kɔ̄mba si abou í la si ara gbãau nɔ̄ í nya. Nɔ̄ abou í dede gbakã í yaaɛ ɲa.

⁴⁰ Alei aɲɔ̄ nɲu iyi inunu í lɔ̄, ɲɔ̄i inɛ ɲa iyi inɛ nɲa ɲa à waa ce bɔ̄ dimi ikã ikã fei à wasi ku naaɔ̄ ɲa wa bi tɛɛ. Nɔ̄ í lesi aɲa fei awɔ̄ í jɔ̄ à ba iri. ⁴¹ Inɛi inɔ̄ko ɲa mɔ̄ à fita hai si inɛ nkɔ̄pɔ̄, à dɔ̄ anu à waa ni, awɔ̄i ì je Amai Ilaaɔ̄. Amma Jesu í la si ɲa nɔ̄ wa ganji ɲa ide ku fɔ̄ domi à mà iyi nɲuu inɛ iyi Ilaaɔ̄ í cicai.

Jesu wa waazo ilei Zudee (Cɔ̄ Maaku 1:35-39)

⁴² Iyi iju í má ɲɔ̄i Jesu í fita hai inɔ̄ ilu í bɔ̄ gɔ̄bɔ̄. Nɔ̄i zamaa nkɔ̄pɔ̄ nkɔ̄pɔ̄ gɔ̄ wa dedɛɛ. Iyi à to bi tɛɛ ɲɔ̄i à tɔɔɛ suuru ku mà nɛ ku jɔ̄ aɲa. ⁴³ Amma í sɔ̄ ɲa í ni, kù nɛ bei an ce iyi n kù waazo laabaau jiidai bommai Ilaaɔ̄ si ilu mmu ɲa má, domi na nɲui à bɛm wa. ⁴⁴ Iyi í fɔ̄ bɛɛbɛ í tã nɔ̄ í koo í dabii wa ce waazo ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔɔ ɲa ilei Zudee.

5

Jesu wa kpe mɔ̄cɔ̄ sintɛ ɲa (Cɔ̄ Matie 4:18-22; Maaku 1:16-20)

¹ Aɲɔ̄ nɲu gɔ̄ Jesu wa leekɪ kɔ̄kɔ̄i tenku iyi à ya kpe Genesareti, nɔ̄ zamaa nla gɔ́ wa mantɛɛ ku ba a gbɔ̄ ideɛ Ilaaɔ̄. ² Nɔ̄ í yɛ akɔ̄i inyi minji itii tenkuu bɛ. Amma sɔ̄kɔ̄ ɲau à fita à waa wiɛ taaɔ̄ ɲa ɲa. ³ Nɔ̄ Jesu í lɔ̄ inɔ̄ akɔ̄i inyi akã. Akɔ̄i inyi iyi í lɔ̄ siu inɛ nɲu ti Simɔ̄i. Nɔ̄ í kpe Simɔ̄ í tɔɔɛ í ni ku na ku sɛkɛɛð akɔ̄u hai itii inyi keeke. Nɔ̄i í buba si inɔ̄ akɔ̄u, wa kɔ̄ zamaau si cio.

⁴ Iyi í fɔ̄ ideɛ í tã nɔ̄ í sɔ̄ Simɔ̄ í ni, bɔ̄ð akɔ̄u si bua, nɔ̄ i le taaɔ̄ nɲɛ ɲa si inyi i mu cɛɛ ɲa. ⁵ Nɔ̄i Simɔ̄ í sɔ̄ í ni, Mɛɛtu, à ce ice do idũ fei a kù mu ngɔ̄gɔ̄. Amma si bei awɔ̄i ì fɔ̄, an dasi taaɔ̄ ɲau inɔ̄ inyi.

⁶ Nɔ̄i à dasi taaɔ̄ ɲa ɲau inɔ̄ inyi. Iyi à dasi ɲɔ̄i à mu cɛɛ bututu hee taaɔ̄ ɲa ɲau à waa bi a ga. ⁷ Nɔ̄ à kpe kpaasi ɲa ɲa iyi à wa si akɔ̄ minjisiau dɔ̄ awɔ̄ a naa a sobi ɲa. Iyi aɲa mɔ̄ à naa nɔ̄ akɔ̄ minjiu fei í kɔ̄ do cɛɛ hee wa

bi ku mi. ⁸ Iyi Simɔɔ Pɪɛɛ í yɛ mii nɔu í ce bɛɛbɛ nɔi í koo í gule si wajui Jesu í ni, Lafɛɛ, tekɛɛ hai bi tom, domi amuu ilu dulum nii. ⁹ Í fɔ bɛɛbɛi si na iyi í jɔ njo í muu, nɔu do kpaasie nɔu fei na cɛɛ nkpɔ nkpɔ iyi à muu. ¹⁰ Bɛɛbɛ mɔi njo í mu kpaasi minjie nɔ, Zaaki do Zãa amai Zebedee nɔu. Amma Jesu í sɔ Simɔɔ í ni, maà jɔ njo ku muɛ. Bɛbɛi inɛ nɔu iyi aa toom nɔi aa ya maa dɛdɛ. ¹¹ Nɔi à bɔɔ akɔi inyiu ice nɔ à jɔ fei ndɛɛ à waa too Jesu.

Jesu í jɔ dinte gɔ í ba iri

(Cɔ Matie 8:1-4; Maaku 1:40-45)

¹² Si anyii nɔu Jesu í wa si ilu gɔ bɛ, nɔ mɔkɔ gɔ í naa bi tɛɛ. Mɔkɔu wa ce bɔɔi dinte jiida. Iyi í yɛ Jesu nɔi í naa í sɛɛbata si wajue í tɔɔɛ suuru í ni, Lafɛɛ, bii ì bi, aa yɔkɔ i jɔ n ba iri n je inɛ iyi í má. ¹³ Nɔi Jesu í yɔ awɔɛ í luu nɔ í ni, n̄ bi. Ba iri nɔ i je inɛ kumá. Bɛ gbakã bɔɔi dintɛu í nya. ¹⁴ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni ku maà sɔ inɛ kãma ideu bɛ, amma koo nyisi araɛ bi woo weei Ilaaɔu. Nɔ í ni ku ce kuwee iyi Moizi í jilɛu. Kuweeu bei á nyisi inɛ nɔu iyi ì je inɛ iyi í má bɛbɛi. ¹⁵ Do nɔu fei, iriɛ í fangaa wa kɔɔsi, nɔ zamaa nkpɔ nkpɔ í ya maa tɔtɔɔ bi tɛɛ ku ba a gbɔ ideɛ nɔ ku ba a ba iri si bɔɔ nɔu nɔ. ¹⁶ Amma Jesu í ya bɔ gbabuai nɔu akã koo ce kutɔɔ.

Jesu í jɔ wɛɛgɛ gɔ í ba iri

(Cɔ Matie 9:1-8; Maaku 2:1-12)

¹⁷ Ajɔ nɔu gɔ Jesu wa kɔ inɛ nɔu si cio. Wee Farisi do woo kɔ inɛ nɔu si wooda gɔ nɔ à waa buba bɛ. À naai hai Zeruzalɛmu do hai ilu nɔu iyi à wa ilei Zudee do ilei Galilee fei. Nɔ inɛ nɔu à waa yɛ gbɔgbãi Lafɛɛ Jesu waati iyi í jɔ bɔɔ nɔu à waa ba iriu. ¹⁸ Nɔi inɛ gɔ nɔu mɔ à naa bɛ à waa so wɛɛgɛ gɔ wa si makɛɛ. Nɔ à waa dɛdɛ bei aa ce a lɔɔɛ ile a koo a jilɔɔ si wajui Jesu. ¹⁹ Amma a kù ba do bii aa lɔɔɛ na irii zamaau, nɔi à koo à gũ antai ileu, à luu nɔ à kitaɛ do makɛɛu si aninii zamaau si wajui Jesu. ²⁰ Iyi Jesu í yɛ naane nɔu nɔi í sɔ wɛɛgɛu í ni, mɔkɔɔyi, n̄ kpa ideɛi dulum dɛɛ. ²¹ Woo kɔ inɛ nɔu si wooda do Farisi nɔu à wasi ku bee ara nɔu ide à waa ni, yooi inɛɛu ihɛ í je iyi wa bu Ilaaɔ. Yooi á yɔkɔ ku kpa ideɛi dulum dii inɛ gɔ bii kù je Ilaaɔ nɔu akã. ²² Amma Jesu í mà lasabui idɔ nɔu, nɔi í bee nɔu í ni, na mii í jɔ ì waa ce dimii lasabu bɛɛbɛ si idɔ nɔu nɔ. ²³ Yoomai í faala í re, inɛ ku sɔ inɛ gɔ ku ni

n̄ kpa ideɛi dulum dɛɛ, walakɔ ku ni ku dede ku nɛ. ²⁴ Amma n̄ bi i mà nɔu iyi amu Amai Amanɛ n̄ nɛ gbɔgbã n̄ kpa ideɛi dulum dii inɛ nɔu si andunya.

Iyi í fɔ bɛɛbɛ í tã nɔi í sɔ wɛɛgɛu í ni, dede i so makɛɛɛ i bɔ kpasɛ. ²⁵ Nɔi gbakã wɛɛgɛu í dede si waju nɔu, í so makɛɛ iyi wa sũ siu, nɔ wa nɛ kpasɛ wa saabuɔ Ilaaɔ. ²⁶ Nɔi nɔu fei à bitɔ à waa saabu Ilaaɔ. Njo í bei wa mu nɔu à waa ni, à yɛ mii maamaake nnyɛ.

Jesu í kpe Levi

(Cɔ Matie 9:9-13; Maaku 2:13-17)

²⁷ Si anyii nɔu, Jesu í fita wa nɛ si inɔ ilu. Nɔ í yɛ woo gba fiati lɛmpoo gɔ à ya kpo Levi, wa buba ile bi ku ce iceɛ, nɔ Jesu í sɔɔ í ni, toom wa. ²⁸ Nɔi Levi í dede, í jɔ mii ndɛɛ fei í tooɛ.

²⁹ Si anyiɛ, í cea Jesu jingau nla gɔ si kpasɛɛ. Woo gba fiati lɛmpoo bututu do inɛ gɔ nɔu mɔ à waa ba nɔu ku je. ³⁰ Wee Farisi gɔ nɔu à wa bɛ do Farisi mmu gɔ nɔu iyi à je woo kɔ inɛ nɔu si wooda nɔu. Anai à waa gbagba si mɔcɔi Jesu nɔu à waa ni, na mii í ce ì je ì waa mɔ nɔu do woo gba fiati lɛmpoo do inɛ laalɔ nɔu. ³¹ Iyi Jesu í gbɔ bɛɛbɛ nɔi í je nɔu í ni, ilu baani nɔu a kù nɛ bukaatai ilu iwɔ bii kù je bɔɔ nɔu. ³² Bɛɛbɛ mɔi n̄ kù naa ku kpe inɛ dee dee nɔu, amma ilu dulum nɔi n̄ naa ku kpe a kpaasi idɔ nɔu.

Jesu wa fɔ ideɛi anu ku dɔ

(Cɔ Matie 9:14-17; Maaku 2:18-22)

³³ Nɔi inɛ nɔu à bee Jesu má à ni, beirei í ce mɔcɔi Zãa woo dasi inyiu do ti Farisi nɔu à ya dɔ anu a maa ceɔ kutɔɔ, nɔ wee mɔcɔɛ nɔu a ci ya dɔ anu. À ya maa jei nɔu a maa mɔ. ³⁴ Nɔi Jesu í bee nɔu í ni, aa yɔkɔ i jɔ kpaasii mɔkɔ titɔ nɔu à dɔ anu si waati iyi mɔkɔ titɔu í wa inɔ nɔu? ³⁵ Amma ajɔ wa naa iyi aa nya mɔkɔ titɔu hai si inɔ nɔu. Waati bɛɛbɛi aa dɔ anu. ³⁶ Nɔi í kpa nɔu mɔnda gɔ í ni, a ci ya ga ibɔ titɔ a sɔɔ ibɔ ngbo. Bii ì ce bɛɛbɛ, ì beje ibɔ titɔu mbe nɔu jaɛ titɔu á weei ikã kaa ce si ibɔ ngbou. ³⁷ Inɛ gɔ ci ya nɔu kù dasi vɛɛ titɔ iyi wa gba si bɔgɔ bata ngbo nɔu. Bii í ce bɛɛbɛ, vɛɛu á jɔ bɔgɔ nɔu ku ga, vɛɛu ku nikã nɔu bɔgɔ nɔu ku beje. ³⁸ Amma à ya dasi vɛɛ titɔi si bɔgɔ titɔ nɔu. ³⁹ Nɔ inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á mɔ vɛɛ nwo nɔu ku bi vɛɛ titɔ má, domi á ni nwou í cea nɔu.

6

Jesu wa fɔ ideɪ ajɔi kusɪmi

(Cɔ Matie 12:1-8; Maaku 2:23-28)

¹ Si ajɔi kusɪmi gɔ Jesu wa too kɔɔi ile gɔ, nɔi mɔcɔe nɔa à wɔ amaaje iyi à gbɛ si ileu à nunu ijuɛ si awɔ à waa nɔ. ² Nɔi Farisi gɔ nɔa à bee nɔa à ni, na mii í jɔ̀ ì waa ce mii iyi a kù nɛ kpãai ku ce si ajɔi kusɪmi. ³ Nɔi Jesu í bee nɔa í ni, i kù cio mii iyi Davidi í ce, nɔu do inɛ nɔa, si waati iyi ari wa kpa nɔu? ⁴ Í lo kpasɛi Ilaaɔ nɔ í so pɛɛ iyi à jileɔ Ilaaɔ í jɛ, nɔu do inɛ nɔa. Wee à ganji inɛ fei ku jɛ pɛɛu be bii kù jɛ woo weei Ilaaɔ nɔa aɔa akã. ⁵ Nɔ Jesu í sɔ nɔa má í ni, amu Amai Amanɛ, amui ñ jɛ inɛ nɔboi ajɔi kusɪmi.

Inɛ iyi awɔ akãɛ í ku

(Cɔ Matie 12:9-14; Maaku 3:1-6)

⁶ Si ajɔi kusɪmi mmu gɔ, Jesu í lo ile bii Zuifu nɔa à ya ce kutɔtɔu nɔ í wasi ku cea inɛ nɔa cioi ideɪ Ilaaɔ. Wee mɔkɔ gɔ í wa be, awɔ nɔeɛ í ku í gbɛ. ⁷ Woo kɔ inɛ nɔa si wooda do Farisi nɔa à kãsi Jesu iju, à waa cɔ mà á jò inɛɛu ku ba iri si ajɔi kusɪmi. À waa cɔɔ domi à waa bi a ye taalei. ⁸ Amma Jesu í mà lasabu nɔa, nɔi í sɔ mɔkɔ iyi awɔɛ í kuu í ni, dede i leeki si anini nɔa be. Nɔ í dede í leeki. ⁹ Nɔ Jesu í ni, ñ wa n bee nɔi, si ajɔi kusɪmi, í sɔa amanɛ ku ce jiida de mà laalo, ku faaba amanɛ de, mà ku kpa. ¹⁰ Nɔi í cɔ aɔa fei í kaako nɔa, nɔ í sɔ mɔkɔu í ni, tɛ awɔɛ. Iyi í tɛ awɔu nɔi í baa dee dee. ¹¹ Nɔi idɔ nɔa í kɔ, nɔ à waa busi nɔe bei aa cea Jesu.

Jesu í cica woo be maateeji nɔu

(Cɔ Matie 10:1-4; Maaku 3:13-19)

¹² Waati beɛbe Jesu í koo í gũ iri kuta gɔ ku ce kutɔ. Nɔ idũu fei í wasi ku ce kutɔ. ¹³ Iyi iju í má í tɔtɔ mɔcɔe nɔa nɔ í cica amanɛ maateeji si inɔ nɔa, í sɔ nɔa woo be nɔa. ¹⁴ Iri nɔa wee, Simɔɔ iyi í sɔ Piɛɛ, do Anderee ifɔɛ, do Zaaki do Zãa do Filipu do Baatelemi ¹⁵ do Matie do Tomaa do Zaaki amai Alifee, do Simɔɔ inɛi igbei Zelotu *, ¹⁶ do Zudasi amai Zaaki, do Zudasi Isikariɔti iyi á na ku zambaɛu.

Didɔ do ijuukpã

(Cɔ Matie 4:23-25; 5:1-12)

¹⁷ Waati iyi Jesu í cica woo be maateeji nɔu í tã nɔi aɔaɔ nɔa à kita wa à waa leeki si ile ku munga anu gɔ. Tengi bei mɔcɔ nkpɔe nɔu à wa do zamaa nla gɔ. Inɛ nɔu à naai hai ilei Zudee fei do Zeruzalemu ilu nlaɛ, do hai Tii do Sidɔɔ, ilu nɔa iyi à wa ikpa bi inyi dũdũ. ¹⁸ À naa bi tɛɛi ku ba a gbɔ ideɛ nɔ a ba iri si bɔɔ nɔa. Inɛ nɔa iyi inɛi inɔko nɔa à sinda iri nɔa à ba iri. ¹⁹ Nɔi inɛ nɔu fei à waa dɛ ku luu, domi gbugbã nla nla í ya fita sie nɔ ku jò aɔa fei a ba iri.

²⁰ Nɔi Jesu í cɔ mɔcɔe nɔu í ni,

Ilu inɔ didɔ nɔi inɛ ilu are nɔa, domi inɛi ì jɛ inɛi bommai Ilaaɔ nɔa.

²¹ Ilu inɔ didɔ nɔi inɛ iyi ari wa kpa si nɛi domi Ilaaɔ á jò i yo nɔa.

Ilu inɔ didɔ nɔi inɛ iyi ì waa kpata si nɛi, domi aa na i nyaanyi nɔa.

²² Inɛ ilu inɔ didɔ nɔi bii inɛ nɔa à cé nɛ, nɔ à lele nɛ hai inɔ nɔa, nɔ à waa bu nɛ, nɔ à waa sɔ nɛ iri laalo na irii amu Amai Amanɛ.

²³ Ajɔ nɔu, i jò inɔ nɔe ku dɔ, i fo i dingaa do inɔ didɔ, domi riba iyi à jile nɔe lelei Aɔ í la. Inɛ nɔu be, beɛbei mɔi bala nɔa nɔa à cea walii nɔu wo.

²⁴ Amma inɔ kufɔi á jɛ ti inɛ ilu fia nɔa, domi ì ba inɔ nɔe í tũ tã nɔa.

²⁵ Inɔ kufɔi á jɛ ti inɛ iyi ì wa si ayo si nɛi, domi ari á na ku kpa nɛ.

Inɔ kufɔi á jɛ ti inɛ iyi ì waa nyaanyi si nɛi, domi aa na i kpata i maa cã kpokpo nɔa.

²⁶ Inɛ ilu inɔ kufɔ nɔi bii inɛ fei wa saabu nɛ domi beɛbei bala nɔe nɔa à cea walii ilu ibo nɔu wo.

I bi mbɛɛ nɔe nɔa

(Cɔ Matie 5:38-48; 7:12a)

²⁷ Amma inɛ iyi ì sotí ì waa gbɔ idem nɔa, ñ wa n sɔ nɔi, i ya bi mbɛɛ nɔe nɔa, nɔ inɛ nɔa iyi à cé nɛ i ya ce nɔa jiida nɔa. ²⁸ I weea inɛ nɔa iyi à waa ce ikpe nɛ, nɔ i ya cea inɛ nɔa iyi à waa ce nɔe laalo kutɔ nɔa. ²⁹ Bii inɛ gɔ í sambalaɛ, toa kekele akãɛ má. Inɛ iyi í gba ibɔ kumbooɛ, mà ti i kɔ ku so danzigie má. ³⁰ Bii inɛ gɔ í tɔɛ mii gɔ, muaa. Bii inɛ gɔ í so mii ndɛɛ gɔi, mà ti i beɛ má. ³¹ Dimi iyi ì bi inɛ nɔa a ce nɔe, inɛ mɔ i ce nɔa dimi nɔu.

* 6:15 igbei Zelotu inɛi igbei Zelotu nɔi à waa jabu ku ba Zuifu nɔa a nɛ ara nɔa hai si awɔi inɛi Romu nɔa.

³² Bii ine ɲa iyi à bi ɲe aɲa akāi ɲe mɔ̀ ì bi ɲa, saabu yoomai ì ne ɲa. Baa woo ce laalo ɲa taka ɲa à ya bi kpaasi ɲa ɲa. ³³ Bii ine ɲa iyi à waa ce ɲɲe jiiida, aɲai ɲe mɔ̀ ì waa sãa gbese, saabu yoomai ì ne ɲa. Baa woo ce laalo ɲa taka ɲa à ya ce beɛbe. ³⁴ Bii ì waa wɛa ine ɲa ngɔgɔ na iyi í jò ì waa tamaa aa na a sã ɲɲe, to, saabu yoomai ì ne ɲa. Baa woo ce laalo ɲa taka ɲa à ya wɛa ɲe nɔ̀ a sã. ³⁵ Amma i bi mbɛɛ ɲɲe ɲa, i ce ɲɲa jiiida ɲa, i ya wɛ ɲa i maà cɔ̀ kpāai ku sã ɲa. Bii ì waa ce beɛbe ɲa, riba ɲɲe á la nɔ̀ aa je amai Ilaaɗ ɲa, ɲɲu iyi kù ne saa, domi ɲɲu takæ wa nyisi amanɛ gudulu ɲa do amanɛ laalo ɲa didɔ̀. ³⁶ I jò ì ne araarei ine ɲa bei Baa ɲɲe mɔ̀ í ne.

*Maà kiiti kpaasie
(Cɔ̀ Matie 7:1-5)*

³⁷ Jesu í sɔ̀ ɲa má í ni, i maà ya kiiti ine ɲa, nɔ̀ Ilaaɗ mɔ̀ kaa kiiti ɲe. I maà ya ye taalei ine ɲa nɔ̀ Ilaaɗ mɔ̀ kaa ye taale ɲɲe. I ya kpa idei kurarai ɲe ɲa nɔ̀ Ilaaɗ mɔ̀ á kpa idei kurarai ɲe mɔ̀. ³⁸ I ya mua ɲe ɲa nɔ̀ Ilaaɗ mɔ̀ á mu ɲɲe. Si gūa nla nlaí á ce ɲɲe amua. Á yagæ ku kitigbæ ku kɔ̀ hee andɛɛ, nɔ̀ ku cuu ɲɲe si bɔ̀gɔ̀. Ntɔ̀ ntɔ̀ gūa iyi ì wãaò kpaasi ɲa, ɲɲui Ilaaɗ mɔ̀ á wã ɲɲe do.

³⁹ Nɔ̀ í kpa ɲa mɔ̀nda gɔ̀ í ni, fɛɛju á yɔ̀kɔ̀ ku mua fɛɛju akpa? Bii fɛɛju ɲa à waa mua ɲe akpa aɲa minji fei a kaa dasi isa? ⁴⁰ Woo kɔ̀kɔ̀ ice ci ya re ine ngboɛ. Amma ine fei, waati iyi í mà mii iyi ine ngboɛ í nyisiɛ, ɲɲu mɔ̀ í ya yei bei ine ngbou.

⁴¹ Na mii í ce ì waa ye fɔ̀fɔ̀ keeke iyi í wa si ijui kpaasie nɔ̀ i kù ye jii ite iyi í wa si titɛɛ. ⁴² Beirei aa ce i ni, kpaasi, jò n nyæ fɔ̀fɔ̀ si ijue, nɔ̀ awɔ̀ i kù waa ye jii ite iyi í wa si titɛɛ. Awɔ̀ ilu muafitii, jò i tako i nya jii ite iyi í wa si ijueu titã ku ba i ye ilu sãa sãa, i bei i nya fɔ̀fɔ̀ iyi í wa si ijui kpaasie.

*À ya mà jii hai si isoe
(Cɔ̀ Matie 7:16-20; 12:33-35)*

⁴³ Ƴoi Jesu í sɔ̀ ɲa má í ni, jii jiiida kaa so iso laalo. Beɛbe mɔ̀i jii laalo kaa so iso jiiida. ⁴⁴ Ntɔ̀ ntɔ̀ jii fei hai si isoei à ya màa. A ci ya ka figi si agū, beɛbe mɔ̀i a ci ya ka rezɛɛ si agū fūfū, mà irei. ⁴⁵ Amanɛ jiiida í ya nya jiiida wai hai si mii jiiida iyi wa singa si idæ. Amanɛ laalo mɔ̀ í ya nya laalo wai hai si mii

laalo iyi wa singa si idæ, domi mii iyi wa kɔ̀ si idæi amanɛ, ɲɲui geɛɛ í ya fɔ̀.

*Woo ma ile minji gɔ̀ ɲa
(Cɔ̀ Matie 7:24-27)*

⁴⁶ Nɔ̀ Jesu í sɔ̀ ɲa má í ni, na mii í ce ì ya maa kpem Lafɛɛ, Lafɛɛ, nɔ̀ i ci ya ceò ide iyi ñ sɔ̀ ɲe ice ɲa. ⁴⁷ Ine iyi í naa bi tom fei nɔ̀ wa gbɔ̀ idem nɔ̀ wa jirimæ, an nyisi ɲe ine iyi lafɛɛ í jɔ̀. ⁴⁸ Í jɔ̀ mɔ̀kɔ̀ gɔ̀ iyi wa ma ile. Mɔ̀kɔ̀u í tu isa titã í jii hee í koo í kãsi kuta í bei í nyɔ̀ icui ileu. Si anyie ɲoi ijii í na í rɔ̀ nɔ̀ ido í kɔ̀ wa nikã, wa cã ileu, amma kù yɔ̀kɔ̀ ku kekeɛ domi kumæ í sã. ⁴⁹ Amma ine iyi í gbɔ̀ idem nɔ̀ kù waa jirimæ, í yei bei mɔ̀kɔ̀ gɔ̀ iyi í ma ile nɔ̀ kù nyɔ̀ icue do kuta. Ƴoi ido í na í kɔ̀ í nikã wa cã ileu nɔ̀ gbakã í cuku í lɛge fei.

7

*Jesu í jò amaacei sooge ine ngbo gɔ̀ í ba iri
(Cɔ̀ Matie 8:5-13)*

¹ Iyi Jesu í sɔ̀ ɲa ideu fei í tã, ɲoi í bɔ̀ Kapɛranumu. ² Wee ine ngboi sooge gɔ̀ í wa be. Soogeu í ne amaaceɛ, nɔ̀ í buui jiiida jiiida. Amaaceui wa ce bɔ̀ hee wa bi ku ku. ³ Ƴoi soogeu í gbɔ̀ baauí Jesu, nɔ̀ í be ine ngboi Zuifu gɔ̀ ɲa bi tɛɛ a koo a tɔ̀ɛ ku na ku faaba amaacei ɲɲu. ⁴ Ƴoi ine ɲau à koo. Iyi à to bi Jesu, ɲoi à tɔ̀ɛ suuru ntɔ̀ ntɔ̀ à ni mɔ̀kɔ̀u í to í sobie ⁵ domi í bi dimi nwa. Ƴui í nɔ̀ í ma nwa ile bii à ya ka ce kutɔ̀tɔ̀u be.

⁶ Nɔ̀ aɲaò Jesu ɲa à dasi kpãa à waa ne. Iyi à maaí kpasɛu ɲoi soogeu í be kpaasie gɔ̀ ɲa a koo a sɔ̀ a ni, Lafɛɛ, soogeu ɲe í ni í maà taabi araɛ, domi ɲɲu kù to í lɔ̀ wa kpasɛi ɲɲu. ⁷ Na ɲɲui í ce mɔ̀m í yɔ̀ɔ̀ iyi ɲɲu kù to ɲɲu ku naa bi tɛɛ do araɛ. Amma í ni í fɔ̀ ide ɲɲu akã wa, amaacei ɲɲu á ba iri. ⁸ Nɔ̀ í ni baa ɲɲu takai ɲɲu, idei ine ngboi ɲɲu ɲai ɲɲu wa gbɔ̀, nɔ̀ ɲɲu mɔ̀ í ne sooge ɲa iyi wa gbã. Bii ɲɲu í sɔ̀ ine akã ɲɲu í ni ku bɔ̀ ihɔ̀, í ya kooi. Bii ɲɲu í nɔ̀ í kpe ine gɔ̀ ɲa í ya naai. Nɔ̀ bii ɲɲu í sɔ̀ amaacei ɲɲu gɔ̀ ɲɲu í ni ku ce iyi ihɛ í ya cooi.

⁹ Iyi Jesu í gbɔ̀ ideu í biti, nɔ̀ í sinda í sɔ̀ zamaa iyi wa tooɛu í ni, ñ wa n sɔ̀ ɲe, baa si inɔ̀i inei Izireli ɲa fei n kù ye ine iyi í yɔ̀kɔ̀ í dasim naane nla nla bei ineɛu ihɛ. ¹⁰ Iyi Jesu í fɔ̀ beɛbe í tã ɲoi ama abe ɲau à nyi kpasɛ, nɔ̀ à ba amaaceu í ba baani.

Jesu í j̄l amai jaaḡ gḡ iyi í ku

¹¹ Si anyie n̄oi Jesu í bḡ ilu gḡ iyi à ya kpe Nayini. M̄c̄c̄e n̄a do zamaa n̄la gḡ wa tooe.

¹² Waati iyi í maai si gamboi bindii iluu, í ye à so ikui ama awaasũ gḡ à waa bḡ ku suu. Ama awaasũu n̄nu ak̄ai iyee í b̄i nḡ iyeu jaaḡi. Inei inḡ ilu nkpḡ nkp̄oi wa too fitii abou.

¹³ Iyi Laf̄e í ye abou n̄oi araare í muu, nḡ í sḡḡ í ni, maà kpata. ¹⁴ N̄oi í sek̄e si n̄a í lu kpkoi ikuu nḡ in̄e n̄a iyi à waa soou à leek̄i. Nḡ Jesu í ni, awḡ awaasũ, n̄ wa n̄ sḡe, dede.

¹⁵ Nḡ awaasũ iyi í k̄uu í dede í buba wa fḡ ide. Nḡ Jesu í sindoa iyee. ¹⁶ N̄oi n̄jo í mu aḡa fei, nḡ à saabu Ilaaḡ à waa ni, walii ilu gbugb̄ai í naa si wa. Nḡ à wa ni má, Ilaaḡ í naa bi in̄e n̄a ku ba ku sobi n̄a.

¹⁷ N̄oi ideu í fangaa si ilei Zudee do si il̄eekōe n̄a fei.

In̄e n̄a iyi Z̄aa woo dasi inyi í be (Cḡ Matie 11:2-19)

¹⁸ N̄oi m̄c̄c̄i Z̄aa n̄a à koo à baa ile piisḡḡ be à sisiaa mii n̄au be fei. Nḡ í kpe aman̄e minji si inḡ n̄a, ¹⁹ í be n̄a bi Laf̄e a beee a ni, awḡi ì je in̄e iyi Ilaaḡ á na ku be wau? Mà ka degbe in̄e mmu gḡ. ²⁰ Iyi à to wa bi Jesu, n̄oi à sḡḡ à ni, Z̄aa woo dasi inyiui í be wa ka naa ka beee ka ni, awḡi ì je in̄e iyi Ilaaḡ á na ku be wau? Mà ka degbe in̄e mmu gḡ.

²¹ Wee si waati n̄nu bei, Jesu í jḡ bḡḡ nkpḡ do kḡḡ n̄a à waa ba iri, nḡ wa lele in̄e inḡkōo n̄a hai si in̄e gḡ n̄a, nḡ í jḡ f̄eju nkpḡ í ye ilu má. ²² Nḡ í jea ama abe n̄au í ni, i koo i sisia Z̄aa mii iyi ì ye do iyi ì gbḡ n̄a. F̄eju n̄a à waa ye ilu, woo sukute n̄a à waa ne dee dee, dint̄e n̄a à ba iri à je in̄e kumá, dekl̄i n̄a à waa gbḡ ide, iku n̄a à j̄i, nḡ à waa waazoa ilu are n̄a laabaau jiidau. ²³ Ilu inḡ didḡi in̄e iyi kaa nyiḡ anyi si naane ku dasie na irim.

²⁴ Iyi ama abei Z̄aa n̄au à gbḡ bei Jesu í fḡ, n̄oi à sinda à ne. Waati iyi à waa ne, n̄oi Jesu í l̄osi ku sisia zamaau ide i Z̄aa í ni, mii ì bḡ ku cḡ gbabuau n̄a. Fḡfḡ iyi fufu wa yaya? Aawo.

²⁵ To, mii ì bḡ ku cḡ n̄a. Mà m̄kḡ iyi wa dasi jaae jiidau? Aawo, in̄e n̄a iyi à waa dasi jaaei fia nkpḡ nḡ à wa si inḡi amani n̄la n̄la, aḡai à ya wa kabai ilaalu n̄a. ²⁶ To, mii ì bḡ ku cḡ n̄a. Mà waliii ì bḡ ku cḡ n̄a. Oo, ntḡ ntḡ an sḡ n̄e, in̄eu be í re baa walii. ²⁷ Z̄aa i kuk̄oi ide i Ilaaḡ wa f̄aa tengi bii í ni, Ilaaḡ í ni,

Wee, n̄ be woo sisi idem wa si wajue iyi á teesēe kp̄aae.

²⁸ An sḡ n̄e, si inḡi in̄e n̄a iyi inaabo n̄a à b̄i fei, k̄ama n̄na k̄u w̄ēe iyi í re Z̄aa. Amma do n̄nu fei, baa in̄e iyi í kere í re si bommai Ilaaḡ í roo.

²⁹ Nḡ Jesu í ni má, in̄e n̄a iyi à gbḡ ide i Z̄aa fei hee do woo gba fia i lempoo n̄a fei à jḡ Z̄aa í dasi n̄a inyi nḡ n̄nu be wa nyisi iyi à mà iyi Ilaaḡ í je dee dee. ³⁰ Amma Farisi n̄a do woo kḡ in̄e n̄a si wooda n̄a a k̄u je Z̄aa ku dasi n̄a inyi. Bēbēe m̄oi à k̄asi mii iyi Ilaaḡ í dasi ido ku ce n̄na.

³¹ N̄oi Jesu í ni, yooi an w̄ō in̄e in̄e n̄e n̄au ih̄e. Yooi à jḡ. ³² À jḡ amu n̄a iyi à waa buba bantuma, à sḡ n̄je à waa ni, à f̄a n̄je yee nḡ i k̄u jojo n̄a, nḡ à kḡ n̄je irii iku n̄a nḡ i k̄u kpata n̄a. ³³ N̄ ni bēbēi si na iyi í jḡ waati iyi Z̄aa woo dasi inyi í naa, í ya d̄i anu, ci ya mḡ v̄ēe, nḡ ì ni í ne in̄e inḡkōo n̄a. ³⁴ Nḡ iyi amu Amai Aman̄e n̄ naa, n̄ ya n̄ je nḡ n̄ maa n̄ mḡ, nḡ í ni n̄a n̄ bi ije nḡ n̄ je woo mḡ at̄e nḡ n̄ je kpaasii woo gba fia i lempoo n̄a do ilu dulum n̄a. ³⁵ Do n̄nu fei, à ye iyi bisii Ilaaḡ í je dee dee na ice n̄a iyi wa ce.

Jesu wa je kpas̄i Farisi gḡ

³⁶ Farisi gḡ í kpe Jesu ku je bi t̄ēe aḡḡ n̄nu gḡ. Nḡ Jesu í lḡ ilee í buba wa je. ³⁷ Wee, abo à ta icu gḡ í wa si iluu be. Iyi í gbḡ à ni Jesu wa je kpas̄i Farisiu, n̄oi í naaḡ tulare wa si ama caka ku s̄ia gḡ iyi à ce do abatii. ³⁸ Abou í naa í wai do anyii Jesu bi is̄ēe n̄a. Wa kpata nḡ cik̄aajue n̄a wa tontoo si is̄ēe hee í cḡḡ, nḡ wa gb̄aa do nto i irie n̄a, wa c̄c̄c̄c̄e, í f̄a sie tulareu. ³⁹ Farisi iyi í kpe Jesu ku jēu, iyi í yḡḡ, n̄oi í fḡ si id̄ēe í ni, m̄k̄ou ih̄e, bii waliii, á mà dimii inaabo iyi wa luu ih̄e domi woo ta icui. ⁴⁰ Nḡ Jesu í ni, Simḡḡ, n̄ ne ide gḡ iyi an sḡe. Nḡ í ni, fḡ, M̄ētu.

⁴¹ N̄oi Jesu í ni, m̄kḡ gḡ í w̄ēe iyi aman̄e minji wa mu gbesēe. In̄e ak̄a wa mu kpekele c̄ḡ miu, in̄e ak̄a mḡ ciitaa. ⁴² Nḡ wee a k̄u ne mii iyi aa s̄aaḡ, nḡ í cea aḡa minji fei suuru. To, si aḡa minjiu, yoo n̄nai á bi m̄k̄ou ku re. ⁴³ Nḡ Simḡḡ í jea í ni, n̄ tamaa in̄e iyi gbesēe í reui. N̄oi Jesu í sḡḡ í ni, ntḡi ì fḡ.

⁴⁴ Iyi í ni bēbēe í t̄a, n̄oi í sinda si inaabou nḡ í sḡ Simḡḡ í ni, ì ye abou ih̄e? Iyi n̄ lḡ wa kpas̄ēe i k̄u muum inyi n̄ w̄ie kut̄em, amma

abou ihē í cò kutem do cikāajue ŋa, nò í gbāa do ntoí iriē ŋa. ⁴⁵ I kù cem fəɔ do kucɔcɔɔ amma abou ihē, hai waati iyi ñ lə wa, kù jò kutem ku cɔcɔɔ. ⁴⁶ Nò i kù jəsi irim ikpo, amma abou ihē, í fāsi isem tulare. ⁴⁷ Na ŋɔi í jò ñ wa n sɛe kubi nɔai abou ihē wa nyisi iyi Ilaaɔ í kpa ideí dulum dɛɛ, baa do iyi í kpo fei. Amma inɛ iyi à cea suuru keeke, kubie mɔ keekei. ⁴⁸ Ŋɔi í sɔ abou í ni, à kpa ideí dulum dɛɛ. ⁴⁹ Inɛ ŋa iyi à waa je aŋaɔ ŋau, à bee nje ide à waa ni, dimii amanɛ yoomai ihē iyi á yəkə ku kpa ideí dulum dii amanɛ ŋa. ⁵⁰ Nò Jesu í sɔ abou í ni, naanɛi í faabaɛ. Koo nɛ do laakai ku sù.

8

Inaabo ŋa iyi à waa too Jesu

¹ Si anyii nŋu, Jesu í dabii dabii si wangaa ŋa do si ilɛko ŋa, wa waazo wa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaɔ. Nò mɔcɔ maateji ŋau à suu ² do inaabo nkpɔ gɔ ŋa. Si inɔi inaabo ŋau, gɔgɔ ŋa à waa ce bɔɔ wo, gɔgɔ ŋa mɔ à nɛ inɛi inɔko ŋa wo, nò Jesu í jò aŋa fei à ba iri. Inaabo ŋau wee. Maari iyi à ya kpe inɛi Madala, nŋui Jesu í lelea inɛi inɔko mɛɛje ŋau, ³ do Zoana aboi Cuza, woo mu amanii ilaalu Herodu, do Suzani do inaabo nkpɔ gɔ ŋa ma. Abo ŋau à waa sobi ŋa do amani nŋa.

Məndai woo gbɛ

(Cə Matie 13:1-9; Maaku 4:1-9)

⁴ Hai ilu fei inɛ ŋa à wasi ku naa bi Jesu. Si bei zamaa í tətəɔ ŋɔi í kpa nŋa mənda.

⁵ Si məndau í ni, məkə gɔ í fita wa fā dimi. Si bei wa fā dimiu, ŋɔi gɔgɔ ŋa à cuku si kpāa, nò inɛ ŋa à nɛ si nɔ yei ŋa à jɔɔ. ⁶ Nò gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ilɛ iyi í nɛ kuta. Iyi í fita gbakā, í gbɛi, domi mandi kù wa si. ⁷ Gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si inɔ agū ŋa. Ŋɔi agū ŋau do dimi jiidau à fita ajɔ, ŋɔi agū ŋau à dede à la à bii dimi jiidau. ⁸ Gɔgɔ ŋa mɔ à cuku si ilɛ jiidau, nò à fita à la à so iso cɔɔ cɔɔ.

Iyi Jesu í fə bɛɛbɛ í tā, nò í la hee lele í ni, inɛ iyi í nɛ ití iyi á gbəɔ ide, ku gbə.

Mii í jò Jesu í ya maa kpa mənda

(Cə Matie 13:10-17; Maaku 4:10-12)

⁹ Nò mɔcɔɛ ŋa à beɛɛ yaasei məndau. ¹⁰ Ŋɔi í je nŋa í ni, inɛi Ilaaɔ í jò ñ mà asiii bommaɛ, amma inɛ ŋa iyi à gbe à waa sɔ ŋai do mənda ŋa ku ba

Baa bii à waa cə a maà yəɔ.

Nò bii à waa gbə a kaa mà yaaseɛ.

Yaasei məndai woo gbɛ

(Cə Matie 13:18-23; Maaku 4:13-20)

¹¹ Yaasei məndau wee. Dimiu, idei Ilaaɔi. ¹² Inɛ gɔ ŋa à yei bei kpāa tengi bii dimiu í cuku. Aŋai à gbə ideu, amma Seetam í naa í nyaa hai si idə nŋa ku ba a maà dasi naanɛ a ba faaba. ¹³ Inɛ gɔ ŋa mɔ à yei bei ilɛ kuta. Aŋai à gbə ideu nò à gbaa do inɔ didɔ. Amma a kù jò kù ce icā si idə nŋa. Naanɛ ku dasi nŋa í kpe keeke amma iyi wahala í naa, à nyiɔ anyi. ¹⁴ Inɛ gɔ ŋa mɔ à yei bei inya iyi í nɛ agū ŋau. Aŋai à gbə ideu, amma si bei à waa nɛ, inɔ ku fə do amani do didɔi andunya ŋai à bii ideu à kpaa, nò iso nŋa ŋa kù jia. ¹⁵ Inɛ gɔ ŋa mɔ à yei bei ilɛ jiidau. Aŋai à gbə ideu nò à jiləɔ si idə jiidau hai nɛ muafiti, nò à waa temua hee wa so iso.

Məndai fitila

(Cə Maaku 4:21-25)

¹⁶ Ŋɔi Jesu í sɔ ŋa ma í ni, inɛ gɔ ci ya ma fitila ku biiɛ do caka, walakə ku dasi abɛ daai. Amma à ya kɔaɛi lele ku ba inɛ ŋa iyi à waa lə wa fei a ye inya kumá. ¹⁷ Si bɛɛbɛ mii iyi wa manji fei á boli, nò mii iyi à ce si asii fei á na ku fita gbugbāa.

¹⁸ Na nŋu, i ce laakai ŋa do yaase bei ì waa gbəɔ ide ŋa, domi inɛ iyi í nɛ, nŋui à ya kɔaɛ si. Inɛ mɔ iyi kù nɛ, andi iyi wa tamaa siu má à ya gbaai.

Iyei Jesu do ifɔɛ ŋa

(Cə Matie 12:46-50; Maaku 3:31-35)

¹⁹ Iyei Jesu do ifɔɛ ŋa à naa bi tɛɛ, amma a kù ba a kù to siɛ na zamaau. ²⁰ Nò inɛ ŋa à sɔɔ à ni, iyee do ifɔɛ ŋa à waa leeki waduude à waa bi ku yeɛ. ²¹ Amma í je nŋa í ni, inɛ ŋa iyi à waa gbə idei Ilaaɔ nò à waa jirimɛ, aŋai à je iyem walakə ifəm ŋa.

Jesu í leeki fufu si tenku

(Cə Matie 8:23-27; Maaku 4:35-41)

²² Ajɔ nŋu gɔ Jesu í lə akəi inyi nŋu do mɔcɔɛ ŋa, nò í sɔ ŋa í ni, ka kua tenkuu ka bə ice ikpa ihɔ. Nò à nɛ. ²³ Si bei à waa nɛu, Jesu í sɔ njoo. Ŋɔi fufu nla gɔ í dede si tenkuu, nò inyi wa kɔ akəu. À wa si mbirisi. ²⁴ Ŋɔi à sɛkɛɛ si Jesu à jūu à ni, Mɛɛtu, Mɛɛtu, à waa bə nfe ku ce.

Nɔi Jesu í jì nɔ í la si fufuu do kucāi inyiu. Nɔ à dè à coko sɔm sɔm. ²⁵ Nɔ í bee mɔcɔe nɔ í ni, hee iwoi naane iyi ì dasim í wa.

Nɔ njo í mu nɔ à bitì, à bee nje à waa ni, dimii amanɛ yoomai ihɛ, iyi wa ba fufu do inyi ide ku fɔ nɔ à waa gbɔ ideɛ.

*Jesu í jò inɛ gɔ iyi í nɛ inɛi inɔko í ba iri
(Cɔ Matie 8:28-34; Maaku 5:1-20)*

²⁶ Nɔ Jesu do mɔcɔe nɔ à to ice ikpa ihɛ, si ilɛi inɛi Zerazee nɔ iyi í wa do wajui ilɛi Galilee. ²⁷⁻²⁹ Nɔi à fita hai inɔi akɔi inyiu. Iyi à kita ilɛ nɔi Jesu í yɛ mɔkɔ gɔ wa naa ku kòo. Mɔkɔu inɛi ilu bei. Wee í bei í nɛ inɛi inɔko nɔ. Waati kãma fei à ya maa dede siei. Nɔi inɛ nɔ à ya dũu do seseɛ nɔ à dī isɛɛu do isɔ ku ba a nɔ. Amma í ya da kudī nɔi fei nɔ inɛi inɔkoɛ nɔ à bɔðe hee si gbabua nɔ. Hai kukpɛ basī í ya maa wɛɛ, ci ya buba kpasɛ. Bi ku si iku nɔi í ya wa.

Iyi mɔkɔu í yɛ Jesu nɔi í koo í cuku si wajue í dɔ anu hee lele wa ni, mii í wa aninii a wɛɛ, Jesu a wɔ Amai Ilaaɔ. Ilaaɔ í re fei nɔ ñ wa n tɔɔi, maà wahalam. Wa dɔ bɛɛbei si na iyi í jò Jesu í ni inɛi inɔko nɔ a fita sie. ³⁰ Nɔ Jesu í beɛ í ni, irei iriɛ. Nɔ í jɛaa í ni, Zamaa. Í ni bɛɛbei si na iyi í jò inɛi inɔko nkpɔ nkpɔi í nɛ. ³¹ Nɔ inɛi inɔkoɛ nɔ à waa tɔɔ Jesu suuru ntɔ ntɔ ku maà dasi nɔa si isa nla hai nɛ kɔɔ.

³² Wee, kuusɔ gaa nla gɔ nɔ à wa bɛ à waa jɛ si iri kuta gɔ. Nɔ inɛi inɔko nɔ à tɔɔ Jesu ku jò nɔa a koo a mu kuusɔ nɔ ku ba nɔa a maa wa bɛ. Nɔ í yɔɔda nɔa. ³³ Nɔ inɛi inɔko nɔ à fita hai si mɔkɔu, à koo à mu kuusɔ nɔ. Nɔ kuusɔ gaa nɔ à sei hai antai iri kutau à dasi tenku nɔ inyiu í jɛ nɔ.

³⁴ Nɔi woo degbe kuusɔ nɔ à yɛ mii iyi í ce, nɔ à sa à koo à waa sisi laabaau ideu si ilu nla do si ilɛko nɔ. ³⁵ Nɔ inɛ nɔ à fita à bɔ ku cɔ mii iyi í ceu. Iyi à to bi Jesu, nɔi à yɛ mɔkɔ iyi inɛi inɔko nɔ à fita sieu. Mɔkɔu í baa si laakaɛ má, nɔ wa buba kɔkɔi Jesu í dasi jine nɔ. Nɔi njo í mu nɔ. ³⁶ Inɛ nɔ iyi ideu í ce iju nɔa à waa sisia inɛ nɔ bei inɛɛu í ce í ba iri. ³⁷ Nɔi inɛi ilɛi Zerazee nɔ fei à tɔɔ Jesu suuru à ni ku nɛ hai bɛ, domi njo í mu nɔ ntɔ ntɔ. Nɔ Jesu í lɔ akɔi inyiu wa bi ku nɛ. ³⁸ Nɔi mɔkɔ iyi inɛi inɔko nɔ à fita sieu wa tɔɔ Jesu ku jò nɔ ku tooɛ. Amma Jesu í ni ku sinda ku ³⁹ iyi ideɛ, koo sisi mii iyi

Ilaaɔ í ceaa fei. Nɔ inɛɛu í nɛ í koo í wasi ku sisi mii iyi Jesu í ceaa nɔ fei si iluu fei.

Ama inaaboi Zairusi do inaabo iyi í lu iboi Jesu

(Cɔ Matie 9:18-26; Maaku 5:21-43)

⁴⁰ Iyi Jesu í baa hai ilɛi Zerazee nɔ zamaa í wasi ku coo fɔɔ, domi nɔa fei à waa degbeɛi. ⁴¹ Nɔi inɛ gɔ í naa bi tɛɛ. Lafɛi à ya kpe Zairusi. Inɛ ngboi ile bii Zuifu nɔ à ya ce kutɔtɔi. Iyi í yɛ Jesu, nɔi í sɛɛbata si wajue nɔ í tɔɔ ku naa kpasɛi nɔ. ⁴² Wa tɔɔ Jesu ku naa kpasɛi si na iyi í jò ama inaabo akã lege lege iyi í nɛ adɔ maateɛji, wa bi ku ku. Nɔi Jesu wa koo.

Iyi wa koo, nɔ zamaa nla nla wa mantɛɛ. ⁴³ Wee abo gɔ mɔ í wa bɛ iyi wa ce bɔɔi a wɔ ku mu hai adɔ maateɛji. Nɔ í jɛ fiaɛ fei bi lokotoro nɔ, nɔ kãma nɔa kù yɔkɔ kù faabaɛ. ⁴⁴ Nɔi í sekeɛ si Jesu do anyi í koo í lu itii ibɔɛ. Bɛ gbakã bɔɔu í tã. ⁴⁵ Nɔ Jesu í bee í ni, yooi í lum. Nɔi nɔa fei à waa jã, nɔi Piɛɛ í ni, Mɛɛtu, zamaau í kaakoɛ wa mantɛɛ. ⁴⁶ Amma Jesu í ni, ñ mà iyi inɛ gɔ í lum kam kam si na iyi í jò gbugbãm í ce ice. ⁴⁷ Iyi abou í yɛ iyi Jesu í mà iyi inɛ gɔ í luu, nɔi í koo í gule si wajue do kuyaya. Nɔ í fɔ si wajui zamaau mii iyi í ce í jò nɔu í lu Jesu, do bei nɔu í ba iri anu akã. ⁴⁸ Nɔ Jesu í sɔɔ í ni, abooyi, naanɛi í faabaɛ, koo nɛ do laakai ku sũ.

⁴⁹ Si bei Jesu wa fɔ ideu nɔi inɛ gɔ í naa hai kpasɛi Zairusi inɛ ngbou í sɔɔ í ni, ama inaaboɛu kù wɛɛ, maà bitandi Mɛɛtu má. ⁵⁰ Iyi Jesu í gbɔ ideu nɔ í sɔ Zairusi í ni, maà jò zigie ku da, a wɔ de dasi naane, á ba iri. ⁵¹⁻⁵³ Nɔi à dasi kpãa má à waa koo. Iyi í to kpasɛ bɛ, í ba wee, inɛ fei í wasi ku kpata à waa cã kpokpo na irii amau. Nɔ Jesu í ni, i maà kpata nɔ, kù ku, wa sí njooi. Nɔi à waa yaakoɛ domi à mà iyi í kui. Nɔi Jesu kù jɛ inɛ gɔ ku lɔ kpasɛu do nɔu ajɔ bii kù jɛ Piɛɛ do Zãa do Zaaki do iyeð baai amau. ⁵⁴ Iyi í to bi ama inaabou nɔi í mu a wɔɛ nɔ í fɔ ide hee lele í ni, ama mudɛɛ, dede. ⁵⁵ Nɔ hundɛɛ í baa má, nɔ í dede tengi bɛ gbakã. Nɔ Jesu í sɔ nɔ í ni a na amau ije. ⁵⁶ Nɔ nyaanzeɛ nɔ à bitì ntɔ ntɔ, amma Jesu í sɔ nɔ í ni a maà sɔ inɛ gɔ mii iyi í ce.

9

*Jesu í bε mǎcǎ maateeji ηau**(Cǎ Matie 10:5-15; Maaku 6:7-13)*

¹ Jesu í kpe mǎcǎ maateeji ηau í tǎtǎo ηa í mu nηa gbugbǎ do yiiko a leleò inei inǎoko ηa fei nǎ a jǎ bǎo ηa a ba iri. ² Nǎi í bε ηa a koo a waaazo ideí bommai Ilaaǎ nǎ a jǎ bǎo ηa a ba iri. ³ Nǎ í sǎ ηa í ni, i maà so nkǎma si isεene nηeu, baa golo hee má je bǎgǎ, wala ije, wala fia, nǎ i maà so baa ibǎ minjisia. ⁴ Kpasē bii ì sǎ ηa, i ya wa bε hee i koo i fita hai ilu be ηa. ⁵ Ilu bii à kǎ ku gba ηe, i fita hai ilu be ηa nǎ i gbugbǎ nηa irurui baata nηe ηa ku je nηa sεeda iyi kiitii Ilaaǎ á naa si ηa. ⁶ Mǎcǎ ηau à dede à dabii si ilεeko ηau, à waa sisiò laabaau jiidau nǎ à wasi ku jǎ bǎo ηa à waa ba iri bii fei.

*Laakai Herodu í dede**(Cǎ Matie 14:1-12; Maaku 6:14-29)*

⁷ Wee Herodu ilu ilεu, í gbǎ mii iyi Jesu wa ce fei, nǎ laakaiε í dede. Kù mà baa bei á lasabu má si na iyi í jǎ inε gǎ ηa à waa ni Zǎai í jǐ hai si bale, ⁸ inε gǎ ηa mǎ à ni Elii walii nlaui í naa má, nǎ inε gǎ ηa mǎ à ni inε akǎi waliii tako ηau í jǐ hai si bale má. ⁹ Nǎ Herodu í ni, ñ jǎ à bu irii Zǎa. Debei, inε ihē iyi ñ ya maa n gbǎ baauε iyi wa ce dimii mii ηau bε, yooi. Nǎi wa de ku yǎo.

*Jesu í wò amanε dubu miu (5.000)**(Cǎ Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44; Zǎa 6:1-14)*

¹⁰ Nǎ mǎcǎ maateeji ηa iyi Jesu í tako í be ηau à baa bi tεε à waa sisiaa mii ηa iyi aηa à ce fei. Nǎ Jesu í gbǎ ηa ikǎ í bǎo ηa ikpa kǎkǎi ilu gǎ iyi à ya kpe Besaida. ¹¹ Nǎi inε ηa à gbǎ ikpa bii à wa nǎ zamaa nkpǎ gǎ í hǎmεε ηa bε. Nǎ Jesu í gba ηa wa sǎ ηa ideí bommai Ilaaǎ, nǎ í jǎ inε ηa iyi a kù waa ne baani à ba iri.

¹² Iyi inunu wa lǎ nǎi woo bε maateeji ηau à sεkεε sie à sǎo à ni, jǎ inε ηau à ne inǎ ilu walakǎ ilεeko ηa à de bii aa sǔ do mii iyi aa je, domi si gbabuai à wa ihē. ¹³ Nǎi Jesu í sǎ ηa í ni, inε taka nηe i na ηa ije a je mεε. Amma à ni, pēε iyi à ne kù re ara miu do cēε minji. Mà ì bi awa taka nwa kaa ra ije iyi inε fei á jei. ¹⁴ Wee si inǎi inε ηau inεmǎkǎ ηa à to zakai amanε dubu miu (5.000). Nǎi Jesu í sǎ mǎcǎe ηau í ni, i jǎ a buba wua ikǎ ikǎ amanε ciitaa ciitaa. ¹⁵ Nǎ à ce bεεbε à jǎ aηa fei à buba. ¹⁶ Nǎi Jesu í so pēε miu do cēε minjiu nǎ í wu

iju lele í saabu Ilaaǎ nǎ í bububuε í na mǎcǎe ηau a kpēa zamaau. ¹⁷ Nǎ aηa fei à je à yo. Nǎ à ko iyi à je í gbeu, nǎ í kǎ kǎo maateeji.

*Piεε í ni Jesu í je inε iyi Ilaaǎ í cica**(Cǎ Matie 16:13-19; Maaku 8:27-29)*

¹⁸ Ajǎ nηu gǎ Jesu do mǎcǎe ηa à nya ara nηa ikǎ nǎ wa ce kutǎo. Nǎ í bee ηa í ni, yooi inε ηa à ya ni ñ je. ¹⁹ Nǎ à jeaa à ni, inε gǎ ηa à ya ni awǎu Zǎa woo dasi inyii. Inε gǎ ηa mǎ à ya ni awǎu Elii walii nlaui takoui. Inε gǎ ηa mǎ à ya ni awǎu inε akǎi waliii tako ηau í jǐ wa hai si bale. ²⁰ Nǎi í bee ηa í ni, inε mǎ ni, yooi ì ni ñ je ηa. Nǎi Piεε í ni, awǎi ì je inε iyi Ilaaǎ í cicau.

*Jesu wa fǎ ideí ikuε do kujǎ**(Cǎ Matie 16:20-28; Maaku 8:30-9E1)*

²¹ Nǎi Jesu í sǎ mǎcǎ ηau do kugaabu í ni a maà na a sǎ inε gǎ. ²² Í sǎ ηa má í ni, amu Amai Amanε, kù ne bei á ce iyi n kù ye ijuukpǎ ntǎ ntǎ. Inε ngbo ηa do inε ngboi woo weei Ilaaǎ ηa do woo kǎ inε ηa si wooda ηa aa kǎsim a kpam, amma an jǐ hai si bale si ajǎ mεetasia. ²³ Nǎ í sǎ aηa fei í ni, inε iyi wa bi ku toom, ku jǎ idǎbǎie nǎ ku so jǐi ku gaauε ku toom wa. ²⁴ Nǎ inε iyi wa bi ku ba kuwεεε do idǎbǎie kaa baa. Amma inε iyi í nyǎ kuwεεε na irim, lafēi á baa do ntǎ. ²⁵ Aranfǎani yoomai amanε í ne bii í ba amanii andunya fei, nǎ í kua kuwεεε. ²⁶ Nǎ í ni má, inε iyi wa ce anyǎi amu Amai Amanε, walakǎ wa ce anyǎi idem, amu mǎ an ce anyǎi lafēε waati iyi an nyi wa. Nǎ waati iyi an nyi wa, an nyi wai do amboei Baam do amalekaε ηa ajǎ. ²⁷ Ntǎ ntǎ, inε ηa iyi à wa ihē si nsei, gǎgǎ nηa ηa aa ye bommai Ilaaǎ wa naa a bei a ku.

*Arai Jesu í daana**(Cǎ Matie 17:1-8; Maaku 9:2-8)*

²⁸ Iyi Jesu í fǎ ideu í tǎ, iyi í ce zakai ajǎ mεεjǎ nǎi í kpe Piεε do Zǎa do Zaaki à koo à gǔ antai iri kuta nla gǎ ku ba ku ce kutǎo. ²⁹ Iyi wa ce kutǎo nǎi wajue í kpaasi dimi ikǎ, nǎ jaaεε í fǔuta pai pai. ³⁰⁻³¹ Nǎi gbakǎ Moizi do Elii à faata wa do amboe à waa baa ide ku fǎ. À waa fǎ ideí ikuε iyi á kú Zeruzalemu ku jǎo andunyau ihē. ³² Wee Piεε do kpaasie ηa à waa siiko ntǎ ntǎ, amma iyi iju nηa í má à ye amboei Jesu nǎ à ye amanε minji ηa iyi à waa leekǐ bi tεεu. ³³ Waati iyi inε ηau à waa

jò Jesu, Piεε í s̄o í ni, Mεetu, á s̄la ka maa wa ih̄ε. Jò ka ce ilei ac̄o mεeta, akā titεε, akā m̄o ti Moizi, akā m̄o ti Elii. Í ni bεεbei si na iyi í jò kù mà mii iyi wa f̄o.

³⁴ Si bei wa f̄o ideu, buk̄o í naa í bii ηa. Iyi m̄oc̄o ηau à ye buk̄o u wa bii ηa η̄oi n̄jo í mu ηa. ³⁵ N̄o à gb̄o ide ku f̄o ḡo hai si buk̄o u í ni, inε ih̄εi í je Amam. Nηui ñ cica. I ya gb̄o idee ηa. ³⁶ Si anyii ide ku f̄o u, Jesu nηu akāi à ye bε. N̄oi si waatiu bε m̄oc̄o ηau a coko a kù s̄o inε k̄ama mii iyi à ye.

Jesu í faaba ama ḡo iyi í nε inei in̄o ko
(C̄o Matie 17:14-18; Maaku 9:14-27)

³⁷ Iju kum̄aε iyi à kita wa hai antai iri kutau, zamaa nla ḡo í naa í ko Jesu. ³⁸ N̄oi si in̄oi zamaa m̄ok̄o ḡo í d̄o anu hee lele í ni, Mεetu, c̄o ama inεm̄ok̄o ak̄au ih̄εi ñ nε. Ñ wa n t̄oεe í faabaε ³⁹ domi inei in̄o ko ḡo í ya dede siei. N̄o waati iyi í dede fei, anu akā amau í ya d̄o anui. N̄o inei in̄o kou í ya gbugb̄aε j̄iida, n̄o amau í ya maa ce ant̄o foko ku maa mεε araε, n̄o kufitaε í ya gaabu. ⁴⁰ Ñ t̄oε m̄oc̄oε ηa a lelea, amma à m̄anḡo. ⁴¹ N̄oi Jesu í ni, inε inε laal̄o hai dasi naane ηa, hee waati yoomai an wa in̄o nηε. Mà hee waati yoomai an maa temuad̄o ηε. N̄oi í s̄o m̄ok̄o u í ni, naad̄o amaεu wa ih̄ε. ⁴² N̄o wa naaε wa. Iyi í toε wa k̄ok̄oi Jesu η̄oi inei in̄o kou í kekεε ile í gbugb̄aε j̄iida. Amma Jesu í f̄o si inei in̄o kou ide do gbugb̄a η̄oi í fita n̄o amau í ba iri. N̄o Jesu í sindoa baaε. ⁴³ Inε ηa iyi à wa bε fei à bit̄i do bei gbugb̄ai Ilaad̄o í la í to.

Jesu í nyi wa f̄o ideu ikuε do kuj̄ε má
(C̄o Matie 17:22-23; Maaku 9:30-32)

Si bei aηa fei à wεε̄o bit̄iu bεεbe do mii iyi Jesu wa ce fei, η̄oi Jesu í s̄o m̄oc̄oε ηa í ni, ⁴⁴ inε, i de it̄i í gb̄o ide iyi ñ wa n s̄o η̄eu ih̄ε s̄a s̄a ηa. Aa mu amu Amai Amanε a daa inε ηa si aw̄o. ⁴⁵ Amma m̄oc̄oε ηau a kù gb̄o yaasei ideu, domi ideu kù má nηa tit̄a, nηui í j̄o a kù gb̄o yaaseε. N̄o wee à waa ce n̄joi yaasei ideu ku bee Jesu má.

Yooi í je inε ngbo

(C̄o Matie 18:1-5; Maaku 9:33-37)

⁴⁶ Aj̄o nηu ḡo m̄oc̄o ηau à waa ce kak̄o u ku ba a mà inε iyi í re si in̄o nηa. ⁴⁷ Wee Jesu í mà lasabui id̄o nηa, η̄oi í so ama keeke ḡo í leek̄iε k̄ok̄aε, ⁴⁸ n̄o í s̄o ηa í ni, inε iyi í gb̄a amau ih̄ε na irim, amu takam nii í gb̄a. Inε

m̄o iyi í n̄o í gb̄am, inε iyi í bεm wai í gb̄a. Inε iyi í kere í re si in̄o nηε, nηui í re inε fei.

Inε iyi kù je mbεε nηε inε nηei
(C̄o Maaku 9:38-40)

⁴⁹ N̄oi Z̄aa í ni, Mεetu, à ye inε ḡo í ya maa lele inei in̄o ko ηa do iriε, n̄o à ganjie, domi kù wa in̄o nwa, kù waa tooε. ⁵⁰ N̄oi Jesu í s̄o í ni, i maad̄o ganjia ηa, domi inε iyi kù je mbεε nηε, inε nηei.

Inε ηa à k̄o ku gb̄a Jesu si ilui Samari ḡo

⁵¹ Wee waati í maai wa si bii Jesu á j̄o andunya ku nyi lele má, η̄oi í dasi id̄o mam mam nηu ku b̄o Zeruzalem̄u. ⁵² N̄o í bε inε ḡo ηa a cuaa ku ba a koo a ceaa s̄o l̄ui bi ku s̄u. N̄oi inε ηa iyi í bε ηau à to ilui Samari ḡo, ⁵³ amma inei ilu bε ηa a kù je ku gb̄aa si na iyi í j̄o Zeruzalem̄uui wa b̄o. ⁵⁴ Iyi Zaaki do Z̄aa à gb̄o bεεbe, η̄oi à beεε à ni, Laf̄εε, ñ bi ka j̄o ina ku kita si ηa wa hai lele ku kpa ηa? ⁵⁵ Amma Jesu í sinda í la si ηa do gbugb̄a. [Í ni, i kù mà iyi ñ waa f̄o ηa m̄am. ⁵⁶ Amu Amai Amanε n kù naa ku kpa amanε ηa, bii kù je n faaba ηa.]

N̄o à b̄o ilu mmu ḡo má.

Inε ηa iyi à bi Jesu ku too
(C̄o Matie 8:19-22)

⁵⁷ Si bei à waa nε η̄oi inε ḡo í naa í s̄o Jesu í ni, an tooε bii ñ waa b̄o fei. ⁵⁸ N̄oi Jesu í s̄o í ni, in̄a ηa à nε kolo ηa, n̄o baa yei ηa m̄o à nε bi ku s̄u. Amma amu Amai Amanε n kù nε bii an koo n s̄u n s̄imi. ⁵⁹ N̄o í s̄o inε mmu ḡo í ni, toom wa. Amma inεεu í ni, j̄o n koo n si baam wa tit̄a. ⁶⁰ N̄oi Jesu í s̄o í ni, j̄o iku ηa a si iku nηa ηa, amma aw̄o, koo sisi laabaau j̄iida bommai Ilaad̄o bii fei. ⁶¹ N̄o inε ḡo í s̄o má í ni, an tooε Laf̄εε, amma j̄o n koo n t̄oε inεm ηa sukud̄o tit̄a. ⁶² N̄o Jesu í s̄o í ni, inε iyi í lesi aw̄oε si kaakoi ketε n̄o í sinda í c̄o anyi, kù j̄o bommai Ilaad̄o.

10

Jesu í bε amanε kitað fεεwa

¹ Si anyii nηu, Laf̄εε í cica amanε kitað fεεwa mmu má, í bε ηa minji minji a cuaa si ilu ηa fei do bii nηu takaaε á nε ku b̄o fei. ² N̄o í s̄o ηa í ni, amaaje iyi í to ku da í kp̄o, amma woo da ηau a kù kp̄o. Na nηu, i t̄oε ilu ikou ku bε inε ηa iyi aa ce ic̄eu wa. ³ I dasi kp̄aa ηa, ñ wa n bε η̄ei bei ama angud̄a ηa si in̄oi

mεεmu kugaabu ηα. ⁴I maà so taalili hee má je bəgə, walakə baata, nə i maà ya leekɪ kpāa i maà ce inε gə fəə ηα. ⁵Kpasɛ bii i lə ηα i tako i sɔ ηα ηα i ni, Ilaaɔ ku mu nηe laakai ku sū. ⁶Bii ilu laakai ku sū gə í wa bε, laakai ku sū nηe á to siε. Bii kù wεε məi á nyi wa si ηei. ⁷Kpasɛ bii à gba ηeu, kpasɛ bei aa maa wa ηα, sonda do inyi iyi à na ηe fei i ya gba i je ηα, domi inε kaa máa ce icε iyi kù waa je. I maà ya lə kpasɛ do kpasɛ ηα. ⁸Ilu iyi i lə fei ηα bii à gba ηe, ije iyi à na ηe i ya je ηα. ⁹I sɔ inei ilu ηau i ni, bommai Ilaaɔ í maai si ηe. Nə bɔɔ ηα iyi à wa bε i jə a ba iri ηα. ¹⁰Amma ilu bii i lə nə a kù gba ηe, i bə bantumai iluu nə i ni, ¹¹wee à waa gbugbā nηe hee do irùrù ilu nηe iyi í wa si kutε nwa. Do nηu fei, i mà ηα iyi bommai Ilaaɔ í maai wa. ¹²Nə Jesu í ni má, an sɔ ηe iyi si ajəi kiitiu, ijuukpāi inei Sodomu ηα ilu nlaɪ takou, á tia do ti inei ilu ηau.

*Inei ilu ηα iyi à kə ku dasi Jesu naane
(Cə Matie 11:20-24)*

¹³Nə Jesu í ni má, inə kufə nla nlaɪ á je tu ηe, inε inei Kərazɛe ηα. Inε mə inei Besaida ηα inə kufə nla nlaɪ á je tu ηe. Maamaake ηα iyi à ce si ilu nηe ηau ihɛ, bii í je si ilui Tii do Sidɔi à coo wo, bii í wa inei ilu ηau aa dɪ saaki a kpataɔ na irii dulum du ηα nə a kpaasi idə hai ku kpε. ¹⁴Na ηəi í jə n wa n sɔ ηe iyi si ajəi kiitiu ijuukpāi inei Tii do Sidɔ ηα á tia tu ηe. ¹⁵Inε mə, inei Kaperanumu ηα, i waa tamaa ηα aa so ηe hee lelei? Aawo, aa kεkε ηei hee bi ku wai iku ηα.

¹⁶Nə í sɔ məcəe ηα í ni, inε iyi í gbə ide nηe, idem nii í gbə. Inε mə iyi í kəsi ηe, amui í kəsi. Inε mə iyi í nə í kəsim, inε iyi í bεm wai í kəsi.

Kubaai məcə kitaɔ fεwa ηau

¹⁷Məcə kitaɔ fεwa ηα iyi Jesu í bε ηau à baa do inə didɔ nə à ni, Lafɛe, hee do inei inəɔko ηα fei à ya jirima wa na irieu. ¹⁸Nə Jesu í sɔ ηα í ni, n yε Seetam wa cuku wa hai lele bei kunəi ijɪ. ¹⁹Ntə ntə n mu nηe yiiko i tεsεɔ njo ηα do cencee ηα hee do gbugbā iyi Seetam mbεeu í nε fei, nə nkāma kaa yəko ku mεε ηe. ²⁰Do nηu fei, i maà jə inə nηe ku dɔ na iyi í jə inei inəɔko ηau à waa jirima ηe, amma i jə inə nηe ku dɔ si na iyi í jə à kə iri nηe lelei Aɔ.

Inəi Jesu í dɔ

(Cə Matie 11:25-27; 13:16-17)

²¹Si waati akāu, inəi Jesu í dɔ jiida jiida do gbugbāi Hundei Ilaaɔ nə í ni, Baaba, awə iyi i je Lafɛei lele do ile, n wa n saabuε do iyi i singaa ilu bisi do woo mà ηα mii ηau ihɛ nə i nyisi amu ηα. Í sɪa Baaba, si na iyi í jə bεebei i bi.

²²Baam nii í daam mii fei si awə. Inε kāma kù mà amu Amau bii kù je Baau. Nə inε kāma kù mà Baau bii kù je amu Amau do inε ηα iyi n bi n nyisi ηα.

²³Nəi Jesu í sinda si məcəe ηau í sɔ ηα í ni, ilu inə didɔi inε iyi ijue wa ye mii iyi i waa ye ηα. ²⁴Ntə ntə an sɔ ηe, walii do amanlu nkpə à bi aηa a ye mii ηα iyi i waa ye ηα, a kù nə a kù yəə. À bi aηa a gbə iyi i waa gbə ηα, a kù nə a kù gbəə.

Məndai inε jiidai Samari go

²⁵Ajə nηu gə woo kə inε ηα si wooda gə í dede ku cā idəi Jesu nə í ni, Mεetu, bεirei an ce n baɔ kuwεε hai tā. ²⁶Nəi Jesu í beεe í ni, mii à kə si woodau. Ide mii i ya cio si. ²⁷Nəi í je í ni, bi Aɔ Lafɛeε do idəe fei, do gbugbāe fei, do lasabuε fei, nə i bi inε mmu ηα bei i bi araε. ²⁸Nəi Jesu í ni, ide iyi i je í sɪa. Ce bεebe, aa ba kuwεε.

²⁹Amma məkəu wa bi ku na araε ntə, nə í beεe í ni, yooi í je inε mmu. ³⁰Nə Jesu í sɔo í ni, məkə gə í kita wa hai Zeruzalemu wa bə Zeriko, ηəi í koo í dasi awəi ile ηα. Ile ηau à coo ile à cāa, nə à nε à jə bε wa kasām.

³¹Wee, woo weei Ilaaɔ gə wa too kpāau wa. Iyi í ye məkəu, ηəi í gbε í lə. ³²Bεebe məi inε gə si dimii Levi í to inyau. Iyi í yəə nə í gbε í lə. ³³Amma inei Samari gə mə wa bə ilu. Iyi í to bε ηəi í ye məkəu nə araare í muu. ³⁴Nə í sekeε siε í jəaa ikpo do atɛ vεe si agbei kumεε ηau nə í dūu. Si anyie nə í lesie si gbankelɛi nηu takae í bəde bi ku sɔi inε njoo ηα nə í gbəaa. ³⁵Iju kumáe, nə í so fiaɪ icεi ajə minji, í na inε ngboi bi ku sɔi inε njoo ηau, nə í ni, gbəa inεeu ihɛ. Iyi i je í lesi na irie, an sāae waati iyi an baa. ³⁶Nəi Jesu í ni, si amane mεeta ηau bε, yoo nηai i tamaa í je kpaasii inε iyi í dasi awəi ile ηau. ³⁷Nəi inεeu í ni, inε iyi í ce araareeu. Nəi Jesu í ni, debɛi, awə mə, koo ce bεebe.

Jesu í bə bi Maata do Maari

38 Ajo nju go Jesu do macoe n̄au à waa ne no à to ilu go. Wee inaabo go í wa ilu be, à ya kpoo Maata. N̄jui í gba n̄a si kpas̄e.
 39 Abou í ne ifoe go iyi à ya kpe Maari. Ifou wa bubai kək̄oi Laf̄e wa gb̄o idee. 40 Amma Maata n̄ju í wasi ku mante arae do caka ku teke. N̄oi í naa í ni, Laf̄e, k̄u j̄e si ide k̄ama iyi ifom í j̄om iceu amu akā? I kaa j̄o ku naa ku sobim? 41 N̄oi Laf̄e í j̄eaa í ni, Maata, Maata, ì waa mante arae ì waa weewea na mii nkp̄o. 42 Amma bukaatai mii akāi aman̄e í ne. N̄jui Maari n̄je í cica be, n̄o in̄e k̄ama kaa gbaa sīe má.

11

Idei kut̄o (C̄o Matie 6:9-13; 7:7-11)

1 Ajo nju go Jesu wa ce kut̄o bii go. Iyi í t̄a n̄oi m̄oc̄o ak̄ãe í ni, Laf̄e, k̄o wa si bei aa ka ya ce kut̄o, bei Z̄ã í k̄o m̄oc̄e n̄a si. 2 N̄oi Jesu í s̄o n̄a í ni, bii ì waa ce kut̄o n̄a i ya ni, Baaba, j̄o in̄e fei ku mà iyi aw̄oi ì j̄e in̄e kumá. Naa je bommae.
 3 Mu nwa ij̄ei ajo fei nwa.
 4 Kpa ideĩ dulum du wa, domi awa m̄o à ya ka kpa ideĩ kurara iyi in̄e n̄a à ce nwa. Mà ò ti ì j̄o ka dasi kulele.
 5 N̄o í s̄o n̄a má í ni, á ȳok̄o ku j̄e nsei in̄e go n̄je í ba in̄e njoo id̄u laja. Bii k̄u ne ij̄e iyi á naa, á b̄o bi kpaas̄ei ku ni, w̄eem p̄e m̄eeta wa, 6 domi kpaasim go í naa bi tom hai ilu go. N̄o wee, n k̄u ne nḡoḡo iyi an naa. 7 Kpaas̄ieu á ȳok̄o ku j̄eaa hai in̄o ile ku ni, mà ò mantem, amu ñ s̄ok̄o t̄ã, amu do amam n̄a fei à waa s̄ũ. N kaa n ȳok̄o n dede n nae p̄e. 8 Ñ wa n s̄o n̄je, baa bii k̄u bi ku dede ku náa si na iyi í j̄o í j̄e kpaas̄ie, á ȳok̄o ku dede ku naa bukaatai mii iyi í bi fei si na iyi í j̄o wa mant̄e. 9 Na n̄ju, ñ wa n s̄o n̄je, í ya t̄o n̄a, aa mu n̄je. I ya dede n̄a aa ba n̄a. I ya c̄ã gambo n̄a, aa c̄í n̄je. 10 Nt̄o nt̄o, in̄e iyi wa t̄o fei, Ilaā ã muaa. In̄e m̄o iyi wa dede, Ilaā ã j̄o ku ba. In̄e m̄o iyi í n̄o wa c̄ã gambo, Ilaā ã c̄íaa. 11 Yooi í wa si in̄o n̄je ih̄e iyi [bii amae í t̄oe p̄e á so kuta ku naa. Walak̄o] bii í t̄oe c̄e ku so n̄jo ku naa. 12 Walak̄o bii í t̄oe n̄je aj̄e á naa cencee? Aawo, kaa ce. 13 In̄e iyi ì ya ce laalo n̄a ì mà mii jiida ku na ama n̄je n̄a, mà irei. To, Ilaā Baa n̄je iyi í wa lele kaa ce ku re

zaka beebe? Kaa so Hundee ku na in̄e n̄a iyi à waa t̄oe?

Jesu í j̄e in̄e n̄a iyi à máa ide (C̄o Matie 12:22-30; Maaku 3:22-27)

14 Si anyii n̄ju, à naa Jesu m̄ok̄o go wa. M̄ok̄o í ne in̄ei in̄ok̄o go iyi í j̄o í deki. N̄o Jesu í lele in̄ei in̄ok̄ou. Iyi í fita n̄oi m̄ok̄ou í l̄osi ide ku f̄o, n̄o zamaa fei í biti. 15 Amma in̄e go n̄a à ni, in̄e ngboi in̄ei in̄ok̄o n̄a iyi à ya kpe Beelizebui í mua Jesu gbugb̄ã wa lele ò in̄ei in̄ok̄o n̄a. 16 N̄o in̄e go n̄a m̄o à waa bi a c̄ã id̄e a c̄o. N̄o à s̄o à ni ku ce maamaake ku nyisi iyi yiikoe wa naai hai lele. 17 Si bei Jesu í mà lasabu n̄ja n̄oi í ni, bomma iyi in̄e n̄a à waa ja ān̄a duus̄o, bommau á na ku kpa ò bomma n̄o kpas̄e n̄a ku cuku. 18 Beebe m̄oi bii Seetam wa ja do arae, beirei bommae á ce ku b̄o waju. Ñ ni bebei si na iyi í j̄o ì waa ni do gbugb̄ai Beelizebui ñ wa n lele ò in̄ei in̄ok̄o n̄a. 19 Bii do gbugb̄ai Beelizebuui ñ wa n lele ò in̄ei in̄ok̄o n̄a, to, do gbugb̄ai yooi m̄oc̄o n̄je n̄a m̄o à waa lele ò n̄a. Na n̄oi í ce ān̄a taka n̄ja aa nyisi iyi ì rara n̄a. 20 Amma bii do gbugb̄ai Ilaā ñ wa n lele ò in̄ei in̄ok̄o n̄au, n̄ju be wa nyisi iyi Ilaā ã í sinti ku je bommae si anini n̄je.
 21 Bii ilu gbugb̄ã jiida go í ne j̄ineĩ igũ n̄o wa degbe kpas̄e, aman̄e á weei si laakai. 22 Amma bii ilu gbugb̄ã go m̄o iyi í roo í naa í j̄o igũ, n̄je á ko j̄ineĩ igũ iyi wa naaneui fei n̄o ku ce ikp̄ei aman̄iu m̄o.
 23 In̄e iyi k̄u j̄e tom, m̄beem nii. In̄e iyi k̄u waa bam ku t̄ot̄o, wa fangaaei.
 Kunyii in̄ei in̄ok̄o wa má
(C̄o Matie 12:43-45)
 24 N̄oi Jesu í kpa n̄ja m̄ondau ih̄e í ni, bii in̄ei in̄ok̄o í fita si in̄e, í ya maa dabiĩ si gbaa n̄ai ku maa de bi ku sími. Bii í kua, n̄oi í ya ni, an nyi in̄ya nwom hai bii ñ fita wai. 25 Waati iyi í nyi n̄o í ba in̄eui í ye bei ile ngbe iyi à kp̄ã à teesee s̄ã s̄ã, 26 á koo ku dede kpaasi laalo n̄a iyi à roo wa má bei ān̄a meje, a na a l̄o si in̄eui a maa wa be. Waati beebe kuweei takoi in̄eui á tia baa ti ank̄anyie má.
 In̄o did̄o nt̄o
 27 Waati iyi Jesu wa f̄o beebe, abo go í d̄o anu hai in̄o zamaau í ni, ilu in̄o did̄oi in̄e iyi í so as̄e, n̄o ì m̄om̄o am̄e. 28 N̄oi Jesu í j̄eaa í

ni, í tia i ni ilu ino didõ ñai ine ña iyi à waa gbò ideí Ilaaõ, nò à waa ceò ice.

Ine ña à bi maamaake
(Cò Matie 12:38-42)

²⁹ Si bei zamaau wa kõõsi ñoi Jesu í ni, inei nsei ña ine laalo ñai. À waa tõe maamaake, amma maamaake gò kù wée iyi aa nyisi ña, bii kù je ti faajii walii Zonasi. ³⁰ Si bei Zonasi í je nyinda bi inei Ninivu ña, beebe mõi amu Amaí Amane an je nyinda bi inei nsei ña. ³¹ Si ajoi kiituu inaabo ilaalui ilei Seba á dede si inei nsei ña ku ye taale ñña, si na iyi í jò hai jiiñi í dede í naa ku gbò ideí bisii Salomõ ilaalu nla. Nò wee nsei, amu iyi ñ wa n sõ ñe ideu ihẽ ñ re Salomõ. ³² Si ajoi kiituu inei Ninivu ña aa dede si inei nsei ña a ye taale ñña, si na iyi í jò à kpaasi idõ ñña na waazoi Zonasi. Nò wee nsei, amu iyi ñ wa n sõ ñe ideu ihẽ ñ re Zonasi.

Inya kumái ara
(Cò Matie 5:15; 6:22-23)

³³ Ine gò ci ya má fitila ku singae, [walako ku bii do caka,] amma à ya jilõ bi ku lesi fitila ku ba ine ña iyi à waa lo wa a maa ye inya kumá. ³⁴ Ijuei í je fitilai arae. Bii ijue wa ne baani, arae fei í wa si inya kumái. Amma bii kù waa ne baani, arae mõi fei í wa si ilu kukui. ³⁵ Na ññu, ce laakai ku ba inya kumá iyi í wa si araeu ku maà ce ilu kuku. ³⁶ Bii arae fei wa ne inya kumá, nò baa ikõ akãe gò kù wa si ilu kuku, fei ndeé á maa mái bei waati iyi fitila í má sie inya.

Jesu í ye taalei Farisi ña do woo kò ine ña si wooda ña

(Cò Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

³⁷ Iyi Jesu í fò ideu í tã, ñoi Farisi gò í kpoo ku je kpasẽe. Nò í koo í buba kpasẽi Farisiu, añaò à waa je. ³⁸ Nõi Farisiu í cõó í biti do iyi kù wõó í bei wa je. ³⁹ Amma Lafẽe í sõó í ni, inje Farisi ña, í ye ñai bei ine ña iyi à ya wie anyii kòofu do jee ña nò a jò inõe riisi. Ino hai sía do takiii wa kõ ññe. ⁴⁰ Inje hai ne yaase ña, ine iyi í taka anyii ara, lafẽe si í ce inõe mõi? ⁴¹ Í sía í na ilu are ña mii iyi í wa si inõ jee do kòofu, nò mii fei á má ññe.

⁴² Amma ijuukpãí á je tu ñe, inje Farisi ña, si na iyi í jò í ya na Ilaaõ hee do zakaai aye

ña fei. Do ññu fei, i kù waa ce jiida nò i kù waa nyisi kubii Ilaaõ ña. Iyi bei í jò i ya ce nò i maà gbeye iyi í gbe ña.

⁴³ Ijuukpãí á je tu ñe, inje Farisi ña, si na iyi í jò si ile bi ku ce kutõtõ ña kitãí ine ngbo ñai í ya bi ña, nò í ya bi a ce ñe fõ do beere nla nla si bantuma ña. ⁴⁴ Aa ye ijuukpã ña domi í yei bei bale ña iyi ine gò kù waa ye. Si antai ññai à waa ne a kù nò a kù mà *.

⁴⁵ Nõi woo kò ine ña si wooda gò í sõó í ni, Meeetu, bii í waa fõ beebe, awa mõi í waa bu.

⁴⁶ Nõi Jesu í jeeá í ni, ijuukpãí á je tu ñe, inje woo kò ine ña si wooda ña mõi, domi í waa kãa ine ña aso ku gaabu ku so ña, nò inje taka ññe í ci ya lesi baa amaawõ ññe. ⁴⁷ Aa ye ijuukpã ña, si na iyi í jò walii ña iyi bala ññe ña à kpa wo, inje í waa teese bale ñña ña. ⁴⁸ Í waa nyisi ña iyi í jesi mii iyi bala ññe ñau à ce, si na iyi í jò añaí à kpa walii ñau, nò inje í waa teese bale ñña ña. ⁴⁹ Nõi í jò Ilaaõ í fõ si bisie í ni, an be walii ña do woo be ña si anini ñña. Aa kpa ine gò ña nò a kpã ine gò ña mõi iju. ⁵⁰ Na ññu, ijuukpãí woo kpa walii ñau fei hai sintei andunya si iri ññeí á je. ⁵¹ Inje aa ye ijuukpãí kukpai Abeli hee ku koo si do Zakari iyi à kpa si afei bi ku weeu do kpasẽi Ilaaõ. Ntõ ntõ, ñ wa n sõ ñe, ijuukpãí mii ñau be fei si inei nsei ñau ihẽí á baa ku je si.

⁵² Ijuukpãí á je tu ñe, inje woo kò ine ña si wooda ñau, domi í kù bi ntõi ideí Ilaaõ ku mà ña, nò ine ña iyi à bi ku màe inje í waa ganji ña.

⁵³ Iyi Jesu í fõ beebe í tã ñoi í fita hai be. Nõi idõí woo kò ine ña si wooda do Farisi ñau í kõ nò à wasi ku manteé do ide ku bee si gãmèi ide nkpõ, ⁵⁴ à waa leaò taai ide ku ba a muu si ide gò.

12

I ce laakai ara ññe ña do ilu muafiti ña
(Cò Matie 10:26-27)

¹ Waati iyi Jesu wa fõ beebe zamaa í tõtõ dubu nkpõ nkpõ hee à waa teese ññe. Nõi Jesu í sõ mõcõe ña si wajui zamaau í ni, í ce laakai ara ññe ña do lefeeí Farisi ña iyi í je muafiti. ² Ngõgõ kù wée iyi wa manji iyi kaa fita gbugbãa, nò asii kãma kù wée iyi a kaa na a mà. ³ Nõi í ce ide iyi í fõ si ilu kuku fei

* **11:44** si antai ññai à waa ne a kù mà Bi Zuifu ña, bale ku nè si taale nla nlaí domi bii í ne si bale í ye bei í so riisi mbe.

na aa na a gbəw si inya kumá, gundu iyi ì nò ì nya inə ile na aa cā kəsədēē si antai ile lele na.

Ine iyi í jò i ce njo
(Cə Matie 10:28-31)

⁴ Ine iyi ì je kpaasim na, injei ì wa n sō, i maà ce njo ine na iyi aa kpa ara nje, nò si anyii nju a kaa yəkw a ce ngəgw má. ⁵ An sō nje ine iyi í jò i ya ce njo na. I ce njo ine iyi í ne yiiko ku kpa ine nò ku dasie si ina iyi ci ya ku má. Ntò ntò ì wa n sō nje, lafēē í jò i ce njo na.

⁶ A ci ya ta ama yei ara miu súu minji ba. Do nju fei, Ilaađ ci ya gbeye baa akā nja. ⁷ Ine mə, hee do nto iri nje na fei Ilaađ í mà jia nja. Na nju, i maà ce njo ngəgw, domi beere nje í re yei hee bii íj.

Ine iyi í gba Jesu walakə í kəsie
(Cə Matie 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ N wa n sō nje, ine iyi í fə si wajui amane na í ni nju í gbam, amu mə Amai Amane an gba lafēē si wajui amalekai Ilaađ na. ⁹ Amma ine iyi í kəsim si wajui amane na, amu mə an kəsi lafēē si wajui amalekai Ilaađ na.

¹⁰ Ine iyi wa fə laaləi amu Amai Amane, Ilaađ á yəkw ku kpa ideidulum dēē. Amma ine iyi wa fə laaləi Hundei Ilaađ kaa ba a kpa ideidulum ndēē pai.

¹¹ Bii à bəw nje ile bii à ya ce kutətəw na ku ba ine ngbo na do ilu yiiko na a kiiti nje, i maà ti i ce njo do bei aa ce i kəw ara nje do ide iyi aa fə na. ¹² I maà ce njo na domi waati beere Hundei Ilaađi á sō nje iyi í jò i fə na.

Məndai ilu fia hai ne yaase

¹³ Si inə zamaau njo ine gw í sō Jesu í ni, Məetu, sō igbām ku jò ka kpē tubu nwa.

¹⁴ Njo Jesu í jəaa í ni, məkwəyi, yooi í cem woo kiiti nje wala woo kpē tubu nje. ¹⁵ Nò í sō na í ni, i ya ce laakai na ntò ntò do kədēē fei, domi amanii amane si í je icui kuwēē, baa bii beirei amaniu í la í to.

¹⁶ Nò í kpa nja mənda gw í ni, ikoi məkwə ilu fia gw í ce ije jiida jiida. ¹⁷ Njo məkwə í lasabu í ni, beirei an ce. Wee n kù ne bii an dasi ijeu. ¹⁸ Njo í ni, ì mà bei an ce. An lege akam nau, nò n ma mmue na iyi à la à re. Nò n kosi bileem fei be do ijem na iyi à gbe. ¹⁹ Nò n fə si idəm n ni, ì ne amani nla nla iyi ì wa n singa ti adō nkpə nkpə. An simii nò n maa

n je n maa n mə nə n maa n wēəd inə didə. ²⁰ Amma Ilaađ í sōw í ni, awəu nnyei, idūuyi məm aa nya hundee. Səwui mii na iyi ì ceu be, ti yooi á je.

²¹ Njo Jesu í ni, beere məi á je bi ine iyi wa koa arae amani nò bi Ilaađ kù ne nkāma.

Dasi Ilaađ naane
(Cə Matie 6:24-34)

²² Iyi Jesu í fə beere í tā njo í sō məcəw na í ni, na njo í jò ì wa n sō nje ì ni, i maà ya maa weewa do mii iyi aa je i maa wēəd na, walakə do jine iyi aa dasi na. ²³ Kuwēēi amane í re ije, ara mə í re jine. ²⁴ I ce laakai kungbā na í cə. A kù waa gbē hee a da ngəgw, a kù nò a kù ne suu. Ilaađ í nò wa wəwəwə. Beere nje kù re yei na hee bii í j? ²⁵ Yooi si inə nje na kuweewaé á yəkw ku kəwəsi kusəi adəw baa keeke. ²⁶ To, bii i kaa yəkw i ce mii keekeu be na, na mii í ce ì waa weewa do iyi í gbe na. ²⁷ I cə bei wua na à ya da koko mēē. A kù waa ce icē a ci ya nò a wəwəwə. Do nju fei, ì wa n sō nje, baa Saloməw ilaalu nla, do amboe nla nla fei kù ne jine iyi boodae í to kokoi jii nau be baa akā. ²⁸ Fəfə í wēēi nnyei do kusiae amma ala aa dasie ina. To, bii Ilaađ í mua fəfə na iyi aa na a dasi ina booda ku sía beere, kaa yəkw ku mu nje nyau ku re fəfə nau be de. I kù ye naane njei kù la? ²⁹ I maà ya de mii iyi aa je na walakə mii iyi aa mə i maà weewaəwəwə. ³⁰ Hai mà ideidulum Ilaađ nai à ya maa kpataa mii nau be fei, amma Baa nje i mà iyi ì ne bukaatai mii nau be fei na. ³¹ Na nju, i hanya i de bei aa ce i jò bommai Ilaađ ku bə waju titā na. Iyi í gbe bei fei Ilaađi á kəw nje si.

Amanii lele
(Cə Matie 6:19-21)

³² Nò Jesu wa ba məcəw nau ide ku fə má í ni, inje gaa keekem, i maà ti i ce njo na, domi á dəw Baa nje si ku jò i je amaalu na si andunya titəw. ³³ I ta mii iyi ì ne na nò i mua ilu are na fia. I cea ara nje taalili iyi kaa gbo ikpa lele si bii aa dasi amani nje iyi kaa tā. Tengie be ile kaa to si, nò tūtū na mə a kaa beje. ³⁴ Ntò ntò, bii amani nje í wa, bei laakai nje mə í ya wa.

Woo ce icē na iyi à waa cə kpāa

³⁵ I ce səwui i dī kpaka nò i jò fitila nje ku maa má na. ³⁶ I jò i ye bei ine na iyi à

waa degbe kubaai lafɛɛ nɲa wa hai bi ku ce abɔdɔ, ku ba bii í to wa í cã gambo gbakã a cãa. ³⁷ Woo ce ice ilu inɔ didɔ ɲai, ine ɲa iyi lafɛɛ á na ku ba à cɔ kpãa à waa degbe ku toɛ wa. Ntɔ ntɔ n wa n sɔ ɲe, nɲu takae á dɪ gbankili nɔ ku jɔ a buba nɔ ku na ku kpɛ nɲa ijɛ. ³⁸ Ilu inɔ didɔ ɲai bii í baa í na í ba ɲa si beɛbe, baa bii í to wa lajai, wala kukɔ sintei ajɛɛ. ³⁹ I jɔ i mà sãa sãa ɲa iyi bii ilu kpasɛ í mà waati iyi ile á lɔ wa, á dede ku wɔ njoo, kaa jɔ ile ku legɛ gamboɛ. ⁴⁰ Inɛ mɔ, i ce sɔɔlu ɲa domi amu Amanɛ, an naai si waati iyi i kù waa lasabu ɲa.

Amaace jiida do amaace laalo
(Cɔ Matie 24:45-51)

⁴¹ Nɔi Piɛɛ í ni, Lafɛɛ, awai ì kpaamɔndau ihɛ? Mà ine fei. ⁴² Nɔi Lafɛɛ í je í ni, yooi í je amaace ilu naane iyi í ne laakai. Lafɛɛ í je ine iyi ilu kpasɛ gɔ í kpe nɔ í so amaace kpaasie ɲa í daa si awɔ ku maa cɔ ɲa ku na ɲa ijɛ si bei í jɔ. ⁴³ Inɔ didɔi á je ti amaaceu bii lafɛɛɛ í bàa í na í baa wa ce beɛbe. ⁴⁴ Ntɔ ntɔ, lafɛɛu á daa amaaceu mii ndɛɛ fei si awɔ. ⁴⁵ Amma bii í je amaace laalo, á lasabui ku ni, lafɛɛm kaa baa ɲya má, nɔ ku dede ku maa cã inaabo do inɛmɔkɔ woo ce ice ɲa iyi à gbeu, nɔ ku maa je ku maa mɔ atɛ ku maa kpa. ⁴⁶ Beɛbei lafɛɛu á na ku baa si ajɔ iyi kù waa cɔ kpãae, do si waati iyi kù waa tamaa, nɔ á kpãa iju jiida jiida bei à ya cea amaace laalo ɲa.

⁴⁷ Woo ce ice iyi í mà mii iyi lafɛɛɛ í bi, nɔ kù coo, goloɛ á la. ⁴⁸ Amma ine iyi kù mà, nɔ í ce kookoosu iyi í jɔ a cãa, goloɛ kaa la. Ine iyi à na mii nkpɔ, aa beɛe mii nkpɔ. Ine mɔ iyi à daa mii nkpɔ si awɔ, nɲui aa bee ku re.

Jesu í naaò nje ku fɛɛfe wa
(Cɔ Matie 10:34-36)

⁴⁹ Nɔ Jesu í sɔ ɲa má í ni, inai ñ naa ku fã si andunya, nɔ ñ bei ñ bi ku je í jo tã. ⁵⁰ Nɔ inyi ku dasi gɔ í wɛɛ kù ne bei á ce iyi n kù coo. Inyi ku dasiu nɲui í je wahala iyi an ye n bei n ku. Nɔ laakaim kaa je akã í gbe hee bii í ce. ⁵¹ Ì tamaa bei laakai ku sũi ñ naa nɲe wa si andunya ɲa? Aawo, ñ wa n sɔ ɲei, nje ku fɛɛfei ñ naaò wa. ⁵² Ntɔ ntɔ, hai nsei bii amanɛ miu í wa kpasɛ akã aa kpɛ ikã ikã. Tɔɔsi akã kaa wɛɛ nɲa, amanɛ mɛeta ɲau a kaa gbɔ si nje do ine minji ɲau. ⁵³ Baa do ama

a kaa gbɔ si nje. Iye do ama inaaboɛ a kaa gbɔ si nje. Anau do abou a kaa gbɔ si nje.

Nyindai waati ku mà
(Cɔ Matie 16:2-3)

⁵⁴ Nɔi í sɔ zamaau má í ni, bii ì ye kudũi ijɪ wa dede hai nunui ale ɲa ì ya fɔ ɲai gbakã í ni, ijɪ á naa. Beɛbe mɔi í ya nɔ ku ce. ⁵⁵ Bii ì nɔ ì ye fufu wa ce wa hai ikpa awɔ cangai kpãai inunu ɲa, ì ya ni, inya gbãa á ce. Nɔ beɛbe mɔi í ya nɔ ku ce *. ⁵⁶ Inɛ ilu muafiti ɲa, ì mà yaasei nyindai lele do ile ɲa. Beirei í ce i kù mà yaasei waatiu ihɛ ɲa.

Taale ku teese
(Cɔ Matie 5:25-26)

⁵⁷ Beirei í ce i ci ya lasabu si ara nɲe i mà iyi í je dee dee ɲa. ⁵⁸ Bii ine gɔ wa bɔde bi ku ce kiiti na ide i gbese gɔ, ce kookai hai kpãa awɔ do lafɛɛ i gbɔ si nje ɲa ku ba ku maà dasie si awɔi woo kiiti. Bii kù je beɛbe, woo kiitiu á dasie si awɔi woo degbe piisɔɔ, nɔ woo degbe piisɔɔu mɔ ku dasie ile piisɔɔ. ⁵⁹ Ñ wa n sɔ ɲei, bii à dasie piisɔɔ, bii i kù sã gbeseɛ fei, i kaa fita. Baa tanga kaa gaizia si.

13

Bii i kù kpaasi idɔ aa ku

¹ Waati beɛbe, ine gɔ ɲa iyi à wa be à waa sisia Jesu mii iyi í ba inɛi Galilee gɔ ɲa, ine ɲa iyi Pilati í jɔ à kpa nɔ nje nɲa í yɔgɛɛ do ɲei mɛemu ɲa iyi à waa ceað Ilaaɔ kuwee. ² Amma Jesu í sɔ ɲa í ni, inɛ ì waa tamaa dulum dii inɛi Galilee ɲau be í re ti inɛi Galilee ɲa iyi à gbei? Ì waa tamaa dulum du ɲai í jɔ à kpa ɲa beɛbe ɲa? ³ Aawo. Beɛbe mɔi ñ wa n sɔ ɲe, inɛ taka nɲe, bii i kù sinda idɔ ɲa, inɛ fei aa kui bei aɲa mɔ. ⁴ Ì waa ye gigii amanɛ maatũ do mɛeta ɲa iyi ile ku gbokai Siloe í cuku í bata í kpau ɲa? Debei, ì waa tamaa kurara nɲai í re ti inɛi Zeruzalem ɲa iyi à gbe fei ɲa? ⁵ Aawo, ñ wa n sɔ ɲei, inɛ taka nɲe, bii i kù kpaasi idɔ ɲa, inɛ fei aa kui bei aɲa mɔ.

Mɔndai j̄i iyi ci ya so

⁶ Nɔi í kpa nɲa mɔndau ihɛ má í ni, mɔkɔ gɔ í lɔ j̄i ndii figi si kaaɛ. Waati iyi j̄i nɔu í la ɲoi mɔkɔu í bɔ isoe ku ka, nɔ kù ba. ⁷ Nɔi

* **12:55** Si ilei Izireli, hai do ikpa nunui alei ijɪ í ya naa, domi do ikpa bei tenku nlau í wa. Beɛbe mɔi inya gbãa í ya naai hai ikpa awɔ cangai kpãai inunu.

í s̄ wo ce ic̄e í ni, ad̄ m̄eta wai ih̄e b̄eb̄ei iyi bii ñ naa isoi j̄i ñou ih̄e ku ka n ci ya n ba. Daa i nȳoi. Na mii í ce á maa gba nwa inya ngb̄e. ⁸ N̄oi woo ce ic̄eu í s̄o í ni, laf̄e, j̄o ad̄ōyi tit̄a ka c̄o. An tu fitie n kaakōe, ño n daa si taasi. ⁹ Á ȳok̄o ku je ad̄ō ḡo á so. Bii k̄u so i bei i daa.

Jesu í j̄o abo ḡo í ba iri si aj̄oi kus̄imi

¹⁰ Si aj̄oi kus̄imi ḡo, Jesu wa k̄o in̄e ña si cioi idei Ilaāo ile ḡo bii Zuifu ña à ya ce kut̄ot̄o. ¹¹ Wee abo ḡo m̄o í wa b̄e iyi in̄ei in̄ōko í j̄o í ce b̄ō bei zakai ad̄ō maat̄u do m̄eta. Í ya maa batei, ci ya ȳok̄o ku te arāe baa keeke. ¹² Iyi Jesu í ȳo ñoi í kpoo í ni, abooyi, í ba iri mb̄e. ¹³ N̄o í le sie aw̄o. N̄oi ḡbak̄a í te arāe ño í l̄osi Ilaāo ku saabu. ¹⁴ Amma id̄oi in̄e nḡboi ile bii à ya ce kut̄ot̄ōu í k̄o si na iyi í j̄o Jesu í j̄o in̄e ḡo í ba iri si aj̄oi kus̄imi, ño í s̄o zamaaú í ni, aj̄o m̄eefai í wēe iyi aa ȳok̄o i ce ic̄e ña. I naa wa waati b̄ebe ku ba i ba iri ña, ku maà ti ku je si aj̄oi kus̄imi. ¹⁵ N̄oi Laf̄e í j̄eaa í ni, in̄e ilu muafiti ñai, in̄e fei i ci ya f̄u ket̄e ñe ña do ḡbank̄e ñe ña a koo a m̄o in̄yi si aj̄oi kus̄imi? ¹⁶ Abou ih̄e m̄o dimii Aburahamu. N̄o wee Seetam wa d̄u hai zakai ad̄ō maat̄u do m̄eta. K̄u s̄ia a f̄u si aj̄oi kus̄imi? ¹⁷ Waati iyi wa f̄o ideu b̄e, anȳo wa mu mb̄ee ñau fei, ño zamaaú í wēe do in̄o did̄o na maamaake ña iyi wa ce fei.

M̄ondai dimi keeke iyi à ya kpe mutaadi (C̄o Matie 13:31-32; Maaku 4:31-32)

¹⁸ N̄oi Jesu í ni má, mii bommai Ilaāo í j̄o. Mii an w̄a do. ¹⁹ Í yei bei nḡboi mutaadi iyi in̄e ḡo í so í gb̄e si il̄e. N̄o í fita í ce j̄i hee yei ña à ya maa ce ante si amaaw̄e ña.

M̄ondai lefee (C̄o Matie 13:33)

²⁰ N̄oi í ni má, mii an nyi n w̄o bommai Ilaāo má. ²¹ Bommai Ilaāo í yei bei lefee iyi abo ḡo í so í dasi iyaf̄u p̄e ḡu m̄eta ño fei nd̄e í dede í kpante.

Ande iyi k̄u c̄i (C̄o Matie 7:13-14, 21-23)

²² Jesu wa too si ilu nla ña do il̄eko ña wa k̄o in̄e ña si cioi idei Ilaāo wa neò ikpa Zeruzalemu. ²³ Si is̄ēnēu ñoi in̄e ḡo í naa bi tēe ño í bee í ni, Laf̄e, in̄e ña iyi aa ba faaba a kaa kp̄o? N̄oi í je í ni, ²⁴ i ce kookaai i l̄o do

and̄e iyi k̄u c̄u ña. N̄ wa n s̄o ñei, in̄e nk̄p̄oi á maa de kp̄aa iyi aa l̄ò a kaa ño a ȳok̄o.

²⁵ Waati iyi amu ilu kpas̄e ñ dede ñ c̄imbo koofau in̄e aa wa waduude, i maa c̄a gambo ña i maa ni, Laf̄e, c̄i nwa. N̄o an je ñe ñ ni, n k̄u mà hai bii ñ naa ña. ²⁶ Waati b̄ebe aa ni ña, à je à m̄o si wajue, ñ ño ñ k̄o wa si cioi idei Ilaāo si bantumai ilu nwa ña. ²⁷ N̄o an s̄o ñe ñ ni, n k̄u mà hai bii ñ naa ña. I fa ara ñe hai bi tom, in̄e fei woo ce laab̄o ñai. ²⁸ Aj̄o wa naa iyi aa ye Aburahamu do Izaaki do Zak̄abu do walii ñau fei si andunya tit̄oi Ilaāo ño in̄e i ba wee à nȳo ñe waduude. Tengi bei aa so aw̄o i le si iri i kpata ña. ²⁹ N̄o in̄e ḡo ña aa naa hai nunui daak̄o do hai nunui ale do hai nunu gaa cingaa minjiu ño aa buba a je si andunya tit̄oi Ilaāo. ³⁰ Waati b̄ebe in̄ei anyi ḡo ña aa na a je woo cua ña, woo cua ḡo ña m̄o a na a je in̄ei anyi ña.

Jesu í kpata na Zeruzalemu (C̄o Matie 23:37-39)

³¹ Waati ñu, Farisi ḡo ña à naa à s̄o Jesu à ni, koo, fita hai ih̄e domi Herodu wa bi ku kp̄aei. ³² N̄oi í je ña í ni, i koo i s̄o Herodu, ilu bisi laab̄o b̄e i ni, wee, nnyi do ala ñ wa n lele in̄ei in̄ōko ña ño n j̄o in̄e ña à waa ba iri, ño si aj̄o m̄etasia an koo n tamb̄o ic̄em. ³³ Amma k̄u ñe bei an ce iyi n k̄u ce is̄ēnem nnyi do ala do ala ak̄a, domi a kaa kpa walii k̄ama bii ḡo bii k̄u je Zeruzalemu.

³⁴ In̄e in̄ei Zeruzalemu ña, in̄e iyi ñ ya kpa walii ña, ño i ta ama abei Ilaāo ña m̄o kuta i kpa ña ña, is̄ē feloi ñ ya n bi n t̄ot̄o ñe si abem bei aj̄e í ya t̄ot̄o amāe ña si ikp̄ae, amma i k̄u je ña. ³⁵ Wee nsei Ilaāo á f̄u ñe kpas̄e ñe si aw̄o. Amma an s̄o ñe, hai nsei i kaa yem má ña í gbe hee aj̄o iyi aa ni ña, Ilaāo ku weea in̄e iyi wa naa do irii Laf̄e.

14

Jesu í j̄o b̄ō ḡo í ba iri

¹ Si aj̄oi kus̄imi ḡo Jesu í b̄o ku je kpas̄e in̄e nḡboi Farisi ḡo ña. Wee in̄e ḡo ña m̄o à wa b̄e, à waa c̄o do laakai. ² M̄ok̄o ḡo í wa b̄e, wa leek̄i wajui Jesu. M̄ok̄o wa ce b̄ōi ara ku wu. ³ N̄oi Jesu í bee woo k̄o in̄e ña si wooda do Farisi ñau í ni, wooda í wēe a j̄o in̄e ḡo ku ba iri si aj̄oi kus̄imi? Mà k̄u wēe. ⁴ N̄oi à coko. N̄o í le si aw̄e si b̄ōu í j̄o in̄e ña í ba iri ño í ni ku ñe. ⁵ N̄o í bee ña í ni, yoo ñe, bii amāe

walakɔ bii ketee í dasi lɔgɔ, kaa nya gbakã baa bii ajɔi kusímii. ⁶ Nɔi a kù yɔkɔ a kù jɛaa ideu.

Tengi bii í jɔ i buba bii à kpee ku je

⁷ Iyi Jesu í ce laakai í ye inɛ ɲa iyi à kpe ku je ɲau à wasi ku cica kitãi waju ɲa iyi à ne beere ɲau nɔ í sɔ ɲa í ni, ⁸ bii à kpee bi ku ce abɔdɔ, maà buba si kitãi waju ilu beere ɲau. Á yɔkɔ ku je à kpe inɛ gɔ iyi í ree do beere. ⁹ Nɔ inɛ iyi í kpe inɛ feiu á na ku ni, dede i mua mɔkɔu ihɛ kitãu be. Waati beebɛi aa dede do anyɔ i koo i buba si kitãi anyi ihɔ. ¹⁰ Amma bii à kpee ku je, koo buba si kitãi anyi ku ba bii inɛ iyi í kpeeu í to wa ku ni, baakɔm, dede i naa wa waju. Waati beebɛi aa je ilu beere nla si wajui inɛ ɲa iyi inɛdɔ ɲa í waa buba ɲau fei. ¹¹ Ntɔ ntɔ inɛ iyi í so arae lele à ya kayeei. Inɛ mɔ iyi í kaye arae à ya soo lelei.

¹² Nɔ Jesu í sɔ inɛ iyi í kpoo ku jɛu mɔ í ni, bii ì waa kpe inɛ ɲa ku je walakɔ jingau, maà ti i kpe kpaasie ɲa, walakɔ igbãe do ifɛe ɲa, walakɔ nyaanzee ɲa, walakɔ kpaasi ilu fia ɲa, ku ba aɲa mɔ a maà kpee a sã gbese. ¹³ Amma bii ì waa kpe inɛ ɲa ku je, kpe ilu are ɲa, do weege ɲa, do ilu kute akã ɲa do feeju ɲa. ¹⁴ Bii ì ce beebɛi aa je ilu inɔ didɔ si na iyi í jɔ inɛ nɲu ɲau a kaa ba ngɔgɔ iyi aa sãeɔ gbese. Ilaaɔi á sãe gbese si waati iyi inɛ dee dee ɲa aa jì hai si balɛ.

Mɔndai ije nla

(Cɔ Matie 22:1-10)

¹⁵ Iyi à gbɔ ideu, ɲɔi inɛ akãi inɛ ɲa iyi aɲaɔ ɲa à waa jɛu í sɔ Jesu í ni, debɛi ilu inɔ didɔi inɛ iyi á je si andunya titɔi Ilaaɔ. ¹⁶ Nɔi Jesu í kpa nɲa mɔnda í ni, mɔkɔ gɔ í ce ije nla nla nɔ í kpe inɛ nkɔ. ¹⁷ Iyi awaatii kujɛu í to ɲɔi í be woo ce icee koo sɔ inɛ ɲa iyi í kpeu ku ni, i naa wa ɲa, domi sɔnda fei í jla tã. ¹⁸ Amma aɲa fei à lɔsi gaafara ku tɔ. Inɛ sinteu í ni, ñ ra iko, tilasi, í gbe n koo n cɔ. Ñ wa n tɔe ku ceem suuru. ¹⁹ Inɛ mmu mɔ í ni, ñ ra kete ku logoo ɲai kɔɔ miu, nɔ ñ wa n bi n dɔ nɲa n ceɔ ice n cɔ. Ñ wa n tɔe ku ceem suuru. ²⁰ Nɔ inɛ mmu gɔ mɔ í ni má, nsei ñ so abo. Na ɲɔi í jɔ n kaa n ba n naa.

* **14:26** nɔ kù cé baæ Tengɛ ihɛ Jesu wa nyisi iyi í sɛa ku bi nɲu ku re inɛ ɲa iyi à gbe fei nɔ ka maà jɔ inɛ gɔ ku ganji wa si kpãai naane ku dasi. Kù je í ni ka cé baa nwa ɲa ntɔ ntɔ.

²¹ Nɔi woo ce iceu í sinda í koo í sɔ lafɛee gaafara iyi inɛ ɲau fei à tɔ. Nɔi idɔi lafɛeu í kɔ, nɔ í sɔ woo ce iceu í ni, koo i bɔ si bantuma ɲa nsei nsei do si kpãai inɔ iluu, kpeem ilu are ɲa wa do weege ɲa do feeju ɲa do ilu kute akã ɲa. ²² Nɔi woo ce iceu í koo. Iyi í baa nɔ í ni, lafɛe, iyi ì dasim nɔu ñ coo tã. Wee inya í gbe má. ²³ Nɔi lafɛeu í sɔ má í ni, bɔ si kpãai ilɛko ɲa do kpãai iko ɲa, jɔ inɛ ɲa a lɔ wa baa do tilasi, kpasɛm de ku kɔ. ²⁴ Ntɔ ntɔ, an sɔ ɲe, inɛ ɲa iyi ñ tako ñ kpeu baa inɛ akã nɲa kaa tie ijeu ihɛ má.

Mii amane á ce ku bei ku je mɔcɔi Jesu *(Cɔ Matie 10:37-38)*

²⁵ Ajɔ nɲu gɔ Jesu wa ne nɔ zamaa nla nla gɔ wa tooe. Nɔi Jesu í sinda í sɔ ɲa í ni, ²⁶ inɛ iyi í naa bi tom nɔ kù cé baæ do iyee do aboe do amaɛ ɲa do igbãe ɲa do ifɛe ɲa do wecɛe ɲa do kuweei nɲu takae kaa yɔkɔ kù je mɔcɔm *. ²⁷ Inɛ iyi kù jesi nɲu ku so jìi ku gaauɛ ku toom do wa kaa yɔkɔ ku je mɔcɔm.

²⁸ Bii inɛ gɔ nɲe í bi ku ma ile á buba ku ce dooa titã ku cɔ mà fiaɛ nɲu á to ku kpaɔ iriɛ. ²⁹ Bii kù je beebɛi, nɔ í ce icui ileu, í bei í na í mɔngɔ ku maɛ, inɛ ɲa iyi à yɔ fei aa nyaanyie, ³⁰ a ni, mɔkɔu ihɛ í sinti ku ma nɔ wee í mɔngɔ kù kpa iriɛ.

³¹ Beebɛi mɔi ilaalu ɲa mɔ à ya ce a bei a bɔ igũ. Bii ilaalu gɔ í ne sooge dubu mɛɛwa, nɔ í ye ilaalu mmu gɔ wa naa sie igũ do sooge dubu kɔnfia, á dedei gbakã ku ce igũ? Aawo, á bubai titã ku lasabu ku cɔ mà nɲu á yɔkɔ ku kãmiaɛ. ³² Bii í ye nɲu kaa nɔ, á be inɛ ɲai bi ilaalu iyi ihɔu hai waati iyi kù to wa titã ku ba aɲaɔ a gbɔsi nje nɔ laakai ku sũ ku wa anini nɲa.

³³ Na ɲɔi í ce awɔ iyi i kù jɔ mii iyi ñ ne fei, i kaa yɔkɔ í je mɔcɔm.

Imu iyi í ku

(Cɔ Matie 5:13; Maaku 9:50)

³⁴ Nɔ Jesu í ni má, imu mii nceei, amma bii didɔi imu í ku, mii aa dasi a jɔ ku dɔ má. ³⁵ Kaa ce bukaata kãma má nɔ baa bii ikoi kaa ce taasi. Á ya dikãei waduude.

Inɛ iyi í ne ití iyi á gbɔɔ ide, ku gbɔ.

15

Məndai angudā iyi í nyɔ̀ à tasiɛu (Cɔ̀ Matie 18:12-14)

¹ Woo gba fiaɪ ləmpoo ɲa do inɛ laalɔ ɲa fei à naa bi Jesu ku ba a gbɔ ideɛ. ² Nɔ̀i Farisi do woo kɔ̀ inɛ ɲa si wooda ɲa à lɔ̀si ku gbagba à waa ni, məkəu wa gba inɛ laalɔ ɲa nɔ̀ aɲaɔ̀ ɲa à tɔ̀tɔ̀ à waa jɛ.

³ Nɔ̀i Jesu í kpa ɲɲa mɔ̀nda gɔ̀ í ni, ⁴ Bii inɛ gɔ̀ ɲɲɛ í nɛ angudā cɪɔ̀ iyi wa degbe si gbabua nɔ̀ akā́ í nyɔ̀ siɛ, lafɛɛ á jɔ̀ cinɛɔ̀ fɛɛwa do mɛɛsā́ iyi í gbeu si gbabua bei koo dɛdɛ akā́ iyi í nyɔ̀u wa hee koo yɔ̀, mà irei. ⁵ Hai í nɔ̀ í yɔ̀ gbakā́ á muu ku le siɛ kɔ̀ngɔ̀ wai do inɔ̀ didɔ̀. ⁶ Bii í baa kpasɛ́ á kpe kpaasiɛ ɲa do inɛ ɲa iyi à waa má kəkəɛ ku sɔ̀ ɲa ku ni, i bam inɔ̀ didɔ̀ ku kpɛ́, domi angudām iyi í nyɔ̀u n̄ yɔ̀ wa. ⁷ Nɔ̀i Jesu í ni, beɛbe mɔ̀i n̄ wa n sɔ̀ ɲɛ, inɔ̀ didɔ̀i inɛi lele ɲa á la na ilu dulum akā́ iyi í kpaasi idɔ̀ ku re inɛ dee dee cɪɔ̀ fakā́ kù wa si iyi a kù nɛ bukaatai idɔ̀ ku kpaasi.

Fia iyi í nyɔ̀u à yɔ̀ má

⁸ Nɔ̀ Jesu í kpa ɲɲa mɔ̀nda mmue má í ni, bii inaabo gɔ̀ í nɛ kpekele mɛɛwa nɔ̀ akā́ɛ í nyɔ̀, á má fitilai nɔ̀ ku kpā́ ileu ku dɛdɛɛ do laakai hee koo yɔ̀u. ⁹ Bii í yɔ̀ á kpe kpaasiɛ ɲa do inɛ ɲa iyi à waa má kəkəɛ nɔ̀ ku ni, I bam inɔ̀ didɔ̀ ku kpɛ́, domi fiam iyi í nyɔ̀u n̄ yɔ̀. ¹⁰ Beɛbe mɔ̀i n̄ wa n sɔ̀ ɲɛ, amalekai Ilaaɔ̀ ɲa à ya wɛɛɔ̀ inɔ̀ didɔ̀ na ilu dulum akā́ iyi í kpaasi idɔ̀.

Ama iyi í nyɔ̀u à yɔ̀ má

¹¹ Jesu í ni má, məkə gɔ̀ í nɛ ama inɛməkə minji. ¹² Nɔ̀i ifɔ̀u í sɔ̀ baau í ni, baam, kpɛ́ amaniu nɔ̀ i nam iyi í jɛ titom. Nɔ̀ baau í ce ɲɲa ikpɛ́i amaniɛu. ¹³ Iyi í ce ajɔ̀ minji, ifɔ̀u í ta mii iyi í nɛ fei nɔ̀ í so fiaɪ í nɛɔ̀ hee ilɛ jɪijɪ gɔ̀. Bei í koo í ce kuwɛɛɛ si daa laalɔ́ í kpaɔ̀ irii amaniɛu fei. ¹⁴ Waati iyi í jɛ fei ndɛɛ í kpa iriɛ, ari nla gɔ̀ í bei í naa si ilɛu nɔ̀ í lɔ̀ si are. ¹⁵ Nɔ̀i í bɔ̀ bi inɛi ilɛ be gɔ̀ nɔ̀ lafɛɛ í koo í dasiɛ icei kusɔ̀ ɲa ku degbe. ¹⁶ Tengɪ bei í bi ku wo araɛ do ijɛi kusɔ̀ ɲau amma inɛ kā́ma kù muaa. ¹⁷ Iyi laakaɛ í na í baa nɔ̀ í ni, ama icei baam ɲa fei à nɛ ijɛ wa kɔ̀ ɲɲai, nɔ̀ amu wee n̄ wa n ku do ari ihɛ́. ¹⁸ An dede n nyi bi baam n sɔ̀ n ni, baam, n̄ ce dulum bi Ilaaɔ̀ do bi tɛɛ. ¹⁹ Na ɲɲu, n kù to a kpem amaɛ má.

Ceem bei amaaceɛ. ²⁰ Nɔ̀i í dede wa nyi ikpa bi baau.

Hai waati iyi wa jɪ, ɲɔ̀i baɛ́ í hɔ̀nnɛɛ nɔ̀ araare fei í muu. Í sei í koo í yaa do inɔ̀ didɔ̀ nɔ̀ í coo fɔ̀ do kubi. ²¹ Nɔ̀i amau í ni, baaba, n̄ ce dulum bi Ilaaɔ̀ do bi tɛɛ. Na ɲɲu, n ku tɔ̀ a kpem amaɛ má. ²² Amma baau í sɔ̀ woo ce iceɛ ɲa í ni, i naaɔ̀ ibɔ̀ kumboo wa ɲya ɲya iyi í sɪa, i daa si ɲa. Nɔ̀ i naa leleawɔ̀ do baata ku dasi. ²³ I naaɔ̀ ketɛ kombo saasaabɔ̀ iyi í la í reu be wa, nɔ̀ i kpaɛ ɲa. Ka jɛ ka ce jingau do inɔ̀ didɔ̀, ²⁴ domi amam iyi í yɛ bei í ku wo, í baa si andunya má. Í nyɔ̀ wo nɔ̀ à yɔ̀ má. Nɔ̀i à wa si inɔ̀ didɔ̀.

²⁵ Wee waati beɛbe igbāu í wa iko. Iyi wa baa í maai kpasɛ́ wa ɲɔ̀i wa gbɔ́ anui gāgā́ nɔ̀ inɛ ɲa à waa jojo. ²⁶ Nɔ̀i í kpe woo ce ice gɔ̀ í beɛɛ í ni, mii í ce. ²⁷ Nɔ̀i woo ce iceɪ í sɔ̀ í ni, ifɔ̀i í baa, nɔ̀ baa ɲɲɛ í kpa ketɛ saasaabɔ̀ iyi í nɛ ikpo si na iyi í jɔ̀ í yɔ̀ baani. ²⁸ Nɔ̀i igbāu í damɔ̀ í kɔ̀ ku lɔ̀ kpasɛ́. Nɔ̀i baau í fita wa í naa ku leleɛ. ²⁹ Amma í sɔ̀ baau í ni, cɔ̀ hai adɔ̀ nkɔ̀ nkɔ̀ iyi n̄ wa n ceɛ ice wa. Nɔ̀ n kù donda ideɛ kā́ma, nɔ̀ baa ama iwo i kù muum n ceɔ̀ jingau do inɔ̀ didɔ̀ amu do kpaasim ɲa. ³⁰ Amma iyi amaɛ́ í baa, ɲɲu iyi í koo í jɛ amaniɛ do inaabo sakara ɲa, nɔ̀ na iriɛi í kpa ketɛ saasaabɔ̀u ihɛ́. ³¹ Nɔ̀i baau í ni, awɔ̀ amam nii, awaɛi à wɛɛ do ajɔ̀ fei, nɔ̀ mii iyi n̄ nɛ fei í jɛ tɛɛ. ³² Amma í sɪa ka jɛ jingau do inɔ̀ didɔ̀ nla nla si na iyi í jɔ̀ ifɔ̀u ihɛ́ í yɛ bei í kui wo nɔ̀ í baa si andunya má. Í nyɔ̀ wo nɔ̀ à yɔ̀ má.

16

Amaace ilu bisi

¹ Nɔ̀i Jesu í sɔ̀ mɔ̀cɔ̀ɛ ɲa í ni, məkə ilu fia gɔ̀i í wɛɛ. Məkəu í nɛ amaace gɔ̀ nɔ̀ í so amanií kpasɛ́ɛ fei í daa si awɔ̀. Iyi í ce ajɔ̀ minji ɲɔ̀i inɛ ɲa à koo à kɔ̀mɔ̀tɔ̀ amaaceɪ bi lafɛɛ à ni, wa bejɛ amaniɛu fei. ² Nɔ̀i lafɛɛ í kpoo í beɛɛ í ni, irei n̄ wa n gbɔ́ inɛ ɲa à wasi ku sɔ̀ iriɛ da. I kaa yɔ̀kɔ̀ í jɛ amaaceɪ má. Koo so tiaɪ iceɛ wa si bii í ya ce dooi fiam, i naa i nyisim. ³ Nɔ̀i amaaceɪ wa bee araɛ ide wa ni, beirei an ce, si bei lafɛɛm wa nyam hai si icei kpasɛ́ɛ. Wee n kù nɛ gbugbā iyi an yɔ̀kɔ̀ n logooɔ̀, nɔ̀ wee anyɔ̀ kaa jɔ̀ n bara. ⁴ N̄ mà bei an ce ku ba inɛ ɲa a gbam si kpasɛ́ ɲɲa waati iyi aa nyam hai si iceɪ. ⁵ Nɔ̀i í kpe ilu gbesei lafɛɛ ɲau fei.

Nɔ anja fei à koo bi tɛɛ akā akā. Nɔi í bee ine sinte iyi í to bi tɛɛu í ni, gbesei lafɛɛm feloi ì waa mu. ⁶ Nɔi í je í ni, ikpo iyi á kɔ boonyi cɛɔ. Nɔi í sɔɔ í ni, so tiaɛ i buba nɔya nɔya nɔ i kɔ ciitaa. ⁷ Nɔi í bee ine gɔ má í ni, awɔ mɔ, feloi ì waa mu. Nɔi í sɔɔ í ni, iya saaki cɛɔ. Nɔi í sɔ nɔu mɔ í ni, so tiaɛ i kɔ cinɛ. ⁸ Nɔi lafɛɛi amaace hai ne naanɛu í gbɔ ideu nɔ í saabue si na iyi í jò í yɔɔ iyi í ne bisi ntɔ ntɔ. Nɔi Jesu í ni, inei andunya ɔa à ne bisi anja duusɔɔ si kuwɛɛ nɔa à re inei inya kumá ɔau.

⁹ Nɔi Jesu í sɔ ɔa í ni, i ya de kpaasi ɔa do amani andunya ku ba bii í na wa gaizia ɔe a gba ɔe si andunya titɔi Ilaaɔ. ¹⁰ Ine iyi í ne naane si mii keeke á ne naane si mii nla. Ine iyi wa ce laalo si mii keeke á ce laalo si mii nla. ¹¹ Na nɔu, bii i kù ne naane si amani andunya ɔa, yooi á da nɔe si amani ntɔ si awɔ. ¹² Bii i kù ne naane si mii ndii ine gɔ, yooi á na ɔe iyi í je tu ɔe.

¹³ Amaace kama kaa yɔkɔ ku cea lafɛɛ minji ice ajɔ. Ntɔ ntɔ á cé ine akā nɔ ku bi ine akā, walakɔ ku jirima ine akā nɔ ku donda ine akā. I kaa yɔkɔ i too Ilaaɔ do fia ajɔ ɔa.

Ide ikā ikā ɔa iyi Jesu í fɔ

(Cɔ Matie 11:12-13; 5:32-32; Maaku 10:11-12)

¹⁴ Wee Farisi ɔa fia ku bi nɔa í caa. Iyi à gbɔ ide ɔa iyi Jesu í fɔu fei ɔai à waa yaakoɛ.

¹⁵ Nɔ Jesu í sɔ ɔa í ni, inɛ ì waa de i je ine dee dee ɔa si wajui amanɛ ɔa, amma Ilaaɔ í mà idɔ nɔe. N wa n sɔ ɔei, mii iyi amanɛ ɔa à waa cɔ mii jiiida, bi Ilaaɔ mii sāmii.

¹⁶ Wooda do idei walii ɔau fei à wɛɛ hee do waatii Zāa. Hai waati bɛɛɛ à waa sisi laabaau jiidai bommai Ilaaɔ nɔ ine fei wa ce kookai ku ba ku lɔ do gbugbā. ¹⁷ Wooda baa wasali í gaabu ku beje í re lele do ilɛ ku kpa iri mɔm.

¹⁸ Ine iyi í kɔsi aboɛ nɔ í so mmue í ce sakarai. Ine iyi í so abo iyi mɔkɔɛ í kɔsi í ce sakarai.

Ilu fia do Lazaa

¹⁹ Nɔi Jesu í kpa nɔa mɔndau ihɛ í ni, mɔkɔ ilu amani gɔ í wɛɛ. Mɔkɔu í ya maa dasi ibo caada ilu iju ku sɔa gɔ. Kpasɛɛ ajɔ fei jingau. ²⁰ Ilu are gɔ mɔ í wɛɛ, í ya maa sɔi andɛ koofai ilu fia, à ya kpoo Lazaa. Konkoli wa kɔ si araɛ fei. ²¹ Nɔ aja ɔa à ya naa a maa fa konkolie ɔau. Mɔkɔu í bi ku wo araɛ baa do

bubui sɔndai ilu fia iyi í ya gbe, amma ci ya baa.

²² Nɔi mɔkɔu í na í ku nɔ amaleka ɔa à soo à bɔɔɛ bi Aburhamu. Nɔ ilu fia mɔ í na í ku à suu. ²³ Nɔ í koo wa ye ijuukpā bi ku wai iku ɔa, nɔ í wu iju lele, ɔai í hɔnne Lazaa kɔkɔi Aburhamu. ²⁴ Nɔi í dɔ anu í ni, baaba Aburhamu, ce araarem. Be Lazaa wa ku sɔsi amaawɛɛ si inyi ku na ku tū amem, domi n wa n ye ijuukpā nla nla si amei inau ihɛ. ²⁵ Nɔi Aburhamu í ni, amam, ye gigi iyi ì ba mii jiidɛ tã hai andunya, nɔ Lazaa mɔ í ye wahala. Wee ihɛ nsei inɔɛ í tū nɔ awɔ mɔ ì waa ye ijuukpā. ²⁶ Nɔ si antaiɛ, isa nla ɔai í fɛɛɛ wa ku ba ine ɔa iyi à bi a kua a bɔ bi tu ɔe be a maà yɔkɔ. Bɛɛɛ mɔi ine gɔ kaa yɔkɔ ku naa ihɛ hai be. ²⁷ Nɔi ilu amaniu í ni, debɛi, n wa n tɔɔɛi baaba, be Lazaa kpasɛi baam, ²⁸ koo sɔ ifɔ miu ɔa iyi n ne bɛu ku ni a ce laakai ku ba a maà na a naa si inya ku gaabuu ihɛ. ²⁹ Amma Aburhamu í ni, à ne tia iyi Moizi do walii ɔa à kɔ wou tã, aa yɔkɔ a gbɔ ide nɔa. ³⁰ Nɔ í ni, aawo, baaba Aburhamu. Amma bii hai bi iku ɔai ine gɔ í koo bi tu ɔa, aa kpaasi idɔ nɔa. ³¹ Nɔi Aburhamu í sɔɔ í ni, bii a kù gbɔ ti Moizi do ti walii ɔau, baa bii ine gɔ í jɔ hai bi iku ɔa ihɛ í koo be a kaa dasi naane.

17

Idei dulum

(Cɔ Matie 18:6-7, 21-22; Maaku 9:42)

¹ Jesu í sɔ mɔcɔɛ ɔa í ni, kù ne bei á ce iyi kulele iyi á dasi amanɛ laalo kù waa ce, amma ijuukpāi á je ti ine iyi í naaɔ wa. ² Á tia a dɔa lafɛɛ alɔ si kɔɔ a sɔsiɛ inɔ tenku do iyi á lele ama akā ku dasiɛ dulum. ³ I ya ce laakai nje ɔa.

Bii kpaasiɛ gɔ í na í ce dulum, sɔɔ ide do laakai í nyisiɛ taaleɛ. Bii í kpaasi idɔ, kpa ide i kuraraɛ. ⁴ Baa bii ise gbɛɛjei wa raraɛ si ajɔ akā, nɔ ise gbɛɛjeu fei wa ce tuubai dulum deɛ, awɔ mɔ kpa ide i dulum deɛ.

Naane ku dasi

⁵ Woo be ɔau à sɔ Lafɛɛ à ni, kɔɔsi naane ku dasi nwa. ⁶ Nɔi Lafɛɛ í ni, baa bii naane ku dasi nɔe í mungau iju iyaku, aa yɔkɔ i sɔ jɔi nɔu ihɛ i ni ku wu hai be, koo lɔ araɛ si tenku, á nɔ ku ceɔ ide nɔe ice.

Icɛ iyi aru í ne ku ce

⁷ Jesu í ni má, ine kãma nɛe bii í nɛ aru iyi wa logoo walakɔ wa degbea ketɛ ɲa, bii í baa kpasɛ kaa sɔɔ ku ni, naa wa nsei í buba í je. ⁸ Amma á sɔɔi ku ni, ceem sɔɔlui ije, kpaasi jaaɛ ɲa, i naam ije wa hee n je n mɔ. Si anyie, awo mɔ aa je nɔ í mɔ. ⁹ Amma kaa saabu aruu si na iyi í jò í ce bei í sɔɔ. ¹⁰ Bɛɛbe mɔi bii inɛ taka nɛe í ce mii iyi à dasi nɛ fei í sɛa í ni ɲa, à je amaace ɲa iyi a kù nɛ saabu. Iyi à dasi wa ku ce nɲu akãi à ce.

Jesu í jò dinte mɛɛwa í ba iri

¹¹ Si waati iyi Jesu wa bɔ ikpa ilui Zeruzalemu, í too si afei ilei Galilee do ilei Samari. ¹² Nɔi í maai ilu gɔ. Waati iyi wa bi ku lɔ inɔ iluu, ɲɔi dinte mɛɛwa gɔ ɲa à koo à kòo amma à leeki à jii keeke. ¹³ Nɔi à dɔ anu hee lele à ni, Jesu, Mɛetu, ce araare nwa.

¹⁴ Iyi í ye ɲa ɲɔi í ni, i koo i nyisi ara nɛe bi woo weei Ilaaɔ ɲa. Nɔi à waa koo. Si bei à waa nɛu, ɲɔi à ba iri. ¹⁵ Iyi ine akã ɲa í ye nɲu í ba iri, ɲɔi í sinda wa baa wa saabuɔ Ilaaɔ hee lele. ¹⁶ Waati iyi í to wa bi Jesu nɔ í sɛebata si wajue wa saabuɛ. Wee mɔkɔu inɛi Samarii. ¹⁷ Nɔi Jesu í ni, amanɛ mɛɛwa si n jò í ba iri ba. To, iwoi amanɛ mɛɛsã iyi à gbe ɲau à wa. ¹⁸ Ise mmuu ihɛ nɲu akãi í sinda wa ku saabu Ilaaɔ?

¹⁹ Nɔi í sɔ mɔkɔu í ni, dede i nɛ, naanɛ ku dasiei í faabaɛ.

Kunai bommai Ilaaɔ (Cɔ Matie 24:23-28, 37-41)

²⁰ Nɔi Farisi ɲau à bee Jesu à ni, ajɔ yoomai Ilaaɔ á na ku je bommaɛ. Nɔi í je ɲa í ni, Ilaaɔ kaa je bommaɛ do yaase bei ine ɲa aa yɔɔ. ²¹ Inɛ gɔ kaa fɔ ku ni, Ilaaɔ í je bommaɛ ikpa ihɛ, walakɔ ikpa ihɔ. Aawo, domi wee Ilaaɔ í je bommaɛ tã si idɔi ine ɲa*.

²² Nɔ í sɔ mɔkɔ ɲau í ni, awaati wa naa iyi amu Amai Amanɛ an nyi wa do amboem. Hee ajɔu ku maa to wa awaati wa naa iyi aa bi i yem ɲa baa ajɔ akã, amma i kaa yem ɲa. ²³ Inɛ gɔ ɲa aa sɔ nɛ a ni, í wa ihɛ walakɔ í wa ihɔ. I maà sei i koo ɲa. ²⁴ N̄ wa n sɔ nɛi, bei kunɔi iji í ya daana hai lele anu akã koo kã ileu bɛ, bɛɛbe mɔi kubaai amu Amai Amanɛ á ye. ²⁵ Amma sinte titã kù nɛ bei an ce iyi n kù ye ijuukpã ntɔ ntɔ nɔ inɛi nsei ɲau ihɛ aa

kasim. ²⁶ Mii iyi í ce si waatii Noweeu, bɛɛbe mɔi á ce si waati iyi amu Amai Amanɛ an nyi wa. ²⁷ Inɛ ɲa à je à waa mɔ, à waa ce abɔdɔ ɲa, à ya maa mua ama ɲa ɲa mɔkɔ hee í koo í to ajɔ iyi Nowee í lɔ akɔi inyi. Nɔ iji nlaui naa í je aɲa fei. ²⁸ Á nyi ku cei má bei waatii Lotuu. Inɛ ɲa à je à waa mɔ, à ra à waa ta, à waa gbɛ, nɔ à waa ma ile. ²⁹ Amma si ajɔ iyi Lotu í fita hai Sodomu, ina do fainwita wa rɔ wai hai lele nɔ aɲa fei à ce nfe. ³⁰ Nɔ bɛɛbe mɔi á ye ajɔ iyi amu Amai Amanɛ an faata wa.

³¹ Si ajɔ nɲu, ine iyi í wa antai ile sikifa nɔ nyauɛ ɲa í wa inɔ ile, kaa ba ku lɔ ku soo má. Inɛ mɔ iyi í wa iko kaa ba ku baa ide má. ³² I ye gigii aboi Lotu. ³³ Inɛ iyi í bi ku je andunya do idɔɔbie á na ku kuɛ. Amma ine iyi í kasi kuwɛɛɛ á báa ntɔ ntɔ. ³⁴ An sɔ nɛ si idu ajɔ nɲu, amanɛ minji á maa sũ si daayi akã, aa so ine akã a jò ine akã. ³⁵ Inaabo minji á maa lɔlɔ aa so ine akã a jò ine akã. [³⁶ Inɛmɔkɔ minji á wa iko, aa so ine akã a jò ine akã.]

³⁷ Nɔi mɔkɔ ɲau à bee à ni, ikpa iwoi ideu bɛ á ce ya Lafɛɛ. Nɔi í je ɲa do mɔndau ihɛ í ni, bii iku wa sũ, tengi bei yembeeku ɲa à ya tɔtɔɔ.

18

Mɔndai jaaɔ do woo kiiti gɔ

¹ Jesu í kpa ɲa mɔndau ihɛ ku nyisi ɲa iyi í sɛa a maa ce kutɔ waati kãma fei, gbɛɛji ku maà wa si. ² Í ni, woo kiiti gɔ í wa si ilu nla gɔ, kù waa ce nɔi Ilaaɔ, kù nɔ kù waa jirima ine kãma. ³ Wee si ilu akãu jaaɔ gɔ mɔ í wa bɛ. Í ya naa ajɔɔ ajɔ bi tɛɛ ku sɔɔ ku ni, kiitim, amu do mbɛɛm. ⁴ Nɔi í kɔ hee í kpɛ. Amma si anyie í lasabu si idɔɛ í ni, baa bii n kù wa n ce nɔi Ilaaɔ, nɔ n kù wa n jirima ine gɔ, ⁵ do nɲu fei, si na iyi í jò jaaɔu ihɛ í ya maa bitandim, an ceaa kiitiu nɲu do mbɛɛɛ, ku ba ku maà bitandim má.

⁶ Nɔi Lafɛɛ í ni, to, i gbɔ bei woo kiiti laalɔu í fɔ bɛ ɲa de. ⁷ Ilaaɔ kaa bei ku ce ku re zaka bɛɛbe? Inɛ ɲa iyi í cica, kaa kiiti ɲa bii à waa dɔ sie anu dasã do idu? Iyi í re mɔm, kaa kpɛ ku bei ku gbɔ ɲa. ⁸ N̄ wa n sɔ nɛi, á ce ɲa kiitii gbãa gbãa. Amma waati iyi amu Amai Amanɛ an nyi wa má an na n ba naanɛ ku dasi si ileu ihɛ?

* **17:21** Ilaaɔ í je bommaɛ tã si idɔi ine ɲa Si tia nwo gɔ ɲa à ya nii Ilaaɔ í je bommaɛ tã si anini nɛe. Iyi bɛ mɔ ntoi, si na iyi í jò Jesu ilaaluu í wa anini ɲa.

Kutɔɔi Farisi do woo gba fiaɪ lɛmpoo gɔ

⁹ Jesu í kpa mɔnda gɔ má na irii inɛ gɔ ɲa iyi à waa cɔ ara ɲɲa inɛ dee dee, nɔ à waa ca inɛ gɔ ɲa. ¹⁰ Í ni, amanɛ minji gɔ ɲa à bɔ ku tɔɔ kpasɛi Ilaaɔ, inɛ akã Farisii, inɛ akã mɔ woo gba fiaɪ lɛmpooi. ¹¹ Farisiu í leekɪ wa cea araɛ kutɔɔ wa ni, Ilaaɔ, ɲ saabuɛ do iyi n kù yɛ bei inɛ ɲa iyi à gbe, iyi à jɛ woo taki inɛ ɲa, do woo ce laalɔ ɲa, do woo ce sakara ɲa, do woo gba fiaɪ lɛmpoo ɲa bei mɔkɔu ihɛ. ¹² Si azuma akã fei ɲ ya n dɪ anu ajɔ minji, nɔ mii iyi ɲ ba fei ɲ ya n nya zagaasi si bei í jɔ. ¹³ Woo gba fiaɪ lɛmpoou mɔ í leekɪ í mu araɛ ikã, kù yɔkɔ kù wu iju lele, í le awɔ si iri í ni, Ilaaɔ, ce araarem amu ilu dulum. ¹⁴ Jesu í ni, ɲ wa n sɔ ɲei, hai bɛ inɛɛu ihɛ í baa í jɛ dee dee si wajui Ilaaɔ í nyiò ideɛ. Amma Farisiu kù jɛ dee dee, domi inɛ iyi í so araɛ lele aa kaye lafɛi, inɛ mɔ iyi í kaye araɛ aa soo lelei.

Jesu í weea ama kpɔtɔɔ ɲa

(Cɔ Matie 19:13-15; Maaku 10:13-16)

¹⁵ Si anyii ɲɲu, inɛ ɲa à gbã ama kpɔtɔɔ ɲa à naaa Jesu wa ku lesi ɲa awɔ. Iyi mɔcɔɛ ɲau à yɔɔ bɛɛbɛ ɲɔi à wa gbagba si ɲa. ¹⁶ Amma Jesu í ni a naa ɲɲu amu ɲau wa. Nɔ í sɔ mɔcɔɛ ɲau í ni, i jɔ amu ɲau a naa bi tom, i maà ganji ɲa, domi Ilaaɔ í jɛ ilaalui inɛ ɲa iyi à jɔ ɲa. ¹⁷ Ntɔ ntɔ, inɛ iyi kù waa sũa Ilaaɔ iri ile bei ama keeke, Ilaaɔ kaa jɛ ilaalue pai.

Idei ilu fia gɔ

(Cɔ Matie 19:16-30; Maaku 10:17-31)

¹⁸ Inɛ ngboi Zuifu gɔ í naa bi Jesu í beɛɛ í ni, Mɛɛtu, awɔ inɛ nɛɛɛ, mii an ce n baɔ kuwɛɛ hai tã. ¹⁹ Nɔi Jesu í beɛɛ í ni, na mii í ce ì waa kpem inɛ nɛɛɛ. Inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í jɛ nɛɛɛ bii kù jɛ Ilaaɔ ɲɲu akã. ²⁰ Ì mà sãa sãa mii iyi wooda í ni. Mii iyi wooda í ni wee, maà ce sakara, maà kpa inɛ, maà ce ile, maà jɛa inɛ gɔ sɛɛda ibo, jirima iyeò baaɛ. ²¹ Nɔi inɛɛu í ni, ɲ wa n jirima mii ɲau bɛ fei tã hai keekem. ²² Iyi Jesu í gbɔ bɛɛbɛ, ɲɔi í sɔɔ í ni, í gbɛɛ mii akã. Koo í ta mii iyi ì nɛ fei nɔ í kpɛa ilu are ɲa fiaɪ. Bii ì ce bɛɛbɛ aa ba amani jiida lelei Aɔ. Si anyiɛ nɔ i naa i toom. ²³ Iyi mɔkɔu í gbɔ bɛɛbɛ ɲɔi inɛ í fɔ ntɔ ntɔ, domi ilu amani nla nla. ²⁴ Iyi Jesu í cɔɔ ɲɔi í ni, á gaabu hee ku caa ilu fia ku jɛsi Ilaaɔ ku jɛ ilaalue. ²⁵ Á faalaa kpookpo ku lɔ si iwoi abɛɛ do iyi ilu amani á jɛsi Ilaaɔ ku

jɛ ilaalue. ²⁶ Nɔi inɛ ɲa iyi à waa de sie itɪu à ni, bii bɛɛbɛi nɔ yooi á ba faaba. ²⁷ Nɔ Jesu í sɔ ɲa í ni, mii iyi amanɛ í mɔngɔ, Ilaaɔ kaa mɔngɔɛ.

²⁸ Nɔi Piɛɛ í ni, wee à jɔ mii iyi à nɛ fei tã, à waa tooɛ. ²⁹ Nɔ Jesu í ni, ntɔ ntɔ, inɛ iyi í jɔ kpasɛɛ fei, walakɔ aboɛ, wala igbã do ifɔɛ ɲa, wala iyeò baaɛ, wala amaɛ ɲa, na irii bommai Ilaaɔ, ³⁰ á ba ku kpɔ ku re si nsei, nɔ si antaɛ má á ba kuwɛɛ hai tã ala.

Jesu wa fɔ ideɪ ikue do kujɛ isɛ gbɛɛtasia

(Cɔ Matie 20:17-19; Maaku 10:32-34)

³¹ Jesu í kpe mɔcɔ maateeji ɲau bi tɛɛ, nɔ í sɔ ɲa í ni, wee à waa bɔ Zeruzalɛmu. Bei, ide iyi walii ɲau a kɔ na irii amu Amai Amanɛu fei á ce. ³² Aa mum a daa dimi mmu ɲa si awɔ a yaakoom, nɔ a kpãm iju a tu sim antɔ. ³³ Aa weem kpɔtɔɔ, si anyiɛ nɔ aa kpam, amma si ajɔ mɛɛtasia an jɪ hai si bale. ³⁴ Amma mɔcɔ ɲau a kù mà nkãma si ideu. Ideu í manji ɲa a kù gbɔ yaaseɛ.

Jesu í jɔ fɛɛju gɔ í yɛ ilu

(Cɔ Matie 20:29-34; Maaku 10:46-52)

³⁵ Si isɛɛɛu Jesu í maai Zeriko. Wee fɛɛju gɔ wa buba itɪ kpãa wa bara. ³⁶ Iyi í gbɔ ibai zamaa iyi wa lɔ, ɲɔi í bee mii í ce. ³⁷ Nɔi à sɔɔ à ni, Jesu inɛi Nazaretiui wa lɔ. ³⁸ Nɔi í wasi ku dɔ anu wa ni, Jesu, tɔkui Davidi, ce araarem. ³⁹ Inɛ ɲa iyi à waa cua ɲau à la sie à ni ku koko. Amma bei à waa ni ku cokou, bɛɛbɛ mɔi í ya dɔ anu hee lele ku maa ni, tɔkui Davidi, ce araarem. ⁴⁰ Nɔi Jesu í leekɪ í ni a naaɛ wa. Iyi fɛɛjuu í to wa ɲɔi Jesu í beɛɛ í ni, ⁴¹ mii ì bi n ceeɛ. Nɔi í ni, Lafɛɛ, ɲ bi n ye ilui. ⁴² Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, ye ilu. Naanɛɛ í faabaɛ. ⁴³ Nɔi gbakã í ye ilu, nɔ wa too Jesu í wasi Ilaaɔ ku saabu. Iyi zamaau í yɔɔ, ɲɔi aɲa fei à wasi Ilaaɔ ku saabu.

19

Jesu do Zakee

¹ Jesu í to inɔ ilu Zeriko, nɔ wa lɔ. ² Wee mɔkɔ ilu fia gɔ í wa bɛ à ya kpoo Zakee, wa jɛ inɛ ngboi woo gba fiaɪ lɛmpoo ɲa. ³ Nɔ wa de ɲɲu ku ye Jesu, amma kù ba kù yɔɔ na zamaau, domi ɲɲu amanɛ kandaai. ⁴ Nɔi í sei í bɔ waju í koo í gũ jɪ ndii sikomɔɔ gɔ ku ba ku yɔɔ, domi í mà iyi do bei á lɔɔ. ⁵ Iyi Jesu í to tengi bii í wau, ɲɔi í wu iju lele í sɔɔ í

ni, Zakee, kita wa n̄ya n̄ya, domi kpas̄ēi an s̄o nnyi. ⁶ N̄o Zakee í kita wa do saasa í naa í gbaa do in̄o did̄ō. ⁷ Iyi in̄e n̄a à ȳō, n̄oí aṅa fei à gbagba à waa ni, í koo í s̄o kpas̄ēi ilu dulum. ⁸ Amma Zakee í dede í leek̄i si wajui Laf̄ēe í ni, bubui amanim an na ilu are n̄a. N̄o in̄e n̄a iyi n̄ takii n̄a n̄ gba mii ndu n̄a, an sindo n̄a b̄eēb̄e má tuuba m̄eē. ⁹ N̄o Jesu í s̄ōó í ni, nnyi in̄ei kpas̄ē n̄au ih̄ē à ba faaba, domi aw̄o m̄o t̄okui Aburahamui. ¹⁰ Amu Am̄ai Aman̄e n̄ naa ku dede in̄e n̄a iyi à nȳoi n̄ faaba n̄a.

M̄andai iye iwo

(C̄o Matie 25:14-30)

¹¹ Si bei in̄e n̄a à waa de si ideu it̄i, n̄o í kpa m̄anda ḡo má. In̄e n̄au à waa tamaa bei bii í to Zeruzalemu á je bommai gbak̄ā, n̄o wee waati b̄eēb̄e í maai Zeruzalemu. Na n̄oí í j̄o í kpa n̄a m̄andau ih̄ē ku ba ku nyisi iyi n̄ju kaa je bommau gb̄āa gb̄āa. ¹² Í ni, m̄ok̄o amai amanlu ḡoi í b̄o bomma ku je hee ile j̄ij̄i ḡo si anyiē n̄o ku baa ideē. ¹³ Hee ku maa ne n̄oí í kpe amaace n̄a aṅa m̄eēwa, n̄o í na aṅa fei kpek̄elei wura ḡo n̄o í ni, i ceò fiaw ih̄ē s̄ia hee n̄ maa n̄ baa. Iyi í f̄o b̄eēb̄e í t̄ā n̄o í ne. ¹⁴ Amma in̄ei ilē n̄a à c̄o n̄o à b̄e in̄e n̄a si anyiē à ni aṅa a k̄u bi ku je bomma si ilei aṅa.

¹⁵ Waati iyi í je bommau í baa si ilē, n̄oí í kpe amaace n̄a iyi í na fiaw wo bi t̄e ku ba ku ye bei fiaw in̄e fei í bíaa. ¹⁶ In̄e sinteu í naa í ni, Laf̄ēe, kpek̄ele iyi ì nam n̄o n̄ ceò s̄ia hee n̄ ba riba m̄eēwa. ¹⁷ N̄oí í s̄ōó í ni, í s̄ia, aw̄o amaace j̄iidai. Si bei ì je ilu naane si mii keekeu ih̄ē, an j̄ò í je ilaalu si ilu m̄eēwa. ¹⁸ In̄e minjisiau m̄o í naa í ni, Laf̄ēe, kpek̄ele iyi ì nam n̄o n̄ ceò s̄ia hee n̄ ba riba miu. ¹⁹ N̄o í s̄ōó í ni, aw̄o m̄o, an ceē ilaalu si ilu miu. ²⁰ N̄o in̄e mmu í naa má í ni, Laf̄ēe, fiaē wee. N̄ woosi mango ²¹ domi n̄ wa n̄ ce n̄joe si na iyi í j̄ò ì je in̄e ku gaabu. Mii iyi i k̄u jile n̄ju i ya maa d̄e ku so, baa bii i k̄u gb̄ē ì ya maa dai. ²² N̄oí ilaalu í s̄ōó í ni, aw̄o amaace yaam̄o, an kiit̄ei hai si ideē iyi ì f̄o. Aw̄oi ì mà iyi n̄ je in̄e ku gaabu, n̄ ya n̄ so mii iyi n̄ k̄u jile, n̄ n̄ da mii iyi n̄ k̄u gb̄ē. ²³ To, na mii í ce i k̄u ni i w̄ēa in̄e n̄a fiam n̄o i da n̄a si inyi ku ba n̄ b̄a ndom do riba waati iyi n̄ baa. ²⁴ N̄oí í s̄ō in̄e n̄a iyi à wa beu í ni a gba fiaw a na ilu m̄eēwau. ²⁵ N̄oí à s̄ōó à ni, Laf̄ēe, in̄e n̄ju í ne m̄eēwa t̄ā.

²⁶ N̄oí í ni, n̄ wa n̄ s̄ō n̄e, in̄e iyi í ne, laf̄ēi aa k̄ōa si. In̄e m̄o iyi k̄u ne, baa andi keeke iyi í ne m̄am aa gbaai. ²⁷ Si anyiē n̄o í ni, i koo i naam m̄b̄eem n̄au wa ih̄ē, aṅa iyi a k̄u bi n̄ je bommau, n̄o i kpa n̄a si wajum.

Jesu wa l̄o in̄o ilu Zeruzalemu

(C̄o Matie 21:1-11; Maaku 11:1-11; Z̄āa 12:12-19)

²⁸ Iyi Jesu í f̄o b̄eēb̄e í t̄ā, n̄oí í mu kp̄āa í cuaa zamaau wa b̄o ikpa Zeruzalemu. ²⁹ Si is̄eēn̄eēu í maai ilui Betifaze do Betani, k̄ok̄oi geetei Olivie. N̄oí í b̄e m̄oc̄o minj̄ie ḡo n̄a ³⁰ í s̄ō n̄a í ni, i b̄o ilu iyi í wa waju n̄jeu b̄e. Bii ì to b̄e n̄a aa ye ama gbank̄ele ḡo wa so b̄e iyi in̄e ḡo k̄u ḡū tit̄ā. Í f̄ū i naam wa ih̄ē n̄a. ³¹ N̄o bii in̄e ḡo í bee n̄e í ni, na mii í ce ì waa f̄ū n̄a, i ni, Laf̄ēi í ne bukaataē.

³² In̄e n̄a iyi Jesu í beu à koo à ba mii n̄au fei í ce si bei í s̄ō n̄au. ³³ Si waati iyi à waa f̄ū, ilu gbank̄ele n̄au à ni, b̄eirei í ce ì waa f̄ū n̄a. ³⁴ N̄oí à ni, Laf̄ēi í ne bukaataē. ³⁵ N̄oí à naaa Jesu ama gbank̄eleu wa. N̄o à t̄e si ib̄o n̄a n̄a Jesu í bei í ḡū ant̄ae í buba si. ³⁶ Iyi í sinti ku ne, n̄oí in̄e n̄a à wasi ku t̄e ib̄o n̄a n̄a si kp̄āu. ³⁷ Iyi í maai Zeruzalemu tengi bii kp̄āi geetei Olivieu í sinti ku dasi l̄ōma, n̄oí m̄oc̄e n̄au fei à waa d̄ō anu à l̄osi Ilaaḍ ku saabu do in̄o did̄ō na irii maamaake n̄a iyi à yeu fei. ³⁸ À wasi ku ni, Ilaaḍ ku weea ilaalu iyi wa naa do irii Laf̄ēe. Ilaaḍ ku j̄ò laakai ku s̄ū ku wa lele n̄o ku nyisi amboeē.

³⁹ Hai si in̄o zamaau Farisi ḡo n̄a à s̄ō Jesu à ni, M̄eetu, s̄ō m̄oc̄e n̄au a coko. ⁴⁰ N̄oí Jesu í ni, n̄ wa n̄ s̄ō n̄e, baa bii in̄e ih̄ē n̄a à coko, kuta n̄a aa d̄ō anu.

Jesu í kpataa in̄ei Zeruzalemu n̄a

⁴¹ Si bei Jesu í maai Zeruzalemu, n̄oí í ye iluu n̄o wa kpataa in̄e n̄a í ni, ⁴² n̄ bi wo i mà n̄a mii iyi á mu n̄je laakai ku s̄ū, baa nnyi. Amma n̄sei í manji n̄je. ⁴³ Awaati wa naa si n̄e iyi m̄b̄eē n̄je n̄a aa bu ilu n̄je koe, aa bii si n̄e a mante n̄e canga do n̄je. ⁴⁴ Aa l̄ege ilu n̄je do in̄e in̄e n̄a iyi ì wa in̄e n̄a. A kaa j̄ò kuta baa ak̄ā ku le si n̄je aj̄o n̄ju. B̄eēb̄e á ce si na iyi í j̄ò Ilaaḍ í naa bi tu n̄e n̄o i k̄u mà n̄a.

Jesu í wa bantumai kpas̄ēi Ilaaḍ

(C̄o Matie 21:12-17; Maaku 11:15-19; Z̄āa 2:13-22)

⁴⁵ Waati iyi à to Zeruzalemu Jesu í bantumai kpasëi Ilaaã. Nò í ləsi ku lele woo ta iwò ña. ⁴⁶ Í sã ña í ni, à kɔɔ à ni, Ilaaã í ni ilei nñu ile bi ku tɔɔi á jε. Amma inε wee í coo bi ku tɔtɔi ile ña.

⁴⁷ Jesu í ya maa kɔa inε ña si cioi ideí Ilaaã ajɔ fei kpasëi Ilaaã bε. Nɔi inε ngboi woo weei Ilaaã ña do woo kɔ inε ña si wooda ña do ilu irii inei Zuifu ña à waa bi a kpaá.

⁴⁸ Amma a kù mà beirei aa ce, domi inε feii í ya maa de si ideε ití do laakai.

20

Hai iwoi yiikoi Jesu wa naa

(Cɔ Matie 21:23-27; Maaku 11:27-33)

¹ Ajɔ nñu gɔ si bei Jesu wa kɔ zamaau si cio bantumai kpasëi Ilaaã wa sisi laabaau jiidau, ñɔi inε ngboi woo weei Ilaaã ña do woo kɔ inε ña si wooda ña do inε ngbo ña à faata wa.

² Nɔ à ni, sɔ wa, yiiko yoomai í waa ceò mii ñau ihē, mà yooi í naε kpāaε. ³ Nɔi í sɔ ña í ni, amu mɔ, an bee ηε ide gɔ. I sɔm ña, ⁴ hai iwoi Zāa í ba yiiko iyi í dasiò inε ña inyi. Hai bi Ilaaã de, mà hai bi amanε ña. ⁵ Nɔi à waa busi nje à waa ni, beirei aa ka jεaa. Nsei nɔɔ, bii à jεaa à ni hai bi Ilaaã, á bee wa beirei í ce a kù dasi Zāa naanε. ⁶ Bii à nɔ à ni hai bi amanε ñai, inε ña aa na a ta wa kuta domi inε fei í dasi naanε iyi Zāa waliiii. ⁷ Nɔi à jε à ni, a kù mà hai iwoi í ba yiikoε. ⁸ Nɔ Jesu í sɔ ña í ni, amu mɔ, n kaa n sɔ ηε yiikoi inε iyi ñ wa n ceò mii ñau ihē.

Mɔndai gaanɔma laalo ña

(Cɔ Matie 21:33-46; Maaku 12:1-12)

⁹ Si anyiε nɔ í kpaá inε ña mɔndau ihē í ni, inε gɔ í ce ikoe nɔ í lɔ si jii ndii rezεε nɔ í ce kaa í kaakoεð. Nɔi í so gaanɔma ña í dasi ña si ikou a maa logooε, í bei í bɔ ilu koo kpe bε. ¹⁰ Waati iyi jii nɔu í so í to ku ka, ñɔi í be woo ce ice gɔ bi gaanɔma ñau koo gba iyi í je ti nñu wa. Nɔ gaanɔma ñau à cāa à lelee í ne awɔ ngbε. ¹¹ Nɔ ilu ikou í be woo ce ice mmu má. Nɔ à cā nñu mɔ, à buu yaka yaka, à sindaε awɔ ngbε. ¹² Nɔ í be amanε meetasia wa má, nɔ à mεε nñu mɔ à bei à lelee. ¹³ Nɔi ilu ikou í ni, beirei an ce. An be ama akām iyi ñ bi jiidau. Aa yɔkɔ a jirimaaε. ¹⁴ Amma iyi gaanɔma ñau à yɔɔ, ñɔi à busi nje à waa ni, í cɔ inε iyi á na ku jε tubuu. Ka kpaá ku

ba ilεu ku jε tu wa. ¹⁵ Nɔi à muu à fitaε hai inɔ karau nɔ à kpaá.

Nɔi Jesu í ni, to, nsei, beirei ilu ikou takaa á ce ña. ¹⁶ Á koo ku kpa ñai, nɔ ku de inε mmu ña ku dasi ña si ikou. Iyi à gbɔ ideu, ñɔi à ni, Ilaaã ku maà ce bεεbε. ¹⁷ Amma Jesu í cɔ ña, nɔ í ni, bii bεεbei, yoomai í jε yaasei kukɔu ihē si bei í ni, Kuta iyi woo ma ña à kɔsiu, Nñui í baa í je kuta sintei icui ileu.

¹⁸ Nɔ inε iyi í cuku si kutau fei, á cɔi. Inε iyi í nɔ í bata mɔ á lɔlɔei nekɔ nekɔ.

Fiai lempoo ku sã

(Cɔ Matie 22:15-22; Maaku 12:13-17)

¹⁹ Iyi inε ngboi woo weei Ilaaã ña do woo kɔ inε ña si wooda ñau à gbɔ ideu gba kã ñɔi à waa de bei aa ce a mu Jesu. Amma à waa ce nɔi zamaau. À waa bi a muui domi à mà iyi na irii aɲai í kpa mɔndau. ²⁰ Nñui í jò si fei ndεε à ya maa ce laakaaε. Nɔi à be sie woo zamba gɔ ña iyi à ye bei inε jiiida ña a koo a cɔ laakaaε. À be ñai ku ba a leaa taai ide nɔ a ba kpāa a muu a daa ilu ilεu si awɔi nñu iyi í ne gbugbã. ²¹ Inε ñau à sɔɔ ide à ni, Mεetu, à mà iyi ideε do cio iyi í waa kɔ inε ña siu, fei ndεε dee dee. I ci ya na inε gɔ ntɔ na kubi, í waa nyisi inε ña kpāai Ilaaã si ntɔε. ²² Á sɪa ka sãa ilaalu Sezaa fiai lempoo? Mà ka maà sãa. ²³ Amma Jesu í mà muafiti nña, nɔ í ni, ²⁴ í nyisim kpekele akã wa n cɔ. Fotooi yooi í wa si kpekeleu ihē nɔ irii yooi à kɔ si. Nɔi à ni, ti Sezaai. ²⁵ Nɔi Jesu í sɔ ña í ni, to, í sãa Sezaa iyi í je tee ña. Nɔ í sãa Ilaaã mɔ iyi í je tee ña. ²⁶ Nɔi à mɔngɔ ku too awɔ do ideε ña iyi wa fɔ si wajui zamaau. Nɔi à biti do ide ña iyi í jεð, nɔ à coko ña.

Idei kujji iku ña

(Cɔ Matie 22:23-33; Maaku 12:18-27)

²⁷ Si ajɔ akāu Sadusi gɔ ña mɔ à naa bi Jesu. Aɲai à ya maa ni iku ña a kaa jii. Iyi à to bi tee ñɔi à beεε à ni, ²⁸ Mεetu, ide iyi Moizi í kɔ nwa wee. Í ni bii inε gɔ í ku í jò aboε, nɔ nñu do aboε a kù ne ama, ifɔε ku so jaaɔu ku ba ku bía igbāε ama. ²⁹ Wee inε meeje gɔ ña à weε iyi à je amai baa akã. Igbā nña í so abo nɔ í ku, kù ne ama do abou baa akã. ³⁰ Nɔi inε minjisiau do meetasiau à so jaaɔu. ³¹ Nɔ bεεbei í ce si gāmei aɲa meejeu fei, nɔ à ku. Kāma nña kù ba ama do abou. ³² Nɔ si anyiε

abou mɔ́ í na í ku. ³³ To, ajɔ́ iyi iku ɲa aa na a j̄i, aboi yoo ɲɲai á je, si bei aɲa meejeu fei á soo aboi.

³⁴ N̄ɔ́i Jesu í je ɲɲa í ni, si andunyau ihē inemɔ́kɔ do inaabo ɲa à ya so nje. ³⁵ Amma inɛ ɲa iyi Ilaaḥ í j̄ò à j̄i hai si bale à ba kuwɛɛi ala, abo do mɔ́kɔ ɲa a kaa ya so nje má. ³⁶ Aa yei bei amaleka ɲa, a kaa ku má. Aa je amai Ilaaḥ ɲa si na iyi í j̄ò à j̄i hai si bale. ³⁷ Si waati iyi Moizi í ye ama j̄i iyi í mu ina nɔ́ kù waa jou, ɲɲu takɛé í fɔ́ mam mam iyi iku ɲa aa j̄i. Waati ɲɲu í kpe Ilaaḥ Lafēi Aburahamu do Izaaki do Zakɔ́bu. ³⁸ Ntɔ́ ntɔ́, Ilaaḥ kù je Lafēi iku ɲa, ti ilu hunde ɲai, domi bi tɛɛ, inɛ fei ilu hundei. ³⁹ N̄ɔ́i woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda ɲau, gɔ́gɔ́ ɲa à gba ide à ni, ide iyi í fɔ́u be Mɛɛtu, dee deei. ⁴⁰ Si anyie a kù je a kù beɛɛ ide gɔ́ má.

Davidi do inɛ iyi Ilaaḥ í cica

(Cɔ́ Matie 22:41-46; Maaku 12:35-37)

⁴¹ Nɔ́ Jesu í beɛ ɲa í ni, beirei aa ce a ni inɛ iyi Ilaaḥ í cicaɔ́ tɔ́kui ilaalu Davidii. ⁴² Davidi takɛé í fɔ́ si tiai iri ku kɔ́ɛ í ni, Aḥ Lafēɛ í s̄o Lafēɛm í ni, Buba awɔ́ ɲjem,

⁴³ Hee n ce mbɛɛɛ ɲa bi ku lesi isɛɛ titã.

⁴⁴ To, bii Davidi takɛé wa kpoo Lafēɛ, beirei á ce ku je tɔ́kuɛ má.

I mu ara ɲɲe do woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda ɲa

(Cɔ́ Matie 23:1-36; Maaku 12:38-40)

⁴⁵ Si bei inɛ fei wa de si Jesu it̄i, ɲɔ́i í s̄o mɔ́cɔ́ɛ ɲa í ni, ⁴⁶ i mu ara ɲɲe do woo kɔ́ inɛ ɲa si wooda ɲau, aɲa iyi à ya bi a maa dabii do ibɔ́ kumboo, nɔ́ à bi a ya ce aɲa fɔ́ɔ do jirima nla nla si bantumaa. A ci ya bi kaa kitã inɛ ngbo ɲa ile bi kutɔ́tɔ́ do inya sinte bi ku ce jingau ɲa. ⁴⁷ À ya takii jaaḥ ɲa a gba mii ndu ɲa ɲa fei, nɔ́ à ya maa ce kutɔ́ sisɔ́ ku ba a ye ɲa ɲɲu akã. Na ɲɔ́i í j̄ò ijuukpã ɲa á la ku caa.

21

Fia iyi abo jaaḥ gɔ́ í dasi

(Cɔ́ Maaku 12:41-44)

¹ Iyi Jesu í fɔ́ beɛbe í tã ɲɔ́i í wu iju wa cɔ́ bei ilu fia ɲa à waa dasi fia si kpakoi kɔ́letiu. ² Nɔ́ í ye abo jaaḥ ilu are gɔ́ mɔ́ í s̄osi kpekele keeke minji gɔ́. ³ N̄ɔ́i í ni, ntɔ́ ntɔ́, jaaḥ ilu areu ihē í dasi fia í re inɛ ɲa iyi à gbe fei. ⁴ Inɛ ɲa iyi à gbe ɲau fei, iyi í lesi antai fia ɲa ɲai à dasi,

amma abou, baa do iyi í je ilu are, andi iyi í ne feii í dasi be, nkãma kù gbea iyi á maa wɛɛò má.

Jesu wa fɔ́ idei kpasēi Ilaaḥ ku lɛge

(Cɔ́ Matie 24:1-2; Maaku 13:1-2)

⁵ Ajɔ́ ɲɲu gɔ́ inɛ gɔ́ ɲa à fɔ́ à waa ni kpasēi Ilaaḥu í s̄ia do kutɛ ɲa fei do amua ɲa iyi à na Ilaaḥ à ceaḥ booda. Iyi Jesu í gbo beɛbe ɲɔ́i í ni, ⁶ mii ɲau be iyi í waa ye fei ɲa ajɔ́ akã á kpa iri. Kuta baa akã kaa na ku maa lesi nje be má, aa kekeɛ mbe fei.

Wahala iyi á naa si waatii ankãanyi

(Cɔ́ Matie 24:3-14; Maaku 13:3-13)

⁷ N̄ɔ́i à beɛɛ à ni, Mɛɛtu, waati yoomai inɛ ɲɲu á to wa. Nyinda yoomai aa ka tako ka ye.

⁸ N̄ɔ́i Jesu í s̄o ɲa í ni, i ce laakai ɲa i maà j̄ò inɛ gɔ́ ku d̄i iju ɲɲe, domi inɛ ɲa iyi aa na a maa naa akã akã a maa ni aɲai à je inɛ iyi Ilaaḥ í cicaɔ́ aa kpɔ́. Nɔ́ aa nyi a s̄o ɲe má a ni, waatiu í maai wa mbe. Amma i maà too ɲa ɲa. ⁹ Bii í gbo à waa fɔ́ laabaau i gũ ɲa do ija ɲa, i maà j̄ò zigi ɲɲe ku da, domi ɲɲu ɲau bei á tako ku to wa. Amma kù je waatii ankãanyiu be titã. ¹⁰ N̄ɔ́i í s̄o ɲa má í ni, dimi gɔ́ ɲa aa ya na a maa ja do dimi mmu ɲa, nɔ́ ilaalu gɔ́ ɲa mɔ́ aa maa ja do ilaalu mmu ɲa. ¹¹ Ile á yaya bii gɔ́ ɲa nla nla, nɔ́ si ile gɔ́ ɲa mɔ́ ari á ce do b̄ɔ́ laalo ɲa iyi á kpa inɛ nkɔ́. Aa na i ye maamaake laalo ɲa do nyinda nla nla ikpa lele hee zigi ɲɲe ku da.

¹² Amma hee ɲɲu ɲau be fei ku maa ce aa mu ɲe a kpã ɲe iju. Aa dasi ɲe awɔ́i woo kiiti ɲa ile bii à ya ce kutɔ́tɔ́ ɲa, aa dasi ɲe piis̄ɔ́, nɔ́ a b̄ɔ́ɔ ɲe bi amanlu ɲa do bi ilu ile ɲa na irim. ¹³ N̄ɲu ɲau bei á mu ɲɲe kpãa i jeḥ sɛɛdam ɲa. ¹⁴ Na ɲɲu, i jile idɔ́ ɲɲe i maà ya biti do ide iyi aa fɔ́ i nyaḥ ara ɲɲe ɲa. ¹⁵ I maà biti ɲa domi an mu ɲɲe ide do bisi iyi mbɛɛ ɲɲe ɲa kãma ɲɲa a kaa yɔ́kɔ a j̄ã ɲe hee má je a kɔ́. ¹⁶ Baa iyeḥ baa ɲɲe ɲa do igbã ɲɲe ɲa do ifɔ́ ɲɲe ɲa do nyaanze ɲɲe ɲa do kpaasi ɲɲe ɲa, aa zamba ɲe nɔ́ a j̄ò a kpa inɛ nkɔ́ si inɔ́ ɲɲe. ¹⁷ Inɛ fei á cé ɲei na irim. ¹⁸ Amma baa ntoi iri akã ɲɲe kaa da ku nyɔ́. ¹⁹ I temua ɲa, aa ba faabai hunde ɲɲe.

Jesu wa fɔ́ idei iri ku kpai Zeruzalemu

(Cɔ́ Matie 24:15-21; Maaku 13:14-19)

²⁰ Ajɔ iyi ì ye woo ja igũ ña à to wa Zeruzalemu à buu koe, i mà ña iyi iri kukpae í maai wa mbɛ. ²¹ Waati bɛɛbɛ inɛ ña iyi à wa ìlɛi Zudee a sa a bɔ iri kuta ñau. Inɛ ña mɔ iyi à wa inɔ ilu Zeruzalemu takae a sa a fita, inɛ ña mɔ iyi à wa iko ku sũ a mà bɔ inɔ ilu má. ²² Ntɔ ntɔ, waatiu á je waati iyi Ilaaɔ á kpã inɛ ña iju ku sã gbese ku ba mii iyi à fɔ si kukɔi ideɛ ku kɔ. ²³ Waati bɛɛbɛ wahalalɛ baasɪ ña do ayawo ña á caa. Inɔ ku fɔ nla nlaí á wa si ìleu si na iyi í jò Ilaaɔ á sã idɔkɔɛ si inɛ ñau. ²⁴ Aa maa kpa ña do taakuba, nɔ a mu ña aru si ìle fei. Dimi mmu ña aa tɛɛse Zeruzalemuui hee waatiu koo kpaɔ iri.

Kunaai Amai Amanɛ

(Cɔ Matie 24:29-31; Maaku 13:24-27)

²⁵ Aa ye nyinda si inunu do si cukpa do si andaiya ña. Nɔ si ìle ibai tenku do kucãi inyiu á jò dimi ña a bitɪ hee a kaa mà baa bei aa ce. ²⁶ Baa njo alála á jò inɛ ña a kasãm na mii ña iyi á na ku ce si andunyau ihɛ, domi gbugbã lele ña aa maa yayai. ²⁷ Waati bɛɛbei aa ye amu Amai Amanɛ ñ faata wa si kudũi ijɪ do gbugbã nla nla do amboe. ²⁸ Bii iyi be ña à sinti ku ce, i leekɪ i mu ara ñɛ ña, domi faaba ñɛi í maai wa.

Yaase iyi jɪi ndii figi wa nyisi

(Cɔ Matie 24:32-35; Maaku 13:28-31)

²⁹ Nɔ Jesu í kpa ña mɔnda gɔ í ni, i cɔ jɪi ndii figi do jɪi ña iyi à gbe fei. ³⁰ Bii ì ye í sinti ku ru wua ña, inɛ taka ñɛ ì ya mà ña iyi atɛ í maai wai. ³¹ Bɛɛbɛ mɔi bii inɛ mɔ ì ye mii ñau be wa ce, i mà ña iyi bommai Ilaaɔi í maai wa. ³² Ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ñɛ, inɛi nsei ña, kù je aɱa feii aa ku ideu ihɛ ku bei ku ce. ³³ Lele do ìle fei á na ku tã amma idem ña a kaa tã pai.

I ce laakaii ara ñɛ ña

³⁴ I ce laakaii ara ñɛ ña ku ba i mà na i je hai nɛ laakai ña na atɛ ku mɔ do ije ku bi do lasabui mii ndii andunya ña. Bii kù je bɛɛbɛ ajɔu á na ku boe ñɛi bei cekũm, ³⁵ domi á na ku ba inɛ ña iyi à wa si andunyau ihɛ fei. ³⁶ Na ñɛu, i cɔ kpãa i maa ceɔ kutɔ ña waati kãma fei ku ba i ba gbugbã i gbã si mii iyi wa naa fei ña, nɔ i yɔkɔ i leekɪ si wajui amu Amai Amanɛ ña.

³⁷ Ajɔ fei Jesu í ya kɔ inɛ ña si cio kpasɛi Ilaaɔ, alɛ nɔ koo sũ geetei Olivie. ³⁸ Bii iju

í má inɛ fei í ya naa kpasɛi Ilaaɔ be ku gbòò ideɛ iyi wa fɔ.

22

Inɛ ngbo ña à waa busi nje a kpa Jesu

(Cɔ Matie 26:1-5; Maaku 14:1-2; Zãa 11:45-53)

¹ Jinguai Pɛɛ hai nɛ lefee iyi à ya kpe jinguai Iku ku kuau í maai wa. ² Inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ña do woo kɔ inɛ ña si wooda ñau à waa de kpãa bei aa ce a kpaɔ Jesu, amma à waa ce njoi zamaau.

Zudasi á fita anyii Jesu

(Cɔ Matie 26:14-16; Maaku 14:10-11)

³ Nɔi Seetam í lɔ idɔi Zudasi iyi à ya kpe Isikarioti. Wee inɛ akãi mɔcɔ maateeji ñau. ⁴ Zudasi í koo í dɪ anu tɔsi do inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ñau do inɛ ngboi woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ñau do yaase bei á ce ku da ña Jesu si awɔ. ⁵ Nɔi inɔ ña í dɔ nɔ à ni aɱa aa mua fia. ⁶ Nɔ Zudasi í jesi, nɔ wa de kpãa bei á ce ku da ña Jesu si awɔ, zamaau ku màa ti ku mà.

Jesu í ce sɔlɔlui jinguai

(Cɔ Matie 26:17-25; Maaku 14:12-21; Zãa 13:21-30)

⁷ Nɔi ajɔi jinguai Pɛɛ hai nɛ lefeeu í to wa si bii à ya kpa angudãi jinguai Iku ku kua a ceɔ kuweeu. ⁸ Nɔi Jesu í be Piɛɛ do Zãa í ni, i koo i ce sɔlɔlui jinguai Iku ku kuau ka jɔ ña. ⁹ Nɔi à beɛ à ni, iwoi ì bi kaa ce sɔlɔluu. ¹⁰ Nɔi í sɔ ña í ni, bii ì lɔ inɔ iluu ña aa ye mɔkɔ gɔ wa so inyi jɔlɔ. I toɔɛ. Mɔkɔu á koo ku lɔ kpasɛ gɔ. Kpasɛ bii á lɔu ¹¹ i koo i sɔ ilu kpasɛu i ni ña, Mɛɛtu í ni ka beɛ ile bii ñɛu á je jinguai Iku ku kua do mɔcɔi ñɛu ña. ¹² Mɔkɔu á bɔɔ ñɛ si antai ile kukpɛkɛ gɔ nɔ á nyisi ñɛ ilaawa nla gɔ iyi à ce sɔlɔlui fei ndɛɛ tã. Bei aa ce nwa sɔlɔlui jingauu ña. ¹³ Iyi à nɛ nɔ à koo à ba mii ñau fei í cei dee dee si bei í sɔ ñau, nɔ à ce sɔlɔlui jingauu.

Ije iyi aa ka yeɔ gigii ikui Jesu

(Cɔ Matie 26:26-30; Maaku 14:22-26; IWB 11:23-25)

¹⁴ Iyi waatiu í to, Jesu do mɔcɔe ñau à bɔ tengi bii à ce sɔlɔluu, nɔ à buba à waa je. ¹⁵ Nɔi Jesu í sɔ ña í ni, ñ bi ntɔ ntɔ n ce jinguai Iku ku kuau ihɛi awae ña n bei n ye ijuukpãm nɔu. ¹⁶ Nɔ ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ñɛi, n kaa n je jingau ihɛ má bii kù je si andunya titɔi Ilaaɔ.

17 Iyi í fə bεεbe í tā, ηοi í so kəəfu í saabu Ilaađ nə í sđ məcəe ηa í ni, i gba vεε iyi í wa si kəəfuu ihē i mə iηe fei. 18 Amma n wa n sđ ηei, hai nsei amu n kaa n mə vεε má hee andunya titđi Ilaađ koo too wa. 19 Si anyii nηu, nə í so pεe nə í saabu Ilaađ titā í bei í bububue, nə í na ηa í ni, iyi ihēi í je aram [iyi n na na iri nηe. I ya coo ηa i maa yeđ gigim. 20 Iyi à je à tā ηοi í so kəəfu má í na ηa í ni, kəəfuu ihēi í je nyindai akabuu titđ iyi Ilaađ í dđ do nηem iyi á nikā na iri nηe si ikum.]

21 Amma i cə inε iyi á zambam nəu wee í wa ihē, awəe do tom nii í wa si inə jεe ihē ajə. 22 Amu Amai Amanε an ku si bei Ilaađ í jilə. Amma ijuukpāi inε iyi á zambam nəu á la. 23 Nəi à sinti ku bee nje à waa ni, yooi á yəko ku ce dimie si inə nwa.

Yooi í je inε ngbo

24 Nəi kakəə í dede si aninii məcə ηau, à waa bee nje inε iyi á je inε ngbo si inə nηa. 25 Nəi Jesu í sđ ηa í ni, amanlui andunya ηa à ya maa taa inε ηa amanlu ku jei, nə inε ngbo ηa iyi à waa nyisi gbugbā nηa à ya bi a kpe aηa woo ce jiida ηa. 26 Amma iηe i maà ye bεεbe ηa. I jə inε iyi í la í re si inə nηe ku baa ku je keeke nηe, nə inε iyi í je inε ngbo kú je amaace nηe. 27 Inε iyi í buba wa je si antai taabu do inε iyi wa naađ ijεu wa, yoo nηai í re. Kú je inε iyi wa jεui? To, amu wee n wa inə nηei bei inε iyi wa naađ ijεu wa.

28 Iηei ì temua do amu si wahalam ηau ηa. 29 Na nηu, si bei Baaba í jileem bommau, bεεbe məi amu mə n wa n jile nηe 30 ku ba i je nə i mə do amu si bommam ηa, nə i buba si batai amanlu ηa i kiitiđ dimi maateejii Izireli ηau.

Jesu wa fə iyi Piεε á jā ku ni kù mà nηu
(Cə Matie 26:31-35; Maaku 14:27-31; Zāa 13:36-38)

31 Nəi Jesu í ni, Siməə, Siməə, Seetam í təə kpāa ku ba ku fεe bei iya. 32 Amma amu n ce kutəə na irie ku ba naane ku dasie ku maà gaizia. Nə awə, waati iyi aa kpaasi idə má, mua kpaasie ηa mə gbugbā. 33 Nəi Piεε í ni, Lafēe, n tā səəlu awae ka bə piisđə, bii iku məi ka ku ajə. 34 Nəi Jesu í ni, Piεε, n wa n sđei, idūuyi məm, hee ajεe ku maa kə aa jā isε gbεeta i ni i kù màm.

Taalili do bəgə do taakuba

35 Si anyii nηu ηοi Jesu í bee ηa í ni, si waati iyi n be ηe hai mu taalili do bəgə do baata ì kua ngəgə ηa? Nəi à je à ni, aawo, a kù kua nkāma. 36 Nəi í ni, to, nsei, kù je bεεbe má. Inε iyi í ne taalili ku soo, bεεbe məi inε iyi í ne bəgə ku soo. Inε mə iyi kù ne taakuba, ku ta ibəe ku rađ. 37 Si anyii nηu má, í sđ ηa í ni, ideu ihē iyi à kə na irim nəu á cei, si bei à ni, à dooae si woo ce laalə ηa. Kù nə kù ne bei á ce iyi kù ce bεεbe. 38 Nəi məcə ηau à ni, Lafēe, taakuba minji gə wee. Nə í ni, ka jə ide nηu be.

Jesu wa ce kutəə si iri kutai Olivie

(Cə Matie 26:36-46; Maaku 14:32-42)

39 Iyi Jesu í fə bεεbe í tā nə í fita hai inə iluu í bə iri kutai Olivie si bei í ne dəəneε. Nə məcəe ηa à waa tooε. 40 Iyi à to inyau, ηοi í sđ ηa í ni, i ce kutəə ηa ku ba i maà dási kulelei inε ηa. 41 Si anyii nηu nə í sekεe í jə ηa zakai kujii kutai awə nə í gule be wa ce kutəə 42 wa ni, Baaba, bii ì bi, aa jə wahalau ihē ku jlim. Amma ku maà ti ku je ti idəəbim, jə idəəbie ku ce. [43 Nəi amaleka gə í naa sie wa hai lele í naa í muaa gbugbā. 44 Si inə ku fə nla nla u wa ce kutəəu do gbugbā, nə í da koko hee wa tontoo ile. Koko iyi í dau í yei bei nje.]

45 Iyi í ce kutəəu í tā ηοi í dede í bə bi məcəe ηau nə í koo í ba à waa sđ njoo do inə ku fə. 46 Nə í bee ηa í ni, na mii í ce ì waa sđ njoo ηa. I dede i ce kutəə ηa ku ba i maà dasi kulelei inε ηa.

À mu Jesu

(Cə Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Zāa 18:3-11)

47 Iyi Jesu wa fə bεεbe gbakā ηοi Zudasi inε akāi məcə maateejii ηau í to wa do zamaa gə. Iyi í to wa í na wa baaba Jesu. 48 Nəi Jesu í ni, Zudasi, do dimii fəə be ihēi aa zambađ amu Amai Amanε?

49 Inε ηa iyi à waa too Jesuu, iyi à ye mii iyi wa ce, ηοi à bee Jesu à ni, Lafēe, ka da ηa do taakubau? 50 Nəi inε akā nηa í cafe itfi njei amaacei woo wee nla Ilaađu í buu. 51 Amma Jesu í ni, i leekí, i jə bεεbe. Nə í lu itfi məkəu nə í ba iri.

52 Si anyii nηu Jesu í bee inε ngboi woo weei Ilaađ ηa do inε ngboi woo degbe kpasēi Ilaađ ηau do inε ngbo ηa iyi à naa sieu í ni, amui ì naa ku mu ηa do taakuba do golo ηa bei woo ce ile? 53 Ajə fei n wa n wa si inə

nɛ n maa n kɔ inɛ nɔ si cio kpasɛi Ilaaɔ, nɔ i kù mum nɔ. Amma waatiu ihɛi í jɛ tu nɛ do gbugbã ilu kuku.

Piɛ í jã í ni nɛ kù mà Jesu

(Cɔ Matie 26:57-58, 69-75; Maaku 14:53-54, 66-72; Zãa 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Iyi inɛ nɔu à mu Jesu, nɔi à bɔðe kpasɛi woo wee nɔi Ilaaɔu. Nɔ Piɛ í wa hee jiji wa too nɔ wa do anyi. ⁵⁵ Nɔi inɛ nɔ à ko ina si aninii bantumai kpasɛu à waa buba bɛ. Nɔ Piɛ mɔ í koo í buba bi tu nɔ bɛ. ⁵⁶ Nɔi inaabo woo ce ice gɔ í yɔɔ wa buba kɔkɔi inau nɔ í kãsiɛ iju í ni, inɛu ihɛ mɔ í tako í wa bi Jesu wo. ⁵⁷ Amma í jã í ni, abooyi, n kù màa. ⁵⁸ Iyi í ce sãa má nɔi inɛ gɔ í yɔɔ nɔ í ni, awɔ mɔ inɛ akãi inɛ nɔi. Amma Piɛ í ni, mɔkɔoyi, n kù jɛ inɛ nɔ. ⁵⁹ Si anyii nɛ zakai lɛu akã má, nɔi inɛ gɔ í fɔ do gbugbã í ni, ntɔ ntɔ, mɔkɔu ihɛ mɔ í ya wa bi Jesu wo domi nɛ mɔ inɛi Galileei. ⁶⁰ Amma Piɛ í ni, awɔu bɛ, n kù mà bei ì waa bi í fɔ.

Si bei wa fɔ ideu gbakã nɔi ajɛɛ wa kɔ. ⁶¹ Nɔ Jesu í sinda í cɔ Piɛ. Nɔi Piɛ í ye gigii ide iyi Lafɛ í sɔɔu wo í ni, nnyi hee ajɛɛ ku maa kɔ aa jã ise gbɛeta i ni i kù màm. ⁶² Nɔi í fita waduude í koo wa kpata do inɔ ku fɔ.

Inɛ nɔ à yaako Jesu

(Cɔ Matie 26:67-68; Maaku 15:65)

⁶³ Inɛ nɔ iyi à mu Jesuu à waa buu nɔ à wasi ku cãa. ⁶⁴ À bii wajue à bei à beɛ à waa ni, ce walii. Yooi í cãɛ. ⁶⁵ Nɔ à buu dimii arabu ikã ikã fei.

Jesu í wa wajui igbei woo kiiti nɔ

(Cɔ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Zãa 18:19-24)

⁶⁶ Iyi iju í má nɔi igbei inɛ ngboi Zuifu nɔu à tɔtɔ nɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ nɔu do woo kɔ inɛ nɔ si wooda nɔu à bɔð Jesu bi igbei woo kiiti nɔ. ⁶⁷ Nɔ à beɛ à ni, sɔ wa bii awɔu inɛ iyi Ilaaɔ í cicau. Nɔi Jesu í jɛ nɔ í ni, baa bii ñ sɔ nɛ i kaa dasi naanɛ nɔ. ⁶⁸ Nɔ bii ñ bee nɛ ide gɔ i kaa jɛem nɔ. ⁶⁹ Amma hai nsei amu Amai Amanɛ an bubai si awɔ nɛi Ilaaɔ ilu gbugbã. ⁷⁰ Nɔi nɔ fei à ni, debei, awɔu Amai Ilaaɔi? Nɔi í jɛ nɔ í ni, oo, amu Amai Ilaaɔi si bei ì fɔu nɔ. ⁷¹ Nɔi à ni, sɛɛda yoomai à waa degbe má. Awa taka nwa à gbɔɔ tã hai si geɛɛ.

23

À bɔð Jesu bi Pilati

(Cɔ Matie 27:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Zãa 18:28-38)

¹ Nɔ nɔ fei à dede à bɔð Jesu bi Pilati. ² Nɔi à lɔsi dulum ku máa à ni, à ba inɛu ihɛ í wasi ku kɔ inɛ nɔ si bisi bei aa ce a jɛ ilɛ nwa igũ nɔ wa ganji a sãa ilaalu nɔi Romu fiaɛ lɛmpoo. Si anyii nɛ má í ya maa kpe araɛ amanlu, nɔ í ni nɛu inɛ iyi Ilaaɔ í cicau. ³ Nɔ Pilati í beɛ í ni, awɔi ì jɛ ilaalui Zuifu nɔ? Nɔ Jesu í jɛaa í ni, oo, si bei ì fɔ. ⁴ Nɔ Pilati í sɔ inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ nɔu do zamaau í ni, n kù ye taale kãma si mɔkɔu ihɛ. ⁵ Amma à la do gbugbã à waa ni, í ya maa kosi inɛ nɔ ijai do cioɛ iyi í ya maa ce nɔ. Hai ilei Galileei í sintiɛ nɔ í bɔ si ilei Zudee fei í bei í to wa ihɛ ma nsei.

À bɔð Jesu si wajui Herodu

⁶ Iyi Pilati í gbɔ bɛɛbɛ, nɔi í bee í ni, kù jɛ mɔkɔu inɛi Galileei ba. ⁷ Nɔ í gbɔ à ni Jesu wa naai hai si ilei bommai Herodu. Nɔi í ni a bɔðe bi Herodu. Wee waati bɛɛbɛ Herodu mɔ í wa Zeruzalɛmu. ⁸ Nɔi à bɔð Jesu bi tɛɛ. Iyi Herodu í ye Jesu nɔi inɔɛ í dɔ ntɔ ntɔ, si na iyi í jɔ hai ku kpɛi wa dɛ ku yɔɔ, na irii laabaauɛ iyi í gbɔ à ya maa fɔu. Nɔi í bi ku cea nɛ maamaake gɔ. ⁹ Nɔi í bee Jesu ide nkɔ nkɔ amma Jesu kù jɛaa ide kãma. ¹⁰ Wee inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ nɔu do woo kɔ inɛ nɔ si wooda nɔu à wa bɛ, à waa máa dulum do gbugbã. ¹¹ Nɔi Herodu í jɔ à daa si ibɔ ku sãa gɔ nɔ nɛu do soogɛ nɔ à waa yaakoɛ nɔ à wasi ku buu. Si anyii nɛ nɔ í jɔ à nyiðe bi Pilati má. ¹² Herodu do Pilati wee mbɛɛ nɔi wo, amma ajɔ nɛu bei à dɔ.

À ye taalei Jesu a ba a kpaa

(Cɔ Matie 27:15-26; Maaku 15:6-15; Zãa 18:39-19:16)

¹³ Pilati í kpe inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ nɔu do inɛ ngboi nɔu do zamaa nkɔ má í tɔtɔ nɔ. ¹⁴ Nɔ í sɔ nɔ í ni, ì naam mɔkɔu ihɛ wa nɔ, ì ni wa kɔ inɛ nɔ si bisi bei aa ce a jɛð ilɛ nwa igũ do ile. Nɔ wee ñ beɛ ideu si waju nɛ ihɛ, amma n kù ye si mɔkɔu ide kãma iyi ì waa yeð taaleɛ nɔ. ¹⁵ Nɔ Herodu mɔ kù ye sie taale kãma. Na nɔi í ce í jɔ à nyiðe wa ihɛ. Mɔkɔu kù ce kurara kãma iyi í to a kpaa. ¹⁶ Na nɛu, an jɔ à tɛaa kpɔtɔ nɔ n jɔð ku nɛ. [¹⁷ Wee si

jingau iku ku kua fei tilasi Pilati í ya jò inei piisḗo akāi.]

18 Nḗi anḗa fei à dḗ anu hee lele à waa ni, kpa iné ihē nḗ i jò nwa Barabasi. 19 Wee à mu Barabasi à dasiē piisḗoi wo na kosi iyi í ce si inḗo ilu nḗ í nyi í kpa iné gḗ má.

20 Nḗi Pilati í bee ḗa ide má si na iyi í jò í dasi idḗ nḗu ku jò Jesu. 21 Nḗi à dedeḗo hoyā hoyā à wasi ku ni, kpakpae si jḗi ku gaau.

22 Nḗi Pilati í bee ḗa isē gbēetasiē í ni, laalḗo yoomai í bei í ce. Amu n kù ye siē ngḗgḗo iyi í to iku. Na nḗu, an jò a tēaa kpḗtḗoi nḗ n jḗo ku ne. 23 Amma bei Pilati wa fḗ fei, bēēbē mḗi iné ḗau à ya dḗ anu hee lele a maa ni, kpakpae si jḗi ku gaau. Nḗi anu ku dḗ nḗau í kāmiaē. 24 Nḗo Pilati í dasi idḗ nḗu ku ce bei à biu. 25 Nḗo í jò nḗa iné iyi à biu, iné iyi à dasi piisḗo na kosi do iné ku kpau, nḗ í da nḗa Jesu si awḗo a cea bei à bi.

À kpakpa Jesu si jḗi ku gaau

(Cḗ Matie 27:32-44; Maaku 15:21-32; Zāa 19:17-27)

26 Nḗi iné ḗau à gbā Jesu à waa neḗe. Waati iyi à waa neḗeu, ḗoi à ko mḗkḗo gḗo iyi à ya kpe Simḗo, inei Sirēni. Mḗkḗu wa baai hai ikḗe. Nḗi à muu à kāa jḗi ku gaauu ku tooḗ Jesu.

27 Nḗo zamaa nla gḗo wa tooe. Si inḗo nḗa inaabo gḗo ḗa à wa bē à kpata à waa cā kpokpo na iriē. 28 Iyi Jesu í sinda í cḗ ḗa ḗoi í ni, inḗ inaabo i Zeruzalemu ḗa, i maà kpata na irim, amma i kpata na iri nḗe do na irii ama nḗe ḗa. 29 Ntḗo ntḗo n wa n sḗ ḗei, ajḗo wa naa iyi iné ḗa aa ni, ilu inḗo didḗi gbēnda ḗa do inaabo ḗa iyi a kù bí, do inaabo ḗa iyi ama kù mḗmḗo si amḗo nḗa. 30 Waati bēēbei aa maa sḗ iri kuta ḗa a ni, i cuku i bata wa wa ḗa. Nḗo aa sḗ geete ḗa a ni, i bii wa wa ḗa. 31 Ntḗo ntḗo, n wa n sḗ ḗe, bii iné ḗa à waa cea jḗi tūtū dimi bē ihē, beirei aa na a cea jḗi ngbē.

32 Waati iyi à waa neḗo Jesu à kooḗo woo ce laalḗo minji gḗo ḗa mḗo iyi aa kpa ḗa do nḗu ajḗo. 33 Nḗi à to inya iyi à ya kpe kokoi iriu. Bei à kpakpa Jesu si jḗi ku gaauu. Bē mḗi à kpakpa woo ce laalḗo minji ḗau, iné akā ikpa awḗo nḗeē, iné akā mḗo ikpa awḗo cangae. 34 Nḗo Jesu í ni, Baaba, kpa ide i dulum du ḗa, domi a kù mà mii iyi à waa ce.

Si anyiē sooge ḗau à ta kpasa si jḗinēe ḗa a ba a ye iyi iné fei á ba. Bēēbei à ceḗo ikpēi jḗinēe ḗau. 35 Nḗi zamaau í wa bē wa cḗo. Nḗo iné

ngbo ḗau à yaakoē à waa ni, í faaba iné gḗo ḗa. To, kù faaba arae bē bii nḗui í jē iné iyi Ilaaḗo í cicau. 36 Nḗi sooge ḗa mḗo à sekeē siē anḗa mḗo à koo à waa yaakoē nḗo à naa inyi ikā ku mḗo. 37 Nḗo à sḗo à ni, bii awḗoi í jē ilaalui Zuifu ḗa, awḗo takae faaba arae. 38 Si dee deei antai iriē à kḗo à ni, iné ihēi í jē ilaalui Zuifu ḗa.

39 Iné akāi woo ce laalḗo ḗa iyi à kpakpa si jḗi nḗu wa sḗ Jesu ide nfe wa ni, kù jē awḗoi í jē iné iyi Ilaaḗo í cicau ba.

To, faaba arae nḗo i faaba awa mḗo. 40 Amma iné akāu mḗo í jēaa í ni, i kù waa ce nḗoi Ilaaḗo, baa awḗo iyi inḗeḗo fei í waa ye ijuukpā akā? 41 Bii awai à waa kpā iju bēēbē, dee deei, domi à waa sā nwa gbesei mii iyi à ce. Amma nḗe kù ce laalḗo kāmā. 42 Nḗi í sinda í sḗ Jesu í ni, waati iyi aa koo i jē bommaē nḗo i nyi wa si andunya má, ye gigim. 43 Nḗo Jesu í jēaa í ni, ntḗo ntḗo, n wa n sḗei, nnyi mḗm aa wēe do amu lelei Aḗ.

Waati iyi Jesu í ku

(Cḗ Matie 27:45-46; Maaku 15:33-41; Zāa 19:28-30)

44 Nḗi zakai dasā nkpau ilu í kuku si andunyau fei hee í koo í to isḗo mēetai ale. 45 Waati iyi ilu kukuu í ce ḗoi ridooi kpasēi Ilaaḗu í ga í kpē minji. 46 Nḗo Jesu í la do gbubgā í ni, Baaba, n daae hundem si awḗo. Iyi í fḗ bēēbē nḗo í ku. 47 Iyi iné ngboi sooge ḗau í ye mii iyi í ceu, ḗoi í saabu Ilaaḗo í ni, ntḗo ntḗo inéeu ihē kù nē taale kāmā.

48 Nḗo iné ḗa mḗo iyi à naa ku cḗo mii iyi á na ku ceu fei à yḗo nḗo à sinda à nē do inḗo ku fḗo nla nla. 49 Iné ḗa iyi à mà Jesu fei do inaabo ḗa iyi à tooe wa hai ilēi Galileeu, à leekī hee jḗijī à waa cḗo mii iyi wa ce.

À dasi ikui Jesu bale

(Cḗ Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Zāa 19:38-42)

50-51 Mḗkḗo gḗo iyi à ya kpe Zozēfu, inei Arimatee ilu akāi Zuifu ḗau í naa bē. Mḗkḗu iné dee deei, wa ce jḗida, nḗo í wēeḗo kpāa ku cḗo iyi Ilaaḗo á na ku jē bommaē. Í wa si igbei woo kiiti ḗa, amma kù jesi ide nḗa iyi à jile a cea Jesu wo. 52 Mḗkḗu í bḗo bi Pilati í koo í tḗo ikui Jesu. 53 Nḗi í kitae wa hai si antai jḗi ku gaauu nḗo í biie do acḗo fūfū titḗo gḗo í bei í koo í suu. Í suui si isai kuta gḗo iyi à gbe wo nḗo a kù si iné gḗo bē titā. 54 Wee ajḗi sḗolui kusīmii, iyi hai aleu ajḗi kusīmiu á sinti.

⁵⁵ Nɔi inaabo ɔa iyi à too Jesu wa hai ilei Galileeu à too Zozefu nɔ à ye balɛu do bɛi à si Jesu fei. ⁵⁶ Nɔi à sinda à bɔ ide à koo à ce sɔɔlɛu ikpo ku dɔ inunu do tulare ɔa wa.

Si ajɔi kusimiu nɔ à simi si bei wooda í fɔ.

24

Kujji Jesu hai si bale

(Cɔ Matie 28:1-10; Maaku 16:1-8; Zãa 20:1-10)

¹ Ajɔ ama azuma daadaakɔu inaabo ɔau à bɔ bi balɛu à waa mu ikpo nɔa ɔa do tulare jiiida iyi à ce sɔɔlɛu. ² Nɔi à ba kutau í bimbili hai andei balɛu. ³ Nɔi à lɔ inɔ balɛu amma a kù ye ikui Jesu bɛ. ⁴ Si bei à waa leeki do bitiu ɔai amanɛ minji gɔ ɔa à naa si ɔa à waa dasi jaɛ ku daana gɔ ɔa. ⁵ Nɔi inaabo ɔau à waa ce njo nɔ à kɔmba iri nɔa ile, nɔ inɛ ɔau à sɔ ɔa à ni, na mii í ce ì waa dede ilu hunde bi ku wai iku ɔa. ⁶ Kù wa ihɛ má, nje í jii hai si bale. I ye gigii ide iyi í sɔ nɛ si waati iyi í wa Galilee ɔa. ⁷ Í ni kù nɛ bei á ce iyi a kù mu nɔu Amai Amanɛ a kù dasi nɔu si awɔi ilu dulum ɔa. Í ni aa kpakpa nɔu si jii ku gaauu, amma nɔu á jii má si ajɔ mɛetasia.

⁸ Nɔi inaabo ɔau à ye gigii idei Jesuu. ⁹ Nɔi à sinda à nɛ hai bi balɛu. Nɔ bei mii ɔau í ce fei à koo à sisia mɔcɔ maatakã ɔau do inɛ ɔa iyi à gbeu fei. ¹⁰ Maari inɛi Madala do Zoana do Maari iyei Zaaki do inaabo gɔ ɔa má, aɔai à koo à sɔ woo bɛ ɔau ideu. ¹¹ Amma ideu wa je nɔai bei ara, a kù dasi idei inaabo ɔau naanɛ. [¹² Do nɔu fei Piɛɛ í dede í sei í bɔ bi balɛu. Iyi í to í bate í cɔ inɔ balɛu, amma acɔ iyi à woo dou nɔu akãi í ye wa timbi ile, nɔ í sinda í nyi kpasɛ do biti.]

Jesu í tusea mɔcɔ minji gɔ ɔa araɛ

(Cɔ Maaku 16:12-13)

¹³ Si ajɔ akãu mɔcɔ minji gɔ ɔa à waa bɔ ilu gɔ iyi à ya kpe Emayusi. Zakai kilo maatakãi í jii Zeruzalemu. ¹⁴ À waa nya faajii mii ɔa iyi í ceu fei à waa nɛɔ. ¹⁵ Iyi à wasi ku nya faajii ideu, ɔai Jesu takɛɛ í sɛkɛɛ si ɔa aɔaɔ ɔa à waa nɛ ajɔ. ¹⁶ À yɔɔ amma ngɔgɔ í ganji ɔa a màa. ¹⁷ Nɔ í bee ɔa í ni, ide yoomai ì fɔ ì waa nɛɔ bɛɛɛɛ ɔa. Nɔi à leeki à beje waju do inɔ ku fɔ. ¹⁸ Inɛ akã iyi à ya kpe Keleopa í ni, bii kù je awɔ akã baa si, yooi í wa si Zeruzalemu

iyi kù mà mii iyi í ce si ajɔ gbeejiu ihɛ. ¹⁹ Nɔi í bee ɔa í ni, mii í ce.

Nɔi à ni, idei Jesu inɛi Nazaretiu ni. Mɔkɔu walii ilu gbugbãi si icɛ do si ide ku fɔ si wajui Ilaaɔ do si wajui amanɛ ɔa fei. ²⁰ Nɔi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɔa do inɛ ngbo nwa ɔa à daa inɛ ɔa si awɔ à ye taaleɛ à kpakpɛɛ si jii à kpaa. ²¹ À waa tamaa nɔu á faaba inɛi Izireli ɔa wo, amma ajɔ mɛɛtaɛi ihɛ iyi ideu í ce wa tã. ²² Si anyii nɔu, inaabo gɔ ɔa si inɔ nwa à naa à gidi wa do ideu má. Inaabo ɔau à dede daadaakɔ à bɔ bi balɛu. ²³ Iyi à to nɔ a kù ye ikui Jesuu bɛ. Nɔi à naa à sɔ wa à ni amaleka ɔa à naa si aɔa nɔ à sɔ aɔa à ni í jii má. ²⁴ Nɔi inɛ gɔ ɔa hai si inɔ nwa à bɔ bi balɛu nɔ à koo à ba mii ɔau í ceii dee dee si bei inaabo ɔau à sɔ wau, amma a kù ye nɔu takɛɛ.

²⁵ Nɔi Jesu í sɔ ɔa í ni, inɛ hai nɛ bisi ɔai, i ci ya dasi ide iyi walii ɔa à fɔ fei naanɛ gbãa gbãa ɔa. ²⁶ Kù nɛ bei á ce iyi inɛ iyi Ilaaɔ í cicau kù ye ijuukpã, inɛ ɔa a bei a ye amboeɛ. ²⁷ Nɔi í sisi nɔa ide iyi à fɔ si kukɔi idei Ilaaɔ fei si gãmei nɔu takɛɛ. Í sintiei hai si tiai Moizi do ti walii ɔau fei.

²⁸ Waati iyi à maai si ilu bii à waa bɔu, ɔai Jesu takɛɛ í ce bei inɛ iyi wa bɔ waju. ²⁹ Nɔi à mante mantee à ni ku gbe bi aɔa domi ale í lɛ tã nɔ inunu wa lɔ. Nɔi í sinda wa í naa í gbe bi tu ɔa bɛ. ³⁰ Nɔi aɔaɔ ɔa à waa je. Waati iyi à waa jeu ɔai í so pɛɛu í ce si kutɔɔ í bei í bububue nɔ í na ɔa. ³¹ Waati bɛɛbei iju nɔa í cii bei nɔ à màa. Amma tengi bɛ má gbakã à kuaɛ. ³² Nɔ à sɔ nje à waa ni, baa si waati iyi wa sɔ wa idei kukɔi Ilaaɔu hai si kpãau wa inɔ nwa kù tũ de.

³³ Nɔ aɔa mɔ à dede gbakã à nɛ ikpa Zeruzalemu. Iyi à to bɛ à koo à ba mɔcɔ maatakã ɔau à waa tɔtɔ do inɛ gɔ ɔa. ³⁴ Nɔi inɛ ɔa iyi à tɔtɔ ɔau à waa sɔ amanɛ minji ɔau mɔ à ni, Lafɛɛ í jii hai si bale ntɔ ntɔ, nɔ í nyisi araɛ bi Simɔɔ. ³⁵ Nɔ amanɛ minji ɔau mɔ à sisi nɔa mii iyi í ba aɔa si kpãa do bei aɔa à mà Jesu si waati iyi wa bu pɛɛu.

Jesu í tusea mɔcɔ maatakã ɔau araɛ

(Cɔ Matie 28:16-20; Maaku 16:14-18; Zãa 20:19-23; IWB 1:6-8)

³⁶ Iyi à wasi ideu ku fɔ bɛɛɛɛ, ɔai nɔu takɛɛ í faata wa si anini nɔa [nɔ í ni, Ilaaɔ ku mu nɔe laakai ku sũ.] ³⁷ Nɔi njo í mu ɔa, zigi nɔa

í da. À tamaa bei ziii. ³⁸ Nɔi í bee ɲa í ni, mii í ce ì waa biti ɲa. Na mii í ce dimii lasabuu ihē í wa si idɔ ɲɛ. ³⁹ I cɔ awɔm do isem ɲa. Amui, i lum i cɔ ɲa. Ziii ci ya ne ara do kũkũ si bei ì waa yem ɲau ihē ɲa. [⁴⁰ Iyi í fɔ beɛbe í tã nɔ í nyisi ɲa awɔe do isee ɲa.] ⁴¹ Nɔi inɔ didɔ ɲɲa í jò a kù dasi naane gbãa gbãa nɔ à wa si biti nla nla, ɲɔi í jò í bee ɲa í ni, i kù ne mii ku je gɔ ihē ɲa? ⁴² Nɔi à nya cɛe ku banda akã à naa. ⁴³ Nɔ í gba í ɲɔɔ si waju ɲɲa. ⁴⁴ Nɔi í ye ɲa gigi í ni, ide ɲa iyi ñ sɔ ɲɛu mbe si waati iyi ñ wa inɔ ɲɛ wo. Ñ tako ñ sɔ ɲɛ wo ñ ni mii ɲa iyi à kɔ na irim si tiai woodai Moiziu do si ti walii ɲau do si iri ku kɔi Davidi ɲau kù ne bei á ce iyi kù ce.

⁴⁵ Nɔi í mu ɲɲa laakai jiiida ku ba a gbɔ yaasei kukɔi idei Ilaaɔu. ⁴⁶ Nɔ í sɔ ɲa í ni, beɛbei à kɔɔ à ni amu iyi Ilaaɔ í cica an ye ijuukpã. Aa kpam, amma an jĩ hai si bale si ajɔ mɛetasia. ⁴⁷ Nɔ aa waazo do irim si dimi fei, aa sintii hai Zeruzalemu. Aa waazo a kpe inɛ ɲa a kpaasi idɔ nɔ Ilaaɔ ku kpa idei dulum du ɲa. ⁴⁸ Inɛi aa je seɛdai ide ɲau be fei ɲa. ⁴⁹ Nɔ an samba ɲɛ mii iyi Baam í wã ɲɛ dou wa. Amma si iluu ihēi aa maa wa ɲa hee gbugbãi Ilaaɔ ku naa si ɲɛ wa.

Jesu í nyi kɔkɔi Ilaaɔ má

(Cɔ Maaku 16:19-20; IWB 1:9-11)

⁵⁰ Nɔi Jesu í gbã mɔcɔe ɲau í fitaɔ ɲa hai inɔ iluu. Nɔ í bɔɔ ɲa hee ikpa Betani, nɔ í wu awɔ lele í wee ɲɲa. ⁵¹ Waati iyi wa wee ɲɲau, ɲɔi í sekɛɛ hai bi tu ɲa [nɔ í so araɛ í ne lele.] ⁵² Anɲa mɔ [iyi à gule à tɔɔe ɲɔi] à nyi ikpa Zeruzalemu do inɔ didɔ nla nla. ⁵³ Nɔ kpasɛi Ilaaɔ bei à ya maa wa waati kãma fei a maa saabu Ilaaɔ.

Laabaau jiida iyi Zãa í kò

Inya kumá do ideí kuwεε

¹ Hee a maa taka andunya inε gò í wεε à ya kpoo Ide. Ideu í wεεi do Ilaaḏ. Ideu takae Ilaaḏi. ² Ideu nje í wεεi hai sinte do Ilaaḏ. ³ Nηui í taka mii baa yooma fei, nò nkāma kù wεε iyi kù je nηui í takae. ⁴ Nηu takaei í je irii kuwεεu, nò kuwεεu í máa inε ηa inya. ⁵ Inya kumáú í mái do si ilu kuku fei, nò ilu kuku kù yòkò kù kāmiaε *.

⁶⁻⁷ Mòkò gò í wεε iyi à ya kpe Zãa. Nηui Ilaaḏ í be wa ku naa ku jea inε ηa sεedai inya kumáú, nò inε fei ku dasiò inya kumáú naane do saabuε. ⁸ Zãa takae kù je inya kumáú, amma à bəə wai ku je sεedai inya kumáú. ⁹ Inya kumáú nηu akāi í je inya kumá ntò iyi í naa si andunya ku ba ku jò inε fei ku ye ilu.

¹⁰ Inε iyi í je Ideu í wa si andunya wo. Do saabuεi Ilaaḏ í takao andunya. Do nηu fei, inei andunya ηa a kù màa. ¹¹ Bi inε ηai í naa nò inε ηau à kəsie. ¹² Amma inε ηa iyi à gbaa nò à dasie naane í mu nηa kpāa a jeò amai Ilaaḏ ηa. ¹³ A kù je amai Ilaaḏ ηa do yaase bei à ya ce a bíò amu ηa si andunya. Kù je do idəəbii amane ηa, ti Ilaaḏi.

¹⁴ Ideui í baa í je amane. Í kòò didò nò beεbe mòi í kòò ntò, nò í ba wa kuwεε. À ye amboεε, à cəə do laakai, dimii amboε iyi Ilaaḏ Baaba í na Ama akāεu. ¹⁵ Zãa í jea inε ηa sεedae, í la í ni nηu mbe inε iyi nηu í fò ideu nηu í ni á na ku naa si anyii nηuu, amma í re nηu domi í wεε hai waati iyi a kù bí nηu.

¹⁶ Si amani nlaεu awa fei à ba andi baa nwa, nò à ba didò si antai didòu. ¹⁷ Hai bi Moizii Ilaaḏ í na wa wooda, amma didò do ntò í naai hai bi Jesu Kirisi. ¹⁸ Inε kāma kù ye Ilaaḏ Baaba ajò kāma. Ama akāε iyi í wa bi tεεu nηu takae Ilaaḏi. Nηui í jò à màa.

Idei Zãa woo dasi iyi

(Cə Matie 3:1-12; Maaku 1:1-8; Luku 3:1-8)

¹⁹ Ajò nηu gò inε ngboi Zuifu ηa iyi à wa Zeruzalemu à be si Zãa woo weei Ilaaḏ ηa do inei Levi ηa a koo a beεε a ni, awəi yoo. ²⁰ Nηoi

Zãa í je nηa í fə si bantuma í ni, n kù je inε iyi Ilaaḏ í cica. ²¹ Nηoi à beεε à ni, debei, awəi yoo. Awəi Elii walii nlai takou? Nə í ni, aawo. N kù je Elii. Nə à beεε má à ni, awəi ì je walii iyi á na ku naau? Nə í ni, aawo. ²² Nηoi à beεε má à ni, debei, awəi yoo. Sə wa ku ba ka ba iyi aa kaa sisia inε ηa iyi à be wa wa. Beirei awə takae ì waa nia araε.

²³ Nηoi Zãa í so ide iyi walii Ezai í tako í fəu í je nηa do í ni, Amui n je inε iyi wa dō anu si gbabua wa ni, I teese kpāai Lafēε kú te ηa.

²⁴ Wee inε ηa iyi à be wa ηau, Farisi ηai. ²⁵ Nηoi à bee Zãa à ni, ì ni í kù je inε iyi Ilaaḏ í cicau, i kù je Elii, i kù nò i kù je walii iyi á na ku naau. To, na mii í jò ì ya maa dasi inε ηa inyi. ²⁶ Nηoi Zãa í je nηa í ni, amu inyii n wa n dasi inε ηa, amma inε iyi á na ku naau í wa anini nηe nò i kù màa ηa. ²⁷ Nηui á naa si anyim. Nə n kù tosi n fū baa ikūi baataε. ²⁸ Ide ηau ihē fei Betanii í ce. Betaniu do ikpa nunui daakəi idoi Zuudēei í wa. Tengi bei Zãa wa dasi inε ηa inyi.

Jesui í je angudāi Ilaaḏ

²⁹ Iju kumáε ηoi Zãa í ye Jesu wa naa sie, ηoi í sō inε ηa í ni, i cəə ηa. Inε ihēi í je angudāi Ilaaḏ iyi á nya dulum dii inei andunya ηa ku neò. ³⁰ Idei n tako n fə wo n ni inε gə wa naa si anyim iyi í rem, domi nje í wεε hai waati iyi a kù bí amu. ³¹ Amu takam n kù mà mà nηui à ni á na ku naau wo, amma amu n naa ku dasi ηe inyii ku ba inε inei Izireli ηa i màa ηa.

³² Nηoi Zãa í sō ηa má í ni, n ye Hundei Ilaaḏ wa kita sie wa hai lele. Hundeu í yei bei ankasiidi. ³³ Amu mə n kù mà mà nηui à ni á na ku naau wo. Amma Ilaaḏi í bem wa n naa n dasi inε ηa inyi. Nə nηui í səm mii iyi á jò n màa. Í ni an ye inε gə iyi Hundei nηu á kita ku de sie wa nò ku maa wa be. Nηui á daa inε ηa si Hundei nηu. ³⁴ N yəə, nò n wa n jea inε ηa sεeda iyi nηui í je Amai Ilaaḏ.

Məcə sintei Jesu ηa

³⁵ Iju kumáε Zãa í wa be má, wa leekí do məcə minjie gə ηa. ³⁶ Nηoi à ye Jesu wa lə nò Zãa í ni, i cəə ηa. Inε ihēi í je angudāi Ilaaḏ.

³⁷ Iyi məcə ηau à gbə ideu ηoi à too Jesu. ³⁸ Nηoi Jesu í sinda í ba à waa too nηu wa, nò

* 1:5 kù yòkò ku kāmiaε Tia nwo gə ηa à ni kù gbaa.

í bee ŋa í ni, mii ì waa de ŋa. Ŋai à ni do fee ŋa, Rabi, waatɔ mɛɛtu. Ŋai à beee à ni, iwoi í je kpasɛɛ. ³⁹ Ŋai í je ŋa í ni, i naa i cɔ ŋa. Nɔ à tooɛ à koo à cɔ bii í wa nɔ à hoe be. Ideu ihɛ í cei alɛ zakai isɔ mɛɛ.

⁴⁰ Inɛ akāi amanɛ minji ŋa iyi à gbɔ ideɪ Zāa nɔ à too Jesuu, ŋɲui í je Anderee, ifɔi Simɔɔ Piɛɛ. ⁴¹ Iyi í sɛkɛɛ hai bi Jesu gbakā í koo í kpe Simɔɔ igbāɛ nɔ í sɔɔ í ni, à ye inɛ iyi Ilaaɔ í cicau. ⁴² Ŋai í bɔɔ Simɔɔ bi Jesu. Iyi Jesu í cɔɔ nɔ í ni, ñ mà iyi awɔi ì je Simɔɔ amai Zāa, amma Sefasii aa ya kpee bebei. (Iriu be do Piɛɛ fei, yaaseɪ í je kuta.)

Jesu í kpe Filipu do Natanieli

⁴³ Iju kumáɛ Jesu í dasi idɔ ŋɲu ku bɔ ilɛi Galilee. Iyi í to be ŋai í ko Filipu nɔ í sɔɔ í ni, toom wa. ⁴⁴ Wee Filipu inɛi Besaidai. Anderee do Piɛɛ ŋa mɔ inɛi ilu be ŋai. ⁴⁵ Ŋai Filipu í koo í dede Natanieli í sɔɔ í ni, à ye inɛ iyi Moizi í kɔ ideɪ si tiai woodau nɔ walii ŋau mɔ à fɔ ideɪ. Inɛɛu ŋɲui í je Jesu inɛi Nazareti amai Zozɛfu. ⁴⁶ Ŋai Natanieli í beee í ni, inɛ jiida gɔ á yɔkɔ ku fita hai Nazareti mbɛ? Ŋai Filipu í ni, naa i koo i cɔ.

⁴⁷ Ŋai à waa koo. Iyi Jesu í ye Natanieli wa naa bi tɛɛ ŋai í ni, i cɔ ŋa, amai Izireli takaeɪ wa naa be, kù nɛ taki kāma si idɔɛ. ⁴⁸ Ŋai Natanieli í beee í ni, hai iwoi ì màɔ. Ŋai Jesu í ni, baa hee Filipu koo maa kpee wa ñ yeɛ icui jii ndii figiu ihɔ. ⁴⁹ Ŋai Natanieli í ni, Mɛɛtu, awɔu Amai Ilaaɔi, awɔu Ilaalui Izirelii. ⁵⁰ Ŋai Jesu í jeaa í ni, ì dasim naane tā si na iyi í jɔ ñ ni ñ yeɛ abe jii ndii figiu ihɔ? Aa ye ngɔgɔ iyi í la í re iyi be.

⁵¹ Nɔ í ni má, ntɔ ntɔ ñ wa n sɔ ŋɛ, aa na i ye lelei Aɔ í cɪ ŋa nɔ amalekai Ilaaɔ ŋa aa gũ a maa kita si amu Amanɛ.

2

Abɔɔ iyi à ce Kana

¹ Si ajɔ mɛɛtasiaɛ ŋai à waa ce abɔɔ gɔ Kana ilɛi Galilee. Nɔ iyei Jesu í wa be. ² Nɔ à kpe Jesu do mɔcɔɛ ŋa mɔ bi ku ce abɔɔɔ. ³ Ŋai atɛ vɛɛ ŋa í na í tā nɔ iyei Jesu í koo í sɔɔ í ni, aŋa a kù nɛ vɛɛ má. ⁴ Nɔ Jesu í jeaa í ni, yaayi, awɔ si aa sɔm mii iyi an ce. Waatim kù to titá. ⁵ Ŋai iyeu í sɔ woo ce icɛ ŋau í ni, i ce bei í sɔ ŋɛ fei.

⁶ Wee tengi bii à waa ce abɔɔɔ boonyi mɛɛfa gɔ ŋa iyi à ce do kuta à wa be, si

bei Zuifu ŋau à ya kpā si inyii awala ŋa. Boonyi akā fei á yɔkɔ ku gba inyi zakai jɔlɔ jɔnka mɛɛ wala mɛɛfa. ⁷ Nɔ Jesu í sɔ woo ce icɛ ŋau í ni, i kpā inyi i cuusi boonyi ŋau ku kɔ ŋa. Nɔ à kpā à cuusi hee fei ndɛɛ í kɔ. ⁸ Ŋai gbakā Jesu í ni a bu a koo a na inɛ ngboi abɔɔɔ, nɔ à bu à waa bɔ ku náa. ⁹ Amma hee a maa náa, í kpaasi vɛɛ tā. Ŋai inɛ ngbou í tiɛɛ. (Kù mà hai bii í naa, amma inɛ ŋa iyi à kpā inyiu wa ngu ŋa à mà.) Iyi í tiɛɛ nɔ í kpe mɔkɔ titɔu, ¹⁰ í sɔɔ í ni, atɛ iyi í dɔ ku mɔi à ya tako a naaɔ wa, bii inɛ ŋa à mɔ hee à yo a bei a na ŋa iyi kù dɔ sāa sāau. Amma awɔ, didɔui ì singa hee í to nsei.

¹¹ Iyi bei í je maamaake sinte iyi Jesu í ce. Kana bei í coo si ilɛi Galilee. Do yaase bebei ì nyisiɔ amboeɛ nɔ mɔcɔɛ ŋa à dasiɛ naane.

¹² Si anyii ŋɲu nɔ i bɔ Kapɛranumu, ŋɲu do iyeɛ do ifɔɛ ŋa do mɔcɔɛ ŋa, amma a kù kpe be.

Jesu í wa bantumai kpasɛi Ilaaɔ
(Cɔ Matie 21:12-13; Maaku 11:15-17; Luku 19:45-46)

¹³ Jingauɪ Zuifu ŋa iyi à ya ni jingauɪ Iku ku kuaui í maai wa. Ŋai Jesu í bɔ Zeruzalɛmu. ¹⁴ Waati iyi í to be, í bɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ nɔ í ba woo ta ketɛ do angudā do ankasiidi ŋa si bantumai kpasɛu do inɛ ŋa iyi à buba à waa kpaasi fia. ¹⁵ Ŋai í ce kolongbai ikū nɔ í leleɔ aŋa fei hai be, hee do angudā do ketɛ ŋau fei. Nɔ í fuka taabui woo kpaasi fia ŋau í nikā fia ŋa. ¹⁶ Nɔ í sɔ woo ta ankasiidi ŋau í ni, i fitaɔ mii ŋau be hai ihɛ. I màà sinda kpasɛi Baam ajá ŋɛ. ¹⁷ Iyi mɔcɔɛ ŋau à gbɔ beɛbe ŋai à ye gigii kukɔi ideɪ Ilaaɔ iyi í ni, ñ nɛ himma si icɛi ileɛu hee wa bi ku kpam.

¹⁸ Ŋai Zuifu ŋau à beee à ni, maamaake yoomai aa yɔkɔ i ce nwa ku ba ka mà iyi ì nɛ kpāai beɛbe ku ce. ¹⁹ Ŋai Jesu í je ŋa í ni, i lɛge ileu ihɛ ŋa nɔ si afei ajɔ mɛɛta an dedeɛ má. ²⁰ Ŋai Zuifu ŋau à sɔɔ à ni, adɔ ciiji do mɛɛfaɪ à ce à bei à maɔ ileu ihɛ. Beirei aa ce i dedeɛ si afei ajɔ mɛɛta.

²¹ Amma ideɪ ile iyi Jesu wa fɔu, araɛi wa fāa. ²² Na ŋɲu, waati iyi Jesu í jii hai si bale, mɔcɔɛ ŋa à ye gigi iyi í fɔ ide beɛbe wo. Nɔ à dasi kukɔi ideɪ Ilaaɔ naane do ide ŋa iyi Jesu í tako í sɔ ŋau.

Jesu í mà idai inɛ fei

²³ Si bei Jesu í wa Zeruzalemu si waatii jingauí Iku ku kuau, iné ña à yé maamaake ña iyi í ya maa ce nò iné nkpò í dasiè naané. ²⁴ Amma Jesu kù na ña ara domi í mà idòí iné fei. ²⁵ Kù bee hee a sisia nñu daai amané domi nñu takæ í mà mii iyi í wa si idòí amané fei sãa sãa.

3

Jesu do Nikodemu

¹⁻² Idũ ajò nñu gò m̀kò gò í bò bi Jesu à ya kpoo Nikodemu. M̀kòu Farisii, nò wa je iné ngboi Zuifu gò ña. Iyi í to bi Jesu ñòí í ni, M̀setu, à mà iyi Ilaađi í beé wa í naa í kò nwa si cio. À mà beebèi si na iyi í jò iné gò kù wéé iyi á yòkò ku ce maamaake ña iyi ì ya maa ce bii kù je Ilaađi í wéé do lafèé. ³ Ǹòí Jesu í jèaa í ni, ntò ntò ñ wa n s̀èi, nò a kù bí iné ise gbeejisia kaa yòkò ku yé andunya titòí Ilaađ. ⁴ Amma Nikodemu í beé í ni, iné iyi í la tã, beirei aa ce a búu má. Á nyi inòí iyee a bei a buu ise gbeejisia máí?

⁵ Ǹòí Jesu í jèaa í ni, ntò ntò, bii kù je inyi do Hundei Ilaađi í bi iné gò, lafèé kaa yòkò ku lò andunya titòí Ilaađ. ⁶ Amané amanéi í ya bí, Hundei Ilaađ m̀ò hundei í ya bí. ⁷ Ǹ s̀è ñ ni, í gbe a bí iné ise gbeejisia. Amma mà jò ideu ku mué bití. ⁸ Fufu í ya maa cei do bii í bi, nò ì ya maa gbò íbæ, mà irei. Amma í kaa mà hai bii wa naa hee má je bii wa bò. Beebè m̀òí í yé do iné iyi Hundei Ilaađ í bí fei.

⁹ Ǹòí Nikodemu í beé í ni, beirei á ce ku ce. ¹⁰ Ǹòí Jesu í jèaa í ni, awòí ì waa kò inéi Izireli ña si cio nò í kù mà yaasei ideu bè? ¹¹ Ntò ntò ñ wa n s̀è, ide iyi à màí à waa fò, nò à waa je s̀èdai mii iyi à yé. Amma do nñu fei, í ci ya jesi s̀èda nwa ña. ¹² Ǹ wa n s̀è ñe ide iyi wa ce si andunya nò í kù dasi naané ña. To, bii beebèi, nò beirei aa ce í dasi naané ña bii n s̀è ñe mii ña iyi wa ce lelei Ađ. ¹³ Iné gò kù wéé iyi í bò lelei Ađ bii kù je amu Amái Amané, amu iyi ñ kita wa hai lelei Ađ.

¹⁴ Si bei Moizi í kòa njo si j̀i í wuu lele si gbaau, beebè m̀òí amu Amái Amané kù nè bei á ce iyi a kù wu aram lele, ¹⁵ ku ba iné iyi í dasim naané fei ku ba kuwéé hai tã. ¹⁶ Ilaađ í bi inéi andunya ña jiida jiida hee í na ña Ama akãe ku ba iné iyi í dasiè naané fei ku màà ce nfe, amma kù nè kuwéé iyi ci ya tã.

¹⁷ Ilaađ kù bè Amae wa si andunya ku ba ku yèò taalei inéi andunya ña, amma í bòò wai ku ba inéi andunya ña a ba faaba na saabue.

¹⁸ Iné iyi í dasiè naané, Ilaađ kaa yé taalee, amma iné iyi kù dasiè naané í yé taalei lafèé tã, si na iyi í jò kù dasi ama akãe naané. ¹⁹ Í yé taalei iné dimi beebè ñai si na iyi í jò inya kumá í naa si andunya, amma iné ña à bi ilu kuku í re inya kumáú. À bi ilu kukuui si na iyi í jò kuce ña kù s̀ía. ²⁰ Ntò ntò, iné iyi wa ce laalò fei í ya cé inya kumáí. Ci ya naa si inya kumáú ku ba mii iyi wa ce ku màà fita gbugbãa. ²¹ Amma iné iyi wa too kpãai ntò í ya ce icèé ñai do idòóbii Ilaađ. Na ñòí í jò á naa si inya kumá ku ba a yé mii iyi nñu wa ce ti idòóbii Ilaađi.

Jesu do Zãa

²² Si anyii nñu, Jesu do m̀còé ña à bò ilèi Zudee. Aǹò ña à ce bè ajò minji, nò Jesu í dasi iné ña inyi. ²³ Zãa m̀ò wa dasi iné ña inyi ilui Enòò, k̀kòí Salimu, domi inyi í kpò bè. Iné ña à wasi ku koo sié nò wa dasi ña inyi.

²⁴ Waati beebè a kù dasi Zãa piis̀ò titã.

²⁵ Ǹòí m̀còí Zãa ña do Zuifu gò à waa ce kakòò si buki iyi amané á ce ku bei ku má. ²⁶ Ǹòí à bò bi Zãa à ni, M̀setu, ajòé ì je s̀èdai m̀kò iyi inèò ì wa icei idoi Zuudèeu, mà irei. Wee nsei nñu m̀ò wa dasi iné ña inyi, nò iné fei wa bò bi tée. Kù jèé si ide kãma?

²⁷ Ǹòí Zãa í s̀ò ña í ni, iné gò kaa yòkò ku ba ngògò bii kù je Ilaađi í muua. ²⁸ Iné taka nñe ì je s̀èdam iyi ñ ni n kù je iné iyi Ilaađ í cica, amma à bèm wai ku ba n cuua wa. ²⁹ Iné iyi í nè abo titò nñui í je m̀kò titò, mà irei. Amma kpaasii m̀kò titòu, iné nñu á leek̀i ku maa gbò. Nñu m̀ò í ya nè inò didò ntò ntò waati iyi í gbò imui m̀kò titòu. Na ñòí í jò nsei amu takam ñ nè inò didò nla nla. ³⁰ Kù nè bei á ce iyi beereí Jesu kù k̀òsi, nò tom kù nè bei á ce iyi kù kaye.

Iné iyi wa naa hai lelei Ađ

³¹ Nò Zãa í ni má, iné iyi í naa hai lele nñui í re iné fei. Iné iyi í je ti andunya, inéi andunyai, ideí andunyai í ya maa fò. Iné iyi í naa hai lele nñui í re iné fei. ³² Wa je s̀èdai mii iyi í yé do iyi í gbò. Amma iné kãma kù waa jesi s̀èdæ. ³³ Iné iyi í jesi s̀èdæ, í jesi iyi Ilaađ í je ilu ntò. ³⁴ Iné iyi Ilaađ í bè wa ideí Ilaađi wa fò, domi Ilaađ í muua Hundee

do ino akā. ³⁵ Ilaaḍ Baaba í bi Amae no í daa mii fei si awo. ³⁶ Ine iyi í dasi amau naane fei í ne kuwεε hai tā. Ine mo iyi í ko ku dasie naane kaa ba kuwεεu, amma idoakōi Ilaaḍ í wa si irii lafēε.

4

Jesu do inaaboi Samari go

¹⁻³ Farisi na à gbō iyi Jesu wa ba mōcō na wa dasi na inyi wa re Zāa. Amma kù je Jesu takaei wa dasi ine na inyi, mōcōe nai à waa coo. Ajo nnu go Jesu í gbō iyi à waa fo beεbe, nōi í ne hai Zudee be wa bō ilei Galilee. ⁴ Wee ku bei ku to be tilasii ku too do ilei Samari.

⁵ Nōi í to si ilui Samari go iyi à ya kpe Sikaa, kōkōi iko iyi Zakōbu í mua Zozefu amaεu. ⁶ Bei lōgōi Zakōbuu í wa. Jesu í to bei zakai dasā. Nōi í koo í buba si itii lōgōu si na iyi í jō í gbεεji do isεεnu.

⁷ Nōi inaaboi Samari go í naa inyi ku kpā. Nōi Jesu í ni, muum inyi n mo. ⁸ Wee mōcōe na à bō ino ilu ije ku ra wa. ⁹ Nōi abou í sō Jesu í ni, awo Zuifu, beirei í ce ì waa tōm inyi ku mo, amu inaaboi Samari. Abou í ni beεbei si na iyi í jō Zuifu na do inei Samari na a ci ya ce nje fō. ¹⁰ Nōi Jesu í jεaa í ni, bii ì mà amuai Ilaaḍ wo, nō bii ì mà ine iyi wa tōe inyi ku mo, aa tōm nii wo nō n muε inyii kuwεε.

¹¹ Nōi abou í sō í ni, mōkōyi, i kù ne gooka. Wee lōgōu í jī isa. Beirei aa ce i ba inyii kuwεεu. ¹² Zakōbu, bala nwai í tu nwa lōgōu ihē. Nō nnu do amaε na do mεεmuε na fei ihēi à ya mo. Mà awo ì waa tamaa ì re Zakōbu bala nwaui. ¹³ Nōi Jesu í jεaa í ni, ine iyi í ya mo inyii lōgōu ihē fei, agbe á kpaa má. ¹⁴ Amma ine iyi an mua inyi ku mo, agbe kaa kpa lafēε má, domi inyi iyi an mua lafēε á maa sōi bei inyii isō nō á na ine kuwεε hai tā. ¹⁵ Nōi abou í ni, mōkōyi, n bi i muum dimii inyi be ku ba agbe ku maà kpam má nō n maà n naa inyi ku kpā ihē má.

¹⁶ Nōi Jesu í sō í ni, koo kpe mōkōe wa i naa wa ihē na. ¹⁷ Nōi abou í jεa Jesu í ni, n kù ne mōkō. Nōi Jesu mo í ni, ntōi ì fō iyi ì ni i kù ne mōkō, ¹⁸ domi mōkō miui ì tako ì ne. Nō wee mōkō iyi ì ne si nsei kù je mōkōe. Ine nnu ntōi ì fō.

¹⁹ Nōi abou í ni, mōkōyi, n ye iyi awōu waliii. ²⁰ To, awa inei Samari na, bala nwa na si geeteu ihōi à ya gule a tō Ilaaḍ wo, amma

ine Zuifu na, ì ni í gbe Zeruzalemui ine ku ya gule ku tōe. ²¹ Nō Jesu í sō í ni, abooyi, dasi idem iyi an sōe naane. Awaati wa naa iyi a kaa gule a tō Ilaaḍ Baaba si antai geeteu ihō hee má je Zeruzalemu. ²² Ine inei Samari na, ì waa gulea Ilaaḍ, amma i kù mà na na. Awa Zuifu na à mà à bei à waa gulea, domi ide i faaba wa naai hai bi Zuifu na. ²³ Amma awaati go á na ku naa, nō í to wa tā mōm de, iyi Hunde Ilaaḍ á jō ine na a maa gule a tō Ilaaḍ Baaba do ntō. Woo gulea do yaase beεbe nai í bi. Ine be nai à je woo gulea Ilaaḍ ntō ntō. ²⁴ Ilaaḍi í je Hunde, nō kù ne bei aa ce iyi a kù gulea si Hunde do si ntō. ²⁵ Nōi abou í sō í ni, n mà ine iyi Ilaaḍ í cica á na ku naa. Bii í naa nnu á sisi nwa fei ndεε. ²⁶ Nōi Jesu í ni, amui ihē, amu iyi n wa n baε ide ku fō.

²⁷ Waati beεbe mōcōi Jesu nau à to wa. Nōi ideu í mu na biti ntō ntō do iyi à ye wa ba inaabo ide ku fō. Do nnu fei, kama nna go kù bee abou mii iyi í bi. A kù nō a kù bee Jesu a kù ni, mii í ce ì waa ba abou ide ku fō.

²⁸ Nōi abou í jile bōdoε be í nyi ino ilu í koo í sō ine na í ni, ²⁹ i naa i koo i cō ine go iyi í sōm mii iyi n tako n ce fei. Mà ine iyi Ilaaḍ í cica mbe ya. ³⁰ Nō ine na à fita wa hai ino iluu à waa bō bi Jesu.

³¹ Waati beεbe mōcōe na à wasi ku mantes à waa ni, Meetu, je titā. ³² Amma í sō na í ni, n ne dimii ije go iyi i kù mà na. ³³ Nōi mōcō nau à bee nje à waa ni, mà ine go í naa ije wai de.

³⁴ Nō Jesu í sō na í ni, ijem nnu í je n ce idoobi ine iyi í bem wa nō n kpa irii iceε iyi í dasim. ³⁵ Ine ì waa ni í gbe cukpa mεε a bei a da iya. Amma amu n wa n sō ne, i cō iko nau, mii ku gbē nau fei í jīa í to ku da. ³⁶ Ine iyi wa da í wasi fiaε ku gba tā, nō amaaje iyi wa tōtōu ti kuwεε hai tāi. Si beεbe woo gbē do woo da à ne ino didō ajo. ³⁷ À ya kpa mōnda go a ni, ine go wa gbē nō ine mmu go wa da. Mōndau ntōi wa fō. ³⁸ N be nei i koo i da si iko bii i kù logoo na. Ine go nai à ce ice be, wee nsei inei ì naa ì waa da mii iyi à gbēu na.

³⁹ Inei Samari nkpo nkpoi í dasi Jesu naane si ino iluu be si na iyi í jō abou í tako í sō na í ni Jesu í sō nnu mii iyi nnu í ce wo fei. ⁴⁰ Na nnu, inei Samari nau à koo à ba Jesu à tōe suuru ku gbe bi ti ana. Nō í ce be ajo minji.

41 Ine nkp̄ai í dasi naane má waati iyi à gb̄o idei Jesu, 42 n̄ai à s̄o abou à ni, kù je na ide iyi ì f̄ou n̄ju akāi í j̄ò à dasi Jesu naane má, amma si na iyi í j̄ò awa taka nwa à gb̄o ideei n̄o à mà iyi do nt̄o n̄ju í je Woo faabai andunya.

Jesu í j̄ò amai akawe nla ḡo í ba iri

43 Iyi Jesu í ce aj̄o minji be n̄ai í ne í b̄o ikpa ilei Galilee, 44 domi n̄ju takae í f̄o wo í ni, walii ci ya ne beere si ilue. 45 Iyi í to Galilee n̄ai ine n̄au à gbaa do in̄o did̄o. Tako wo à b̄o jingau Zeruzalemu n̄o à ye mii iyi í ce be fei. Na n̄ai í j̄ò à gbaa do in̄o did̄o.

46 N̄o í nyi í b̄o Kana si ilei Galilee má, tengi bii í tako í j̄ò inyi í kpaasi v̄ēeu. Wee akawe ilaalu ḡo í wa Kaperanumu, amae kù waa ne baani. 47 N̄ai í gb̄o iyi Jesu í ne hai ilei Zudee í naa ilei Galilee. N̄ai í dede hai Kaperanumu í b̄o bi t̄ēe í koo í t̄ōe suuru ku na ku faaba amai n̄ju iyi wa bi ku ku. 48 N̄ai Jesu í jeaa í ni, in̄e í ci ya dasi naane aj̄o k̄ama n̄a bii kù je ì ye nyinda do maamaake ḡo n̄a sisi. 49 N̄ai akaweu í ni, m̄ok̄oyi, n̄ wa n t̄ōe suuru i naa wa bi tom hee amau ku maa ku. 50 N̄ai Jesu í s̄o í ni, koo i ne, amae á w̄ēe.

N̄o in̄ēu í dasi idei Jesu naane n̄o í ne. 51 Iyi í dasi kp̄ai idee wa ne n̄ai í ko woo ce icee n̄a à waa naa. N̄ai à s̄o à ni, amae í ba iri. 52 N̄ai í bee n̄a si waati yoomai í ba iri. N̄ai à ni, ana is̄o akāi b̄ōu í nya. 53 N̄ai baai amau í ye ḡigi iyi waatiu bei Jesu í s̄o ideu dee dee í ni, amae á w̄ēe. N̄o n̄ju do in̄ēi kpas̄ēe n̄a fei à dasi Jesu naane.

54 Ise gbeejisiai ih̄e bebei iyi Jesu í dede hai ilei Zudee í naa ilei Galilee n̄o si kundāēu fei í ce maamaakei. Iyi ih̄e í je maamaake minjisia.

5

Jesu í j̄ò w̄ēe ḡo í ba iri

1 Si anyie n̄ai jingau ḡo í to wa. Jingau Zuifu n̄ai. N̄o Jesu í b̄o Zeruzalemu. 2 Wee Zeruzalemu be, bi ku l̄ò in̄o iluu í kp̄o. Ande akāi à ya kpe Andei angud̄a n̄a. K̄ok̄oi andēu bei fatama nla ḡo í wa. N̄o à ma si ile iyi í ne ande miu. Do feei Ebēe Betizadai à ya kpoo. 3 Si andei ile n̄au b̄o nkp̄o í ya na ku maa s̄u, f̄ēju n̄a do woo sukute do w̄ēe n̄a. [Bei à ya s̄u a maa degbe kuyayai inyi, 4 domi aj̄o ḡo n̄a amalekai Ilaāo í ya kita wa ku l̄o si fatamau n̄o ku f̄o inyi. Bii inyi í f̄o b̄o iyi

í tako í dasi be dimii b̄o iyi í ne fei í ya ba irii.] 5 Wee in̄e ḡo í wa be, b̄ōu ad̄o kuntaa do m̄ēj̄oi í ce sīe. 6 Iyi Jesu í ȳō wa s̄u be í bei í mà iyi í kpe be n̄ai í beee í ni, ì bi i ba iri? 7 N̄ai b̄ōu í jeaa í ni, m̄ok̄oyi, n kù ne in̄e iyi á dasim si inyi waati iyi í f̄o. Hee n maa n kookaai n maa n dasi inyi, in̄e ḡo í ya takom nii.

8 N̄ai Jesu í s̄o í ni, dede i ka s̄ēe, i nēo. 9 N̄ai gbak̄a in̄ēu í ba iri n̄o í ka s̄ēe í dasi kp̄aa wa ne.

Wee aj̄oi kusimii. 10 N̄ai in̄e ngboi Zuifu n̄au à s̄o in̄e iyi í ba iriu à ni, aj̄oi kusimii nnyi. Wooda nwa í ganji i so s̄ēe. 11 N̄ai í s̄o n̄a í ni, in̄e iyi í j̄ò n ba irii í ni n so s̄ēe n ne. 12 N̄ai à beee à ni, yooi í s̄ēe í ni i so s̄ēe i ne. 13 Amma in̄e iyi í ba iriu kù mà laf̄e si na iyi í j̄ò zamaa í wa be n̄o Jesu í dasi in̄o n̄a.

14 Iyi í ce s̄aa n̄ai Jesu í ȳō bantumai kpas̄ēi Ilaāo n̄o í s̄o í ni, wee ì ba iri bebei. To, maà ce dulum má ku ba laal̄o iyi í re beebe ku maà bāe má. 15 N̄ai in̄ēu í nyi bi in̄e ngbo n̄au í s̄o n̄a í ni Jesu í j̄ò n̄ju í ba iri. 16 N̄ai í j̄ò in̄e n̄au à waa kp̄a Jesu iju si na iyi í j̄ò í ce dimii mii n̄o be si aj̄oi kusimi. 17 Amma Jesu í s̄o n̄a í ni, Baam í ya maa ce icei waati k̄ama fei, beebe m̄oi amu takam n̄ wa n ce.

18 Na irii ideu bei Zuifu n̄a à teese à waa de Jesu ku kpa, kù je si na iyi í j̄ò í j̄ò in̄ēu í ba iri si aj̄oi kusimi n̄ju ak̄a, amma si na iyi í j̄ò wa w̄a arāēi do Ilaāo má, wa ni Ilaāo í je baai n̄ju.

Yiikoi Amai Ilaāo

19 N̄ai Jesu í s̄o n̄a í ni, nt̄o nt̄o n̄ wa n s̄o n̄ēi, amu Ama, n kaa n ȳok̄o n ce nḡoḡo do aram bii kù je mii iyi n̄ ye Baam wa ce. Mii iyi Baaba wa ce fei, n̄ju amu m̄o Ama n̄ wa n ce. 20 Baaba í bi amu Amae n̄o í nyisim mii iyi n̄ju takae wa ce fei. Á nyisim ice iyi í re be ih̄e má m̄om ku ba in̄e fei i biti n̄a. 21 Nt̄o nt̄o, si bei Ilaāo Baaba í ya j̄i iku n̄a n̄o ku ce n̄a ilu hunde, beebe m̄oi amu Amae an mua in̄e n̄a iyi n̄ bi kuw̄ēe. 22 Ilaāo Baaba takae ci ya kiiti in̄e ḡo, amma í so kiitiu fei í daa amu Amae si aw̄o, 23 ku ba in̄e fei ku saalu amu Amau si bei à waa saalu Ilaāo Baaba. In̄e iyi kù saalu amu Amau, Baaba iyi í bem wai kù saalu.

24 Nt̄o nt̄o n̄ wa n s̄o n̄ēi, in̄e iyi wa gb̄o idem n̄o í dasi in̄e iyi í bem wa naane, laf̄ēe

í ne kuwεε hai tā. Kaa naa bi ku ce kiiti má, amma í kua iku í ləsi kuwεεi. ²⁵ Ntə ntə, awaati wa naa nə wee í to wa tā, iyi iku ηa aa gbə imui amu Amaí Ilaađ nə si inə ηa ine ηa iyi à gbə imum fei aa ne kuwεε*. ²⁶ Si bei Baaba takae í je irii kuwεε, beεbe mǝi í jǝ amu Amaε n̄ je. ²⁷ Nə í muum kpāa n kiitiò ine ηa, si na iyi í jǝ n̄ je Amaí Amanε. ²⁸ Na n̄ju, í maà biti ηa, domi waati wa naa iyi iku ηa fei aa gbə imum, ²⁹ nə aa fita wa hai si bale. Ine ηa iyi à ce jiidae aa jǝ si kuwεε hai tā. Ine ηa mǝ iyi à ce laalə aa jǝ nə a kiiti ηa.

Mii ηa iyi wa nyisi iyi Jesu í ne yiiko

³⁰ Jesu í ni, n kaa n yəkə n ce ngəgə do aram. Si bei Ilaađ í sǝm si beεbei an ceò kiitiu, nə kiitim í je dee dee domi n kù wa n de idəəbim ku ce, bii kù je idəəbii ine iyi í bəm wa. ³¹ Bii amu takam nii n̄ wa n jea aram seeda wo, seedam kù je ntə. ³² Amma ine gə í wεε iyi wa jea ine ηa seedam nə n̄ mà iyi seeda iyi wa je n̄ja na irim nəu ntəi. Lafēi í je Zāa woo dasi inyi. ³³ In̄je í be sie ine ηa, nə ide iyi í fə si gāmem nəu ntəi. ³⁴ Kù je n̄ wa n de amanε ku jem seeda, amu de n̄ wa n fə beεbei ku ba í ba faaba ηa. ³⁵ Zāau be í yei bei fitila iyi à má ku má inya. Nə waati keeke gə ì jesi í wεεò inə didə si inya kumáeu ηa. ³⁶ Amma seeda gə í wεε iyi í la í re ti Zāa. Seedaui í je ice iyi n̄ wa n ce. Ađ Baabai í daam si awə, n̄ju mǝi wa jea ine ηa seedam nə wa nyisi iyi Ilaađ Baabai í bəm wa. ³⁷ Ilaađ Baaba takaei wa jea ine ηa seedam. Amma in̄je í kù gbə ide ku fəe baa ajə akā ηa hee má je í yəò do iju ηa. ³⁸ Ideε kù ba bí ku buba si ηe, domi í kù dasi amu iyi í be wau naane ηa. ³⁹ In̄je í ya maa cio kukəi idei Ilaađ si na iyi í jǝ ì waa tamaa aa ba sie kuwεε hai tā ηa. Nə wee kukə ηa be fei wa jea ine ηa seedam. ⁴⁰ Amma do n̄ju fei ì kə ku naa bi tom ku ba í ba kuwεε ηa.

⁴¹ N kù wa n de saabu bi amanε ηa. ⁴² Amma n̄ mà ηe. N̄ mà iyi í kù ne kubii Ilaađ si idə n̄je ηa. ⁴³ Do irii Baam nii n̄ naa, nə í kù gbam ηa. Amma bii ine gə n̄je í naa do irii arai n̄ju takae, lafēi aa gba ηa. ⁴⁴ Bii beεbei beirei aa ce í dasim naane ηa, in̄je iyi ì ya maa de saabui n̄je ηa in̄je duusəò nə í kù waa de saabu iyi wa naa hai bi Ilaađ ηa, n̄ju iyi kù ne

saa. ⁴⁵ I maà tamaa mà amui an ye taale n̄je bi Ilaađ Baaba. Moizi, n̄ju iyi ì waa naane ηa, n̄jui á ye taale n̄je. ⁴⁶ Bii ì dasi Moizi naane ntə ntə ηa wo, aa dasi amu mǝ naane ηa, domi idem nii Moizi í kə. ⁴⁷ Amma í kù dasi ideε naane ηa. To, beirei aa ce í dasi idem naane ηa.

6

Jesu í wò amanε dubu miu (5.000)
(Cə Matie 14:13-21; Maaku 6:30-44; Luku 9:10-17)

¹⁻⁴ Si anyii n̄ju, jingauí Zuifu ηa iyi à ya kpe Iku ku kuau í maai wa. Waati beεbei Jesu í kua icei tenkui Galilee. Tenkuui à ya nyi a kpe Tiberia má. N̄jəi zamaa nkpə wa tooε, domi à ye maamaake ηa iyi í ya maa ce ku maa faabaò bəə ηa. N̄jəi Jesu í gū geete gə í buba do məcəe ηa ajə. ⁵ Iyi í cə ilu nə í ye zamaa nla gəi wa naa bi tεε. N̄jəi í bee Filipu í ni, iwoi aa ka ba ije iyi aa ka ra ine ηa ihē a je. ⁶ Í fə beεbei ku cəò laakai Filipu domi í mà bei n̄ju á ce tā.

⁷ N̄jəi Filipu í jeaa í ni, baa fiaí icei ajə cǝ minji kaa to ka ra n̄ja ije, iyi aηa fei aa ba keeke keeke. ⁸ N̄jəi ine akāi məcə ηa iyi à ya kpe Anderee, ifəi Siməə Piεε í ni, ⁹ ama awaasū gə í wa ihē í ne p̄εe ara miu do c̄εε keeke minji. Amma n̄ju be kaa cea zamaa nlau ihē nkāma.

¹⁰ N̄jəi Jesu í ni, í jǝ aηa fei a buba. Wee inyau í ne fəfə nkpə nkpə. N̄jəi aηa fei à buba. Si inə n̄ja kukpəi ineməkə ηa iyi í to dubu miu (5.000). ¹¹ N̄jəi Jesu í so p̄εe ηa iyi í saabu Ilaađ, n̄jəi í jǝ à kpēa ine ηa iyi à waa bubau. Beεbe mǝi í ce do c̄εε ηa. Nə à je bei à bi. ¹² Iyi aηa fei à je à yo, n̄jəi Jesu í sǝ məcəe ηa í ni, í ko ije iyi í gbeu ηa ku ba gəgə ku maà ce nfe. ¹³ Nə à ko ije iyi í gbeu. Si p̄εe ara miu iyi Jesu í gba í bububu í kpēa ine ηa à j̄eu, kələ maateejii í gbe.

¹⁴ Iyi ine ηa à ye maamaake iyi Jesu í ceu n̄jəi à ni, do ntə, n̄jui í je walii iyi á na ku naa si andunyau. ¹⁵ N̄jəi ine ηa à waa bi a muu do gbugbā a coo ilaalu. Amma si bei Jesu í mà si ηa n̄jəi í nya arae n̄ju akā í nyi iri kutau ma.

* 5:25 iku ηa Kù je ine ηa iyi à ku ntə ntə ηai wa fāa. Amma ine ηa iyi dulum du ηa í jǝ à je bei iku ηai wa fāa.

Jesu wa ne si antai tenku
(Cɔ Matie 14:22-33; Maaku 6:45-52)

¹⁶ Iyi ale í le nɔi mɔcɔi Jesu nau à bɔ itii tenkuu. ¹⁷ Nɔi à lɔ akɔi inyi ku ba a kua a bɔ Kaperanumu. Nɔ à dasi kpāa à waa ne. Nɔi idū í dū nɔ wee Jesu kù to si na. ¹⁸ Nɔi fufu nla gɔ wa ce nɔ inyi wa yaya. ¹⁹ Iyi à ne zakai kilo mɛɛfa nɔi à hɔnne Jesu wa ne si antai inyi wa naa bi tu na, nɔi zigi nna í da. ²⁰ Amma Jesu í sɔ na í ni, amui, i maà jò njo ku mu ne. ²¹ Nɔi à waa bi nɔi mɔ ku lɔ inɔ akɔi inyi amma wee gba kà à to bii à waa bɔu.

Zamaau wa de Jesu

²² Iju kumáe inɛ na iyi à wa icei tenkuu be, à ye gigi iyi akɔ akāi í wa be wo. À nɔ à mà iyi Jesu kù lɔ akɔi inyi do mɔcɔe na aɔ, aɔ duusɔ nɔi à ne. ²³ Waati beɛbe, akɔi inyi gɔ na mɔ à naa hai Tiberia nɔ à to inyau. Tengi bei Lafɛe Jesu í tako í saabu Ilaaɔ í bei í na na pɛe à je. ²⁴ Iyi zamaau í ye Jesu do mɔcɔe na kama nna kù wa be, nɔi aɔ mɔ à lɔ akɔi inyi nau à bɔ ku dede na ikpa Kaperanumu.

Jesui í je ijei kuwɛe

²⁵ Nɔi inɛ nau à kua icei tenkuu do ikpa ihɔ à koo à ba Jesu be nɔ à ni, Mɛetu, waati yoomai í to wa ihɛ. ²⁶ Nɔi Jesu í je nna í ni, ntɔ ntɔ, ì waa dedem nɔi si na iyi í jò ì ba pɛe ì je ì yo na, kù je na iyi í jò ì ye ì ce maamaake gɔ na. ²⁷ I maà ti i ce icei ije iyi í ya sãmi nɔi akā, amma i ce icei ije iyi á jò i ba kuwɛe hai tã na. Nɔ ije nɔi amu Amai Amanɛi an mu nɔi, domi amui Ilaaɔ Baaba í na yiikoɛ nɔ í jò inɛ na à waa yɔɔ.

²⁸ Nɔi à beɛe à ni, mii aa ka ce ka ceò ice iyi Ilaaɔ í bi. ²⁹ Nɔi Jesu í je nna í ni, ice iyi Ilaaɔ í bi si nɔi í je i dasi amu woo beɛ naane na.

³⁰ Nɔi à beɛe à ni, maamaake yoomai aa ce ka yɔɔ ku ba ka dasie naane. Mà ice yoomai aa ce. ³¹ Nɔ à ni má, bala nwa na à je ije gɔ iyi à ya kpe mana si gbaa. À kɔ à ni í na na ije wa hai lelei Aɔ. ³² Nɔi Jesu í je nna í ni, ntɔ ntɔ ò wa n sɔ nɔi, kù je Moizii í mu nɔi ijeu wa hai lele, amma Baam nii í mu nɔi ije iyi í je ntɔu wa hai lele. ³³ Nɔ ije iyi Ilaaɔ í ya mua inɛ, nɔi í je inɛ iyi í kita wa hai lele iyi á jò amanɛ ku ba kuwɛe hai tã. ³⁴ Nɔi à sɔ à ni, mɔkɔyi, mu nwa dimii ijeu be do aɔ fei.

³⁵ Nɔi Jesu í sɔ na í ni, amui ò je ijei kuwɛe. Inɛ iyi í naa bi tom, ari kaa kpa lafɛe má pai, nɔ inɛ iyi í dasim naane, agbe kaa kpa má pai. ³⁶ N tako ò sɔ ne wo ò ni, ì waa yem na, amma i kù dasi naane na. ³⁷ Inɛ na iyi Baaba í nam fei aa naa bi tom, nɔ inɛ iyi í naa bi tom baa bii beirei n kaa n nyɔ angule. ³⁸ N kita wai hai lelei Aɔ n na n ceò idɔbii inɛ iyi í bem wa, kù je idɔbii amu takam. ³⁹ Idɔbii inɛ iyi í bem wa wee. Inɛ na iyi í nam, n maà n jò baa inɛ akā nna ku ce nfe amma n jì aɔ fei hai si bale si aɔi ankāanyi. ⁴⁰ Idɔbii Baam nii í je inɛ iyi í ye amu Ama nɔ í dasim naane fei ku ne kuwɛe hai tã, an nɔ n jì lafɛe hai si bale si aɔi ankāanyi.

⁴¹ Nɔi Zuifu nau à waa gbagba sie na iyi í jò í ni nɔi í je ije iyi í kita wa hai lelei Aɔ. ⁴² Nɔi à ni, í jò Jesu amai Zozefuu mbe mɛe. À mà iyeò baaɛ. Beirei í ce í ni nɔi í naa hai lele.

⁴³ Nɔi Jesu í sɔ na í ni, i maà ti i maà gbagba na irim beɛbe na. ⁴⁴ Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku naa bi tom bii kù je Baaba iyi í bem wai í fa lafɛe wa. Nɔ inɛ nɔi an jò ku jì hai si bale si aɔi ankāanyi. ⁴⁵ Inɛ akāi walii nau í kɔ í ni, Ilaaɔ takaei á na ku kɔ inɛ fei si cio. Nɔ beɛbei inɛ iyi í gbɔ ideɛ Baaba fei nɔ í jirima cioe lafɛe á naa bi tom. ⁴⁶ Inɛ kama kù ye Ilaaɔ Baaba do iju, í gbe amu iyi ò naa hai bi tɛu. ⁴⁷ Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í dasim naane fei í ne kuwɛe hai tã. ⁴⁸ Amui ò je ijei kuwɛe. ⁴⁹ Bala nɔi na à je mana si gbaa amma kù ganji a ku. ⁵⁰ Amma amu ije gɔi ò wa n fãa iyi í naa hai lele, iyi bii amanɛ í je kaa ku. ⁵¹ Amui ò je ijei kuwɛe. Hai lelei ò kita wa. Nɔ inɛ iyi í ba ijeu í je fei í ne kuwɛe hai tã. Ijeu í je aram. An náai ku ba inɛ na a ma wɛeò.

⁵² Iyi Jesu í fɔ beɛbe nɔi Zuifu na à ce si kakɔ jiiida à waa ni, beirei nɔi á ce ku na wa inai araɛ ka nɔ.

⁵³ Nɔi Jesu í sɔ na má í ni, ntɔ ntɔ ò wa n sɔ nɔi, bii i kù nɔ inai arai amu Amai Amanɛ walakɔ i kù mɔ njem i kù ne kuwɛe na. ⁵⁴ Inɛ iyi í nɔ inai aram nɔ í mɔ njem í ne kuwɛe hai tã, nɔ an jũu hai si bale si aɔi ankāanyi, ⁵⁵ domi inai aram nii í je ije alala nɔ njem mɔi í je inyi alala. ⁵⁶ Inɛ iyi í nɔ inai aram nɔ í mɔ njem awaò aa ka ne anu akā ka ma wɛeò. ⁵⁷ Baabai í bem wa. Nɔi í ne kuwɛe nɔ na iriei amu mɔ ò weɛ. Beɛbe mɔi inɛ iyi í nɔm,

lafɛɛ í nɛ kuwɛɛ na irim. ⁵⁸ Ijɛ iyi í kita wa hai lelei ñ wa n fãa. Inɛ nɲu kù jɛ bei ijɛ iyi bala nɲɛ ɲa à jɛ nɔ kù ganji à kuu. Inɛ iyi wa jɛ dimii ijɛu ihɛ á maa wɛɛi hee do ajɔ fei.

⁵⁹ Ideu bei Jesu í kɔ inɛ ɲa si ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔɔ Kaperanumu.

Idei kuwɛɛ hai tã

⁶⁰ Iyi mɔcɔi Jesu ɲau à gbɔ ideu ɲɔi nkɔɔ ɲɲa í ni, ideu ihɛ í lele. Yooi á nɔɔ.

⁶¹ Nɔ Jesu í mà iyi à wasi ku gbagba na ideu, ɲɔi í bee ɲa í ni, ideui í jɛ nɲɛ bi ku koosɛɛ? ⁶² Debei, beirei aa ni ɲa bii ì yɛ amu Amai Amanɛ ñ wa n bɔ lele ɲa bii ñ tako ñ wa wo. ⁶³ Hundei í ya mua inɛ kuwɛɛ, gbugbãi amanɛ kù jɛ nkãma. Nɔ ide iyi ñ sɔ ɲɛu wee hundei, nɔ nɲui í jɛ kuwɛɛ. ⁶⁴ Amma si inɔ nɲɛ inɛ gɔ ɲa a kù dasi naanɛ. Jesu í fɔ bɛɛbei si na iyi í jɔ í mà hai sintɛɛ inɛ ɲa iyi a kaa dasi nɲu naanɛ do inɛ iyi á na ku zamba nɲu. ⁶⁵ Nɔ í ni má, na iyi ihɛi í jɔ ñ sɔ ɲɛ wo ñ ni inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á naa bi tom bii kù jɛ Ilaaɔ Baabai í jɔ lafɛɛ í naa.

⁶⁶ Nɔi hai waati bɛɛbɛ mɔcɔ nkɔɔɛ ɲau à fa ara ɲɲa do anyi a ci ya tooɛ má. ⁶⁷ Na ɲɔi í jɔ Jesu í bee mɔcɔ maateejie ɲau í ni, inɛ mɔ ni, i kù waa nɛ ɲai? ⁶⁸ Nɔi Simɔɔ Pɛɛ í jɛaa í ni, Lafɛɛ, bi yooi aa ka bɔ má. Awɔi ñ nɛ idei kuwɛɛ hai tã. ⁶⁹ Awa à dasi naanɛ nɔ à mà kam kam iyi awɔi ñ jɛ Inɛ Kumá iyi í naa hai bi Ilaaɔ. ⁷⁰ Nɔi Jesu í bee ɲa í ni, kù jɛ amui ñ cica inɛ maatejiu ba. Do nɲu fei inɛ akã nɲɛ í jɛ inɛi Seetam. ⁷¹ Waato idei Zudasi amai Simɔɔ Isikariotii wa fãa, si na iyi í jɔ baa do iyi í wa si inɔi mɔcɔ maateji ɲau fei, nɲui á zambɛɛ.

7

Ifɔi Jesu ɲa a kù dasi naanɛ

¹ Si anyii nɲu, Jesu wa dabii si ilei Galilee. Kù bi ku bɔ ikpa ilei Zudee domi Zuifu ɲau à waa dɛ ku kpaa. ² Nɔ wee jingauu Zuifu ɲa iyi à ya kɔɛ jingauu Ilei acɔ í maai wa. ³ Nɔi ifɔi Jesu ɲa à sɔɔ à ni, nɛ hai ihɛ i bɔ Zudee ku ba mɔcɔɛ ɲa iyi à wa ikpa bɛ a yɛ icɛ iyi ñ waa ce, ⁴ domi bii amanɛ í bi a mà nɲu bantumaa kaa máa ce ngɔgɔ si asii. Bii ñ waa ce dimii icɛ bɛɛbɛ, í gbe í nyisi inɛ ɲa araɛ. ⁵ À waa fɔ bɛɛbei si na iyi í jɔ baa aɲa taka ɲɲa a kù dasi naanɛ. ⁶ Nɔi Jesu í sɔ ɲa í ni, waatim kù to wa titã, amma inɛ waatiu fei í sɔa nɲɛi.

⁷ Inɛi andunya ɲa a kaa yɔkɔ a cé ɲɛ, amma à cé amu domi ñ ya n ni kookoosu ɲɲa kù sɔa.

⁸ Inɛ i bɔ jingauu, amma amu n kù wa n koo titã, si na iyi í jɔ waatim kù to wa. ⁹ Iyi í sɔ ɲa ideu í tã nɔ í gbe ilei Galilee bɛ.

Jesu í bɔ jingau

¹⁰ Iyi ifɔi Jesu ɲa à bɔ jingauu ɲɔi nɲu mɔ í dede í koo do asii, kù bi a yɔɔ si bantumaa.

¹¹ Nɔi Zuifu ɲau à wasi ku dɛdɛɛ si waatii jingauu à waa ni, iwoi í wa.

¹² Nɔi si zamaau inɛ ɲa à wasi ku fɔ ideɛ do gundu. Inɛ gɔ ɲa à waa ni, inɛ jiidai. Nɔ inɛ gɔ ɲa mɔ à waa ni, iboi, wa dɔ ijui inɛ ɲai.

¹³ Amma kãma ɲɲa ci ya fɔ ideɛ do wɔɔkɔ domi à waa ce nɲoi inɛ ngbo ɲau.

¹⁴ Iyi inɛ ɲa à jɛ jingauu à to anini ɲɔi Jesu í koo í lɔ bantumai kpasɛi Ilaaɔ bɛ wa kɔ inɛ ɲa si cio. ¹⁵ Nɔi Zuifu ɲau à biti nɔ à wasi ku ni, beirei inɛ iyi kù bɔ cio í ce í mà kukɔi idei Ilaaɔ bɛ ihɛ.

¹⁶ Nɔi Jesu í jɛ ɲɲa í ni, ciom kù jɛ hai si idɔm nii wa fita wa. Hai bi Ilaaɔi wa naa, nɲu iyi í bɛm wa. ¹⁷ Inɛ iyi í bi nɲu ku ce idɔɔbii Ilaaɔ, lafɛɛ á mà bii ciom hai bi Ilaaɔi wa naa, walakɔ bii í jɛ ti amu takam nii. ¹⁸ Inɛ iyi wa fɔ ide do yiikoi irii araɛ bɛɛɛi nɲu takaɛi wa dɛ. Amma inɛ iyi wa dɛ bɛɛɛi inɛ iyi í bɔɔ wa, lafɛɛ ntɔi í ya fɔ, ibo kãma ci ya wa sie. ¹⁹ Moizii í na ɲɛ wooda, mà irei. Amma do nɲu fei, kãma nɲɛ kù waa jirima woodau. To, na mii í ce ñ waa dɛ ku kpam ɲa. ²⁰ Nɔi zamaau í jɛaa í ni, ñ nɛ inɛi inɔkoi ba. Yooi wa dɛ ku kpaaɛ.

²¹ Jesu í jɛ ɲɲa í ni, maamaake akãi ñ ce si ajɔi kusɔmi nɔ inɛ fei í biti. ²² Amma i lasabu ɲa. Moizii í na ɲɛ woodai bango ku dasi. Nɲui í jɔ baa bii í jɛ ajɔi kusɔmii ñ ya maa dasi ama nɲɛ ɲa bango ɲa. Nɔ mɔm idei bango ku dasiu kù jɛ hai bi Moizii wa naa, hai bi bala nɲɛ ɲai. ²³ Debei, bii ñ waa dasi ama nɲɛ ɲa bango si ajɔi kusɔmiu ku ba i maà bejɛ woodai Moizi ɲa, na mii í ce ñ ya maa mum do idɔkɔ ɲa waati iyi ñ faaba inɛ gɔ mam mam si ajɔi kusɔmiu. ²⁴ I maà ya kiiti ngɔgɔ si bei ñ waa yɔɔ do iju nɲu akã ɲa, amma i ce kiitiu dee dee ɲa.

Jesu í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ í cicau?

²⁵ Nɔi inɛi Zeruzalɛmu gɔ ɲa, iyi à gbɔ Jesu í fɔ bɛɛbɛ à waa ni, kù jɛ inɛu ihɛi à waa dɛ

ku kpau ya. ²⁶ Nɔ wee wa fɔ ide si bantuma nɔ inɛ gɔ kù ni ide gɔ mɛɛ. Mà inɛ ngbo nwa ɲa à mà bebei iyi nɲui í je inɛ iyi Ilaaɔ́ í cicau do ntɔ de. ²⁷ Amma bii í je inɛ iyi Ilaaɔ́ í cicau wa naa inɛ gɔ kaa mà hai bii á naaò wa, nɔ wee awa à mà hai bii inɛɛu ihɛ́ í naa.

²⁸ Si bei Jesu wa kɔ ɲa si cio bantumai kpasɛ́i Ilaaɔ́ be í la wa ni, ì waa tamaa bei ì mà m ɲai, ì nɔ ì mà hai bii ñ wa n naa ɲa. Do nɲu fei, n kù naa do yiikoí aram, amma ilu ntɔi iyi inɛ i kù mà, nɲui í bɛm wa. ²⁹ Amu ñ màa, domi hai bi tɛi ñ wa n naa, nɲu mɔi í nɔ í bɛm wa.

³⁰ Nɔi à waa de ku muu, amma inɛ gɔ kù lesie awɔ domi waatiɛ kù to wa titã. ³¹ Si zamaau inɛ nkpɔ́ í dasie naane ɲɔi à ni, bii inɛ ihɛ́ kù je inɛ iyi Ilaaɔ́ í cicau, inɛ mmu iyi á na ku naa á yɔkɔ ku ce maamaake ɲa ku re bei inɛɛu ihɛ́ wa ce?

À be woo degbe kpasɛ́i Ilaaɔ́ ɲa a koo a mu Jesu

³² Farisi ɲau à gbɔ bei inɛ ɲau à waa fɔ ideí Jesu do gundu. Na nɲu, inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲa do Farisi ɲa à be woo degbe kpasɛ́i Ilaaɔ́ ɲa a koo a muu wa. ³³ Nɔi Jesu í sɔ́ ɲa í ni, waati keekei í gbe iyi an weɛ do inɛ. Si anyie an nyi bi inɛ iyi í bɛm wa. ³⁴ Aa na i maa dɛdɛɛm ɲa amma i kaa yɛm ɲa, domi i kaa yɔkɔ i bɔ bii an wa ɲa.

³⁵ Nɔi Zuifu ɲau à bee nɲe ide à waa ni, iwoi á bɔ iyi a kaa ka yɔɔ. Mà bi inɛ nwa ɲa iyi à fangaa si ilei dimi mmu ɲauí á bɔ ya. Á koo kɔ dimi mmu ɲau si cioi? ³⁶ Yoomai í je yaasei ide iyi í fɔu be si bei í ni aa ka de nɲu amma a kaa ka ye nɲu, domi bii nɲu á wa a kaa ka yɔkɔ ka bɔ be.

Inyii kuwɛɛ

³⁷ Ajɔi ankãanyii jingauí í ya nɛ beɛɛɛ ku re. Ajɔ nɲuu, ɲɔi Jesu í dede í leekí wa fɔ ide hee lele wa ni, inɛ iyi agbe wa kpa ku naa ku mɔ inyi bi tom. ³⁸ Inɛ iyi í dasim naane fei inyii kuwɛɛ á cã si idɔi lafɛɛ. Bebei kukɔi ideí Ilaaɔ́ í ni.

³⁹ Wee ideí Hundei Ilaaɔ́i Jesu wa fãa. Inɛ iyi í dasi Jesu naane fei á ba Hundeu. Amma waati iyi wa fɔ beɛbeu Ilaaɔ́ kù na Hundee titã si na iyi í jɔ́ Jesu kù nyisi amboeɛ waati beɛbe.

Inɛ ɲa à waa kpɛ́ nɲe na irii Jesu

⁴⁰ Inɛ gɔ ɲa si inɔi zamaau, iyi à gbɔ ideu ɲɔi à ni, inɛɛu ihɛ́ walii nlaui ntɔ ntɔ. ⁴¹ Inɛ gɔ ɲa mɔ à ni, inɛ iyi Ilaaɔ́ í cicauí. Amma inɛ gɔ ɲa à ni, beirei inɛ iyi Ilaaɔ́ í cicau á ce ku naa hai ilei Galilee. ⁴² Kukɔi ideí Ilaaɔ́ kù ni inɛ iyi Ilaaɔ́ í cicau á fita wai hai si dimii Davidi? Hai Betelehemu ilui Davidi takae si á naa? ⁴³ Nɔ inɛ ɲau à waa kpɛ́ nɲe na irie. ⁴⁴ Inɛ gɔ ɲa à bi a muu, amma inɛ kãma kù lesie awɔ.

Naane hai dasii inɛ ngboi Zuifu ɲa

⁴⁵ Nɔi woo degbe kpasɛ́i Ilaaɔ́ ɲau à nyi bi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲa do Farisi ɲau. Nɔi à bee ɲa à ni, na mii í ce i kù mu Jesuu wa ɲa. ⁴⁶ Nɔi woo degbe kpasɛ́i Ilaaɔ́ ɲau à je à ni, inɛ kãma kù weɛ iyi í fɔ ide bei inɛɛu be. ⁴⁷ Nɔi Farisi ɲau à bee ɲa à waa ni, to, inɛ mɔ ì jɔ́ inɛɛu í dɛ́ iju nɲe ɲa ya. ⁴⁸ Ì gbɔ bii inɛ ngbo gɔ walakɔ Farisi ɲau baa inɛ akã ɲa í dasie naane ɲai? ⁴⁹ Amma zamaau kù mà woodai Moizi. Ilaaɔ́ kù ceekpe ɲa.

⁵⁰ Amma si inɔi Farisi ɲau inɛ gɔ í wa be à ya kpoo Nikodemu. Nɲui í bɔ bi Jesu idũu wo. Iyi í gbɔ à waa fɔ beɛbe ɲɔi í bee ɲa í ni, ⁵¹ wooda nwa í yɔɔda nwa ka ye taalei amanɛ hai a kù gbɔ idee nɔ a kù mà mii iyi í ce? ⁵² Nɔi à beɛɛ à ni, asee awɔ takae mɔ inɛi Galileei? Cɔ si kukɔi ideí Ilaaɔ́ sãa sãa, i kaa ye walii gɔ iyi í fita wa hai Galilee. [⁵³ Nɔ inɛ fei í nɛ kpasɛ́ɛ.

8

Inaabo iyi í ce sakara

¹ Nɔi Jesu í bɔ geete iyi à ya kpe Olivie. ² Amma iju kumáɛ daadaakɔ́ í sinda í bɔ bantumai kpasɛ́i Ilaaɔ́ nɔ inɛ fei wa bɔ bi tɛɛ, nɔ í buba í lɔsi cio ku kɔ ɲa si. ³ Nɔi woo kɔ inɛ ɲa si wooda ɲa do Farisi ɲa à naaò inaabo gɔ wa bi tɛɛ iyi à muu si sakara ku ce. Nɔi à leekíɛ si aninii zamaau. ⁴ Nɔ à sɔ́ Jesu à ni, Mɛɛtu, à mu abou ihɛ́ si sakara ku ce. ⁵ Wee Moizi í fɔ si woodaɛ í ni dimii inaabo be ihɛ́ ka taa kuta ka kpa. To, awɔ mɔ, beirei ì yɔɔ.

⁶ À fɔ beɛbei ku ba a cɔ laakaɛ nɔ a ye taaleɛ. Amma Jesu í kɔmba iri ile wa kɔ si ile do amaawɔ. ⁷ Nɔi à beɛɛ à mantee nɔ í dede í tɛ́ í sɔ́ ɲa í ni, inɛ iyi kù ce dulum si inɔ nɲe ku tako ku ta abou kuta.

8 Nɔ́ í kɔ́mba má wa kɔ́ si ile. 9 Iyi à gbɔ́ bɛɛbɛ ɲɔ́i à fita akā́ akā́ hai inɛ ngbo ɲau hee ku bɔ́ si inɛi ankā́anyi ɲau. Í gbe Jesu ɲɲu akā́ do abou si wajue. 10 Ɖɔ́i Jesu í dede í te má nɔ́ í beɛɛ í ni, abooyi, iwoi à wa. Inɛ gɔ́ kù gbe ihɛ́ iyi wa ye taaleɛ má? 11 Ɖɔ́i abou í ni, mɔ́kɔ́oyi, baa akā́ ɲɲa kù wa ihɛ́ má. Jesu í ni, amu takam mɔ́ n kaa n ye taaleɛ. Nɛɛ, amma maà ce dulum má.]

Jesui í je inya kumáí andunya

12 Si anyii ɲɲu, Jesu í ba inɛ ɲa ide ku fɔ́ má í ni, amui ɲè je inya kumáí andunya. Inɛ iyi wa toom á nɛ inya kumáí iyi á jò inɛ ku ba kuwɛɛ, kaa maa nɛ si ilu kuku. 13 Ɖɔ́i Farisi ɲau à sɔ́ɔ́ à ni, nsei ì waa jea araɛ sɛɛda. Sɛɛda kù je ntɔ́.

14 Ɖɔ́i Jesu í je ɲɲa í ni, baa bii ɲè wa n jea aram sɛɛda, ide ɲa iyi ɲè wa n fɔ́u fei ntɔ́i, domi ɲè mà hai bii ɲè naa ɲè nɔ́ ɲè mà bii ɲè wa n bɔ́. Amma inɛ i kù mà hai bii ɲè naa hee má je bii ɲè wa n bɔ́. 15 Inɛ ì ya maa ce kiiti ɲai bei amanɛ ɲa à ya ce, amu n ci ya n kiiti inɛ káma. 16 Amma baa bii í je ɲè wa n kiiti inɛ ɲa, kiitim í sɛ́a domi amu akā́ si an kiiti ɲa, Baaba iyi í bɛm wa í wɛɛ do amu. 17 À kɔ́ɔ́ si tiai wooda ɲɛ à ni sɛɛdai amanɛ minjii í je ntɔ́. 18 Ɖè wa n jea aram sɛɛda nɔ́ Baaba, iyi í bɛm wa, ɲɲu mɔ́ wa jea inɛ ɲa sɛɛdam.

19 Ɖɔ́i à beɛɛ à ni, iwoi Baaeu í wa. Ɖɔ́i Jesu í je ɲɲa í ni, i kù mà amu takam ɲa mɔ́m hee má je Baam. Bii í je ì mà m ɲa wo aa mà Baam nɔ́u ɲa.

20 Ideu bei Jesu í fɔ́ waati iyi wa kɔ́ inɛ ɲa si cio bantumai kpasɛ́i Ilaaɔ́ bii à ya jile fiaí kɔ́letiu. Nɔ́ inɛ gɔ́ kù lesiɛ awɔ́ si na iyi í jò waatiɛ kù to wa titá.

A kaa yɔ́kɔ́ a bɔ́ bii Jesu wa bɔ́

21 Ɖɔ́i Jesu í sɔ́ ɲa má í ni, an nɛ nɔ́ aa na i dɛdɛɛm ɲa, amma aa ku ɲai si dulum du ɲɛ. I kaa yɔ́kɔ́ i bɔ́ bii ɲè wa n bɔ́ ɲa. 22 Si bei í ni bii ɲɲu wa bɔ́ a kaa yɔ́kɔ́ a bɔ́ be ɲɲui í jò Zuifu ɲau à bee ɲɛ à waa ni, debei á kpa araɛi? 23 Nɔ́ Jesu í ni, hai ile ihɛ́i inɛ ì naa ɲa, amma amu hai lelei ɲè naa. Inɛ inɛi andunya ɲai, amma amu n kù je inɛi andunya. 24 Na ɲɔ́i í ce ɲè ni aa ku si dulum du ɲɛ ɲa. Ntɔ́ ntɔ́, bii i kù dasi naane ɲa iyi amui ɲè je inɛ iyi Ilaaɔ́ í cicau aa ku si dulum du ɲɛ ɲai. 25 Ɖɔ́i à beɛɛ à ni, awɔ́i yoo. Ɖɔ́i Jesu í je ɲɲa í ni,

ɲè sɔ́ ɲɛ tã hai sinteɛ. 26 Ide iyi ɲè nɛ ku fɔ́ na iri ɲɛ n yeò taale ɲɛ í kpɔ́. Amma inɛ iyi í bɛm wa ilu ntɔ́i, nɔ́ ide iyi ɲè gbɔ́ hai bi tɛɛ, ɲɲui ɲè wa n sisia inɛ ɲa titá.

27 Amma waati iyi Jesu wa fɔ́ bɛɛbɛ a kù mà hee mà idei Ilaaɔ́ Baabai wa sɔ́ ɲa. 28 Ɖɔ́i Jesu í ni, ajɔ́ iyi aa so Amai Amanɛ i kɔ́aɛ lele ɲa, ajɔ́ ɲɲui aa mà ɲa iyi amui ɲè je inɛ iyi Ilaaɔ́ í cica. Nɔ́ ajɔ́ ɲɲui aa mà ɲa má iyi n kù wa n ce ngɔ́gɔ́ do aram. Ide iyi Baaba í sɔ́m ɲɲu akā́i ɲè wa n sɔ́ inɛ mɔ́. 29 Ɖɲu iyi í bɛm wa í wɛɛ do amu. Kù jòm amu akā́ domi waati káma fei iyi á dɔ́a sii ɲè ya n ce. 30 Iyi Jesu í fɔ́ bɛɛbɛ inɛ nkɔ́i í dasiɛ naane.

Aru ɲa do inɛ ɲa iyi à nɛ ara ɲɲa

31 Ɖɔ́i Jesu í sɔ́ Zuifu ɲa iyi à dasiɛ naane í ni, bii ì waa jirima idem ɲa ì je mɔ́cɔ́m ɲai ntɔ́ ntɔ́. 32 Aa mà ntɔ́ ɲa nɔ́ ntɔ́u á jò ì nɛ ara ɲɲɛ.

33 Ɖɔ́i à jeaa à ni, awau tɔ́kui Aburahamu ɲai a kù nɔ́ a kù je arui inɛ gɔ́ ajɔ́ káma. Beirei í ce ì waa sɔ́ wa ì ni aa ka nɛ ara nwa. 34 Ɖɔ́i Jesu í je ɲɲa í ni, ntɔ́ ntɔ́ ɲè wa n sɔ́ ɲɛi, inɛ iyi í ya ce dulum fei arui dulum nii í je. 35 Aru ci ya nɔ́ ku wa kpasɛ́i lafɛɛ do ajɔ́ fei, ama à bíi í ya wa be do ajɔ́ fei. 36 Na ɲɔ́i í ce, bii amu Amai Ilaaɔ́ ɲè jò ì nɛ araɛ, aa nɛ araɛi ntɔ́ ntɔ́. 37 Ɖè mà iyi inɛu tɔ́kui Aburahamu ɲai. Amma ì waa dɛ ku kpam ɲa si na iyi í jò ì ci ya jò idem ku buba si idɔ́ ɲɛ. 38 Mii iyi ɲè ye bi Baam ɲɲui ɲè wa n sɔ́ ɲɛ, bɛɛbei inɛ mɔ́ ì waa ce mii iyi baa ɲɲɛ í sɔ́ ɲɛ.

39 Ɖɔ́i à jeaa à ni, Aburahamui í je baa nwa. Ɖɔ́i Jesu í je ɲɲa í ni, bii í je inɛu amai Aburahamu ɲai ntɔ́ ntɔ́, mii iyi Aburahamu í ce ɲɲui aa ya ce ɲa wo. 40 Amma wee nsei í ya maa dɛ ku kpam ɲai, amu iyi ɲè wa n sɔ́ ɲɛ ide ntɔ́ iyi ɲè gbɔ́ hai bi Ilaaɔ́. Aburahamu kù nɔ́ kù ce dimiɛ ajɔ́ káma. 41 Do ɲɲu fei, ɲè wa n sɔ́ ɲɛi, kookoosu ɲa iyi baa ɲɲɛ í ya ce ɲɲui inɛ mɔ́ ì waa ce.

Ɖɔ́i à jeaa à ni, awa a kù je seege ɲa. Ilaaɔ́ ɲɲu akā́i í je baa nwa. 42 Ɖɔ́i Jesu í sɔ́ ɲa í ni, bii í je Ilaaɔ́i í je baa ɲɲɛ aa bim ɲa, domi hai bi Ilaaɔ́i ɲè fita wa ɲè naa ihɛ́. N kù naa do aram, ɲɲui í bɛm wa. 43 Na mii í ce ì ci ya gbɔ́ yaasei idem ɲa. I ci ya gbɔ́ yaaseɛ ɲai si na iyi í jò ì kaa yɔ́kɔ́ ɲa. 44 Seetam nii í je baa ɲɲɛ, nɔ́ ì waa bi ì ce idɔ́bii baa ɲɲɛu. Hai sinte woo kpa inɛi. Kù waa leeká si kpāai ntɔ́ domi

ntɔ kù wa siɛ. Bii wa sɔ ibo, í ya maa fɔi bei nɲu takæ í ye domi ilu iboi, nɔ baai ilu ibo feii. ⁴⁵ Amma si na iyi í jò amu n̄ ya n s̄ɔ n̄e ntɔ, nɲui í jò i kù waa dasim naane n̄a. ⁴⁶ Yoo nɲei á yɔkɔ ku ni nɲu í ye n̄ ce dulum. Kù wɛɛ. Debei, na mii í ce í ci ya dasim naane n̄a bii n̄ wa n s̄ɔ n̄e ntɔ. ⁴⁷ Ine iyi í je ti Ilaaɔ nɲui í ya gbɔ ideɪ Ilaaɔ. Si bei in̄e i kù je tɛɛ n̄a nɲui í jò i ci ya gbɔ ideɛ n̄a.

Jesu do Aburhamu

⁴⁸ N̄oi Zuifu n̄au à s̄ɔ Jesu à ni, debei awa à n̄e ntɔ si bei à ni awɔu in̄ei Samarii, nɔ ì n̄e in̄ei in̄ɔko. ⁴⁹ N̄oi Jesu í je n̄n̄a í ni, n kù n̄e in̄ei in̄ɔko. Baam nii n̄ wa n saalu, amma in̄e i kù waa saalum n̄a. ⁵⁰ N kù wa n de beɛrei aram. Ine gɔi wa dɛdɛ beɛrem, nɲui í n̄o í je woo kiiti. ⁵¹ Ntɔ ntɔ n̄ wa n s̄ɔ n̄ei, in̄e iyi wa jirima idem lafɛɛ kaa ku pai.

⁵² N̄oi Zuifu n̄au à s̄ɔ à ni, bebei à mà iyi ntɔ ntɔ ì n̄e in̄ei in̄ɔkoi, domi Aburhamu í ku nɔ walii n̄au mɔ à ku, nɔ awɔ ì ni in̄e iyi wa jirima ideɛ kaa ku pai. ⁵³ Bala nwa Aburhamu í ku. Mà ì tamaa awɔ ì la ì rooi? Nɔ walii n̄au mɔ à ku. To, yooi awɔ ì waa tamaa ì je.

⁵⁴ N̄oi Jesu í je n̄n̄a í ni, bii amui n̄ wa n de beɛrei aram, beɛre ngbei. Ine iyi wa de beɛrem nɲui í je Baam, in̄e iyi in̄e ì ni í je Aɔ Lafɛɛ n̄n̄e. ⁵⁵ Do nɲu fei, i kù màa n̄a, amma amu n̄ màa. Bii n̄ ni n kù màa, n̄ je ilu iboi bei in̄e mɔ. Amma amu n̄ màa nɔ n̄ wa n jirima ideɛ. ⁵⁶ Aburhamu, bala n̄n̄e, í wɛɛò in̄o didɔ nla nla si bei á na ku ye kunaam. Í n̄o í yɔɔ. Iyi í yɔɔ n̄o in̄e í d̄ɔ. ⁵⁷ N̄oi Zuifu n̄au à s̄ɔ à ni, i kù to ad̄ɔ ciitaa titã, nɔ beirei ì ce ì ye Aburhamu. ⁵⁸ N̄oi Jesu í ni, ntɔ ntɔ n̄ wa n s̄ɔ n̄e, n̄ wɛɛ mɔm wo hai waati iyi a kù bí Aburhamu. ⁵⁹ N̄oi à tasi kuta à waa bi a taa, amma Jesu í manji í fita hai kpasɛi Ilaaɔu í n̄e.

9

Jesu í jò in̄e gɔ iyi à bí fɛɛju í ye ilu

¹ Iyi Jesu wa n̄e n̄oi í ye in̄e gɔ iyi à bí fɛɛju. ² Nɔ mɔcɔɛ n̄a à beɛɛ à ni, Mɛɛtu, na mii í ce à bí in̄eɛu ih̄ɛ fɛɛju. Na irii dulum dɛɛi de, mà na irii dulum dii iyeò baɛɛ n̄ai.

³ N̄oi Jesu í je n̄n̄a í ni, kù je na iyi í jò í ce dulum, kù n̄o kù je na iyi í jò iyeò baɛɛ n̄a à ce dulum. Í fɛɛjuɛ dei ku ba a ye yaase bei Ilaaɔ

wa ce ice siɛ. ⁴ Dasã kù n̄e bei aa ka ce iyi a kù ce icei in̄e iyi í bɛm wa. Idũ í maai wa si bii in̄e gɔ kaa yɔkɔ ku ce ice. ⁵ Waati iyi n̄ wa si andunya fei amui n̄ je in̄ya kumái andunya. ⁶ Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tã n̄oi í tu antɔ í takie do s̄aa í daa fɛɛjuu si ijue. ⁷ N̄oi í s̄ɔ à ni, koo wɛɛju si inyii fatamai Siloe. (Yaaseɪ iriu bei í je ku bɛ.) N̄oi fɛɛjuu í koo í wɛɛju nɔ í baa wa ye ilu bebei.

⁸ Kpaasie n̄a do in̄e n̄a iyi à yɔɔ í ya maa bara wo à ni, kù je mɔkɔ iyi í ya buba ku maa barau mbe ya. ⁹ Ine gɔ n̄a à ni, nɲui. Ine gɔ n̄a mɔ à ni, kù je nɲu, à jɔ n̄ei. N̄oi in̄eɛu takæ í ni, amu mbe. ¹⁰ N̄oi in̄e n̄au à beɛɛ à ni, beirei í ce ijue í c̄i. ¹¹ N̄oi í s̄ɔ n̄a í ni, in̄e iyi à ya kpe Jesuu bei í tu antɔ si s̄aa í sisaam si iju n̄o í s̄m í ni n bɔ fatamai Siloe n koo n wɛɛju. N̄oi iyi n̄ koo n̄ wɛɛju gbakã n̄ ye ilu. ¹² Nɔ à beɛɛ à ni, iwoi in̄eɛu í wa. Nɔ í ni, n kù mà.

Farisi n̄a à waa bee fɛɛju iyi í ba iriu ide

¹³⁻¹⁴ Wee í ko ajɔi kus̄imii Jesu í taki s̄aa do antɔ í jò in̄eɛu í yeò iluu. N̄oi à gbã in̄eɛu à bɔðɛ bi Farisi n̄au. ¹⁵ N̄oi Farisi n̄au mɔ à beɛɛ bei í ce í yeò ilu. Nɔ í je n̄n̄a í ni, Jesui í daam s̄aa si iju í ni n koo n wɛɛju. Iyi n̄ wɛɛju nɔ n̄ ye ilu.

¹⁶ N̄oi Farisi n̄au gɔgɔ n̄a à ni, in̄e iyi í ce iceu be kù naa hai bí Ilaaɔ, domi kù waa jirima ajɔi kus̄imi. Amma in̄e gɔ n̄a mɔ à ni, beirei ilu dulum á ce ku yɔkɔ ku ce dimii maamaakeu ih̄ɛ. Nɔ kakɔó í lɔsi anini n̄n̄a.

¹⁷ N̄oi à bee fɛɛjuu má à ni, si kuyei awɔ takæ ni, beirei ì yɔɔ, awɔ iyi í jò ì ye ilu. Nɔ í ni, waliii.

¹⁸ Amma in̄e ngbo n̄au a kù dasi naane iyi in̄eɛu í je fɛɛju wo í bei wa yeò ilu n̄sei. N̄oi à koo à bee iyeò baɛɛ n̄a ¹⁹ à ni, ama n̄n̄eui ih̄ɛ? Nɔ ntɔ ntɔ do fɛɛjuu ì buu be n̄a? Nɔ beirei í ce wa ye ilu n̄sei.

²⁰ N̄oi baɛɛ n̄au à ni, à mà iyi ama nwai nɔ do fɛɛju mɔi à búu. ²¹ Amma a kù mà bei í ce wa ye ilu si n̄sei, a kù nɔ a kù mà in̄e iyi í c̄iaa ijue. Nɲu takæ í la, i beɛɛ, á s̄ɔ n̄e do araɛ. ²² À fɔ beɛbei si na iyi í jò à waa ce n̄joi in̄e ngboi Zuifu n̄au. À waa ce n̄joi n̄n̄ai si na iyi í jò à ce anu akã tã à ni in̄e iyi í jesi iyi Jesu í je in̄e iyi Ilaaɔ í cica a kaa je lafɛɛ ku naa ile bii à ya ce kutɔtɔɔ n̄n̄a má. ²³ N̄oi í ce à ni nɲu takæ í la, a beɛɛ.

24 Nɔi Farisi n̄au à kpe in̄eu má à s̄o à ni, fɔ ntɔ na Ilaaɔ. Awa à mà iyi in̄eu ilu dulum nii. 25 Nɔi í je n̄a í ni, amu de n kù mà dulum ku jei n̄e. N̄ je f̄eju wo amma nsei n̄ wa n ye ilu. Andi iyi n̄ mà mb̄e. 26 Nɔi à beee à ni, beirei do beirei í cēe. Beirei í ce í c̄i ijūe. 27 Nɔ í ni, n̄ s̄o n̄e t̄a, i kù gb̄o bei n̄ fɔ n̄ai. Beirei í ce ì waa bi i gb̄o má n̄a. Mà in̄e m̄o ì waa bi i je m̄oc̄e n̄ai de.

28 Nɔi à buu à ni, aw̄oi ì je m̄oc̄e be m̄ee. Awau m̄oc̄oi Moizi n̄ai. 29 Awa à mà iyi Ilaaɔ í ba Moizi ide ku fɔ wo, amma in̄eu be awa a kù mà hai bii í naa.

30 Nɔi in̄eu í ni, to, ide n̄̄eu bei í bitim iyi i kù mà hai bii í naa n̄a. Do n̄̄u fei, n̄̄ei í j̄ò n̄ ye ilu. 31 Awa de à mà iyi Ilaaɔ ci ya gb̄o ide i ilu dulum n̄a, í gbe in̄e n̄a iyi à waa jirim̄e n̄o à waa ce id̄ob̄ie, ide i laf̄e n̄ai í ya gb̄o. 32 Ajo k̄ama in̄e gɔ kù gb̄o bii à c̄i ijūi in̄e iyi à bí do f̄eju. 33 Bii kù je hai bi Ilaaɔi in̄eu be í naa kaa ȳok̄o ku ce nk̄ama.

34 Nɔi à s̄o à ni, si dulum nii à b̄ie mam mam. Ì t̄amaa aw̄oi aa k̄o n̄wa si cio? Nɔi à gan̄jie ku naa ile bii à ya ce kut̄ot̄o n̄a n̄a.

Hai dasi Jesu naane n̄a à yei bei f̄eju n̄a

35 Iyi Jesu í gb̄o à lele in̄eu n̄oi í koo í yoo í beee í ni, i dasi Amaí Aman̄e naane? 36 Nɔi in̄eu í ni, m̄ok̄oyi, yooi í je Amaí Aman̄e ku ba n dasīe naane. 37 Nɔi Jesu í ni, amu iyi ì waa yeu ih̄e mb̄e, amui n̄ wa n bāe ide ku fɔ. 38 Nɔ í ni, n̄ dasīe naane Laf̄e. Nɔi í gule si wajue.

39 Nɔi Jesu í ni, na irii kiitii n̄ naa si andunya ku ba f̄eju n̄a a ye ilu, n̄o in̄e n̄a m̄o iyi à waa ye ilu a f̄eju. 40 Nɔi Farisi gɔ n̄a iyi à wa beu à gb̄o ideu n̄oi à beee à ni, awa m̄o f̄eju n̄ai? 41 Nɔi Jesu í s̄o n̄a í ni, bii ì je f̄eju n̄a, i kù ne taale n̄a. Amma si bei ì ya w̄e si in̄e ì waa ye ilu n̄a, n̄̄ui í j̄ò ì wa si dulum hee nsei n̄a.

10

M̄ndai angud̄a n̄a do woo degbe

1 Jesu í ni, ntɔ ntɔ n̄ wa n s̄o n̄ei, in̄e iyi í lo aroi angud̄a n̄a n̄o kù l̄o hai and̄e, bii í koo í gū id̄i í bei í l̄ò, laf̄e ile bata ngbai. 2 Amma in̄e iyi wa l̄o hai do and̄ei aroi angud̄a n̄a, laf̄e í je woo degbe angud̄a n̄a. 3 Woo degbe arou í ya c̄iaai, n̄o angud̄a n̄a à ya gb̄o

imue. Nɔ ku kpe angud̄e n̄a do iri n̄a ak̄a ak̄a ku fitaò n̄a waduude. 4 Waati iyi í fitaò ān̄a fei waduude n̄o ku cua n̄a a maa tooe domi à mà imue. 5 A kaa je a too in̄e njoo gɔ, amma aa sa ku j̄i hai bi t̄e domi a kù mà imue.

6 Jesu í kpa n̄a m̄ondau be amma a kù gb̄o yaase.

Jesu í je woo degbe jiida

7 Nɔi Jesu í s̄o n̄a má í ni, n̄ wa n s̄o n̄ei, amui n̄ je and̄ei aroi angud̄a n̄a. 8 Baai amu baasi in̄e n̄a iyi à cuam wa fei ile bata ngba n̄ai, amma angud̄a n̄a a kù gb̄o ide n̄a. 9 Amui n̄ je and̄e. In̄e iyi í l̄o wa do bi tom fei á ba faaba. Á l̄o, á n̄o ku fita, n̄o á ba bi ku je. 10 Ile n̄e ci ya naa kaa ku ce ile n̄o ku kpa n̄o ku beje. Amma amu n̄ naai ku ba in̄e n̄a a ba kuw̄e n̄o a n̄o jiida jiida.

11 Amui n̄ je woo degbe jiida. Woo degbe jiida í ya jesi n̄̄u ku kui na irii angud̄e n̄a.

12 Amma woo ce gaan̄oma kù je woo degbe. Si bei angud̄a n̄a a kù je titee, bii i h̄onne muusu n̄la wa naa á j̄ò angud̄a n̄aui ku sa, n̄o muusu n̄lau ku mu angud̄a n̄a n̄o iyi à gbe n̄a a fangaa. 13 Á sai domi na fiaí wa ce ice, kaa ne araarei angud̄a n̄a. 14-15 Amui n̄ je woo degbe jiida. Si bei Baam í mà̄m n̄o amu m̄o n̄ mà̄a, beebe m̄oi n̄ mà angud̄am n̄a n̄o ān̄a m̄o à mà̄m, n̄o n̄ jesi n̄ ku na iri n̄a. 16 Nɔ n̄ ne angud̄a gɔ n̄a má iyi a kù wa si arou ih̄e. Kù ne bei an ce iyi n̄ kù naaò n̄a wa. Aa n̄o a gb̄o imum n̄o ān̄aò ti tako n̄aui fei a je gaa ak̄a, woo degbe m̄o ak̄a.

17 Baaba í bim si na iyi í j̄ò n̄ jesi n̄ ku. An ku n̄o an j̄i má. 18 In̄e k̄ama kaa ȳok̄o ku nya hundem. Amma amu takam nii an nyaa. N̄ ne yiiko iyi an na hundem, n̄o n̄ ne yiiko iyi an gbaaò má. Bebei Baam í dasim ku ce.

19 Iyi í f̄o beebe, n̄oi Zuifu n̄aui à nyi à kp̄e má na irii ideu. 20 In̄e gɔ n̄a à ni, í ne in̄ei in̄ōkoi. S̄umui. Na mií í ce ì waa gb̄o idee n̄a m̄om. 21 Nɔ in̄e gɔ n̄a m̄o à ni, in̄e iyi í ne in̄ei in̄ōko ci ya fɔ ide be ih̄e. In̄e iyi í ne in̄ei in̄ōko á ȳok̄o ku c̄i ijūi f̄eju n̄a?

Zuifu n̄aui à k̄osi Jesu

22 Waati í to iyi aa ce jingau gɔ Zeruzal̄emu iyi à ya ni Kpas̄ei Ilaaɔ ku teese. Waati beebe sukui t̄ut̄ui. 23 Nɔ Jesu í wa bantumai kpas̄eu wa ne ikpa ak̄a ileu iyi aa ya kpe bantumai

Salomō. ²⁴ N̄oi Zuifu ŋau à kaakoε à beeε à ni, hee waati yoomai aa j̄ò sika iyi à wεεò ku kpa iri. Bii aw̄oi ì je inε iyi Ilaađ í cicau nt̄o, s̄ò wa s̄aa s̄aa.

²⁵ N̄oi Jesu í je n̄ja í ni, ñ s̄ò ŋe t̄a, amma í kù dasim naane ŋa. Ice iyi ñ wa n ce n̄jui wa jea inε ŋa seεdam. Ñ wa n cooi do irii Baam.

²⁶ Amma í ci ya dasim naane ŋa domi í kù wa si in̄oi angud̄am ŋa. ²⁷ Angud̄am ŋa à ya gb̄o ide ku f̄am. Ñ mà ŋa n̄o à ya maa toom. ²⁸ N̄o ñ mu n̄ja kuwεε hai t̄a, a kaa ku aj̄o k̄ama, n̄o inε ḡo m̄o kaa ȳok̄o ku lakati ŋa hai si aw̄om pai. ²⁹ Baam nii í muum n̄o í la í re inε fei. Inε ḡo kù wεε iyi á ȳok̄o ku lakati ŋa hai si aw̄oi Baam. ³⁰ N̄o amu do Baam fei ak̄ai.

³¹ Iyi Zuifu ŋau à gb̄o beebe ŋoi à tasi kuta à waa bi a taa má. ³² N̄oi Jesu í s̄ò ŋa í ni, do gbugb̄ai Baam ñ ce ice j̄iida nkp̄o si waju n̄je. Na ice yoomai ì waa bi i tam kuta ŋa.

³³ N̄oi Zuifu ŋau à jeaa à ni, a kù waa bi ka tae kuta na ice j̄iida ŋau, amma si na iyi í j̄ò ì waa bu Ilaađi, domi aw̄ou aman̄ei n̄o ì waa bi i ce arae Ilaađ.

³⁴ N̄oi Jesu í ni, à k̄o ide ḡo si tiai wooda n̄je. Ideu wa f̄o idei aman̄e ŋa, í ni, in̄je aman̄e ŋa, in̄je m̄o Ilaađi. ³⁵ N̄o Jesu í s̄ò ŋa má í ni, à mà iyi kuk̄oi idei Ilaađ nt̄oi wa f̄o do aj̄o fei. To, si ideu ih̄e Ilaađ takae wa kpe inε ŋa iyi à gb̄o ideεu Ilaađ, ma irei. ³⁶ Bii beebei, beirei í ce ì ni ñ wa n bu Ilaađ ŋa si na iyi í j̄ò ñ ni amuu Am̄ai Ilaađi. N̄o amu takam m̄o Baabai í cicaam n̄o í b̄em wa si andunya. ³⁷ Bii n kù wa n ce icei Baam í mađ dasim naane ŋa. ³⁸ Amma bii ñ wa n coo, baa bii í kù dasim naane ŋa, í dasi icem naane ku ba í mà s̄aa s̄aa ŋa iyi Baaba í wa sim n̄o amu m̄o ñ wa si Baaba.

³⁹ Iyi à gb̄o beebe ŋoi à waa de kp̄aa má a ba a muu, amma Jesu í gb̄a si ŋa, ⁴⁰ n̄o í nyi icei idoi Zuud̄εε má bii Z̄aa í tako í dasi inε ŋa in̄yiu. Tenḡi bei í koo í wa, ⁴¹ n̄o inε nkp̄o í b̄o bi t̄εε. N̄oi inε ŋa à ni, Z̄aa kù ce maamaake k̄ama, amma ide iyi í f̄o si ḡamei inεεu ih̄e fei nt̄oi. ⁴² N̄o inε nkp̄o nkp̄o í dasiε naane tenḡi be.

11

Ikui Lazaa

¹ M̄ok̄o ḡo iyi à ya kpe Lazaa kù waa ne baani. Betanii í je iluε, n̄o ilui Maari do Maata m̄om be. ² Lazaau wec̄i n̄ja. Maariui

í je inaabo iyi á na ku f̄asi tulare si isei Jesu n̄o ku gb̄aa do ntoi iriε. ³ N̄oi wec̄i min̄jii Lazaa ŋau à samba si Jesu anu à ni, Laf̄εε, kpaasi j̄iidaε kù waa ne baani.

⁴ Iyi Jesu í gb̄o ideu ŋoi í ni, b̄ōou kaa kpaa, amma na irii b̄ōōeu inε ŋa aa ye amboei Ilaađ do ti amu iyi ñ je Amaε.

⁵ Wee Jesu í bi Maata do if̄oε do wec̄i n̄ja Lazaa. ⁶ Baa do iyi í gb̄o baani hai nei Lazaau, í ce aj̄o min̄ji má ilu bii í wau. ⁷ Si anyiε n̄o í s̄ò m̄oc̄oε ŋa í ni, ka nyi ilei Zudee má. ⁸ N̄oi m̄oc̄oε ŋa à ni, M̄εtu, si aj̄o min̄jiu ih̄e bei à bi a tae kuta, n̄o ì waa bi i nyi be má? ⁹ N̄oi Jesu í bee ŋa í ni, aj̄o ak̄a leεu feloi í ne. Kù je maateeji ba. Bii inε ḡo wa ne das̄a kaa koose domi wa ye inya kum̄ai andunya. ¹⁰ Amma inε iyi wa ne id̄u á koose domi inya kum̄a kù wεεa.

¹¹ Beebei Jesu í s̄ò ŋa. N̄o í f̄o má í ni, kpaasi nwa Lazaa wa s̄i njooi m̄εε, amma an koo n j̄ū. ¹² N̄oi m̄oc̄oε ŋau à s̄ō à ni, Laf̄εε, bii í je wa s̄i njooi í s̄a. Á ba iri. ¹³ Wee ikui Lazaa Jesu í f̄aa, amma aŋa à tamaa bei idei njoo alalai í f̄aa. ¹⁴ Na ŋoi í j̄ò Jesu í s̄ò ŋa do yaaseε í ni, Lazaa kù wεε. ¹⁵ Amma na iri n̄jei ñ wεεò in̄o did̄o si na iyi í j̄ò n kù wa be hee n j̄ò ku ba iri. Beebei n̄jui be á j̄ò ì dasim naane ŋa. I ne ka b̄o bi t̄εε. ¹⁶ N̄oi Tomaa iyi à ya kpe Sik̄au í s̄ò m̄oc̄oε kpaasiε ŋa í ni, to, í j̄ò ka koo ka ku do M̄εtu aj̄o.

Jesui í je kuj̄i iku ŋa n̄o n̄jui í je kuwεε

¹⁷ N̄oi Jesu do m̄oc̄oε ŋau à b̄o Betani be. Iyi à to, à koo à ba à si Lazaa t̄a hee í ce aj̄o m̄εε. ¹⁸ Wee kuj̄i Betani do Zeruzalemu kù re kilo m̄εeta. ¹⁹ N̄o hai Zeruzalemu be Zuifu nkp̄o ḡo ŋa m̄o à naa bi Maata do Maari à naa ku ce ŋa f̄o si bei wec̄i n̄ja kù wεε.

²⁰ Iyi Maata í gb̄o Jesu wa naa, ŋoi í b̄o ku koε. Amma Maari wa buba kpas̄e. ²¹ N̄oi Maata í s̄ò Jesu í ni, Laf̄εε, bii í je ì wa ih̄e wo wec̄im kaa ku. ²² Amma ñ mà baa nsei mii iyi aa t̄o Ilaađ fei á muue. ²³ N̄oi Jesu í s̄ō í ni, wec̄iε á j̄i wa má. ²⁴ N̄oi Maata í ni, nt̄oi, ñ mà iyi aj̄oi ank̄anyi iku ŋa aa j̄i hai si bale. N̄jui m̄o á j̄i aj̄o n̄jui be.

²⁵ N̄oi Jesu í s̄ō í ni, amui ñ je kuj̄i iku ŋa n̄o ñ je kuwεε. Inε iyi í dasim naane á maa wεei baa bii í ku. ²⁶ N̄o inε iyi í wεε n̄o í dasim naane kaa ku aj̄o k̄ama. Ì dasi ideu be naane? ²⁷ N̄o Maata í jeaa í ni, oo Laf̄εε, ñ dasi naane

iyi awōi ì jẹ Kirisi, Amai Ilaaḍ, iyi à ni á na ku naa si andunya.

Jesu wa kpata

²⁸ Iyi Maata í fṓ bεεβε í tā ṅṅi í koo í kpe Maari ífṓe wa í sṓṓ do gundu í ni, Mεetu í to wa, wa kpee. ²⁹ Iyi Maari í gbṓ bεεβε ṅṅi í dede do saasa í bṓ bi tεε. ³⁰ Wee Jesu kù lṓ wa inṓ ilu titā, amma í wa tengi bii Maata í kḍou. ³¹ Zuifu ṅa iyi à bṓ Maari ku ce fṓṓ kpasεε, à ye í dede í fita do saasa. ṅṅi à tooε. À tamaa wa bṓ ku kpata bi balεui.

³² ṅṅi Maari í to bii Jesu í wau. Iyi í yṓṓ ṅṅi í sεεbata si wajue í sṓṓ í ni, Lafεε, bii ì wa ihε wo wecīm kaa ku. ³³ Iyi Jesu í ye wa kpata nṓ Zuifu ṅa mṓ iyi à tooε wau à waa kpata, ideu í fṓ inṓe jiida jiida hee wa yaya. ³⁴ ṅṅi í bee ṅa í ni, iwoi ì suu ṅa. Nṓ à sṓṓ à ni, Lafεε, naa cṓ. ³⁵ ṅṅi Jesu í kpata. ³⁶ ṅṅi í jḍ Zuifu ṅau à ni, i cṓ zaka bei í buu. ³⁷ Amma gṓgṓ ṅa à ni, inεeu ihε ì jḍ fεεju ṅa à ye ilu. Kaa yṓkṓ ku ganji Lazaa ku maḍ ku wo?

Kujti Lazaa hai si bale

³⁸ ṅṅi inṓ ku fṓu í jḍ Jesu í yaya má, nṓ í bṓ bi balεu. Wee balεu si lṓmai iri kuta gṓi í wa nṓ à dī andεε do kuta nla gṓ má. ³⁹ ṅṅi Jesu í ni, i tale kutau hai be ṅa. Amma Maata wecli inε iyi í kuu í sṓṓ í ni, Lafεε, bii í wa í sāmī wa nu tā domi hai waati iyi à dasie bale í to ajṓ mεε wa nnyi. ⁴⁰ ṅṅi Jesu í beεe í ni, i jṓ ñ sṓe ñ ni bii ì dasim naane aa ye amboei Ilaaḍ mεε.

⁴¹ Si anyie ṅṅi à tale kutau hai be. Nṓ Jesu í wu iju lele í ni, Baam, ñ wa n saabue si na iyi í jḍ ì gbṓ kutṓm. ⁴² Amu takam ñ mà iyi waati kāmā fei ì ya maa gbṓ idem, amma ñ fṓ bεεbei na inε ṅa iyi à waa leekī ihε ku ba a dasi naane iyi awōi ì bεm wa. ⁴³ Iyi í fṓ bεεβε í tā ṅṅi í la hee lele í ni, Lazaa, fita wa hai be. ⁴⁴ ṅṅi í fita wa hai inṓ balεu do acṓ iyi à woḍ awṓe ṅa do isεε ṅa do irie. ṅṅi Jesu í ni, i fūu ì jḍ ku nε ṅa.

Inε ṅa à waa busi nje a ba a kpa Jesu

⁴⁵ ṅṅi Zuifu ṅa iyi à naa bi Maariu, nkpṓ ṅṅa í dasi Jesu naane iyi à ye mii iyi í ce. ⁴⁶ Amma gṓgṓ ṅa à nyi à koo à sṓ Farisi ṅau mii iyi Jesu í ce. ⁴⁷ ṅṅi inε ngboi woo weei Ilaaḍ ṅau do Farisi ṅau à tṓtṓ inε ngboi woo ce kiiti ṅau mṓ à bee nje à waa ni, beirei aa ka ce. Inεeu wee í wasi maamaake nkpṓ nkpṓ

ku ce. ⁴⁸ Bii à jḍ wa ce bεεβε wa koo inε fei á na ku dasie naane. Nṓ inei Romu ṅa aa naa a lege kpasεi Ilaaḍ, nṓ a ko dimi nwa.

⁴⁹ Amma Kaifu iyi í jε woo wee nla si adṓ ṅṅu be, í wa inṓ ṅṅa, nṓ í sṓ ṅa í ni, i kù mà nkāmā ṅa. ⁵⁰ I kù mà ṅa iyi aranfāani nwai inε akā ku ku si agbei dimi nwa ṅa? Si bεεβε dimi nwau fei kaa ce nfe má. ⁵¹ Wee, ide iyi í fṓu be, kù jε hai si lasabui ṅṅu takaei wa naa. Amma si na iyi í jḍ í jε woo wee nla si adṓ ṅṅu, na ṅṅi í jḍ í ce walii Jesu ku ku si agbei dimii Zuifu ṅa. ⁵² Kù nṓ kù jε si agbei ṅṅa akāi á ku, amma á kui ku ba kú jḍ amai Ilaaḍ ṅa iyi à wa bii fei a jε akā.

⁵³ ṅṅi í jḍ hai ajṓ ṅṅu à waa busi nje a ba a kpa Jesu. ⁵⁴ Na ṅṅi í jḍ Jesu ci ya maa dabii si inṓi Zuifu ṅau má si bantumā, amma í nε hai be í bṓ ile iyi í wa kṓkṓi gbabua gṓ si ilu gṓ iyi à ya kpe Efaraimu. ṅṅu do mṓcṓe ṅa à koo à buba ilu be.

⁵⁵ Wee jingauí Zuifu ṅa iyi à ya kpe Iku ku kua í maai wa. Nṓ hai ileeko ṅa inε nkpṓ í bṓ kuwee ku ce Zeruzalεmu ku ba a má hee jingauu ku maḍ to wa. ⁵⁶ ṅṅi à waa dεdε Jesu, nṓ à leekī bantumāi kpasεi Ilaaḍ à bee nje à waa ni, beirei ì waa lasabu ṅa. Ma kù waa naa jingauí ya. ⁵⁷ Wee inε ngboi woo weei Ilaaḍ ṅa do Farisi ṅa à na wooda à ni bii inε gṓ í mà bii Jesu í wa ku sṓ ṅṅa a koo a muu.

12

Maari í fāsi tulare si isei Jesu

(Cṓ Matie 26:6-13; Maaku 14:3-9)

¹ Si ajṓ mεεfa iyi í gbe jingauí Iku ku kuau ku bei ku to wa, ṅṅi Jesu í bṓ Betani. Bei Lazaa inε iyi Jesu í jī hai si balεu í wa. ² Ilu bei à cea Jesu ije wa je. Maata wa gbṓ ṅṅa nṓ Lazaa í wa si inṓ ṅṅa. ³ Wee Maari í nε tularei fia nkpṓ gṓ iyi à ce do ikpoi naadi alala, zakai bubui kilo. ṅṅi í koo í soo í naa í fāsi isei Jesu, nṓ í gbāa do ntoí irie. ṅṅi inunui tulareu í gba kpasεu fei.

⁴ ṅṅi inε akāi mṓcṓi Jesu ṅau iyi à ya kpe Zudasi Isikariṓti inε iyi á zambaeu í ni, ⁵ fiaí tulareu ihε á yṓkṓ ku to fiaí icεi adṓ akā. Na mii í jḍ a kù taa ka kpεa ilu are ṅa fia. ⁶ Iyi wa fṓ bεεβε kù jε wa ce araarei ilu are ṅau fa, amma si na iyi í jḍ í jε ile dei. ṅṅi í ya maa mu bṓgṓi fia ṅṅau, nṓ í ya maa ce ilei fia iyi à ya dasiu. ⁷ Amma Jesu í ni, jḍ abou

si laakaε. Amui í jilea ku ba ku fāsim a bei a sim. ⁸ Waati kāma fei aa ne ilu are ŋa si ino nŋe, amma amu i kaa nem do ajo fei ŋa.

À waa de kpāa a kpa Lazaa

⁹ Zuifu nkpɔ í gbɔ iyi Jesu í wa Betani, nɔ à bɔ be. Kù jε na Jesu nŋu akā, amma à waa bi à ye Lazaa iyi Jesu í jì hai si baleu. ¹⁰ Amma ine ngboi woo weei Ilaaɔ ŋau à waa busi nje a ba a kpa Lazaa mɔ, ¹¹ domi na iriei Zuifu nkpɔ gɔ ŋa à fita hai bi tu ŋa à dasi Jesu naane.

Jesu wa lɔ ino ilu Jeruzalemu

(Cɔ Matie 21:1-11; Maaku 11:1-11; Luku 19:28-40)

¹² Iju kumáε ŋɔi zamaa iyi í naa jingauu í gbɔ iyi Jesu wa naa Zeruzalemu. ¹³ Ŋɔi à so wuai kpakpa à waa bɔ ku koε. À dɔ anu hee lele à waa ni, à waa saabue. Aɔ Lafɛε ku weεε, awɔ iyi í waa naa do irie. Ilaaɔ ku weεε, awɔ Ilaalui Izireli *. ¹⁴ Jesu wee í ba ama gbankεε gɔ wa gũ. Bεεbei í ce si bei kukɔi ide i Ilaaɔ wa fɔ í ni,

¹⁵ I maà ce njo, ine inei Siɔɔ ŋa.

I cɔ ilaalu nŋe í gũ ama gbankεε, wa naa.

¹⁶ Ide ŋau be mɔcɔi Jesu ŋau a kù gbɔ yaaseε waati bεεbe, amma waati iyi í nyi lelei Aɔ do amboeε, à ye gigi iyi mii ŋau fei à kɔɔ si kukɔi ide i Ilaaɔ na irie, à nɔ à ceaa fei ndεε.

¹⁷ Ine ŋa iyi à wa be do Jesu ajo waati iyi í kpe Lazaa í jũu hai si baleu, aŋa fei à waa sisia ine ŋa mii iyi Jesu í ce. ¹⁸ Ŋɔi í jɔ zamaau fei í bɔ ku koε bεεbe domi à gbɔ baau maamaake iyi í ceu. ¹⁹ Na nŋu, Farisi ŋau à fɔ aŋa duusɔɔ à waa ni, i kù ye à mɔngɔ inεεu ihɛi mam mam? Wee inei andunya ŋa fei à waa tooε.

Gerεki gɔ ŋa à waa de Jesu

²⁰ Wee Gerεki gɔ ŋa à wa si ino ine ŋa iyi à naa Zeruzalemu Ilaaɔ ku gulea waatii jingauu. ²¹ Ŋɔi à bɔ bi Filipu inei Besaida si ilei Galileeu, à ni, mɔkɔɔyi, à waa bi Jesu ku ye.

²² Ŋɔi Filipu í koo í sɔ Anderee, nɔ Anderee do Filipu à koo à sɔ Jesu. ²³ Ŋɔi Jesu í sɔ ŋa í ni, awaati í to mbe bei bii ine ŋa aa ye amboei amu Amai Amanε. ²⁴ Ntɔ ntɔ n̄ wa n̄ sɔ ŋei, bii ijui iya kù cuku si ile kù ku, nŋu akāi á maa weε. Amma bii í ku á bí iju nkpɔ nkpɔ. ²⁵ Ine iyi í bi kuwεεε á na ku kuaε. Ine

mɔ iyi kù saalu kuwεεε ngɔgɔ, sɔɔlui kuwεε hai tã lafɛε wa ce. ²⁶ Ine iyi í weε na irim ku toom wa. Nɔ bii n̄ wa, bei lafɛε mɔ á wa. Bii ine gɔ í weε na irim, Baam á cea lafɛε bεεε.

Jesu wa fɔ ide i ikuε

²⁷ Ŋɔi Jesu í ni, nsei inɔm í fɔ jũda jũda. N kù mà baa beirei an fɔ. Mà n tɔɔ Baaba ku nyam si wahala iyi á bam nseiuhɛi ya. Aawo, n kaa n ce bεεbe domi na nŋui í jɔ n̄ naa. ²⁸ Baaba, jɔ irie ku ne bεεε. Iyi Jesu í fɔ bεεbe ŋɔi à gbɔ ide ku fɔ gɔ wa hai lele í ni, n̄ jɔ ì ne bεεε tã nɔ an jɔ ku kɔɔsi má. ²⁹ Iyi ine ŋa iyi à wa beu à gbɔ ide ku fɔu, ŋɔi à ni, kulai ijli. Ŋɔi ine gɔ ŋa mɔ à ni, amaleka gɔi wa baa ide ku fɔ.

³⁰ Nɔ Jesu í sɔ ŋa í ni, kù jε na irim nii à gbɔ ide ku fɔu be, amma na iri nŋei. ³¹ Nsei ajo í to wa mbe si bii Ilaaɔ á kiiti inei andunya ŋa. Bεbei aa lele Seetam ilaalui andunyau.

³² Waati iyi aa som hai ile a kɔam lele, waati bεεbei an fa ine fei wa bi tom. ³³ Si ideu be Jesu wa sisi yaase bei nŋu á kui. ³⁴ Ŋɔi zamaau í sɔɔ í ni, à gbɔ si tiai wooda nwa iyi ine iyi Ilaaɔ í cicau á maa weεi hee do ajo fei. Beirei í ce ì waa ni kù ne bei á ce iyi a kù so Amai Amanε hai ile a kɔaε lele. Yooi í jε Amai Amanεu.

³⁵ Ŋɔi Jesu í sɔ ŋa í ni, í gbe keeke iyi inya kumá kaa wa anini nŋe má. Í s̄la i ya maa ne si waati iyi ì ne inya kumá ŋa ku ba ilu kuku ku maà na ku boe ŋe, domi ine iyi wa ne si ilu kuku ci ya mà bii wa bɔ. ³⁶ Na nŋu, i dasi inya kumá naane waati iyi ì nɔ ŋa ku ba i je amai inya kumá ŋa.

Zuifu ŋa a kù dasi Jesu naane

Iyi Jesu í fɔ bεεbe í tã ŋɔi í dede hai ino nŋa í ne í koo í manji. ³⁷ Baa do iyi í ce maamaake nkpɔ fei si waju nŋa a kù dasie naane. ³⁸ Bεεbei ide iyi walii Ezai í fɔu í ce. Í ni,

Lafɛε, yooi í dasi waazo nwa naane.

Mà bi yooi Lafɛε í nyisi gbugbāε.

³⁹⁻⁴⁰ Walii Ezai í fɔ má í ni,

Ilaaɔ í fεεju ŋa,

Ku ba a maà ye ilu.

Nɔ í jɔ idɔ nŋa í le

Ku ba a maà mà do bisi nŋa.

* **12:13** à waa saabue Do feei gerεki hozanai à ya ni.

Í ce beɛbei ku ba a maà na a kpaasi idɔ nɔ nɔ nɔ ku jò a ba iri.

Nɔi í jò a kù yɔkɔ a kù dasi naane. ⁴¹ Ezai í fɔ beɛbei si na iyi í jò í ye amboei Jesu nɔ í fɔ ide na irie.

⁴² Do nɔu fei, baa ine ngboi Zuifu ɔau nkpɔ í dasi Jesu naane. Amma si bei à waa ce nɔi Farisi ɔau a kù jesi si bantuma ku ba a maà na a ganji ɔa ile bii à ya ce kutɔtɔ ɔau ku bɔ má. ⁴³ A kù waa bi a lele aɔa hai bei si na iyi í jò saabui amanɛ ɔai à bi í re ti Ilaaɔ.

Idei Jesu á ye taalei ine ɔa

⁴⁴ Nɔi Jesu í fɔ ide hee lele í ni, ine iyi í dasim naane, kù je amu akãi í dasi naane, í dasi ine iyi í bɛm wa mɔ naane. ⁴⁵ Bɛɛbe mɔi ine iyi í yɛm í ye ine iyi í bɛm wai. ⁴⁶ Amui n je inya kumá, nɔ n naai si andunya ku ba ine iyi í dasim naane fei ku maà wa si ilu kuku má. ⁴⁷ Ine iyi í gbɔ idem nɔ kù waa saalɛ, kù je amui an ye taalei lafɛɛ. Amu n naai n na n faaba inei andunya ɔa, n kù naa ku ye taale nɔa. ⁴⁸ Ine iyi í kɔsim nɔ kù gba idem, í ne mii iyi á ye taalei lafɛɛi. Ide ɔa iyi n fɔ, nɔi á ye taalei lafɛɛ si aɔi ankãanyiu. ⁴⁹ Ideui á ye taalee si na iyi í jò n kù wa n fɔ ide do yũkoi aram, amma Ilaaɔ Baaba takaei í sɔm ide ɔa iyi an fɔ. Nɔi í nɔ í bɛm wa. ⁵⁰ N mà iyi ide ɔa iyi í sɔm ɔau kuwɛɛ hai tã á je kɔkɔ nɔa. Nɔi í jò ide iyi n wa n fɔ, n wa n fɔi bei Baaba í sɔm.

13

Jesu í wiɛ isei mɔcɛ ɔa

¹ Aɔi iyi bii iju í má á je jingau Iku ku kuau í to. Nɔ Jesu í mà iyi waatii nɔu í to mbe nɔu ku ne hai andunya nɔu ku bɔ bi Baai nɔu. Hai sinte hee ku baa nsei í ne kubii ineɛ ɔa, nɔ kubi nɔa iyi í nɛu í bɔdi hee kɔɔ.

² Nɔi Jesu do mɔcɛ ɔa à waa je aɔi. Wee Seetam í tale si Zudasi Isikarioti amai Simɔu ku zambae tã. ³ Jesu takae í mà iyi Ilaaɔ Baaba í daa nɔu mii fei si awɔ, í nɔ í mà iyi nɔu í naai hai bi Ilaaɔ nɔ nɔu wa nyi be má. ⁴ Nɔi í dede hai bi ku jɛu í bɔ kumboɔe í jilɔɔ, nɔ í so aɔɔ gɔ í dɔ si kpakae. ⁵ Nɔi í bu inyi si jɛɛ wa wiɛɔ kutɛi mɔcɛ ɔa nɔ wa gbãa do aɔɔ iyi í dɔ si kpakaeu. ⁶ Iyi í to si Simɔ Piɛɛ ɔi Piɛɛ í beɛ í ni, Lafɛɛ, awɔi aa wiɛ kutɛm? ⁷ Nɔ Jesu í jɛaa í ni, i kù mà mii iyi n wa n ce nsei, amma bii í kɔsi aa na i mà.

⁸ Nɔi Piɛɛ í ni, awɔ, awɔ si aa wiɛm kutɛm pai. Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, bii n kù wiɛ kutɛɛ í kaa je inɛm má. ⁹ Nɔi Simɔ Piɛɛ í ni, debei Lafɛɛ, kù je kutɛm nɔu akãi aa wiɛ mɛɛ, wiɛ awɔm do irim fei. ¹⁰ Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, ine iyi í wɛ tã kù ne bukaatai ku wɛ má í gbe isɛɛ ɔa ku ba ku má mam mam. Inɛ ì má, amma kù je inɛ fei. ¹¹ Wee Jesu í mà ine iyi á zamba nɔu tã, ɔi í jò í ni kù je aɔa feii à má.

¹² Iyi í wiɛ kute nɔa ɔa í tã, ɔi í so kumboɔe í dasi, nɔ í nyi aɔbeɛ má í bei í bee ɔa í ni, ì mà yaasei ice iyi n ce nɔu be ɔa? ¹³ Ì ya maa kpem Mɛɛtu do Lafɛɛ ɔa. Ntɔi ì waa fɔ ɔa, domi beɛbei n je. ¹⁴ To, bii amu iyi n je Lafɛɛ do Mɛɛtu nɔe n wiɛ kute nɔe ɔa, í sɔa inɛ mɔ i ya wiɛ kutɛi nɔe ɔa. ¹⁵ Yaase jiidai n nyisi nɔe be ku ba inɛ mɔ i ya cea nɔe bei n ce nɔe. ¹⁶ Ntɔ ntɔ n wa n sɔ nɔi, woo ce ice ci ya la ku re ine ngboɛ. Bɛɛbe mɔi ine iyi à be ci ya la ku re ine iyi í bɔɔ. ¹⁷ Nsei wee ì mà yaasei iyi ihɛ ɔa. Bii ì waa coo ɔa, aa ne inɔ didɔ ɔa.

¹⁸ Kù je inɛ feii n wa n fãa. N mà ine ɔa iyi n cicai. Amma kù ne bei á ce iyi kukɔi idei Ilaaɔ kù kɔ. Kukɔu í ni, ine iyi wa bam ku je aɔi, nɔi í sinda í je mbɛɛm. ¹⁹ Hai nsei n wa n sɔ nɔi hee ide ɔau ku maa ce ku ba bii í na í ce i dasi naane ɔa iyi amui n je ine iyi n ni n jɛu. ²⁰ Ntɔ ntɔ n wa n sɔ nɔi, ine iyi í gba ine iyi n be, amui í gba. Nɔ ine iyi í gbam, ine iyi í bɛm wai í gba.

Jesu wa fɔ iyi Zudasi á zamba nɔu

(Cɔ Matie 26:20-25; Maaku 14:17-21; Luku 22:21-23)

²¹ Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tã, ɔi inɔe í fɔ kaa kaa. Nɔi í sɔ ɔa sãa sãa í ni, ntɔ ntɔ an sɔ nɔe, ine akã nɔe á zambam. ²² Nɔi mɔcɔ ɔau à waa cɔ nɔe domi a kù mà ine iyi wa fãa. ²³ Wee ine akã nɔa, ine iyi Jesu í bi jiidai jiidau, wa gbesi gendɛi Jesu. ²⁴ Nɔi Simɔ Piɛɛ í ceaa nyinda do awɔ ku bee Jesu yooi wa fãa. ²⁵ Nɔi mɔcɔ iyi wa gbesi gendɛi Jesu í beɛɛ í ni, Lafɛɛ, yooi ì waa fãa. ²⁶ Nɔi Jesu í jɛaa í ni, an bu kili nɔ n gusi ayɛ, ine iyi n na, lafɛɛi. Nɔi í bu kiliu í na Zudasi amai Simɔ Isikarioti. ²⁷ Hai waati iyi Zudasi í gba kiliu gbakã Seetam í lɔ siei. Nɔi Jesu í sɔɔ í ni, mii iyi aa ce, coo do njuma.

²⁸ Amma si inɔ nɔa ine gɔ kù mà mii iyi í jò í sɔɔ beɛbe. ²⁹ Si bei Zudasii wa mu bɔgɔi fia

nhau, n̄ai í j̄ò in̄e ḡo n̄a à tamaa Jesu í ni koo ra nḡoḡo wa iyi an̄ja aa j̄eð j̄ingau walak̄o wa s̄o ku mua ilu are n̄a fia. ³⁰ İyi Zudasi í gba ciliu í mi gbak̄a n̄ai í fita. Wee í ko idū í dū.

Wooda tit̄s

³¹ İyi Zudasi í fita n̄ai Jesu í ni, bebei in̄e n̄a aa ye amboei amu Am̄ai Aman̄e, n̄o aa ye ti Ilaās m̄o na irim. ³² Si bei in̄e n̄a aa ye amboei Ilaās na irim, n̄ju tak̄ae á j̄ò a ye ti amu m̄o. Á coo m̄ai kaa kp̄e. ³³ In̄e baak̄om̄ n̄a, waati keekei í gbe iyi an̄ wee do in̄e, n̄o si anyīe aa na i maa d̄ed̄em̄ n̄a. Amma ide iyi n̄ s̄o Zuifu n̄au n̄jui n̄ wa n̄ s̄o in̄e m̄o be n̄sei. I kaa ȳk̄o i b̄o bii n̄ wa n̄ b̄o n̄a. ³⁴ Wooda tit̄s iyi n̄ wa n̄ j̄ile n̄je wee, i ya bi n̄je n̄a. Si bei n̄ bi n̄je, in̄e m̄o i ya bi n̄je n̄a. ³⁵ Bii ì bi n̄je n̄a, in̄e fei á mà iyi ì je m̄oc̄m̄ n̄a.

Jesu wa f̄o iyi Pīe á j̄ā ku ni n̄ju k̄u màa

³⁶ N̄ai Sim̄o Pīe í bee Jesu í ni, iwoi ì waa b̄o Laf̄e. N̄ai Jesu í j̄eaa í ni, bii n̄ wa n̄ b̄o i kaa ȳk̄o i toom n̄sei, amma bii í k̄ōsi aa toom wa be. ³⁷ N̄ai Pīe í beee í ni, Laf̄e, beirei í ce n̄ kaa n̄ ȳk̄o n̄ tooe n̄sei. N̄ tā s̄olu n̄ na kuw̄em̄ na irīe. ³⁸ N̄ai Jesu í j̄eaa í ni, ì tā s̄olu i na kuw̄ee n̄a irim do nt̄o? Nt̄o nt̄o n̄ wa n̄ s̄ei, hee aj̄e ku maa k̄o aa j̄ā is̄e gb̄eta i ni i k̄u màm̄.

14

Jesui í je kp̄āa iyi wa b̄o bi Baaba

¹ N̄ai Jesu í s̄o m̄oc̄e n̄a í ni, i maà ya wee do in̄o ku f̄o n̄a. I dasi Ilaās naane n̄o i dasim naane n̄a. ² Bi ku wa í kp̄o kpas̄i Baam. N̄o wee n̄ wa n̄ koo be n̄ koo n̄ ce n̄je s̄olui bi ku wa. Bii k̄u je nt̄o, n̄ kaa n̄ s̄o n̄e. ³ Bii n̄ koo n̄ ce n̄je bi ku wa n̄ tā an̄ nyi wa má, n̄ naa n̄ gb̄ā n̄e n̄ b̄o n̄e bi tom ku ba in̄e m̄o i wa bii n̄ wa. ⁴ Bii n̄ wa n̄ b̄o ì mà kp̄āu n̄a.

⁵ N̄ai Tomaa í ni, Laf̄e, a k̄u mà baa bii ì waa b̄o m̄m̄. Beirei aa ka ce ka mà kp̄āu.

⁶ N̄ai Jesu í j̄eaa í ni, amui n̄ je kp̄āa, do nt̄o, do kuw̄e. In̄e k̄ama kaa b̄o bi Ilaās Baaba bii k̄u je hai do bi tom. ⁷ Bii ì màm̄ n̄a, aa mà Baam n̄a. N̄o hai n̄sei ì màa n̄a ì n̄o ì ȳo n̄a.

⁸ N̄ai Filipu í ni, Laf̄e, nyisi wa Baaba, n̄ju be á to wa. ⁹ N̄ai Jesu í j̄eaa í ni, Filipu, hai kukpei n̄ wa in̄o n̄je ih̄e n̄o i k̄u màm̄? In̄e iyi í yem̄ í ye Ilaās Baabai. To, na mii í ce ì waa ni, nyisi wa Ilaās Baaba má. ¹⁰ I k̄u dasi

naane iyi n̄ wa si Ilaās Baaba, n̄o Ilaās Baaba m̄o í wa sim ni? Ide iyi n̄ wa n̄ s̄o n̄e, n̄ k̄u wa n̄ f̄o do yiikoi amu takam. Amma Baaba í wa sim n̄o n̄jui wa ce ic̄e. ¹¹ I dasim naane n̄a iyi n̄ wa si Baaba n̄o Baaba m̄o í wa sim. Walak̄o i dasi naane n̄a baa na ic̄eu tak̄ae iyi ì waa ye n̄a. ¹² Nt̄o nt̄o n̄ wa n̄ s̄o n̄ei, in̄e iyi í dasim naane, laf̄e m̄o á ce ic̄e iyi n̄ wa n̄ ce, n̄o á ce ku la ku re bebe m̄m̄, domi wee n̄ wa n̄ b̄o bi Baaba. ¹³ N̄o mii iyi aa t̄oe do irim n̄a fei an̄ coo ku ba amu Am̄au n̄ nyisiò amboei Baaba. ¹⁴ Bii ì t̄oe nḡoḡo do irim aa ba n̄a.

Jesu í ce kuw̄ā n̄ju ku be Hundei Ilaās wa

¹⁵ N̄o Jesu í ni má, bii ì bim n̄a aa jirima mii iyi n̄ ni i ce n̄a. ¹⁶ N̄o an̄ t̄o Ilaās Baaba ku mu n̄je Woo mua gbugb̄ā mmue wa, iyi á maa wee do in̄e hee do aj̄o fei. ¹⁷ Woo mua gbugb̄āu Hundei Ilaāsi, n̄jui á j̄ò in̄e n̄a a mà nt̄o. In̄e andunya n̄a a kaa ȳk̄o a gbaa si na iyi í j̄ò a k̄u waa ȳo, bebe m̄o a k̄u màa. Amma in̄e ì màa n̄a, domi í wee do in̄e, á n̄o ku wa si id̄o n̄je.

¹⁸ N̄ kaa n̄ j̄ò n̄e k̄oȳo. An̄ na n̄ nyi wa bi tu n̄e má. ¹⁹ Í gbe keeke n̄sei iyi in̄e andunya n̄a a kaa yem̄ má, amma in̄e aa yem̄ n̄a si na iyi í j̄ò n̄ wee, n̄o in̄e m̄o aa wee n̄a. ²⁰ Waati iyi aj̄ou í to wa aa mà n̄a iyi n̄ wa si Baam n̄o in̄e m̄o ì wa sim n̄a n̄o amu m̄o n̄ wa si n̄e.

²¹ In̄e iyi í mà woodam n̄o wa jirimāe, laf̄ei í bim. In̄e iyi í bim, Baam á bi n̄ju m̄o, n̄o amu takam an̄ bi laf̄e, n̄o an̄ nyisīe aram.

²² Zudasi ḡo í wa be, amma k̄u je Zudasi Isikarīoti. N̄jui í beee í ni, Laf̄e, beirei aa ce i nyisi wa ar̄ae n̄o i kaa nyisi in̄e andunya n̄a. ²³ N̄ai Jesu í j̄eaa í ni, in̄e iyi í bim fei á gb̄o idem, n̄o Baam á bi laf̄e n̄o amu do Baam n̄o fei aa ka na ka ce bi ku wa si id̄o laf̄e. ²⁴ In̄e iyi k̄u bim, laf̄e kaa jirima idem pai. N̄o ide iyi ì waa gb̄o n̄au ih̄e n̄a, k̄u je idei amu takam, amma idei Baabai. N̄jui í bem wa.

²⁵ Ide n̄au ih̄e fei n̄ wa n̄ s̄o n̄ei hai waati iyi n̄ wa in̄o n̄je ih̄e. ²⁶ Amma Hundei Ilaās, Woo mua gbugb̄āu, á maa k̄o n̄e si mii fei, n̄o ku maa ye n̄e gigii ide n̄a iyi n̄ tako n̄ s̄o n̄e fei. N̄jui Baaba á be n̄je wa do irim n̄o.

²⁷ Laakai ku s̄ui n̄ wa n̄ j̄ò n̄e. Bei amu takam n̄ weeò laakai ku s̄u, bebe m̄o an̄ j̄ò in̄e m̄o í weeò laakai ku s̄u. N̄o laakai ku s̄u iyi an̄ mu n̄jeu kaa je bei ti andunya. Na

nɲu, i maà wɛɛ̀ò inɔ̀ ku fɔ̀ ɲa, nɔ̀ i maà jò zigi nɲɛ ku da. ²⁸ Ì gbɔ̀ ɲa iyi ò sɔ̀ ɲɛ ò ni ò wa n koo amma an nyi wa bi tu ɲɛ má. Bii ò bim ɲa aa wɛɛ̀ do inɔ̀ didɔ̀ ɲa do iyi ò wa n bɔ̀ bi Baaba, domi nɲui í rem. ²⁹ Na ɲɔ̀i í ce ò wa n sɔ̀ ɲɛ hai nsei hee ide ɲau ku maa ce, ku ba bii ideu í na í ce i dasim naane ɲa. ³⁰ N kaa n ba n sɔ̀ ɲɛ ide nkpɔ̀ má si na iyi í jò Seetam ilaalui andunyau wa naa, amma kù ne gbugbã kãma sim. ³¹ To, i dede ka ne ku ba inɛi andunya ɲa a mà iyi ò bi Baaba nɔ̀ ò wa n ce fei ndɛɛ̀ si bei Baaba í nam woodaɛ.

15

Jesui í je icui j̄li ndii rezɛɛ̀

¹ Si anyii nɲu nɔ̀ Jesu í sɔ̀ ɲa má í ni, amui ò je icui j̄li ndii rezɛɛ̀ nɔ̀ Baam mɔ̀i í je woo logooɛ. ² Amaawɔ̀m ɲa iyi a ci ya so fei, nɲui í ya da ɲa ku nyɔ̀ ɲa. Amaawɔ̀ ɲa iyi à waa so mɔ̀ í ya kɔ̀ta ɲai ku ba kuso nɲa ku kɔ̀si. ³ Inɛ̀ í má tã do saabui ide iyi ò sɔ̀ ɲɛ. ⁴ I jò i má sim ɲa, nɔ̀ amu mɔ̀ an má si ɲɛ. Si bei amaawɔ̀ kaa yɔ̀kɔ̀ ku so iso do araɛ̀ bii kù je wa má si icui j̄li, bɛɛ̀bɛ̀ mɔ̀i inɛ̀ taka nɲɛ i kaa yɔ̀kɔ̀ i so bii i kù waa má sim ɲa.

⁵ Amui ò je icui j̄li ndii rezɛɛ̀, inɛ̀ mɔ̀i ò je amaawɔ̀ɛ ɲa. Inɛ̀ iyi wa má sim nɔ̀ amu mɔ̀ ò wa n má si lafɛ̀ɛ̀, á so iso nkpɔ̀. Amma bii kù je do amu i kaa yɔ̀kɔ̀ i ce ngɔ̀gɔ̀ ɲa. ⁶ Inɛ̀ iyi kù waa má sim aa nyaai a nyɔ̀ɔ̀ bei à ya nyɔ̀ amaawɔ̀i j̄li ɲa. Si anyiɛ̀, bii à gbɛ̀ nɔ̀ a tɔ̀tɔ̀ ɲa a dasi ɲa ina a jo. ⁷ Bii ò waa má sim ɲa nɔ̀ idem í wa si ɲɛ i tɔ̀ mii iyi ò bi fei ɲa aa ba ɲa. ⁸ Iso nkpɔ̀ ku so nɲɛi á jò irii Baam ku ne amboe. Bɛɛ̀bɛ̀ mɔ̀i aa nyisiò inɛ̀ ɲa iyi inɛ̀u mɔ̀cɔ̀m ɲai. ⁹ Ì bi ɲɛi bei Baam mɔ̀ í bim. I jò i wa si kubim ɲa. ¹⁰ Bii ò waa jirima woodam ɲa, bɛɛ̀bɛ̀ mɔ̀i aa wa si kubim ɲa, bei amu mɔ̀ ò jirima woodai Baam nɔ̀ ò wa si kubie.

¹¹ Ì sɔ̀ ɲɛ inɛ̀ nɲu bei ku ba inɔ̀ didɔ̀m ku wa si ɲɛ nɔ̀ inɔ̀ didɔ̀ nɲɛ ku kɔ̀. ¹² Wooda iyi ò na ɲɛ wee, i ya bi nɲɛ ɲa bei ò bi ɲɛ. ¹³ Kubi nla gɔ̀ kù wɛɛ̀ iyi í re inɛ̀ ku ku si agbei kpaasie ɲa. ¹⁴ Bii ò waa ce iyi ò dasi ɲɛ ò je kpaasim ɲai. ¹⁵ N kaa n kpe ɲɛ aru má, domi aru ci ya mà mii iyi lafɛ̀ɛ̀ wa ce. Amma ò wa n kpe ɲɛ kpaasi ɲa si na iyi í jò mii iyi ò gbɔ̀ hai bi Baam fei, nɲui ò sɔ̀ ɲɛ bɛ. ¹⁶ Kù je inɛ̀i í cicaam, amma amui ò cica ɲɛ. Nɔ̀ ò nya ɲɛ

ikã ku ba i ya so iso iyi á kpe ɲa. Si bɛɛ̀bɛ̀ mii iyi aa tɔ̀ Baaba do irim ɲa fei á mu nɲɛ. ¹⁷ Iyi ò wa n dasi ɲɛ nɲui í je i ya bi nɲɛ ɲa.

Inɛ̀i andunya ɲa à cé Jesu do inɛ̀ ɲa

¹⁸ Bii inɛ̀i andunya ɲa à cé ɲɛ, i mà ɲa iyi amui à tako à cé. ¹⁹ Bii ò je ti andunya ɲa, tilasi inɛ̀i andunya ɲa aa bi ɲɛi, domi tu ɲai ò je ɲa. Amma amu ò cica ɲɛi ò nya ɲɛ hai si andunya, nɔ̀ i kù je ti andunya má ɲa. Nɲui í jò inɛ̀i andunya ɲa à cé ɲɛ. ²⁰ Nɔ̀ i ye gigii ide iyi ò sɔ̀ ɲɛ ò ni woo ce ice ci ya la ku re lafɛ̀ɛ̀. Bɛɛ̀bei si bei à wahalam aa wahala inɛ̀ mɔ̀. Bii í je à jirima idem, bɛɛ̀bɛ̀ mɔ̀i aa jirima ide nɲɛ. ²¹ Amma mii ɲau bɛ fei aa ce nɲɛi na irim si na iyi í jò a kù mà inɛ̀ iyi í bɛm wa. ²² Bii n kù naa n kù sɔ̀ ɲa ide wo, dulum kaa wa si iri nɲa. Amma nsei a kù ne bei aa ce a ni aɲa a kù mà mà dulum nii. ²³ Inɛ̀ iyi í cém í cé Baam mɔ̀i. ²⁴ Inɛ̀ kãma kù ce mii iyi ò ce si anini nɲa. Bii n kù ce mii ɲau bɛ wo, dulum du ɲa kaa wa si iri nɲa. Amma wee nsei à ye fei ndɛɛ̀ nɔ̀ do nɲu fei à cé amu do Baam. ²⁵ Iyi bɛ í cei ku ba ide iyi à kɔ̀ si tiaí wooda nɲa ku kɔ̀ iyi í ni, à cém nɔ̀ a kù mà iriò isɛɛ̀.

²⁶ Amma an bɛ nɲɛ Hundei Ilaaɔ̀ wa, nɲui á jò inɛ̀ ɲa a mà ntɔ̀u. Nɲui í je Woo mua gbugbãu, nɔ̀ hai bi Ilaaɔ̀ Baabai á naa. Bii í to wa nɲui á je nɲɛ sɛɛdam. ²⁷ Nɔ̀ inɛ̀ mɔ̀ aa jea inɛ̀ ɲa sɛɛdam ɲa, si na iyi í jò awaɔ̀ɛ ɲai à wɛɛ̀ hai waati iyi ò sinti icɛm.

16

¹ Ide ɲau ihɛ̀ fei ò sɔ̀ ɲɛi ku ba i maà koose ɲa si naane ku dasi nɲɛ. ² Aa na a ganji ɲɛ ile bii à ya ce kutɔ̀tɔ̀ ɲa ku bɔ̀. Nɔ̀ awaati wa naa iyi inɛ̀ ɲa aa kpa inɛ̀ gɔ̀ nɲɛ ɲa, nɔ̀ aa maa tamaa bei Ilaaɔ̀i aɲa à waa cea ice. ³ Aa ya maa ce bɛɛ̀bei si na iyi í jò a kù mà m hee má je Baaba. ⁴ Ì wa n sɔ̀ ɲɛ ide ɲau ihɛ̀i ku ba bii awaatiu í to wa i ye gigi ɲa iyi ò tako ò sɔ̀ ɲɛ tã.

Icɛ̀i Hundei Ilaaɔ̀

ɲɔ̀i Jesu í sɔ̀ ɲa má í ni, n kù sɔ̀ ɲɛ ide ɲau ihɛ̀ hai sinte domi awaɛ̀ ɲai à wɛɛ̀. ⁵ Wee nsei ò wa n bɔ̀ bi inɛ̀ iyi í bɛm wa, nɔ̀ baa inɛ̀ akã nɲɛ kù beem iwoi ò wa n bɔ̀. ⁶ Amma ideu ihɛ̀ iyi ò sɔ̀ ɲɛ nɲui í fɔ̀ inɔ̀ nɲɛ kaa kaa, ma irei. ⁷ Do nɲu fei, ntɔ̀i ò wa n sɔ̀ ɲɛ, bii ò koo aranfãani nɲɛi. Aranfãani nɲɛi, domi bii ò

koo an be nɛ Woo mua gbugbāu wa, amma bii n kù koo kaa naa bi tu nɛ. ⁸ Waati iyi á to wa nɛui á nyisi inɛi andunya ɛa iyi à jɛ ilu dulum ɛa, nɔ ku jò inɛ ɛa a mà mii iyi í jɛ dee dee, nɔ ku jò a mà iyi Ilaaḏ á kiiti inɛ ɛa. ⁹ Á nyisi ɛa iyi à jɛ ilu dulum ɛa si na iyi í jò a kù dasim naane. ¹⁰ Á jò á mà mii iyi í jɛ dee dee si na iyi í jò n wa n bɔ bi Baaba nɔ i kaa yem má ɛa. ¹¹ Nɔ á jò a mà iyi Ilaaḏ á kiiti inɛ ɛa domi í kiiti Seetam ilaalui andunya tā mɔm.

¹² N nɛ mii nkpɔ iyi an sɔ nɛ má amma ideu í re nɛ titā. ¹³ Waati iyi Hundei ntɔ á to wa, nɛui á jò i mà ntɔu fei ɛa. Kaa fɔ ide do yiikoi nɛu takae, ide ɛa iyi í gbɔ do iyi à na ku cei á sɔ nɛ. ¹⁴ Nɛui á jò irim ku nɛ amboe, domi idem nii á gbɔ ku sisi nɛ. ¹⁵ Mii iyi Baaba í nɛ fei, tom nii. Nɔi í ce n ni Hundei Ilaaḏu á gbɔ idem ku sisi nɛ.

Inɔ ku fɔ á na ku jɛ inɔ didḥ

¹⁶ Jesu í sɔ ɛa í ni, bii í kḥsi keeke i kaa yem má ɛa, nɔ bii í ce sãa má aa yem ɛa. ¹⁷ Nɔi mɔcɔe gɔ ɛa à bee nɛ à waa ni, yoomai í jɛ yaasei ideu be. Í ni bii í kḥsi keeke a kaa ka ye nɛu nɔ bii í ce sãa má aa ka ye nɛu. Yoomai í jɛ yaasee. Í ni nɛu wa bɔ bi Baai nɛu. Yoomai í jɛ yaasei iyi be mɔ má. ¹⁸ To, yoomai í jɛ yaasei bii í kḥsi keeke. A kù mà ide mii wa fɔ.

¹⁹ Wee Jesu í mà iyi à waa bi a bee nɛu ideu. Nɔi í ni, to, n sɔ nɛ n ni bii í kḥsi keeke i kaa yem má ɛa, nɔ bii í ce sãa má aa yem ɛa, mà irei. Ideu bei ì waa bee ɛa? ²⁰ Ntɔ ntɔ n wa n sɔ nɛ, aa kpata i weewea ɛa, amma á dḥa inɛi andunya ɛa si. Aa wee do inɔ kufɔ ɛa, amma inɔ kufɔ nɛ á na ku kpaasi inɔ didḥ. ²¹ Bii inaabo í gule wa bi ku bí, í ya nɛ inɔ ku fɔ si na iyi í jò waatii ara kuroei í to wa. Amma bii í bí amau í ya gbɛje ara kuroui domi inɔ didḥe í ya la do iyi í bí ama si andunya. ²² Beebei inɛ mɔ ì weeḥ inɔ kufɔ si nsei ɛa. Amma an na n ye nɛ má, aa weeḥ inɔ didḥ ɛa, nɔ inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku nya inɔ didḥ nɛu.

²³ Bii awaatiu í to wa, i kaa beem nkāma ɛa. Ntɔ ntɔ n wa n sɔ nɛi, mii iyi aa tɔ Ilaaḥ Baaba do irim ɛa fei á mu nɛ. ²⁴ Hee nsei i kù tɔ ngɔgɔ do irim ɛa. I tɔ, aa ba ɛa ku ba inɔ didḥ nɛ ku kḥ.

Jesu í kāmia andunya

²⁵ Nɔi Jesu í sɔ ɛa má í ni, ide ɛa ihɛ fei nsei do mɔndai n sɔ nɛ. Amma awaati wa naa, iyi n kaa n sɔ nɛ ide do mɔnda má. Ide iyi í jɛ idei Baaba an sɔ nɛi sãa sãa do yaasee.

²⁶ Bii waatiu í to wa, aa tɔ Baaba do irim ɛa. N kaa n sɔ nɛ n ni an tɔe na iri nɛ má, ²⁷ domi Baaba takae í bi nɛ. Í bi nɛ si na iyi í jò inɛ mɔ ì bim, nɔ ì dasi naane ɛa iyi hai bi tɛi n naa. ²⁸ Ntɔi, hai bi Baabai n fita wa n naa andunya. Nsei n wa n jò andunya n wa n bɔ bi Baam.

²⁹ Nɔi mɔcɔe ɛa à sɔ à ni, to, bebei ì waa fɔ ide do yaase si na iyi í jò mɔnda kù wa si. ³⁰ Nsei à mà iyi ì mà fei ndee, nɔ ì mà lasabui idɔ nwa baa bii a kù beee ide gɔ. Nɔi í jò à dasi naane iyi hai bi Ilaaḥi ì naa.

³¹ Nɔi Jesu í jɛ nɛa í ni, debɛi ì dasi naane bebei ɛa? ³² I ce laakai ɛa. Awaati wa naa nɔ í to wa tā mɔm de, iyi inɛ ɛa aa jò inɛ fei i fangaa i jò amu akā i bɔ kpasɛ ɛa. Do nɛu fei n kù jɛ amu akā, domi Baaba í wee do amu. ³³ Ide ɛa ihɛ n wa n sɔ nɛi ku ba i nɛ laakai ku sū na anu akā iyi awae ɛa à nɛ. Si andunya ihɛ aa ye ijuukpā ɛa, amma i mà mɔngɔ temua ɛa, domi n kāmia andunya tā.

17

Jesu í ce kutɔ na irii mɔcɔe ɛa

¹ Iyi Jesu í fɔ beɛbe í tā, nɔi í wu iju lele í ni, Baaba, awaati í to. Jò irii amu Amae ku nɛ amboe ku ba amu mɔ n jò titee ku nɛ amboe, ² nɔ inɛ ɛa iyi ì nam fei n mu nɛa kuwee hai tā si bei ì muum yiiko si inɛ fei. ³ Kuwee hai tāui í jɛ inɛ ɛa a màe, awɔ Ilaaḥ akā ilu ntɔu, nɔ a màm, amu Jesu Kirisi iyi ì be wau. ⁴ N jò irie í nɛ amboe si ileu ihɛ, nɔ ice ɛa iyi í dasim ku ceu fei n coo. ⁵ Baaba, nsei n wa n tɔe, jò n nɛ amboe bi tɛe bei n tako n nɛ wo hee a maa taka andunya.

⁶ Inɛ ɛa iyi ì cica hai si andunya ì nam, n jò à màe. Tɛi à jɛ wo, nɔ ì so ɛa ì nam. À nɔ à waa jirima idee. ⁷ Nsei à mà mii iyi ì nam fei, hai bi tɛi í naa, ⁸ domi ide ɛa iyi ì sɔm nɛui amu mɔ n sɔ ɛa, nɔ à gba ideu. À mà iyi ntɔ ntɔ hai bi tɛi n naa nɔ à dasi naane iyi awɔi ì beɛm wa.

⁹ N wa n tɔe na iri nɛa. Kù jɛ na irii inɛi andunya ɛa n wa n tɔe, amma na inɛ ɛa iyi ì nam ɛa, domi aɛai à jɛ tɛe. ¹⁰ Mii iyi ì nɛ fei tɛi, nɔ mii iyi awɔ mɔ ì nɛ fei tom

nii, nɔ irim í nɛ amboe na iri nɔ. ¹¹ Nsei ñ wa n nyi wa bi tɛɛ. Bii í kɔ̄si keeke n kaa n maa n wa si andunya má, aɲai aa maa wa si andunyau. Baaba kumá, degbe ɲa do gbugbái iriɛ iyi ì nam, ku ba a je akā si bei awae à je akā. ¹² Waati iyi ñ wɛɛ do aɲa ñ degbe ɲa do gbugbái iriɛ, iri iyi ì nam nɔ. Ñ degbe ɲa nɔ si inɔ nɲa baa inɛ akā kù ce nfe, bii kù je amai nfeu baasi. Bɛɛbei kukɔi ideɛ í kɔ̄. ¹³ Nsei ñ wa n nyi wa bi tɛɛ. Ide ɲau ihɛ si andunyau ihɛi ñ wa n fɔ̄, ku ba aɲa mɔ a kɔ̄ inɔ didɔ na irim. ¹⁴ Ñ na ɲa ideɛ, nɔ inɛi andunya ɲa à cé ɲa si na iyi í jò a kù je ti andunya, si bei amu mɔ n kù je ti andunya. ¹⁵ N kù wa n tɔ̄ɛi i nya ɲa hai si andunya, amma ñ wa n tɔ̄ɛi i degbe ɲa ku ba Seetam inɛ laabɔu ku maà nɔ ɲa. ¹⁶ A kù je ti andunya si bei amu mɔ n kù je ti andunya. ¹⁷ Ideɛi í je ntɔ. Jò ideɛu ku nya ɲa ikā a je titɛɛ. ¹⁸ Ñ bɛ ɲai si andunya si bei awɔ mɔ ì bɛm si andunyau. ¹⁹ Na iri nɲai ñ so aram ñ naɛ ku ba aɲa mɔ a je titɛɛ mam mam.

²⁰ Kù je aɲa akāi ñ wa n cea kutɔ̄, amma do inɛ ɲa mɔ iyi aa na a dasim naanɛ na saabui ide ɲa. ²¹ Ñ wa n tɔ̄ɛi aɲa fei a je akā. Si bei awɔ Baaba ì wa sim, nɔ amu mɔ ñ wa siɛ, jò a je akā si wa ku ba inɛi andunya ɲa a dasi naanɛ iyi awɔi ì bɛm wa. ²² Amboeɛ iyi ì jò inɛ ɲa à yɛ sim, nɲui ñ jò à waa yɛ si aɲa mɔ ku ba aɲa mɔ a je akā bei awae à je akā. ²³ Jò n wa si ɲa nɔ awɔ mɔ i wa sim ku ba a je akā mam mam, nɔ inɛi andunya ɲa a mà iyi awɔi ì bɛm wa nɔ ì bi ɲai bei ì bim.

²⁴ Baaba, ñ bi inɛ ɲa iyi ì nam a maa wa bi tom bii an wa, ku ba a yɛ amboem, amboe iyi ì muum. Ì muum amboeui si na iyi í jò ì bim hai waati iyi a kù taka andunya. ²⁵ Baaba awɔ iyi ì je dee dee, baa do iyi inɛi andunya ɲa a kù màɛ, amu ñ màɛ, nɔ inɛ ihɛ ɲa mɔ à mà iyi awɔi ì bɛm wa. ²⁶ Ñ jò à màɛ, nɔ an kɔ̄ nɲa si kumàɛ má ku ba kubi iyi ì bim ku wa si ɲa, nɔ amu mɔ n wa si ɲa.

18

À mu Jesu

(Cɔ Matie 26:47-56; Maaku 14:43-50; Luku 22:47-53)

¹ Iyi Jesu í ce kutɔ̄ɛ í tã, ɲai í fita, nɲu do mɔcɔɛ ɲa à bɔ lambo gɔ iyi í wa icei ido iyi

à ya kpe Sedorɔ̄. ɲai í lɔ bɛ, nɲu do mɔcɔɛ ɲa. ² Wee Zudasi inɛ iyi á zambaɛu mɔ í mà inyau, domi aɲaɔ ɲa à ya koo bɛ isɛ fɛɛfelo. ³ ɲai í jò Zudasi í bɔ bɛ do sooge ɲa do woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ɲa iyi inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ ɲa do Farisi ɲau à bɛ wau. À waa mu jɲiɛi igũ nɲa do fitila ɲa do ina jugula ɲa. ⁴ Jesu í bei wa mà mii ɲa iyi á ba nɲu fei. Iyi à to wa ɲai í sɛkɛɛ si ɲa í bee ɲa í ni, yooi ì waa dɛ ɲa. ⁵ ɲai à jɛaa à ni, Jesu inɛi Nazaretiui à waa dɛdɛ. ɲai Jesu í ni, amui ihɛ mɛɛ.

Wee Zudasi inɛ iyi á zambaɛu, wa leeki bɛ aɲaɔ ɲa aɲɔ. ⁶ Iyi Jesu í je nɲa í ni, amui ihɛ, ɲai aɲa fei à sɛkɛɛ do anyi à koo à cuku ilɛ. ⁷ ɲai Jesu í bee ɲa má í ni, yooi ì waa dɛ ɲa. ɲai à ni, Jesu inɛi Nazaretiui à waa dɛdɛ. ⁸ Nɔ Jesu í ni, ñ sɔ ɲɛ tã ñ ni amui ihɛ. To, bii amui ì waa dɛdɛ ɲa i jò inɛ ɲa iyi à gbeu a nɛ.

⁹ Bɛɛbei ide iyi í tako í fɔu í kɔ̄ iyi í ni, Baaba, inɛ ɲa iyi ì nam fei baa inɛ akā nɲa kù ce nfe. ¹⁰ Wee Simɔɔ Pɛɛ í nɛ taakuba. ɲai í yɔ̄ í cafeɔ itɪ nɲei woo ce icei woo wee nɲai Ilaaɔu. Irii woo ce iceui Malikusu. ¹¹ Amma Jesu í sɔ Pɛɛ í ni, sindo taakubae si ankɔ̄ɛ. Ì waa tamaa n kaa n temuad ijuukpá iyi Baaba í jilɛem nii?

À bɔ̄ Jesu si wajui Ani

¹² ɲai sooge ɲa do inɛ ngbo nɲa do Zuifu woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ɲau à mu Jesu à dũu. ¹³ Nɔ à tako à bɔ̄ɛ bi Ani titã. Wee Aniu wa je baai aboi Kaifu, iyi í je woo wee nɲai Ilaaɔ si adɔ nɲu. ¹⁴ Nɔ Kaifu í sɔ Zuifu kpaasie ɲau ideu ihɛ wo í ni, aranfãani nwai inɛ akā ku ku si agbei dimi nwa.

Pɛɛ í jã í ni nɲu kù je mɔcɔi Jesu

(Cɔ Matie 26:69-70; Maaku 14:66-68; Luku 22:55-57)

¹⁵ Waati iyi à mu Jesu à waa nɛɛ ɲai Simɔɔ Pɛɛ do mɔcɔ mɲu gɔ à waa tooɛ. Wee woo wee nɲai Ilaaɔu í mà mɔcɔ inɛ nɲu, ɲai í jò mɔcɔu í ba í too Jesu í lɔ̄ bantumai kpasɛi woo wee nɲau. ¹⁶ Amma Pɛɛ í gbe waduude andɛ koofa bɛ. Nɔ mɔcɔ iyi woo wee nɲau í màu, í fita wa í naa í ba mudɛɛ iyi wa degbe koofau ide ku fɔ, nɔ í jò Pɛɛ í lɔ. ¹⁷ Nɔ mudɛɛu í bee Pɛɛ í ni, kù je awɔ mɔ inɛ akāi mɔcɔi mɔkɔui ya. ɲai Pɛɛ í ni, aawo, kù je amu.

¹⁸ Si bei tũtũ wa ceu, ɲai woo ce ice ɲa do woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ɲau à leeki kɔkɔi ina

nyenyε à waa nyia. Nɔ Piεε mɔ́ í koo wa nyia bi tu ŋa be ajɔ.

Woo wee nlau í bee Jesu ide

(Cɔ Matie 26:59-66; Maaku 14:55-64; Luku 22:66-71)

¹⁹ Nɔi woo wee nlai Ilaaɔu í bee Jesu idei mɔcɔε ŋa do yaasei cio iyi wa kɔ si. ²⁰ Nɔi Jesu í jεaa í ni, ideu si bantumai n̄ sɔ́ inε fei. N̄ ya n kɔ inε ŋa si ciom nii ile bii à ya ce kutɔtɔɔ ŋa do si kpasɛi Ilaaɔ, bii Zuifu ŋa fei à ya tɔtɔɔ. N kù fɔ́ ide kãma si asii. ²¹ Na mii í ce ì waa beem ide. Inε ŋa iyi à gbɔ idem, bee aŋa taka nŋa iyi n̄ sɔ́ ŋa, aŋai aa mà mii iyi n̄ fɔ́.

²² Iyi Jesu í fɔ́ beεbe, ŋoi inε akãi woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ŋau í sambalae í ni, woo wee nlau ì waa jεaa ide nfe nfe beεbe? ²³ Nɔi Jesu í jεaa í ni, bii ide laalɔi n̄ fɔ́, fɔ́ inε fei ku gbɔ. Amma bii í jε ide jiida mɔ́ n̄ fɔ́, na mii í ce ì waa sambalam.

²⁴ Nɔ Ani í jò à dũu à bɔ̀de bi Kaifu, woo wee nlau.

Piεε í jã má í ni nŋu ku mà Jesu

(Cɔ Matie 26:71-75; Maaku 14:69-71; Luku 22:58-62)

²⁵ Waati iyi Simɔɔ Piεε í wa be wa nyia inau ŋoi à beεε à ni, kù jε awɔ mɔ́ inε akãi mɔcɔi mɔkɔui ya. Nɔi Piεε í jã í ni, aawo, kù jε amu. ²⁶ Wee woo ce ice akãi woo wee nlai Ilaaɔu í wa be. Wa jε nyaanzei inε iyi Piεε í bu it̄iεu. Iyi í yε Piεε ŋoi í beεε í ni, n kù yεε inεò lambo bei? ²⁷ Amma Piεε í jã má í ni, aawo. Gbakã ŋoi ajεε wa kɔ.

À bɔ̀de Jesu si wajui Pilati

(Cɔ Matie 17:1-2, 11-14; Maaku 15:1-5; Luku 23:1-5)

²⁸ Hai bi Kaifu be, inε ngboi Zuifu ŋau à bɔ̀de Jesu bi ku kiitii ilu ilεu bii Pilati í wa. Wee daadaakɔi. Aŋa taka nŋa a kù lɔ́ ile bi ku ce kiituu ku ba aŋa a maà na a jε ilu riisi ŋa. A kù bi a jε ilu riisi domi à waa bi a ba a jε ijɛi jingau iku ku kuau. ²⁹ Nŋui í jò Pilati í fita wa í naa í ba ŋa í bee ŋa í ni, taale yoomai ì yε si mɔkɔu ŋa. ³⁰ Nɔi à ni, bii kù ce laalɔ, a kaa ka daε si awɔ. ³¹ Nɔi Pilati í sɔ́ ŋa í ni, inε taka nŋe i kooε i koo i kiiti do wooda nŋe. Amma à ni, inε inεi Romu ŋa i kù na wa kpãa iyi aa ka kpaò amanε ŋa.

³² Beεbei idei Jesu í ce ku nyisiò dimii iku iyi á ku. ³³ Nɔi Pilati í lɔ́ ile bi ku ce kiituu má

í kpe Jesu í beεε í ni, awɔi ì jε ilaalui Zuifu ŋa? ³⁴ Nɔi Jesu í ni, inε gɔi í sɔ́e beεbe de, mà ì nɔ ì waa beei. ³⁵ Amma Pilati í ni, amuu Zuifui n̄ bei n̄ mà? Dimiε ŋa do inε ngboi woo weei Ilaaɔ ŋai à muε à daam si awɔ. Mii ì ce. ³⁶ Nɔi Jesu í jεaa í ni, bommam kù jε ti andunya. Bii í jε ti andunyai, woo ce icεm ŋa aa ja, a kaa jε a mum a na inε ngboi Zuifu ŋau. Amma bommam kù jε ti andunya ih̄ε. ³⁷ Nɔi Pilati í beεε í ni, debɛi, awɔu ilaalui? Nɔi Jesu í jεaa í ni, awɔi ì fɔ́ beεbe. N̄ naai si andunya, à bím nii n jε sεɛdai ntɔ. Inε iyi í jε ti ntɔ fei á gbɔ idem. ³⁸ Nɔ Pilati í beεε í ni, dimii mii mɔm nii à ya kpe ntɔ.

À yε taalei Jesu a ba a kpaá

(Cɔ Matie 27:15-31; Maaku 15:6-20; Luku 23:13-25)

Si anyii ide ŋau ŋoi Pilati í fita má í bɔ́ bi Zuifu ŋau. Í sɔ́ ŋa í ni, amu n kù yε taale kãma si mɔkɔu. ³⁹ Amma si bei à ne dɔ̀nεε, an jò nŋe inεi piisɔ̀ akã si jingau iku ku kua. Ì bi n jò nŋe ilaalui Zuifu ŋau? ⁴⁰ Nɔi aŋa fei à wasi ku d̄s anu do gbugbã à waa ni aŋa a kù bi mɔkɔu be. À waa ni Barabasi aŋa à bi. Wee Barabasiu í ya ce ilei.

19

¹ Nɔi Pilati í jò à cã Jesu do kpɔtɔɔ. ² Nɔi sooge ŋa à ba fulai agũ à daa Jesu si iriε, nɔ à daa si kumboo nkpa gɔ́ má à waa yaakoεð. ³ Nɔi à ya sekeε sie wa à naa a maa coo fɔ́ a maa ni, fɔ́ ilaalui Zuifu ŋa. Nɔ a maa sambalae.

⁴ Nɔi Pilati í fita wa ma í sɔ́ zamaau í ni, wee an fitaò nŋe mɔkɔu wa ku ba i mà ŋa iyi n kù yε sie kurara gɔ. ⁵ Nɔi í fitaò Jesu wa do fulai agũu do kumboo nkpaε. Nɔi Pilati í sɔ́ ŋa í ni, mɔkɔu wee. ⁶ Iyi inε ngboi woo weei Ilaaɔ ŋau do woo degbe kpasɛi Ilaaɔ ŋau à yɔ̀ ŋoi à wasi ku la à waa ni, kpakpaε si j̄i. Nɔi Pilati í sɔ́ ŋa í ni, inε taka nŋe, i gba i kpakpaε si j̄i ku gaau. Amma amu n kù yε sie taale gɔ. ⁷ Nɔi Zuifu ŋau à sɔ̀ à ni aŋa à ne wooda gɔ, nɔ si woodai aŋau í gbe de a kpaai domi wa ni nŋuu amai Ilaaɔi.

⁸ Iyi Pilati í gbɔ ideu, njo í muu má hee í caa. ⁹ Nɔi í bɔ̀de Jesu bi ku ce kiituu má í koo í beεε í ni, hai iwoi ì waa naa ntɔ ntɔ. Amma Jesu kù jεaa mɔm. ¹⁰ Nɔi Pilati í beεε í ni, baa amu takam i kaa bam ide ku fɔ́? I kù mà iyi

ñ ne kpāa n jòe, nò ñ ne kpāa má n kpakpae si j̄i ku gaau? ¹¹ N̄oi Jesu í j̄eaa í ni, i kaa ne gbugbā kāma sim, bii kù je Ilaađi í nae wa. N̄hui í j̄ò ine iyi í dasim si aw̄e, dulum dee í re baa tee. ¹² Iyi Pilati í gb̄o beεbe, n̄oi wa ce kookaai ku ba ku j̄ò. Amma Zuifu ηau à d̄o anu à waa ni, bii ì j̄ò m̄ok̄ou be, i kù je kpaasii ilaalu n̄lai Romu má. Ine iyi í ce arae ilaalu fei mb̄eei ilaalu n̄lai Romuui í baa í je.

¹³ Iyi Pilati í gb̄o ideu, n̄oi í j̄ò à fitaò Jesu nò í buba si kitāi woo kiituu iyi í wa inya bii à ya kpe Tintim ndii kuta. Amma do fee Eb̄ee, Gabatai à ya kpe inyau. ¹⁴ Wee à wa si aj̄o iyi bii iju í má á je aj̄oi kus̄imi. Aj̄oi kus̄imiu alei á sinti, nò ine ηa à wasi ku ce s̄oalui j̄ingau Iku ku kuau. Nò waati beεbe zakai dasāi. N̄oi Pilati í s̄o Zuifu ηau í ni, ilaalu n̄je wee. ¹⁵ Amma à wasi ku d̄o anu à waa ni, kpa. Kpakpae si j̄i ku gaau. N̄oi Pilati í bee ηa í ni, beirei í ce ì bi n kpakpa ilaalu n̄je si j̄i ku gaau. N̄oi ine ngboi woo weei Ilaađ ηau à j̄eaa à ni, a kù ne ilaalu mmu ḡo bii kù je ilaalu n̄lai Romu. ¹⁶ N̄oi Pilati í da n̄ηa Jesu si aw̄o ku ba a kpakpae si j̄i ku gaau.

À kpakpa Jesu si j̄i ku gaau

(C̄o Matie 27:32-44; Maaku 15:21-32; Luku 23:26-43)

Nò à mu Jesu à neò. ¹⁷ Nò à k̄aa Jesu j̄i ku gaauu í so í fitaò hai inò ilu í b̄òd hee inya iyi à ya kpe inyai kokoi iri. Do feei Eb̄ee, Ḡooḡotai à ya kpe inyau. ¹⁸ Bei à kpakpae si j̄i ku gaauu. Nò à kpakpa inem̄ok̄o minji ḡo ηa be má, ine ak̄a do aw̄o cangae, ine ak̄a m̄o do aw̄o n̄je nò Jesu í wa anini n̄ηa.

¹⁹ N̄oi Pilati í j̄ò à k̄o ide ḡo si j̄i ḡo à masi antai j̄i ku gaauu. Kuk̄ou í ni, Jesu inei Nazareti, ilaalui Zuifu ηa. ²⁰ Zuifu nkp̄o í ka kuk̄ou domi inyau kù j̄l̄ò inò ilu. Nò à k̄oo do feei Eb̄ee do Lat̄ee do Ger̄eki. ²¹ N̄oi ine ngboi woo weei Ilaađ ηau à s̄o Pilati à ni, maà ti i k̄o i ni, ilaalui Zuifu ηa, amma k̄o i ni, í ni n̄ηu í je Ilaalui Zuifu ηa. ²² N̄oi Pilati í ni, iyi ñ k̄o t̄a ñ k̄oi.

²³ Iyi sooge ηau à kpakpa Jesu à t̄a n̄oi à so j̄aae ηa à kp̄o ik̄o m̄ee, sooge fei í so ik̄o ak̄a ak̄a. Nò à so ib̄o sis̄oeru má. Ib̄ou kù ne agbei ku s̄o domi à w̄oai hai lele hee ku b̄o ile. Iyi à so ib̄ou ²⁴ n̄oi à ni, ka maà ga ib̄ou, amma ka ta si k̄pasa ka c̄o ti ine iyi á je. Nò beεbei à ce. Beεbei kuk̄oi idei Ilaađ í k̄o tengi bii í ni, āηa

duus̄o à kp̄e j̄aaem ηa. Nò à ta si ib̄o n̄lam k̄pasa.

²⁵ Wee iyi Jesu do if̄oi iyee, do Maari aboi Kopa, do Maari inei Madala, à waa leek̄i bi j̄i ku gaau Jesu. ²⁶ N̄oi Jesu í ye iyee be, do m̄oc̄o iyi í biu à waa leek̄i k̄ok̄oi n̄je, nò í s̄o iyee í ni, abooyi, ine ih̄ei í baa í je bei amaε. ²⁷ N̄oi í s̄o m̄oc̄ou í ni, abou ih̄e bei iyeei í baa í je. Hai aj̄o n̄ηui m̄oc̄ou í gb̄aa í b̄òde k̄pas̄e wa woo.

Waati iyi Jesu í ku

(C̄o Matie 27:45-56; Maaku 15:33-41; Luku 23:44-49)

²⁸ Si anyii n̄ηu, si bei Jesu í mà iyi bebei fei ndee í k̄pa iri m̄be, n̄oi í ni, agbe wa k̄pam. Í f̄o beεbei ku ba kuk̄oi idei Ilaađ ku k̄o. ²⁹ Wee caka ḡo í wa be í ne at̄e kuk̄a bam bam. N̄oi à d̄i kanya si amaaw̄oi j̄i ḡo à s̄oai at̄e kuk̄au à waa too si gelei Jesu. ³⁰ Iyi Jesu í tie at̄e kuk̄au n̄oi í ni, ñ k̄pa irii icem nii m̄be. Nò í k̄omba irie í ku.

À ḡu Jesu kaka si kpakpaa cingae

³¹ Si bei à wa si s̄oalui aj̄oi kus̄imiu, Zuifu ηau a kù waa bi aj̄ou ku to wa ku ba iku ηau si j̄i ηau be, domi aj̄ou aj̄o n̄la ḡoi. N̄hui í j̄ò à koo à t̄o Pilati ku j̄ò a ce kutei ine ηa iyi à kpakpa ηau, nò a nya ηa hai be. ³² Na n̄oi í ce sooge ηau à ce kutei ine sinteu do ine minjisiau, āηa iyi à kpakpa do Jesu aj̄ou. ³³ Amma waati iyi à to bi Jesu, à ba í ku t̄a, nò a kù ce kutee má. ³⁴ Amma ine ak̄ai sooge ηau í ḡu kpakpaa cingae do kaka, n̄oi gbak̄a n̄je do inyi wa jo wa. ³⁵ Amu Zāa ñ ye iyi be fei, nò ñ wa n̄ j̄ea ine ηa seεdae, seεdam n̄ou nt̄oi. Ñ mà kam kam iyi nt̄oi ñ wa n̄ f̄o, nò ñ wa n̄ f̄oi ku ba in̄e m̄o i dasi naane ηa. ³⁶ A kù ce kutee ηa nò iyi be í cei ku ba kuk̄oi idei Ilaađ ku k̄o iyi í ni, baa k̄uk̄ū ak̄ae kaa lege. ³⁷ Nò kuk̄oi idei Ilaađ í ni má, aa c̄o ine iyi āηa taka n̄ηa à ḡū.

À dasi ikui Jesu bale

(C̄o Matie 27:57-61; Maaku 15:42-47; Luku 23:50-56)

³⁸ Si anyii n̄ηu, Zozefu inei Arimateeu í koo í t̄o Pilati ku j̄ò n̄ηu ku nya ikui Jesu. Wee Zozefu m̄o m̄oc̄oi Jesui, amma si asiii, domi wa ce n̄joi ine ngboi Zuifu ηa. Nò Pilati í j̄eaa si. Na n̄oi í j̄ò Zozefu í koo í nya ikui Jesuu. ³⁹ Nikodemu iyi í b̄o bi Jesu id̄u ḡo

wo, í si Zozefu. Nɔ wa mu tulare dimi ikā minji, akā mirui à ya kpoo, akā mɔ aloε. Kuwoε í to zakai kilo kuntaa. ⁴⁰ Inε minji ηau à so ikui Jesu à woo do jaεe fūfū gɔ ηa nɔ à fāsi tulareu. Si dɔɔnei Zuifu ηa beεbei à ya ce bii à waa si iku. ⁴¹ Lambo gɔ í wa tengi bii à kpakpa Jesu si j̄i nɔu. Si inɔ lambou à gbe isai kuta gɔ be kù kpe titā, nɔ a kù si inε gɔ si be. ⁴² Bei à koo à si Jesu si na iyi í j̄ɔ tengi be kù j̄i, nɔ à bi a suu gbāa gbāa hee aj̄i kus̄imiu ku maa to wa.

20

Bale ngbe

(Cɔ Matie 28:1-8; Maaku 16:1-8; Luku 24:1-12)

¹ Aj̄o amaazuma daadaakɔ waati iyi iju kù má s̄aa s̄aa, η̄oi Maari inei Madalau í bɔ bi balεu. Nɔ í ba wee à tale kutau hai ande balεu. ² N̄oi í sei í bɔ bi Simɔɔ Piεε do bi mɔcɔ iyi Jesu í bi j̄iidau, í s̄ɔ ηa í ni, à nya ikui Laf̄εε hai inɔ bale nɔ a kù mà bii à dasi.

³ N̄oi Piεε do mɔcɔu à fita à bɔ bi balεu. ⁴ An̄a minji fei à sei aj̄o, amma mɔcɔu í sei í cua Piεε, η̄ui í tako í to bi balεu. ⁵ Nɔ í bate í nante si balεu, nɔ í ye jaεe ηau wa j̄ile, amma kù lɔ. ⁶ N̄oi Simɔɔ Piεε wa baa do anyi. Iyi í to wa nɔ í lɔ inɔ balεu. Nɔ í ye jaεe ηau wa j̄ile, ⁷ do mango iyi à tako à d̄iɔ iriεu. Amma mangou kù waa j̄ile inya akā do jaεe ηau, wa woi ikpa akā. ⁸ N̄oi mɔcɔ iyi í tako í to bi balεu, η̄u mɔ í lɔ. Iyi í ye mii ηau nɔ í dasi naane. ⁹ Mɔcɔ ηau a kù tako a kù gbɔ yaasei kukɔi ideí Ilaaɔ wo iyi í ni kù ne bei á ce iyi Jesu kù j̄i hai si bale. ¹⁰ N̄oi mɔcɔ ηau à sinda à bɔ kpas̄ε.

Jesu í tusea Maari inei Madalau arae

(Cɔ Matie 28:9-10; Maaku 16:9-11)

¹¹ Amma Maari wa leek̄i waduude kɔkɔi balεu wa kpata. Si bei wa kpatau η̄oi í bate í nante inɔ balεu. ¹² Nɔ í ye amaleka minji gɔ ηa à waa dasi nyau fūfū à waa buba tengi bii ikui Jesu wa sū wo, inε akā ikpa iri, inε akā mɔ ikpa kute. ¹³ Nɔ à beεε à ni, abooyi, na mii í ce ì waa kpata. N̄oi í je η̄a í ni, à so ikui Laf̄εεm hai ih̄ei nɔ n kù mà bii à dasiε.

¹⁴ Iyi í fɔ beεbe í tā, η̄oi í sinda nɔ í ye Jesu wa leek̄i be. Amma kù mà mà Jesui. ¹⁵ N̄oi Jesu í beεε í ni, abooyi, na mii í ce ì waa kpata. Yooi ì waa dε. N̄oi Maari í tamaa bei woo degbe lamboui. N̄oi í s̄ɔ í ni, m̄akɔyi,

bii aw̄oi ì soo, s̄m bii ì j̄ilɔ n koo n soo. ¹⁶ N̄oi Jesu í ni, Maari. N̄oi Maari í sinda sie í s̄ɔ do feei Ebεε í ni, Rabuni, waatɔ Mεεtu.

¹⁷ N̄oi Jesu í s̄ɔ í ni, j̄m, maà lum, domi n kù bɔ lele bi Baam titā. Amma bɔ bi mɔcɔm ηa, s̄ɔ ηa í ni ñ wa n bɔ bi Ilaaɔ. N̄ui í je baam, nɔ í je baai inε mɔ.

¹⁸ N̄oi Maari inei Madalau í koo í s̄ɔ mɔcɔ ηau í ni η̄u í ye Laf̄εε. Nɔ wa sisi η̄a ide iyi Jesu í s̄ɔ.

Jesu í tusea mɔcɔe ηa arae

(Cɔ Matie 28:16-20; Maaku 16:14-18; Luku 24:36-49)

¹⁹ Aj̄o amaazumau iyi ale í le η̄oi mɔcɔ ηau à tɔtɔ si ile gɔ nɔ à s̄akɔ gambou domi à waa ce n̄oi inε ngboi Zuifu ηau. N̄oi Jesu í faata wa í leek̄i si anini η̄a. Nɔ í s̄ɔ ηa í ni, laakai ku sū ku wεε η̄e.

²⁰ Iyi í s̄ɔ ηa beεbe í tā η̄oi í nyisi ηa aw̄εe ηa do kpakpaa cingaeu. Nɔ inɔi mɔcɔ ηau í d̄ɔ iyi à ye Laf̄εε. ²¹ N̄oi Jesu í s̄ɔ ηa má í ni, laakai ku sū ku wεε η̄e. Si bei Baaba í bεm wa, beεbe m̄oi amu mɔ ñ be ηe.

²² Iyi í fɔ beεbe í tā η̄oi í fufu ηa í ni, i gba Hundei Ilaaɔ ηa. ²³ Inε iyi ì kpa ideí dulum dεε ηa, Ilaaɔ m̄á kpaai. Inε m̄o iyi ì ni dulum ndεε í je ideí iriε ηa, laf̄εε á maa wεεɔ ndεεi.

Jesu do Tomaa

²⁴ Wee Tomaa inε akāi mɔcɔ maateeji ηa iyi à ya kpe Sik̄au kù wa inɔ η̄a si waati iyi Jesu í naa si ηau. ²⁵ N̄oi mɔcɔ ηa iyi à gbeu à s̄ɔ à ni, à ye Laf̄εε. Amma Tomaa í s̄ɔ ηa í ni, nɔ n kù ye agbei ponti ηau si aw̄εe ηa nɔ n kù dasi amaaw̄m si agbei pontiu nɔ n kù dasi aw̄m si dalai jujui kpakpaa cingaeu n kaa n dasi naane pai.

²⁶ Zakai azuma akā má à tɔtɔ má si inɔ ile. Tomaa í wa inɔ η̄a. Nɔ à c̄imbo gambo ηa. Amma Jesu í faata si anini η̄a wa má nɔ í ni, laakai ku sū ku wεε η̄e. ²⁷ Nɔ í s̄ɔ Tomaa í ni, cɔ aw̄m ηa nɔ i dasi amaaw̄εe si be. Naà aw̄εe wa má i luò cingam. J̄ɔ sika sikau be, dasi naane. ²⁸ N̄oi Tomaa í jeaa í ni, aw̄oi ì je Ās̄ Laf̄εεm. ²⁹ N̄oi Jesu í s̄ɔ í ni, deb̄ei ì dasi naane si na iyi í j̄ɔ ì yem, ma irei. Ilu inɔ did̄ɔ η̄ai inε ηa iyi a kù yem nɔ do η̄u fei à dasi naane.

Mii iyi í j̄ɔ à kɔ tiau ih̄ε

³⁰ Maamaake nk̄p̄oi Jesu í ce má si wajui mɔcɔe ηa iyi a kù kɔ si tiau ih̄ε. ³¹ Amma ide

iyi ihē ŋai à kò ku ba i dasi naane ŋa iyi Jesu í je Kirisi Amai Ilaaḍ ku ba naane iyi ì dasie ŋau ku jò i ba kuwēe hai tā ŋa.

21

Jesu í tusēa m̀c̀c̀ m̀eje g̀o ŋa arae

¹ Si anyii n̄ɲu, Jesu í nyisi arae bi m̀c̀c̀e go ŋa má k̀k̀k̀i tenku iyi à ya kpe Tiberia. Do yaase bei í nyisiò arae wee. ² Sim̀o Piēe do Tomaa iyi à ya kpe Sik̀u do Natanieli inei Kana si ilei Galilee do amai Zebedee ŋa do m̀c̀c̀ minji mmu go ŋa má, aŋa fei à wa inya akā be. ³ N̄ɲi Sim̀o Piēe í s̄o ŋa í ni, n̄ wa n b̀o c̀c̀. Ǹo à ni, aa ka sie.

Ǹo à fita gbakā à l̀o ak̀i inyi go idū à n̄. Amma idū aj̀o n̄ɲu a k̀u mu nkāma. ⁴ Iyi iju wa b̀o ku má, ŋ̀i à ye Jesu wa leeki it̄i tenkuu be, amma a k̀u mà mà n̄ɲui. ⁵ N̄ɲi Jesu í bee ŋa í ni, iŋe awaasū ŋau be, i k̀u mu nkāma ŋa de. N̄ɲi à ni, aawo. ⁶ N̄ɲi í s̄o ŋa í ni, i dasi taao n̄ɲe in̄o inyi do ikpa aẁo n̄jei ak̀i inyi, aa mu c̄ēe ŋa. Ǹo à s̀o taao n̄ɲa in̄o inyi ǹo à mu c̄ēe hee à m̀ng̀o ku faa wa. ⁷ M̀c̀c̀ iyi Jesu í bi j̄idau í s̄o Piēe í ni, Lafēe mbe.

Iyi Sim̀o Piēe í gb̀o iyi Lafēei, ŋ̀i í dasi ib̀e domi bas̄i í wēe wo. Ǹo í dasi inyi wa b̀o bi tēe. ⁸ Amma m̀c̀c̀ ŋa iyi à gb̄e à to wa ice do ak̀i inyi, à waa fa taao n̄ɲa iyi í k̄o do c̄ēu. Kuj̄i n̄ɲa do ice k̀u re m̄eetu c̄̀o. ⁹ Iyi à kita wa ile ǹo à ye ina nyenyē go be c̄ēe wa banda si, ǹo p̄ēe wa j̄ile be. ¹⁰ N̄ɲi Jesu í s̄o ŋa í ni, i naaò c̄ēe go ŋa iyi ì mu wa n̄siu ŋa.

¹¹ Ǹo Sim̀o Piēe í koo í l̀o ak̀i inyi ǹo í fa taao wa ile. Taaou í k̄o do c̄ēe nla ŋa. Kukp̀o n̄ɲa í to c̄̀o do ciitaa do m̄eeta. Do iyi í kp̀o beēbe fei taao k̀u ga. ¹² N̄ɲi Jesu í s̄o ŋa í ni, i naa i nya s̄onda ŋa. Ǹo baa m̀c̀c̀ akā k̀u je ku beēe ku ni, aẁi yoo, domi à mà iyi Lafēei. ¹³ N̄ɲi Jesu í koo í so p̄ēu do c̄ēu í na ŋa.

¹⁴ Ise gb̄etasiaei mbe bei iyi Jesu í nyisi m̀c̀c̀e ŋa arae hai waati iyi í j̄i hai si bale.

Jesu do Piēe

¹⁵ Iyi à nya s̄onda à tā ŋ̀i Jesu í bee Sim̀o Piēe í ni, Sim̀o amai Zāa, ì bim í re in̄e ih̄o ŋa? Ǹo Piēe í j̄eaa í ni, oo Lafēe. Ì mà iyi n̄ bie. N̄ɲi Jesu í s̄o í ni, gb̀a ama angudām ŋa. ¹⁶ Ǹo í beēe má ise gb̄ejisia í ni, Sim̀o amai Zāa, ì bim? Ǹo Piēe í j̄eaa í ni, oo Lafēe. Ì mà iyi n̄ bie. N̄ɲi Jesu í s̄o í ni, gb̀a angudām ŋa. ¹⁷ Ǹo

í sisi í beēe má ise gb̄etasia í ni, Sim̀o amai Zāa, ì bim? Ǹo in̄i Piēe í f̀o do si bei í beēe ise gb̄etasia í ni, ì bim? N̄ɲi Piēe í j̄eaa í ni, Lafēe, ì mà fei ndēe, ì mà kam kam iyi n̄ bie. Ǹo Jesu í s̄o í ni, to, gb̀a angudām ŋa. ¹⁸ Ǹto ǹto n̄ wa n s̄ei, waati iyi ì wēe awaasū ì ya d̄ia arae wondo ǹo i b̀o bii ì bi. Amma bii ì naa ì gb̀o, aa te ikp̄aei ǹo in̄e go ku d̄ie ǹo ku b̀oðe bii i k̀u bi. ¹⁹ Do ideu bei Jesu í f̀o yaase bei Piēe á na ku ku ku nyisiò amboei Ilaaḍ. Iyi í f̀o beēbe í tā ǹo í s̄o í ni, toom wa.

Jesu do m̀c̀c̀ iyi í bi j̄ida

²⁰ N̄ɲi Piēe í sinda, ǹo í ye m̀c̀c̀ iyi Jesu í bi j̄idau wa naa do anyi n̄ɲa. M̀c̀c̀u n̄ɲui í tako í gb̄esi gend̄ei Jesu waati iyi à waa je í beēe í ni, Lafēe, yooi á zambaēu. ²¹ Iyi Piēe í ye m̀c̀c̀u ŋ̀i í bee Jesu í ni, Lafēe, m̀k̀u ih̄e m̀o ni, beirei ti n̄ɲu m̀o á ye. ²² N̄ɲi Jesu í j̄eaa í ni, baa bii n̄ bi n̄ j̀o ku maa wēe hee n̄ koo n̄ nyiò wa mái, iwoi í ye. Aẁo de, toom wa. ²³ N̄ɲi laabaau ideu í fangaa si in̄i woo dasi Jesu naane ŋau à be ni m̀c̀c̀u kaa ku. Amma Jesu k̀u ni kaa ku, n̄ɲu de í ni, baa bii n̄ bi n̄ j̀o ku maa wēe hee n̄ koo n̄ nyiò wa mái, iwoi í ye.

²⁴ M̀c̀c̀ iyi Jesu wa f̄au amu Zāai. Ǹo amu takam nii n̄ wa n̄ je s̄eḍai ide ŋau, amu iyi n̄ k̀o t̄iau ih̄e, à ǹo à mà iyi s̄eḍam í je ǹto.

Iri kukpai t̄iau

²⁵ Mii nkp̀o nkp̀o í wēe má iyi Jesu í ce. Bii í je à k̀o fei ndēe akā akā, n̄ k̀u tamaa mà andunyau ih̄e á to in̄e ŋa a ba bii aa j̄ile t̄ia ŋa iyi aa k̀o ŋau fei.

Icɛi Woo Bɛ Nja

À cea Woo bɛ nja kuwāi Hundei Ilaaḏ

¹ Baakɔm, Teofili,

Si tia sintem n̄ kɔ mii iyi Jesu í ce do cio iyi í ya maa kɔa inɛ n̄a si fei hai sinteɛ, ² hee í koo í to ajɔ iyi Ilaaḏ í soo lele. Hee ku maa nɛ, inɛ n̄a iyi í cica wo à jɛ woo bɛ nja, í ba n̄a ide ku fɔ do gbugbāi Hundei Ilaaḏ í s̄ n̄a bei aa ce. ³ Si anyii ikue í nyisi n̄a araɛ si afei ajɔ ciiji isɛ fɛfɛlo ku jɛ n̄n̄a sɛɛda iyi kù nɛ sika sika iyi n̄n̄u í wɛɛ. À yɔɔ nɔ í ce n̄n̄a faajii bommai Ilaaḏ. ⁴ Ajɔ n̄n̄u gɔ, si bei Jesu do mɔcɔɛ n̄a à wa inya akā í s̄ n̄a í ni, i maà tekí hai Zeruzalɛmu n̄a, amma í degbe amua iyi Ilaaḏ Baaba í wāɔ n̄ɛu, amua iyi n̄ tako n̄ s̄ n̄ɛ ideɛu. ⁵ Zāa n̄n̄u, inyii í dasi n̄ɛ wo, amma si ajɔ minjiu ih̄ɛ aa da n̄n̄ɛ si Hundei Ilaaḏ.

Jesu í nyi lelei Aḥ

⁶ N̄ɔi woo bɛ n̄a iyi aḅɔ Jesu n̄a à wa inya akāu à beɛɛ à ni, Lafɛɛ, bebei aa teese i jile bommai Izireli? ⁷ N̄ɔi Jesu í jɛ n̄n̄a í ni, kù jɛ baa n̄n̄ɛ i mà ajɔu walakɔ i mà yaase bei mii n̄au bɛ á na ku ce n̄a. Ilaaḏ Baabai í jile iyi bɛ n̄a do yiikoɛ. ⁸ Amma aa ba gbugbā n̄a waati iyi Hundei Ilaaḏ á naa si n̄ɛ. Aa jɛa inɛ n̄a sɛɛdam n̄a si ilui Zeruzalɛmu, do si ilɛi Zudee fei, do si ilɛi Samari hee ku bɔ do kɔɔi andunya fei. ⁹ Iyi Jesu í fɔ ideu í tā, n̄ɔi à waa cɔɔ nɔ à ba weɛ Ilaaḏ í soo ikpa lele nɔ kudūi ij̄i gɔ í jɔ a kù yɔɔ má.

¹⁰ Waati iyi à waa cɔɔ wa nɛ ikpa lelei Aḥ, n̄ɔi gbakā à yɛ woo dasi ibɔ fūfū minji gɔ n̄a bɛ à waa leekí kɔkɔ n̄n̄a. ¹¹ N̄ɔi inɛ n̄au à ni, in̄ɛ inɛi Galilee n̄a, na mii í ce ì leekí ì waa cɔ lele n̄a. Jesuu bɛ iyi Ilaaḏ í so ikpa lele hai bi tu n̄ɛu á nyi wa má do yaase bei ì yɔɔ í n̄ɛɔ leleu n̄a.

Nsūi Zudasi

¹² Iyi inɛ n̄au à fɔ beɛbe à tā, n̄ɔi woo bɛ n̄au à sinda wa hai iri kutai Olivie bii à wau à nyi wa Zeruzalɛmu. Iri kutau í wa kɔkɔi iluu zakai kilo akā. ¹³ Iyi à to Zeruzalɛmu n̄ɔi à gū lelei ile ku kpeke bii à ya maa wau. Aḅa iyi à tɔtɔɔ beu weɛ, Piɛɛ do Zāa, do Zaaki, do Anderee, do Filipu, do Tomaa, do Baatelemi, do Matie, do Zaaki amai Alifee,

do Simɔɔ iyi í ya jabua ilɛɛ do Zudu amai Zaaki. ¹⁴ Do anu akāi inɛ n̄au fei à ya tɔtɔɔ a maa ce kutɔɔ do himma, aḅa do ifɔi Jesu n̄a do Maari iyee do inaabo gɔ n̄a má.

¹⁵ Ajɔ n̄n̄u gɔ woo dasi Jesu naane n̄au à tɔtɔɔ má. Kukpɔ n̄n̄a í to zakai amane cifa. N̄ɔi Piɛɛ í dede í leekí si anini n̄n̄a í ni, ¹⁶ in̄ɛ kpaasim n̄a, Hundei Ilaaḏi í jɔ Davidi í fɔ idei Zudasi wo, n̄n̄u iyi í cuaa inɛ n̄a iyi à mu Jesuu, nɔ ideu kù nɛ bei á ce iyi kù ce. ¹⁷ Zudasiui í tako í jɛ inɛ akā nwa wo, n̄n̄u mɔ í ya dasi icɛ nwa awɔ.

¹⁸ Fia iyi í ba na laalɔ iyi í ceu í raɔ iko gɔ. N̄ɔi í cuku, iriɛ í tako í to ile nɔ inɔɛ í la, ifūɛ fei í fita. ¹⁹ N̄ɔi inɛ n̄a iyi à wa Zeruzalɛmu fei à gbɔ ideu. Na n̄ɔi í jɔ do fee n̄n̄a à waa kpe ikou Akedama, waatɔ Ikoí nj̄ɛ.

²⁰ Ideɛ iyi à kɔ si tiai iri kukḥu weɛ.

A jɔ ideɛu ku kpɔɔ bomma.

Inɛ gɔ ku maà buba bɛ má.

Nɔ à kɔɔ má à ni,

A jɔ inɛ gɔ ku jɛ nsūɛ si icɛu.

²¹⁻²² Debei, ka dasi inɛ gɔ si inɔ nwa ku jɛ nsūi Zudasiu. Nɔ í gbɛ lafɛɛ ku jɛ inɛ iyi í yɛ kujii Lafɛɛ Jesu hai si bale bei awa mɔ. Nɔ lafɛɛ ku jɛ inɛ akāi inɛ n̄a iyi à ba wa kuwɛɛ ajɔ si waati kāma fei iyi Jesu í wɛɛ do awa si andunyau ih̄ɛ, hai waati iyi Zāa í dasiɛ inyi hee í koo í bɔ lele. ²³ N̄ɔi à cica amane minji gɔ n̄a, irii inɛ akāi Zozefu iyi à ya kpe Baasaba, walakɔ Zusitu, inɛ minjisiau mɔ Matiasi. ²⁴ N̄ɔi à ce kutɔɔ à ni, Lafɛɛ, awɔ iyi ì mà idɔi inɛ fei, nyisi wa inɛ iyi ì cica. Si inɔi mɔcɔ minjie n̄au ih̄ɛ ²⁵ nyisi wa inɛ iyi ì bi ku jɛ nsūi Zudasi si icɛi woo bɛ n̄au, icɛ iyi Zudasi í jɔ nɔ í koo í lɔ tengi bii í jɔ à dasiɛ. ²⁶ N̄ɔi à ta n̄n̄a kpasau. Nɔ kpasau í so Matiasi. N̄ɔi à dasiɛ si inɔi woo bɛ maatakā n̄au.

2

Kunaai Hundei Ilaaḏ

¹ Iyi ajɔi Pantekotu í to, n̄ɔi woo dasi Jesu naane n̄au fei à tɔtɔɔ inya akā. ² Gbakā n̄ɔi à gbɔ iba gɔ í naa hai lele, í jɔ bei fufu nla, nɔ si inɔ ileu fei inɛ n̄a à gbɔ ibau. ³ Si anyiɛ n̄ɔi à yɛ ngɔgɔ bei amɛi ina í na í lesi irii aḅa fei akā akā. ⁴ N̄ɔi aḅa iyi à wa bɛ fei à kɔɔ Hundei Ilaaḏ nɔ à waa fɔ fee mmu gɔ n̄a, si bei Hundei Ilaaḏ í mu n̄n̄a aḅa fei ikā ikā.

5 Wee waati beεbe Zuifu gɔ ɲa ɲi yi à mà beεrei Ilaaḏ à naa hai ile fei à wa Zeruzalemu. 6 Iyi à gbɔ ibau, ɲɔi zamaa nkpɔ nkpɔ í sei í koo í tɔtɔ be nɔ à bitɪ jiida jiida si na yi í jò à gbɔ woo dasi Jesu naane ɲau à waa fɔ feei aɲa ikā ikā. 7 Nɔi í mu ɲa bitɪ hee í caa, nɔ à bee nje à waa ni, ine ɲa yi à waa fɔ ideu be, n jɔ aɲa fei inei Galilee ɲai mεε. 8 Nɔ beirei í ce awa fei à gbɔ à waa fɔ ide do fee nwa ikā ikā. 9 Si inɔ nwa ine gɔ ɲa à naai hai ilei Paati do hai Mɛdi do Elami, do hai ilei Mezopotami do Zudee do Kapadosi do Pontu do hai ilei Azii. 10 Ine gɔ ɲa mɔ hai ilei Firizii à naa do Panfili do Ezibiti do hai ikpa Libi yi í wa kɔkɔi Sireni. Ine gɔ ɲa mɔ à naa hai Romu. 11 Ine gɔ ɲa Zuifu ɲai à bí ɲa, ine gɔ ɲa mɔ à waa too kucei Zuifu ɲa. Ine gɔ ɲa à naa hai ilei Kereti do hai Arabi. Do nɲu fei, awa fei à gbɔ à waa fɔ fee nwa ɲa ikā ikā à waa sisiò mii nla ɲa yi Ilaaḏ í ce. 12 Nɔi aɲa fei à bitɪ hee a kù mà bei aa lasabu nɔ à bee nje à waa ni, yoomai í je yaasei mii nɔu ihē. 13 Amma ine gɔ ɲa à yaako ɲa à waa ni, ine ɲau à mɔ atēi hee í caa.

Waazo iyi Pιεε í ce

14 Nɔi Pιεε í dede do woo be maatakā ɲau ajɔ nɔ wa la hee lele í sɔ zamaau wa ni, ine Zuifu ɲa do ine mɔ yi í wa Zeruzalemu fei, i sofi i gbɔ ɲa. 15 N bi i mà ɲa yi ine ɲau ihē a kù mɔ atē si bei í waa tamaa ɲau be, domi à wεε si daadaakɔ, baa isɔ mεεsā kù lɔ titā. 16 Amma iyi í waa ye daakɔyiu ihē ɲa, iyi walii Zoeli í fɔu mbε yi í ni, 17 Ilaaḏ í ni, si ajɔi ankāanyi ɲau an daa ine fei si Hundem. Ama inemɔkɔ do ama inaabo nɲε ɲa aa ce walii. Awaasū nɲε ɲa aa ya maa ce kuye ɲa, Nɔ mɔkɔ ngbo nɲε ɲa mɔ Ilaaḏ á ba ɲa ide ku fɔ si ala. 18 Waati beεbe, an dasi Hundem si inemɔkɔ do inaabo woo ce icem ɲa, Nɔ aa ce walii. 19 An nyisi mii maamaake ɲa ikpa lelei Aḏ, Nɔ an jò ine ɲa a ye mii maamaake ɲa má si ile. Ine ɲa aa ye njè do ina do cuai ina. 20 Inunu á kuku inya Nɔ cukpa ku kpā bei njè. Si anyii nɲui ajɔi Lafēε á to wa, ajɔ nla ilu amboeu.

21 Amma ine ɲa yi à waa kpe Aḏ Lafēε fei aa ba faaba.

22 Ine inei Izireli ɲa, i sofi i gbɔ ideu ɲa. Ilaaḏ í jò í mà yiikoi Jesu inei Nazaretu ɲa na maamaake do nyinda ɲa yi í jò Jesu í ce si anini nɲε, si bei ine taka nɲε í mà ɲa. 23 Jesuu, Ilaaḏ takaei í lasabu hai sinte í jilɔ si a daa ine ɲa si awɔ. Nɔ ine í daa ilu dulum ɲa si awɔ í jò à kpakpae si jli ku gaau à kpaɲa ɲa. 24 Amma Ilaaḏ í jūu hai si bale, í nyaa hai si wahalai iku domi iku kù nε gbugbā kāma sie hee ku gεεε be. 25 Idei Davidi í kɔ í ni, N wa n ye Aḏ Lafēε ajɔ fei, Domi í wa awɔ nɲem ku ba n mà n yaya. 26 Na ɲɔi í jò idɔm wa dɔ, nɔ n wa n fɔ ide do inɔ didɔ. Nɔ baa bii í je an ku n nε kpāa ku cɔ, 27 Domi awɔ Ilaaḏ í kaa jò hundem bi ku wai iku ɲa.

Beεbe mɔi í kaa jò arai Ine Kumáε ku sāmi.

28 Ì nyisim kpāa iyi wa bɔɔm si kuwεε.

An wεε do awɔ si inɔ didɔ.

29 Si anyii nɲu nɔ Pιεε í ni má, ine kpaasim ɲa, n wa n sɔ nɲε nɔ kù nε sika kāma, Davidi bala nwa í ku nɔ à suu. Baleε mɔi í wa si anini nwa ihē hee do nnyi fei, mà irei. 30 Amma si bei í je walii, í mà yi Ilaaḏ í cea nɲu kuwāi ide gɔ do kugbasi í ni tɔkue gɔ á na ku buba si kitāi bommaε. 31 Davidi í mà mii yi á na ku ce. Na ɲɔi í jò ide yi í fɔ, yi í ni Ilaaḏ kaa jò hundε bi ku wai iku ɲa nɔ arae kaa sāmi, idei kujli ine yi Ilaaḏ í cicaui wa fāa. 32 Jesuu yi n wa n fɔ ideε, Ilaaḏ í jūu hai si bale nɔ awa fei à je seεda. 33 Ilaaḏ Baaba í soo lele nɔ í muua Hundε yi í wāaɔ wo. Nɔ nɲu mɔ í mua awa mɔ Hundeu. Nɲui í waa ye nɔ í waa gbɔ ɲa be. 34 Davidi takae kù bɔ lelei Aḏ amma í ni,

Aḏ Lafēε í sɔ Lafēem í ni,

Buba awɔ nɲem,

35 Hee n ce mbεεε ɲa

Bi ku lesi isεε.

36 Na ɲɔi í jò í sɔa ine inei Izireli ɲa fei i mà yi ihē ɲa sāa sāa. Jesu yi í kpakpa si jli nɔu be ɲa, nɲui Aḏ í ce Lafēε do Kirisi.

37 Iyi ine ɲau à gbɔ beεbe ɲɔi ideu í to si ɲa ntɔ ntɔ, nɔ à bee Pιεε do woo be yi à gbe ɲau à ni, ine kpaasi nwa ɲa, beirei aa ka ce. 38 Nɔi Pιεε í sɔ ɲa í ni, ine fei i kpaasi idɔ nɲε i jò a dasi nε inyi do irii Jesu Kirisi ku ba Ilaaḏ ku kpa idei dulum du nε, nɔ aa ba amuai Ilaaḏ

ma na iyi í je Hundee. ³⁹ Beebei á ce si na iyi í jò Ilaađ í ce nne kuwãe, ine do ama nne na do ine na iyi à wa hee jiji fei, ine na iyi Ađ Lafëe nwa á kpe fei.

⁴⁰ Do ide ikã ikã nkpò nkpò Piëe í je nna do seeda nò í mu nna gbugbã í ni, i nya ara nne ikã hai bi ine laalò nsei nau ihë ku ba i ba faaba na. ⁴¹ Nò à dasi ine na iyi à gba ideí Piëeu inyi. Ajo nnu zaka bei amanë dubu meta í kòosi si inò woo dasi Jesu naane nau. ⁴² Nò à ya gbò cio iyi woo be nau à ya maa kò na siu fei, nò à ya maa wee do anu akã, à ya maa je ije iyi aa yeò gigii ikui Jesu, nò à ya maa ce kutò ajo.

Kuwee ine na iyi à dasi Jesu naane

⁴³ Nò ideu í to si ine fei, nò Ilaađ í jò woo be nau à wasi maamaake nkpò nkpò ku ce. ⁴⁴ Woo dasi Jesu naane nau fei à ce anu akã nò mii iyi à ne fei ti aña feii í je. ⁴⁵ Waati iyi ine gò í ne bukaatai ngògò fei à ya ta iko nna nai do mii ndu na na nò a na lafëe fia zaka bei í ne bukaatae. ⁴⁶ Ajo fei à ya tótò si bantumai kpasëi Ilaađ. À ya tótò a maa jei si inò kpasë nna na do inò didò. Muafiti ci ya wa si. ⁴⁷ À ya maa saabu Ilaađ nò ine fei í mà beere nna. Ajo fei ine na à ya dasi naane nò a ba faaba. Beebei Lafëe Jesu í ya maa kòosi kukpò woo dasie naane nau waati kama fei.

3

Weege gò í ba iri

¹ Nò ale ajo nnu gò zakai isò meta Piëe do Zãa à waa bò kutò bantumai kpasëi Ilaađ. ² Nò à ye məkò gò be iyi à bí do weege. Ajo fei à ya na a jilò andei bantumai kpasëi Ilaađ iyi à ya kpe ande Ku s'au, ku maa bara waati iyi ine na à waa ló. ³ Iyi í ye Piëe do Zãa à waa ló bantumai kpasëu nò í tò na a mua nnu ngògò. ⁴ Nò Piëe do Zãa à kāsie iju, nò Piëe í ni, cò wa. ⁵ Nò í cò na do laakai domi wa tamaa ngògò si na. ⁶ Amma Piëe í sò í ni, n kù ne fia hee má je wura, amma iyi n ne an muue. Do irii Jesu Kirisi inei Nazaretiu, dede i ne. ⁷ Nò í mu awò njei məkòu í dede. Be gbakã, isei ineeu do ikò isee nau í ce gbugbã. ⁸ Nò í fo í dinga wa ne. Nò aña nna fei à ló bantumai kpasëi Ilaađ ajò, nò í fo í dinga wa ne wa saabuò Ilaađ. ⁹ Nò ine fei í ye wa ne wa saabuò Ilaađ. ¹⁰ Si bei

à mà iyi nnu í ya tako ku maa buba ande kus'ai bantumai kpasëi Ilaađ ku maa barau, nò bití í mu aña fei nò ideu í to si na.

Waazo iyi Piëe í ce

¹¹ Nò məkò iyi í ba iriu kù je kù ne hai bi Piëe do Zãa. Aña nna à wa ikpa akai kpasëi Ilaađ iyi à ya kpe bantumai Salomò. Nò ine na iyi ideu í mu na bitiu à sei à bò bi tu na. ¹² Iyi Piëe í ye na nò í sò na í ni, ine inei Izireli na, beirei í ce ì bití ì waa cò wa beebe na. Ì tamaa bei gbugbã nwai walakò daa jiida nwai í jò məkòu wa ne na? ¹³ Aburhamu do Izaaki do Zakòbu aña iyi à je bala nwa nau, Ađ Lafëe nna í jò Jesu woo ce icee í ne amboe. Inei ì muu ì na ine ngbo na ì kāsie na si wajui Pilati, baa do iyi Pilati wa bi ku jò wo. ¹⁴ Amma inei ì kāsie, nnu iyi í je Ine Kumá do Ine Dee deeu nò ì tò Pilati ku jò nne woo kpa ineu si agbee na. ¹⁵ Si beebe ì kpa ine iyi í je irii kuwee na. Amma Ilaađ í jù hai si bale, nò awa à yò. ¹⁶ Jesu do naane iyi məkòu ihë í dasie nnu í jò í ba gbugbã. Məkò iyi ì waa ye nò ì mà nau ihë, naane iyi í dasi Jesuui í jò í ba iri mam mam si wajui ine fei.

¹⁷ Nsei kpaasim na, n mà mii iyi ì cea Jesu na, ì cooi si ngògò hai mà na, beebi do ine ngbo nne na fei. ¹⁸ Ilaađ í jò walii nau fei à tako à fò idee wo. Nò beebe mòi bei à fò fei í kò. Ide iyi à fò nnu í je à ni, kù ne bei á ce iyi ine iyi Ilaađ í cicau kù ye ijuukpã. ¹⁹ Na nnu, i kpaasi idò nne i sinda sí Ilaađ na ku ba ku kpa ideí dulum du ne. ²⁰ Nò Ilaađ ku mu nne kus'imi jiida, nò ku be Kirisi iyi í cicau wa ku je tu ne, nnu iyi í je Jesu. ²¹ Tilasii Jesu Kirisi ku maa wa lele hee awaati koo toò mii fei ku je titò si bei Ilaađ í jò walii kumáe nau à tako à fò wo. ²² Moizi, ine akã nna, í ni, Ađ Lafëe nne á jò walii gò ku fita hai si anini nne iyi á ye bei amu. Nò á s'ia i gbò mii iyi á sò ne fei. ²³ Ine iyi kù waa too si ideí waliiu fei aa nya hai si inò zamaai Ilaađi a kpa. ²⁴ Beebe mòi Samueli do walii na iyi à naa si anyie, aña fei à tako à fò ideí mii na iyi wa ce nsiu ihë. ²⁵ Mii iyi walii nau à ni Ilaađ á ceu, inei wa cea. Nnu í je akabuu iyi Ilaađ í d'í do bala nne na si waati iyi í sò Aburhamu í ni, hai si dimie an jò inei andunya fei ku ba kuwee. ²⁶ Beebei Ilaađ í jò woo ce icee í fita hai bi tu ne nò í bò wai ku ba ku wee nne ku ba ine fei í sinda i jò laalò ku ce nne.

4

Piɛ do Zāa à wa bi igbei woo kiiti na

¹ Si waati iyi Piɛ do Zāa à waa s̄ zamaau ideu bɛɛɛ, n̄ai woo weei Ilaaḍ nau do ine ngboi ine na iyi à ya maa degbe kpas̄i Ilaaḍu do Sadusi na à sekɛɛ si na wa. ² Íd̄o n̄na í k̄s̄ si na iyi í j̄ò m̄ac̄o minji nau à waa k̄o ine na si cio à waa s̄ na iyi Jesu í j̄i hai si bale, waato iku na aa ȳok̄o a nyi wa si kuwɛɛ má. ³ N̄oi à mu na à c̄imbo na si ile piis̄ḍo hee iju kumá domi ale í lɛ t̄a. ⁴ Do n̄nu fei, ine n̄kp̄o iyi í gb̄o ideu í dasi naane. N̄o kukp̄o n̄na í k̄ḍosi hee í to zakai amane dubu miu.

⁵ Iju kumáe n̄oi ine ngboi Zuifu na do ine ngbo bubu na do woo k̄o ine na si wooda nau à t̄ot̄o Zeruzalemu. ⁶ N̄oi à t̄ot̄o aḅa do woo wee nlau iyi à ya kpe Ani, do Kaifu do Zāa do Alesandu do ine na iyi à gbe si nyaanzei woo wee nlau fei. ⁷ N̄oi à nya Piɛ do Zāa wa hai ile piis̄ḍu à naa à leek̄i na si waju n̄na n̄o à l̄osi ku bee na à waa ni, do gbugb̄ai yooi, mà do irii yooi ì ceò mii n̄u be na. ⁸ N̄oi Piɛ í k̄ḍo Hundei Ilaaḍ n̄o í s̄ na í ni, in̄e ilaalu do ine ngbo nau, ⁹ ì waa bee wa ideu ice jiida na iyi à cea wɛɛgeu ih̄e do bei í ce í baò iri. ¹⁰ Na n̄nu, í s̄ia in̄e fei do inei Izireli nau fei i mà na, m̄ok̄o iyi wa leek̄i si waju n̄ne be, í ba irii do saabui irii Jesu Kiriisi inei Nazaretiu, ine iyi í k̄pakpa si antai j̄i ku gaauu na n̄o Ilaaḍ í j̄u hai si bale.

¹¹ Jesui kuk̄o wa f̄aa iyi í ni,
Kuta iyi woo ma na à cau,
N̄nui í baa í je kuta sintei icui ile.

¹² Woo faaba ḡo k̄u wɛɛ má bii k̄u je n̄nu ak̄a, domi Ilaaḍ k̄u na irii ine ḡo má si andunya iyi aa ka kpe ka baò faaba.

¹³ Iyi ine nau à gb̄o ideu n̄oi à biti domi à ye w̄ok̄oi Piɛ do Zāa n̄o à mà gbak̄a iyi táaka n̄ai iyi a k̄u ce baa cio. N̄oi à mà iyi aḅai à wɛɛ wo do Jesu. ¹⁴ Amma si bei à ye m̄ok̄o iyi í ba iriu wa leek̄i do Piɛ do Zāa, n̄nui í j̄ò a k̄u ba ide ḡo iyi aa ni má. ¹⁵ N̄oi à ni a fita hai ile kiitiu. Iyi à fita, ine na iyi à gbe beu à waa busi n̄je aḅa duus̄ḍo. ¹⁶ N̄oi à waa ni, beirei aa ka cea m̄ok̄o nau ih̄e. Wee inei Zeruzalemu na fei à mà iyi à ce maamaake nla nla ḡo, n̄o a kaa ka ȳok̄o ka j̄a. ¹⁷ Amma ka ganji na ku ba ideu ku maà fangaa si ine na iyi à gbe má, ka k̄ò n̄na do ijuukp̄a ku ba a maà s̄ ine k̄ama ide do irii Jesu má. ¹⁸ N̄oi à kpe na má n̄o à

k̄o n̄na a f̄o ide do irii Jesu má hee má je a k̄o ine na si cioi ideɛ.

¹⁹ Amma Piɛ do Zāa à s̄ na à ni, i bee ara n̄ne ide bii á je dee dee si wajui Ilaaḍ ka gb̄o ide n̄ne n̄o ka j̄ò ti Ilaaḍ. ²⁰ Awa de a kaa ka ȳok̄o ka koko do mii iyi à ye do iyi à gb̄o. ²¹ N̄oi à gbagba si na má nt̄o nt̄o à bei à j̄ò na. A k̄u ba yaase bei aa ce a fa it̄i n̄na si na iyi í j̄ò ine fei wa saabu Ilaaḍ do mii iyi í ceu, ²² domi m̄ok̄o iyi à faaba do maamaakeu, ad̄e í re baa ciiji.

Woo dasi Jesu naane na à waa t̄o w̄ok̄o

²³ N̄oi Piɛ do Zāa à nyi bi kpaasi n̄na na si waati iyi woo kiiti nau à j̄ò na. N̄o à koo à sisi n̄na ide iyi ine ngbo na do ine ngboi woo weei Ilaaḍ na à s̄ nau. ²⁴ Iyi à gb̄o ideu n̄oi aḅa fei à t̄o Ilaaḍ do anu ak̄a à ni, Aḍ Laf̄e, aw̄oi ì taka lele do ile do tenku do mii iyi í wa si fei. ²⁵ Hundei í j̄ò bala nwa Davidi woo ce iceɛ í f̄o wo í ni,

Na mii í ce id̄oi inei dimi mmu na í k̄o.

Na mii í ce ine na à waa ce anu t̄osi a ba a cea Ilaaḍ laalo, n̄o wee mii ḡoi iyi kaa ȳok̄o ku ce m̄am.

²⁶ Amanlui andunya na do ilu iri na à dede n̄o à t̄ot̄o

Ku ba a ce iḡu do Ilaaḍ do ine iyi í cica.

²⁷ Ilaaḍ Baaba, ide iyi Davidi í f̄ou be nt̄oi, domi Herodu do P̄onsu Pilati à ce anu ak̄a. A t̄ot̄o do dimi mmu na do inei Izireli na si iluu ih̄e à ye taalei Jesu woo ce ice kumáe iyi ì cica ì nya ik̄au. ²⁸ Bɛɛbei à ce, n̄o n̄nu be í j̄ò mii iyi ì jile fei hai tako do iyi í je id̄ob̄ie í k̄o. ²⁹ Na n̄nu n̄sei, Laf̄e, ce laak̄aii ide ku f̄o n̄na n̄o ì j̄ò awa woo ce iceɛ nau ka sisi ideu do w̄ok̄o nla nla. ³⁰ Nyisi gbugb̄ae ku ba maamaake na ku ce n̄o ine na a ba iri do saabui irii Jesu woo ce ice kumáe.

³¹ Iyi à ce kut̄o à t̄a n̄oi inya bii à t̄ot̄o ì yaya. N̄oi aḅa fei à k̄ḍo Hundei Ilaaḍ n̄o à wasi ku waazo ide Ilaaḍ bebei do w̄ok̄o.

Mii iyi woo dasi Jesu naane nau à ne ti aḅa fei

³² Akp̄oi woo dasi Jesu naane nau í k̄ḍosi n̄o aḅa fei à ne anu ak̄a. Ine ḡo ci ya ni mii iyi n̄nu í ne ti n̄nu ak̄ai amma mii iyi à ne fei ti aḅa fei. ³³ Do gbugb̄a nla nla woo be nau à waa sisiò kuj̄i Laf̄e Jesu hai si bale, n̄o did̄o nla nla Ilaaḍ í wa si aḅa fei. ³⁴ Ine ḡo k̄u je are si in̄o n̄na, domi aḅo minji do aḅo minji fei ine

na iyi à ne iko do kpasẽ na fei à ya taai nɔ a naaò fiau wa, ³⁵ a naa a na woo be nau, nɔ a ce ikpẽe si bei bukaatai ine fei í to.

³⁶ Beɛbei Jozefu, inei Levi gɔ iyi à bí Sipu, í ce. Nɔui woo be nau à ya kpe Baanabasi, waatɔ woo mua ine gbugbã. ³⁷ Í ta ikoe gɔ í naaò fiau wa í naa í na woo be nau.

5

Idei Ananiasi do Safira

¹ Amma mɔkɔ gɔ í weɛ iyi à ya kpe Ananiasi, aboe mɔ à ya kpoo Safira. Mɔkɔu í ta ikoe gɔ, ² nɔ í jile ikɔ akã fiau ndee, iyi í gbeu mɔ í koo í na woo be nau. Nɔ weɛ aboe í weɛò kumàsiɛ. ³ Iyi í na na fiau nɔi Piɛɛ í beɛ í ni, Ananiasi, beirei í ce ì jò Seetam í lɔ si idɛ hee ì waa sɔa Hundei Ilaaò ibo nɔ ì jò bubui fiai ikou ndee. ⁴ Iko iyi ì tau awɔ si ì nɔɔ ba. Iyi ì taa ì tã, fiau kù je titei? To, na mii í jò ì ce dimii lasabuu ihẽ. Kù je amane nai ì sɔa ibo, Ilaaò ì sɔa. ⁵ Iyi Ananiasi í gbɔ ideu gbakã nɔi í cuku tengi be í ku. Nɔi ine na iyi à gbɔ ideu fei njo í mu na hee í caa. ⁶ Nɔi awaasũ na à naa à wo ikuu do aɔ à koo à suu.

⁷ Si anyii isò mɛeta má, nɔi aboe mɔ í lɔ wa. Wee kù mà mii iyi í ce mɔkɔi nɔu titã. ⁸ Nɔi Piɛɛ í beɛ í ni, fia iyi mɔkɔɛ í naaò wau ihẽ, beɛbei ì ta iko nɔu na? Nɔi Safira í jɛaa í ni, beɛ mbe. ⁹ Nɔi Piɛɛ í beɛ í ni, beirei í ce inɛ minji fei ì ce anu akã í cɔ laakaii Hundei Aɔ Lafɛɛ beɛbe na. Cɔ, ine na iyi à si mɔkɔɛ à wa ande koofa be, aa si awɔ mɔ. ¹⁰ Be gbakã nɔi abou mɔ í cuku si wajui Piɛɛ be í ku. Nɔi awaasũ nau à lɔ be à koo à ba í ku, nɔi à soo wa à naa à suu kɔkɔi mɔkɔɛ. ¹¹ Nɔi njo í mu inei igbei Jesu nau ntɔ ntɔ do ine na iyi à gbɔ ideu fei.

Maamaake nkɔ

¹² Nɔi woo be nau à jò maamaake do nyinda nkɔ í wasi ku ce si wajui ine na. Nɔ woo dasi Jesu naane nau à ya tɔtɔ bantumai Salomɔ. ¹³ Ine kãma kù bi ku lɔ inɔ nɔa do muafiti domi à waa ce njo, amma do nɔu fei à waa saabu na ntɔ ntɔ. ¹⁴ Amma kukpɔi ine na iyi à dasi Lafɛɛ Jesu naane ntɔ ntɔ í kɔɔsi wa koo, hai inemɔkɔ do inaabo na. ¹⁵ Nɔi ine na à wasi ku naaò bɔɔ na wa si kpãa na. À ya naa a jile nai si daayi na do si sɛɛ na ku

ba bii Piɛɛ wa lɔ ayae ku bii ine gɔ na si inɔ nɔa. ¹⁶ Nɔi ine nkɔ í wasi ku naaò bɔɔ na wa do ine na iyi à ne inei inɔkɔ na hai ilɛkoi Zeruzalemu na, aɔa fei à nɔ à ba iri.

À kpã woo be nau iju

¹⁷ Amma woo wee nɔi Ilaaũ do ine na iyi à wa si igbei Saduse na iyi à wa bi tɛɛu fei à dedeò igu si gãmei woo be nau. ¹⁸ Nɔi à mu na gbakã à dasi na piisɔ. ¹⁹ Nɔi idũ amalekai Aɔ Lafɛɛ í naa í cɔ gamboi ile piisɔu í nya na nɔ í sɔ na í ni, ²⁰ i bɔ bantumai kpasɛi Ilaaò i koo i leeki be na nɔ i sisia ine na ideu kuweɛu fei. ²¹ Nɔ woo be nau à gbɔ ideu. Amɛejuma gbakã nɔi à bɔ bantumai kpasɛi Ilaaò be à wasi ku kɔ ine na si cio.

Wee waati beɛbe woo wee nɔi Ilaaũ do ine nau à tɔtɔ nɔ à kpe igbei woo kiiti nau do ine ngboi Izireli na fei, à bei à be woo degbe kpasɛi Ilaaò nau a koo a kpe woo be nau wa hai ile piisɔ. ²² Amma iyi à to a kù ye woo be nau ile piisɔ be. Nɔ à nyi bi ine ngbo nau má ²³ à ni, iyi à to be à ba ile piisɔu wa cɔmbo dim dim nɔ à ba woo degbe nau à waa leeki ande be. Amma iyi à cɔ gambo nau a kù ye ine kãma ile be. ²⁴ Iyi ine ngboi woo degbe kpasɛi Ilaaũ do ine ngboi woo wee nau à gbɔ ideu, nɔi à biti a kù mà bei ideu á kpa iri. ²⁵ Nɔi ine gɔ í naa í sɔ na í ni, i gbɔ na, ine na iyi ì dasi piisɔ nau à wa bantumai kpasɛi Ilaaò à waa kɔ ine na si cio. ²⁶ Nɔi ine ngboi woo degbe kpasɛi Ilaaũ, nɔu do ine na à koo à gbã na à naaò na wa bi ine ngbo nau. Amma kù je do gbugbã domi à waa ce nɔi zamaa a maa na a ta na kuta.

²⁷ Iyi à naaò na wa à leeki na si wajui igbei woo kiiti nau nɔ woo wee nɔi Ilaaũ í sɔ na ²⁸ í ni, à kɔ nɔe mam mam à ni i mà ya ce waazo do irii mɔkɔu má na. Amma wee, ì ce waazo nɔe ì waa koo na hee ì kɔ inei Zeruzalemu na fei si cio nɔe nɔ ì waa bi i dasi wa taalei ikui mɔkɔu na. ²⁹ Nɔi Piɛɛ do woo be kpaasiɛ nau à je à ni, tilasi ideu Ilaaò aa ka jirima, kù je ti amane na. ³⁰ Aɔ Lafɛɛi bala nwa nai í jɔ Jesuu hai si bale, ine iyi ì kpakpa si jɔi ì kpaa nau. ³¹ Nɔi Ilaaò í soo lele í jilɔ awɔ nɔe ku je ilaalu do Woo faaba nɔ ku muaò inei Izireli na kpãa a kpaasi idɔ nɔa ku ba ku kpa ideu dulum du na. ³² Awai à je

sɛɛdai mii n̄au bɛ, awa do Hundei Ilaaɔ̄ iyi Ilaaɔ̄ í mua inɛ n̄a iyi à waa jirimae.

³³ Iyi à gbɔ̄ ideu n̄oi idɔ̄ n̄na í kɔ̄ hee à waa de a kpa n̄a. ³⁴ Amma inɛ akã n̄na iyi à ya kpe Gamaliɛ í dede í leekí si aninii woo kiiti n̄au í ni a nya woo bɛ n̄au wa titã. Gamaliɛu Farisii wa jɛ do woo kɔ̄ inɛ n̄a si wooda, nɔ̄ í nɛ bɛɛɛɛ ntɔ̄ ntɔ̄ bi inɛ fei. ³⁵ N̄oi í sɔ̄ inɛ n̄au í ni, inɛ inɛi Izireli n̄a, i laakai n̄a do mii iyi í waa bi i cea inɛ n̄au. ³⁶ Kù kpe mɔ̄m titã iyi mɔ̄kɔ̄ gɔ̄ í naa ihɛ̄ à ya kpoo Tedasi nɔ̄ í ya maa so arae lele bei inɛ n̄la gɔ̄ nɔ̄ amane bei c̄ɔ̄ mɛɛ wa tooɛ. Amma à kpa, nɔ̄ mɔ̄cɔ̄ n̄au fei à fangaa, nɔ̄ à gbɛjɛ ideɛ. ³⁷ Si anyiɛ, waati iyi à na à waa ce kuka, n̄oi mɔ̄kɔ̄ gɔ̄ mɔ̄ í naa à ya kpoo Zudasi inɛi Galilee. N̄ju mɔ̄ í jɔ̄ inɛ nkpɔ̄ nkpɔ̄ wa tooɛ. Amma à kpa n̄ju mɔ̄ nɔ̄ inɛ n̄a iyi à waa tooɛu fei à fangaa. ³⁸ Na n̄ju, bii í jɛ aa gbɔ̄ idem n̄a, i jɔ̄ inɛ n̄au bɛ a nɛ n̄a. Bii í jɛ ideu do icɛ n̄a iyi à waa ceu hai bi amane n̄ai wa naa, á na ku kpa iri. ³⁹ Amma bii kuce n̄n̄au hai bi Ilaaɔ̄i wa naa, i kaa yɔ̄kɔ̄ i kãmia n̄a n̄a. I ce laakai i maà ti i na i maa ba Ilaaɔ̄ ku ja n̄a.

⁴⁰ Nɔ̄ à gbɔ̄ ideɛ. N̄oi à kpe woo bɛ n̄au à cã n̄a do kpɔ̄tɔ̄ à ni a maà fɔ̄ ide do irii Jesu má à bei à jɔ̄ n̄a. ⁴¹ N̄oi woo bɛ n̄au à nɛ hai bi igbei woo kiiti n̄au do inɔ̄ didɔ̄ n̄la n̄la si na iyi í jɔ̄ Ilaaɔ̄ í ka n̄a si inɛ n̄a iyi à to a maa yaako n̄a na irii Jesu. ⁴² Ajɔ̄ fei si bantumai kpasɛ̄i Ilaaɔ̄ do si inɔ̄ kpasɛ̄ n̄a à ya maa ce waazoi laabaau jiidau nɔ̄ a maa kɔ̄ inɛ n̄a si cio waati kãma fei a maa ni Jesu í jɛ inɛ iyi Ilaaɔ̄ í cicau.

6

À cica amane mɛɛjɛ ku sobi woo bɛ n̄a

¹ Waati bɛɛbɛ kukpɔ̄i inɛ n̄a iyi à waa too kpãai Jesuu wa kɔ̄sɔ̄i. N̄oi Zuifu n̄a iyi à ya fɔ̄ Gɛɛkiu à waa gbagba si Zuifu alala n̄au domi si ije iyi à ya maa kpɛ̄a jaaɔ̄ n̄a waati kãma fei à ya maa gbɛjɛ jaaɔ̄ n̄na n̄ai. ² N̄oi woo bɛ maateejɛ n̄au à tɔ̄tɔ̄ inɛ n̄a iyi à waa too kpãai Jesu n̄au fei à ni, kù s̄la ka jɔ̄ ide Ilaaɔ̄ ku waazo ka maa ce ide ije n̄a. ³ Na n̄ju, inɛ kpaasi nwa n̄a, i cica amane mɛɛjɛ si inɔ̄ n̄jɛ, inɛ n̄a iyi à waa jɛ n̄na sɛɛda jiidai, iyi à kɔ̄ Hundei Ilaaɔ̄ do bisi, nɔ̄ ka kãa n̄na icɛu. ⁴ Amma awa taka nwa aa ka maa ce kutɔ̄ nɔ̄ ka maa waazo ide Ilaaɔ̄ waati

kãma fei. ⁵ Inɛ n̄au fei à jɛsi ideu. N̄oi à cica Etieni iyi í kɔ̄ Hundei Ilaaɔ̄ nɔ̄ naanɛɛ í la. Si anyii n̄ju nɔ̄ à cica Filipu, do Pokɔ̄, do Nikanɔ̄, do Timɔ̄, do Pamenasi, do Nikola inɛi Antiɔ̄si iyi í too kucei Zuifu n̄a wo í bei í na í dasi Jesu naanɛu. ⁶ N̄oi à bɔ̄ n̄a bi woo bɛ n̄au. Nɔ̄ woo bɛ n̄au à ce kutɔ̄ à le n̄na awɔ̄ si iri ku ba a sintiò icɛ.

⁷ Bɛɛbɛ mɔ̄i ide Ilaaɔ̄ í fangaa wa koo nɔ̄ kukpɔ̄i inɛ n̄a iyi à waa too kpãai Jesuu í kɔ̄sɔ̄i wa koo si ilui Zeruzalem, nɔ̄ woo weei Ilaaɔ̄ nkpɔ̄ í dasi naanɛ.

À mu Etieni

⁸ Wee Etieni í nɛ gbugbã ntɔ̄ ntɔ̄ nɔ̄ Ilaaɔ̄ í ceaa didɔ̄ nɔ̄ í ce maamaake do nyinda n̄la gɔ̄ n̄a si aninii inɛ n̄a. ⁹ Amma inɛ gɔ̄ n̄a à ba Etieni kakɔ̄ ku ce. Inɛ n̄au gɔ̄gɔ̄ n̄a hai ilei Silisii à naa do hai ilei Azii, gɔ̄gɔ̄ n̄a mɔ̄ inɛi Sireni n̄ai do Alesandiri, an̄ai à jɛ inɛi igbei Zuifu gɔ̄ n̄a iyi à ya kpe aru n̄a iyi à jɔ̄. ¹⁰ Amma a kù nɔ̄ domi wa fɔ̄ ide do bisi do gbugbãi Hundei Ilaaɔ̄. ¹¹ N̄oi à mua mɔ̄kɔ̄ gɔ̄ n̄a fia si asii ku ba a máa ide. Nɔ̄ inɛ n̄a iyi à muaa fia n̄au à sɔ̄ inɛ n̄a à ni à gbɔ̄ inɛɛu ihɛ̄ wa fɔ̄ laalɔ̄i Moizi do Ilaaɔ̄. ¹² Bɛɛbei à dedeò idɔ̄kɔ̄i inɛ n̄a, do inɛ ngbo n̄a do woo kɔ̄ inɛ n̄a si wooda n̄a. À sɛkɛɛ si Etieni nɔ̄ à muu à bɔ̄de si wajui igbei woo kiiti n̄au. ¹³ Si anyiɛ n̄oi à naaò mɔ̄kɔ̄ gɔ̄ n̄a wa iyi à naa à máa ide à ni, inɛɛu ihɛ̄ waati kãma fei í ya maa fɔ̄ laalɔ̄i kpasɛ̄i Ilaaɔ̄u do woodai Moizi. ¹⁴ À gbɔ̄ iyi í fɔ̄ í ni Jesu inɛi Nazaretu á lɛgɛ kpasɛ̄u ihɛ̄ nɔ̄ ku kpaasi dedemba n̄a iyi Moizi í sɔ̄ wa fei. ¹⁵ Inɛ n̄a iyi à wa si igbɛu fei à kãsi Etieni iju n̄oi à yɛ wajue wa daana bei wajui amaleka.

7

Waazoi Etieni

¹ N̄oi woo wee n̄lai Ilaaɔ̄u í bee Etieni í ni, ideu ntɔ̄i? ² N̄oi Etieni í jɛaa í ni, inɛ baam n̄a do kpaasim n̄a, i gbɔ̄ iyi ñ wa n̄ fɔ̄. Waati iyi Aburhamu bala nwa í wa ilei Mesopotami, Ilaaɔ̄ ilu amboe í naa bi tɛɛ. Waati bɛɛbɛ, kù bɔ̄ Harãa titã. ³ N̄oi Ilaaɔ̄ í sɔ̄ í ni, jɔ̄ ilei ide do nyaanzeɛ n̄a nɔ̄ i bɔ̄ ilɛ bii an nyisiɛ. ⁴ N̄oi Aburhamu í fita hai ilei inɛi Kaladeɛ n̄a nɔ̄ í koo í buba Harãa. Hai bɛ, si anyii ikui baɛu n̄oi Ilaaɔ̄ í jɔ̄ í naa ilɛ bii ñ wa n̄sei n̄au ihɛ̄. ⁵ Waati bɛɛbɛ kù muaa bii kãma si ilɛu, baa bii á lesi kute titã. Amma do iyi Aburhamu

kù bí fei Ilaaḥ í cēaa kuwā í ni nḥu á muaa ilēu nō ku je ti nḥu do amae ḥa. ⁶ Nḥi Ilaaḥ í sō Aburahamu má í ni, tōkue ḥa aa wa si ilē mmu gō, bei aa mu ḥa a je aru a wahala ḥa zakai adō cīō mēe. ⁷ Ilaaḥ í nō í ni, amui an kiiti dimi iyi à mu ḥa aruu. Si anyii nḥu tōkue ḥau aa fita hai ilē be a baa ilēu ihē bii aa tōm. ⁸ Waati bēēbe Ilaaḥ í na Aburahamu woodai bango ku dasi ku je sēedai akabuue. Si anyie ḥi Aburahamu í na í bí Izaaki nō í dasie bango si aḥō mēējōsiae. Bēēbei Izaaki mō í cea Zakōbu, nō Zakōbu mō í cea ama maateejie ḥa bēēbe, aḥa iyi à je balai dimi maateejii Zuifu ḥa.

⁹ Amai Zakōbu ḥau à waa ba Zozefu ifō ḥa igu ku ce nō à muu à taa inē ḥa iyi à waa bō ilēi Ezibiti. Amma Ilaaḥ í wa anyie, ¹⁰ ḥi í nyaa hai si wahalae fei. Í muaa bisi nō í jō í ne bēere bi Faraḥ ilaalui Ezibiti. Nḥi Faraḥ í coo minjisiae si ilēu nō í jō í je inē ngboi kpasēe má. ¹¹ Nḥi ari í naa si ilēi Ezibiti do si ilēi Kanaā fei, í kpā inē ḥa iju ntō ntō. Bala nwa ḥau a kù ba baa mii iyi aa je. ¹² Nḥi Zakōbu í gbō iyi ije í wa ilēi Ezibiti, nō í be amae ḥau be gbakā akā, aḥa iyi à je bala nwa ḥa. ¹³ Iyi à koo be ise gbēejisia ḥi Zozefu í tuse arae bi igbāe ḥau do ifōe, nō Faraḥ mō í tōtō í mādō ḥa. ¹⁴ Nḥi Zozefu í sō ḥa í ni a koo a kpe Zakōbu baai nḥu wa do nyaanzee ḥa fei. Wee inē ḥau à wēei amanē kitaḥ fēewa do miu. ¹⁵ Bēēbei Zakōbu í bōḥ Ezibiti. Bei í ku, be mōi bala nwa ḥau à ku. ¹⁶ Nō à so iku ḥa à bōḥ Sikemu à koo à si ḥa si bale iyi Aburahamu í tako í ra bi amai Hemō ḥa.

¹⁷ Ide iyi Ilaaḥ í wādō Aburahamuu, iyi waatii kucee í maai wa inē nwa ḥa à kpō à waa kōsi si ilēi Ezibiti. ¹⁸ Si anyii adō nkpō nkpō inē mmu gō í naa í je bomma, inē nḥu kù mà Zozefu. ¹⁹ Nḥi í dī iju inē nwa ḥa nō í ce ḥa laalō, nō í nyi í tilasi ḥa má a nyō ama kpōtō ḥa ḥa a ku. ²⁰ Waati bēēbei à bí Moizi. Ama kpōtōi iyi í sīa hee í caa. Nḥi à wōḥ be si kpasēi baae zakai cukpa mēeta. ²¹ Iyi à koo à jilō, ḥi ama inaaboi Faraḥ í so ndēe í muu bei amai nḥu takae. ²² Nḥi à kōa Moizi si bisii inēi Ezibiti ḥau fei nō í baa í je ilu gbugbā si ide ku fō do si kucee.

²³ Iyi Moizi í to adō ciiji, ḥi í dasi idō nḥu koo cō inēi Izireli ḥa dimie ḥa. ²⁴ Nḥi í ye inēi Ezibiti gō wa kpā inē akā ḥa iju, ḥi í bō

inēu ku faaba nō í cā inēi Ezibiti í kpa. ²⁵ Í tamaa bei inēi nḥu ḥa aa mà iyi Ilaaḥ í be nḥu wai nḥu ku na ku faaba ḥa, amma a kù mà. ²⁶ Iju kumāe ḥi Moizi í ye inē Izireli minji gō ḥa iyi à waa ja. Nḥi wa bi ku la ḥa, nō í ni, kpaasim ḥa, inē iyi í je nyaanze akā ḥa, na mii í ce í waa wahala nje bēēbe ḥa. ²⁷ Nḥi inē iyi wa wahala kpaasie í tale Moizi í ni, yooi í ce inē ngboi na í kiiti nwa. ²⁸ I bi í kpa amu mō bei í kpa inēi Ezibiti anai? ²⁹ Iyi Moizi í gbō ideu ḥi í sa í ne ilēi Madiāa í koo wa je inē njoo be. Bei í so abo nō í bí ama inēmākō minji.

³⁰ Si anyii adō ciiji ḥi aḥō nḥu gō amaleka gō í naa bi tee si gbaau kōkōi geetei Sinai. Amalekau í naai si ama wua tūtū gō iyi í ce bei wa jo. ³¹ Iyi Moizi í yō ḥi í biti. Nō í sekēe sie í bō ku cō, ḥi í gbō ide ku fōi Aḥ Lafēe wa ni, ³² amui n̄ je Ilaaḥ, Lafēe Aburahamu do Izaaki do Zakōbu, balae ḥa. Nḥi Moizi í yaya do nḥo, kù waa bi inyau ku cō má. ³³ Nḥi Aḥ Lafēe í sō ḥi í ni, bō baatae be, domi inya bii í waa leeki be inya kumái. ³⁴ Wee n̄ ye wahalai inēm ḥa iyi à wa ilēi Ezibiti. N̄ gbō kukpata ḥa, nō n̄ kita wa n̄ naa n̄ faaba ḥa. To, nsei, naa wa, n̄ bēe Ezibiti.

³⁵ Moiziu, iyi inēi Izireli ḥa à kōsi wo nō à nia, yooi í ce inē ngbo woo kiiti, nḥi Ilaaḥ í be ku je inē ngbo woo faaba ḥa do sobii amaleka iyi í naa bi tee si ama wua. ³⁶ Moiziu nḥi í nya inēi Izireli ḥa hai ilēi Ezibiti nō í ce nyinda ḥa do maamaake ḥa si ilēu do si Tenku Nkpau do si gbaa zakai adō ciiji. ³⁷ Moizi takae í nyi í sō inēi Izireli ḥau má í ni, Ilaaḥ á be si ḥe walii wa bei amu, iyi á je inē akā ḥe. ³⁸ Moizii í tako í wa bii inēi Izireli ḥau à tōtō si gbaau. Nḥi í wa afei bala nwa ḥa do amaleka iyi í baa ide ku fō si geetei Sinai. Nō hai bi tee í gba idei kuwēe í na wa.

³⁹ Amma bala nwa ḥau a kù waa bi idee ku gbō. À kōsie à waa bi a nyi ikpa ilēi Ezibiti ma. ⁴⁰ Nḥi í jō à sō Arō à ni, ce nwa iwē iyi á cua nwa si kpāa domi Moiziu iyi í nya wa wa hai ilēi Ezibiti a kù mà mii iyi í coo. ⁴¹ Nḥi à ce iwē gō iyi í jō ama ketē, nō inō ḥa í dō na icei awō nḥau nō à cea kuwee. ⁴² Na nḥu, Ilaaḥ í fa arae hai bi tu ḥa nō í jō à waa tō

inunu do cukpa do andaiya na. Ide nɲui à kò si tiai walii nɲau à ni,

Ilaaḍ í ni,

Inɛ inɛi Izireli na, kù je amui í cea dimii kuwee ikã ikã

Adõ ciiji si gbaa ihẽ na.

⁴³ Amma iwẽ na iyi inɛ taka nɲɛ ì ce nɲai ì cea kuwee na.

Ilei acõ iwẽ Mòlòkui ì ya maa so na do andaiyai iwẽ Refãa.

Na nɲai í jò an jò a mu nɛ a nɛò nɛ hee ilei Babiloni.

⁴⁴ Nò Etieni í ni má, bala nwa nɲau à nɛ ilei acõ si gbaau, nɲui wa nyisi iyi Ilaaḍ í wɛɛ do aɲa. Moizi í cooi bei Ilaaḍ í nyisié í ni ku coou. ⁴⁵ Ilei acõu, bala nwa na iyi à naa si anyii inɛ sinte nɲau, aɲa do Zozue woo cua nɲa à soo à nɛò wa ileu ihẽ. Ilevu Ilaaḍi í lele dimi nɲai iyi à tako à wa si wo. Nò ilei acõu í wa ihẽ hee waatii ilaalu Davidi. ⁴⁶ Si bei Davidi í ba didõ Ilaaḍ, nɲui í jò í tõe ku jò nɲu ku maa ile tengi bii tókui Zakòbu na aa ya guleaa*.

⁴⁷ Amma Salomõsi í maa ileu.

⁴⁸ Amma Ilaaḍ kù nɛ saa. Ci ya wa si ile iyi amanɛ na à ma. Bɛɛbei walii gò í tako í fò wo í ni,

⁴⁹ Ilaaḍ í ni, lelei í je kitã bommam,

Nò ilɛ í je bi ku lesi isem.

Debei, dimii ile yoomai aa yòkò i maam na.

Mà iwoi inya í wa bii an ya n sími.

⁵⁰ Kù je amui n ce fei ndɛɛ?

⁵¹ Nò Etieni í ni má, inɛ inɛ ku gaabu nɲai, idõ nɲɛ do iti nɲɛ fei í le. Ì ya maa kòsi Hundei Ilaaḍ nɲai waati kãma fei. Inɛ mò ì waa ce bei bala nɲɛ na à tako à ce wo.

⁵² Walii yooma nɲai bala nɲɛ na a kù kpã iju.

À kpa hee do inɛ na iyi à fò kunaai Inɛ Dee deeu, inɛ iyi inɛ taka nɲɛ ì zambæ si nsei ì kpaa nɲau. ⁵³ Inɛ iyi do saabui amaleka nɲau Ilaaḍ, í na nɲɛ woodæ, i kù too si woodau nɲa.

Etieni í ku

⁵⁴ Iyi inɛ nɲau à gbò ideu nɲai idõ nɲa í kò si Etieni hee à waa nɲo amaawò nɲa na.

⁵⁵ Amma Etieni í kòò Hundei Ilaaḍ nò í cò lele, nɲai í ye amboei Ilaaḍ nò í ye Jesu mò wa leeki do ikpa awò nɲɛɛ. ⁵⁶ Nɲai í ni, i gbò na, n ye lele í cì nò Amai Amanɛ wa leeki do ikpa awò nɲei Ilaaḍ. ⁵⁷ Amma à dī itī nɲa à bei à dõ

anu nla nla nò à sei ajò à koo à wo sie. ⁵⁸ Nɲai à faa hai inò ilu à koo à nyò ku ba a taa kuta a kpaa. Nɲai inɛ na iyi à tako à máa ideu à bò kumboo nɲa na à jò a awaasū gò bɛ à ya kpoo Sòlu. ⁵⁹ Si bei à waa ta Etieni kutau nɲai Etieni í ce kutòò í ni, Lafẽɛ Jesu, gba hundem. ⁶⁰ Nɲai í cuku í gule wa dõ anu hee lele wa ni, Lafẽɛ, mà mu na do dulum nòu ihẽ. Iyi í fò bɛɛbɛ í tã nɲai í ku.

8

¹ Nò waatii kukpai Etieniu Sòlu mò í jesi.

Sòlu í kpã inɛi igbei Jesu na iju

Hai ajò nɲu bei à sinti ku kpã inɛi igbei Jesu na iyi à wa Zeruzalɛmu iju. Bii kù je woo bɛ nɲau baasi, woo dasi Jesu naane nɲau fei à fangaai si ilei Zudee do si ilei Samari. ² Nò inɛ gò na iyi à mà bɛɛɛɛi Ilaaḍ à si Etieni do kukpata.

³ Amma Sòlu í wasi inɛi igbei Jesu na ku kpã iju. Í ya lò kpasẽ do kpasẽ nɲai ku maa mu inɛmòkò do inaabo na do gbugbã koo dasi na piisõ.

Filipu wa sisi laabaau jüida si ilei Samari

⁴ Inɛ na iyi à fangaau à koo à waa waazo laabaau jüidau bii fei. ⁵ Filipu í bò ilu nlaí Samari nò wa cea inɛi ilu bɛ na faajii inɛ iyi Ilaaḍ í cicau. ⁶⁻⁷ Nò í ce maamaake na. Í lele inɛi inòòko na hai si inɛ nkpò nò à fita do anu ku dõ nla nla, nò í jò wɛɛgɛ nkpò do ilu kute akã na à ba iri. Iyi inɛ na à waa gbò waazoeu nò à ye maamaake nɲau, nɲai aɲa fei à teese à de iti jüida. ⁸ Nò inɛi ilu nɲau à wɛɛò inò didõ nla nla.

⁹ Wee mòkò gò mò í wa si iluu bɛ, à ya kpoo Simõ. Í ya maa ce dobu dobu í jò inɛi ilu nɲau fei à biti nò í ce aræ inɛ nla. ¹⁰ Hai ama keeke do inɛ ngbo fei à ya gbò ideɛ ntò ntò nò à ya maa ni, inɛeu ihẽi í je inɛ iyi à ya kpe gbugbã nlaí Ilaaḍ. ¹¹ À ya maa gbò ideei domi hai kukpɛ dobu dobuɛ nɲau í ya maa mu na bitii. ¹² Amma iyi inɛ nɲau à dasi naane si laabaau jüida iyi Filipu wa fò si gãmei bommai Ilaaḍ do si gãmei Jesu Kirisiu, nɲai à dasi na inyi hai inɛmòkò do inaabo fei. ¹³ Simõ takæ í dasi Jesu naane nò à dasiɛ inyi. Í ya maa

* **7:46** ku maa ile, tengi bii tókui Zakòbu na aa ya guleaa À kòsi si tia nwo gò na à ni, ku maa ile, nɲu iyi í je Ilaaḍ Lafẽɛi Zakòbu.

too Filipu bii fei nɔ́ í bití ntɔ́ ntɔ́ iyi í ye maamaake nla nja iyi wa ce.

¹⁴ Woo be nja à gbɔ iyi inei Samari nja à gba ideí Ilaaḏ. Nɔ́i à be si nja Piεε do Zāa hai Zeruzalemu be. ¹⁵ Iyi à to nɔ́i à ce nja kutɔ́ ku ba a ba Hundei Ilaaḏ. ¹⁶ À ce beεbei si na iyi í jɔ́ Hundei Ilaaḏ kù kita si kāmā nja wa titā, aṅa de à ce inyi ku dasi njai do irii Lafēε Jesu nju akā. ¹⁷ Nɔ́i Piεε do Zāa à le nja awɔ́ si iri, nɔ́ à ba Hundei Ilaaḏ.

¹⁸ Iyi Simɔ́ɔ́ í ye woo dasi Jesu naane nja à ba Hundei Ilaaḏ waati iyi woo be nja à le nja awɔ́ si iriu, nɔ́i wa bi ku mu nja fia. ¹⁹ Í ni a mua nju gbugbāu be ku ba inε iyi nju á lea awɔ́ si iri fei ku ba Hundei Ilaaḏ. ²⁰ Amma Piεε í sɔ́ɔ́ í ni, awɔ́ do fiaε fei aa ce nfe, domi ì tamaa bei aa yɔ́kɔ́ i ra amuai Ilaaḏ do fia. ²¹ I kù ne kpāai ngɔ́gɔ́ ihē domi idɔ́e kù je dee dee si wajui Ilaaḏ. ²² Na nju, sinda idɔ́e hai si laalɔ́ ku ceε, nɔ́ i tɔ́ Ilaaḏ ku ceε suurui lasabu laalɔ́ ku ceε bii á ce. ²³ N̄ wa n fɔ́ beεbei si na iyi í jɔ́ n̄ ye daae í ro nɔ́ dulum í d̄iε.

²⁴ Nɔ́i Simɔ́ɔ́ í je nja í ni, inε taka nje í ceem kutɔ́ bi Lafēε ku ba ide nja iyi ì sɔ́m nja be kāmāε ku maà bam.

²⁵ Waati iyi à ce waazo à sisia inε nja yaasei ideí Ilaaḏ à tā nɔ́i à sinda à waa nyi Zeruzalemu. Iyi à waa ne, nɔ́i à wasi ku sisi laabaau jiidau si ilu nkpɔ́i Samari má.

Idei Filipu do akawe nlaí Etiopi gɔ

²⁶ Nɔ́i amalekai Lafēε gɔ́ í ba Filipu ide ku fɔ́ í ni, dede i bɔ́ ikpa awɔ́ cangai kpāai inunu, too kpāa iyi í wa hai Zeruzalemu ku bɔ́ Gaza. Kpāa njui í bɔ́ ikpa ghabuau be. ²⁷ Nɔ́i Filipu í dede í ne. Si kpāau, nɔ́i í ye inei Etiopi gɔ. Inεεu akawe nla nlaí. Njui í ya maa mu amanii inaabo ilaalui Etiopi. Í naa Zeruzalemui Ilaaḏ ku gulaε, ²⁸ nɔ́i í sinda wa bɔ́ ikpa ideε má. Wa buba si saretií ací wa cio tia iyi walii Ezai í kɔ́. ²⁹ Nɔ́i Hundei Ilaaḏ í sɔ́ Filipu í ni ku bɔ́ kɔ́kɔ́i saretiú. ³⁰ Nɔ́i Filipu í sei í bɔ́ bi saretiú, nɔ́ í gbɔ́ inei Etiopiu wa cio si tiai walii Ezaiú. Nɔ́ í beεε í ni, ide iyi ì waa ciou be ì waa gbɔ́ bei wa fɔ́ mbε? ³¹ Nɔ́i inεεu í jeaa í ni, beirei an ce n gbɔ́ bii kù je inε gɔ́ í tuseεm. Nɔ́i í tɔ́ Filipu ku gū wa si saretiú ku buba bi nju. Nɔ́ Filipu í gū. ³² Ide iyi mɔ́kɔ́u wa cio si kukɔ́i ideí Ilaaḏ wee.

À kooðe bei angudā iyi aa saka.

Bei ama angudā í ya maa coko waati iyi à waa bu ntoε,

Beεbe mɔ́i nju mɔ́ kù la gele.

³³ À kayee nɔ́ à kɔ́ ku kiitiε dee dee.

Si bei à kpa irii kuwεεε, kù wa si ilεu ihē má, Yooi á fɔ́ ideí inei anyiε nja má.

³⁴ Nɔ́i akaweu í sɔ́ Filipu í ni, n̄ wa n tɔ́ε i sɔ́m inε iyi waliiu wa fāa. Nju takaεi wa fāa araε de. Mà inε gɔ́i wa fāa. ³⁵ Nɔ́i Filipu í so ide í sinti do ideí waliiu í sisiaaḏ laabaau jiidai Jesu. ³⁶ Si bei à waa ne si kpāau nɔ́i à to ido gɔ́ iyi í ne inyi. Nɔ́i akaweu í ni, cɔ́ inyi ihē. To, mii á ganjim n ce inyi ku dasim má. [³⁷ Nɔ́i Filipu í sɔ́ɔ́ í ni, bii ì dasi Jesu naane do idɔ́e fei aa yɔ́kɔ́ i ce inyi ku dasiε mee. Nɔ́ akaweu í je í ni, n̄ dasi naane iyi Jesu Kirisi Amai Ilaaḏi.] ³⁸ Nɔ́i í ni a leekí saretiú. Iyi à leekíε nɔ́ nju do Filipu à kita aṅa minji nja si inyiú, nɔ́ Filipu í dasiε inyi. ³⁹ Iyi à fita hai si inɔ́ inyiú, nɔ́i Hundei Aḏ Lafēε í neò Filipu. Nɔ́ akaweu kù yɔ́ má, amma í dasi kpāa wa ne do inɔ́ didɔ́. ⁴⁰ Nɔ́i Filipu í ba nju í wa ilu gɔ́ iyi à ya kpe Azɔ́tu, nɔ́ í ce waazoi laabaau jiidai be do ilu nja iyi à wa si kpāau fei heε í toò Sezaree.

9

Idɔ́ ku kpaasii Sɔ́lu

(Cɔ́ IWB 22:6-16; 26:12-18)

¹ Waati beεbe Sɔ́lu í ya maa kpā inε nja iyi à waa too kpāai Jesu nja iju nɔ́ wa bi ku kpa nja mɔ́m nii. Na nɔ́i í jɔ́ í bɔ́ bi woo wee nlaí Ilaaḏu, ² í tɔ́ε ku cea nju tia nja. Tia njaui á koo ku na inε ngboi ile bi ku ce kutɔ́tɔ́ nja iyi à wa Damasi. Do saabui tia njaui á bað gbugbā iyi á koo ku muð inε nja iyi à waa too kpāai Jesu, bii inεmɔ́kɔ́i wala bii inaaboi, ku ba ku yɔ́kɔ́ ku d̄i nja ku bɔ́ð nja Zeruzalemu. Iyi í gba tia nja nɔ́ í dasi kpāa wa ne.

³ Si bei Sɔ́lu wa ne í maai Damasi, nɔ́i anu akā inya kuma gɔ́ í naa sie wa hai lele. ⁴ Nɔ́i í cuku ile nɔ́ í gbɔ́ imui inε gɔ́ í ni, Sɔ́lu, Sɔ́lu, na mii í ce ì waa kpām iju. ⁵ Nɔ́i Sɔ́lu í bee í ni, Lafēε, awɔ́i yoo. Nɔ́i Lafēε í jeaa í ni, amui Jesu iyi ì waa kpā ijuu. ⁶ Dede i bɔ́ inɔ́ iluu, bei aa sɔ́ε mii iyi aa ce. ⁷ Waati beεbe inε nja iyi à waa ne do Sɔ́luu à leekí à coko sɔ́m sɔ́m, à gbɔ́ ide ku fɔ́u amma a kù ye inε kāmā. ⁸ Nɔ́i Sɔ́lu í dede hai ile í c̄i ijue amma kù ye ilu.

Njoi à mu awɔe à bɔde Damasi. ⁹ Í fɛɛju zakai ajɔ mɛeta, kù je kù mɔ.

¹⁰ Wee mɔcɔi Jesu gɔ í wa Damasi be à ya kpoo Ananiasì. Njoi Lafɛɛ Jesu í naa siɛ si kuyɛ í kpoo í ni, Ananiasì. Nɔ í je í ni, Amu wee Lafɛɛ. ¹¹ Njoi Lafɛɛ í sɔɔ í ni, dede i koo i mu kpãa iyi à ya kpe Kpãa Kutɛu i bɔ ideì Zudasi. Bii ì to be bee mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Sɔlu inɛi Tarusiu. Wa ce kutɔɔ, ¹² nɔ í ce kuyɛ í ye mɔkɔ gɔ iyi à ya kpe Ananiasì í lɔ wa nɔ í lesi nɔ awɔ ku ba nɔ ku ye ilu má. ¹³ Amma Ananiasì í ni, Lafɛɛ, inɛ nkpɔi í sɔm laabaauì mɔkɔu be do laalɔ nɔ iyi í cea inɛɛ nɔ Zeruzalɛmu fei. ¹⁴ Nɔ à gbɔ iyi inɛ ngboi woo wee nɔi à naa gbugbã ku mu inɛ nɔ iyi à waa ce kutɔɔ do iriɛ ihɛ fei. ¹⁵ Amma Lafɛɛ í sɔɔ í ni, koo, domi ñ cica inɛɛu beì ku je woo ce icɛm ku fɔ laabaauì irim bi dimi mmu nɔ do bi ilaalu nɔ nɔ do bi inɛi Izireli nɔ. ¹⁶ An nɔ n nyisiɛ beì nɔ á ye ijuukpã na irim.

¹⁷ Njoi Ananiasì í dede í koo. Iyi í to, nɔi í lesi Sɔlu awɔ í ni, Sɔlu kpaasim, Jesu Lafɛɛ, nɔ iyi í naa siɛ si kpãau si waati iyi ì waa naa, nɔi í bɛm wa ku ba i ye ilu má nɔ i kɔɔ Hundei Ilaaɔ. ¹⁸ Be gbakã ngɔgɔ í cuku wa hai si ijui Sɔlu í ye beì kpakai cɛɛ, nɔ í ye ilu má. Njoi í dede nɔ à dasiɛ inyì. ¹⁹ Si anyiɛ nɔi í je sɔnda nɔ gbugbãɛ í baa má.

Sɔlu wa ce waazo Damasi

Nɔ Sɔlu í ce ajɔ minji Damasi be do inɛ nɔ iyi à waa too kpãai Jesu. ²⁰ Gbakã í bɔ ile bii Zuifu nɔ à ya ce kutɔɔ nɔ wa waazo wa fɔ iyi Jesu Amaì Ilaaɔi. ²¹ Inɛ nɔ iyi à waa gbɔ ideɛu fei à bitì à bee nje à waa ni, kù je mɔkɔu iyi í ya maa wahala inɛ nɔ iyi à waa ce kutɔɔ do iriì Jesu Zeruzalɛmuu mbe ya. Kù je nɔi wa naa ihɛ wo ku na ku mu inɛ nɔ ku dɔ nɔ koo na inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ nɔ?

²² Amma gbugbãì Sɔlu í ya maa kɔsìi, nɔ Zuifu nɔ iyi à wa Damasi a kù mà beì aa jɛaa waati iyi wa sɔ nɔ kam kam iyi Jesuì í je inɛ iyi Ilaaɔ í cicau.

²³ Zakai ajɔ minji má nɔi Zuifu nɔ à waa busi nje a ba a kpa Sɔlu. ²⁴ Amma inɛ gɔ í koo í sisia Sɔlu ide iyi inɛ nɔ à dɔu. Inɛ nɔ à ya maa degbe iluui hee do andɛ koofa nɔ fei dasã do idũ ku ba a kpaa. ²⁵ Amma idũ gɔ mɔcɔi Sɔlu nɔ à jɔ í lɔ inɔ kɔlɔ à beì à koo à kitɛ hai do antai bindii iluu.

Sɔlu í wa Zeruzalɛmu

²⁶ Njoi Sɔlu í bɔ Zeruzalɛmu. Iyi í to be í bi ku tɔtɔ do inɛ nɔ iyi à waa too kpãai Jesu, amma nɔ fei à waa ce nɔe si na iyi í jɔ a kù mà mà nɔ nɔ wa too kpãai Jesu.

²⁷ Njoi Baanabasi í bɔde bi woo be nɔ nɔ í sɔ nɔ beì Sɔlu í ye Lafɛɛ si kpãa, do beì Lafɛɛ í baa ide ku fɔ. Nɔ í sɔ nɔ beì Sɔlu í ce waazo Damasi do iriì Jesu do wɔkɔ. ²⁸ Hai waati beɛbeì Sɔlu wa dabii si ilui Zeruzalɛmu do woo be nɔ nɔ wa waazo do iriì Lafɛɛ Jesu do wɔkɔ. ²⁹ Nɔ í ce kakɔ do Zuifu nɔ iyi à waa fɔ Gerekiu, amma nɔ à waa de kpãa beì aa ce a kpaa. ³⁰ Iyi kpaasi woo dasi Jesu naane nɔ à gbɔ, nɔi à bɔde Sezaree nɔ à jɔ í nɛ Tarusi.

³¹ Inɛi igbeì Jesu nɔ iyi à wa ilei Zudee do ilei Galilee do ilei Samari fei à wɛɛɔ laakai ku sũ, à waa jirima Ilaaɔ, à mua nje gbugbã nɔ akpɔ nɔ í kɔsì wa koo do sobii Hundei Ilaaɔ.

Iri ku bai Enee

³² Piɛɛ mɔ wa dabii bii fei. Nɔ í bɔ bi inɛi Jesu nɔ iyi à wa Lida. ³³ Beì í ye wɛɛge gɔ à ya kpoo Enee, kù dede hai bi ku sũ hai zakai adɔ mɛɛjɔ. ³⁴ Njoi Piɛɛ í sɔɔ í ni, Enee dede, Jesu Kirisi í jɔ ì ba iri, ka sɛɛɛ. Gbakã nɔi í dede. ³⁵ Njoi inɛ nɔ iyi à wa Lidau fei do inɛi ilɛkoi Sarɔɔ nɔ à yɔɔ nɔ à dasi Lafɛɛ Jesu naane.

Dɔkasi í ku nɔ í nyi wa si andunya má

³⁶ Wee si ilui Zopee inaabo woo dasi Jesu naane gɔ í wa be à ya kpoo Tabita. Nɔi à ya kpe Dɔkasi má do feeì Gereki, waatɔ kabua. Í nɛ daa jiida nɔ í ya maa sobi ilu are nɔ. ³⁷ Njoi ajɔ nɔ gɔ í na í ce bɔɔ í ku. Iyi à wɛ ikue nɔi à koo à jilɔ ile lele. ³⁸ Inɛ nɔ iyi à waa too kpãai Jesu iyi à wa Zopee à gbɔ iyi Piɛɛ í wa Lida kɔkɔi Zopee be. Njoi à be siɛ inɛ minji à ni a koo a sɔɔ ku naa wa bi nɔ nɛi nɛi. ³⁹ Njoi Piɛɛ í dede í too nɔ wa. Iyi í to be, nɔi à bɔde lelei ileu. Njoi jaaɔ nɔ fei à naa à kaakɔe à waa kpataɔ nɔ à waa nyisiɛ ibɔ do jaaɛ nɔ iyi Dɔkasi í ce waati iyi í wɛɛ nɔ nɔ. ⁴⁰ Njoi Piɛɛ í nya nɔ fei hai ilaawa í beì í gule wa ce kutɔɔ. Í sinda si ikuu í ni, Tabita dede. Njoi í cɔ ijuɛ. Iyi í ye Piɛɛ nɔ í dede í buba. ⁴¹ Njoi Piɛɛ í mu awɔe í dede. Nɔ í kpe jaaɔ nɔ do inɛi Jesu nɔ iyi à gbe í nyisi nɔ Dɔkasi iyi í jì má. ⁴² Njoi laabaauu í fangaa si ilui Zopee fei, nɔ inɛ nkpɔ í dasi Lafɛɛ Jesu

naane. ⁴³ Nɔ Piɛɛ í ce ajɔ minji Zopee be bi anà gɔ iyi à ya kpe Simɔɔ.

10

Piɛɛ do Kɔɔnei

¹ Ine gɔ í wa Sezaree, à ya kpoo Kɔɔnei. Nɔui wa je ine ngboi wuai sooge gɔ na iyi à ya kpe Inei Itali na. ² Mɔkɔu wa too Ilaaɔ nɔ í ya maa jirimae ntɔ ntɔ, nɔu do nyaanzee na fei. Í ya maa ce kutɔɔ waati kãma fei, í ya nɔ ku sobi ilu arei Zuifu na ntɔ ntɔ. ³ Nɔi ajɔ akã zakai isɔ mɛeta í ce kuye. Í ye amalekai Ilaaɔ dee dee. Amalekau í lɔ sie wa, nɔi í kpoo í ni, Kɔɔnei. ⁴ Nɔi í cɔ amalekau í kãsie iju nɔi njo í muu nɔ í beee í ni, Lafɛɛ, mii í ce. Nɔi amalekau í jɛaa í ni, Ilaaɔ í gbɔ kutɔɔe, nɔ kù gbɛje yaase bei ì sobi ilu are nau. ⁵ Nsei, be ine gɔ na Zopee a koo a kpe Simɔɔ iyi à ya kpe Piɛɛu wa. ⁶ Ine njooi, í wa kpasɛi anà gɔ iyi à ya kpe Simɔɔ. Kpasɛɛ í wa kɔkɔi tenku. ⁷ Iyi amalekau í baa ide ku fɔ í tã í ne, nɔi Kɔɔnei í kpe ine minji gɔ na si inɔi woo ce icɛɛ nau. Nɔ si inɔi sooge na iyi à ya wa kɔkɔeu í kpe ine akã gɔ má iyi í mà beɛɛɛi Ilaaɔ. ⁸ Nɔi í sisi nna ide iyi í ce fei, í bei í be na Zopee.

⁹ Iju kumáe zakai dasã à wa si kpãau nɔ à maai si iluu. Waati beɛbe í ko Piɛɛ í gũ antai ile sikifa wa ce kutɔɔ. ¹⁰ Nɔi ari í na wa kpaa, nɔ wa bi ku je. Waati iyi à waa tekɛa caka nɔi í ce kuye. ¹¹ Í ye lelei Aɔ í cɪ nɔ acɔ nla gɔ iyi à waa mu gonta mɛɛɛ wa kita wa ile. ¹² Inɔe bei dimii inɔa kute mɛɛ fei í wa si do iyi wa cã ile do dimii yei fei. ¹³ Nɔi Piɛɛ í gbɔ ide ku fɔ gɔ í ni, Piɛɛ dede, kpa í nɔ. ¹⁴ Amma Piɛɛ í jɛaa í ni, jãm, Lafɛɛ. Ajɔ kãma n kù nɔ inɔa iyi í je iwɔ hee mà je iyi í riisi. ¹⁵ Nɔ ide ku fɔu í ni má, mii iyi Ilaaɔ í ni í má maà ti í kɔsi. ¹⁶ Beɛbe í ce hee ise gbɛeta. Nɔ gbakã acɔu í nyi lele.

¹⁷ Nɔi Piɛɛ wa bee araɛ yoomai í je yaasei kuyɛu. Waati beɛbe ine na iyi Kɔɔnei í be nau à to Zopee be. Nɔi à bee kpasɛi Simɔɔ nɔ à nyisi na. Waati iyi Piɛɛ í wasi ku lasabu si ideu nɔi à to wa andɛ koofa be. ¹⁸ Nɔi à kpe inei kpasɛ nau à bee na mà ine njoo gɔ í wa be iyi à ya kpe Simɔɔ Piɛɛ. ¹⁹ Si bei Piɛɛ í wasi ku lasabu si idei kuyɛɛu nɔi Hundei Ilaaɔ í sɔɔ í ni, wee amanɛ mɛeta gɔ na à waa dedɛɛ. ²⁰ Dede i kita i koo i ba na. Nɔ inɔe

na i ne. Maà leekɪ leekɪ, domi amui n be na wa. ²¹ Nɔi Piɛɛ í kita í koo í ba na í ni, ine iyi ì waa de nau amui ihɛ mɛɛ. Mii ì bi na. ²² Nɔ à ni, Kɔɔnei, ine ngboi sooge nau wa dedɛɛ. Ine dee deei, í ya maa jirima Ilaaɔ nɔ Zuifu na fei à ya maa fɔ jiida ku jɛɛ. Amalekai Ilaaɔ gɔ í sɔɔ í ni ku kpeɛ bi tɛɛ ku ba ku gbɔ ide iyi aa sɔɔ. ²³ Idũu nɔi Piɛɛ í dasi ine nau kpasɛ í ce nna yaɛɛ.

Iju kumáe í dasiò na kpãa, nɔ kpaasi woo dasi Jesu naane Zopee gɔ na à suu. ²⁴ Iju kumá mmue nɔi à to Sezaree. Wee hee a maa to wa Kɔɔnei í tɔtɔɔ nyaanzee na do kpaasi jiidaɛ na à waa degbe na. ²⁵ Iyi Piɛɛ wa bi ku lɔ inɔ kpasɛu nɔi Kɔɔnei í bɔ ku koe í koo í sɛɛbata si wajue. ²⁶ Amma Piɛɛ í dedeɛ í ni, dede, domi amu mɔ amanɛi bei awɔ. ²⁷ Nɔi wa ba Kɔɔnei ide ku fɔ hee í koo í lɔò inɔ ile, nɔ í ye ine nkɔɔ í tɔtɔɔ be. ²⁸ Nɔ í sɔ na í ni, inɛ taka nɔe ì mà na iyi woodai awa Zuifu na í kɔ nwa ka tɔtɔɔ do inɛ dimi mmu na, wala ka bɔ kpasɛ nɔe. Amma Ilaaɔ í sɔm í ni kù sɪa n kpe ine gɔ ilu riisi hee má je n kɔsie. ²⁹ Nɔui í jɔ iyi ì kpem na n kù kɔ. Nsei, n bi í sɔm na mii í ce ì kpem wa na.

³⁰ Nɔi Kɔɔnei í ni, í to ajɔ mɛɛ wa ihɛ nnyi iyi zakai isɔ mɛeta be ihɛi n wa kpasɛm ihɛ n wa n ce kutɔɔ. Nɔi ine gɔ í naa bi tom, wa dasi ibɔi jaɛ ku daana gɔ. ³¹ Nɔ í sɔm í ni, Kɔɔnei, Ilaaɔ í gbɔ kutɔɔe nɔ kù gbɛje jiida ku ceɛ do bei ì ya maa sobi ilu are na. ³² Na nɔu, be ine gɔ na Zopee a koo a kpe Simɔɔ Piɛɛ wa. Ine njooi wa je. Í wa kpasɛi anà gɔ iyi à ya kpe Simɔɔ. Kpasɛɛ í wa kɔkɔi tenku. ³³ Iyi amalekau í fɔ beɛbe, nɔi n be sie ine nau be wa gbakã, ì nɔ ì je ì naa. Iyi be í sɪa. Nsei awa fei à wa si wajui Ilaaɔ ihɛ à waa de itɪ si ide iyi Lafɛɛ í sɔe fei í sɔ wa.

Waazo iyi Piɛɛ í ce kpasɛi Kɔɔnei

³⁴ Nɔi Piɛɛ í so ide í ni, n mà beɛbe iyi Ilaaɔ kù waa cɔ ine kãma dimi mmu. ³⁵ Ine iyi í ya maa jirima Ilaaɔ fei nɔ wa ce iyi í sɪa dee dee, Ilaaɔ í ya gba lafɛɛi si dimi iyi í je fei. ³⁶ Ì mà laabaau jiida iyi Ilaaɔ í jɔ à waazoa inei Izireli na à ni ine na aa ba laakai ku sũ do saabui Jesu Kirisi nɔu iyi í je Lafɛɛi ine fei. ³⁷ Ì nɔ ì mà na mii iyi í sinti si ilei Galilee í bei í ce si ilei Zudee fei waati iyi Zãa í sisi idei inyi ku dasi iyi í ya maa ceu í tã. ³⁸ Ì mà bei Ilaaɔ

í mua Jesu inei Nazaretiu Hundee ña do bei í muaa gbugbã. Nò í dabii si ilèu fei wa ce jiidai nò í jò inè ña iyi à wa si awòì Seetam fei à ba iri. Í ya maa ce beebèi si na iyi í jò Ilaaḍ í wèe do nḡu. ³⁹ Awai à waa jèa inè ña sèedai mii iyi í ce ilèi Zuifu ña do ilui Zeruzalemu fei. Nò à kpakpae si jii à kpaa. ⁴⁰ Amma si ajò mæetasia Ilaaḍ í jūu hai si bale nò í jò í tusea inè gò ña araæ. ⁴¹ Kù nò kù jè inè feii í yòò bii kù jè awa iyi à jè sèeda iyi Ilaaḍ í cica hai tako, awa iyi à jè nò à mò do nḡu si anyii kujjè hai si bale. ⁴² Nò í dasi wa ka maa waazoa inè ña, nò ka jèa inè ña sèeda iyi nḡui Ilaaḍ í cica ku kiiti ilu hundee do iku ña. ⁴³ Beebè mòi walii ña fei à fò ideè à ni inè iyi í dasiè naane fei Ilaaḍ á kpa ideì dulum ndii lafèè na saabui iriè.

Dimi mmu ñau mò à ba Hundei Ilaaḍ

⁴⁴ Waati iyi Pièè wa fò ide má, ñòì Hundei Ilaaḍ í naa si inè ña iyi à waa gbò ideu fei. ⁴⁵ Zuifu woo dasi Jesu naane ña iyi à si Pièè beu, à bitì do iyi Ilaaḍ í mua dimi mmu ña mò Hundee, ⁴⁶ domi à gbò inè ñau à waa fò ide do fee ña iyi à kù waa gbò à waa sisiò bei kulai Ilaaḍ í to. ⁴⁷ Ñòì Pièè í ni, si bei inè ñau ihè à ba Hundei Ilaaḍ bei awa mò, yooi á yòkò ku ganji ña a dasi ña inyi. ⁴⁸ Ñòì í ni a dasi ña inyi do irii Jesu Kirisi.

Ñòì Kòònei ña à tòòè à ni ku buba bi aḡa be ku ce ajò minji.

11

Pièè í sisia inèi igbei Jesu ña iyi à wa Zeruzalemu ideì Kòònei ña

¹ Woo be ña do kpaasi woo dasi Jesu naane ña iyi à wa ilèi Zudee à gbò iyi hai jè Zuifu ña mò à gba ideì Ilaaḍ. ² Ñòì Pièè í baa Zeruzalemu nò Zuifu woo dasi Jesu naane ñau à ye taaleè, ³ à ni à lò kpasèi inè ña iyi a kù ce bango nò aḡaò ña à jè. ⁴ Ñòì Pièè í sisi ña ideu hai sinteè bei í ce fei.

⁵ Í sò ña í ni, waati iyi nò wa Zopee nò wa n ce kutòò ajò nḡu gò, ñòì nò ce kuyè. Ñ ye aò nla gò iyi à waa mu gonta mæèè wa kita wa hai lelei Aḍ í naa í leekì kòkòm. ⁶ Iyi nò wa n còò do laakai, ñòì si inòè nò ye inai sako ilu kute mæè ña do inai ku cã ilè ña do yei ña. ⁷ Ñòì nò gbò ide ku fò gò í sòm í ni, Pièè dede, kpa í ñò. ⁸ Amma nò ni, jām Lafèè. Ajò kāmā inai iyi í jè

iwò hee má jè iyi í riisi kù lò gèlem. ⁹ Nò ide ku fòu í sòm má hai lele í ni mii iyi Ilaaḍ í ni í má, n maà n kòsi. ¹⁰ Beebèi í ce isè gbèeta í bei í nyi lele.

¹¹ Wee hai Sezaree à be sim amanè mæeta gò ña wa. Be gbakā inè ñau à to wa andè koofai kpasè bii nò wau. ¹² Ñòì Hundei Ilaaḍ í ni nò to ña nò maà n leekì leekì. Nò kpaasi mæefam ñau ihè à sim Sezaree be nò à lò kpasèi Kòònei ajò. ¹³ Nò Kòònei í sò wa bei nḡu í ye amaleka si kpasèi nḡu wa leekì nò í ni, be inè gò ña Zopee a koo a kpe Simòò Pièè wa. ¹⁴ Nḡui á sòè bei awò do nyaanzeè ña fei aa ce i baò faaba ña. ¹⁵ Ñòì nò koo. Iyi nò sinti ku waazò, ñòì Hundei Ilaaḍ í naa si ña wa bei í naa si awa mò tako wo. ¹⁶ Ñòì nò ye gigii ide iyi Lafèè í fòu iyi í ni, Zāa í dasi inè ña inyi, amma Hundei Ilaaḍi an da nḡe si. ¹⁷ Beebè mòi Ilaaḍ í ce ña amua bei í mu nwa wo waati iyi à dasi Lafèè Jesu Kirisi naane. Na nḡu, beirei amu an ce n ganjiò mii iyi Ilaaḍ í ce. ¹⁸ Iyi inè ñau à gbò ideu, ñòì idò ña í tū, nò à saabu Ilaaḍ à waa ni, debèi, Ilaaḍ í mua hee do dimi mmu ña mò kpāa a kpaasiò idò ña a baò kuwèè hai tā.

Igbei inèi Jesu ña iyi í wa Antiási

¹⁹ Wee woo dasi Jesu naane ña iyi à fangaa bii fei na ijuukpā iyi í naa si waati iyi à kpa Etieniu, gògò ña à sa à bò hee gungum gò iyi à ya kpe Sipu. Gògò ña mò à bò ilèi Fenisi, gògò ña mò à nè Antiási. Zuifu ña aḡa akāi à ya maa waazoa laabaau jiidau. ²⁰ Do nḡu fei, inè gò ña hai si inò ña à naa hai Sipu do hai Sireni à bò Antiási nò à waa sisia hai jè Zuifu ña mò laabaau jiidai Jesu Lafèè. ²¹ Nò gbugbāi Aḍ Lafèè í wèè ña, nò inè nkpò í kpaasi idò í dasi Lafèè Jesu naane.

²² Iyi inèi igbei Jesu ña iyi à wa Zeruzalemu à gbò ideu, ñòì à be Baanabasi Antiási be. ²³ Iyi í to be í ye bei Ilaaḍ í cea inè ñau didò nò inòè í dō. Ñòì í mu ña gbugbā ku ba a leekì dim dim si Lafèè do idò ña fei. ²⁴ Baanabasiu inè nçèèi iyi í dasi Jesu naane ntò ntò nò í kòò Hundei Ilaaḍ. Nò akpòì woo dasi Lafèè Jesu naane ñau í nyi í kòòsi má.

²⁵ Si anyiè ñòì í bò Sòlu ku dèdè ikpa Tarusi. ²⁶ Iyi í yòò ñòì í bòòè Antiási. Adò akāi aḡa minjiu à ce be à ya tòtòò do inèi igbei Jesu ña nò à ya kòa inè nkpò si cioi ideì Ilaaḍ. Antiási

bei à tako à kpe inε ηa iyi à waa too kpāai Jesuu inei Kirisi ηa.

²⁷ Waati bεεβε walii gɔ ηa à bɔ Antiɔsi hai Zeruzalemu. ²⁸ Inε akā nηa iyi à ya kpe Agabusi í dede í leekí nɔ í ce walii do sobii Hundei Ilaaɔ í ni ari nla nla á ce si andunya fei. Bεεβε mɔi ariu í nɔ í ce si waatii Kolodu ilaalu nlai Romuu. ²⁹ Si bei inε ηa iyi à waa too kpāai Jesuu à gbɔ bεεβε ηɔi à dasi idɔ aηa a samba amua ηa zaka bei inε fei í nε, ku ba ku sobi kpaasi nηa ηa iyi à wa ilei Zudee. ³⁰ Nηi à ce bεεβε, nɔ à jɔ Baanabasi do Sɔlu à kooɔ amuau bi inε ngbo nηa ηau.

12

À kpa Zaaki nɔ à mu Piεε mɔ à dasie piisɔɔ

¹ Waati bεεβε ilaalu Herodu í sinti ku kpā inei igbei Jesu gɔ ηa iju. ² Í jɔ à kpa Zaaki igbāi Zāa do taakuba. ³ Nηi í ye ideu í dɔa Zuifu ηau si, nɔ í jɔ à mu Piεε má. Wee waatii jingauí Pēε hai nε lefeei. ⁴ Iyi à mu Piεε ηɔi Herodu í jɔ à dasie piisɔɔ nɔ í jɔ sooge ηa à waa degbee, aηa mεε ikɔ mεε. Herodu í bi nηu ku ceaa kiiti si wajui zamaa bii jingauí Iku ku kuau í lɔ. ⁵ À waa mu Piεε si ile piisɔɔ be, amma inei igbei Jesu ηa à wasi ku ce kutɔɔ na irie do himma jiida jiida bi Ilaaɔ.

Amaleka gɔ í nya Piεε hai ile piisɔɔ

⁶ Piεε wa sí njoo si aninii sooge minji gɔ ηa idū iyi iju kumáε Herodu wa bi ku nyaa hai ile piisɔɔu ku bɔɔε si wajui zamaa. À dūu do sesee minji nɔ sooge gɔ ηa à waa degbe andei ile piisɔɔu be. ⁷ Nηi gbakā amalekai Aɔ Lafēε gɔ í naa si ile piisɔɔu, ηɔi inya í má. Nηi amalekau í cā Piεε si cingae í jūu í ni, dede n̄ya n̄ya. Be gbakā ηɔi sesee ηau í cuku hai si awɔε ηa. ⁸ Nηi amalekau í ni, dasi ibɔε do baataε. Nηi Piεε í ce bεεβε, ηɔi amalekau í sɔɔ má í ni, bii dabiie nɔ i toom wa. ⁹ Nηi Piεε í fita hai ile piisɔɔu í tooε, amma kù mà iyi mii ηau be fei amalekau wa cooi ntɔ ntɔ. Í tamaa bei nηu wa laalaai. ¹⁰ À lɔ woo degbe piisɔɔ sinteu do minjisiau nɔ à tosi gamboi isɔu. Inε nηu ikpa inɔ ilui wa cɔ. Nηi í cɔ do araε nɔ à fita à mu kpāa à nε hee à lɔ kpāa kókò sinte, ηɔi gbakā amalekau í nε í jɔ Piεε.

¹¹ Nηi Piεε í yɔɔ bebɛi iyi kù je álá. Nɔ í ni, ntɔ ntɔ Ilaaɔi í be sim amalekaε wa ku na ku

nyam hai si awɔi Herodu, do laalɔ iyi Zuifu ηau à bi a ceem fei.

¹² Iyi í ye yaasei ideu ηɔi í bɔ kpasēi Maari iyei Zāa Maaku. Wee í ko inε nkpɔ nkpɔi í tɔtɔɔ be à wasi ku ce kutɔɔ. ¹³ Iyi Piεε í to be ηɔi í cā gamboi andε koofau ηɔi abo woo ce icε gɔ iyi à ya kpe Rodu í koo í bee í ni, yooi. ¹⁴ Iyi í mà imui Piεε ηɔi inɔ didɔ kù jɔ kù cūu. Nηi í sei í nyi ile í koo í sɔ inε ηa í ni Piεε í wa andε koofa. ¹⁵ Nηi à sɔɔ à ni, ì waa sūmui. Amma í ni, ntɔ ntɔi. Nηi à ni, á má je ayaei. ¹⁶ Wee Piεε wa leekí be í wasi ku cā gambo. Iyi à naa à cūu nɔ à ba wee nηui, ηɔi í mu ηa biti. ¹⁷ Nɔ í ni a coko do awɔ í bei wa sɔ ηa bei Lafēε í ce í nya nηu wa hai ile piisɔɔu. Nηi í ni a koo a sɔ Zakabu ideu do kpaasi ηa iyi à gbe, í bei í fita í bɔ inya mmu má.

¹⁸ Iju kumáε daadaakɔ ideu í jɔ sooge ηau à biti hee à bee nje à waa ni, ikpa iwoi Piεε í bɔ. ¹⁹ Nηi Herodu í ni a dεdεε. Nηi à dεdεε amma a kù yɔɔ. Nηi í bee woo degbe ηau ide. Si bei a kù yɔkɔ a kù jeaa, nɔ í ni a kpa ηa. Nηi Herodu í bei í dede hai ilei Zudee í koo í buba ikpa Sezaree ajɔ minji titá.

Ikui Herodu

²⁰ Wee idɔi Herodu í kɔɔ inei Tii ηa do inei Sidɔ ηa ntɔ ntɔ, ηɔi inε ηau à tɔtɔɔ nje nɔ à nya inε gɔ ηa à be ηa bi Herodu. Nɔ à ce Balatu akaweí ilaalu kpaasi à bei à bɔ bi Herodu a koo a tɔε suuru domi inei ile nηa ηa si ilei Herodui à ya bɔ ije ku dεdε.

²¹ Nηi Herodu í da nηa ajɔ si bii á ye ηa. Iyi ajɔu í to ηɔi Herodu í dasi ibɔi ilaalue í bei í buba si antai kitāi bommaε í bei í so ide wa sɔ inε ηau. ²² Nηi inε ηau à dɔ anu à saabue à waa ni, kù je baa amanɛi wa fɔ ideu, Ilaaɔi. ²³ Be gbakā amalekai Ilaaɔi í dasi Herodu bɔɔ í jɔ kokoo ηa à ηɔ araε í ku, si na iyi í jɔ nηu amanɛ í gba amboei Ilaaɔ, kù kɔsi.

²⁴ Amma idei Ilaaɔ nje í fangaa wa kɔɔsi.

²⁵ Iyi Baanabasi do Sɔlu à ce mii iyi à dasi ηa ku ceu Zeruzalemu be à tā ηɔi à sinda à nyi Antiɔsi má. Iyi à waa nε à gbā Zāa Maaku í si ηa.

13

À cica Baanabasi do Sɔlu à be ηa

¹ Walii do woo kɔsi cio gɔ ηa à wa si inɔi inei igbei Jesu ηa Antiɔsi be. Iri nηa wee. Baanabasi, do Simeɔ iyi í je amanɛ dūdū, do

Lusiu in̄ei Sir̄eni, do Manah̄enu, n̄ju iyi à b̄í do Herodu ilaalu inya akã, do S̄olu. ² Aj̄o n̄ju si bei in̄e n̄au à waa t̄o Laf̄ēe do anu ku d̄í aj̄o, n̄j̄i Hund̄ei Ilaās̄ í s̄õ n̄a í ni, i cica Baanabasi do S̄olu i nya n̄a ikã n̄a a ce ic̄e iyi ñ kpe n̄aò. ³ Iyi à ce anu ku d̄í do kut̄ōu à tã, n̄j̄i à lea Baanabasi do S̄olu aw̄o si iri, n̄o à j̄ò n̄a à n̄e.

Baanabasi do S̄olu à b̄o Sipu

⁴ B̄ēb̄ei Hund̄ei Ilaās̄ í b̄e Baanabasi do S̄olu fei. N̄o à to ilu ḡo iyi à ya kpe S̄esi. Hai bei à l̄o ak̄ai inyi à b̄o gungum ḡo iyi à ya kpe Sipu. ⁵ Iyi à to si ilui Sipu ḡo iyi à ya kpe Salamini n̄j̄i à wasi ku waazo idēi Ilaās̄ si ile ikã ikã bii Zuifu n̄a à ya ce kut̄ōu n̄a n̄au. Zãa Maaku m̄o í too n̄a ku sobi n̄a.

⁶ N̄o à kua gungum n̄o à bei à to Paf̄osi. Paf̄osi bei à ye Zuifu woo ce dobu dobu ḡo iyi í je walīi ilu ibo. Irīei Baajesu. ⁷ Í w̄ēe do Seejiu P̄olusi, ilu ilei Sipu ilu bisiu. Ilu ileu í ni a kpe Baanabasi do S̄olu wa si na iyi í j̄ò wa bi ku gb̄o idēi Ilaās̄. ⁸ Amma woo ce dobu dobu iyi à ya kpe Elimasi do fei Gereki wa bi ku ganji n̄a. Wa ce kookaai ku sinda ilu ileu hai si kp̄ai naane ku dasi si Jesu. ⁹ N̄o S̄olu iyi à ya nyi a kpe P̄olu mau í k̄õ Hund̄ei Ilaās̄ n̄o í k̄asi woo ce dobu dobu iju, ¹⁰ í ni, aw̄o iyi ò je ilu bisi laal̄o do woo taki in̄e, aw̄o in̄ei Seetam nii n̄o ò je mb̄ēi mii iyi í je dee dee fei. Hee waati yoomai aa leek̄ò idēi nt̄oi Ās̄ Laf̄ēe ku kpaasi do ibo má. ¹¹ To, n̄sei, Ilaās̄ á to sie aw̄o, aa f̄ēju, i kaa ye ilu má si zakai aj̄o minjiu ih̄e. B̄e gbakã í f̄ēju, n̄o í n̄e wa dabii wa dede in̄e ḡo iyi á mu aw̄e. ¹² Iyi ilu ileu í ye mii iyi í ceu n̄j̄i í dasi naane si na iyi í j̄ò idēi Laf̄ēe Jesu í to sie nt̄o nt̄o.

P̄olu do Baanabasi à wa Antīosi si ilei Pisidi

¹³ Si anyie n̄j̄i P̄olu do kpaasie n̄a à l̄o ak̄ai inyi hai Paf̄osi à n̄e n̄o à to P̄ēzu si ilei Panfili. Amma Zãa Maaku í j̄ò n̄a hai b̄e í sinda í nyi Zeruzalemu. ¹⁴ Hai P̄ēzu b̄e P̄olu ngu n̄a à m̄osi à b̄o Antīosi si ilei Pisidi. Iyi aj̄oi kus̄imi í to n̄j̄i à b̄o ile bii Zuifu n̄a à ya ce kut̄ōu à buba. ¹⁵ N̄o in̄e ḡo í cio si tia iyi Moizi do walīi n̄au à k̄o. Iyi í cio í tã, n̄j̄i in̄e ngboi igbe n̄au à b̄e si n̄a in̄e ḡo koo bee n̄a ku ni, in̄e kpaasi n̄a, bii ò n̄e idēi iyi aa muaò in̄e n̄a gbugbã í f̄o n̄a.

¹⁶ N̄j̄i P̄olu í dede í ni a coko do aw̄o n̄o í ni, in̄e in̄ei Izireli n̄a do in̄e dimi mmu n̄a iyi ò waa jirima Ilaās̄, i de it̄i í gb̄o n̄a. ¹⁷ Ās̄ Laf̄ēe n̄wai í cica bala n̄wa n̄a n̄o í k̄õsi kukp̄o n̄a waati iyi à waa je in̄e nj̄oo si ilei Ezibiti. Si anyii n̄ju, í nya n̄a hai ilei Ezibiti do gbugbãe, ¹⁸ n̄o í ȳok̄ò n̄a temua zakai ad̄õ ciiji si gbaau. ¹⁹ Í kpa dimi ikã ikã m̄ēje si ilei Kanaã n̄o í so ile n̄j̄au í na n̄a í je tu n̄a. ²⁰ Iyi b̄e n̄a fei í cei zakai ad̄õ c̄īo m̄ēe do ciitaa.

Si anyii n̄ju, Ilaās̄ í jile n̄a woo kiiti n̄a hee í koo í tōo waatii Samueli walīiu. ²¹ N̄j̄i à ni an̄a à bi ilaalu, n̄o Ilaās̄ í mu n̄j̄a S̄olu amai Kisi hai si dimii Benzam̄ēe n̄o í je bommau zakai ad̄õ ciiji. ²² N̄o Ilaās̄ í nya bomma í s̄asi Davidi. Davidiui í jeaa s̄ēda í ni, ñ ye Davidi amai Izai í je dimii in̄e iyi ñ bi, n̄j̄i á ce id̄õbim fei. ²³ Hai si dimii Davidi Jesu í fita, in̄e iyi Ilaās̄ í cica ku je woo faabai in̄ei Izireli n̄a si bei í tako í ce n̄j̄a kuwãeu. ²⁴ Jesu ku bei ku naa, Zãa í cea in̄ei Izireli n̄a fei waazo í ni a kpaasi id̄õ n̄j̄a n̄o a ce inyi ku dasi. ²⁵ Waati iyi ic̄ei Zãa í maai ku kpa iri í ni, k̄u je amui ò waa degbe n̄a, amma in̄e ḡo á naa si anyim iyi n̄ k̄u to n̄ bate n̄ f̄u ik̄ūi baatae.

²⁶ To, in̄e kpaasi n̄a, in̄e iyi ò je dimii Aburahamu n̄a, do dimi mmu n̄a iyi ò waa jirima Ilaās̄, in̄ei à sambaa idēi faabau ih̄e wa. ²⁷ Wee in̄ei Zeruzalemu n̄a do in̄e ngbo n̄j̄a n̄a a k̄u mà yooi Jesu í je dee dee, a k̄u n̄o a k̄u gb̄o yaasei idēi walīi n̄a iyi à ya maa cio si aj̄oi kus̄imi feiu. Amma do n̄ju fei à j̄ò ideu í k̄õ si waati iyi à ye taalei Jesu. ²⁸ A k̄u ye sie nḡōo iyi á j̄ò a kpa, amma do n̄ju fei à t̄ōo Pilati ku j̄ò a kpa. ²⁹ N̄j̄i à ce mii iyi à k̄o na irīeu fei. Si anyie n̄o à kitae hai si j̄īi ku gaauu à dasi ikue si in̄o bale. ³⁰ Amma Ilaās̄ í j̄u hai si bale, ³¹ n̄o si afei aj̄o nk̄p̄o nk̄p̄o í nyisi in̄e ḡo n̄a arae. In̄e n̄au, an̄ai à tooe wa wo hai ilei Galilee à naa Zeruzalemu. An̄ai à waa je s̄ēdai idēe n̄sei bi in̄ei Izireli n̄a. ³² Awa m̄o idēi kuwã iyi Ilaās̄ í cea bala n̄wa n̄au, n̄j̄i à waa s̄õ n̄e. ³³ Í j̄ò kuwãu í k̄õ si waati n̄wa. Awa t̄oku n̄j̄a n̄a, awai à ye kuk̄ai kuwãu waati iyi í j̄īi Jesu hai si bale si bei à k̄õ si Tiai Iri Kuk̄õ iri minjisia à ni,

Ilaās̄ í ni, aw̄oi ò je amam,

Hai nnyi ñ je Baae.

³⁴ Ilaaḏ í fə wo í ni n̄ɲu á j̄u hai bi iku ŋa ku ba ku maà na ku s̄ami. Bɛɛbei í fə waati iyi í ni,

An wee n̄ɲe dee dee bei n̄ w̄ò Davidi wo, kù n̄ò kù n̄e sika.

³⁵ Na n̄ɲi í ce Davidi í fə má í ni, I kaa j̄ò arai Ine Kumáe ku s̄ami.

³⁶ Davidi takae í ce mii iyi Ilaaḏ í dasiɛ í bei í ku, n̄ò à suu kəkəi balae ŋa n̄ò arae í s̄ami, mà irei. ³⁷ Amma Jesu in̄e n̄ɲu Ilaaḏ í j̄u hai si bale kù s̄ami. ³⁸ Debei, in̄e kpaasim ŋa, i j̄ò i mà ŋa iyi na saabuei à waa sisi n̄ɲe iyi Ilaaḏ á kpa ideidei dulum du ŋe. ³⁹ In̄e iyi í dasiɛ naane fei, n̄ɲui á j̄ò laf̄e ku j̄e dee dee bi Ilaaḏ. Amma woodai Moizi kaa yəkə ku ce bɛɛbe.

⁴⁰ Na n̄ɲu, i ce laakai ŋa mii iyi walii ŋa à f̄ou ku maà ba ŋe, iyi à ni,

⁴¹ In̄e woo yaako amu Ilaaḏ, i gb̄o idem ŋa.

Aa biti ŋa n̄ò aa ce nfe ŋa, Domi an ce mii ḡo si waati n̄ɲe iyi baa bii í j̄e in̄e ḡo í na wa sisi n̄ɲe i kaa dasi naane ŋa.

⁴² Iyi P̄olu í fə bɛɛbe í t̄a n̄ɲi n̄ɲu do Baanabasi à waa bi a fita hai ile bii à ya ce kutətəu be, n̄ɲi in̄e ŋau à waa t̄ə ŋa a nyi wa má a naa a waazo si ide ak̄au si aj̄oi kus̄imi mmu iyi wa baa. ⁴³ Iyi in̄e ŋau à fita n̄ɲi Zuifu nk̄p̄ə do in̄e ŋa iyi à waa too kucei Zuifu ŋa n̄ò à mà bɛɛrei Ilaaḏu à waa too ŋa. N̄ɲi P̄olu do Baanabasi à ba ŋa ide ku f̄ə à mu n̄ɲa gbugb̄a ku ba a maa leek̄i dim dim si did̄si Ilaaḏ.

⁴⁴ Si aj̄oi kus̄imi mmu in̄e ilu ŋau fei à t̄ət̄oi a ba a gb̄o ideidei Laf̄e. ⁴⁵ Iyi Zuifu ŋau à ye zamaau n̄ɲi à dedeò igu ku ja à waa j̄a ide iyi P̄olu wa f̄ou n̄ò à waa buu. ⁴⁶ Amma P̄olu do Baanabasi à s̄ə ŋa do w̄ək̄ə à ni, tilasii in̄e Zuifu ŋa a tako a s̄ə ŋe ideidei Ilaaḏ. Amma si na iyi í j̄ò i waa k̄asi ŋa n̄ò i kù ka ara n̄ɲe si in̄e ŋa iyi à bi a ba kuw̄e hai t̄a, na n̄ɲu, aa ka j̄ò ŋe n̄ò ka b̄o bi dimi mmu ŋa, ⁴⁷ domi n̄ɲu bei Laf̄e í dasi wa ku ce í ni, N ce n̄ɲi bei fitila bi dimi mmu ŋa Ku ba i b̄ò ideidei faabau hee k̄əi andunyau ŋa.

⁴⁸ Iyi hai j̄e Zuifu ŋau à gb̄o ideu, n̄ɲi í d̄ə n̄ɲa si, à waa saabu Aḏ Laf̄e na ideeu. N̄ò in̄e ŋa iyi Aḏ Laf̄e í jil̄ə si a ba kuw̄e hai t̄au fei à dasi naane.

⁴⁹ N̄ò ideidei Laf̄e u í fangaa si il̄eu fei.

⁵⁰ Amma Zuifu ŋau à dede id̄ək̄əi ilu irii

ilu ŋau do inaabo ilu amani ŋa iyi à waa too kucei Zuifu ŋau. N̄ɲui í j̄ò à kp̄a P̄olu do Baanabasi iju à lele ŋa hai be. ⁵¹ N̄ɲi woo be ŋau à gbugb̄a si ŋa s̄ai baata n̄ɲa ŋa à waa nyisiò iyi mii iyi á na ku ba ŋa í j̄e ideidei iri n̄ɲa. Si anyie n̄ò à n̄e Ikonimu. ⁵² Amma in̄e ŋa iyi à waa too kp̄ai Jesu Antīasiu ngu ŋa à w̄eò in̄ə did̄ə n̄ò à k̄ò Hundei Ilaaḏ.

14

P̄olu do Baanabasi à wa Ikonimu

¹ Ikonimu bei P̄olu do Baanabasi à l̄ə ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutətəu n̄ò à ce waazo hee in̄e nk̄p̄ə í dasi naane, hai Zuifu ŋa hee do hai j̄e Zuifu ŋa fei. ² Amma Zuifu ŋa iyi à k̄ə ku dasi naane u à dede id̄ək̄əi dimi mmu ŋa ku ba a ce lasabu laal̄ə si ḡamei kpaasi woo dasi Jesu naane ŋau. ³ Do n̄ɲu fei, P̄olu do Baanabasi à kp̄e Ikonimu à waa waazo in̄e ŋa do w̄ək̄ə. Laf̄e í mu n̄ɲa gbugb̄a à ya maa ceò maamaake ik̄a ik̄a ŋa. Maamaake ŋau wa nyisi iyi waazo n̄ɲa iyi à waa ce si ideidei did̄si n̄ɲu nt̄oi. ⁴ Amma in̄e ilu ŋau à kp̄e minji. In̄e ḡo ŋa à leek̄iò Zuifu ŋa, in̄e ḡo ŋa m̄ə à leek̄iò woo be ŋau.

⁵ N̄ɲi Zuifu ŋa do hai j̄e Zuifu ŋa do in̄e ngbo n̄ɲa ŋa à ce anu ak̄a a wahala woo be ŋau a ta ŋa kuta a kpa ŋa. ⁶ Iyi P̄olu do Baanabasi à mà ideu gbak̄a, n̄ɲi à sa à b̄o Lisiti do D̄eebu si ilei Likoni do si il̄e k̄o e ŋa. ⁷ N̄ò à wasi laabaau j̄id̄au ku waazo be.

P̄olu do Baanabasi à wa Lisiti

⁸ M̄ək̄ə ḡo í wa Lisiti, is̄e ŋa fei í ku n̄ò bɛɛbei à buu do, kù dede kù n̄e baa aj̄ə ak̄a. ⁹ Si bei P̄olu wa ba in̄e ŋa ide ku f̄ə m̄ək̄əu wa gb̄o. N̄ɲi P̄olu í k̄a sie iju n̄ò í ye iyi naane e á yək̄ə ku j̄ò ku ba iri. ¹⁰ N̄ɲi P̄olu í s̄ə do gbugb̄a í ni, dede i leek̄i si kut̄e. N̄ɲi m̄ək̄əu í dede í fo í dinga wa n̄e. ¹¹ Iyi zamaau í ye mii iyi P̄olu í ce n̄ɲi à d̄ə anu hee lele do fee n̄ɲa à ni, iw̄e nwa ŋau à kp̄əò aman̄e à naa si wa. ¹² N̄ɲi à waa kpe Baanabasi Susi, P̄olu m̄ə H̄eem̄ezi domi P̄olui í j̄e woo waazo. ¹³ Wee ilei iw̄e iyi à ya kpe Susiu í wa hai do angulei bi ku l̄ai iluu wa. N̄ɲi in̄e ŋa à koo à d̄e ket̄e kombo ŋa wa n̄ò à ce booda do kokoi j̄i ŋa à da n̄ɲa si k̄ə. N̄ò woo weei Susiu í naaò ŋa wa and̄e koofai iluu. N̄ɲu do in̄e ŋau fei à waa bi a cea woo be ŋau kuwee. ¹⁴ Amma iyi woo be minji ŋau à gb̄o ideu, à ga ib̄ə n̄ɲa ŋa

à waa nyisiò iyi aṅa a kù jesi, nò à dō anu à sei à waa neò bi zamaau à waa ni, ¹⁵ na mii í ce ì waa ce beεbe, inε kpaasi ṅa. Awa mō amanēi bei inε taka nṅe. Laabaau jiidai à naa ku sō ṅe ku ba i jò iwē nfe nṅe ṅau nò i sinda si Ilaaḍ, nṅu iyi í je icui kuwεε. Nṅui í ce lele do ile do tenku do mii iyi í wa inò ṅṅa fei. ¹⁶ Tako wo í jò dimi fei wa too kpāa iyi í bi. ¹⁷ Amma do nṅu fei í nyisi wa iyi nṅu í wεε domi wa ce nwa jiidai ṅa. Í jò ijī wa wō ku ba ka ba ije si iko si waatii atε ku ba ka ne inò didḍ.

¹⁸ Amma baa do iyi Pōlu ṅa à fō beεbe fei, bei à ce à ganji kuweei zamaau í gaabu.

¹⁹ Nṅoi Zuifu gō ṅa à naa hai Antiōsi do hai Ikonimu à wa inyii itfi inε ṅau nò à ta Pōlu kuta ku ba a kpaā, ṅoi à faa à bōò alalai iluu domi à tamaa bei í kui. ²⁰ Amma inε ṅa iyi à waa too kpāai Jesu à naa à kaakoε, ṅoi í dede í bō inò ilu. Iju kumae ṅoi nṅu do Baanabasi à dede à bō Dεebu.

À nyi Antiōsi si ilei Siri

²¹ Iyi Pōlu do Baanabasi à to Dεebu à waazo laabaau jiidai si iluu nò inε nkpō í lōsi kpāai Jesu ku too be. Si anyiε nò à nyi ikpa Lisiti do Ikonimu do Antiōsi iyi í wa ilei Pisidi. ²² Nò à mua inε ṅa iyi à waa too kpāai Jesuu gbugbā ku ba a leekī si naanεu dim dim. Nò à sō ṅa à ni, wahala nkpō nkpōi aa ka ye ka bei ka lō si andunya titōi Ilaaḍ. ²³ Nṅoi à cicaa igbei inei Jesu ṅa fei inε ngbo ṅa. Si anyiε nò à ce kutō do anu kudī à so ṅa à daa Lafēε si awō, nṅu iyi à dasi naanεu.

²⁴ Si anyii nṅu nò à ne hai be à koo à lō ilei Pisidi à bō ilei Panfili, ²⁵ nò à to ilue gō iyi à ya kpe Pεεzu à ce waazo be à bei à bō Atali. ²⁶ Hai bei à lō akōi inyi à nyi ikpa Antiōsi si ilei Siri be. Ilu bei à tako à le ṅṅa awō si iri wo na ice iyi aa koo a ceu ku ba Ilaaḍ ku mu ṅṅa didḍε. Nò iceui à ce à kpa iriε wa be.

²⁷ Iyi à to Antiōsi ṅoi à tōtō inei igbei Jesu ṅa nò à sisi ṅṅa mii iyi Ilaaḍ í cea aṅa fei do si bei í ceò kpāa hai je Zuifu ṅa mō à dasiò naanε. ²⁸ Nò à kpe ilu be do inε ṅa iyi à waa too kpāai Jesu ajō.

15

À ce kutōtō Zeruzalemu

¹ Nṅoi inε gō ṅa à naa Antiōsi be. Inε ṅau à naai hai ilei Zudee, nò à waa sō kpaasi woo dasi Jesu naanε ṅau à ni, i kaa ba faaba ṅa

bii a kù dasi ṅe bango si bei woodai Moizi wa fō. ² Iyi Pōlu do Baanabasi à gbō beεbe ṅoi à ba ṅa kakō ku ce jiidai jiidai si ideu. Nṅoi woo dasi Jesu naanε ṅau à cica Pōlu do Baanabasi do inε gō ṅa hai ilui Antiōsi be à be ṅa Zeruzalemu bi woo be ṅau do inε ngbo ṅau na irii ideu.

³ Pōlu ṅa à dasi kpāa à waa ne nò inei igbei Jesu ṅau à koo à leekī ṅṅa. Nṅoi à ce isεene ṅṅa à koo à lō ilei Fenisi do ilei Samari nò à wasi ku sisia kpaasi woo dasi naanε ṅau bei hai je Zuifu ṅa mō à sinda idō ṅṅa si Jesu. Nṅoi laabaau ideu í jò inōi aṅa fei í dō ntō ntō. ⁴ Iyi à to Zeruzalemu, ṅoi inei igbei Jesu ṅau do woo be ṅau do inε ngbo ṅau à gba ṅa do inò didḍ. Nṅoi Pōlu do Baanabasi à sisi ṅṅa mii iyi Ilaaḍ í ce fei na icei aṅa. ⁵ Amma Farisi gō ṅa iyi à dasi Jesu naanε à dede à ni, hai je Zuifu ṅa iyi à dasi Jesu naanεu fei, tilasii a dasi ṅa bango nò a sō ṅa a too woodai Moizi.

⁶ Nṅoi woo be ṅau do inε ngbo ṅau à tōtō a wūa ideu. ⁷ Si bei à waa fa ideu ṅoi Piεε í dede í ni, inε kpaasim ṅa, ì mà ṅa iyi hai ku kpe Ilaaḍ í nyam hai si inò nṅe ku ba n koo n sisia hai je Zuifu ṅa mō laabaau jiidau ku ba aṅa mō a dasi naanε. ⁸ Nò Ilaaḍ, nṅu iyi í mà idōi inε fei, í mu ṅṅa Hundεε bei í mua awa mō ku ba ku nyisi iyi nṅu í gba ṅa. ⁹ Kù ce nkāma iyi í je ikā si gāme ṅṅa do awa. Í jò idō ṅṅa í má na naanε iyi à dasiε bei í cea awa mō. ¹⁰ Debei, na mii í ce ì waa cā idōi Ilaaḍ ṅa nsei, ì bi i kāa hai je Zuifu ṅa iyi à waa too kpāai Jesuu aso iyi bala nwa ṅa do awa taka nwa à mōngō ku so. ¹¹ À mà iyi na didḍi Lafēε Jesui awa à baò faaba, nò beεbe mōi baa do hai je Zuifu ṅau mō.

¹² Nṅoi inε ṅau fei à coko à waa desi Pōlu do Baanabasi itfi waati iyi à waa sisi ṅṅa yaasei maamaake ṅa iyi Ilaaḍ í jò aṅa à ce fei si wajui hai je Zuifu ṅau. ¹³ Iyi à fō ide à tā ṅoi Zaaki mō í so ide í ni, inε kpaasim ṅa, i gbō iyi ñ wa n fō. ¹⁴ Simōó í sisi nṅe bei Ilaaḍ í ce hai sinte í cicaò inε gō ṅa hai si inōi dimi mmu ṅau à kpe ṅa inεε ṅa. ¹⁵ Nò ideu í je akā do ti walii ṅau si bei kukōi idei Ilaaḍ í ni,

¹⁶ Amu Ilaaḍ, waati beεbei an nyi wa,

Nò n teese ilei Davidi iyi í cuku.

An dede ile kúkúú,

Nò n maa má,

17 Ku ba ine ŋa iyi a kù je inei kpasẽu fei a dede amu Aã Lafẽe. An̄ai à je ine ŋa iyi à je titom hai si dimi mmu ŋa.

18 Bẽẽbei amu Aã Lafẽe ñ fɔ, amu iyi ñ jò à mà mii ŋau ihẽ hai ku kpe.

19 Nɔ Zaaki í ni má, na n̄ju, si kuyem, kù s̄ia a s̄õ hai je Zuifu ŋa iyi à sinda idɔ n̄ja si Ilaaũu wooda ku gaabu ŋa. 20 Amma ka ce n̄ja tia ka s̄õ ŋa a maà ya je ijei kuwee, nɔ a maà ya tɔtɔ s̄ẽe do inaabo mmu gɔ walakɔ inaabo mɔ do mɔkɔ mmu gɔ, a maà ya ŋɔ in̄a jifa, nɔ a maà ya ŋɔ kpaai in̄a. 21 Hai tako wo, si ilu fei à ya cio woodai Moizi ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔ si ajɔi kusimi fei nɔ a waazo idee.

À sambaa hai je Zuifu woo dasi Jesu naane ŋau tia

22 Iyi Zaaki í fɔ bẽẽbe í tã ŋɔi woo be ŋau do ine ngbo ŋau do inei igbe ŋau fei à ye iyi í s̄ia ku je an̄a a cica ine gɔ ŋa hai si in̄oi an̄a a be ŋa Antiɔsi do Pɔlu do Baanabasi ajɔ. N̄ɔi à cica Silasi do Zudu iyi à ya kpe Baasaba má, an̄a iyi à ne bẽere si in̄oi kpaasi woo dasi Jesu naane ŋau. 23 N̄ɔi à ni a kooò tiau. Si tiau à ni,

Awa woo be ŋa do ine ngbo ŋau, awa woo dasi naane kpaasi n̄je ŋa, awai à sambaa wa, in̄e hai je Zuifu woo dasi naane ŋa iyi ì wa Antiɔsi do Siri do Silisi. À waa ce ŋe fɔɔ. 24 À gbɔ iyi ine gɔ nwa ŋa à naa bi tu ŋe à fɔ in̄o n̄je nɔ à sinda laakai n̄je do ide n̄ja ŋa. Amma awa si à dasi ŋa ideu be wa. 25 Na ŋɔi í jò à busi n̄je nɔ à yɔɔ iyi í s̄ia ka cica ine gɔ ŋa ka be si ŋe wa. An̄ai aa si Baanabasi do Pɔlu, baakɔɔ nwa ŋau wa, 26 an̄a iyi a kù saalu kuwẽe n̄ja ngɔgɔ na irii Lafẽe nwa Jesu Kirisi. 27 Zudu do Silasi an̄ai à je ine ŋa iyi à cicau. À waa be ŋa wai a na a s̄õ ŋe ide akãu geleò gele. 28 Awa do Hundei Ilaaã í s̄ia nwa si ka maà kã n̄je aso gɔ bii kù je iyi ihẽ iyi í je asoi tilasi. 29 N̄jui í je, i maà ya je ijei kuwee ŋa, nɔ i maà ya ŋɔ kpaai ŋa, i maà ya ŋɔ in̄a jifa ŋa, nɔ i maà ya tɔtɔ s̄ẽe do inaabo mmu gɔ walakɔ inaabo mɔ do mɔkɔ mmu gɔ ŋa. Bii ì mu ara n̄je si mii bẽẽbe ŋau be ŋa í s̄ia. To, ka sukudɔ.

30 Iyi à tɔɔ n̄je sukudɔ à tã ŋɔi ine ŋau à dasi kpãa à ne Antiɔsi. Bei à koo à tɔtɔ inei igbei Jesu ŋau fei à na ŋa tiau. 31 Iyi à cio tiau í

mu n̄ja gbugbã nɔ in̄o n̄ja í d̄õ. 32 Zudu do Silasi ŋa mɔ walii ŋai, à mua kpaasi woo dasi naane ŋau gbugbã nɔ à sobi ŋa si ide nkɔɔ nkɔɔ. 33 Iyi à ce ajɔ minji be kpaasi woo dasi naane ŋau à tɔɔ ŋa sukudɔ nɔ à ni a to bi ine ŋa iyi à be ŋa wa baani. [34 Amma Silasi ine n̄ju í dasi idɔ n̄ju ku ce ajɔ minji be má.]

35 Pɔlu do Baanabasi à gbe Antiɔsi be. An̄aò ine nkɔɔ ŋa ajɔ à waa kɔa ine ŋa si cioi idei Lafẽe nɔ à ce waazo.

Pɔlu do Baanabasi à kpẽ

36 Iyi í ce ajɔ minji má ŋɔi Pɔlu í s̄õ Baanabasi í ni, ka koo kaa kaako kpaasi nwa ŋau má si ilu ŋa bii à tako à waazo idei Lafẽe fei wo nɔ ka ye bei ine ŋau à wẽeò si nsei. 37 N̄ɔi Baanabasi wa bi ku gbã Zãa Maaku an̄aò ŋa. 38 Amma Pɔlu í fɔ í mantee í ni kù s̄ia an̄a a gbãa, n̄ju iyi kù sobi an̄a wo si ic̄eu amma í sinda í jò an̄a wa hai Panfili. 39 N̄ɔi à ce kakɔɔ nɔ a kù gbɔ si n̄je hee à na à kpẽ. N̄ɔi Baanabasi í gbã Maaku à lɔ akɔi inyi à bɔ Sipu. 40 Nɔ Pɔlu mɔ í cica Silasi, nɔ kpaasi woo dasi naane ŋau à so ŋa à daa Lafẽe si awɔ à bei à ne, 41 à koo à lɔ ilei Siri do Silisi à wasi inei igbei Jesu ŋa ku mua gbugbã si naane n̄ja.

16

Timɔtee í too Pɔlu do Silasi

1 N̄ɔi Pɔlu do Silasi à to D̄eebu do Lisiti. Wee ine gɔ í wa be wa too kpãai Jesu. À ya kpoo Timɔtee. Iyee Zuifu woo dasi Jesu naanei, amma baãe Gerekii. 2 Kpaasi woo dasi naane ŋa iyi à wa Lisiti do Ikonimu à ya maa fɔ jiida ku jee. 3 Pɔlu í bi Timɔtee ku too n̄ju nɔ í gbã í nee. Amma ku bei ku gbã ku nee í dasie bangoi na Zuifu ŋa iyi à wa beu domi an̄a fei à mà iyi baãe Gerekii. 4 Nɔ à bɔ ilu do ilu ŋa à s̄õ woo dasi Jesu naane ŋau mii ŋa iyi woo be ŋau do ine ngboi igbei Jesu ŋa iyi à wa Zeruzalemu à jile nɔ à ni a jirima ŋa. 5 N̄ɔi woo dasi Jesu naane ŋau, naane n̄ja í teese í kɔɔsi nɔ akpɔ n̄ja mɔ í ya maa kɔɔsii ajɔ fei.

Pɔlu í ce kuye Torasi

6 Hundei Ilaaã í ganji Pɔlu ŋa a waazo idei Ilaaã si ilei Azii, ŋɔi í jò à too do ikpa ilei Firizi do ti Galati. 7 Iyi à to ilei Misi ŋɔi à waa bi a bɔ ilei Bitini, amma Hundei Jesu í kɔ n̄ja.

8 Njai í jò à too do ilei Misi à bə ilu iyi à ya kpe Torasi. 9 Njai Pəlu í ce kuyε idū. Si kuyεeu í ye inei Masedəni gə wa leekí nə wa təw nju ku naa Masedəni ku na ku sobi aŋa. 10 Si bei í ce kuyεu njai gbakā à waa de kpāa ku ba ka bə Masedəni domi à mà iyi Ilaađ í bi kaa waazo nja laabaau jiidau.

Lidi í dasi naane Filipi

11 Hai Torasi bei awa à lə akəi inyi nə gbakā à bə gungūm gə iyi à ya kpe Samətasi. Iju kumae nə à bə Neapolisi. 12 Hai be do kutəi à ne à bə Filipi, ilu nlaí Masedəni nə à ce ajo minji be. Wee inei Romu njaí à ne iluu. 13 Si ajoí kusimiu njai à fita hai ilu be à bə itfi ido gə, à bə ku cə mà tengi bii à ya ce kutəw í wa be. Njai à koo à ye tengi bii inε nja à ya ce kutəw nə à buba à ce faaji do inaabo gə nja iyi à tətəw be. 14 Abo gə í wa be à ya kpoo Lidi, inei Tiatiii, í ya ta acəi fia nkpə nə í ya maa jirima Ilaađ. Iyi à waa ba nja ide ku fə nə wa de itfi, nə Lafēε í cī idəε ku ba ku gbə ide iyi Pəlu wa fə. 15 Abou do inei kpasēε nja fei à ce inyi ku dasi nə í təw wa í ni, bii ì mà iyi n̄ dasi naane ntə ntə njaí i naa wa i naa i ce baa ajo minji kpasēm nja. Nə í mante wa hee à jé nə à koo kpasē be.

Inə piisəw Filipi

16 Njai ajo nju gə iyi awa à waa bə tengi bii à ya ce kutəw, à ko ama inaabo woo ce ice gə iyi í ne inei inəko. Bii inei inəkou í dede siε í ya maa fə ide iyi á na ku cei. Nə lafēεε nja à waa ba fia jiidu na iriε. 17 Njai í too awa do Pəlu wa la hee lele wa ni, inε nja ihε woo ce icei Ilaađ ilu gbugbā njaí. À naa ku nyisi nε kpāai faabai. 18 Beεbei í ya maa fə ajo fei, hee ideu í caa si Pəlu nə í sinda í s̄w inei inəkoεu í ni, do saabui irii Jesu Kirisi n̄ ni, fita. Be gbakā njai í fita siε. 19 Iyi lafēεε nja à mà iyi aŋa a kaa ba siε fia má, njai à mu Pəlu do Silasi à tale nja à bəw nja bantuma bi woo kiiti nja. 20 À bəw nja si wajui inε ngboi Romu nja à ni, inε nja ihε à waa beje ilu nwai. Zuifu njaí, 21 nə à wasi ku sisi ide gə nja iyi wooda nwa kù bi ka gbə hee ka tooε, awa iyi à je inei Romu nja. 22 Njai idəi zamaau í k̄s si nja. Njai inε ngbo nja à bə ibəi Pəlu do Silasi do gbugbā nə à ni a cā nja do faataa. 23 Iyi à cā nja jiidu jiidu à tā njai à koo à c̄mbo nja ile piisəw nə à s̄w woo degbe piisəw ku degbe nja ku sía. 24 Iyi woo

degbeu í gbə à s̄w beεbe, njai í koo í dasi nja hee ilaawai ankāanyii piisəw nə í da nja si gbεεgbεekui jfi.

25 Zakai idū laja njai Pəlu do Silasi à waa ce kutəw nə à k̄s iri à waa saabuò Ilaađ. Nə inei piisəw nja iyi à wa beu à waa de si nja itfi. 26 Njai gbakā ile í yaya do gbugbā hee icui ile piisəw í yaya. Njai gambo nja fei à cī nə sesee nja iyi à diò inei piisəw nja fei à fū à cuku. 27 Njai gbakā woo degbeu í jfi í ba gambo nja fei wa cī njai í tamaa bei inei piisəw nja à sai. Njai í nya taakuba wa bi ku kpa araε. 28 Amma Pəlu í la hee lele í ni, mà cεa araε laalə kāma. Awa fei à wa ihε. 29 Njai woo degbeu í de fitila í sei í lə hee ilaawa bii Pəlu do Silasi à wau nə í gulε nja do kuyaya. 30 Njai í fitaò nja wa waduude í ni, i suuru nja, mii an ce n baò faaba. 31 Njai à s̄w à ni, dasi Jesu Lafēε naane aa ba faaba, awə do inei kpasēε nja fei. 32 Njai à waazoaa idei Lafēε Jesu, nju do inei kpasēε nja fei. 33 Njai idūu be woo degbeu í gbā nja í koo í wie kumεε nja nja. Nə nju do inεε nja fei à ce inyi ku dasi gbakā. 34 Njai í gbā Pəlu do Silasi í bəw nja lele bii ileε í wa nə í na nja ije à je. Nju do inεε nja fei, inə nja í d̄s do bei à dasi Ilaađ naane.

35 Iyi iju í má njai inε ngboi Romu nja à be polisi nja a koo a s̄w woo degbeu ku jò inε nja. 36 Njai woo degbeu í s̄w Pəlu ideu í ni, inε ngbo nja à ni n̄ jò nε. Na nju, i fita i ne nje s̄εε. 37 Amma Pəlu í s̄w polisi nja í ni, aawo. À cā wa si bantuma hai a kù ce nwa kiiti, awa mə iyi à je inei Romu nja nə à c̄mbo wa si ile piisəw. Nə nsei à bi a nya wa do asii? Kù je beεbei à ya ce. Í gbe aŋa taka njaí a naa a nya wa. 38 Njai polisi nja à koo à s̄w inε ngboi Romu nja. Iyi à gbə Pəlu do Silasi inei Romu njaí njai zigi nja í da ntə ntə. 39 Njai à koo à təw nja suuru nə à nya nja hai ile piisəw à bei à təw nja a fita hai inə iluu. 40 Iyi Pəlu do Silasi à fita hai ile piisəw njai à bə kpasēi Lidi. Iyi à koo à ye kpaasi woo dasi naane nja à mu nja gbugbā, à bei à ne.

17

Pəlu do Silasi à bə Tesalonika

1 Njai Pəlu do Silasi à waa ne nə à lə ilu minji gə nja iyi à ya kpe Anfipolisi do Apoloni nə à to Tesalonika bii Zuifu nja à ne ile bii à ya ce kutəw. 2 Njai Pəlu í bə ileu be

si bei í ne dɔɔnɛɛ. Nɔ aɲaɔ ɲa à wūa tiai ideí Ilaaɔ aɲai kuɣimi mɛɛta à mɔɔ. ³ Wa sɔ ɲa iyi kù ne bei á ce iyi inɛ iyi Ilaaɔ í cicau kù ye ijuukpã. Á kù nɔ ku jì hai si bale má. Nɔi í sɔ ɲa í ni, Jesuu iyi ñ wa n sisi nɲɛ ideu ihɛ nɲui í je inɛ iyi Ilaaɔ í cicau bɛ. ⁴ Inɛ ɲa iyi à de ití siɛu inɛ gɔ ɲa à dasi ideu naanɛ, nɔ à baa anu akã ku ce, nɲu do Silasi. Bɛɛbei hai je Zuifu nkpɔ mɔ do inaabo ilu iri ɲau ilu iri ɲau à ce, aɲa iyi à mà bɛɛrei Ilaaɔ.

⁵ Amma Zuifu ɲau à dedeò igu ku ja nɔ à tɔtɔ inɛ nfe ɲa bɛɛtɛkɛ à jò hoya hoya í dede nɔ aɲa fei à sei à bɔ Pɔlu do Silasi ku dede kpasɛi Zasɔɔ ku ba a fitaò ɲa wa si wajui zamaau. ⁶ Iyi à dede ɲa a kù ye ɲa, nɔ à mu Zasɔɔ do kpaasi woo dasi Jesu naanɛ gɔ ɲa à fa ɲa à bɔɔ ɲa bi inɛ ngboi ilu ɲa. Nɔ à wasi ku la à waa ni, inɛ ɲa iyi à waa sinda andunya feiu à to wa ihɛ, ⁷ nɔ wee Zasɔɔ í jò à sɔ kpasɛɛ. Aɲa fei à waa beje woodai ilaalu nlai Romu à waa ni ilaalu gɔ í wɛɛ má iyi à ya kpe Jesu. ⁸ Nɔi ideu í dede idɔi zamaau do inɛ ngboi ilu ɲau. ⁹ Nɔi à ni Zasɔɔ do kpaasie ɲau a sã fia si bei wooda í jile a bei a jò ɲa a nɛ. Iyi à sã fia nɔ à jò ɲa.

Pɔlu do Silasi à bɔ Beree

¹⁰ Iyi idū í dū gbakã ɲai kpaasi woo dasi naanɛ ɲau à jò Pɔlu do Silasi à nɛ Beree. Iyi à to bɛ ɲai à bɔ ile bii Zuifu ɲau à ya ce kutɔtɔɔ. ¹¹ Amma inɛ ɲa iyi à wa bɛ ɲau à lasabu si ideu do laakai í re Zuifu ɲa iyi à wa Tesalonika. À gba ideí Ilaaɔ do inɔ didɔ. Aɲa fei à ya maa cio kukɔui ku ba a mà bii í je mii iyi Pɔlu í ya maa sɔ ɲau ntɔi. ¹² Nɔ Zuifu nkpɔ í dasi Jesu naanɛ do inaabo Gereki gɔ ɲa iyi à je ilu iriu do inɛmɔkɔ nkpɔ. ¹³ Amma Zuifu ɲa iyi à wa Tesalonika à gbɔ iyi Pɔlu wa waazo ideí Ilaaɔ Beree ɲai à koo à dede idɔi inɛ ɲa à fɔ inɔ ɲa. ¹⁴ Bɛ gbakã ɲai kpaasi woo dasi naanɛ ɲau à bɔɔ Pɔlu ikpa tenku ku ba ku nɛ hai bɛ, amma Silasi do Timotee à gbe Beree bɛ. ¹⁵ Inɛ ɲa iyi à koo à leeki Pɔlu à bɔɔei hee Ateni. Nɔi Pɔlu í samba ɲa anu í ni a sɔ Silasi do Timotee a hãmɛ nɲu wa ɲya ɲya. Nɔ inɛ ɲau à sinda à nɛ Beree má.

Pɔlu í wa Ateni

* **17:18** inɛi Epikuri ɲa aɲa à ya ni, inɔ didɔi í re mii fei si kuwɛi amanɛ. † **17:18** inɛi Sitosi ɲa aɲa à ya ni, inɛ ku jesi mii iyi á naa sie fei.

¹⁶ Waati iyi Pɔlu wa degbe ɲa Ateni laakɛ ci ya sū domi iwɛ í kpɔ si iluu. ¹⁷ Na nɲu, Zuifu ɲa do Gereki ɲa iyi à ya maa jirima Ilaaɔ, í ya ba ɲa faaji ku ce ile bii Zuifu ɲa à ya ce kutɔtɔɔ. Nɔ aɲa fei, inɛ ɲa iyi í ko si bantumai iluu aɲaɔ ɲa mɔ à ya maa ce kakɔɔ má. ¹⁸ Si bei í ya maa ba ɲa kakɔɔ ku ce ɲai woo mà gɔ ɲa iyi à je inɛi Epikuri * do Sitosi † ɲa à bɔ bi tɛɛ à waa baa kakɔɔ ku ce. Inɛ gɔ ɲa à ni, woo ce ide nkpɔ yoomai ihɛ. Nɔ inɛ gɔ ɲa mɔ, iyi à gbɔ wa fɔ ideí ikui Jesu do kujɛ má à ni, mà iwɛ mmu gɔ ɲai wa fãa ya. ¹⁹ Nɔi à bɔɔɛ iri kuta gɔ iyi à ya kpe Arepagu, tengi bii inɛ ngboi ilu ɲau à ya ce kutɔtɔɔ nɲa nɔ à ni, à bi ka gbɔ ide titɔ iyi ò waa dabiio, ²⁰ domi ò waa sisi nwa ide titɔ nɔ à bi ka mà yaaseɛ. ²¹ Wee inɛi Ateni ɲa fei do inɛ njoo ɲa iyi à na à buba ilu bɛ à ya so waati nɲa fei a maa fɔ walakɔ a gbɔɔ baau mii titɔ.

²² Nɔi Pɔlu í dede í leeki Arepagu bɛ í sɔ ɲa í ni, inɛ inɛi Ateni ɲa, ñ ye iyi ideí iwɛ ɲai wa mu ɲɛ ntɔ ntɔ. ²³ Waati iyi ñ wa n dabií si inɔ ilu nɲɛ ñ ye mii nkpɔ iyi ò waa tɔɔ ɲa. Ñ ye bi kuwee gɔ à kɔ si à ni, tengi ihɛi à ya tɔɔ inɛ iyi a kù mà. Nsei inɛ iyi inɛ ò waa tɔɔ iyi ò kù mà ɲau bɛ, ideí ñ wa n sisi nɲɛ. ²⁴ Ilaaɔ, nɲu iyi í taka andunyau do mii iyi í wa si fei, nɲu iyi í je Lafɛi lele do ile, kaa buba si ile iyi amanɛ ɲa à ma do awɔ ɲa. ²⁵ Awɔi amanɛ kaa yɔkɔ ku muaa nkãma, domi kù nɛ bukaatai ngɔgɔ. Nɲu takɛi wa mua amanɛ ɲa kumi do kuwɛɛ do mii fei. ²⁶ Hai si inɛ akã iyi í tako í takaui dimi iyi wa tɛ si andunyau ihɛ fei í fita. Hai takoi í jile waati nɲa do tengi bii aa maa wa. ²⁷ Ilaaɔ í ce bɛɛbei ku ba a ce kookaai a maa dedɛɛ do kubabii nɔ si kudɛɛu aa yɔɔ. Amma ntɔ ntɔ Ilaaɔ kù jìò kãma nwa gɔ, ²⁸ domi na iriei à nɛ kuwɛɛ, nɔ nɲui í jò ara nwa wa nɛ. Woo kɔ tia nɲɛ gɔ ɲa à ni, awa mɔ amae ɲai. ²⁹ Debei, si na iyi í jò à je amai Ilaaɔ ɲa, kù sã ka maa ce lasabu ka ni Ilaaɔ í ye bei iwɛ iyi amanɛ í lasabu í coo ku sã do wura wala do isɔ fufu wala do kuta. ³⁰ Ilaaɔ í temuaò amanɛ ɲa wo si kumà hai mà ɲa, amma nsei wa sɔ inɛ ɲa tengi bii à wa fei a naa a kpaasi idɔ ɲa. ³¹ Nɔ í jile aɲa si bii inɛ iyi í cicau á kiitiò inɛi andunya ɲa fei nɔ kiitiɛu dee dee á je. Nɔ í jūu tã hai si bale

ku ba ku nyisi ine fei iyi ine be á na ku cei.

³² Iyi à gbɔ Pɔlu wa fɔ ideɪ kujji iku ŋa hai si balɛ ŋɔi ine gɔ ŋa à waa yaakoɛ. Ine gɔ ŋa mɔ à ni, à bi faajii ideu be má ajɔ gɔ. ³³ Nɔi Pɔlu í ne í jɔ ŋa. ³⁴ Do nɔu fei, inemakɔ gɔ ŋa à bɔ bi tɛɛ à dasi Jesu naane. Si inɔ nɔai Deni woo ce kiitii Arepagu gɔ í wa. Abo gɔ mɔ iyi à ya kpe Damarisi í dasi naane do ine gɔ ŋa má.

18

Pɔlu í bɔ Kɔrenti

¹ Si anyii nɔu, Pɔlu í ne hai Ateni be í bɔ Kɔrenti. ² Nɔi í ko Zuifu gɔ be iyi à ya kpe Akilasi, iyi à buu ilei Pɔntu. Kù kpe titã iyi í naa hai ilei Itali, nɔu do aboɛ Pirisila, domi Kolodu ilaalu nlaɪ Romu í na wooda í ni Zuifu fei ku fita hai Romu. Nɔi Pɔlu í bɔ ku cɔ ŋa. ³ Nɔ í buba aɔaɔ ŋa à ce ice ajɔ domi í ya ce ilei acɔ bei aɔa mɔ à ya ce. ⁴ Ajɔi kusimi fei í ya bɔ waazo ku ce ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔ. Nɔ í ya maa mu nɔa ide aɔa do Gerɛki ŋau ku ba a dasi Jesu naane.

⁵ Waati iyi Silasi do Timɔtee à to wa hai ilei Masedɔni, Pɔlu í ya maa ce icei waazoi waati kãma fei ku maa sɔ Zuifu ŋau iyi ntɔ ntɔ Jesu í je ine iyi Ilaaɔ í cicau. ⁶ Amma à jãa nɔ à waa buu, ŋɔi í gbugbã si ŋa irurui ibɔɛ nɔ í sɔ ŋa í ni, bii ì na ì ce nfe ŋa, í je ideɪ iri nɔe. Kù je baam má. Hai nnyi an jɔ ŋe n koo n cea hai je Zuifu ŋa waazo. ⁷ Nɔi í ne hai be í bɔ kpasɛi Titee Zusitu, ine iyi í ya maa jirima Ilaaɔu. Ilee wee kɔkɔi ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu í wa. ⁸ Nɔi Kirisipu ine ngboi igbeu í dasi Lafɛɛ Jesu naane, nɔu do inei kpasɛɛ ŋa fei. Inei Kɔrenti nkpɔ í gbɔ waazoi Pɔlu nɔ aɔa mɔ à dasi naane, nɔ à dasi ŋa inyi.

⁹ Nɔi Aɔ Lafɛɛ í sɔ Pɔlu si kuyɛ idũ í ni, maà ce njo. Hanya i sɔ ŋa, maà coko, ¹⁰ domi ñ weɛ do awɔ. Ine gɔ kaa yɔkɔ ku lesie awɔ hee ku ceɛ laalɔ. Sɔ ŋa ideu domi ine nkpɔi í wa si iluu ihɛ iyi á je titom. ¹¹ Pɔlu í buba ilu be adɔ akã do bubu nɔ wa kɔ ŋa si ideɪ Ilaaɔ.

¹² Waati iyi Galiɔɔ wa je ilaalu si ilei Gerɛsi, ŋɔi Zuifu ŋau à ce anu akã à tɔtɔ à gbã Pɔlu à bɔɔɛ bi ku ce kiiti. ¹³ À ni, makɔu ihɛ njei wa lele ine ŋa ku ba a tɔɔ Ilaaɔ si bei wooda nwa kù bi.

¹⁴ Iyi Pɔlu wa bi ku fɔ ide, ŋɔi Galiɔɔ í sɔ ŋa í ni, bii í je ideɪ kurara walakɔ laalɔ gɔi í ce

an nyi wa n naa n gbɔ ide nɔe. ¹⁵ Amma bii í je ideɪ kakɔ ŋai do ideɪ irii ine ŋa do woodai nɔe taka nɔe, injei aa wũa ndu nɔe. N kaa n je woo kiitii ide dimi beɛbe. ¹⁶ Nɔi í lele ŋa hai bi ku ce kiitii. ¹⁷ Nɔ ine ŋau fei à mu Sɔsiteni ine ngboi igbei Zuifu ŋau à lɔsi ku cãa tengii andeɪ ile bi ku ce kiitii. Amma baai Galiɔɔ kù wa si ideu.

Pɔlu í nyi ikpa Antiɔsi

¹⁸ Pɔlu í kpe Kɔrenti má. Si anyie nɔ í tɔɔ kpaasi woo dasi naane ŋau sukudɔ nɔ í koo í wa irie Sankeree ku ba ku nyisi iyi í tako í cea Ilaaɔ kuwã do kugbasi wo. Nɔ í lɔ akɔi inyi do Pirisila do Akilasi ajɔ à ne ikpa ilei Siri. ¹⁹⁻²¹ Iyi à to Efɛɛzu ŋɔi Pɔlu í lɔ ile bii à ya ce kutɔtɔɔ nɔ í ba Zuifu ŋau faaji ku ce. Nɔi à tɔɔɛ ku ce ajɔ minji bi tu ŋa, amma kù waa je. Iyi wa ne ŋɔi í sɔ ŋa í ni, bii Ilaaɔ í bi an nyi wa má. Nɔ í jɔ Pirisila do Akilasi be í koo í lɔ akɔi inyi í ne hai Efɛɛzu.

²² Iyi í to Sezaree, ŋɔi í kita í bɔ Zeruzalɛmu í koo í ce inei igbei Jesu ŋa fɔɔ. Si anyie nɔ í bɔ Antiɔsi. ²³ Iyi í ce ajɔ minji be ŋɔi í nyi í dasi kpãa má í koo wa dabii si ilei Galati do Firizi wa mua ine ŋa iyi à waa too kpãai Jesu fei gbugbã.

Apolo í bɔ Efɛɛzu do Kɔrenti

²⁴ Zuifu gɔ iyi à ya kpe Apolo iyi à bi Alesandiri í bɔ Efɛɛzu. Ilu bisii nɔ í mà tiaɪ ideɪ Ilaaɔ sãa sãa. ²⁵ Wee í mà kpãai ideɪ Lafɛɛ nɔ í ya ce waazoɛ do himma nɔ í sisi ideɪ Jesu dee dee. Amma inyi ku dasii Zãa nɔu akãi í mà. ²⁶ Wa ce nɔa waazo do naane ile bii Zuifu ŋa à ya ce kutɔtɔɔu. Nɔi Pirisila do Akilasi à gbɔ waazie nɔ à kpoo ide nɔa à koo à teese à sisiaa yaasei ideɪ Ilaaɔ dee dee. ²⁷ Si anyie, Apolo í dasi idɔ nɔu ku bɔ ilei Gerɛsi. Nɔ kpaasi woo dasi naane ŋau à muua gbugbã ku ba ku koo nɔ à cea ine ŋa iyi à waa too kpãai Jesu iyi à wa ilei Gerɛsiu tia ku ba bii í to be a coo cenkã. Waati iyi í to be í sobi woo dasi Jesu naane ŋau jiida jiida na didɔi Ilaaɔ. ²⁸ Nɔ í kãmia Zuifu ŋau do wɔkɔ si bantuma ku ba a mà iyi aɔa à wa si kurarai nɔ í nyisi ŋa hai si tiaɪ ideɪ Ilaaɔ iyi Jesu í je ine iyi Ilaaɔ í cicau dim dim.

19

Pɔlu í bɔ Efɛɛzu

1 Waati iyi Apolo í wa Kòrenti Pòlu í too kpāa iyi wa bə ikpa iri kuta nau nò í to Efēezu. Njoi í ba inε gə na iyi à waa too kpāai Jesu be. 2 Njoi í bee na í ni, i kù ba Hundei Ilaađ titā hai waati iyi ì dasi naane na? Njoi à jeaa à ni, aawo. A kù gbə mà Hundei Ilaađ í weε məm. 3 Njoi Pòlu í bee na má í ni, debei, inyi ku dasi yoomai à ce nne. Njoi à jeaa à ni, inyi ku dasii Zāai. 4 Njoi Pòlu í sō na í ni, inε na iyi à kpaasi idə, anai Zāa í dasi inyi. Nə í sō inε na í ni a dasi Jesu naane, nnu iyi á na ku naa si anyii nnu. 5 Iyi à gbə ideí Pòluu nji à ce inyi ku dasi do irii Lafēε Jesu. 6 Njoi Pòlu í le nna awə si iri nə Hundei Ilaađ í naa si na nji à waa fə ide do fee mmu na nə à ce walii. 7 Inε nau à to zakai anja maatejei.

8 Si anyii nnu, Pòlu í bə ile bii Zuifu na à ya ce kutətəu wa waazo ideí bommai Ilaađ do naane nò í ce beεbe zakai cukpa meeta, nə anad na à wasi ku busi nje nò í wasi ku lele na ku ba a dasi naane. 9 Amma inε gə na à lele idə nna à kə ku dasi naane, nə à nyi à waa fə ide laalə má si kpāai ideí Lafēε si wajui zamaau. Na nji í jə Pòlu í tekeε hai bi tu na, nnu do inε na iyi à waa too kpāai Jesuu. Í ya maa kə na si cio ajə fei si ile cioi Tianusi. 10 Beεbei à ce adə minji hee inε na iyi à wa ilei Azii fei, hai Zuifu na do hai je Zuifu na, à gbəð ideí Lafēε Jesu.

Idei ama ineməkəi Seva na

11 Ilaađ í mua Pòlu gbugbā ku ceð maamaake nla na. 12 Na nji í jə jaεe iyi í lu araε fei, bii à so à lea bəu nau si ara à ya ba irii. Inε na mə iyi à ne inei inəko na, bii à lu nað, inei inəko nau à ya fitai. 13-14 Zuifu gə na à ya maa dabii bii fei a maa nya inei inəko inε na. Si inə nna gəgə nna na à dasi idə a kpe irii Lafēε Jesu a nyað inei inəko inε gə. Zuifu inε ngboi woo weei Ilaađ gə iyi à ya kpe Seva, ama ineməkə meεje nji à waa bi a ce beεbe. Ajə nnu gə à sō inei inəko inε gə na à ni, do irii Jesu iyi Pòlu wa waazou, fita. 15 Amma inei inəko inεu í ni, n mà Jesu nə n mà Pòlu, amma yooi inε mə ì je. 16 Njoi məkə iyi í ne inei inəkou í fo í bata na nò í kāmia na í cā na í mεε na ntə ntə hee anja fei à sa hai kpasēε basl. 17 Njoi inei Efēezu

na hai Zuifu do Gεεki na fei à gbə ideu, nə njo í mu na, nə irii Lafēε Jesu í ne beεre ntə ntə. 18 Njoi woo dasi Jesu naane nkpə í naa í tuuba si bantuma. À fə mii iyi anja à ya ce wo. 19 Inε na iyi à ya tako a maa ce dobu dobu wo anja nkpə nkpoi à naad tia nna na iyi à ya maa ceð dobu dobuu wa à naa à joo si wajui zamaa. Inε gə í ce dooi fiaí tia nau, nə à ba wee jiaε í to zakai kpekele dubu ciitaa *. 20 Beεbei gbugbāi Ađ Lafēε í jə ideí Jesu wa fangaa bii fei do gbugbā.

Ijai Efēezu

21 Iyi nnu nau í ce í tā, nji Pòlu í dasi idə nnu ku too do ilei Masedəni do si ilei Gεresi nnu ku bə Zeruzalemu. Í ni bii nnu í to be, tilasii nnu ku bə Romu mə. 22 Njoi í be Timətee do Erasitu, anja iyi à waa sobie si icεu, ikpa Masedəni, amma nnu takae í kpe keeke má ilei Azii be.

23 Waati beεbe wahala nla gə í dede Efēezu be na kpāai ideí Jesu. 24 Gbede woo cā isə fufū gə í wa be à ya kpoo Demetiusi. Í ya ce mii gə na iyi à jə ilei iwē nna Aritemi. † Nə woo ce ice dimi beεbe na fei à ya ba si amanii jiida. 25 Njoi í tətə woo ce icεε na do gbede mmue gə na má í ni, i kù mà na iyi si icεu ihēi à waa ba si amani? 26 Inε taka nne ì waa yəu na, ì nə ì waa gbə na mii iyi Pòlu wa ce. Wa ni kù je iwē na iyi amanε na à ce do awə njai aa tə. Nə í yəkə í kāmia inε nkpə nkpə, kù nə kù je baa Efēezu ihē nnu akā, do si ilu nkpoi ilei Azii fei. 27 Á na ku jə ice nwa ku ba iri sāmi. Si anyie á nyi ku jə a kaa saalu baa ilei iwē nwa Aritemi, nə beεre nlaε á na ku tā, iwē iyi inei Azii na do inei andunya fei wa tə.

28 Iyi à gbə ideu nji idə nna í kə, nə à wasi ku də anu hee lele à waa ni, Aritemi nwa í la. 29 Njoi hoyə hoyə í dede si iluu fei nə do anu akā inε na à fo à bata Gayusi do Aritaaki à mu na à bəð na bii à ya ceiu. Inε nau inei Masedəni nji, anai à waa si Pòlu si isεne. Nə inε nkpə í sei í bə be. 30 Pòlu wa bi ku bə bi zamaau amma kpaasi woo too kpāai Jesu nau à kə. 31 Nə hee do akawei ile be na gəgə na iyi à je kpaasie nau anja mə à be ama wa à ni a koo a təε suuru ku mað naa ile be. 32 Ile

* 19:19 kpekele dubu ciita fiaí tia nau iyi à fāa à yəkə ku to fia iyi aa sāa woo ce ice zakai adə cijəd fεεwa si waati nna.

† 19:24 iwē nna Aritemi iwēu ihē inaabo.

bei aṅa fei à waa dō anu à wasi ku fō ide nḡa ikā ikā. Ine nkpō nḡa kù mà na mii í ce à tōtō be mām. ³³ Nḡi Zuifu gō ḡa à sisia Alesandu yaasei ideu nō à tale sie wajui zamaau. Nḡi Alesandu í ni a koko do awō nō wa bi ku sō ḡa ideu do yaasee. ³⁴ Amma waati iyi à mà iyi nḡu mō Zuifui, aṅa fei à wasi ku dō anu hee zakai isō minji à waa ni, Aritemi nwa í la.

³⁵ Si anyie ḡai woo kō tiai ilu nḡau í jò à koko nō í ni, inḡe inei Efēezu ḡa, yooi kù mà iyi ilu nwai ilei Aritemi ilu beereu í wa, awai à nō à waa ceaa ice. Nō ì mà ḡa hai lelei mii iyi í jōu í cuku wa. ³⁶ Ine gō kaa yōkō ku jā ideu. Na nḡu, i mu ara nḡe ḡa i mà ce ngōgō do saasa. ³⁷ Ine ḡa iyi ì naaò wa nsei ḡau ihē ḡa a kù ce ilei mii ndii ilei iwē nwa ḡa a kù nō a kù fō laalōe. ³⁸ Na nḡu, bii Demetiusi do gbēde ḡa iyi à wa bi tēe ḡau à ne ide gō do ine gōi à jile aḡo ḡa iyi à ya ce kiiti do woo ce kiiti ḡa, i jò ḡa a ce ide nḡa be. ³⁹ Nō bii ì ne ide gō si antae má ḡa, aa yōkō i wūae bi ine ngboi woo ce kiiti ḡa. ⁴⁰ Aa yōkō a ye taale nwa a ni awai à dede ija si idei nnyiu ihē domi kù ne yaase. Bei à bee wa yaasei ideu a kaa ka ba iyi aa ka fō mām.

⁴¹ Iyi í fō beēbe í tā ḡai í jò zamaau í fangaa.

20

Pōlu í bō Masedōni do Gerēsi

¹ Iyi hoyā hoyau í leekī ḡai Pōlu í tōtō ine ḡa iyi à waa too kpāai Jesu ḡau í mu nḡa gbugbā nō í tō ḡa sukudō í bei í ne ilei Masedōni. ² Í dabii si ileu fei í mua ine ḡa iyi à waa too kpāai Jesu ḡa gbugbā ntō ntō, í bei í to ilei Gerēsi ³ í ce be cukpa mēeta. Waati iyi wa bi akōi inyi ku lō ku bō ilei Siri ḡai í gbō iyi Zuifu ḡa à waa de nḡu ku kpa. Na nḡu, í dasi idō nḡu ku too do ikpa Masedōni má. ⁴ Ine ḡa iyi à suu si isēneēu wee, Sopateē amai Pirusi inei Beree, do Aritaaki do Sikundusi inei Tesalonika ḡa, do Gayusi inei Dēebu, do Timōtee do Tisiki do Torofimu, inei ilei Azii ḡa. ⁵ Aṅai à cua à koo à degbe wa Torasi. ⁶ Iyi awa taka nwa à je jingauí Pēe hai ne lefeeu à tā à koo à lō akōi inyi Filipi be. Nō si isēne nwa si aḡo miusia à koo à ba ḡa Torasi nō à ce aḡo mēje be.

Pōlu í ce waazo Torasi

⁷ Nḡi aḡo sintei azuma aleu awa à tōtō à waa je ijei Lafēe, ḡai Pōlu í wasi ku cea ine ḡau waazo. Bii iju í mái Pōlu á ne. Nḡi í jò waazoēu í sō hee í to idū laja. ⁸ Wee fitila í kpō lelei ile kukpeke bii à tōtōu. ⁹ Nḡi awaasū gō wa buba si ferenti be à ya kpoo Etiki. Si bei waazoi Pōlu í sō ḡai í siiko hee í na í sī njoo nō í cuku wa ile hai lelei ile kukpeke mēetasiau. Iyi à koo à dede à ba wee í ku. ¹⁰ Nḡi Pōlu í kita wa nō í bate í soo í ni, i mà ce njo ḡa, hundee í wēe. ¹¹ Iyi Pōlu í gū lelei ileu má í so pēe í bububue nō aḡaò ḡa à je, nō í lōsi ku waazo má hee iju í máu í bei í ne. ¹² Amma à bōde Etiki iyi í nya í cuku wau kpasē baani nō inōi aṅa fei í dō jiida jiida.

Hai Torasi Pōlu í bō Miletu

¹³ Awa à koo à lō akōi inyi à cua à bō Asosi. Tengi bei Pōlu á na ku ba wa nō ka soo. Beēbei í bi si na iyi í jò wa bi ku koo do ise. ¹⁴ Iyi í naa í ba wa Asosi, hai bei í lō akōi inyi awaò ḡa à bō Mitilēni. ¹⁵ Nḡi à ne hai be nō iju kumáe à to gungum gō iyi à ya kpe Kio. Iju kumá mmue nō à to gungum mmu gō iyi à ya kpe Samōsi, ḡai aḡo mēetasiae à to Miletu. ¹⁶ Wee Pōlu í dasi idō nḡu ku mà leekī Efēezu ku ba waati ku mà lō nḡu si ilei Azii. Wa ce kookaai fei ku ba nḡu ku to Zeruzalēmu na jingauí Pantikotu.

Pōlu wa tōtō ine ngboi Efēzu ḡau sukudō

¹⁷ Nḡi hai Miletu Pōlu í be ama Efēezu í ni a kpe ine ngboi igbei inei Jesu ḡau wa a naa a ba nḡu be. ¹⁸ Iyi ine ḡau à to wa bi tēe ḡai í sō ḡa í ni, inḡe taka nḡe ì mà ḡa bei ì je kuwēem waati iyi ì wa si anini nḡe hai aḡo sinte iyi ì naa si ilei Azii. ¹⁹ Ì ce icei Lafēe Jesu do ara ku kaye do cikāaju aḡo, ì nō ì ye wahala si na iyi í jò Zuifu ḡau à leekī si aṅa a kpam. ²⁰ Inḡe taka nḡe ì mà mii ḡa iyi á ce nḡe aranfāani, n kù singa nḡe kāmāe. Amma ì sō ḡe ntō fei nō ì kō ḡe si cio si bantuma do si kpasē nḡe ḡa. ²¹ Ì sō Zuifu ḡa do hai je Zuifu ḡa a naa a kpaasi idō nḡa a sinda si Ilaaō a dasi Lafēe nwa Jesu naane. ²² Nō wee beēbei má, Hundei Ilaaō wa tilasiim n bō Zeruzalēmu, nō n kù mà mii iyi á koo bam be. ²³ Amu de ì mà si ilu fei Hundei Ilaaō wa sōm iyi piisō ku ce do ijuukpā wa degbem. ²⁴ Amma kuwēem kù je ngōgō bi tom, n kù nō n kù wa saalue, amu de n ba n tambō icem iyi Jesu Lafēe í

dasim n ce. Iceu nɲui í je n sisi laabaau jiidai didǎ yi Ilaaǎ í ce nwa.

²⁵ Ine iyi n dabii n wa n waazo ideí bommai Ilaaǎ si aninii nɲeu fei, nsei n mà iyi i kaa yem má ɲa. ²⁶ Na ɲoi í ce n wa n sǎ ɲe si bantuma hai nnyi, bii ine gǎ ɲɲe í na í ce nfe kù je ideí irim, ²⁷ domi n sisi nɲe ide iyi Ilaaǎ í jile fei n kù singa nɲe gǎgǎe. ²⁸ I mu ara nɲe ku sía, nǎ i ya maa degbe ine ɲa iyi Hundei Ilaaǎ í da nɲe si awǎ fei, aɲa iyi à je igbei ineí Lafǎe Jesu ɲa iyi nɲu takae í ya do nɲee. ²⁹ N mà do anyim amanɲe ɲa aa naa si anini nɲe bei inai sako í ya naa si angudǎ ɲa, a kaa nǎ a jǎ ɲe. ³⁰ Nǎ baa hai si inǎ nɲe ine gǎ ɲa aa kpaasi ntǎu ku ba ku je ibo nǎ aa wa inyii itii woo dasi Jesu naane ɲau a jeǎ mǎcǎ ɲa. ³¹ Na nɲu, i wǎ njoǎ ɲa. I ye gigi ɲa bei amu takam n ce adǎ mǎeta bi tu ɲe Efɲezu be wo nǎ n kǎ ɲe akǎ akǎ alǎdǎ daakǎ do cikǎaju ɲa.

³² Nsei n so ɲe n wa n daa Ilaaǎ si awǎ nǎ n wa n da nɲe ideí didǎe si awǎ. Nɲui á yǎkǎ ku mu nɲe gbugbǎ nǎ ku mu nɲe tubu iyi í jileá ine ɲa iyi í cica a je tɲe fei. ³³ Waati iyi n wa bi tu ɲe, inɲe taka nɲe ì mà ɲa iyi n kù nɲe kǎdɲei isǎ fǎfǎi ine gǎ hee má je wura wala ibǎe. ³⁴ Ì nǎ ì mà ɲa iyi n ya n ce iceí do awǎm n bei n ba bukaatai mii ɲa iyi n bi fei, amu do ine ɲa iyi à waa toom. ³⁵ N nyisi ɲe si mii fei iyi á sía i ce ice beɲbe ɲa i ya sobiǎ hai nɲe gbugbǎ ɲa nǎ i ye gigii ideí Jesu Lafǎe iyi í ni, woo ce amua í nɲe inǎ didǎ í re ine iyi wa gba amuau.

³⁶ Iyi Pǎlu í fǎ beɲbe í tǎ ɲoi í gule aɲad ɲa fei nǎ à ce kutǎ. ³⁷ Nɲoi aɲa fei à kpata nǎ à yǎa à tǎe sukudǎ do kubi ³⁸ à bei à suu hee bi akǎi inyi. Aɲa fei à wɲeǎ inǎ ku fǎi si na iyi í jǎ í ni a kaa na a ye nɲu má.

21

Pǎlu í bǎ Zeruzalemu

¹ Iyi à tǎ ɲa sukudǎ ɲoi awad Pǎlu à koo à lǎ akǎi inyi à nɲe suusuu à bǎ gungum gǎ iyi à ya kpe Kosi, iju kumae nǎ à to gungum mmu gǎ iyi à ya kpe Rodu. Hai be má nǎ à bǎ Patara. ² Bei à ba akǎi inyi iyi wa bǎ ikpa ilei Fenisi nǎ à lǎ à nɲe. ³ Nɲoi à ye gungum gǎ iyi à ya kpe Sipu, à daleɲ do ikpa awǎ canga nǎ à bǎ ikpa ilei Siri. Nɲoi à to Tii bii akǎi inyi á kita asǎe. ⁴ Ilu bei à ye ine gǎ ɲa iyi à waa too kpǎai Jesu nǎ à ce ajǎ mǎeje bi tu ɲa be.

Nɲoi Hundei Ilaaǎ í jǎ à sǎ Pǎlu à ni ku maǎ bǎ Zeruzalemu. ⁵ Amma iyi ajǎi kune nwa í to à nyi bi akǎu má. Aɲa fei do abo ɲa ɲa do ama ɲa ɲa à naa à leeki nwa hai iluu. Awa fei à gule itii tenkuu nǎ à ce kutǎ. ⁶ Iyi à tǎ nɲe sukudǎ à tǎ awa à lǎ akǎi inyi à nɲe, ɲoi aɲa mǎ à nɲe à nyi kpasǎ ɲa ɲa.

⁷ Hai Tii à dasi kpǎa má nǎ à to Tolemasi. Bei à kita hai si akǎi inyi nǎ à koo à ce kpaasi woo dasi Jesu naane ɲa fǎ nǎ à sǎ be idǎ akǎ. ⁸ Iju kumǎe nǎ à nɲe à bǎ Sezaree. Nǎ à koo à sǎ kpasǎi Filipu woo waazou, nɲu iyi wa je ine akǎi amanɲe mǎeje ɲa iyi à cica wo si ilui Zeruzalemu. ⁹ Mǎkǎu í nɲe mudǎe mǎe gǎ ɲa iyi a kù mà mǎkǎ, walii ɲai. ¹⁰ Iyi à ce ajǎ minji be walii gǎ iyi à ya kpe Agabusi í naa be hai ilei Zudee. ¹¹ Í naa bi tu wa nǎ í so santiikii Pǎlu í diǎ isee ɲa do awǎe ɲa nǎ í ni, ide iyi Hundei Ilaaǎ wa fǎ wee. Ine iyi í nɲe santiikiu ihǎ be ihǎi Zuifu ɲa iyi à wa Zeruzalemu aa dǎu nǎ a daa dimi mmu ɲa si awǎ. ¹² Iyi awa do ineí Sezaree ɲa iyi à wa be à gbǎ ideu, ɲoi à wasi ku tǎ Pǎlu ku maǎ bǎ Zeruzalemu má. ¹³ Amma í ni, na mii í ce ì waa kpata beɲbe ɲa ì waa ganji wǎkǎm ɲa. N tǎ sǎalu n ku na irii iceí Lafǎe Jesu Zeruzalemu be, kù je ku di nɲu akǎ. ¹⁴ Iyi à ye kù gbǎ ide nwa, à coko nǎ à ni, Aǎ Lafǎe ku ce idǎbiɲe.

¹⁵ Si anyii nɲu nǎ à dede à ce sǎalu à waa bǎ Zeruzalemu. ¹⁶ Nɲoi si inǎi ine ɲa iyi à waa too kpǎai Jesu ɲau, ine gǎ ɲa à dede hai Sezaree be à si wa, nǎ à bǎdǎ wa hee kpasǎi Nasǎo ineí Sipu bii aa ka sǎu. Mǎkǎu í dasi Jesu naane í kpe.

Pǎlu í bǎ Zaaki ku cǎ

¹⁷ Iyi à to Zeruzalemu be ɲoi kpaasi woo dasi Jesu naane ɲa à gba wa do inǎ didǎ. ¹⁸ Iju kumǎe ɲoi awad Pǎlu ɲa à bǎ bi Zaaki nǎ ine ngboi igbei Jesu ɲau fei à tǎtǎ be. ¹⁹ Nɲoi Pǎlu í ce ɲa fǎ nǎ í sisi ɲa mii ɲa iyi Ilaaǎ í ce akǎ akǎ si gǎmei hai je Zuifu ɲa na ice iyi nɲu í ce. ²⁰ Iyi à gbǎ ideɲ ɲoi à saabu Ilaaǎ. Nɲoi à sǎ Pǎlu à ni, kpaasi nwa, ì gbǎ? Zuifu nkpǎ nkpǎi í dasi Jesu naane nǎ aɲa fei à waa too woodai Moizi do himma. ²¹ Amma ine ɲa à máe ide à ni ì waa sǎ Zuifu ɲa iyi à wa bi dimi mmu ɲa a jǎ woodai Moiziu do dedembai bala nwa ɲa, nǎ a maǎ ya dasi ama ɲa ɲa bango. ²² Debei, beirei aa

ka ce. Kù ne sika kãma ine ña aa mà iyi ì to wa ilu ihẽ. ²³ Na nñu, ce iyi aa ka sõe. Amane mee gò ña à wa ihẽ iyi à cea Ilaaã kuwã *. ²⁴ Kooò ña nò inɛ fei i ce buki iyi á jò ì má ña, nò i sã fiari iri ku wa nña. Nñui á jò ine fei ku mà mii iyi à gbò na iriɛu kù je ntò, amma aa ye iyi awò takae ì waa too woodai Moizi. ²⁵ Amma iyi í je ti dimi mmu woo dasi Jesu naane ña, awa à kò tia à samba nña si na iyi í jò à yòo iyi í sã ka jile nña wooda ka ni a màà ya je ijei kuwee nò a màà ya ñò kpaai ña nò a màà ya ñò ña jifa nò a màà ya tótò sɛɛ hai ce abòdɔ. ²⁶ Iju kumáɛ nò Pòlu í kooò ine ñau nò à ce buki iyi á jò a má. Si anyie Pòlu í lò bantumai kpasɛi Ilaaã í koo í sã woo weei Ilaaã ñau ajò iyi buki ña á kò, ajò nñu bei a cea ña kuwee akã akã.

À mu Pòlu kpasɛi Ilaaã

²⁷ Iyi ajò meejeu wa tã ñoi Zuifu ña iyi à naa hai ilei Azii à ye Pòlu kpasɛi Ilaaã be. Ñoi à dede idai zamaau fei nò à muu. ²⁸ À dɔ anu à waa ni, inɛ inɛi Izireli ña, i faaba. Mòkòu ihẽ í ya maa bò bii fei ku maa kò ine fei si cio ku maa fòò taalei inɛi Izireli ña do woodai Moizi do kpasɛi Ilaaãu ihẽ. Wee í naaò dimi mmu gò ña wa si kpasɛu ihẽ má, nò í dasi ile kumáú riisi. ²⁹ À fò beɛbei si na iyi í jò à tako à ye Torofimu inɛi Efɛzúu, nñu do Pòlu si iluu, nò à tamaa bei Pòlu í nae wa kpasɛi Ilaaã bei. ³⁰ Nò ine ña à cã bii bii si iluu fei. Ñoi ine ña à sei à wasi ku naa hai bii fei, nò à mu Pòlu à faa à fitae wa hai bantumai kpasɛu. Be gbakã à cìmbò gambo ñau. ³¹ Waati iyi à waa bi a kpaai ñoi ine ngboi igũu Romu í gbò iyi hoyá hoyá í dede si ilui Zeruzalemu fei. ³² Ñoi gbakã í so sooge gò ña do ine ngboi sooge gò ña má nò í sei í bòò ña bi zamaau. Iyi zamaau í ye nñu do sooge ñau, ñoi à jò Pòlu ku cã. ³³ Ñoi ine ngboi igũu í bò bi Pòlu í muu nò í ni a dũu do sesee minji. Nò í bee ña í ni, yooi. Mii í ce. ³⁴ Amma si zamaau ine gò ña à waa la do ide akã, ine gò ña mò do ide mmu hee í jò ine ngboi igũu kù yòkò ku mà ntai ideu na wakatau. Na ñoi í ce í ni a bòò Pòlu bii kuwai sooge ña. ³⁵ Iyi à toò Pòlu hai bii à ya gũ a lòò inò ileu, ñoi sooge ñau à soo lele na kugaabui

zamaau, ³⁶ domi ine ñau fei à waa too ña à waa laò à waa ni, i kpaai.

Pòlu wa kòò arae

³⁷ Si bei à waa bi a lòò Pòlu inò ileu, ñoi í bee ine ngboi igũu í ni, aa yòòdaam n fò ide gò? Amma ine ngbou í beee í ni, asee ì waa gbò Gerekí mòm? ³⁸ Debei, i kù je inɛi Ezibiti iyi si ajò gbeejiu ihẽ í bi ku kèkè ilaaluu nò í tótò woo kpa ine ña ña dubu mee í bòò ña si gbabuau? ³⁹ Ñoi Pòlu í jɛaa í ni, amuu Zuifui. Amuu amaalui si ilu gò iyi í nya iri. À bim ni Tarusi si ilei Silisi. Ñ wa n tòɛi, jò n ba ine ñau ide ku fò. ⁴⁰ Nò ine ngboi igũu í muua kpãa. Ñoi Pòlu wa leeki bi ku gũ ku lòò inò ileu í ni zamaau ku koko do awò. Ñoi ña fei à koko cau. Nò Pòlu wa sò ña ide do feei Ebeɛ.

22

¹ Í ni, inɛ kpaasim ña do baam ña, i gbò iyi ñ ne ku sò ñe n kòò aram. ² Iyi à gbò wa ba ña ide ku fò do feei Ebeɛ ñoi à mu ara ña sɛɛ í re baa bei à tako à mu ara ña wo. Ñoi Pòlu í sò ña í ni, ³ amuu Zuifui, à bim nii Tarusi si ilei Silisi, amma Zeruzalemu ihẽi à bíim. Gamalieli í kòm si cio, nñui í kòm si woodai bala nwa ña sã sã, nò ñ ne himma si icei Ilaaã si bei inɛ fei ì weɛò nnyi ña. ⁴ Ñ kpã woo too kpãai Jesu ña iju jiida jiida hee ñ kpa gògò ña. Ñ mu inɛmòkò ña do inaabo ña ñ dɔ ña ñ dasi ña piisò. ⁵ Woo wee nlai Ilaaãu do igbei ine ngbo ñau fei aa yòkò a je sɛɛdam. Hai si awò ñai ñ gba tia iyi à kòò Zuifu kpaasi ña iyi à wa Damasi. Nò ñ bò be ku ba n mu woo dasi Jesu naane ña iyi à wa beu n dɔ ña nò n naaò ña wa Zeruzalemu n jò a kpã ña iju.

Pòlu wa sò ña bei nñu í kpaasi idò (Cò IWB 9:1-19; 26:12-18)

⁶ Ñoi Pòlu í sò ña má í ni, si bei ñ wa n koo ñ maai Damasi zakai dasau, si kpãau gbakã ñoi inya kumá nla gò í naa sim hai lele í biim piu. ⁷ Ñoi ñ cuku ile nò ñ gbò ide ku fò gò wa kpem wa ni, Sòlu, Sòlu, na mii í ce ì waa kpãm iju. ⁸ Ñoi ñ bee ñ ni, awò yoo Lafɛɛ. Ñoi í ni, amui Jesu inɛi Nazareti, amu iyi ì ya maa kpã ijuu. ⁹ Inɛ ña iyi à waa toom ñau à ye inya kumáú amma a kù gbò imui ine iyi

* **21:23** à cea Ilaaã kuwã Si waati ña, bii ine í cea Ilaaã kuwã, kù ne kpãai ku wa iriɛ. Amma bii kuwãu í kò, waati nñu á wa iriɛi, nò ku ce kuwee ña.

wa bam ide ku fɔu. ¹⁰ Nɔ̀ n̄ beeɛ n̄ ni, Lafɛɛ, beirei an ce. Nɔ̀i í ni, dede i bɔ̀ Damasi. Bei aa sɔ̀e mii iyi Ilaaɔ́ í bi i ce fei. ¹¹ Kulai inya kumáú í jò n̄ fɛɛju. Na n̄ju, kpaasim ɲa à mu awɔ̀m nii à tòd Damasi.

¹² Wee mɔ̀kɔ̀ gɔ̀ í wa be à ya kpoo Ananiasí, í mà beɛɛɛ Ilaaɔ́ nɔ̀ wa too woodai Moizi. Zuifu ɲa iyi à wa ilu be fei à waa je sɛɛda jiidæ. ¹³ Nɔ̀i í naa bi tom nɔ̀ í ni, Sɔ̀lu kpaasim, ye ilu. Tengí be gbakã ijum í cɪ̀ nɔ̀ n̄ yɔ̀. ¹⁴ Nɔ̀ í ni má, Ilaaɔ́ Lafɛɛi bala nwa ɲai í cícaɛ ku ba i mà idɔ̀bɛ nɔ̀ i ye Jesu Ine Dee deeu, nɔ̀ i gbɔ̀ ideí gɛɛɛ. ¹⁵ Awɔ̀i aa je sɛɛdaɛ i sɔ̀ inɛ fei mii iyi i ye do iyi i gbɔ̀. ¹⁶ Nsɛi, màà jò ku kpɛ má. Dede i kpe irii Aɔ́ Lafɛɛ, i jò a dasièò iyi ku ba i we i má hai si dulum dɛɛ ɲa.

Pɔ̀lu wa sisi bei Lafɛɛ í be ɲju bi dimi mmu ɲa

¹⁷ Pɔ̀lu í ni má, iyi n̄ nyi Zeruzalemu ɲɔ̀i ajɔ̀ ɲju gɔ̀ n̄ wa n ce kutɔ̀ kpasɛi Ilaaɔ́ nɔ̀ n̄ ce kuyɛ. ¹⁸ Si kuyɛm nɔ̀u n̄ ye Lafɛɛ Jesu nɔ̀ í sɔ̀m í ni n ce ɲya n fita hai Zeruzalemu domi inɛ ɲau a kaa gba ide iyi n̄ wa n sisi na irii ɲjuu. ¹⁹ Nɔ̀ n̄ ni, Lafɛɛ, ngu ɲa à mà sãa sãa iyi n̄ ya n bɔ̀ ile bii à ya ce kutɔ̀tɔ̀ ɲa n mu inɛ ɲa iyi à dasiɛ naane n cã ɲa nɔ̀ n dasi ɲa piisɔ̀. ²⁰ Nɔ̀ à mà si ajɔ̀ iyi à kpa Etieni woo je sɛɛdaɛ, amu takam n̄ wa be n̄ jesi a kpa. Amui n̄ cɔ̀a inɛ ɲa iyi à kpa ɲau jine ɲja mɔ̀m. ²¹ Amma í sɔ̀m í ni n koo, domi hee jiji bi dimi mmu ɲai ɲju á bɛm.

Pɔ̀lu do inɛ ngboi igũi Romu

²² Inɛ ɲau à waa desi ideí Pɔ̀lu ití hee í fɔ̀ ide ɲau be. Amma waati iyi à gbɔ̀ í ni Ilaaɔ́ í be ɲju bi dimi mmu ɲa, ɲɔ̀i aɲa fei à lɔ̀si ku dɔ̀ anu à waa ni, i kpa. Dimii lafɛɛ kù sɪ̀a ku maa weɛ. ²³ Idɔ̀kɔ̀ ɲja í jò à waa dɔ̀ anu nɔ̀ à bɔ̀ ibɔ̀ ɲja ɲa à nyɔ̀, nɔ̀ à waa dede iruru lele. ²⁴ Nɔ̀i inɛ ngboi igũi Romu í ni a bɔ̀ Pɔ̀lu inɔ̀ ile nɔ̀ a teaa kpɔ̀tɔ̀ ku ba ku fɔ̀ ntɔ̀. Í ni beɛbei si na iyi í jò wa bi ku mà na mii í jò zamaau wa dɔ̀ sie anu. ²⁵ Iyi à dɪ̀ Pɔ̀lu à waa bi a cãa ɲɔ̀i í bee inɛ ngboi sooge ɲa iyi í wa beu í ni, i nɛ kpãa i cã inɛi Romu titã i bei i ceaa kiiti? ²⁶ Iyi inɛ ngboi sooge ɲau í gbɔ̀ ideu í koo í sɔ̀ inɛ ngboi igũu í ni, beirei aa

ce. Mɔ̀kɔ̀u inɛi Romui. ²⁷ Nɔ̀i inɛ ngboi igũu í naa bi Pɔ̀lu í beeɛ í ni, awɔ̀u inɛi Romui? Nɔ̀ Pɔ̀lu í ni, oo. ²⁸ Nɔ̀i inɛ ngboi igũu í ni, amu n̄ sã fiaí jiidá jiidá n̄ bei n̄ jèò inɛi Romu. Nɔ̀i Pɔ̀lu í jɛaa í ni, amu, beɛbei à bím. ²⁹ Nɔ̀i gbakã inɛ ɲa iyi à waa bi a cãau à jò, domi njo í mu baa inɛ ngboi igũu takæ do iyi í gbɔ̀ Pɔ̀lu takæ inɛi Romui nɔ̀ wee ɲju í jò à dũu do sese wo.

À bɔ̀ Pɔ̀lu bi igbei woo kiiti ɲa

³⁰ Inɛ ngboi igũu í bi ɲju ku mà kam kam mii iyi í jò Zuifu ɲau à waa ye taalei Pɔ̀lu. Na ɲɔ̀i í jò iju kumáɛ í jò à fũu, nɔ̀ í ni inɛ ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲa do igbei woo kiiti ɲau fei a tɔ̀tɔ̀ wa. Nɔ̀ í bɔ̀ Pɔ̀lu waju ɲja.

23

¹ Pɔ̀lu í kãsi inɛ ɲa iyi à tɔ̀tɔ̀u iju nɔ̀ í ni, inɛ kpaasim ɲa, idɔ̀m kaa ye taalem domi n̄ ce kuweem nii dee dee si wajui Ilaaɔ́ hee do nnyi fei. ² Nɔ̀i Ananiasí woo wee nlau, í sɔ̀ inɛ ɲa iyi à waa leekí bi Pɔ̀luu í ni a cãa si gɛɛɛ. ³ Nɔ̀ Pɔ̀lu í buu í ni, Ilaaɔ́i á cãe, awɔ̀ idí fáfú *! Ì buba ì waa kiitiim si woodai Moizi, nɔ̀ ì kua wooda má ì ni a cãm. ⁴ Nɔ̀i inɛ ɲa iyi à waa leekí kɔ̀kɔ̀u à ni, woo wee nlai Ilaaɔ́i ì yɔ̀kɔ̀ ì waa bu beɛbe? ⁵ Nɔ̀i Pɔ̀lu í ni, kpaasim ɲa, n kù mà mà woo wee nlai. Ì mà iyi kukɔ̀i ideí Ilaaɔ́ í ni, i màà ya fɔ̀ taalei ilu iri ɲje ɲa.

⁶ Pɔ̀lu í mà si igbeu inɛ gɔ̀ ɲa Sadusi ɲai, inɛ gɔ̀ ɲa mɔ̀ Farisi ɲai. Nɔ̀i í fɔ̀ ide hee lele si igbeu í ni, inɛ kpaasim ɲa, amuu Farisii, inɛ iyi Farisi ɲa à bí. Ì waa kiitiim ɲai si na iyi í jò n̄ dasi naane iyi iku ɲa aa na a jɪ̀ hai si balɛ. ⁷ Iyi í fɔ̀ beɛbe gbakã, ɲɔ̀i Farisi ɲau do Sadusi ɲau à waa ce kakɔ̀ nɔ̀ igbeu í kpɛ minji. ⁸ Sadusi ɲa à ya ni iku ɲa a kaa jɪ̀ hai si balɛ, amaleka do hunde mmu gɔ̀ ɲa mɔ̀ a kù weɛ, amma Farisi ɲa à jesi iyi mii ɲau be fei í weɛ. ⁹ Nɔ̀ wakata í dede si anini ɲja à waa jã do gbugbã, nɔ̀ Farisi woo kɔ̀ inɛ ɲa si wooda gɔ̀ ɲa à ni, a kù ye taalei mɔ̀kɔ̀u. Yooi í mà mà amaleka gɔ̀i walakɔ̀ hunde mmu gɔ̀i í sɔ̀ ide.

¹⁰ Nɔ̀i kakɔ̀u í la ntɔ̀ ntɔ̀ hee njo í mu inɛ ngboi igũu jiidá a màà na a ga arai Pɔ̀lu. Nɔ̀ í

* **23:3** awɔ̀ idí fáfú bi Zuifu ɲa arabui. Bi tu ɲa inɔ̀ ilei à ya si inɛ ɲa nɔ̀ à ya teese anyii ileui jiidá. Amma inɔ̀ ileu takæ konkombii í ya maa nu. Bii à nia inɛ idí fáfú í ye bei ilu muafitii à waa kpoo.

ni sooge n̄au a koo a gbã P̄olu wa a nyiðe ino ileu.

¹¹ Idũ aj̄o n̄ju Ās Lafẽe í naa í s̄s̄ P̄olu í ni, maà m̄nḡo munya. Si bei ì j̄em s̄eda Zeruzalemu ih̄ẽ, b̄ebe m̄oi aa j̄em s̄eda Romu má.

À waa de P̄olu ku kpa

¹² Iju kum̄ae daadaak̄o n̄oi Zuifu n̄au à ce anu ak̄a n̄o à ceekpe à ni āja a kaa je hee má je a m̄o bii kù je à kpa P̄olu sisi. ¹³ Āja iyi à ce anu ak̄a à re baa āja ciiji. ¹⁴ N̄oi à koo à ba in̄e ngbo n̄a do in̄e ngboi woo weei Ilaās̄ n̄au à s̄s̄ n̄a à ni, à ceekpe iyi a kaa ka tie nḡo bii kù je à ba à kpa P̄olu sisi. ¹⁵ Na n̄ju, à bi in̄e do igbei woo kiiti n̄au i koo i s̄s̄ in̄e ngboi igũu ku naaò P̄olu wa bi tu n̄e, n̄o ku j̄o bei ì waa bi i teese i c̄o yaasei ideu má n̄a. Awa aa ka ce s̄olu ka kpa hee ku maa to wa b̄e.

¹⁶ Amma ama in̄em̄k̄oi wec̄ii P̄olu í gb̄o à waa f̄o ide i zambau. N̄oi í koo í l̄o ide i sooge n̄au n̄o í s̄s̄ P̄olu ideu. ¹⁷ N̄oi P̄olu í kpe in̄e ak̄ai in̄e ngboi sooge n̄au í s̄s̄ í ni, b̄oò ama awaasũ ih̄ẽ bi in̄e ngboi igũu domi í n̄e ide ḡo iyi á s̄s̄. ¹⁸ N̄oi in̄e ngboi sooge n̄au í b̄oò awaasũu bi in̄e ngboi igũu, n̄o í s̄s̄ í ni, P̄olu in̄e i piis̄õu í kpem n̄o í t̄õm n̄ naaò awaasũu ih̄ẽ wa bi titee, domi wa bi ku s̄s̄e ide ḡo. ¹⁹ N̄oi in̄e ngboi igũu í mu aw̄oi awaasũu í b̄oòe k̄ak̄ale í beee í ni, ide mii ì waa bi i s̄m. ²⁰ N̄oi í ni, Zuifu n̄a à ce anu ak̄a à t̄õe ala i b̄oò P̄olu bi igbei woo kiiti n̄au, n̄o ku j̄o bei à waa bi a teese a c̄o yaasei ide má. ²¹ Amma maà ti í gb̄o ide n̄au, domi à re baa āja ciiji in̄e n̄a iyi à waa siaa kp̄aa ku ba a muu. N̄o āja fei à ceekpe à ni āja a kaa je a kaa m̄o bii kù je à kpa. Baa n̄sei à t̄ã s̄olu a coo. Aw̄o ak̄ai à waa degbe i j̄o ku naa wa. ²² N̄oi in̄e ngboi igũu í ni, maà s̄s̄ in̄e ḡo i ni ì sisiim ideu ih̄ẽ má. N̄o í j̄o awaasũu í n̄e.

À b̄oò P̄olu bi Felisi ilu ile

²³ N̄oi in̄e ngboi igũu í kpe in̄e ngboi sooge minji ḡo n̄a í s̄s̄ n̄a í ni, i t̄õõ sooge c̄iõ minji a b̄o Sezaree do masa kitaò f̄ewa do ilu kakaa n̄a āja c̄iõ minji i ce s̄olu i dasi kp̄aa is̄o m̄es̄ai ale n̄a. ²⁴ N̄o i d̄ia ac̄i n̄a gaayi n̄o i so P̄olu i kooðe bi Felisi ilu ileu baani. ²⁵ Iyi í f̄o b̄ebe í t̄ã n̄oi í k̄o tia má í ni, ²⁶ amu Kolodu Lisiasi, ñ wa n̄ ce f̄o, aw̄o Felisi ilu ile ilu b̄ere n̄la n̄lau. ²⁷ M̄ak̄ou ih̄ẽ wee ñ j̄o à naaòe wa bi t̄e. Zuifu n̄a à muui à waa bi a kpa.

Iyi ñ mà iyi in̄e Romui n̄oi ñ koo do soogem n̄a n̄o ñ gb̄aa. ²⁸ Ñ bi n̄ mà na mii í ce à waa ye taalee. Na n̄ju, ñ b̄oòe si wajui igbei woo kiiti n̄a. ²⁹ Hai bei ñ ȳo iyi à waa ye taalee na wooda n̄ja amma kù ce nḡo iyi í to a dasi piis̄õ m̄om hee ma je a kpa. ³⁰ Si anyie ñ gb̄o iyi Zuifu n̄au à ce anu ak̄a ku ba āja a kpa, n̄oi gb̄ak̄a ñ j̄o à naaòe wa bi t̄e. N̄o ñ s̄s̄ in̄e n̄a iyi à waa ye taalee a naa a f̄o ide n̄ja si wajue.

³¹ Iyi í k̄o tiauí t̄ã n̄o í soo í na sooge n̄au. N̄oi sooge n̄au à ce bei í s̄s̄ n̄au fei, à so P̄olu idũu à b̄oòe hee Antipatisi. ³² Iju kum̄ae n̄oi sooge n̄au à nyi bi ileu n̄o masa n̄au à waa b̄oò P̄olu bi Felisi ilu ileu. ³³ Iyi à to Sezaree gb̄ak̄a n̄oi à naa tiauí n̄o à nyis̄ie P̄olu. ³⁴ Iyi í cio tiauí t̄ã n̄oi í bee P̄olu hai bii í naa. N̄oi P̄olu í ní hai ilei Silisii. ³⁵ N̄o Felisi í ni, aw̄oi aa sisiim idee bii woo ye taalee n̄au à to wa. N̄o í ni a dasi P̄olu kpas̄i amanlu Herodu.

24

Zuifu n̄a à má P̄olu ide

¹ Iyi í ce aj̄o miu n̄oi Ananias̄i woo wee n̄lai Ilaās̄u í b̄o Sezaree n̄ju do in̄e ngbo ḡo n̄a do woo mà wooda ḡo iyi à ya kpe T̄etulu. N̄oi à b̄o bi Felisi ilu ileu à koo à waa f̄o taalee P̄olu. ² N̄oi à kpe P̄olu wa n̄o T̄etulu í l̄osi ide ku f̄o wa yeò taalee wa ni, aw̄o Felisi ilu b̄ere n̄la, à n̄e laak̄ai ku s̄u nt̄o nt̄o do baak̄ae. Ilu ku ye j̄iidae í j̄o ì kpaasi mii nk̄p̄o na aranf̄aanii ile nwa. ³ À j̄esi mii iyi ì waa ce fei bii fei si waati k̄ama fei do saabu j̄iida. ⁴ A kù bi ka kpa waatie amma à waa t̄õe i c̄o wa do iju j̄iida n̄o i gb̄o ide keeke iyi à n̄e ih̄ẽ. ⁵ À ye iyi m̄ak̄ou ih̄ẽ ilu naanaui, n̄o í n̄e k̄osi si aninii Zuifu n̄a si andunyau ih̄ẽ fei. N̄ju í je in̄e ngboi kp̄ai Ās̄ ku t̄õ ḡo iyi à ya kpe in̄e Nazareti n̄a. ⁶ Í de kp̄aa m̄om ku riis̄iò kpas̄i Ilaās̄u. N̄ju í j̄o à muu. [À bi ka kiitie do wooda nwa. ⁷ Amma Lisiasi in̄e ngboi igũu í naa í gb̄aa hai si aw̄o nwa do gbugb̄a. ⁸ N̄o í ni woo ye taalee n̄au a naa bi t̄e.] Aw̄o tak̄ae beee ide, aa ȳok̄o i gb̄o nt̄oi ideu si bii í j̄o à waa ye taalee.

⁹ Iyi T̄etulu í f̄o b̄ebe í t̄ã n̄o Zuifu n̄a iyi à wa b̄e fei à ni ideu nt̄oi.

P̄olu í k̄oò arāe si wajui Felisi

10 Nɔi Felisi ilu ileu í tosi Pɔlu awɔ́ í ni ku fɔ́ ideε. Nɔi Pɔlu í ni, n̄ mà iyi awɔ́i ì je woo ce kiitii ileu ih̄e hai ku kpε. Na n̄ɲu, an kɔ̀ɔ̀ aram do laakai ku sũ. 11 Bii ì bee aa s̄εe iyi kù re ajɔ́ maateeji wa iyi n̄ bɔ́ Zeruzalemu Ilaaɔ́ ku gula. 12 Inε k̄ama kù yem bii n̄ wa n ce kakɔ̀ do inε gɔ́ titã hee má je n kòsi ɲa ija si kpas̄ei Ilaaɔ́ walakɔ́ ile bii à ya ce kutɔ̀tɔ̀ ɲɲa ɲa walakɔ́ si inɔ́ ilu ɲɲa. 13 Ide iyi à waa mám n̄ɔu be nsei, nk̄ama kù wεε iyi wa nyisi iyi ntɔ́i. 14 Amma ide ak̄ai an jesi si wajue, n̄ wa n tɔ̀ Ilaaɔ́ Laf̄ei bala nwa ɲa do kp̄aa iyi inε ih̄e ɲa à waa ni iboi. Do n̄ɲu fei, n̄ wa n jirima woodai Moizi ɲau do tiai walii ɲau fei. 15 N̄ dasi naane iyi Ilaaɔ́ á j̄i amanε j̄iida ɲa do amanε laalɔ́ ɲa hai si bale, bei aɲa mɔ́ à dasi naane. 16 N̄ɲui í j̄ò amu mɔ́ n̄ wa n hanya ajɔ́ fei ku ba id̄am ku maà ye taalem si wajui Ilaaɔ́ do si wajui inε ɲa.

17 Ad̄ɔ́ nkpɔ́ nkpɔ́i í lɔ́ n kù bɔ́ Zeruzalemu. Si ajɔ́ gbeejiu ih̄ei n̄ koo be n̄ bɔ́ ku sobi inei ilem ɲa do fia n̄ n cea Ilaaɔ́ amua. 18 Si n̄ɲui à bam kpas̄ei Ilaaɔ́ be n̄ wa n ce bukii ara ku mám. Zamaa k̄ama kù wa be, ija ku kòsi mɔ́ kù wa be. 19 Amma Zuifui ilei Azii gɔ́ ɲa à wa be. Á s̄ia aɲa taka ɲɲa a naa a je seeda si wajue bii í je à ye sim taale gɔ́. 20 Walakɔ́ j̄ò inε ɲau ih̄e a fɔ́ taale iyi à ye sim si waati iyi à leek̄im si wajui igbei woo kiiti ɲau. 21 A kù ye taalem si nk̄ama bii kù je si ide ak̄au ih̄e iyi n̄ fɔ́ hee lele n̄ ni iku ɲa aa na a j̄i hai si bale. Na ɲɔ́i í j̄ò à waa kiitim si wajue nnyi má.

22 Wee Felisi í mà yaasei kp̄ai woo dasi Jesu naane ɲa s̄aa s̄aa, ɲɔ́i í s̄ɔ́ Zuifu ɲau í ni, í j̄ò Lisiasi inε ngboi igũu ku to wa, ajɔ́ n̄ɲui an w̄ua ide ɲɲeu. 23 Nɔ́ í s̄ɔ́ inε ngboi sooge ɲau í ni ku mu Pɔlu titã, amma ku j̄ò ku ne arae keeke nɔ́ kú ya j̄ò kpaasie ɲa a ya naa a cɔ̀ɔ̀ nɔ́ a máa gbɔ́aa.

Pɔlu í wa wajui Felisi do Dusila

24 Iyi waati í lɔ́ keeke ɲɔ́i Felisi í naaɔ́ abo Zuifue gɔ́ wa, à ya kpoo Dusila. Nɔ́i í ni a koo a kpe Pɔlu wa. Iyi í to wa nɔ́ à waa desie it̄i si bei wa fɔ́ idei naane ku dasi si Jesu Kirisi. 25 Amma si bei Pɔlu wa sisi ɲɲa idei dee dee ku je do gaya do kiiti iyi wa naa, zigii Felisi í da nɔ́ í ni, aa yɔ̀kɔ́ i ne titã. Bii n̄ ba faya an kpεe má. 26 Wee wa bi Pɔlu ku mua ɲɲu fia.

Nɔ́i í ce í ya maa kpoo kpaa kpaa aɲaɔ́ a maa fɔ́ ide.

27 Iyi í ce bei ad̄ɔ́ minji ɲɔ́i Pɔsiu Fesitu í na í s̄asi agbei Felisi. Wee Felisi í j̄ò Pɔlu ile piis̄ɔ́ bei si na iyi í j̄ò wa bi n̄ɲu ku ne beεε bi Zuifu ɲau.

25

Pɔlu í so kiitie í daa ilaalu nlai Romu si awɔ́

1 Iyi Fesitu í to wa Sezaree, si ajɔ́ m̄eesiae í bɔ́ Zeruzalemu. 2 Nɔ́i inε ngboi woo weei Ilaaɔ́ ɲau do Zuifu inε ngbo ɲau à koo à má Pɔlu ide bi Fesitu. 3 Nɔ́ à waa t̄ɔ̀ε suuru ntɔ́ ntɔ́ ku ba kú j̄ò Pɔlu ku naa Zeruzalemu. À waa bi Pɔlu ku naa Zeruzalemui si na iyi í j̄ò à d̄i zamba ɲɲa aɲa a ba a kpaa kp̄aa. 4 Amma Fesitu í je ɲɲa í ni Pɔlu í wa ile piis̄ɔ́i Sezaree nɔ́ n̄ɲu takai n̄ɲu kaa kp̄ete ku nyi be. 5 Na n̄ɲu, í ni a j̄ò n̄ɲu do inε ngbo ɲɲa ɲa a koo be nɔ́ bii í je í ce taale gɔ́i á fɔ́.

6 Fesitu kù re ajɔ́ m̄eejɔ́ wala ajɔ́ m̄eewa si inɔ́ ɲɲa nɔ́ í nyi Sezaree má. Iju kumáε nɔ́ í bɔ́ ile bi ku ce kiiti nɔ́ í ni a naaɔ́ Pɔlu wa. 7 Iyi Pɔlu í to wa ɲɔ́i Zuifu ɲa iyi à naa hai Zeruzalemu à kaakoε à waa máa ide laalɔ́ kugaabu nkpɔ́ nkpɔ́ nɔ́ nk̄ama kù wεε iyi wa nyisi iyi ide ɲɲau ntɔ́i. 8 Nɔ́i Pɔlu wa kɔ̀ɔ̀ arae í ni, n kù ce kurara gɔ́ si woodai Zuifu ɲa hee má je si kpas̄ei Ilaaɔ́ hee má je bi ilaalu nlai Romu. 9 Amma Fesitu wa bi n̄ɲu ku ne beεε bi Zuifu ɲau. Na ɲɔ́i í j̄ò í bee Pɔlu í ni, ì bi i bɔ́ Zeruzalemu a ceεε kiiti si wajum na irii ideu ih̄e? 10 Nɔ́i Pɔlu í ni, aawo. Bi ku kiitii ilaalu nlai Romui n̄ wa ih̄e, ih̄ei á s̄ia a kiitim. N kù cea Zuifu ɲa kurara k̄ama, nɔ́ awɔ́ takae ì waa ne kumàsie s̄aa s̄aa. 11 Bii n̄ ce kurara walakɔ́ daa gɔ́ iyi í to a kpam n kaa n kɔ́. Amma ide ɲa iyi à waa ye taalem siu ih̄e, bii kù je ntɔ́ inε gɔ́ kaa yɔ̀kɔ́ ku dasim awɔ́. Na n̄ɲu, n̄ so kiitim n̄ daa ilaalu nlau takae si awɔ́. 12 Iyi Fesitu do inεε ɲa à busi nje à tã, ɲɔ́i í s̄ɔ́ Pɔlu í ni, si bei ì so kiitie ì daa ilaalu nlau si awɔ́, bi t̄ei aa bɔ́.

À bɔ̀ Pɔlu si wajui Agiripa do Berenisi

13 Iyi waati í lɔ́ keeke má, ɲɔ́i amanlu Agiripa do wec̄ie Berenisi à naa Sezaree Fesitu ku ce fɔ̀. 14 Si bei à waa kpε be ɲɔ́i Fesitu í s̄ɔ́ amanluu idei Pɔluu í ni, inε gɔ́ í wa ih̄e, Felisi í j̄ò à dasie piis̄ɔ́. 15 Iyi n̄ bɔ́ Zeruzalemu ɲɔ́i inε ngboi woo weei Ilaaɔ́

ηαυ do ine ngboi Zuifu ηαυ à naaò idee wa bi tom. Nò à tòm n ye taalee ku ba aηa a kpaà. ¹⁶ Amma n̄ je n̄ηa n̄ ni inei Romu ηa a ci ya jò a kpa ine bii kù je à kiitie. À ya muaa waatii n̄ηu do woo ye taalee ηαυ a fò ide titã geleò gele. ¹⁷ N̄joi aηa fei à naa ilu ih̄e. Si bei n̄ kù bi ku kpe má, n̄joi iju kumáe n̄ kpe ηa bi ku ce kiiti n̄ò n̄ ni a gbã Pòlu wa. ¹⁸ N̄joi woo ye taalee ηαυ à dede sie amma a kù ye taalee si ide laalò gò bei n̄ wa n̄ tamaau. ¹⁹ Idei kutòoi aηa taka n̄ηai à waa ce si kakòò, do idei m̀òkò gò iyi í ku à ya kpoo Jesu. Amma Pòlu í ni dim dim m̀òkòu í wεε. ²⁰ Amu n̄ biti beirei an kiiti ideu ih̄e. Na n̄joi í jò n̄ bee Pòlu bii í bi n̄ koo n̄ ceaa kiitii ideu Zeruzalemu. ²¹ Amma í so kiitieu í na ilaalu n̄lau. Nò n̄ ni a dasie piisòò má titã hee n̄ maa n̄ jò a kooòe bi tee. ²² N̄joi Agiripa í s̄ Fesitu í ni, amu takam n̄ bi n̄ gbò ide hai si gelei m̀òkòu. N̄joi Fesitu í ni, ala aa gbò.

²³ N̄joi iju kumáe Agiripa do Berenisi à naa bi ku ce kiitiu do jirima jüida, n̄joi ine ngboi sooge ηa do ilu beerei ilu ηαυ à too ηa wa. N̄joi Fesitu í ni a naaò Pòlu wa, n̄ò à naae wa. ²⁴ Iyi Pòlu í to wa n̄joi Fesitu í ni, to, awò amanlu Agiripa do iηe iyi ì wa ih̄e fei ηa, Pòluu wee. Na iriei Zuifu ηαυ fei à naa bi tom waati iyi n̄ b̄ Zeruzalemu, n̄ò à nyi wa bitom ih̄e má, à waa la à ni kù sía a jòò si hunde. ²⁵ Amu n̄ kù ye sie taale kãma iyi í to a kpaà. Amma si bei n̄ηu takae í so kiitiu í daa ilaalu n̄lau si awò n̄joi í ce n̄ ni an jò a kooe bi tee. ²⁶ Do n̄ηu fei, n̄ kù ye sie ide baa icu akã iyi an ceað ilaalu n̄lau tia. Na n̄joi í jò n̄ naae wa si wajui iηe fei. Iyi í re m̀òm n̄ naae wai si wajui awò amanlu Agiripa, i cò yaasei ideu ku ba n̄ ba iyi an kò. ²⁷ Kù n̄εem yaase n̄ sambaa inei piisòò gò n̄ò n̄ kù sisiaa taale gò iyi í ce.

26

Pòlu wa k̀òò arae si wajui Agiripa

¹ N̄joi Agiripa í s̄ Pòlu í ni, ì ne kpãa i fò ide i k̀òò arae. N̄joi Pòlu í wu awò lele n̄ò í l̄si ku k̀òò arae í ni, ² awò amanlu Agiripa, in̄m í d̄s do bei an fò ide n̄nyi n̄ k̀òò aram si wajue si ide ηa iyi Zuifu ηαυ à waa m̀ám n̄ou fei. ³ N̄ mà iyi ì mà dedembai Zuifu ηa s̄aa s̄aa do idei kakòò n̄ηa. Na n̄joi í jò n̄ wa n̄ t̄òe i gbò idem do laakai.

⁴ Zuifu ηαυ fei à mà kuwεem hai waati iyi n̄ wεε awaasü. À mà iyi Zeruzalemu bei n̄ je ama bi dimii in̄em ηa. ⁵ À mà m̄ hai ku kpe. Na n̄ηu, bii à bi aa ỳòkò a jεem seeda iyi si kpãai Farisi ηai n̄ la, aηa iyi à re ine fei si kpãai Ilaaò ku t̄òò n̄wa. ⁶ Nò n̄sei à waa kiitiim si na iyi í jò n̄ wa n̄ cò kpãai kuwã iyi Ilaaò í cea bala n̄wa ηa. ⁷ Kuwãui dimi maateeji n̄wa ηαυ m̀ò fei à waa cò kpãae. Na n̄joi í jò à waa cea Ilaaò ice do himma alèò daakò. Amanlu, kpãau be iyi n̄ wa n̄ cò n̄ηui í jò Zuifu ηαυ à waa m̀ám ide. ⁸ Beirei í ce iηe Zuifu ηa i ci ya ỳòkò i dasi naane ηa iyi Ilaaò á j̄i iku ηa.

⁹ Amu takam n̄ tamaa í síai wo n̄ dede kpãa baa yooma fei bei an ce n̄ ganjìò idei Jesu inei Nazaretiu. ¹⁰ Bebeie n̄ ce Zeruzalemu. Ine ngboi woo weei Ilaaò ηa à nam gbugbã n̄ muò woo dasi Jesu naane n̄kpò n̄ dasi ηa piisòò. Bii à bi a kpa ine gò m̀òm amu takam n̄ ya n̄ wa sii. ¹¹ Tuuba n̄kpò n̄kpò n̄ ya n̄ maa n̄ kpã ηa ijui ile bii Zuifu ηa à ya ce kutatòò n̄ηa ηa fei ku ba n̄ tilasi ηa a k̀òsi idei Jesu. N̄ ya n̄ maa n̄ mu ηa do idòòkò hee kaa kaa, n̄ ya n̄ b̄ò hee do si ilu mmu ηa fei n̄ koo n̄ kpã ηa iju.

Pòlu wa fò idei idò ku kpaasie (Cò IWB 9:1-19; 22:6-16)

¹² N̄joi Pòlu í ni má, bebeie ine ngboi woo weei Ilaaò ηa à ỳòòdaam n̄ b̄ò Damasi do ỳiiko n̄ηa. ¹³ Amanlu, zakai dasã si kpãau n̄ ye inya kumá í naa hai lele í bii wa, amu do ine ηa iyi à waa sim. Inya kumáú í re baa inya kumái inunu. ¹⁴ N̄joi awa fei à cuku ile, n̄ò n̄ gbò imu gò wa bam ide ku fò do feei Ebeε wa ni, Sòlu, Sòlu, na mii í ce ì ya maa kpãm iju. Á gaabue i kò sim bei í ya gaabua ketε kombo iyi wa jabu na goloí laf̄εε. ¹⁵ Nò n̄ bee n̄ ni, awò yoo Laf̄εε. Nò í ni, amui Jesu iyi ì ya maa kpã ijuu. ¹⁶ N̄sei, dede i leek̄i. N̄ naa siei n̄ cicae i je woo ce icem, n̄ò i je seedaí mii ηa iyi ì ye tã do iyi aa nyi i ye má waati iyi an naa sie. ¹⁷ N̄ cicaei hai si inei Izireli ηa do hai bi dimi mmu ηa n̄ò n̄ wa n̄ beε bi tu ηa ¹⁸ i c̄i n̄ηa iju. N̄ wa n̄ beε bi tu ηai ku ba a sinda hai si ilu kuku a l̄ò si inya kumá, n̄ò a sinda hai si gbugbãi Seetam a naa bi Ilaaò. An beε bi tu ηai ku ba a dasim naane n̄ò Ilaaò

ku kpa dulum du ɲa nɔ a na a je tubu do ine ɲa iyi í cica à je tɛɛ.

Pɔlu wa fɔ idei icɛɛ

¹⁹ Ɗɔi Pɔlu í ni má, amanlu Agiripa, na ɲɔi í ce ñ wa n jirima kuyɛ iyi í naa hai bi Ilaaɔu. ²⁰ Sinte titá ñ ce waazo Damasi, si anyiɛ nɔ ñ ce Zeruzalemɔ do si ilei Zudee fei do bi dimi mmu ɲa. Ñ sɔ ɲa ñ ni a kpaasi idɔ a sinda si Ilaaɔ, nɔ a ce icɛ iyi á jò a ye si ɲa iyi à kpaasi idɔ. ²¹ Na ɲɔi í ce Zuifu ɲau à mum hai kpasɛi Ilaaɔ à waa de ku kɔam. ²² Amma Ilaaɔi í nyam hee do nnyi fei nɔ ñ wa ihɛ ñ wa n je sɛɛda si wajui amanɛ ɲa hai keeke do nla fei. N kù wa n fɔ ide gɔ bii kù je iyi Moizi do walii ɲa à ni á na ku ceu baasi. ²³ Mii iyi à ni á na ku ceu ɲɲui í je Kirisi á na ku ye ijuukpá nɔ kù je ine sinte iyi á jì hai si bale nɔ ku sisi idei inya kumá bi Zuifu ɲa do bi dimi mmu ɲa.

Pɔlu í sɔ Agiripa ku dasi Jesu naane

²⁴ Si bei Pɔlu í sisi yaasei ideɛ bɛɛbe ɲɔi Fesitu í la hee lele í ni, Pɔlu, ì waa sũmui. Mà cio nla ku ceɛi í dasiɛ sũmu. ²⁵ Amma Pɔlu í ni, n kù je sũmu Fesitu, awɔ ilu bɛɛɛu. Ide iyi ñ wa n fɔu dei í je ntɔ, nɔ wa too kpáa. ²⁶ Amanlu Agiripa í nɔ í mà yaasei ideu. Ɗɔi í ce ñ wa n fɔ ideu do laakai ku sũ si wajue si na iyi í jò ñ mà kãmaɛ kù manjia, domi ideu kù ce si asii. ²⁷ Awɔ amanlu Agiripa, ì dasi idei walii ɲau naane mbe? Ñ mà sãa sãa iyi ì dasi naane. ²⁸ Ɗɔi Agiripa í sɔ Pɔlu í ni, debei, si waati keeke ihɛ ì waa tamaa aa cem inɛi Kirisi? ²⁹ Ɗɔi Pɔlu í jeaa í ni, ñ wa n tɔɔ Ilaaɔ ku jò i ye bei amu, bii á ce nsei, bii í nɔ í je á kpe mɔi. Ku maà je baa awɔ akã, amma hee do ine ɲa iyi à waa de ití si idem nnyiu ihɛ fei. Ñ bi inɛ mɔ i ye bei amu amma ku maà je a da nɲɛ si kɔɛnkɔɛm bei à daam siu ihɛ.

³⁰ Iyi Pɔlu í fɔ bɛɛbe í tã ɲɔi amanluu do ilu ileu do Berenisi do ine ɲa iyi à wa bi tu ɲau fei à dede ³¹ à fita hai inɔ ileu. Iyi à waa fita ɲɔi à sɔ nje à waa ni, inɛɛu be kù ce daa kãma iyi í to a muu piisɔɔ hee má je a kpa. ³² Ɗɔi Agiripa í sɔ Fesitu í ni, bii mɔkɔu kù so kiitiu ku daa ilaalu nla Romu si awɔ wo aa ka yɔkɔ ka jò.

27

À waa bɔɔ Pɔlu Romu

¹ Waati iyi à dasi idɔ ka bɔ ilei Itali do akɔi inyi ɲɔi à so Pɔlu do inei piisɔɔ gɔ ɲa à daa ine ngboi sooge gɔ iyi à ya kpe Juliu si awɔ. Nɲu mɔ wa je ine ngbo si inɔ wuai soogei Romu ɲa iyi à ya kpe ti ilaalu Ogusitu. ² À lɔ akɔi inyii Adamiti gɔ iyi wa bɔ ikpa ilei Azii, nɔ à nɛ. Nɔ inei Masedani gɔ iyi í naa hai Tesalonika í wa inɔ nwa à ya kpoo Aritaaki. ³ Iju kumáɛ nɔ à to Sidɔɔ. Ɗɔi Zuluu í cea Pɔlu jiiida í jò í koo í ye kpaasiɛ ɲa ku ba a muua mii iyi í bi. ⁴ Iyi à nɛ hai be ɲɔi fufu nla gɔ wa ko ɲa wa, ɲɲui í jò à too do icei gungum gɔ iyi à ya kpe Sipu. ⁵ Ɗɔi à kua inyi dũdũu ikpa ilei Silisi do Panfili nɔ à to wa Mira si ilei Lisi. ⁶ Ilu bei, ine ngboi soogeu í ye akɔi inyii Alesandiri gɔ iyi wa bɔ ikpa ilei Itali nɔ í dasi wa be.

⁷ Iyi à nɛ, ajɔ nkɔɔ nkɔɔ kpɛɛ kpɛɛi à ce à waa koo do wahala nla nla nɔ à to kɔkɔi ilu gɔ iyi à ya kpe Sinidi. Si bei fufu nla wa ganji wa waju ku bɔ, à yàa à bɔ ikpa gungum gɔ iyi à ya kpe Kereti. Iyi à waa koo, à tooi do ikpa icei gungum nɔu kɔkɔi ilei Samoneei domi fufuu kù la do ikpa be. ⁸ Nɔ à lɔ be do kookaai nla nla nɔ à to bi ku leekii akɔi inyi iyi à ya kpe Ku Sia kɔkɔi Lasee.

⁹ Waati sisɔi à ce be hee ine ɲa à dɔ anu à tã, nɔ waju ku bɔ nwa í je mbirisi nla nla domi waatiu í ya gaabu do akɔi inyi. Na ɲɔi í jò Pɔlu í sɔ ɲa í ni, ¹⁰ inɛ kpaasim ɲa, ñ ye ilu ku bɔ nwau á gaabu, á nɛ mbirisi do muse. Aso nwa ɲa do akɔi inyi takáɛ fei á ce nfe, nɔ awa taka nwa ka ku. ¹¹ Amma ine ngboi sooge ɲau wa gbɔ idei woo mu akɔu do ine iyi í nɛ akɔu takáɛ í re ti Pɔlu. ¹² Wee bi ku leekii akɔi inyi ɲau kù sɔa a leekii be sukui kpaa. Ɗɔi í jò ine nkɔɔ ɲa í dasi idɔ í ni ka mɔsi waju ka to Fenisi tengi bii bi ku leekii akɔi inyii gungum ndii Keretiu í wa. Bi ku leekii akɔi inyi do ikpa nunui aɛ cingaa do cingaa wa cɔ. Bei à bi a wa sukui fufuu.

Fufu nla gɔ í dede si tenku

¹³ Ɗɔi fufu fɛɛfɛɛ gɔ í dede hai ikpa awɔ cangai kpáai inunu ɲɔi ine ɲau à tamaa bei isɛɛɛni aɲau á ce si bei aɲa à bi. Ɗɔi à fa mii ku leekii akɔu wa hai inɔ inyi à bɔ waju nɔ à waa too kɔkɔi gungum ndii Kereti. ¹⁴ Amma iyi í ce sãa fufu nla gɔ iyi à ya kpe Erakilɔɔ í dede do gbugbã hai geetei gungum nɔu wa. ¹⁵ Ɗɔi í tale akɔu wa hee à mɔngɔ ku jò akɔu

ku ne dee dee nɔ à jòɔe í nɛò wa bii í bi. ¹⁶ Nɔ à koo à lɔ kəkəi gungum keeke gɔ be iyi à ya kpe Koda. Gungum nɔui í jò fufuu í tia. Do nɔu fei ka bei ka so akəi inyi keeke iyi í je ti faabau ka dasi inɔ akəi inyi nlau à wahala ntɔ ntɔ. ¹⁷ Iyi à dasi à tã nɔi woo ce ice si inɔi akəi inyi nɔu à dɪ akəi inyi do ikū nɔ. Nɔ à fū ikūi acɔe, nɔ à jò fufuu í bɔò nɔ bii í bi si na iyi í jò à waa ce njo a maa na a dasi s̄ai Libi. ¹⁸ Iju kumáe si bei fufuu wa cã wa do gbugbã nɔi à lɔsi asoi akəi inyi ku wà ku dasi inɔ inyi. ¹⁹ Iju kumáe má à wasi nyau akəi inyi takae ku wà ku s̄asi inɔ inyi do awɔi awa taka nwa. ²⁰ Ajo nkpɔ nkpɔi à ce inunu kù fita hee má je andaiya nɔ nɔ fufu nla gɔ wa ce, a kù tamaa ma aa ka fita si.

²¹ Hai kukpe a kù je. Nɔi Pɔlu í dede í leekɪ si anini nɔa í ni, inɛ fei, bii í je idem nɔa wo a kaa ka nɛ hai Kereti nɔ a kaa ka ye mbirisi do museu ih̄e. ²² Amma nsei n̄ wa n tɔɔ nɛ, í jò laakai nɛe ku sū domi kãma nɛe gɔ kaa ce nfe bii kù je akəi inyi nɔu akã. ²³ N̄ mà beɛbei si na iyi í jò Ilaaɔ, nɔu iyi n̄ je tɛe, n̄ wa n ceaa iceu, amalekae í naa sim idū ana ²⁴ í ni, Pɔlu, maà ce njo. Kù nɛ bei aa ce iyi í kù leekɪ si wajui ilaalu nla Romu. Nɔ wee, inɛ nɔa iyi inɛò nɔa í wa inɔ akəu fei, Ilaaɔ í yɔɔda nɔa a baɛ ku wɛe. ²⁵ Na nɔu, inɛ fei, í fū ara nɛe, domi n̄ wa n naane idei Ilaaɔu. Bei í s̄om nɔu á cei. ²⁶ Amma akəi inyi á cuku kəkəi gungum gɔ ku lege.

²⁷ Si idūi ajo maat̄esiasɛ nɔi fufu nla gɔ wa tale wa si antai tenku bii à wa iyi à ya kpe Mediteraneu. Nɔi zakai idū lajau woo ce icei akəi inyi nɔu à tamaa bei à maai ilei. ²⁸ Nɔi à dasi mii gɔ inɔ inyi à wã kujli isae nɔ à ba í to m̄etu kuntaa do m̄eje. Iyi í k̄ɔsi keeke nɔ à s̄asi má nɔ à ba í ce m̄etu k̄nfia do m̄eja. ²⁹ À waa ce njo a maa na a gamɔ do kuta nɔ, na nɔi í ce à s̄asi mii ku leekɪ akəi inyi ara m̄e do anyii akəu ku ba ku leekɪe nɔ à waa degbe iju ku má n̄ya. ³⁰ Nɔi woo ce icei akə nɔu gɔgɔ nɔa à waa de bei aa ce a sa do ile. Na nɔi í jò à kita akəi inyi keeke iyi í je ti faabau si inyi ku ba inɛ nɔa a tamaa bei à waa bɔ ku dɪ mii ku leekɪ akəu si wajuei. ³¹ Amma Pɔlu í s̄o sooge nɔu do inɛ ngbo nɔa í ni, bii inɛ nɔu ih̄e a kù buba s̄e inɛ taka nɛe í kaa ba faaba nɔa. ³² Nɔi sooge nɔu à bu ikūi akə keekeu nɔ à jò í mile si inyi.

³³ Si bei à waa degbe iju kumáu nɔi Pɔlu í tɔɔ nɔa fei a je. Í ni, ajo maat̄e wai ih̄e í waa de kp̄ai faaba nɔa í kù nɔa í kù je ngɔgɔ nɔa. ³⁴ N̄ wa n tɔɔ nɛ í je na faaba nɛe. Ntɔ ntɔ n̄ wa n s̄o nɛi, baa ntoi irii inɛ akã nɛe kaa da ku nɔu. ³⁵ Iyi Pɔlu í fɔ beɛbe í tã nɔi í so p̄e í saabu Ilaaɔ si wajui nɔa fei nɔ í bububue í lɔsi ku je. ³⁶ Nɔi nɔa fei à fū ara nɔa à wasi ku je. ³⁷ Awa iyi à wa si inɔi akəi inyi à wɛe amanɛ c̄ɔ minji do kitaò fɛɛwa do m̄eɛfa. ³⁸ Iyi nɔa fei à je à yo nɔi à wa iyafū nɔu à s̄asi inɔ inyi ku ba akəu ku fɛe.

Akəi inyi í lege

³⁹ Iyi iju í má nɔi à nɔu. Woo ce ice si akəi inyi nɔu a kù mà inyau, amma à ye waawaa gɔ í nɛ s̄aa, nɔ à dasi idɔ a bɔò akəu be bii aa yɔkɔ. ⁴⁰ Nɔi à bu ikū ku leekɪ akəu à jò í mile. Si waati akāu nɔ inɛ gɔ nɔa à fū ikū iyi à ya d̄iò falafili nɔu. Nɔ à dede acɔu lele ikpa wajui akəu ku ba fufu ku taleɛ ikpa waawaa. ⁴¹ Amma à k̄asi geetei s̄aa gɔ do gbugbã nɔ à m̄ngɔ ku lɔ. Nɔ wajui akəu í gū ile si s̄aa à m̄ngɔ ku wue, nɔ kuc̄ai inyi nlau í tale fitii akəi inyi do gbugbã í legeɛ.

⁴² Nɔi sooge nɔu à dasi idɔ nɔa a kpa inɛi piis̄ɔ nɔu fei ku ba a maà na a wà a sa. ⁴³ Amma inɛ ngboi sooge nɔu í bi ku faaba Pɔlu. Na nɔi í ce í ganji nɔa. Í ni inɛ nɔa iyi à mà àwà a cua a kua ice. ⁴⁴ Nɔ inɛ nɔa iyi à gbe a gū kpatakui akəu walakɔ kpalɔe nɔu a kuaò ice. Beɛbei inɛ nɔu fei à kuaò ice baani.

28

Pɔlu í wa Malitu

¹ Iyi awa fei à to gungum be baani à mà iyi inyau Malitui à ya kpoo. ² Inɛi Malitu nɔu à mu wa do kubi jiida. À ko nwa ina nla nla awa fei à naa à nyia si na iyi í jò ij̄i wa rɔ nɔ tūtū wa ce. ³ Nɔi Pɔlu í so j̄i kambo í dasi ina. Asee njo wukuku gɔ í wa si be. Iyi í gbɔ inya gbã nɔi í fita í wenwee si awɔe. ⁴ Iyi inɛi ilu nɔu à ye njou si awɔi Pɔlu nɔi à s̄o nɛe à waa ni, kam kam m̄kəu ih̄e woo kpa inɛi. Baa do iyi í fita hai si wahalai inyi ih̄e fei, iw̄e nɔa aa kiitie nɔ a kaa jò ku wɛe. ⁵ Amma Pɔlu í gbugbã njou si ina kù nɔ kù gbɔ ara kuro kãma. ⁶ Nɔi inɛ nɔu à waa c̄ɔ mà arae á na ku wu walakɔ mà á na ku ku. Amma à

kpe be nɔ nkāma kù ce nɔ à kpaasi ide à ni inεeu ihē iwē nla nla ɔɔi.

⁷ Wee kəkɔi inyau kpasēi məkɔ ɔɔ í wa be, məkɔui í je ilaalui gungum nɔu, à ya kpoo Pubilusi. Í gba wai jiida jiida à ce ajɔ mεeta si kpasēe. ⁸ Wee baaε kù waa ne baani, wa ce ara gbāa do bambannu. Nɔi Pɔlu í bɔ ile bii wa sūu í koo í ceaa kutɔɔ í le siε awɔ nɔ í ba iri. ⁹ Si anyii nɔu, à naaɔ bɔɔ mmu ɔɔ nɔ wa má nɔ à ba iri. ¹⁰ Nɔi inε nɔu à jirima wa ntɔ ntɔ. Iyi awaati í to à waa bi ka ne nɔi andi bukaatai mii iyi à bi fei inε nɔu à mu nwa.

Pɔlu í to Romu

¹¹ Cukpa mεetai à ce be à bei à lɔ akɔi inyii Alesandiri ɔɔ à ne. Nɔu mɔ gungum bei í leekí sukui kpaau. Akɔu í ne nyindai iwē Sika nɔa*. ¹² Nɔ à to ilu ɔɔ iyi à ya kpe Sirakusi nɔ à sū be idū mεeta. ¹³ Si anyie nɔi à dede hai be má à bɔ Rezio. Iju kumáε nɔ fufu ɔɔ í dede wa hai ikpa awɔ cangai kpāai inunu wa tale wa í jɔ à to Puzɔli si ajɔ minjisiaε. ¹⁴ Nɔi à ye kpaasi woo dasi Jesu naane ɔɔ nɔ be nɔ à ni ka ce azuma akā bi ti aɔa. Bεεbei isεene nwau í ce à bei à toɔ Romu. ¹⁵ Nɔi kpaasi woo dasi Jesu naane nɔ iyi à wa Romu à gbɔ baau nwa nɔ à naa kuko nwa hee kəkɔi ajai Apiusi. Nɔ inε ɔɔ nɔ mɔ à kò wa bi ku sɔi inε njoo nɔ iyi à ya kpe Ile Mεeta. Iyi Pɔlu í ye nɔ nɔi laakaε í sū í wasi Ilaaɔ ku saabu. ¹⁶ Iyi à to Romu nɔi à jɔ Pɔlu í ne ileε ikā. Nɔ sooge ɔɔ í ya maa degbeε.

Pɔlu í ce waazo Romu

¹⁷ Iyi í ce zakai ajɔ mεeta nɔi Pɔlu í kpe inε ngboi Zuifui Romu nɔu. Iyi à tɔtɔ à tā nɔi í ni, inε kpaasim nɔ, Zuifu nɔ iyi à wa Zeruzalemu à mum à koo à na inei Romu nɔ n kù bei n kù raraa zamaau si nkāma, n kù nɔ n kù kɔsi dedembai bala nwa nɔ. ¹⁸ Inei Romu nɔu à cɔ yaasei ideu nɔ à bi a jɔm domi a kù ye sim kurara kāma iyi í to a kpam. ¹⁹ Amma Zuifu nɔu a kù je ideu nɔi í ce n so kiituu n daa ilaalu nla Romu si awɔ, baa do iyi n kù bi n ye taalei inei dimim nɔ. ²⁰ Na nɔi í jɔ n tɔtɔ nε n sɔ nε do yaaseε. Inε nɔ à daam si kpenkpem nii na inε iyi inei Izireli nɔ à waa cɔ kpāaεu. ²¹ Nɔi à sɔɔ à ni, a kù ye tia kāma iyi à ce wa hai ilei Zudee na irii ideε, a kù nɔ a kù ye inε kāma iyi í naaɔ ide laalo wa

hai be na iriε. ²² Amma awa taka nwa à bi ka gbɔ iyi í wa idɔε, domi à mà bii feii à ya maa fɔ laalo kpāa iyi ò waa toou.

²³ Nɔ à jile ajɔ iyi aa nyi wa bi tεε má. Iyi ajɔu í to inε nkɔi í naa ile bii í wau. Nɔi í kɔ nɔa si cio hai daakɔ hee ale í koo í leɔ. Wa sisi nɔa yaasei bommai Ilaaɔ nɔ wa kɔ nɔa si idei Jesu hai si woodai Moizi do si tia walii nɔu ku ba a jesi. ²⁴ Nɔi inε ɔɔ nɔ à je ideu, amma inε ɔɔ nɔ a kù jesi. ²⁵ Si bei a kù gbɔsi nje, nɔi à fita hai bi Pɔlu. Waati iyi à waa bi a ne nɔi Pɔlu í fɔ ide ɔɔ í ni, hai tako Hundei Ilaaɔ í ne ntɔ waati iyi í jɔ walii Ezai í sɔ bala nɔ nε nɔu à ce ɔɔ. ²⁶ Í ni,

Bɔ bi inε nɔu be i sɔ nɔ i ni,

Aa ya de ití do laakai nɔ amma i kaa gbɔ yaasei ide kāma nɔ.

Aa ya cɔ ilu nɔ jiida jiida amma i kaa ye nɔ.

²⁷ Ntɔ ntɔ, idɔi inε nɔu kù ne biti.

À dī ití nɔa

Ku ba a maà gbɔ ide.

Nɔ à bii iju nɔa

Ku ba a maà ye ilu.

Bεεbei à ce ku ba idɔ nɔa ku maà mà ngɔɔ

Nɔ a maà na a sinda wa bi tom n jɔ a ba iri.

²⁸ Nɔi Pɔlu í sɔ nɔ má í ni, na nɔu, i mà nɔa iyi Ilaaɔ í jɔ idei faabaε í bɔ bi dimi mmu nɔ. Anai aa gbɔɔ. [²⁹ Iyi Pɔlu í fɔ ideu bεεbe í tā nɔi Zuifu nɔu à dede à waa ce kakɔ ntɔ ntɔ à waa neɔ.]

³⁰ Adɔ minjii Pɔlu í ce si ile iyi í hayau. Nɔ inε nɔa iyi à bɔ ku cɔ fei í ba nɔ faaji ku ce do inɔ didɔ. ³¹ Wa waazo ide bommai Ilaaɔ nɔ wa kɔ nɔa si idei Lafεε Jesu Kirisi do wɔkɔ nɔ inε kāma kù ganjie.

* **28:11** iwē Sika nɔa Iwē Sika nɔaui à ya kpe Kasitɔ do Polusi. Nyinda nɔai ilu akɔi inyi nɔu à masi akɔ nɔu ku ba ku je woo degbe nɔa.

Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Romu ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

¹ Amui Pɔlu woo ce icei Jesu Kirisi, amu iyi Ilaaɔ́ í kpe n na n je woo be nɔ́ í nyam ikã n waazòò laabaau jiidæ.

² Laabaau jiidai Ilaaɔ́ í wãð wa wo. Nɔ́ kuwã iyi í ceui í jò waliie ɲa à kɔ́ si kukɔ́i ideɛ. ³ Jesu Kirisi Lafɛɛ nwai wa fãa, ɲɲu iyi í je Amaɪ Ilaaɔ́u. À búui bei amanɛ si dimii Davidi amanlu nlaɪ, ⁴ amma Hundei Ilaaɔ́ í nyisi do gbugbã iyi ntɔ́i Amaɪ Ilaaɔ́i si waati iyi í dedee hai si bale. ⁵ Jesuu ɲɲui í muum didɔ́ ñ jeò woo be ku ba n naaò inɛ ɲa wa hai si dimi fei bi tɛɛ na iriɛ ku ba a dasiɛ naanɛ nɔ́ a jirimæ. ⁶⁻⁷ Inɛ inɛi Romu ɲau, ì wa si inɔ́ ɲa ɲa, inɛ iyi Jesu Kirisi í kpe.

Na ɲɔ́i í jò ñ wa n kɔ́a inɛ fei tiau ihɛ wa, inɛ iyi Ilaaɔ́ í ne kubi ɲɲe nɔ́ í kpe ɲe i na í je titi ɲɲu ɲa. Ilaaɔ́ Baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu ɲɲe didɔ́ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa bi ku bɔ Romu woo dasi Jesu naanɛ ɲa ku kaako

⁸ Sinte titã ñ wa n saabu Aɔ́ Lafɛɛm do saabui Jesu Kirisi na irii inɛ fei, si na iyi í jò à waa fɔ́ ideɪ naanɛ ku dasi ɲɲe si andunya fei. ⁹ Ilaaɔ́, ɲɲu iyi ñ wa n cea ice do idɔ́m fei ñ wa n sisiò laabaau jiidai Amaɛ, í mà iyi ñ wa n ye gigi ɲɲe waati kãma fei ¹⁰ si kutɔ́m. Ñ ya n maa n tɔ́ Ilaaɔ́ bii í bi ku muum kpãa bebei n naa bi tu ɲe, ¹¹⁻¹² domi ñ dasi idɔ́ jiidai jiidai n naa n ye ɲe ku ba i ba gbugbã ɲa do saabum, waatɔ́ ka ba gbugbã ajɔ́ si naanɛ ku dasi nwa awæ ɲa waati iyi an naa n wa bi tu ɲe. Gbugbãu amuai Hundei Ilaaɔ́i.

¹³ Inɛ inɛm ɲa, ñ bi í mà ɲa iyi tuuba nkpɔ́ nkpɔ́i ñ ya n ce sɔ́lɪi ku naa bi tu ɲe, amma hee nsei n kù ba fayæ. Ñ bi icem ku ne iso si anini ɲɲe, bei í ne bi dimi mmu gɔ́ ɲa mɔ́.

¹⁴ Ñ wa n mu gbesei n waazoa inɛ fei hai inɛ ɲa iyi à fũ iju hee do ilu iju dũdũ ɲa, bi inɛ ɲa iyi à ne kumà hee do inɛ ɲa iyi a kù ne kumà.

¹⁵ ɲɔ́i í jò ñ wa n bi n sisia inɛ inɛi Romu ɲau mɔ́ laabaau jiidau ntɔ́ ntɔ́.

Gbugbã laabaau jiidai

¹⁶ Nkaa n ce anyɔ́i laabaau jiidau, domi í je gbugbãi Ilaaɔ́i iyi wa faaba inɛ iyi í dasi Jesu naanɛ fei, hai Zuifu ɲa hee ku koo si dimi mmu ɲa. ¹⁷ Laabaau jiidau wa nyisi iyi Ilaaɔ́ í ya jò inɛ ku je dee dee na naanɛ ku dasi ɲɲu akã, si bei à kɔ́ò à ni, inɛ iyi í je dee dee si wajui Ilaaɔ́ na naanɛ ku dasi á ba kuwɛɛ.

Taaleɪ inɛ ɲa

¹⁸ Do ntɔ́i, Ilaaɔ́ wa nyisi idɔ́kɔ́ɛ wa hai lele si gãmei inɛ ɲa iyi à waa ce laalɔ́ fei nɔ́ a kù mà beɛɛɛ. Si laalɔ́ ku ce ɲɲau a kù jò ntɔ́ kù waa ce ice. ¹⁹ Ilaaɔ́ wa ce idɔ́kɔ́ domi mii iyi í jò amanɛ kù mà sie kù manji ɲɲa. Ilaaɔ́ takæ í nyisi ɲa mam mam. ²⁰ Do ntɔ́, a kaa yɔ́kɔ́ a yɔ́ do iju, amma hai waati iyi í taka andunya í nyisi araɛ iyi ɲɲui í je Ilaaɔ́, nɔ́ í nyisi gbugbã hai ne kɔ́ɛ si mii ɲa iyi í taka. Na ɲɲu, a kù ne iyi aa fɔ́. ²¹ À mà Ilaaɔ́ amma a kù waa saaluɛ hee a bei a saabuɛ si bei í jò. Iri ɲɲa í na í ku, nɔ́ idɔ́ hai ne bisi ɲɲa í dási ilu kuku nla nla. ²² À waa tamaa aɲa à ne bisi amma nnyei à na à ce. ²³ Í sɔ́i wo a tɔ́ Ilaaɔ́ ilu amboe, ɲɲu iyi kaa ku ajɔ́ kãma. Amma wee à sinda à waa tɔ́ iwɛ ɲa iyi à jò amanɛ iyi á ku. Iwɛ gɔ́ ɲa mɔ́ à jò yei ɲa, do inɛ ɲa iyi à waa ne do iyi à waa cã ilɛ.

²⁴ Na ɲɔ́i í jò Ilaaɔ́ í fũsi ɲa awɔ́ ku ba a hanya a ce daa sãmi aɲa duusɔ́ si bei idɔ́ ɲɲa í bi. Daa sãmiu á jò a cã anyi. ²⁵ Inɛ ɲau à kpaasi ntɔ́i Ilaaɔ́ do ibo. Mii ɲa iyi Ilaaɔ́ í taka ɲai à waa tɔ́ à waa ce ɲɲa ice, kù je Ilaaɔ́ takæ. Ilaaɔ́i à ne ka maa saabu hee do ajɔ́ fei. Ami.

²⁶ ɲɔ́i í jò Ilaaɔ́ í fũsi ɲa awɔ́ nɔ́ à dasi kɔ́ɛɛ iyi í jò à waa cã anyi. Inaabo ɲɲa ɲa a ci ya je baa inɛmɔ́kɔ́ ku sũò ɲa má, bii ku je aɲa duusɔ́. ²⁷ Beɛbe mɔ́i inɛmɔ́kɔ́ ɲau mɔ́ a ci ya sũò baa inaabo ɲau má, amma kubi hai ne yaasei aɲa duusɔ́ í la hee í caa. À waa ce ideɪ iju hai ne anyɔ́ inɛmɔ́kɔ́ do inɛmɔ́kɔ́, nɔ́ aɲa taka ɲɲa à waa gba ijuukpã iyi í to zakai kurara ɲɲa.

²⁸ Si na iyi í jò a kù bi Ilaaɔ́ ku mà ɲɔ́i í jò í dasi ɲa lasabu laalɔ́ a ceò mii iyi kù jò amanɛ ku ce. ²⁹ Nɔ́ laalɔ́ fei í wɛɛ ɲɲa, hai inɔ́ ku kã do kɔ́ɛɛ do nje ku cé do igu do inɛ ku kpa do ija do ibo do bisi laalɔ́, hee do irii nje ku sɔ́. ³⁰ À ya maa fɔ́ laalɔ́i nje, à cé Ilaaɔ́, à ya ye ara ɲɲa, à je ilu faau ɲa, à ya tɔ́ fufu, à ne

bisii laalɔ ku ce, a kù waa saalu iyeò baa nɲa nɲa. ³¹ A kù nɛ bisii, a kù nɛ naane, a kù bi nɲe, a kù nɛ araarei nɲe. ³² À mà woodai Ilaaɗ iyi wa fɔ í ni, inɛ nɲa iyi à waa ce dimii mii bɛɛbe nɲa, ikui í jɛ kɔkɔɔ nɲa. Do nɲu fei à ya coo, nɔ à ya maa saabu woo ce dimiɛ nɲa má.

2

Kiitii Ilaaɗ

¹ Na nɲu, awɔ iyi ì waa yɛ taalei inɛ nɲa, baa bii yooi ì jɛ, i kù nɛ iyi aa fɔ, domi waati iyi ì waa yɛ taalei inɛ nɲa nɔ awɔ takɛ ì waa ce mii laalɔ nɲau bɛ, awɔ takɛ ì waa so taalei. ² Do ntɔ, à mà iyi Ilaaɗ í nɛ ntɔ bii wa yɛ taalei inɛ nɲa iyi à waa ce dimi bɛɛbe. ³ Debei, ì waa tamaa mà awɔ aa fita si kiitii Ilaaɗi, awɔ iyi ì waa yɛ taalei inɛ nɲa, nɔ awɔ mɔ ì waa ce dimi bɛɛbe má? ⁴ Mà ì donda kulai jiida ku jɛɛ do temuaɛ do suuru ku nɛɛi? I kù mà iyi jiida ku jei Ilaaɗ í mɔsi wa koo si gãmɛɛ ku ba i kpaasi kuwɛɛɛ? ⁵ Amma si na iyi í jò idɔɛ í le nɔ i kù jɛsi i kpaasi, ì waa faa arɛ idɔɔkɔ iyi í la í rei si ajɔ iyi Ilaaɗ á kiiti inɛ nɲa dee dee nɔ inɛ fei á yɔɔ. ⁶ Ajɔ nɲu bɛ á sãa inɛ fei si bei kuceɛ í to. ⁷ Inɛ nɲa iyi à temua à waa ce jiida à waa dɛdɛò amboe do bɛɛɛɛ, nɔ à waa dɛ aɲa a maà ce nfe, aɲai Ilaaɗ á mua kuwɛɛ hai tãu. ⁸ Amma inɛ nɲa iyi à kɔsiɛ nɔ a kù waa ceò ntɔ icɛ í gbe laalɔ, aɲai aa yɛ idɔɔkɔ nlaɛ. ⁹ Inɛ iyi wa ce laalɔ fei á yɛ wahala do ijuukpã, hai Zuifu nɲa hee ku koo si dimi mmu nɲa. ¹⁰ Inɛ mɔ iyi wa ce jiida á ba amboe do bɛɛɛɛ do laakai ku sũ, hai Zuifu nɲa hee ku koo si dimi mmu nɲa. ¹¹ Bɛɛbei Ilaaɗ á ce domi bi tɛɛ inɛ gɔ kù re inɛ gɔ.

¹² Inɛ nɲa iyi à waa ce dulum hai mà wooda, si wooda hai mà nɲai aa ce nfe. Amma inɛ nɲa mɔ iyi à mà wooda nɔ à waa ce dulum, woodau í kiiti nɲa, ¹³ domi kù jɛ inɛ nɲa iyi à waa gbɔ ideɛ woodau aɲai à jɛ dee dee si wajui Ilaaɗ, í gbe inɛ nɲa iyi à waa ce iyi wa fɔ. ¹⁴ Waati iyi dimi mmu nɲa, aɲa iyi a kù mà wooda, à waa ce mii iyi wa fɔ do idɔɔbi nɲa, iyi bɛ wa nyisi iyi woodau í wa si idɔ nɲa. ¹⁵ Daa nɲa wa nyisi iyi à kɔ woodau si idɔ nɲa. Idɔ nɲa wa jɛ sɛɛdaɛ, nɔ lasabu nɲa í ya yɛ taale nɲa walakɔ ku na nɲa ntɔ. ¹⁶ Ajɔi kiitii Ilaaɗ si bii Jesu Kirisi á kiiti inɛ nɲa bɛɛbei mii nɲau bɛ fei á ce. Á kiiti inɛ nɲa na icɛ iyi à waa

ce si asii fei si bei laabaau jiida iyi ñ wa n sisi nɲeu wa fɔ.

Zuifu nɲa do wooda

¹⁷ Awɔ Zuifu, ì waa cɔ arɛ Zuifu, ì waa naane wooda, ì waa tɔɔ fufu ì ni awɔ ì jɛ inɛi Ilaaɗ. ¹⁸ Ì mà mii iyi Ilaaɗ í bi i ce, nɔ wooda í kɔɛ si i ce mii iyi í sãa. ¹⁹ Ì waa tamaa iyi aa yɔkɔ i cuaa fɛɛju nɲa nɔ i jɛ inya kumá inɛi ilu kuku nɲa. ²⁰ Ì waa tamaa mà aa yɔkɔ i mua nnyei nɲa bisii, nɔ i kɔ hai mà nɲa si cio, domi ì mà iyi icui kumà do ntɔu si woodai í wa. ²¹ To, awɔ iyi ì waa kɔ inɛ gɔ nɲa si cio, na mii í ce i kaa kɔ arɛ. Awɔ iyi ì waa sɔ inɛ nɲa a maà ce ile, na mii ì waa ce ile. ²² Awɔ iyi ì ni inɛ nɲa a maà ce sakara, na mii í ce ì waa coo. Awɔ iyi ì cé iwɛ, na mii í ce ì waa bɔ ilè ile bɛ. ²³ Awɔ iyi ì waa tɔɔ fufu si na iyi í jò ì mà wooda, na mii í ce i kù waa jirimɛ ì jò irii Ilaaɗ wa bejɛ. ²⁴ Na irii inɛ Zuifu nɲai dimi mmu nɲa à ba à waa fɔò taalei Ilaaɗ, si bei kukɔi ideɛ wa fɔ.

²⁵ Awɔ Zuifu, bii ì waa too wooda, bangoɛ í nɛ aranfãani jiida, amma bii i kù waa jirima woodau, bangoɛ í jɛ ngbɛ. ²⁶ Na nɲu, dimi mmu iyi a kù dasiɛ bango nɔ wa too woodau, Ilaaɗ kaa cɔɔ bei inɛ iyi à dasiɛ bango? ²⁷ Dimi mmu iyi wa too woodau, baa bii a kù dasiɛ bangou á yɛ taalei inɛ Zuifu nɲau, domi baa do iyi ì ce bango nɔ ì mà wooda iyi à kɔ nɲe i kù waa jirimɛ nɲa. ²⁸ Inɛ iyi í jɛ Zuifu do ntɔ kù jɛ inɛ iyi í jɛ Zuifu si kuyei inɛ nɲa. Iyi í nɔ í jɛ bangou ntɔ ntɔ kù jɛ iyi à ya ce si ara. ²⁹ Amma inɛ iyi í jɛ Zuifu ntɔ ntɔ, nɲui í jɛ Zuifu si idɔɛ. Iyi í nɔ í jɛ bango do ntɔ nɲui í jɛ bangoi idɔ. Iɛɛi Hundei Ilaaɗi, kù jɛ ti wooda. Zuifu dimi bɛɛbe, Ilaaɗi á saabuɛ, kù jɛ amanɛ nɲa.

3

¹ Debei, aranfãani yoomai Zuifu ku jɛ í nɛ. Riba yoomai bango ku ce í nɛ. ² Ntɔ ntɔ aranfãaniɛ í la si mii fei. Sinte, Zuifu nɲai Ilaaɗ í daa ideɛ si awɔ. ³ Bii inɛ gɔ nɲa a kù dasi naane, naane hai dasi nɲau á jò Ilaaɗ mɔ kù jɛ hai nɛ naane? ⁴ Aawo, kù jɛ bɛɛbe. Baa bii inɛ fei í jɛ ilu ibo ka mà iyi Ilaaɗ í jɛ ntɔ. Si bei kukɔi ideɛ wa fɔ na iriɛ í ni, Amanɛ nɲa à nɛ a mà iyi ì jɛ dee dee si ide kufɔɛ, Nɔ ì ya fɔ ntɔ si kiitiɛ.

5-6 Amma bii laalo ku ce nwa í jò à mà iyi Ilaađi í je dee dee, beirei aa ka ni. Aa ka ye taalei Ilaađ bii wa kpā wa iju? Aawo, kù je beεbe. N̄ wa n fò dei si bei amanε ηa à ya d̄. Bii Ilaađ kù je dee dee, debei beirei á ce ku kiiti andunyau.

7 Bii ibom í teese í jò inε ηa à waa ye nt̄ai Ilaađ, n̄ do yaase beεbe irie wa bað amboe, na mii í ce á maa ye taalem má bei ilu dulum. 8 Na mii í ce a kaa ka ni, ka ce laalo ku ba irii Ilaađ ku neð beεε. Inε ḡo ηa à ya ni beεbei n̄ wa n fò ku ba a beje irim. Inε dimie ηa aa n̄ a ye ijuukpāe si bei í j̄o.

Inε k̄ama kù je dee dee

9 Debei, awa Zuifu ηa m̄o à tia inε ḡo ηa mee. Aawo, baa keeke, domi à nyisi t̄a iyi Zuifu ηa do dimi mmu ηa aηa fei à wa si aw̄o gbugb̄ai dulum. 10 Kuk̄oi ideI Ilaađ wa f̄o í ni, Inε k̄ama kù je dee dee, baa ak̄ā.

11 Inε ḡo kù wεε iyi í ne bisi. Inε ḡo kù n̄ kù wεε iyi wa de Ilaađ.

12 Inε fei í nȳoi,

Inε fei í bejei.

Inε k̄ama kù wεε iyi wa ce jiida baa ak̄ā.

13 Idei gele n̄ηa í s̄ami bei bale foo,

N̄o í ne ađ̄i bei n̄jo.

Do ideI gele n̄ηaui à ya takiò inε ηa.

14 À ne in̄o kuro n̄o ikpei wa k̄o si gele n̄ηa.

15 Kute gb̄aa ku kpa in̄ei à ne.

16 Bii à b̄o fei ideI kukpa do in̄o kuf̄oi à ya j̄ò be.

17 A kù mà kp̄ai laakai ku s̄u.

18 A kù ne n̄joi Ilaađ.

19 Amma awa à mà iyi mii iyi wooda wa f̄o fei, inε ηa iyi woodau í k̄ai wa f̄aa. Wooda í w̄ei ku ba gele k̄ama ku maà ne iyi á f̄o, n̄o inε fei ku mà iyi Ilaađ wa ye taaleε. 20 Nt̄o nt̄o inε k̄ama kù wεε iyi á ȳok̄o ku jirima wooda hee koo jeð dee dee si wajui Ilaađ. Wooda í w̄ei ku ba ku j̄ò amanε ku mà iyi n̄ηu í je ilu dulum.

Yaase bei Ilaađ í ya ce inε dee dee

21 Amma n̄sei, Ilaađ í nyisi wa yaase bei n̄ηu í ya ce amanε dee dee, kù je do ideI wooda. Woodai Moizi do waliii Ilaađ ηau à je seεdaε. 22 Inε ηa iyi à dasi Jesu Kirisi naane fei, Ilaađ í ce ηa dee dee na naane iyi à dasiu. Inε ḡo kù je ik̄ā, 23 domi inε fei í ce dulum n̄o à kua amboei Ilaađ. 24 Amma Ilaađ í ce

ηa dee dee hai ne nḡoḡo ku s̄a na did̄ε do saabui Jesu Kirisi iyi í ya ηa. 25 N̄ηui Ilaađ í jile ku je kuwee. N̄jeε iyi í nik̄ā í kpa dulum dii inε ηa iyi à dasie naane. Ilaađ í ce beεbei ku nyisiò iyi n̄ηu í je dee dee. Tako wo si suuruε í temua do dulum dii amanε ηa, kù kp̄a ηa iju. 26 Amma si dee dee ku jeε wa nyisi wa si waatii n̄seiu ih̄ε iyi n̄ηu inε dee dei, n̄o n̄ηu wa ce inε ηa dee dee na naane iyi à dasi Jesu.

27 Debei, à ne kp̄aa iyi aa ka t̄o fufu má? Aawo, kaa ce. Na mii. Si na iyi í j̄ò kù je wooda ku jirimai à waa ka, bii kù je naane ku dasi. 28 À n̄o à ye iyi amanε á je dee dee na naane iyi í dasi n̄ηu ak̄ā, kù je na wooda ku jirima. 29 Mà Ilaađ í je ti Zuifu ηa aηa ak̄ai? Kù je ti dimi mmu ηa má? Nt̄o nt̄o í je ti dimi mmu ηa m̄o, 30 domi Ilaađ ak̄ai í wεε. N̄ηui á ce inε ηa dee dee na naane ku dasi n̄ηa, hai Zuifu ηa hee do dimi mmu ηa. 31 Si beεbe à waa kpa wooda na ideI naane ku dasiui? Aawo. À k̄ōsi gbugb̄ae m̄m̄ nii.

4

Yaase iyi à ye si kuw̄ei Aburahamu

1 Beirei aa ka f̄o n̄sei do ideI Aburahamu bala n̄wa. Mii í ba. 2 Bii Ilaađ í ce Aburahamu amanε dee dee na ice iyi í ce, á ȳok̄o ku t̄oð fufu. Amma kù ne si bii á t̄oð fufu si wajui Ilaađ, 3 domi kuk̄oi ideI Ilaađ wa f̄o í ni, Aburahamu í dasi Ilaađ naane n̄o n̄ηui í j̄ò Ilaađ í dooε si inε dee dee.

4 N̄sei, inε iyi wa ce ice a ci ya doo fiai laf̄εε bei amua, ti n̄je asaiyaεi. 5 Amma inε iyi í dasi Ilaađ naane, n̄o kù de n̄ηu ku je dee dee na iceε, Ilaađ m̄o, n̄ηu iyi í ya ce ilu dulum ηa dee dee, á doo laf̄εεu amanε dee dee na naane ku dasie. 6 Beεbei Davidi m̄o wa f̄o ideI in̄o did̄oi inε iyi Ilaađ í doo amanε dee dee iyi kù je na iceε. 7 Í ni, Ilu in̄o did̄oi inε iyi Ilaađ í kpa ideI kuraraε, N̄o í bii dulum deε.

8 Ilu in̄o did̄oi inε iyi Ilaađ kù waa doo dulum deε.

9 In̄o did̄ou, ti inε ηa iyi à ce bango aηa ak̄ai? Kù je ti inε ηa m̄o iyi a kù ce bango? À tako à f̄o t̄a wo à ni, Ilaađ í doo Aburahamu amanε dee dee na naane iyi í dasiu. 10 Beirei í ye waati beεbe. Í ce bango ba. Mà kù ce. Waati beεbe kù ce bango tit̄a. Hai l̄o bangoi

wa je. ¹¹ Si anyie í na í ce bango iyi wa je nyinda iyi Ilaaḥ í coo ine dee dee. Í coo ine dee dee na naane ku dasiu waati iyi kù ce bango. Bebe m̄i í na í je balai hai ce bango ḡa iyi à dasi naane fei ku ba Ilaaḥ ku doo aḡa m̄o ine dee dee ḡa. ¹² N̄o wa je balai woo ce bango ḡa m̄o, aḡa iyi kù je bango ḡḡu akāi à ce, amma tuubai naane ku dasi iyi bala nwa Aburhamu í j̄ò si waati iyi kù ce bango, ḡḡui aḡa m̄o à waa too si.

Do naane ku dasii à ya baḍ kuwāi Ilaaḥ

¹³ Ilaaḥ í cea Aburhamu do dimie ḡa kuwā iyi aḡai aa je tubui andunyau ihē fei. Kù je si na iyi í j̄ò í jirima wooda, amma si na iyi í j̄ò í je dee dee na naane ku dasieui. ¹⁴ Bii í je ine ḡa iyi à waa jirima wooda, aḡai aa ne mii ḡa iyi Ilaaḥ í ce kuwāeu, naane ku dasiu ḡbeí, n̄o kuwā iyi Ilaaḥ í ceu m̄o í kpa iri mbe, ¹⁵ domi woodai wa naaḍ id̄oak̄ōi Ilaaḥ wa. Amma bii wooda kù wee, ideí wooda ku kua m̄o kaa wee.

¹⁶ Na ḡḡu, kuwāu, ti ine ḡa iyi à dasi naaneí ku ba ku je amua iyi Ilaaḥ í mu nwa na did̄e n̄o ku je ti dimii Aburhamu fei. Kù je ine ḡa iyi à ne wooda aḡa akā, amma do ine ḡa iyi à dasi naane bei Aburhamu, ḡḡu iyi í je balai awa fei. ¹⁷ Kuk̄ōi ideí Ilaaḥ wa f̄o í ni, ḡḡui ñ ce balai dimi nkp̄o. ḡḡui í je bala nwa si wajui Ilaaḥ. Ilaaḥi í dasi naane, ḡḡu iyi í ya j̄i iku ḡa, n̄o do ide ku f̄oí í taka mii ḡa iyi a kù wee wo. ¹⁸ Aburhamu í dasi Ilaaḥ naane n̄o wa c̄oḍ kp̄āa baa do iyi kù ye mii iyi wa degbeu titā. Na ḡḡu, Ilaaḥ í coo balai dimi nkp̄o ḡa si bei í tako í f̄o í ni, dimie ḡa aa na a kp̄o. ¹⁹ Waati ḡḡu í ne zakai ad̄o c̄iḍ. Í mà iyi ḡḡu í gbo, n̄o Sara abōeu m̄o kaa ȳok̄o ku bí ama má, amma do ḡḡu fei naane ku dasie kù kaye. ²⁰ Kù f̄ūsi naane ku dasie aw̄o, kù n̄o kù sika si ide iyi Ilaaḥ í wāu. Naaneu í teese wa muaa gbugbā m̄m nii n̄o wa saabu Ilaaḥ, ²¹ domi í mà kam kam, mii iyi Ilaaḥ í wāu í ne gbugbāi ku coo. ²² N̄oí í j̄ò na naane ku dasie Ilaaḥ í dooe ine dee dee. ²³ Amma iyi à k̄o à ni, à dooe ine dee dee, kù je na irii ḡḡu akāi à k̄o. ²⁴ À k̄oí na irii awa m̄o iyi Ilaaḥ wa doo wa ine dee dee, awa iyi à dasie naane, ḡḡu iyi í j̄i Jesu Laf̄e nwa hai si bale. ²⁵ Ilaaḥi í j̄ò à kpa Jesu wo na irii dulum du wa n̄o í j̄ū má ku ba ku ce wa ine dee dee ḡa.

5

À d̄o do Ilaaḥ

¹ Nsei, si bei Ilaaḥ í ce wa ine dee dee ḡa na naane ku dasi nwa, à d̄o do ḡḡu na saabui Laf̄e nwa Jesu Kirisi. ² Jesu m̄oí í mu nwa kp̄āa do saabui naane ku dasiu ka sekee si Ilaaḥ, ḡḡu iyi í ce nwa did̄o. Na did̄oí à waa leek̄i dim dim n̄o à ne in̄o did̄o domi à waa c̄o kp̄āa iyi aa ka ne baa nwa si amboei Ilaaḥ. ³ Iyi í re m̄m, baa si wahala à ya ka ne in̄o did̄oí domi à mà iyi wahala í ya bí temua. ⁴ Bii à n̄o à temua si wahalau, aa ka fita bei ine iyi í je iḡū si laakai ku c̄o, n̄o iḡū iyi à jeu á bí nwa kp̄āa ku c̄o. ⁵ N̄o kp̄āa iyi à waa c̄o kaa je ḡbe domi kubii Ilaaḥ í wa si id̄o nwa do saabui Hundee iyi í mu nwa.

⁶ Si waati iyi a kù ne gbugbā, Kirisi í ku na irii ine ḡa iyi a kù mà beerei Ilaaḥ. Í kui si waati iyi Ilaaḥ í j̄ileu. ⁷ À gaabua aman̄e ku jesi ḡḡu ku ku baa na ine dee dee. Á ȳok̄o ku je ilu w̄oak̄o ḡo á jesi ḡḡu ku ku na ine j̄iida ḡo. ⁸ Amma Ilaaḥ í nyisi wa kubi nlae domi waati iyi à je ilu dulum ḡa Kirisi í ku na iri nwa. ⁹ Nsei, si na iyi í j̄ò n̄ei Kirisi í j̄ò Ilaaḥ í ce wa ine dee dee ḡa, kù ne sika k̄āma á faaba wa hai si id̄oak̄ōe iyi á naa. ¹⁰ Waati iyi à je mbeei Ilaaḥ, í j̄ò à d̄o do ḡḡu na ikui Amae. Na ḡḡu nsei, si bei à d̄o do ḡḡu, sika k̄āma kù wasi á nyi ku faaba wa má na kuweei Amau. ¹¹ Iyi í re m̄m, Laf̄e nwa Jesu Kirisi, ḡḡu iyi í j̄ò à d̄o do Ilaaḥ, í nyi í j̄ò à ne in̄o did̄o má si Ilaaḥ.

Adamu do Kirisi

¹² Dulum í l̄o wai si andunya hai bi ine akā, n̄o dulum n̄oú í naaḍ iku wa. Si bebe, ikuu í tosi ine fei domi ine feii í ce dulum. ¹³ Nt̄oí dulum í wa si andunya wo woodai Moizi í bei í naa, amma bii wooda kù wee, ijuukp̄ai wooda ku kua m̄o kaa wee. ¹⁴ Do ḡḡu fei, hai waatii Adamu hee ku koo si Moizi fei, ine ḡa à ya ku baa do iyi a kù kua wooda bei Adamu í ce.

Aa ka ȳok̄o ka wā Adamu do ine iyi í na í naau. ¹⁵ Nt̄o nt̄o, ine nkp̄oí í ku na kurarai ine akāu, amma did̄oí Ilaaḥ í la í re kurarai Adamu. Did̄oí Ilaaḥu m̄o hai bi ine akāi í naa, n̄o laf̄eui í je Jesu Kirisi. Did̄o amua nla n̄lai, n̄o í tosi ine nkp̄o. ¹⁶ Amuai Ilaaḥu do kurarai ine akāu í wāia n̄je, domi kurara akāui í j̄ò Ilaaḥ á kiiti ine ḡa ku ye taale ḡa,

amma didõei á jò ku ce wa inε dee dee baa do iyi à tako à ce kurara nkpò nkpò. ¹⁷ À mà iyi iku í tosi inε fei na kurarai inε akāu. Amma na inε akā mǎi aa ka ba mii iyi í la í re, domi inε iyi í gba didõ nlai Ilaaõ do amua nlaε iyi í jò í je dee dee fei, á maa wεε nǎ á je bomma na irii Jesu Kirisiu.

¹⁸ Na nηu, si bei kurarai inε akā í jò Ilaaõ í ye taalei inε fei, bεεbe mǎi dee dee ku jei inε akā í jò inε fei í je dee dee í baò kuwεε. ¹⁹ Si bei ide hai gbǎi inε akā í jò inε nkpò í je ilu dulum, bεεbe mǎi Ilaaõ á ce inε nkpò dee dee na ide ku jirimai inε akāu.

²⁰ Wooda í lǎ wai ku ba kurara ku kǎõsi, amma bii dulum í kǎõsi, didõi Ilaaõ mǎ í ya kǎõsi ku roo mái. ²¹ Si bei dulum í lǎsi inε fei hee í naaò iku wa, bεεbe mǎi didõi Ilaaõ í naa si inε fei ku ba ku ce wa inε dee dee ηa nǎ ku mu nwa kuwεε iyi ci ya tǎ na anu akā iyi à ne do Lafēε nwa Jesu Kirisi.

6

À ku si gǎmei dulum, nǎ à je ilu hunde si Kirisi

¹ Debei beirei aa ka ce. Aa ka ya maa ce dulum ku ba didõu ku kǎõsi? ² Aawo, kù je bεεbe. Awa iyi à ku si gǎmei dulum, beirei aa ka ce ka maa je kuwεε nwa si dulum má. ³ I kù mà ηa awa iyi à dasi wa inyi do irii Jesu Kirisi fei, à kui bei nηu mǎ í ku? ⁴ Na nηu, si inyi ku dasiu à ku do nηu ajǎ, nǎ à si wa do nηu ajǎ, ku ba bei amboei Ilaaõ Baaba í dedee hai si bale awa mǎ ka maa ne si kuwεε titõ.

⁵ Ntǎ ntǎ, si bei anu akā nwa do nηu í jò à ku do nηu ajǎ, kù ne sika á jò ka dede má hai si bale do nηu ajǎ. ⁶ À mà iyi à kpakpa daa nwo nwa si jii ku gaau do Jesu ajǎ, ku ba daa nwo nwa iyi wa dasi wa dulum nǎu ku kpa iri, nǎ ka mà je arui dulum má, ⁷ domi dulum kaa ne gbugbǎ kǎma má si inε iyi í ku. ⁸ Nsei, si bei à ku do Kirisi ajǎ, bεεbe mǎi à ne naane iyi aa ka ba kuwεε do nηu ajǎ, ⁹ domi à mà iyi Kirisi, nηu iyi í dede hai si bale kaa ku má, iku kù ne siε gbugbǎ má. ¹⁰ Waati iyi í ku, í kui gbakā akā na irii dulum, amma í baa si kuwεε má, nǎ kuwεε iyi í wa si nsei í je ti Ilaaõ. ¹¹ Bεεbe mǎi inε taka nηe i doo ara nηe bei iku si gǎmei dulum, nǎ i doo ara nηe ilu hunde má si wajui Ilaaõ na anu akā nηe iyi í ne do Jesu Kirisi ηa.

¹² Na nηu, i mà jò dulum ku je bomma si ara nηe má, i mà ti í jò kǎdεei arau ku kǎmia nηe má. ¹³ I mà ti í jò ikǎ ikǎi ara nηe kǎma kù wa si awǎi dulum má i maa ceò laalǎ ηa. Amma i so ara nηe i na Ilaaõ bei inε ηa iyi à jii wa hai si bale, nǎ i so ikǎ ikǎi ara nηe fei i daa Ilaaõ si awǎ ηa i maa ceò jiiida. ¹⁴ Dulum kù ne ku ne si nηe gbugbǎ má domi wooda kù ne gbugbǎ si nηe amma didõi Ilaaõ í ne gbugbǎ si nηe.

Ka je arui icε jiiida ku ce

¹⁵ To, mii aa ka ce. Si bei Ilaaõ í ce nwa didõ nǎ wooda kù ne si wa gbugbǎ, dulum nii aa ka maa ce? Aawo, kù je bεεbe. ¹⁶ Ì mà sǎa sǎa ηa bii ì so ara nηe ì daa inε gǎ si awǎ ì waa jirimae ηa, inε iyi ì waa jirimau be ηa aruei ì je ηa. Bii ì je arui dulum ηa, kǎkǎõei í je iku, bii ì nǎ ì je arui Ilaaõ ku jirima ηa, kǎkǎõi nηu mǎi á jò Ilaaõ ku ce nηe inε dee dee ηa. ¹⁷ Amma ka saabu Ilaaõ domi baa do iyi ì je arui dulum ηa wo, nsei do inǎ akǎi ì waa jirima kukǎsi iyi à da nηe si awǎ. ¹⁸ À ya nηe hai si awǎi dulum, nǎ ì baa ì je arui icε jiiida ku ce ηa. ¹⁹ Ñ wa n sǎ nηe ideu ihēi do yaasei kucei inε ηa na gbugbǎ hai ne nηe. Si bei ì tako ì so ikǎ ikǎi ara nηe ikǎ ikǎ ì daa riisi do laalǎ si awǎ bei aru ku ba i ceò laalǎ ηa, nsei ì ne i so ikǎi ara nηe fei í jò ku je arui icε jiiida ku ce ηau ηa ku ba daa nηe ku má.

²⁰ Waati iyi ì waa je arui dulum ηa, ì ya jilǎ si i kù ne i ce mii iyi Ilaaõ wa tǎõ ηei. ²¹ Riba yoomai ì ya ba ηa waati bεεbe. Riba iyi ì ba ηau wa mu nηe anyǎ nsei, nǎ iri ku kpae ikui. ²² Amma nsei à ya nηe hai si awǎi dulum ì baa ì je arui Ilaaõ ηa, riba nηei í je daa iyi í má, iri ku kpae mǎi í je kuwεε hai tǎ. ²³ Ribai dulum nii í je iku, amma amuai Ilaaõ í je kuwεε iyi ci ya tǎ na anu akā nwa iyi à ce do Jesu Kirisi Lafēε nwa.

7

Nje ku so í je nwa yaase

¹ Inε inεm ηa, inε iyi ì mà wooda ηa, i kù mà ηa iyi wooda í ne gbugbǎi si amanε si waati iyi í wεε si hunde nηu akā? ² Bεεbe mǎi abo à so mǎkǎ í ne ku wa bi mǎkǎε si waati iyi mǎkǎu í wεε. Amma bii mǎkǎu í ku abou í fita hai si woodai nje ku so mbε. ³ Na nηu, bii mǎkǎu í wεε nǎ abou í koo í so mǎkǎ

mmu, abo à ce sakarai aa kpoo. Amma bii məkəe í ku, í fita si woodai nje ku soui. Waati beεbe bii í so məkə mmu kù je à ce sakara má. ⁴ Beεbe m̄i inε inεm ηa, anu akā nje do Kirisi í j̄d̄ inε m̄o í ku do n̄ju aj̄o n̄o í fita hai si aw̄oi wooda. Bebei ti inε mmui ì je ηa. Ti inε iyi í j̄i hai si baleui ì je ηa ku ba í so iso iyi í je ti Ilaađ ηa. ⁵ Waati iyi à wεεd̄ daa nwo nwa ηa wo, k̄d̄εε laal̄o iyi wooda í dede si wa wa ce ice si ik̄oi ara nwa ik̄ā ik̄ā fei n̄o wa b̄ođ wa bi iku. ⁶ Amma nsei, si bei à ku si ḡāmei wooda, n̄ju iyi wa mu wa wo bei aru, à fita hai si aw̄ε. Bebei aa ka ȳək̄o ka cea Ilaađ ice do daa tit̄s iyi í je ti Hundee, kaa je do daa nwo iyi í je ti wooda.

Wooda do dulum

⁷ To, beirei aa ka f̄o. Woodau dulum nii? Aawo, kù je beεbe. Amma na saabui woodau í j̄d̄ n̄ mà dulum. Nt̄o nt̄o, n kaa n mà mà k̄d̄εε dulum nii wo bii wooda kù ni n maà n ce k̄d̄εε. ⁸ N̄o na woodau dulum í ba kp̄āa í biim k̄d̄εε ik̄ā ik̄ā fei, domi bii wooda kù wεε dulum m̄o kaa wεε. ⁹ Tako waati iyi n kù mà wooda, n̄ wεε wo, amma waati iyi n̄ na n̄ mà wooda, dulum í dedei ¹⁰ n̄o n̄ ku. Bebei wooda iyi í ne ku j̄d̄ n̄ ne kuwεε, n̄ ba wee ikui í naam wa, ¹¹ domi dulum í ceđ wooda ice n̄o í wa inyii íf̄im í k̄pam.

¹² Nt̄o nt̄o wooda í má n̄o ideε m̄o í má, í je dee dee, í n̄o í s̄ia. ¹³ Debei mii j̄iidau í baa í jeεm kp̄āai iku? Aawo, kù je beεbe. Dulum nii í k̄pam. Mii j̄iidai í so í na í k̄pam do. N̄ju í j̄d̄ à ȳođ iyi dulum í je mii laal̄o do nt̄o n̄o í gaabu í caa.

Inε iyi dulum í k̄āmia

¹⁴ Nt̄oi à mà iyi woodai Ilaađ ti Hundei, amma amu aman̄e iyi à taa dulum n̄ je aruε. ¹⁵ Mii iyi n̄ wa n ce n ci ya n mà yaaseε, domi mii iyi n̄ bi, n ci ya n ce n̄ju, amma mii iyi n̄ cé, n̄ju n̄ ya n ce. ¹⁶ Bii n̄ wa n ce iyi n kù bi, n̄ jesi iyi wooda í s̄iai. ¹⁷ Amma bii beεbei, kù je amui n̄ wa n coo má, dulum iyi í wa sim nii wa coo. ¹⁸ N̄ mà s̄āa s̄āa iyi mii j̄iida k̄āma kù wa sim, waat̄o daam nii n̄ wa n f̄āa, domi waati k̄āma fei id̄m í ya maa bi j̄iida ku ce, amma kucei n ci ya n ȳək̄o. ¹⁹ N ci ya n ce j̄iida iyi n̄ bi, í gbe laal̄o iyi n kù biu. ²⁰ N̄o bii n̄ wa n ce iyi n kù bi, kù je a ni amui n̄ wa n coo, dulum iyi í wa sim nii wa coo.

²¹ To, n̄ ye ide ḡo í wεεm. N̄ju wee. Waati iyi n̄ bi j̄iida ku ce fei, laal̄o í ya maa má sim. ²² Si id̄m woodai Ilaađ ku jirima í d̄o, ²³ amma si kucei ik̄ō ik̄ōi aram fei n̄ wa n ye ide mmu ḡo iyi wa ja do lasabum, n̄o wa cem arui dulum iyi í wa sim. ²⁴ Ilu in̄o kuf̄oi n̄ je. Yooi á nyam hai si aw̄oi ara iyi wa b̄ođm ikuu ih̄ε. ²⁵ N̄ wa n saabu Ilaađ do saabui Jesu Kirisi Laf̄εε nwa.

Beεbe m̄oi, n̄ je arui woodai Ilaađ si id̄m, amma si daam n̄ je arui gbugb̄ai dulum.

8

Kuwεε iyi Hundei Ilaađ wa mu nwa

¹ Na n̄ju, nsei Ilaađ kaa ye taalei inε ηa iyi à ne anu akā do Jesu Kirisi má. ² Hundei Ilaađi í ya j̄d̄ inε ku ba kuwεε na saabui Jesu Kirisi, n̄o gbugb̄ai Hundeeui í nyam hai si gbugb̄ai dulum do ti iku. ³ Mii iyi woodai Moizi kù ȳək̄o ku ce si na iyi í j̄d̄ m̄onḡoi aman̄e ηa í j̄d̄ woodau í kua gbugb̄ā, Ilaađ í coo. Dulum iyi í wa si arai aman̄e, í kiitie si waati iyi í j̄d̄ Am̄ai n̄ju tak̄ae í so ara iyi í j̄o arai dulum dii aman̄e ηa, n̄o í b̄ođ wa ku na ku je kuwεε na dulum. ⁴ Ilaađ í ce beεbei ku ba is̄εne nwa ku je dee dee si ide iyi woodau wa f̄o, awa iyi a kù waa ne si id̄ođbii ara nwa, í gbe si id̄ođbii Hundei Ilaađ. ⁵ Inε ηa iyi à waa ne si id̄ođbii ara, lasabu n̄ja fei si daai arai í ya wa. Amma inε ηa iyi à waa ne si id̄ođbii Hundei Ilaađ, lasabu n̄ja fei si mii iyi Hundeu í bii í ya wa. ⁶ Inε iyi lasabuε fei í wa si id̄ođbii ara, ikui á je iri ku kp̄ae. Amma inε iyi lasabuε í wa si mii iyi Hundei Ilaađ í bi, laf̄εε á ba kuwεε do laakai ku s̄u. ⁷ Inε ηa m̄o iyi à waa too id̄ođbii ara, an̄ai à je mb̄εei Ilaađ ηa. A kù waa jirima woodaε, n̄o a kaa ȳək̄o m̄m. ⁸ Inε ηa iyi à waa too id̄ođbii ara a kaa ȳək̄o a ce iyi á d̄ōa Ilaađ si.

⁹ Amma inε i kù waa too id̄ođbii ara, ì waa ne ηai bei Hundei í bi, inε iyi Hundei Ilaađ í wa si ηe. Inε iyi kù ne Hundei Kirisi, laf̄εε kù je ti Kirisi. ¹⁰ N̄o bii Kirisi í wa si ηe, baa do iyi ara n̄je í ku na dulum fei, hundee n̄je á maa wεε domi ì je dee dee si wajui Ilaađ ηa. ¹¹ Ilaađi í j̄i Jesu hai si bale. N̄o bii Hundei n̄ju iyi í j̄i Kirisi hai si baleu í wa si ηe á na ara iku n̄je ηau m̄o kuwεε na saabui Hundee iyi í wa si ηeu.

12 Na n̄ɲu in̄ɛ in̄ɛm ɲa, Ilaaḏi à n̄ɛ ka saabu, kù j̄ɛ ara hee arau ku tilasi wa ka ceò mii iyi í bi. 13 Ntò ntò, bii ì waa ce idòɔbii ara aa ku ɲa. Amma bii ì jò Hundei Ilaaḏ í sobi ɲɛ í kpaò kookoosui arau aa n̄ɛ kuw̄ɛɛ ɲa, 14 domi in̄ɛ ɲa iyi Hundei Ilaaḏ wa gbã fei, aɲai à j̄ɛ amai Ilaaḏ ɲa. 15 Hundei iyi Ilaaḏ í mu n̄ɛ kaa ce ɲɛ aru, kaa nò ku jò njo ku mu ɲɛ má, amma Hundeu i ce ɲɛ amai Ilaaḏ ɲa, nò do saabuɛi aa ka yòkò ka kpe Ilaaḏ, ka ni Baaba. 16 Hundei Ilaaḏ tak̄ɛ wa s̄ɔ hundeu nwa iyi à j̄ɛ amai Ilaaḏ ɲa. 17 To, si bei à j̄ɛ amaɛ ɲa, n̄ɲui í jò à n̄ɛ baa si mii iyi í jile nwa. Aa ka n̄ɛ ikp̄ɛ do Kirisi ajò, domi bii à baa ijuukp̄ɛ ku kp̄ɛ, b̄ɛɛɛ m̄ɔi aa ka baa amboeɛ ku kp̄ɛ má.

Amboe iyi á na ku naa

18 Ñ mà wahalai nsei nwau ih̄ɛ kù j̄ɛ nk̄ama do amboe iyi Ilaaḏ á na ku nyisi wa. 19 Baa mii ɲa iyi Ilaaḏ í taka fei à waa degbe ajò n̄ɲu do saasa, ajò si bii Ilaaḏ á jò a ye amboeɛ si amaɛ ɲa, 20 domi mii ɲa iyi í taka fei à dási kp̄ai nfe ku ce, kù j̄ɛ na idòɔbii aɲa taka ɲa, Ilaaḏi í coo b̄ɛɛɛ. Do n̄ɲu fei, kp̄aa ku c̄ɔu m̄ɔ í w̄ɛɛ 21 iyi Ilaaḏ á ya mii ɲau m̄ɔ ku ba k̄ama ɲa ku maà b̄ɛj̄ɛ má nò a n̄ɛ ikp̄ɛ si amboeɛi ara ku nei amai Ilaaḏ ɲa. 22 À mà iyi hee nsei mii ɲa iyi Ilaaḏ í taka fei à waa kakaai bei inaabo iyi wa kakaa do ara kuroi kubí. 23 Nò iyi í re m̄ɔm, baa awa iyi Ilaaḏ í mu nwa Hundeu bei fiaɛ kaazigi, à waa kakaa si idò nwa à waa degbeò Ilaaḏ ku nyisi iyi à j̄ɛ amaɛ ɲa ntò ntò nò ku faaba ara nwa. 24 Faabau í j̄ɛ tu wa, amma si kp̄aaɛ ku c̄ɔi à wa si titã. Bii à ye mii iyi à waa degbe, kudegbe kù w̄ɛɛ má. Mii iyi amane wa ye á maa c̄ɔ kp̄aaɛ má? 25 Amma bii à waa c̄ɔ kp̄ai mii ḡɔ iyi a kù waa ye, aa ka maa degbeɛi do temua.

26 B̄ɛɛɛ m̄ɔi Hundei Ilaaḏ í ya maa sobi wa si gbugbã hai n̄ɛ nwa, domi a ci ya ka mà mii iyi í s̄la ka t̄ɔ. Amma Hundeu tak̄ai í ya t̄ɔ Ilaaḏ na iri nwa do ide iyi í re ide ku f̄oi amane ɲa. 27 Nò Ilaaḏ, n̄ɲu iyi wa ye id̄ɔi amane ɲa í mà mii iyi Hundeu wa lasabu, domi do idòɔb̄ieɛi Hundeu wa t̄ɔɛ na irii in̄ɛ ɲa iyi à j̄ɛ t̄ɛɛ.

28 Nò iyi í re m̄ɔm, à mà s̄aa s̄aa, in̄ɛ ɲa iyi à bi Ilaaḏ, aɲa iyi í kpe si idòɔb̄ieɛi à j̄ɛ t̄ɛɛ, Ilaaḏ wa ce ic̄ɛ si mii iyi í ba ɲa fei ku ba ku ce ɲa

jiida. 29 Ntò ntò, in̄ɛ ɲa iyi Ilaaḏ í cica hai tako, aɲai í jile ku ba a jò Amaɛ. Si b̄ɛɛɛ Amaɛui á j̄ɛ yemmai ifò nkp̄ɔ nkp̄ɔ. 30 In̄ɛ ɲa iyi í cica í jileu, n̄ɲui í kpe ɲa. In̄ɛ ɲa iyi í kpeu í ce ɲa dee dee. In̄ɛ ɲa iyi í ce dee deeu í ce ɲa ikp̄ɛi amboeɛ.

Kulai kubii Ilaaḏ

31 Debei b̄ɛirei aa ka f̄ɔ má. Bii Ilaaḏ í j̄ɛ tu wa, yooi á yòkò ku j̄ɛ mb̄ɛɛ nwa. 32 Ilaaḏ kù k̄ò amai n̄ɲu tak̄ɛ, amma í jò à daa in̄ɛ ɲa si awò à kpaa na irii awa fei. N̄ɲu iyi í na wa amaɛu b̄ɛɛɛ, b̄ɛirei á ce iyi kù mu nwa mii iyi í gbe fei. 33 In̄ɛ ɲa iyi Ilaaḏ í cica, yooi á yòkò ku má ɲa dulum má. Kù w̄ɛɛ, domi Ilaaḏi í ce ɲa dee dee. 34 To, yooi á yòkò ku ye taale ɲa. Kù w̄ɛɛ, domi Jesu Kirisi í ku, nò iyi í re m̄ɔm í j̄i hai si bale má, í wa awò n̄j̄ei Ilaaḏ. Í nò wa t̄ɔ Ilaaḏ na iri nwa. 35 Yooi á yòkò ku f̄ɛf̄ɛ wa do kubii Kirisi. T̄ɔnya? Mà wahala. Mà ijuukp̄a. Mà ari. Mà are. Mà mbirisi. Mà iḡũ. 36 Ntò ntò, Laf̄ɛɛ, na iriei à ya ka wa si anui iku aleò daakò.

À waa c̄ɔ wa bei angudã ɲa iyi à waa b̄ɔ ku saka,

si bei kuk̄ɔi ideɛi Ilaaḏ í f̄ɔ. 37 Amma si mii ɲau ih̄ɛ fei à j̄ɛ iḡũ mam mam na saabuɛi Kirisi iyi í bi wa, 38 domi ñ mà kam kam, nk̄ama kù w̄ɛɛ iyi á yòkò ku f̄ɛf̄ɛ wa do kubie. Baa iku kaa yòkò, wala kuw̄ɛɛ, do amaleka ɲa, do yiikoi lele ɲa. Mii iyi í ba wa nnyi hee do iyi á na ku ba wa ala fei, k̄ama ɲa kaa yòkò. 39 Mii ɲa iyi à wa lele do iyi à wa il̄ɛ hee do mii iyi à taka fei, nk̄ama kaa yòkò ku f̄ɛf̄ɛ wa do kubi iyi Ilaaḏ í nyisi wa si Jesu Kirisi Laf̄ɛɛ nwa.

9

Ilaaḏ do in̄ɛi Izireli ɲa

1 Nt̄ɔi ñ wa n̄ f̄ɔ, amu in̄ɛi Kirisi, n̄ kaa n̄ s̄ɔ ibo. Id̄ɔm do Hundei Ilaaḏ à j̄ɛsi iyi nt̄ɔi.

2 In̄ɔm í f̄ɔ ntò ntò na Zuifu kpaasi ɲa nò ñ ya n̄ maa n̄ ce araare ɲa waati k̄ama fei. 3 An̄ j̄ɛsi Ilaaḏ ku ceekpem nò ku f̄ɛf̄ɛɛm do Kirisi ku ba in̄ɛ ɲa iyi à j̄ɛ dimim a ba faaba. 4 Aɲai à j̄ɛ in̄ɛi Izireli ɲa, in̄ɛ ɲa iyi Ilaaḏ í cica a j̄ɛ t̄ɛɛ bei amaɛ ɲa, nò í nyisi ɲa amboeɛ. Do aɲai í ði akabuue ɲa, nò í na ɲa wooda do kp̄aaɛ ku t̄ɔ, do ideɛi kuw̄ãɛ. 5 Bala ɲa ɲai à j̄ɛ in̄ɛi Ilaaḏ ɲa. Si dimi n̄ɲai Kirisi í fita bei amane

nɲu iyi í re mii fei. Nɲui í je Ilaaḏ, nɲu iyi í jo ka maa saabu hee do aḵo fei. Ami.

⁶ Kù je n wa n ni ide iyi Ilaaḏ í wāu í je ngbe, amma kù je inɛ ɲa iyi à bí si dimii inɛi Izireli ɲau feii à je inɛi Izireli do ntɔ. ⁷ Kù nɔ kù je inɛ ɲa iyi à bí si dimii Aburahamu feii à je tɔkuɛ ɲa do ntɔ, domi Ilaaḏ í sɔ Aburahamu í ni, dimii amai Izaaki ɲai aa je tɔkuɛ ɲa. ⁸ Waata kù je amai Aburahamu ɲa feii à je amai Ilaaḏ ɲa, í gbe amu ɲa ɲa iyi Ilaaḏ í cea kuwāɛ ɲau, aɲa akā. ⁹ Ide iyi Ilaaḏ í wāḵ Aburahamu wee, í ni, adḵ gɔ suku be iyi ihɛ an nyi wa má, hee waati beɛbe Sara á bí ama inɛmɔkɔ.

¹⁰ Kù je iyi be nɲu akā, amai Rebeka minji ɲau fei sika ɲai. Baa nɲai í je bala nwa Izaaki. ¹¹⁻¹² Amma do nɲu fei, hee Rebeka ku maa bí ɲa, si waati iyi a kù ce jiiḵa gɔ titā hee má je laalɔ, Ilaaḏ í sɔ Rebeka í ni, inɛ sintei á ya sūa inɛ ankāanyiu iri ilɛ. Í fɔ beɛbeɛi ku ba ku nyisi iyi nɲu í ya cica inɛ ɲai bei nɲu takai nɲu í bi, nɔ í kpe ɲa si bei nɲu takae í jile, kù je na kuce ɲa. ¹³ Tiai idei Ilaaḏ í fɔ má í ni, Ilaaḏ í ni, n bi Zakəbu nɔ n cé Ezau.

¹⁴ Debei, beirei aa ka fɔ nsei. Ilaaḏ kù je dee dee? Aawo, kù je beɛbe, ¹⁵ domi í sɔ Moizi í ni, inɛ iyi n bii an cea didḵ, nɔ inɛ iyi n bii an ce araareɛ. ¹⁶ Na nɲu, kù je na idəɔbii inɛ gɔ, kù nɔ kù je na kookaai inɛ gɔ, amma na araarei Ilaaḏi. ¹⁷ Beɛbeɛi kukɔi idei Ilaaḏ wa fɔ idei Faraḵ, nɲu iyi Ilaaḏ í le idəɛ í ni n kā n ceɛ ilaalui ku ba inɛ ɲa a ye gbugbām siɛ, nɔ inɛi andunya fei ku gbɔ irim. ¹⁸ Beɛbeɛi Ilaaḏ í ya ce araarei inɛ iyi í bi, nɔ ku le idəi inɛ mɔ iyi í bi.

¹⁹ Bii beɛbeɛi, inɛ gɔ á yɔkɔ ku sɔm ku ni, Ilaaḏ kù nɛ kpāa ku ye taalei amanɛ ɲa má, domi inɛ kāmā kaa yɔkɔ ku dede si mii iyi í jile. ²⁰ Awɔ iyi ì waa fɔ beɛbe, yooi ì je í bei i kakəɔ Ilaaḏ. Caka á yɔkɔ ku bee woo ma ku ni, na mii í ce ì mam be ihɛ? ²¹ Kù je woo ma cakai á ceḵ ama bei í bi ba. Si ama akāu be kaa yɔkɔ ku ce caji iyi à ya maa ceḵ ice waati kāmā fei do caka iyi í nɛ beɛɛɛ í re ba.

²² To, yaaseu be wa nyisi mii iyi Ilaaḏ í ce. Í bi ku nyisi inɛ gɔ ɲa idəɔkḵ nlaɛ do gbugbāɛ. Amma í temuai titā do inɛ ɲa iyi idəɛ í kḵ siu, aɲa iyi à ye bei caka ɲa iyi aa nyɔu. ²³ Amma í bi ku nyisi inɛ gɔ ɲa mɔ bei amboeɛ í la í to.

Aɲai í ce araare ɲa nɔ í ce sɔlu ɲa hai ku kpe a nɛ ikpɛ si amboeɛ. ²⁴ Inɛ ɲau awai. Si inɔ nwa Zuifu ɲa do hai je Zuifu ɲa à wasi. Ilaaḏi í kpe awa fei. ²⁵ Beɛbeɛi walii Ozeɛ í fɔ si tiaɛ í ni, Ilaaḏ í ni, Inɛ ɲa iyi a kù je tom wo, nsei an kpe ɲa inɛm.

Dimi ɲa iyi n kù bi wo, nsei an kpe ɲa baakəɔm ɲa.

²⁶ Nɔ tengi bii n sɔ ɲa wo n ni, i kù je inɛm ɲa,

Be mɔi an kpe ɲa má amam ɲa, amu iyi n je irii kuwɛɛ.

²⁷ Nɔi walii Ezai í fɔ ide hee lele na irii inɛi Izireli ɲa í ni, baa bii inɛi Izireli ɲau à kpɔ bei sāai aɔii ido, inɛ mbɔi á ba faaba. ²⁸ Ide iyi Ilaaḏ í fɔu á kḵi mam mam si andunyau, nɔ kaa kpe mɔm. ²⁹ Í ye mbe bei walii Ezai í tako í fɔu iyi í ni,

Bii Aḵ Lafɛɛ, ilu gbugbā fei kù jḵ nwa fiti mbɔi amanɛ ɲa wo ni,

Awa fei aa ka kui wo bei inɛi Sodomu ɲa, Do inɛi Gɔmɔɔ ɲa.

Inɛi Izireli ɲa do laabaau jiiḵa

³⁰ Debei, beirei aa ka fɔ. Bei aa ka fɔ wee, dimi mmu ɲa iyi a kù waa de à je dee dee si wajui Ilaaḏ wo, nsei à je dee dee na saabui naanɛ ku dasi ɲa. ³¹ Amma inɛi Izireli ɲa iyi à waa de aɲa a too wooda ku ba aɲa a je dee dee si wajui Ilaaḏ, kù ce. ³² Na mii. Si na iyi í jḵ inɛi Izireli ɲa a kù dɛdɛɛ do naanɛ ku dasi, í gbe do ice ɲa. À koosɛ si kuta iyi í ya jḵ inɛ ɲa a koosɛu. ³³ Idei kukɔu wa fāa í ni, Wee n wa n jile inɛ gɔ Siḵɔ iyi í ye bei kuta bi ku koosɛ.

Nɲui á jḵ inɛ gɔ ɲa a cuku,

Amma inɛ iyi í dasiɛ naanɛ kaa ye anyɔ.

10

¹ Inɛ inɛm ɲa, iyi n bi si idəm fei do iyi n wa n tɔɔ Ilaaḏ, nɲui í je dimim ɲa a ba faaba.

² Ntɔ ntɔ, an yɔkɔ n fɔ na iri ɲa n ni à waa cea Ilaaḏ ice do himma, amma a kù nɛ kumā.

³ A kù m̄a bei Ilaaḏ í ya ceḵ inɛ dee dee, nɲui í jḵ à de kpāa ɲa bei aa ce a jɛḵ dee dee, nɔ a kù waa too si kpāa iyi Ilaaḏ í jile. ⁴ Kpāa iyi Ilaaḏ í jileui í je Kirisi iyi í na í kpa irii woodai Moizi nɔ inɛ iyi í dasiɛ naanɛu fei á je dee dee si wajui Ilaaḏ.

Faabau í je ti inɛ ɲa iyi à dasi Lafɛɛ naanɛ fei

⁵ Ide iyi Moizi í kò si yaase bei iné á jèò dee dee si wajui Ilaaḍ si wooda ku jirima wee. Iné iyi wa jirima wooda ḡau fei, si nḡui á ba kuwεε. ⁶ Amma ide iyi à kò si yaase bei amané á jèò dee dee na naané ku dasi wee. Maà ti i fò si idòe i ni, yooi á bò lelei Aḍ. Bii ì waa fò bεεβε, í ye bei ì waa de Kirisi ku kita wai. ⁷ Nò i maà ti i fò i ni, yooi á lò lelei ile. Bii ì waa fò bεεβε, í ye bei ì waa de ku dede Kirisi hai si bale máí. ⁸ Debei, beirei ideu wa fò. Bei wa fò wee. Ide iyi ì waa dedeu kù jiiε, í wa si gelee mòm do si idòe. Ideu nḡui í je ideí naané ku dasi iyi à waa waazo, iyi í ni, ⁹ bii ì fò do gelee ì ni Jesui í je Lafēε, nò ì dasi naané si idòe iyi Ilaaḍ í dedeε hai si bale, aa ba faaba, ¹⁰ domi do idòe amané í ya dasiò naané ku ba ku je dee dee si wajui Ilaaḍ, nò do gele mòi í ya fòò ide ku ba ku baò faaba. ¹¹ Tiai ideí Ilaaḍ í nò í fò í ni, iné iyi í dasiε naané fei kaa ye anyò. ¹² Bεεbei iné gò kù je ikā, hai Zuifu ḡa hee ku bò do dimi mmu ḡa fei. Anḡa fei Lafēε akāi à nε. Amanie mò í je ti iné ḡa iyi à waa tòε fei. ¹³ Debei iné iyi wa tòε Aḍ Lafēε fei á ba faaba, si bei ideí Ilaaḍ í fò.

¹⁴ Nò beirei iné ḡa aa ce a tòε bii a kù dasiε naané. Mà beirei aa ce a dasiε naané bii a kù gbò ideε. Nò beirei aa ce a gbò ideε bii iné gò kù ce waazoi ideu. ¹⁵ Nò beirei aa ce a ce waazoi ideu bii kù je iné gòí í be ḡa. Kukòí ideí Ilaaḍ wa fò í ni, inò didḍ nlai kunaai iné ḡa iyi à dabii à waa sisi laabaau jiidau. ¹⁶ Amma kù je iné feii í jesi ideí laabaau jiidau. Bεεbei walii Ezai mò í fò í ni, Lafēε, yoo ḡai à dasi waazo nwau naané. ¹⁷ Bεεβε mòi naané ku dasi wa naai hai si ide iyi iné wa gbò. Nò ide iyi à waa gbòu ideí Kirisii.

¹⁸ Amma n̄ wa n beei, Zuifu ḡa a kù gbò ideui? À gbò, domi à kò à ni, Woo ce waazo ḡau à dabii si andunya fei Nò iné fei í gbò ide ḡa.

¹⁹ To, n̄ wa n bee má, iné Izireli ḡa a kù gbò yaasei ideu ba. À gbò, si bei Moizi í tako í kò na iri ḡa í ni, Ilaaḍ í ni, An dede igu nḡe do dimi gò iyi a kù waa saalu bei dimi, Nò n̄ dede idòkò nḡe do dimi hai nε bisi.

²⁰ Ezai mò í kò do wòkò í ni, Ilaaḍ í ni, Iné ḡa iyi a kù waa dedεem ḡai à yeM, Nò n̄ nyisi ḡa aram, kù nò kù je anḡai à tòm.

²¹ Amma si gāmei irii inéi Izireli ḡa í kò í ni, Ilaaḍ í ni, hai daakòí n̄ to awò bi hai gbò ide ilu ití ku yika ḡa.

11

Ilaaḍ kù kòsi inéi Izireli ḡa

¹ Debei n̄ wa n beei, Ilaaḍ í kòsi inéε ḡai? Aawo, kù je bεεβε, domi amu takam inéi Izirelii n̄ wa n je, n̄ je tókui Aburahamu si dimii Benzamεε. ² Ilaaḍ kù kòsi inéε ḡa iyi í tako í cica hai kukpεu. Mà i kù mà ḡa bei kukòí ideí Ilaaḍ í fò ḡa si waati iyi Elii í bòò taalei inéi Izireli ḡa bi Ilaaḍ í ni, ³ Lafēε, iné ḡau à kpa waliiε ḡa nò à keke bi kuweεε ḡa. Amu akāi n̄ gbe iyi n̄ wa n jirimae, à nò à waa de hundem ku nya. ⁴ Amma Ilaaḍ í jεaa í ni, n̄ nε amané dubu mεεje má iyi a kù gule si wajui iwē iyi à ya kpe Baali.

⁵ Bεεβε mòi, baa nsei inéi Izireli mbò ḡa à waa jirima Ilaaḍ, anḡa iyi í cica na didḍεu. ⁶ Í cica ḡai na didḍε, kù je na ice. Bii í je do iceui, didḍu kù je didḍ má.

⁷ Ntò ntò beirei í ce. Inéi Izireli ḡa a kù ba mii iyi à waa de. Si inò nḡa iné ḡa iyi Ilaaḍ í cicai à baa. Iné ḡa iyi à gbe à lele idò nḡa.

⁸ Na irii nḡai kukòí ideí Ilaaḍ í ni, Ilaaḍ í da nḡa si sisi nḡoo si idò. Nò í mu nḡa iju iyi a kaa yòkò a yeò ilu. Nò í mu nḡa ití iyi a kaa yòkò a gbòò ide hee do nnyi fei.

⁹ Nò Davidi mò í ni, Jingau nḡa ku je nḡa cekūm do taao, Nò ku nyi ku je nḡa bi ku koose má Ku ba a koo a ba ijuukpā.

¹⁰ Jò ilu kuku ku wa si iju nḡa a maà ye ilu. Nò i jò a ya bate a maa ceò ice do ajò fei.

¹¹ Nḡai í jò n̄ wa n bee, si waati iyi inéi Izireli ḡa à koose, à cukui hee do ajò fei? Aawo, kù je bεεβε. Amma na kucuku nḡai í jò dimi mmu ḡau mò à baò faaba ku ba igu nḡa ku dede si ḡa. ¹² Debei, si bei kucukui inéi Izireli ḡa í jò hai je Zuifu ḡa à ba amanii Hunde, nò kukayei inéi Izireli ḡa í kòsi amanii dimi mmu ḡa, zaka beirei amanii dimi mmu ḡau á la ku to waati iyi inéi Izireli ḡa fei aa na a ba kpāai faaba.

Dimi mmu ḡa à ba faaba

¹³ Inḡe dimi mmu ḡau be, inḡe n̄ wa n ba ide ku fò, amu iyi n̄ je woo be bi tu ḡe. N̄ ya n

maa ne ino didōi do icem iyi n wa n ce. ¹⁴ Si iceu bei n wa n de kpāa n dedeò igui dimim na, ku ba ine gō nna na a ba faaba. ¹⁵ Ilaaō í jò hai je Zuifu na à dō do nnu si waati iyi í jò Zuifu na titā. Debei, beirei á ye si waati iyi á gba na má. Nnu bei á jò aña iyi à ku wo a baa si kuwēe.

¹⁶ Si iyafūi pēe iyi à kpo, bii pēe sinte iyi à ceu í je ti Ilaaō, debei pēeu fei ti Ilaaōi. Bēebe mōi bii icāi jīi í je ti Ilaaō, do amaawōe na fei ti Ilaaōi. ¹⁷ Amma nsei à cafe amaawō gō na hai si jīi ndii olivi, nō inje iyi ì je amaawōi jīi ndii sako, injei à sāsi agbe nna. Nsei wee, inje mō ì waa ba inyi iyi wa naa si amaawō nnu hai si icāu. ¹⁸ Na nnu, i maà tōo fufu na si amaawō na iyi à cafeu. Beirei aa ce i tōo fufu na. I jò i mà na iyi kù je injei ì waa mu icāu, icāu njei wa mu je.

¹⁹ Ine akā nne gō á ni, à cafe amaawō nnu bei ku ba a sāsim si agbe nna. ²⁰ Ntōi, à da nai na naane hai dasi nna, nō awō mō ì wa agbeu bei na naane ku dasie. Maà tōo fufu, amma ce njo, ²¹ domi bii Ilaaō kù jò amaawō sinte nnu, á na ku jò awō mō? ²² Debei, cō jīida ku jei Ilaaō do kugaabu. Í gaabu si ine na iyi à cuku, amma í je ine jīida bi tēe. Awō de leekī dim dim si jīida ku jēe. Bii kù je bēebe aa da awō takae. ²³ Bii aña mō a kù mōsi ido ku lele nna, Ilaaō á sindo na si agbe bii à wau wo, domi á yōkō ku sindo na si agbe nna má. ²⁴ Bii Ilaaō í dae wa hai si jīi ndii olivii sako nō í māsie si jīi ndii olivi iyi à waa logooa iyi kù je icue, debei, kaa gaabu aa ku sindo amaawōu si jīi ndii nnu takae.

Inei Izireli na aa ba faaba

²⁵ Inje inem na, n kù bi asiii ideu ihē ku manji nne hee ku jò i maa cō ara nne ilu bisi na. Asiiu wee. Idōi inei Izireli fiti mbō nnu í lei titā hee kukpōi dimi mmu na iyi aa ba faabau ku kō. ²⁶ Si bēebe, inei Izireli nnu fei aa ba faabau, si bei à kōo à ni, Ilaaō í ni, Woo Faabau á naai hai Siō, Nō ku nya lasabu hai mà bēerem hai si dimii Zakabu.

²⁷ Iyi ihēi í je akabuu iyi an dī do aña si waati iyi an kpa ideu dulum du na.

²⁸ Si tuubai laabaau jīidau Zuifu na à je mbēei Ilaaō, nō nnu bei í baa í je aranfāanii inje, amma si tuubai kucica, à je ine na iyi Ilaaō í bi hee nsei na bala nna na. ²⁹ Ilaaō í

bi na hee nsei domi ci ya ce mua ngba nō ci ya sinda ido hai si ine na iyi í kpe. ³⁰ Tako wo ì donda Ilaaō na, amma nsei Ilaaō í too si ide hai gbōi Zuifu nnu í ceò araare nne. ³¹ Nsei si bei Ilaaō í ce nne didō na saabui ide hai gbō nnu, bēebe mōi á too si araare iyi í nyisi nne ku ba ku ce araarei aña mō. ³² Ntō ntō, Ilaaō í jò ine fei í baa í je arui ide hai gbō, ku ba ku ce araarei ine fei.

Kulai Ilaaō

³³ Irei ì gbō bei amanii Ilaaō do bisie do kumàe í la í to. Ine gō kaa yōkō ku mà yaasei lasabu. Ine gō mō kù nō kù wēe iyi á mà kpāae sāa sāa.

³⁴ Bēebei kukōi ideu Ilaaō í ni, Yooi í mà lasabui Aō Lafēe. Mà yooi í muaa bisi ajo gō.

³⁵ Yooi í tako í muaa ngōgō ku bei ku maa degbe ku sāa nnu gbese.

³⁶ Ilaaōi í je irii mii fei, hai bi tēei fei ndee wa naa. Nō mii fei í wēei na irie. Amboe ku je tēe hai nsei hee do ajo fei. Ami.

12

Kuwēe titō iyi í wēe na irii Ilaaō

¹ Na nnu inje inem na, n wa n tōo nei na saabui araare iyi Ilaaō í ce nne, i na Ilaaō ara nne. I jò kuwēe nne ku jēaa bei kuwēe gō iyi í má nō í síaa si. Do yaase bēebe í sía i ya tōo Ilaaō na. ² I maà ya ce kucei inei andunya na, amma i jò Ilaaō ku mu nne lasabu titō iyi á kpaasiò kuwēe nne, ku ba i mà iyi í je idōbii Ilaaō na. Idōbiēu wee, iyi í je jīida, iyi í dō do iyi í kō mam mam.

³ Na didō iyi Ilaaō í muum, n wa n sō inje fei, i maà jile ara nne tengi bii i kù to na, amma ine fei ku jile arae si zaka bei Ilaaō í muaa naane. ⁴ Si ara akā ikō ikā ikāi í wa si nō aña fei do ice nna. ⁵ Bēebe mōi, baa bii awa à kpō à je ara akā si Kirisi nō à dī si njei bei ikō ikā ikāi arau. ⁶ Bēebe mōi à ne amua ikā ikā iyi Ilaaō í ce nwa si didōe. Ine iyi í ne amuai ide iyi wa naa hai bi Ilaaō ku sō ine na, ku ceò ice si bei naane ku dasie í to. ⁷ Ine iyi í ne amuai ku cea ine na ice si igbeu, ku coo. Ine iyi í ne amuai ine na ku kō si ideu Ilaaō ku kō na si. ⁸ Ine mō iyi í ne amuai ine na ku mua gbugbā ku coo. Ine mō iyi í ya yōkō ku ce amua ku coo do ino akā. Ine ngbo ku ce

iceε do himma. Inε iyi í ne amuai ilu are ηa ku sobi ku coo do ino didō.

⁹ I maà jò kubi nηε ku je do muafiti. I saa laalo nò i leeki si jiida ku ce dim dim ηa. ¹⁰ I bi nje ηa, i ce kookaai i ya màò bεεrei nje ηa. ¹¹ I maà jò himma nηε ku kaye, amma i ya maa cea Aō Lafēε ice ηa, nò i jò Hundee ku maa ce ice si ηe. ¹² I wεεò ino didō ηa na kpāa ku cōu. I temua si wahala ηa. I maà ya gbεεji do kutōo ηa. ¹³ I ya sobi inε ηa iyi à je ti Ilaaō si bukaatai mii iyi à bi. Nò i ya yaaε inε njoo ηa. ¹⁴ I ya weea inε ηa iyi à waa kpā ηe iju. I wee nηa ηa, i maà ceekpe ηa. ¹⁵ Inε ηa iyi à wa si ino didō i ba ηa ino didō ku kpē, inε ηa mō iyi à waa kpata i ba ηa ku kpata ηa. ¹⁶ I ya ne anu akā ηa, i maà jò lasabui ara ku so ku wa si ηe, amma i ya kaye ara nηe ηa. I maà ya jile ara nηe ilu bisi ηa.

¹⁷ I maà ya sāa inε gō laalo ηa. I ya maa de i ce iyi í je jiida si gāmei inε fei ηa. ¹⁸ Bii í je á ce i ce kookaai baa yooma fei i jò inε inε fei i ya dō ηa. ¹⁹ Inε kpaasim ηa i maà ya de i sāa nje gbesei laalo ηa, amma i ya jò Ilaaō ku sā nje gbesei idōokō, domi à kōo à ni, Aō Lafēε í ni,

Amui an sā gbesei idōokō.

²⁰ Nò à kōo má à ni,

Bii ari wa kpa mbεεε, náa ije ku je.

Bii agbe wa kpa, muua inyi ku mō,

Domi bii ì waa ceaa bεεbe, í ye bei ina nyenyeyi ì waa koaa si iri.

²¹ Maà jò laalo ku kāmiae, amma jò i kāmiae do jiida ku ceε.

13

Ka jirima ilaalui ile nwa ηa

¹ Inε fei ku jirima ilaalui ilεε, domi ilaalui kāmā kù wεε iyi kù je do kumāsii Ilaaō. Ilaalu ηa iyi à wεε fei Ilaaōi í jile ηa. ² Na nηu, bii inε í donda ide i laalu, ide iyi Ilaaō í jilei í kōsi. Nò inε ηa iyi à waa kō ide dimi bεεbe, à waa dedea ara nηa taalei. ³ Ntō ntō, woo ce jiida ηa a kù ne zigiida do inε ηa iyi à waa mu ilεu, í gbe woo ce laalo ηa. Bii i kù bi njo ku muε si gāmei ilaalui ηau, ce jiidaε, aa ne sie ino didō. ⁴ Ilaalu ηa à waa ce icei Ilaaōi na aranfāani nηe. Amma bii ì waa ce laalōe ηa, i ce njo nηa, domi a kù waa mu taakuba si ngbe. Anηa mō woo ce icei Ilaaō ηai ku ba a sā gbesei idōokōi Ilaaō nò a kpā inε ηa iyi à waa

ce laalo iju. ⁵ Na nηu, ì ne i sū nηa iri ile ηai, nò kù je si na iyi í jò ì waa ce njo ijuukpā nηu akā ηa, amma ku ba idō nηe ku maà ye taale nηei.

⁶ Nηui í nò í jò ì waa sā fi ai lempoo má ηa, domi inε ηa iyi à waa mu ilεu anηa mō woo ce icei Ilaaō ηai nò à na ara nηai mam mam. ⁷ I sāa inε fei iyi ì ne i sā ηa. Inε ηa iyi ì ne i sāa lempoo i sā nηa ηa. Inε iyi ì ne i sāa fi ai duani i sāa lafēε. Inε iyi ì ne i jirima fei i jirima lafēε ηa. Inε iyi ì ne i mà bεεεε, i mà ηa.

Ka bi nje

⁸ I maà ya mu gbesei inε gō. Gbesei mii akāi í ne ku wa si anini nwa, nηui í je kubi, domi inε iyi í bi inε ηa wa kō wooda feii. ⁹ Ntō ntō, wooda ηau ihē iyi í ni, i maà ce sakara, nò i maà kpa inε, nò i maà ce ile, nò i maà ce bine, do wooda ikā ikā iyi í gbe fei aa yōkō a tōtōo ηa si wooda akā. Wooda akāu wee, bi inε mmu bei ì bi araε. ¹⁰ Bii kubi í wa si gāme nηe i kaa yōkō i cea nje laalo ηa. Na nηu, bii ì bi nje ì waa jirima wooda ηau fei ηai.

Ka tā sōlu ka maa degbeò kunyii Kirisi wa

¹¹ Í sia i ce bεεbe ηa, domi ì mà ηa si waati bii à wa nsei. Í to i jī hai si iri njoo ηa, domi waati iyi Lafēε á faaba wa mam mam í maai wa nsei í re waati iyi à sinti dasi naane. ¹² Idū í dū wa koo, nò amεεjumá í maai wa. Na nηu, ka jò icei ilu kuku ku ce, nò ka so jīnei igū iyi á jò ka jabu si inya kumá. ¹³ I jò ka ne dee dee awa iyi à je inei inya kumá ηa. Ka maà jò ije ku bi nwa do atē ku mō nwa ku la ku caa, ka maà ne adei abo do daa bεεteke ku ce, nò ka jò ija do igu. ¹⁴ Amma i so daa titōi Jesu Kirisi Lafēε nwa, nò i maà jò daai inε taka nηe ku maa neò ηe i maa ceò bine má ηa.

14

Maà ye taalei kpaasi woo dasi Jesu naane

¹ I gba inε iyi naane ku dasie kù ne gbugbā, nò i maà ya ye taalei ide iyi wa lasabu. ² Inε ihē wa tamaa si iyi nηu á yōkō ku je ije fei. Inε ihō mō iyi kù ne gbugbā si naane ku dasie u, ci ya ηō inηa. ³ Inε iyi wa je mii iyi í ba fei ku maà donda inε iyi ci ya je mii fei, nò inε mō iyi ci ya je mii iyi í ba fei, ku maà ye taalei inε nje iyi wa je mii fei, domi Ilaaōi í gba lafēε. ⁴ Beirei awō ì ye ì bei ì waa kiitiò amaacei inε

mmu gɔ. Bii wa leeki si icee walakɔ bii í nɔ í fūsi awɔ mɔi idei irii lafɛɛi. Amma á maa leeki domi Aɔ Lafɛɛ í ne gbugbã ku muua gbugbã.

⁵ Ine gɔ ɲa à ya tamaa bei ajɔ gɔ ɲa à re nje do beɛɛi, nɔ ine gɔ ɲa mɔ à ya maa tamaa mà iju iyi í má fei akã. Si ide ɲau ihɛ í sɪa ine fei ku mu iyi í je lasabui idɔe dim dim. ⁶ Ine iyi wa tamaa ajɔ gɔ ɲa à re nje do beɛɛ, wa cooi na Aɔ Lafɛɛ. Ine iyi wa je ije iyi í ba fei, na irii Aɔ Lafɛɛi wa jɔɔ, domi í ya saabu Ilaaɔi titã na ijeu. Ine mɔ iyi kù waa je mii fei, na irii Ilaaɔi kù waa je, í nɔ wa saabu. ⁷ Kuwɛi ine kãma nwa kù je ti nɲu akã, beɛbe mɔi do ikue. ⁸ Ntɔ ntɔ, bii à wɛɛ, à wɛɛi na irii Lafɛɛ, bii à nɔ à ku mɔi, na irii Lafɛɛi à ku. Na nɲu, bii à waa wɛɛ walakɔ bii à ku, ti Lafɛɛi à je, ⁹ domi Kirisi í ku nɔ í dede hai si bale má ku ba ku je Lafɛɛi ine ɲa iyi à ku do ine ɲa iyi à wɛɛ. ¹⁰ To, bii beɛbei, na mii í ce awɔ ì waa ye taalei kpaasie. Mà na mii í ce ì waa donda kpaasie. Awa feii aa ka leeki ajɔ akã si wajui Ilaaɔ ku kiiti nwa. ¹¹ Ajɔ nɲui kukɔi idei Ilaaɔu ihɛ á kɔ tengi bii í ni,

Aɔ Lafɛɛ í ni,

Amui ñ je kuwɛɛ, ine fei á na ku gule si wajum.

Nɔ ine fei ku saabum do geɛɛ.

¹² Beɛbe mɔi awa fei aa ka fɔ tu wa si wajui Ilaaɔ.

Maà ce ngɔgɔ iyi à dasi kpaasie kurara

¹³ Na nɲu, i maà ya kiiti nje ɲa. Amma ce laakai i maà ti i ce ngɔgɔ iyi á jɔ kpaasie ku rara ku dasi dulum. ¹⁴ Na saabui Lafɛɛ Jesu ñ mà kam kam iyi sɔnda kãma kù je ìwɔ. Amma bii ine gɔ wa doo sɔnda gɔ ìwɔ, bi tɛɛi í je ìwɔ. ¹⁵ Bii inɔi kpaasie í fɔ na ije gɔ iyi ì waa je, wa nyisi iyi i kù waa ne si kpãai kubi má. Maà jɔ ide ije ku jɔ ine gɔ iyi Kirisi í ku na irie ku ce nfe. ¹⁶ Iyi ì ye í sɪaɛ ku ce, maà ti i coo do yaase bei á jɔ ine ɲa a fɔ laalɔe. ¹⁷ Bommai Ilaaɔ kù je ide i kuje do kumɔ, bii kù je dee dee ku je do laakai ku sũ do inɔ didɔ iyi Hundei Ilaaɔ wa mu nwa. ¹⁸ Ine iyi wa cea Kirisi ice si yaase beɛbe, lafɛɛi Ilaaɔ á bi, nɔ baa amanɛ ɲa aa saabuɛ.

¹⁹ Na nɲu, ka de mii iyi á naaɔ laakai ku sũ wa do mii iyi á mu nwa gbugbã si naane ku dasi nwa. ²⁰ I maà beje icei Ilaaɔ na ide ije. Ntɔi, sɔnda kãma kù je ìwɔ, amma kù sɪa ine

gɔ ku je ije iyi á jɔ kpaasie ku koose. ²¹ Iyi í sɪa nɲui í je í maà ɲɔ ɲa, nɔ í maà mɔ vɛɛ, nɔ í maà ce ngɔgɔ bii í je á dasi kpaasie kurara. ²² Mii iyi ì waa lasabu si ideu ihɛ, muu si idɔe, nɔ kù je si gãmei awɔ do Ilaaɔ nɲu akã. Ilu inɔ didɔi ine iyi idɔe kù waa ye taaleɛ si mii iyi wa ce. ²³ Amma ine iyi wa sika si ije gɔ iyi wa je, Ilaaɔ á ye taaleɛ domi kù waa coo do naane. Ntɔ ntɔ, mii iyi ine wa ce fei nɔ kù waa coo do naane, dulum nii.

15

Ce iyi à dɔa kpaasie si, maà de ti awɔ takae

¹ Nsei, awa iyi à ne gbugbã si naane ku dasi, i jɔ ka temuaɔ gbugbã ku kuai hai ne gbugbã ɲa, nɔ ka maà ya ka ce mii iyi á dɔa awa taka nwa si. ² Awa fei ka ya ce mii iyi á dɔa kpaasi nwa ɲa si na aranfaani nɲa, ku ba naane ku dasi ɲa ku bɔ waju. ³ Kirisi takae ci ya ce mii iyi á dɔa nɲu takae si, amma si bei à kɔɔ à ni, í sɔ Ilaaɔ í ni, ine ɲa iyi à buɛ, arabu nɲa í baa sim. ⁴ Mii iyi à kɔ tako fei wo, à kɔɔi ku ba ku kɔ wa nɔ ka ne kpãa ku cɔ hai si kukɔi idei Ilaaɔ, iyi wa mu nwa gbugbã do temua. ⁵ Ilaaɔ, nɲu iyi wa mu nwa temua do gbugbã, kù jɔ ine duusɔɔ i ne anu akã ɲa si bei ì yɔɔ si Jesu Kirisi ɲa, ⁶ ku ba ine fei i ya maa saabu Ilaaɔ ajɔ do anu akã ɲa, nɲu iyi í je baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi.

Laabaau jiidau í je ti dimi fei

⁷ Na nɲu, i ya gba nje ɲa si bei Kirisi mɔ í gba ɲe ku ba i nyisiɔ amboei Ilaaɔ ɲa. ⁸ N wa n sɔ ɲei iyi Kirisi nɲui í baa í je woo ce icei Zuifu ɲau ku ba ide iyi à wãɔ bala ɲa ɲau ku kɔ, nɔ ku nyisiɔ iyi Ilaaɔi í je ilu ntɔ. ⁹ Jesu í naai má ku ba dimi mmu ɲa mɔ a saabu Ilaaɔ na araareɛ si bei kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ í ni, Na ɲoi í jɔ ñ wa n saabuɛ si inɔi dimi mmu ɲa.

Nɔ n kɔ iri n nyisiɔ amboei irie.

¹⁰ Nɔ í ni má,

Ine dimi mmu ɲa i wɛɛɔ inɔ didɔ do inei Ilaaɔ ɲa ajɔ.

¹¹ Nɔ í ni má,

I saabu Aɔ Lafɛɛ, ine dimi mmu ɲau fei, Ine fei i kɔ iri i cūu.

¹² Nɔ walii Ezai mɔ í ni,

Tɔkui Izai gɔ á na ku dede

Ku je ilaalui dimi fei,

Nɔ kpāa ku cɔi dimi ŋau á wa siɛ.

¹³ Nsei, Ilaaɔ, nŋu iyi wa mu nwa kpāa ku cɔ, ku mu nŋe inɔ didɔ do laakai ku sũ fei na naane iyi ì dasi ŋa ku ba kpāa ku cɔ nŋe ku la si gbugbã iyi Hundei Ilaaɔ í mu nŋe.

Pɔlu í ne kpāai ku kɔ tia do wɔkɔ

¹⁴ Ine inem ŋa, amu takam ñ mà kam kam iyi ì je ine jiidai ŋa nɔ ì mà mii iyi ì ne ku ce ŋa, aa nɔ ì yɔkɔ ì mua nŋe bisi ŋa. ¹⁵ Do nŋu fei, do wɔkɔ nla nlai n kɔ nŋe ide gɔ ŋa wa si idei tiau ihɛ, n ye ŋeð gigii mii ŋa iyi ì mà tã ŋa. Ñ kɔ nŋe wa beɛbei na didɔ iyi Ilaaɔ í ceem ¹⁶ ñ wa n jèð woo ce icei Jesu Kirisi bi hai je Zuifu ŋa. Ñ wa n waaɔo laabaau jiidai Ilaaɔ bei woo wee ku ba hai je Zuifu ŋa a ye bei kuwee iyi á dɔa Ilaaɔ si, si na iyi í jè Hundei í cica ŋa í jè à má. ¹⁷ Na nŋu, na saabui Jesu Kirisi, ñ ne inɔ didɔ si icem iyi ñ wa n cea Ilaaɔ. ¹⁸ N kaa n yɔkɔ n fɔ ide gɔ bii kù je idei ice iyi Kirisi í ce si ide ku fɔm do si kookoosum ŋa ku ba hai je Zuifu ŋa a jirima Ilaaɔ ¹⁹ na saabui maamaake dimi ikã ikã ŋa iyi gbugbãi Hundei Ilaaɔ í ce. Beɛbe mɔi ñ waaɔo laabaau jiidai Kirisi bii fei sãa sãa hai Zeruzalemu hee ku bɔ ikpa ilei Iliri. ²⁰ Nɔ ñ dasi idɔ n waaɔo laabaau jiidau si ile ŋa bii a kù gbɔ idei Kirisi titã, ku ba n maà n ma si icui ilei ine gɔ. ²¹ Ñ ce beɛbei ku ba n ce bei kukɔi idei Ilaaɔ í fɔ, tenŋi bii í ni, Ine ŋa iyi a kù fɔ ideɛ bi tu ŋa ajɔ kãma, aa yɔɔ.

Ine ŋa mɔ iyi a kù gbɔ baaue wo, aa gbɔ yaaseɛ.

Pɔlu wa fɔ idei Romu ku bɔ

²² Tuuba nkpɔ nkpɔ iseeɛne ŋau bei í ya maa ganjim n naa bi tu ŋe. ²³ Amma nsei, ñ kpa irii icem si ile ŋau be, nɔ si na iyi í jè ñ wa n bi n naa bi tu ŋe hai adɔ nkpɔ nkpɔ, ²⁴ ñ wa n tamaa bii ñ wa n bɔ ikpa ilei Esipanyí, an yaa wa bi tu ŋe. Ñ bi n ye ŋe n ce ajɔ minji bi tu ŋe be ka kpɛ inɔ didɔ, nɔ ì sobim ŋa ku ba n bɔ Esipanyiu. ²⁵ Amma nsei titã Zeruzalemu ñ wa n bɔ n koo n sobi woo dasi Jesu naane ŋa, ²⁶ domi woo dasi Jesu naane ŋa iyi à wa ilei Masedoni do ilei Geresi à tɔtɔ fia do inɔ akã na ilu are ŋa iyi à wa si inɔi woo dasi Jesu naane ŋau Zeruzalemu be. ²⁷ Do kubii à tɔtɔò fia, amma ntɔ ntɔ gbesei à waa mu si na iyi í jè amanii Ilaaɔi

iyi Zuifu ŋau à ne à kpɔɔ do dimi mmu ŋa. Beɛbe mɔi á sɔa dimi mmu ŋau mɔ a sobi ŋa do amanii andunya ŋa. ²⁸ Waati iyi an to Zeruzalemu n na ŋa fia iyi à tɔtɔu n kpað irii iceu be, an bɔ Esipanyí nɔ n yaa wa n naa n ye ŋe. ²⁹ Ñ mà iyi kutom wa bi tu ŋe be á jè Kirisi ku wee nŋe si mii nkpɔ nkpɔ.

³⁰ Ine inem ŋa, ñ wa n tɔɔ ŋei do irii Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi do kubi iyi Hundei Ilaaɔ wa mu nwa, í bam ku jabu si kutɔɔ nŋe ŋa. ³¹ I tɔɔ Ilaaɔ ku nyam hai si awɔi hai dasi Jesu naane ŋa iyi á wa ilei Zudee, nɔ ì ce kutɔɔ má ŋa ku ba woo dasi Jesu naane ŋau a gba amua iyi ñ wa n bɔð Zeruzalemu do awɔ minji. ³² Beɛbe mɔi an to wa bi tu ŋe do inɔ didɔ bii Ilaaɔ í bi, nɔ n sɔmi keeke bi tu ŋe. ³³ Ilaaɔ, nŋu iyi wa mu nwa laakai ku sũ, ku wee do inŋe fei. Ami.

16

Pɔlu wa ce ine ŋa fɔ

¹ Ñ wa n sɔ ŋe iyi Feebe weci nwa si kpāai naane ku dasi í je ilu naane. Woo ce icei inɛi igbei Jesu ŋai wa je si ilui Sankere. ² I gba abou na iri Lafɛɛ si bei í jɔ woo dasi Jesu naane ŋa a ce. Nɔ ì maa sobie ŋa do bukaatai mii iyi í bi si aninii inŋe fei, domi nŋu takae í sobi ine nkpɔ, do amu takam.

³ I ce Pirisila do mɔkɔe Akilasi fɔɔ, kpaasi woo ce icem ŋa si icei Jesu Kirisi, ⁴ aŋa iyi a kù saalu baa kuwee nŋa ku ba a faaba ti amu. Kù je amu akã ñ wa n saabu ŋa, hee do igbei inɛi Jesu ŋa iyi à je dimi mmu ŋau fei à waa saabu ŋa. ⁵ Nɔ ì ce inɛi igbei Jesu ŋa iyi à ya tɔtɔ kpasɛ nŋau fɔɔ. Nɔ ì ceem Epaneti kpaasi jiidam nɔu fɔɔ, nŋu iyi í tako í dasi Kirisi naane si ilei Azii. ⁶ Nɔ ì ce Maari fɔɔ, nŋu iyi í ce ice ntɔ ntɔ na iri nŋe. ⁷ Nɔ ì ce Andoniku do Zunia dimim ŋau fɔɔ, awað ŋai à ce piisɔɔ ajɔ. À ne beere nla nla si inɔi woo be ŋau. À tako à dasi Kirisi naane mɔm amu mbe ñ dasi.

⁸ Nɔ ì ce Ampilatu fɔɔ, nŋu iyi í je kpaasi jiidam si kpāai Lafɛɛ. ⁹ I ce Uribɛɛ fɔɔ, kpaasi woo ce ice nwa si icei Kirisi, do Sitaki kpaasi jiidam. ¹⁰ I ce Apelesi fɔɔ, nŋu iyi í nyisi naane ku dasie ntɔ ntɔ si laakai ku cɔ. I ce inɛi kpasɛi Arisitobu ŋa fɔɔ. ¹¹ I ce Herodiɔɔ dimim nɔu fɔɔ. I ce inɛi kpasɛi Naasisi ŋa fɔɔ, aŋa iyi à dasi Lafɛɛ naane. ¹² I ce Tiifeni

do Tiifozi fɔɔ, inaabo ŋa iyi à waa cea Lafɛɛ iceu. Nɔ i ceem Pɛɛsidi inaabo baakɔm nɔu mɔ fɔɔ, nɔu mɔ í cea Lafɛɛ ice ntɔ ntɔ. ¹³ I ce Rufusi fɔɔ, nɔu iyi wa cea Lafɛɛ ice jiida, do iyee iyi wa je bei iyeyi amu mɔ si kp̄ai naane ku dasi. ¹⁴ I ce Aɛnkiti fɔɔ, do Filegoni, do Herimesi, do Patobasi, do Herimasi, do kpaasi ŋa iyi aŋaɔ ŋa à wɛɛ. ¹⁵ I ce Filɔlɔgu fɔɔ, do Zuli, do Neree, nɔu do weɕiɛ, do Olɛmpasi, do woo dasi Jesu naane ŋa iyi aŋaɔ ŋa à wɛɛ fei. ¹⁶ I ya ce nje fɔɔ do kubi jiida ŋa. Igbei inɛi Kirisi ŋa fei à waa ce nje fɔɔ.

Ide kufɔi ankāanyi

¹⁷ N wa n s̄ɔ ŋei, inɛ inem ŋa, i ya ce laakai inɛ ŋa iyi à ya naaɔ nje ku fɛɛɛ wa si anini nɛɛ, nɔ a j̄ɔ inɛ gɔ ŋa a koose si naane ku dasi ŋa a cuku. Aŋai à ya maa nya cɔɔi cio iyi ò gbɔ ŋa. I j̄ɔ i j̄ɔ inɛ dimi beɛbe ŋa ¹⁸ domi inɛ dimi beɛbe ŋa a kù waa cea Kirisi Lafɛɛ nwa ice, í gbe inɔi aŋa taka ŋa. Do ide didɔ do ide inɛ ku lele ŋa ŋau à ya wa inyii it̄i inɛ ŋa iyi a ci ya ce laakai. ¹⁹ Iyi í je ti inɛ mɔ, inɛ fei í mà bei ò waa jirima Lafɛɛ ŋa. Na nɔu, ò wɛɛò inɔ didɔ na iri nɛɛ. Amma ò bi í nɛ bisi ŋai ku ba i mà bei aa ya ce jiida ŋa, nɔ i je inɛ ŋa iyi laalɔ ku ce í je iwò ŋa. ²⁰ Kaa kpe má, Ilaaɔ nɔu iyi wa mu nwa laakai ku s̄u, á j̄ɔ ò tɛɛɛ Seetam ŋa.

Didɔi Lafɛɛ nwa Jesu ku wɛɛ do inɛ.

²¹ Timotee kpaasi woo ce icem wa ce nje fɔɔ, do Lusiusi, do Zasɔɔ do Sosipateɛ dimim ŋa.

²² Nɔ amu Tetiusi, amu iyi Pɔlu í s̄m ide ŋau ih̄ɛ nɔ ò kɔɔ, ò wa n ce nje fɔɔ do irii Lafɛɛ.

²³ Gayusi, ilu idem wa ce nje fɔɔ, nɔu iyi bi tɛɛi inɛi igbei Jesu ŋa fei à ya tɔtɔ. Erasitu, woo singa fiayi iluu do inɛ nwa Kaatusi à waa ce nje fɔɔ.]

²⁴ Didɔi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ku wɛɛ do inɛ fei. Ami.]

Saabui ankāanyi

²⁵ Ka saabu Ilaaɔ, nɔu iyi á yɔkɔ ku mu nɛɛ gbugbã na saabui laabaau jiida do idei Jesu Kirisi iyi ò wa n ce waazoɛu. Ideui wa nyisi wa asii iyi wa singa wo hai ku kpe. ²⁶ Amma nsei í fita gbugbã. Ide ŋa iyi walii ŋau à kɔ si tia ŋa ŋa í j̄ɔ dimi fei í mà asiiu. Nɔ Ilaaɔi í jilɔ si beɛbe ku ba dimi fei ku jirimaɛ si naane ku dasi.

²⁷ Na nɔu, Ilaaɔ, nɔu akã iyi í je ilu bisi do ntɔ, amboe ku je tɛɛ hee do aɔ fei do saabui Jesu Kirisi. Ami.

Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa inɛi Kɔrɛnti ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

¹ Amui Pɔlu, amu iyi Ilaaɔ́ í kpe si idɔɔbie ñ je woo bei Jesu Kirisi. Amu do Sɔsiteni kpaasi nwau ² à waa ce ɲe fɔɔ, inɛ inɛi igbei Ilaaɔ́ ɲa iyi ì wa ilui Kɔrɛnti ɲa. À waa ce ɲe fɔɔ, inɛ iyi Ilaaɔ́ í kpe ì je tɛɛ ɲa, inɛ iyi í cica í jilɛ i maa nɛ anu akã do Jesu Kirisi ɲa. À ce inɛ fei fɔɔ hee do inɛ ɲa iyi à wa ilɛ baa yooma fei, inɛ ɲa iyi à waa tɔɔ do irii Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, nɲu iyi í je Lafɛɛi awa fei. ³ Ilaaɔ́ baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu nɲe didɔ́ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ́ na inɛi Kɔrɛnti ɲa

⁴ Waati kãma fei ñ ya n maa n saabu Ilaaɔ́i na iri nɲe si na iyi í jò í mu nɲe didɔ́ɛ na anu akã nɲe iyi ì ce do Jesu Kirisi ɲa. ⁵ Ntɔ ntɔ, anu akã nɲe iyi ì ce do Jesu Kirisi ɲa nɲui í jò ì ba amua baa yooma fei ì jèò ilu amani ɲa si ideɪ Ilaaɔ́ ku fɔ do ku mà. ⁶ Ideɪ Kirisi iyi à waazo nɲeu nɲui ì leekí si dim dim ɲa hee ⁷ amuai Hundei Ilaaɔ́ baa akã kù gaizia ɲe, inɛ iyi ì waa degbe waati iyi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi á faata wa. ⁸ Jesu Kirisii á jò i ya maa leekí dim dim ɲa hee kɔɔ ku ba í je hai nɛ taale ɲa si ajɔ iyi á nyi wa má. ⁹ Ilaaɔ́ ilu naaneɪ, nɲu iyi í kpe ɲe i ce anu akã ɲa do Amaɛ Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa.

Nje ku fɛɛfɛ si igbei Jesu

¹⁰ Inɛ kpaasim ɲa, ñ wa n tɔɔ ɲe do irii Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, i ce kookaai i ya maa gbɔsi nje ɲa ku ba nje ku fɛɛfɛ ku mà ya wa si anini nɲe. I jò i nɛ anu akã dee dee ɲa, nɔ lasabu nɲe mɔ ku je akã, do mii iyi ì waa lele ɲa. ¹¹ Inɛ inɛm ɲa, ñ wa n fɔ bɛɛbei si na iyi í jò inɛi nyaanzeɪ Kolosee ɲa à sɔm à ni ija í ya wa si anini nɲe. ¹² Mii iyi í jò ñ wa n fɔ bɛɛbe wee. Ñ gbɔ à ni inɛ gɔ í ni ti Pɔlui nɲu í je, inɛ ihɛ mɔ í ni ti Apoloi nɲu í je, nɔ inɛ ihɔ mɔ í ni ti Sefaaɪ * nɲu í je, nɔ inɛ mmu gɔ mɔ í ni ti Kirisii nɲu í je. ¹³ Ì waa tamaa bei aa kpɛ Kirisi ikɔ bututu ɲai? Amu Pɔlu, amu sisi ñ

ku si j̄i na irii dulum du ɲe. Kù nɔ kù je do irim nii à dasi ɲe inyi.

¹⁴ Ñ wa n saabu Ilaaɔ́ do iyi n kù dasi inɛ gɔ nɲe inyi, bii kù je Kirisipu do Gayusi. ¹⁵ Bɛɛbe mɔi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ni à dasi ɲe inyi do irim. ¹⁶ Amma ntɔi, ñ dasi inɛi kpasɛi Setefani ɲa mɔ inyi. To, aɲa baasi n kù mà mà ñ dasi inɛ gɔ inyi má. ¹⁷ N kù dasi inɛ nkpɔ inyi si na iyi í jò kù je na nɲui Kirisi í bɛm wa. Í bɛm wai n na n sisi laabaau jiidau. Laabaau jiidau, kù je do gele didɔ́i ñ wa n sisiɛ, ku ba ikui Kirisi si antai j̄i ku gaauu ku mà ce nfe.

Bisii amanɛ ɲa do ti Ilaaɔ́ iyi à waa cɔ bei ideɪ sũmu

¹⁸ Ntɔ ntɔ, ideɪ ikui Kirisi si antai j̄i ku gaau í yei bei ide hai nɛ yaase bi inɛ ɲa iyi à wa si kpãai nfe ku ce. Amma bi awa iyi à wa si kpãai faabau, gbugbãi Ilaaɔ́i. ¹⁹ Mii iyi kukɔi ideɪ Ilaaɔ́ wa fɔ wee. Í ni, Ilaaɔ́ í ni, An nya laakai ilu laakai ɲa, Nɔ n kpa bisii ilu bisii ɲa.

²⁰ To, iwoi ilu bisii í wa mɔm. Iwoi woo kɔ inɛ ɲa si wooda í wa. Iwoi inɛ iyi inɛ ɲa à waa kpe woo mà andunyau í wa. Ilaaɔ́ í nyisi iyi bisii andunyau í yei bei ideɪ sũmu.

²¹ Ntɔ ntɔ, inɛi andunya ɲa a kù yɔkɔ a kù mà Ilaaɔ́ do bisii aɲa taka ɲa. Ilaaɔ́ takaɛi í coo bɛɛbe. Amma si bisie mii iyi í sɪaa wee. Inɛ ɲa iyi à dasie naane à ba faaba na ideɪ waazo iyi inɛ gɔ ɲa à waa cɔ bei ideɪ sũmu. ²² Zuifu ɲa maamaakeɪ à ya maa bee, nɔ Gɛɛki ɲa mɔ bisii à ya maa de. ²³ Amma awa, waazoi Kirisi iyi à kpakpa si antai j̄i ku gaauui à waa ce. Ideu bei í je bei kuta bi ku koose bi Zuifu ɲa nɔ í je ma bei ideɪ sũmu bi dimi mmu ɲa. ²⁴ Amma bi inɛ ɲa iyi Ilaaɔ́ í kpe, baa bii à je Zuifu walakɔ dimi mmu ɲa, Kirisii í je gbugbãi Ilaaɔ́ do bisie. ²⁵ Kirisii í je gbugbãi Ilaaɔ́ do bisie bi tu ɲa domi ideɪ Ilaaɔ́ iyi inɛ gɔ ɲa à waa cɔ bei ideɪ sũmuu í re bisii amanɛ ɲa, nɔ iceɪ Ilaaɔ́ iyi inɛ gɔ ɲa à waa ni kù nɛ gbugbãu í re gbugbãi amanɛ ɲa.

²⁶ Inɛ kpaasim ɲa, inɛ iyi Ilaaɔ́ í kpe, i cɔ bei ì ye ɲa. Kù je inɛ nkpɔ nɲei í je ilu bisii si kuyei amanɛ ɲa walakɔ ilu gbugbã walakɔ ilu bɛɛɛ. ²⁷ Amma Ilaaɔ́ í cica mii ɲa iyi

* 1:12 Sefaa nɲui à ya kpe Pieɛ má.

inei andunya ɲa à waa cɔ bei hai nɛ yaase ɲa í dasiò ilu bisi ɲa anyɔ, nɔ í cica mɔngɔi andunya ɲa í dasiò ilu gbugbã ɲa anyɔ. ²⁸ Nɔ Ilaaɔ́ í cica taaka ɲa do inɛ ɲa iyi à ya maa donda, iyi a kù jɛ ngɔgɔ si andunya í kayeò inɛ ɲa iyi à waa cɔ ara ɲa bei inɛ nla ɲa. ²⁹ Í ce bɛɛbei ku ba inɛ kãma ku maà yɔkɔ ku tɔɔ fufu si wajuɛ. ³⁰ Ilaaɔ́ í jò ì nɛ anu akã do Jesu Kirisi ɲa. Nɔ Kirisii í jɛ bisii Ilaaɔ́ bi tu wa na saabui anu akã nwau iyi à ce do ɲɲu. Kirisii í nya wa hai si dulum du wa. Do saabuei à jɛò dee dee nɔ à jɛò inɛi Ilaaɔ́ ɲa. ³¹ Na ɲɲu, “inɛ iyi wa tɔɔ fufu ku tɔɔ na irii Lafɛɛ.” Bɛɛbei kukɔi ideɪ Ilaaɔ́ í ni.

Waazo iyi Pɔlu í ce Kɔrɛnti wo

2

¹ Inɛ kpaasim ɲa, waati iyi nɛ naa bi tu ɲɛ n kù sisi ideɪ Ilaaɔ́ do bisi nla gɔ walakɔ do gɛɛ didɔ gɔ. ² N kù nɔ n kù dasi idɔ n sisi ide mmu gɔ si anini ɲɛ bii kù jɛ ideɪ Jesu Kirisi iyi à kpakpa si jii ku gaau. ³ Nɔ waati iyi nɛ wa bi tu ɲɛu, do gbugbã hai nei do njo do kuyaya nla nla. ⁴ Si idem do si waazom n kù dɛdɛ n lɛɛ ɲɛ do bisii amanɛ ɲa, amma gbugbãi Hundei Ilaaɔ́i nɛ jò í kãmia ɲɛ. ⁵ Nɛ ce bɛɛbei ku ba naanɛ ku dasi ɲɛ ku maà leeki si bisii inɛ ɲa, bii kù jɛ si gbugbãi Ilaaɔ́.

Ideɪ bisii Ilaaɔ́

⁶ Do ɲɲu fei, ideɪ bisi gɔi à waa sisia inɛ ɲa iyi à jia si naanɛ ku dasi ɲɲa. Amma kù jɛ bisii andunyau ihɛ walakɔ bisii inɛ nla ɲau aɲa iyi à waa bɔ nfe ku ce. ⁷ Aawo, bisii asiii Ilaaɔ́ iyi í singaa amanɛ ɲai à waa waazo. Bisiu Ilaaɔ́ í ce sɔɔluɛi hai waati iyi kù taka andunya ku ba ka kpɛ amboeɛ do ɲɲu takɛ ajɔ. ⁸ Baa inɛ akã ilu irii andunya ɲau ihɛ kù mà yaaseɛ, domi bii í jɛ à màai wo a kaa kpakpa Lafɛɛ si jii ku gaau, ɲɲu iyi í nɛ amboe fei. ⁹ Amma kukɔi ideɪ Ilaaɔ́ í ni, Iyi iju kù yɛ ajɔ kãmia, Nɔ itɪ kãmia mɔ kù gbɔɔ, Iyi kù nɔ kù lɔsi idɔi amanɛ, Nɲui Ilaaɔ́ í cea inɛ ɲa iyi à buu sɔɔluɛ. ¹⁰ Nɲu bei Ilaaɔ́ í jò Hundei í nyisi wa. Hundeu í yɔkɔ í nyisi wai si na iyi í jò í ya wuse fei ndɛɛ nɔ ku mà hee do lasabui Ilaaɔ́ takɛ iyi wa manji fei. ¹¹ Mà yooi í mà

lasabui amanɛ bii kù jɛ hundei ɲɲu takɛ iyi í wa siɛ. Bɛɛɛ mɔi inɛ gɔ kù mà lasabui Ilaaɔ́ bii kù jɛ Hundei. ¹² Awa, kù jɛ lasabui andunyai à ba, amma Hundei Ilaaɔ́i à ba, ku ba ka mà mii iyi Ilaaɔ́ í mu nwa si didɔɛ. ¹³ Nɔ a kù waa tuseɛ asiiu do ideɪ iyi wa naa hai si lasabui amanɛ, bii kù jɛ hai bi Hundei Ilaaɔ́. À ya tusea inɛ ɲa mii ndii Hundei do ideɪ iyi wa naa hai bi Hundeu*.

¹⁴ Inɛ ɲa iyi a kù nɛ Hundei Ilaaɔ́ a kaa gba ideɪ Hundei Ilaaɔ́ domi bei ideɪ sũmui í yɛ bi tu ɲa. A kaa yɔkɔ a gbɔ yaaseɛ domi do gbugbãi Hundei Ilaaɔ́ ɲɲu akãi à ya wũa ideɪ Hundeu. ¹⁵ Inɛ iyi í nɛ Hundei Ilaaɔ́ á yɔkɔ ku kiiti si mii fei, amma inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á yɔkɔ ku kiiti lafɛɛ. ¹⁶ Kukɔi ideɪ Ilaaɔ́ wa fɔ í ni, yooi í mà lasabui Aɔ Lafɛɛ hee ku muua bisi. Kù wɛɛ. Amma awa à nɛ lasabu dimi akã do Kirisi.

3

Amaacei Ilaaɔ́ ɲa

¹ Inɛ kpaasim ɲa, n kù yɔkɔ n kù ba ɲɛ ideɪ ku fɔ bei nɛ ya n fɔ do inɛ ɲa iyi à nɛ Hundei Ilaaɔ́. Amma nɛ ba ɲɛ ideɪ ku fɔi bei inɛ ɲa iyi à waa too si idɔɔbii ara, inɛ ɲa iyi à yɛ bei ama kpɔtɔɔ ɲa si kpãai Kirisi. ² Cio iyi nɛ kɔ ɲɛ si í yɛi bei amɔi nɛ na ɲɛ, kù jɛ ije kili, domi i kù to inɛ ɲa iyi aa jɛ ije kili ɲa. I kù to baa nsei ɲa ³ si na iyi í jò ì waa too idɔɔbii ara titã ɲa. Ntɔ ntɔ, igu do kakɔɔ í wa si anini ɲɛ, nɔ iyi bɛ wa nyisi iyi ì waa too idɔɔbii ara ɲɲei. Isɛɛɛ ɲɲɛ ɲa mɔ í yɛi bei ti inɛi andunya ɲa. ⁴ Bii inɛ gɔ ɲɲɛ wa ni ti Pɔlui ɲɲu í jɛ, inɛ gɔ mɔ wa ni ti Apoloi ɲɲu í jɛ, inɛ mɔ i kù tia inɛi andunya ɲa iyi à gbe ɲa.

⁵ Yooi í jɛ Apolo. Mà yooi í jɛ Pɔlu. Awa taka nwa mɔ amaacei Ilaaɔ́ ɲai. Awa fei, ice iyi Lafɛɛ í dasi wai à waa ce, ku ba i dasi naanɛ ɲa do saabui ice nwa. ⁶ Inɛ ì yɛi bei ikoi Ilaaɔ́ ɲa tengi bii à gbɛ ideɛ. Amu nɛ yɛi bei inɛ iyi wa gbɛ, Apolo mɔ bei inɛ iyi wa fãsi inyi, amma Ilaaɔ́i í jò wa la. ⁷ Na ɲɲu, inɛ iyi wa gbɛ do inɛ iyi wa fãsi inyi a kù jɛ ngɔgɔ, bii kù jɛ Ilaaɔ́ iyi í jò wa la. ⁸ Woo gbɛ do woo mua inyi aɲa fei akãi, nɔ aɲa fei aa ba riba ɲɲai si bei ice ɲɲa í to. ⁹ Ntɔ ntɔ awa à waa ce icei do Ilaaɔ́ ajɔ, nɔ inɛ ì yɛ ɲai bei ikoi Ilaaɔ́.

* **2:13** tia nwo gɔ ɲa à ya ni “mii ndii Hundei, inɛ ɲa iyi à nɛ Hundeu à ya tusea.”

Inɛi ì ye má ɲai bei ile iyi Ilaaɗ wa ma. ¹⁰ Amu mɔ, na saabui didɗo iyi Ilaaɗ í ceem, amui ñ nyɔ icui ileu bei woo ma iyi í ne laakai. Nsei inɛ mmu gɔi wa ma si antaɛ. Amma inɛ fei ku ce laakai si yaase bei wa ma si. ¹¹ Iyi í je ideɪ icui ileu, à nyɔɔ tã nɔ inɛ gɔ kaa yɔkɔe ku nyɔ mmue gɔ má. Jesu Kirisii í nɔ í je icui ileu. ¹² Nɔ inɛ ɲa iyi à waa ma si antaɛu, ti inɛ gɔ ɲa í yei bei à waa ma do wura walakɔ do isɔ jiiida walakɔ do dimii kuta ku daana gɔ ɲa *. Ti inɛ gɔ ɲa mɔ í yei bei à waa ma do jii walakɔ do taka walakɔ do fɔfɔ. ¹³ Amma si ajɔi kiituu Ilaaɗ á jò icei inɛ fei ku fita gbugbãa. Ajɔ ɲɲu bei á dasi icei inɛ fei si ina nɔ inauɪ á nyisi bei icei inɛ fei í ye. ¹⁴ Inɛ iyi kumaɛ kù jo á ba riba. ¹⁵ Amma inɛ iyi iceɛ í jo ɲɲui á ye muse. ɲɲu takaɛ á ba faaba, amma á ye bei inɛ iyi í cã ina í fitaɔ.

¹⁶ I kù mà ɲa iyi inɛi ì je bi ku wai Ilaaɗ? I kù mà ɲa iyi Hundee í wa si ɲei? ¹⁷ Na ɲɲu, bii inɛ gɔ í beje bi ku wai Ilaaɗ, Ilaaɗ mɔ á beje lafɛɛ. Á ce beɛbei si na iyi í jò bi ku wae í má, inɛi ì nɔ ì je bi ku wau.

¹⁸ Inɛ gɔ ku maà lele araɛ. Inɛ gɔ ɲɲe iyi í tamaa ɲɲu í ne bisi si andunyau ihɛ ku jò ku je nnyei ku ba ku yɔkɔ ku je ilu bisi ntɔ ntɔ. ¹⁹ Í sɪa ku ce beɛbei domi bisii andunya í yei bei ideɪ sũmu si kuyei Ilaaɗ. Kukɔi ideɪ Ilaaɗ takaɛ í ni, Ilaaɗ í ya mu ilu bisi ɲai do ideɪ bisi laalɔi aɲa taka ɲa. ²⁰ Kukɔi ideɪ Ilaaɗ í ni má, Aɗ Lafɛɛ í mà iyi lasabui ilu bisi ɲa ngbei. ²¹ Mii fei tu ɲei. Na ɲɲu, inɛ gɔ ku maà tɔɔ fufu na amanɛ. ²² Hai Pɔlu do Apolo do Piɛɛ do andunya do kuwɛɛ do iku do iyi í wɛɛ nnyi do iyi wa naa ala, fei ndɛɛ tu ɲei. ²³ Inɛ mɔ ti Kirisii, Kirisii mɔ í je ti Ilaaɗ.

4

Woo bei Kirisi ɲa

¹ Í sɪa i doo wa bei woo ce icei Kirisi ɲa iyi Ilaaɗ í so ideɪ asiie í daa si awɔ. ² Inɛ ɲa iyi à nɔ à da ɲɲa mii ɲau si awɔ í sɪa a je ilu naane ɲa. ³ Si kuyɛm kù jeɛm taale bii ì waa kiitiim ɲa, walakɔ bii à waa kiitiim si wajui amanɛ ɲa. Baa amu takam, n ci ya kiiti aram. ⁴ Do ntɔ, idɔm kù waa ye taalem, amma kù je iyi

bei wa nyisi iyi ñ je dee dee do ntɔ. Lafɛɛi á kiitiim. ⁵ Na ɲɲu, i maà kiiti inɛ kãma hai waati iyi Ilaaɗ í jileu kù to. I degbe ajɔ iyi Lafɛɛ á nyi wa. Mii iyi wa manji si ilu kuku fei ɲɲui á jò ku fita bantuma, nɔ ku jò a mà lasabui idɔi amanɛ ɲa. Waati beɛbei, inɛ fei á gbɔ saabu iyi í je tɛɛ hai bi Ilaaɗ.

⁶ Inɛ kpaasim ɲa, ñ so ideɪ amu do Apolou ihɛi ku ba n na ɲe ikɔ. Ñ bi yaase nwa ku nyisi ɲe bei aa ce i leeki si kukɔi ideɪ Ilaaɗ ɲa. Inɛ kãma ɲɲe ku maà tɔɔɔ inɛ akã fufu nɔ ku jò inɛ ihɔ. ⁷ Í tamaa ì tia inɛ gɔ ɲai? Mii ì ne ɲa iyi Ilaaɗ kù mu ɲɲe. Mà ì kù mà ɲa iyi ɲɲui í mu ɲɲe fei ndɛɛ. To, na mii í ce ì waa tɔɔ fufu ɲa bei inɛ ɲa iyi à ba do ara ɲa.

⁸ Ì waa ce bei inɛ ɲa iyi à ne mii iyi à bi fei tã ɲa, bei inɛ ɲa iyi à je ilu amani tã. Ì waa ce má bei inɛ ɲa iyi à je bomma nɔ awa a kù wa si. Á sɪa bii ì je bomma do ntɔ ɲa awaɛ ɲa fei ka huba si bommau ajɔ. ⁹ Amma si kuyɛm, Ilaaɗ í jile awa woo be ɲauɪ bei inɛi anyi ɲa. Á je bei inɛ ɲa iyi à ye taale ɲɲa ku ba a kpa ɲa *. Í jò à je dɔanyi ɲa si wajui inɛ baa yooma fei, hai amaleka ɲa hee do amanɛ ɲa fei. ¹⁰ Awa à waa cɔ wa bei sũmu ɲa na irii Kirisi, amma inɛ ì waa cɔ ara ɲɲe ilu bisi ɲa na anu akã ɲɲe do Kirisi. Awa a kù ne gbugbã, amma inɛ ì waa cɔ ara ɲɲe bei ilu gbugbã ɲa. Inɛ ì je ilu beɛɛɛ ɲa amma awa à je hai ne beɛɛɛ ɲa. ¹¹ Hee í koo í toɔ waatiu ihɛ ari wa kpa wai, nɔ agbe wa kpa wa. Jine ku dasi wa gaizia wa, à ya maa cã wa, a kù ne bi ku wa dee dee má. ¹² Nɔ do gbɛɛjii à ya ka maa ceɔ ice iyi aa ka baɔ mii ku je. Bii à waa bu wa, à ya ka maa wee ɲɲai. Bii à waa kpã wa iju, à ya ka maa temuai. ¹³ Baa bii à waa má wa ide, à ya ka jei do ide didɗo. Hee nsei à ya maa cɔ wai bei gaawɔi caka do bei iri ankitã.

¹⁴ Kù je ñ wa n kɔ iyi ihɛ ku ba n dasi ɲe anyɔ. Amma ñ wa n fɔ si ɲe ideɪ bei amam ɲa iyi ñ bi ku ba i ce laakai ɲa. ¹⁵ Baa bii woo kɔsi cio ɲɲe ɲa si kpãai Kirisi a kù ne jia, do ɲɲu fei baa akã ì ne ɲa. Ntɔ ntɔ amui ñ je baa ɲɲe si kpãai Jesu Kirisi si na iyi í jò amui ñ sisi ɲɲe laabaau jiidau. ¹⁶ Na ɲɲu, ñ wa n

* **3:12** dimii kuta ku daana gɔ ɲa dimii kuta ɲa iyi à waa fãau ihɛ à ya taai fia nkpo nkpo. ɲɲui à ya ceɔ leleawɔ do saba gɔ ɲa. * **4:9** À je bei inɛ ɲa iyi à ye taale ɲɲa ku ba a kpa ɲa Si dɔane ɲa bii à ye taale inɛ gɔ à waa bi a kpa à bɔde bantuma bii à ya ce kuceii nɔ à leekiɛ aninii bantumau ɲɲu do muusu nla a ja. Nɔ inɛ ɲa à ya koo a leeki a maa cɔ.

tɔɔ nɛ i ya too si kucem ɲa. ¹⁷ Nɔi í jò ñ be si nɛ Timotee wa, nɲu iyi í je amam si kpāai Lafɛɛ. Í je ilu naane nɔ ñ buu jiida. Nɲui á ye nɛ gigi bei iseenem í ye si kpāai Kirisi si bei ñ wa n kɔ inɛ ɲa si bii fei si igbei inɛi Jesu ɲa fei.

¹⁸ Wee nsei inɛ gɔ ɲa à waa tamaa bei n kaa n nyi wa be máí, ɲoi í jò à waa so ara nɲa lele. ¹⁹ Amma bii í je ti idɔɔbii Lafɛɛi, bii í ce ajɔ minji an naa bi tu nɛ. Nɔ inɛ ɲa iyi à waa so ara nɲa lele, kù je ide ku fɔ nɲa nɲu akāi an mà ajɔ nɲu, an mà mii iyi aa yɔkɔ a ce má. ²⁰ Ntɔ ntɔ, aa ka mà iyi inɛ gɔ í jesi Ilaaɔ ku je ilaaluɛi bii à ye gbugbāi Ilaaɔ wa ce icɛ siɛ, kù je si ide ku fɔɛ. ²¹ Yoomai i bi ɲa. N naa si nɛ do golo? Mà do kubi do daa didɔ.

5

Inɛi igbei Jesu gɔ í ce sakara

¹ À waa gbɔ bii fei à ni inɛ akā nɲɛ gɔ wa ce sakara iyi baa hai dasi Jesu naane ɲa a kaa yɔkɔ a coo. À ni inɛ akā nɲɛ í ya maa sũɔ aboi baac*. ² Nɔ do nɲu fei ñ waa tɔɔ fufu ɲa. Á s̄ai wo i nɛ inɔ ku fɔ ɲa, nɔ i nya lafɛɛ hai inɔ nɲɛ. ³ Amu, baa do iyi n kù wa bi tu nɛ do ara, lasabum í wa be. Na nɲu, inɛ iyi í ce kurarau be, ñ ye taalei lafɛɛ tã do yaase bei an ye taaleɛ bii ñ wa be. ⁴ Ñ wa n s̄ɔ ɲɛi i cea kutɔtɔɔ nɔ lasabum á wa bi tu nɛ nɔ gbugbāi Lafɛɛ nwa Jesu á wɛɛ do inɛ. Ñ wa n tɔɔ nɛ do irii Jesu, ⁵ í so inɛɛu i daa Seetam si awɔ, ku kpāa iju ku ba hundɛɛ ku ba faaba si ajɔi Lafɛɛ Jesu.

⁶ Dimii fufu ku tɔɔ nɲɛu kù s̄a. I kù mà ɲa, lefee keekei í ya dede iyafūi p̄ɛɛ fei? ⁷ Ntɔ ntɔ, à kpa Kirisi tã, nɲu iyi í je bei angudāi jingau iku ku kua nwa. Na nɲu, í s̄a nsei í nya lefee nwo hai si kuwɛɛ nɲɛ ku ba i ye bei p̄ɛɛ titɔ iyi kù nɛ lefee, si bei ñ ye tã ɲa. ⁸ Debei, ka mà je jingauu do laalɔ do inɔ s̄ami iyi í ye bei lefee nwo, amma ka jɔɔ do p̄ɛɛ hai nɛ lefee. P̄ɛɛ hai nɛ lefeeui í je ntɔ do idɔ ku má.

⁹ Si tia iyi ñ tako ñ ce nɲɛ wo ñ ni i mà tɔtɔɔ do woo ce sakara ɲa. ¹⁰ Amma bii ñ ni i mà tɔtɔɔ do woo ce sakara ɲa wala do ilu binɛ ɲa do ile ɲa do woo tɔɔ iwɛ ɲa, kù je hai dasi Jesu naane ɲai ñ wa n f̄aa, domi bii

beɛbei tilasii i fita hai si andunya ɲa. ¹¹ Ñ ni i mà tɔtɔɔ do inɛ iyi wa kpe araɛ woo dasi Jesu naane nɔ wa ce sakara, wala binɛ, wala iwɛ ku tɔɔ, wala inɛ ku bu, wala atɛ ku mɔ, wala inɛ ku taki. Nɔ inɛɔ inɛ dimi beɛbe ɲa i mà ya tɔtɔɔ i je ɲa mɔm.

¹²⁻¹³ Amu n kù nɛ kpāa n kiiti hai dasi Jesu naane ɲa. Ilaaɔi á kiiti ɲa. Amma í s̄a i kiiti inɛi igbe nɲɛ ɲa. Debei, i “nya inɛ laalɔ hai si anini nɲɛ” si bei kukɔi idei Ilaaɔ wa fɔ.

6

I mà ya kpe nɲɛ kiiti bi inɛi andunya ɲa

¹ Bii kpaasi woo dasi naane gɔ í ce nɲɛ kurara, beirei aa ce i dale inɛi igbe nɲɛ ɲa nɔ i kpoo kiiti bi hai dasi naane ɲa. ² I kù mà ɲa iyi woo dasi naane ɲai aa na a kiiti inɛi andunya ɲa? Nɔ bii inɛi aa kiiti inɛi andunya ɲa, debei í kaa yɔkɔ i kiiti baa ide keeke ɲa? ³ I kù mà ɲa iyi awai aa ka kiiti amaleka ɲau? Aa na i fɔ idei andunyau ihɛ má? ⁴ Na nɲu, bii kpaasiɛ í ceɛ kurara, kù s̄a i jò hai dasi Jesu naane gɔ ku kiiti nɲɛ, nɲu iyi kù nɛ baa gɔ si igbei Jesu. ⁵ Ñ kɔ nɲɛ iyi ihɛ wai anyɔ ku ba ku mu nɛ. Ntɔ ntɔ, inɛ gɔ kù wa si anini nɲɛ iyi bisie í to ku kiiti kpaasiɛ ɲai? ⁶ Na mii í ce ñ waa kpe nɲɛ kiiti bi hai dasi Jesu naane ɲa.

⁷ Bii ide gɔ í wa si anini nɲɛ, wa nyisi mɔngɔ ɲɛi mam mam. Na mii í ce i ci ya yɔkɔ i te idɔ ɲa bii à rara nɲɛ. Na mii í ce i ci ya je a takii nɛ. ⁸ Amma inɛ taka ɲɛi ñ ya maa raraa inɛ gɔ ɲa, kpaasi woo dasi Jesu naane ɲa mɔm nii ñ ya maa takii ɲa. ⁹ Inɛ, i kù mà ɲa iyi woo ce laalɔ ɲa a kaa ba tubu si bommai Ilaaɔ? I mà jò a d̄i iju nɲɛ. Woo ce adei abo yaamɔ do woo tɔɔ iwɛ ɲa do woo ce sakara ɲa do inɛ ɲa iyi à waa sũɔ inɛmɔkɔ kpaasi ɲa ¹⁰ do ile ɲa do ilu binɛ ɲa do woo mɔ atɛ ɲa do woo yaako inɛ ɲa do woo je inɛ takii ɲa a kaa ba tubu si anundya titɔi Ilaaɔ. ¹¹ Beɛbei inɛ gɔ nɲɛ ɲa à ye wo. Amma à wɛ ɲɛ, nɔ à jò ñ má ɲa, nɔ ñ je dee dee ɲa na saabui irii Lafɛɛ Jesu Kirisi, do Hundɛi Ilaaɔ Lafɛɛ nwa.

I jò kucei ara nɲɛ ku na Ilaaɔ amboe

¹² Inɛ gɔ nɲɛ ɲa à ya ni, ñ nɛ kpāai n ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndɛɛ si á s̄a nɲɛ. An yɔkɔ n ni, ñ nɛ kpāai mii fei ku ce, amma n kaa n

* **5:1** aboi baac kù je iye à bíei Pɔlu wa f̄aa, abo mmu gɔ iyi baac í soi.

jò n jε arui nkāma. ¹³ Ì ya nyi i ni ña, ije í wεei na inò, nò inò mò í wεei na ije. Ntòí, amma do nñu fei Ilaaḍ á na ku kpa irii mii minji ñau be fei. Amma i ce laakai ña, ara kù wεε na abo kaafe ña ku sùḍ. Í wεei na Lafēe nò Lafēe mò í wεei na iriε. ¹⁴ Ilaaḍ, nñu iyi í jì Lafēe hai si bale á jì awa mò do gbugbāε.

¹⁵ Inε i kù mà ña iyi ara nñε í yei bei ikḵi arai Kirisi? Debei, aa so ikḵi arai Kirisi i jò ku tḵtḵḵò abo kaafe a jε akā ña? Aawo, kaa ce. ¹⁶ Mà i kù mà ña inε iyi wa tḵtḵḵò do abo kaafe, añaḵ à baa à jε ara akāi? Si kukḵi idei Ilaaḍ à ni, aña minjiu fei aa na a jε ara akā. ¹⁷ Bεεbe mḵi inε iyi í tḵtḵḵò do Lafēe añaḵ à baa à ne lasabu akā.

¹⁸ I saa adei abo ña. Dulum iyi amane wa ce fei ci ya má si arae, amma inε iyi wa ce adei abo, arai nñu takaei wa dasi dulum. ¹⁹ Mà i kù mà ña iyi ara nñei í jε bi ku wai Hundei Ilaaḍ iyi í wa si ñε iyi Ilaaḍ í mu nñε? I kù ne ara nñε ²⁰ domi à ya ñei do fia iyi kù ne jia. Na nñu, i jò kucei ara nñε ku jò inε ña a mà bεerei Ilaaḍ.

7

Idei abḵḵḵ

¹ Ide iyi ì kḵḵm wa si tia nñε, nñui ñ wa n jε nñε wa bεεbei. Í sía inε mḵḵḵ ku maḵ so abo. ² Amma na sakara í sía inε fei ku ne aboε, nò abo fei ku ne mḵḵḵε. ³ Mḵḵḵ í ne kú cea aboε mii iyi í jḵ a cea abo fei, nò abo mḵḵ ku cea mḵḵḵε mii iyi í jḵ ku cea mḵḵḵ fei. ⁴ Abo kaa yḵḵḵ ku ce bei í bi do arae, domi araeu ti mḵḵḵei. Bεεbei mḵḵḵ mḵḵ kaa yḵḵḵ ku ceḵ arae bei í bi, domi nñu mḵḵ arae ti aboεi. ⁵ I maḵ ya kḵ ku sùḵ abo nñε ña bii kù jε inε minji feii ì gbḵsi nñε ì yḵḵ ña iyi á sía ì jḵḵ titā ña si waati keeke ku ba ì na ara nñε ì ce kutḵḵ ña. Nò si anyiε ì tḵtḵḵ má ña. Bii kù jε bεεbe á yḵḵḵ ku jε ì kaa na ì yḵḵḵ ì mu ara nñε nò Seetam á na ku lele ñε.

⁶ N kù wa n fḵ iyi ihē bei tilasi, amu de ñ wa n tḵḵ ñei. ⁷ Á síaam si bii inε fei í wεε kaafe bei amu takam, amma Ilaaḍ í cea inε fei amuaεi, ti inε ihē ikā, ti inε ihḵ mḵ ikā.

⁸ Amma ñ wa n sḵ kaafe ña do jaaḵ ña á sía a maa wεε nñḵ kaafe bei ñ wεε. ⁹ Amma bii a kaa yḵḵḵ a mu ara nñḵ, a dede ñε a so ñε, domi í sía a so ñε do iyi aa maa wεεḵ binεε ntḵ ntḵ.

¹⁰⁻¹¹ Nsei, inε ña iyi à so ñε tā aña ñ wa n sḵ woodau ihē. Mḵḵḵ ku maḵ kḵsi aboε, nò abo mḵḵ ku maḵ kḵ mḵḵḵε. Amma bii à fe ñε, abo ku buba ku maḵ so mḵḵḵ titḵ, walakḵ ku nyi bi mḵḵḵ nwoεu. Kù jε amui ñ wa n na ñε woodau ihē, Lafēei wa na ñε.

¹² Inε ña iyi à gbe aña mḵi ñ wa n sḵ iyi ihē, kù jε Lafēei í fḵḵ. Bii woo dasi Jesu naane gḵ í ne abo, nò abou kù jε woo dasi naane, bii abou í jesi aña a maa wεε, ku maḵ kḵsiε.

¹³ Bii abo gḵ mḵi ñε mḵḵḵ nò mḵḵḵu kù jε woo dasi Jesu naane, bii í sía mḵḵḵu si aña a maa wεε, ku maḵ kḵsiε. ¹⁴ Ñ ni bεεbei domi Ilaaḍ á yḵḵḵ ku cica mḵḵḵ hai dasi Jesu naaneu na aboε. Bεεbe mḵi Ilaaḍ á yḵḵḵ ku cica abo hai dasi naaneu na mḵḵḵε. Nò á yḵḵḵ ku cica ama nñḵ ña mḵ. Bii kù jε bεεbe, amu ñau, cefee ñai aa jε. ¹⁵ Amma hai dasi Jesu naaneu, bii í ne, jḵε ku koo. Kù jε tilasi ì maa wεεḵ ñε ña domi Ilaaḍ í kpe wai ka maa wa si laakai ku sù. ¹⁶ Amma bii í jesi ì maa wεε ña í sía, domi awḵ abo ì kù mà bii í jε mḵḵḵε á na ku ba faaba na iriε. Nò awḵ mḵḵḵ ì kù mà bii í jε aboε á na ku ba faaba na iriε.

I wεε bei ì tako ì ye ña Ilaaḍ í bei í kpe ñε

¹⁷ Aḵ Lafēe í jileε inε fei tengi bii á ne si kuwεεε. Na nñu, baai idei ñε ku so baasi, í sía inε fei ku máa ne si kpāai kuwεε bii í tako í wa wo Ilaaḍ í bei í kpoo. Iyi ñ jileε igbei inεi Jesu ña bii fei mbe. ¹⁸ Bii à dasi inε bango Ilaaḍ í bei í kpooi, lafēε ku wεε bεεbe. Inε mḵ iyi a kù dasiε bango Ilaaḍ ì bei ì kpoo, lafēε ku maḵ de a dasiε bango má. ¹⁹ Bii à dasi inε bango wala bii a kù dasiε, kāmāε kù jε taale, amma woodai Ilaaḍ ku jirimai í sía. ²⁰ Inε fei ku leekī si bei í wεε í bei í gbḵḵ kukpei Ilaaḍ.

²¹ Ì jε aru wo waati iyi Ilaaḍ í kpeei? Maḵ ti ì jḵ inḵε ku fḵ. Amma bii ì na ì ba kpāa gḵ iyi aa neḵ arae, bεεge si be gbakā. ²² Aru iyi Aḵ Lafēe í kpe í baa í jε inε iyi ì ne araei na saabui Lafēe. Bεεbe mḵi inε iyi ì ne arae iyi Aḵ Lafēe í kpoo, lafēε í baa í jε arui Kirisi. ²³ À ra ñei do fia hai ne jia. Na nñu, ì maḵ jḵ ì jε arui inε ña. ²⁴ Inε inε ña, ì jḵ inε baa yooma fei ku leekī si wajui Ilaaḍ si bei í wεε wo Ilaaḍ í bei í kpoo.

Idei kaafe ña

²⁵ Nsei, iyi í jε ti inε ña iyi a kù tḵtḵḵ sēε do inε gḵ titā, n kù ne ide gḵ iyi í jε woodai

Lafɛɛ. Amma si bei Lafɛɛ í ce araarem n̄ jèò ilu naane, n̄ wa n s̄õ ñe iyi í je lasabum.

²⁶ N̄ tamaa, na wahalai waatiu ih̄ei á s̄ia ine fei ku wɛɛ bei í wɛɛ nsei. ²⁷ Bii ì ne abo, maà de kp̄aa í fɛɛfɛɛ ñje. Bii ì n̄ ò ì wɛɛ kaafe, maà de abo. ²⁸ Amma do ññu fei bii ì so abo í kù ce dulum. Bii mudɛɛ m̄ ò í so m̄k̄o, kù ce dulum. Amma ine ña iyi à so ñje, asoi andunya ññai à k̄õsi, n̄ n̄ kù bi í ye beɛbe ña.

²⁹ Inem ña, iyi n̄ wa n f̄o wee, waatiu kù so má. Na ññu, hai nsei ine iyi í ne abo, í s̄ia ku ye bei ine iyi kù ne abo. ³⁰ N̄ ò ine iyi wa kpata ku ce bei ine iyi kù ne in̄o ku f̄o. Ine m̄o iyi wa nyaanyi ku ce bei ine iyi kù ne in̄o did̄õ. Ine m̄o iyi wa ra nḡo, ku ce bei kù je titɛɛ. ³¹ Ine iyi amanii andunya wa bukaataa ku maà dasi laakae fei si be. N̄ wa n f̄o beɛbei si na iyi í j̄õ yaase bei andunya ih̄ẽ í ye kaa kpe jiida má. ³² N̄ kù bi nk̄ama ku maa bitandi ñe. Ine iyi kù so abo, laakae fei si ic̄ei Lafɛɛi í ya wa, í ya maa de ññu ku ce iyi á d̄õa Lafɛɛ si. ³³ Amma ine iyi í ne abo, lasabue si mii ndii andunya ñai í ya wa. Mii iyi á d̄õa aboɛ sii í ya maa de ku ce. ³⁴ Laakae ci ya je ak̄a. Inaabo ña iyi a kù ne m̄k̄o do mudɛɛ ña lasabu ña si ideí Lafɛɛi í ya wa ku ba a je dee dee si ara do si hunde. Amma ine iyi í ne m̄k̄o lasabue si mii ndii andunya ñai í ya wa. Mii iyi á d̄õa m̄k̄oɛ sii í ya maa de ku ce.

³⁵ Na aranf̄aani ññei n̄ wa n f̄o iyi ih̄ẽ, kù je na n dasi ñe wahala, amma na n nyisi ñe iyi í s̄ia í ce ñai ku ba í na Lafɛɛ ara ññe mam mam.

³⁶ Bii ine ḡo í ye ama inaaboɛ í j̄ia í to ab̄oð̄õ n̄ ò í ye kù s̄ia ku maa wɛɛ kaafe, n̄ ò í bi a gbaa ab̄oð̄õ, kù ce bei í bi. Bii í ni a gbaa ab̄oð̄õ kù ce dulum. ³⁷ Amma ine iyi í dasi id̄õ dim dim bii kù je do tilasi ḡo, bii í j̄il̄õ si ama inaaboi ññu ku maà so m̄k̄o, mii jiidaí í lasabu. ³⁸ Beɛbe m̄oi ine iyi í j̄ò à gba ama inaaboɛ ab̄oð̄õ mii jiidaí í ce, amma ine iyi í k̄o a gba titɛɛ ab̄oð̄õ ññui í ce í re.

³⁹ À d̄i aboi si m̄k̄oɛ bii m̄k̄oɛ í wɛɛ si hunde, amma bii m̄k̄oɛ í ku, abou í ne arae ku so m̄k̄o tit̄õ iyi í bi, lafɛɛ de kù je woo dasi Jesu naane. ⁴⁰ Amma si lasabum, bii abou í bubae jaað, in̄o did̄õɛ á la ku re. N̄ ò ò tamaa Hundei Ilaaði í s̄õm ideu ih̄ẽ.

8

Ije iyi à ceò kuwee

¹ Nsei si ideí mii iyi à ceò kuwee n̄ l̄o si. Nt̄oi awa fei à ne kumà si bei ì f̄o ña. Kumà í ya j̄ò ine ku ne faaui, amma kubí í ya sobi ine. ² Bii ine ḡo í tamaa ññu í mà nḡo, kù mà nk̄ama tit̄õ si bei í j̄o. ³ Amma ine iyi í bi Ilaað, Ilaað í mà lafɛɛ.

⁴ Iyi í je ti ideí ññai kuwee si bii ì waa bee mà í s̄ia í ya ñ̄õ ña. Awa à mà iyi iw̄ẽ kù je nḡo si andunya. À n̄ ò à mà iyi Ilaað ññu ak̄ai í wɛɛ. ⁵ Nt̄o nt̄o, iw̄ẽ nkp̄o do lafɛɛ nkp̄oi í wa lele do si ile. Amma baa do iyi ine ña à waa t̄õ iw̄ẽ nkp̄o nkp̄o, ⁶ bi tu wa Ilaað ak̄ai í wɛɛ. Ññui í je Baaba, hai bi t̄ei mii fei wa naa. Na iriei awa à n̄ ò à wɛɛ. Lafɛɛ ak̄a m̄oi í n̄ ò í wɛɛ. Ññui í je Jesu Kirisi, hai bii mii fei wa ceò. Do saabuei à neò kuwɛɛ.

⁷ Amma kù je ine feii í mà iyi be. Hee nsei ine ḡo ña iyi à tako à ne d̄õnei iw̄ẽ ku t̄õ à waa ñ̄õ ññau bei ijei kuwee, n̄ id̄õ ññau wa ye taale ññau na gbugb̄a hai ne ññau. ⁸ Kù je ijei á b̄oð̄õ wa bi Ilaað. Bii à je, kaa k̄õ n̄wa si nḡo, bii a kù n̄ a kù je, kaa j̄ò ka kua nḡo.

⁹ Amma í ce laakai ña ku ba ara ku ne ññe ku maà dasi ine ḡo ña dulum. ¹⁰ Bii nsei, aw̄õ iyi ì ne kumà ì buba ì waa je ilei iw̄ẽ, ine iyi kù ne gbugb̄a, bii í yeɛ be, ññu m̄o á ne w̄oð̄õ ku je ijei kuweeui baa bii id̄õɛ wa yeò taaleɛ. ¹¹ N̄ ò do saabui kum̄aɛ kpaasiɛu ku ce nfe, ññu m̄o iyi Kirisi í ku na irie. ¹² Bii ì waa cea kpaasi hai ne gbugb̄a ññe ña dulum beɛbe ña n̄ ò ò waa mee ña si id̄õ ññau ña, Kirisi takaei ì waa cea dulum ña. ¹³ Na ññu, bii ññai á j̄ò kpaasim ḡo ku dasi kurara, n̄ kaa n̄ ñ̄õ ññau má aj̄õ k̄ama ku ba n̄ maà n̄ dasie kurara.

9

Kp̄ai mii iyi woo be í ne do ice iyi í ne ku ce

¹ N̄ kù ne aram nii? N̄ kù je woo bei? N̄ kù ye Jesu Lafɛɛ n̄wai? I kù je isoi ic̄em iyi n̄ cea Lafɛɛ ñai? ² Baa bii ine ḡo ña à k̄o ku mà m̄ bei woo be, n̄ je woo be bi tu ñe, domi ññei ì je s̄eɛda iyi wa nyisi iyi amuu woo bei Lafɛɛi nt̄o nt̄o.

³ Ine ña iyi à waa wusem, ide iyi an je ññau wee. ⁴ A kù ne kp̄aa ka je n̄ ka m̄oi? ⁵ A kù ne kp̄aa ka ne abo woo dasi Jesu naane iyi á si wa bei woo be ḡo ña à waa cei? Bei if̄oi Lafɛɛ ññau do Sefaa Píɛɛ? ⁶ Mà amu do Baanabasi

awa akāi a kù nē kpāai a ya na wa ije, í gbe ka ce ice? ⁷ Ine kāmā kaa bə ikoi igū do fiaí n̄nu takae. Ine kāmā kaa lə j̄i ndii rezēe iyi kù je isoē. Nə inē kāmā kaa maa degbe mēemu gaa iyi kù waa mə aməe.

⁸ Kù je do bisii amanē n̄nu akāi n̄ wa n fəð ideu ihē. Ide akāui do iyi woodai Moizi wa fə. ⁹ Moizi í kə si tiai woodaēu í ni, i maà ti i d̄i gēlei ketē iyi wa jojo si bilee wa nya yəyəe. Na ketē ηai Ilaađ í fə iyi bē ba. ¹⁰ Mā na iri nwai wa fə ideu. Oo, na iri nwai à kəw, domi í s̄ia woo logoo do inē iyi wa kpokpo aηa fei a maa cə kpāai ikpē n̄ηa. ¹¹ Ide iyi à s̄o ηe í yei bei idei Hundeí à gbē n̄ηe. Debei, bii ì mu nwa s̄ondai ara ηa, aa j̄ə ku la n̄ηei? ¹² Bii inē gə ηa à nē kpāae bi tu ηe, awa mə ni a kù re ηa?

Amma a kù ceò kpāau ice si ηe. À temua si fei ndeē ku ba ka maà ti ka d̄i kpāai laabaau jiidai Kirisi. ¹³ I kù mà ηa iyi inē ηa iyi à waa ce ice kpasēi Ilaađ, bei à ya ba ije n̄ηa? Ine ηa mə iyi à je woo wee ηa, si kuweeu bei à ya ba mii ku je n̄ηa. ¹⁴ Bēēbe m̄ai Lafēe í jilə si inē ηa iyi à waa sisi laabaau jiidau aηa mə a ba ije n̄ηa si bē.

¹⁵ Amma n kù ceò kāmāe ice. N kù nə n̄ kù wa n kə iyi ihē ku ba a ceem bēēbe. N̄ gbasi n kú do iyi ide iyi n̄ wa n təw fufuu ihē á ce nfe. ¹⁶ N kù wa n təw fufu si na iyi í j̄ə n̄ wa n sisi laabaau jiidai. Amma tilasii bi tom n coo. Nə ijuukp̄ai á je titom bii n kù waazo ideu. ¹⁷ Bii do idəw̄bim nii n̄ wa n coo, n̄ nē kpāai n ba riba. Amma tilasi n̄ nē ku ceē m̄əm nii domi Ilaađi í dasim. ¹⁸ Debei, yoomai í je ribam. Ribam nii í je n waazo laabaau jiidai Kirisi, ku maà ti ku je do ideí fia nə n maà n ti n ce ice do kpāa iyi n̄ nē.

¹⁹ N̄ nē aram, n kù je arui inē kāmā. Amma do n̄nu fei n̄ ce aram arui inē fei ku ba n fa inē nkpə n naaò wa bi Kirisi. ²⁰ Bi Zuifu ηa n̄ baa n̄ je bei Zuifu, ku ba n fa ηa wa. Ine ηa mə iyi à waa jirima wooda n̄ je inē akā n̄ηa ku ba n fa ηa wa baa bii amu takam n kù wa si awəi wooda. ²¹ Bi inē ηa iyi a kù nē wooda n̄ je inē akā n̄ηa ku ba n fa ηa wa. Kù je n kù wa n jirima woodai Ilaađ, domi n̄ wa n too woodai Kirisi. ²² Bi inē ηa iyi a kù nē gbugbā amu mə n ce bei inē iyi kù nē gbugbā ku ba n

fa ηa wa. N̄ ce bei inē fei í ye ku ba gəgə n̄ηa ηa a ba faaba, baa bii bēirei. ²³ N̄ wa n ce fei ndeēi ku ba kuwee iyi laabaau jiidau í nē n basi ikpē.

²⁴ Inē fei ì mà ηa si gaasai kusei inē feii í ya sei amma inē akāi í ya ba ribae. Na n̄nu, i hanya ku ba i ba ribae ηa. ²⁵ Woo ce gaasai kusei ηa à ya maa mu ara n̄ηai si fei ndeē. À waa ce bēēbe ku ba a ba fulai wua * ηa iyi á gbe nə ku wə. Amma awa à waa cei ku ba ka ba iyi ci ya tā. ²⁶ Na ηəi í ce n̄ wa n sei bei inē iyi í nē mii iyi wa lele. N̄ wa n jabu amma kù je si ngbe. ²⁷ N̄ wa n wahala aram ntə ntə ku ba n kāmīae nə n maà n ti n je inē iyi aa na a lele awə ngbe waati iyi n̄ cea inē ηa waazo n̄ tā.

10

I maà ya təw iwē ηa

¹ Inē inem ηa, n̄ bi i mà ηa iyi si waatii Moizi, bala nwa ηau fei kudūi ij̄ui à too nə aηa fei à kua tenkuu do ise. ² Kudūi ij̄iu ku too do tenkuu ku kua í yei bei à dasi ηa inyi nə à baa à je m̄əcəi Moizi ηa. ³ Nə aηa fei ije dimi akā gəi à je. Ijeu hai bi Ilaađi í naa. ⁴ Nə aηa fei inyi dimi akāi à mə. Inyi Ilaađi í j̄ə í fita hai si kuta. Kutau í ya maa too ηai. Nə Kirisii í je kutau. ⁵ Do n̄nu fei, Ilaađ í j̄ə inē nkpə n̄ηa í ku si gbagba si na iyi í j̄ə daa n̄ηa ku s̄iaa si.

⁶ Nsei, mii ηau bei í je nwa yaase ku ba ka maà nē bine laalə ηa bei aηa mə. ⁷ Nə i maà ya təw iwē ηa bei gəgə n̄ηa ηa à ce. Ì mà ηa iyi à kə ideí iwē ku təw n̄ηa à ni, inē ηau à buba à je à mə, nə à dede à waa jojo. ⁸ Ka maà ya ce adei abo kaafe bei gəgə n̄ηa ηa à ce, nə amanē dubu kənfia do mēeta (23.000) í ku si aje akā. ⁹ Ka maà ya ka cə laakai Ilaađ bei í to bei gəgə n̄ηa ηa à ce, nə n̄jo ηa à kpa si ηa inē nkpə. ¹⁰ Ka maà gbagba bei gəgə n̄ηa ηa à ce, nə amalekai iku í kpa ηa.

¹¹ Mii ηau bei í ba ηa bei yaase, nə à kəw ku ba ka ce laakaii ara nwa, awa iyi à wēe si waatii ankāanyiu ihē. ¹² Na n̄nu, inē iyi í tamaa n̄nu wa leek̄i dim dim ku j̄ə ku ce laakaii arae, ku ba ku maà ti ku cuku. ¹³ I kù ye dimii laakai ku cə gə ηa iyi kù je dimi iyi inē fei í ya ye. Ilaađ ilu naanē kaa j̄ə a cə

* 9:25 fulai wua Si waati n̄ηa inē iyi í cua kpaasi ηa si gaasai kusei, fulai wuai à ya daa si iri

laakai nɛ ku re zaka bei aa yɔkɔ i temuað ɲa. Amma si laakai ku cɔ baa yooma fei í ya nyi ku ce bi ku fita má ku ba i yɔkɔ temua ɲa.

¹⁴ Na nɲu kpaasim ɲa, i saa iwě ku tɔɔ ɲa.

¹⁵ N̄ wa n ba nɛ ide ku fɔi bei ilu laakai ɲa. I jò i ce lasabu si iyi n̄ wa n fɔ ɲa. ¹⁶ Si ijei Lafěe, kɔɔfu iyi à ya ka so ka saabuð Ilaađ wa nyisi iyi à nɛ ikpě si njei Kirisi. Nɔ p̄e iyi à ya ka so ka buu wa nyisi iyi à nɛ ikpě si arai Kirisi, mà irei. ¹⁷ Si na iyi í jò awa fei p̄e akāui à je, nɲui í jò baa do iyi à kpɔ fei à je ara akā, domi awa fei à ba ikpě nwa si p̄e akāu.

¹⁸ I cɔ inɛi Izireli ɲa. Inɛ ɲa iyi à waa je ijei kuwee, à nɛ ikpě si bi ku weeu, mà irei.

¹⁹ Debei, mii n̄ wa n fɔ. N kù ni ɲa iyi à ya ceð kuwee í je ngɔɔ. N kù nɔ n kù ni iwěu takae mɔ í je ngɔɔ. ²⁰ Aawo, amma n̄ wa n fɔi n̄ ni kuwee iyi woo tɔɔ iwě ɲau à ya ceu, inɛi inɔko ɲai à ya cea, kù je Ilaađ. Nɔ wee n kù bi i nɛ ikpě do inɛi inɔko ɲa. ²¹ Inɛ iyi í ya je ijei Lafěe ɲa nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfue ɲa, i kaa nyi i sinda i ɲɔ ɲa iyi à ceð inɛi inɔko ɲa kuwee má ɲa nɔ i mɔ mii iyi í wa si kɔɔfu ɲa ɲa. ²² À bi ka dede igui Lafěei? À roo gbugbāi?

I ce fei ndɛe ku ba inɛ ɲa a mà bɛɛɛi Ilaađ

²³ Inɛ ɔ nɛ ɲa à ya ni, n̄ nɛ kpāai n ce mii fei. Ntɔi, amma fei ndɛe si á s̄a nɛ. Ntɔ ntɔ, i nɛ kpāai i ce mii fei ɲa, amma fei ndɛe kaa mua inɛ gbugbā. ²⁴ Inɛ kāma ku maà dede aranfāanii nɲu takae amma ku dede ti inɛ mmu ɲa.

²⁵⁻²⁶ Kukɔi idei Ilaađ wa fɔ í ni, ilɛ do mii iyi í wa si fei ti Ađ Lafěei. Na nɲu, ɲa iyi à waa ta aja fei i ɲɔ ɲa, i maà bee ide kāma ɲa ku ba idɔ nɛ ku maà ye taale nɛ.

²⁷ Bii hai dasi Jesu naane ɔ í kpe nɛ ku je, bii ì dasi idɔ i koo ɲa, mii iyi à na nɛ fei, i je ɲa, i maà ya bee ide kāma ɲa ku ba idɔ nɛ ku maà ye taale nɛ. ²⁸ Amma bii inɛ ɔ í s̄ɔ nɛ í ni, iyi ihě à ceð kuwee, i maà ɲɔ ɲa na inɛ iyi í s̄ɔ nɛu idɔe ku maà ye taale. ²⁹ Kù je na idɔi inɛ taka nɛ, amma na ti inɛ iyi í s̄ɔ nɛu.

Ntɔ ntɔ, idɔi inɛ ɔ kaa ye taalei ara ku nem.

³⁰ Bii n̄ saabu Ilaađ si ije, inɛ kāma kù nɛ kpāa ku ye taalem na ijeu iyi n̄ saabuð Ilaađ tā.

³¹ Na nɲu, bii ì je ì waa mɔ ɲa, walakɔ bii ì waa ce ngɔɔ ɲa i ce fei ndɛe ku ba inɛ ɲa a mà bɛɛɛi Ilaađ. ³² I ce kuwee nɛ do yaase bei i kaa dasið inɛ kāma kurara ɲa, hai Zuifu ɲa do Gereki ɲa hee do inɛi igbei Ilaađ ɲa fei. ³³ I sisim ɲa. Amu takam n̄ wa n ce kookaai ku ba kucem ku d̄ɔa inɛ fei si, si mii baa yooma fei. N kù wa n de aranfāanii amu takam, í gbe ti zamaa iyi í gbe fei ku ba a ba faaba.

11

¹ I sisiim ɲa bei amu takam n̄ wa n sisi Kirisi.

Yaase bei í s̄a inɛ ku nyisið bɛɛɛi Ilaađ wee

² N̄ wa n saabu nɛ do iyi ì ya maa ye gigiim si fei ndɛe ɲa, do si bei ì mu cio iyi n̄ kɔ nɛ siu dim dim ɲa. ³ Amma n̄ bi i mà ɲa iyi Kirisii í je inɛ ngboi inɛmɔkɔ baa yooma fei, inɛmɔkɔ mɔi í je inɛ ngboi aboe, Ilaađ mɔi í je inɛ ngboi Kirisi. ⁴ Inɛmɔkɔ iyi wa ce kutɔɔ walakɔ walii fei, bii í bii iriɛ kù waa nyisi bɛɛɛi inɛ ngboe. ⁵ Amma inaabo iyi wa ce kutɔɔ walakɔ walii fei, bii kù bii iriɛ, kù waa nyisi bɛɛɛi inɛ ngboe. Í yei bei inaabo iyi à gbogoo iriɛ. ⁶ Bii inaabo kù waa bi mango ku we, ku gbogoo iriɛ. Amma bii iri ku gbogoo í jeaa anyɔ, ku we mango. ⁷ Kù s̄a inɛmɔkɔ ku bii iriɛ domi Ilaađ í takae ku jɔɔ nɔ ku nyisi amboee, amma inaabo, amboei inɛmɔkɔi wa nyisi, ⁸ domi hai si kutaka inɛmɔkɔ kù fita hai si inaabo, amma inaaboi í fita hai si inɛmɔkɔ. ⁹ Bɛɛɛ mɔi a kù taka inɛmɔkɔ na inaabo amma à taka inaaboi na inɛmɔkɔ. ¹⁰ Na nɲu, na irii amaleka ɲa í s̄a inaabo ku we mango ku nyisi iyi nɲu wa s̄a mɔkɔi nɲu iri ilɛ. ¹¹ Amma do nɲu fei si wajui Lafěe inɛ ɔ kaa yɔkɔ ku ni nɲu í nɛ gbugbā nɲu ku ce kuwee nɲu ikā, domi inaabo í nɛ bukaatai inɛmɔkɔ, inɛmɔkɔ mɔ í nɛ bukaatai inaabo. ¹² Bei à nya inaabo hai si inɛmɔkɔ, bɛɛɛ mɔi à bí inɛmɔkɔ hai bi inaabo, amma Ilaađi wa ce fei ndɛe.

¹³ Inɛ taka nɛ i lasabu ɲa. Í s̄a inaabo ku tɔɔ Ilaađ hai we mango? ¹⁴ Inɛ taka nɛ i kù mà ɲa iyi anyɔi bii inɛmɔkɔ í nɛ ntoi iri sisɔ?

¹⁵ Amma bii ntoi irii inaabo í sɔ, boodai. À muua ntoi iriei ku je bei fuugese. ¹⁶ Bii inɛ ɔ wa bi ku ba wa kakɔ ku ce si ideu be, amu de n̄ wa n fɔ iyi si inɔ nwa do si igbei inɛi Ilaađ ɲa a kù nɛ dɔɔnɛ mmu ɔ ma.

Ijei Lafēe

(*Cɔ Matie 26:26-29; Maaku 14:22-25; Luku 22:15-20*)

¹⁷ Ide iyi an sɔ ɲe nsei, n kaa n saabu ɲe si, domi á sɪa kutɔtɔɔ ɲɲe ɲau ku mu ɲɲe gbugbāi wo, amma wee nsei wa keke ɲei. ¹⁸ Sinte, à sɔm à ni bii ì tɔtɔɔ ɲa inɛ gɔ ɲa à wa si inɔ ɲɲe iyi inɛɔ ɲa i ci ya nɛ anu akā. Nɔ n̄ tamaa ntɔi. ¹⁹ Ntɔ ntɔ, kù nɛ bei á ce iyi ɲɲe ku fɛɛfɛ kù wa si anini ɲɲe, ku baa mà inɛ ɲa iyi à je ti ntɔ. ²⁰ Bii ì tɔtɔɔ ì waa je ɲa, ì ya tamaa bei ijei Lafēi ì waa je ɲa amma iboi, ²¹ domi bii ì buba ɲa gbakā, inɛ fei í ya maa saasai ku je sɔndaɛ iyi í naaɔ wa, nɔ a jò inɛ gɔ ɲa do ari, nɔ inɛ gɔ ɲa à je à mɔ hee atɛ ku kpa ɲa. ²² I kù nɛ kpasɛi ara ɲɲe bii aa je i mɔ ɲai? Mà ì bi i donda igbei inɛi Ilaaɔ ɲa, nɔ i dasi ilu are ɲa anyɔ ɲai? Beirei an ni ɲɲe. N saabu ɲe? Aawo, n kaa n saabu ɲe si ɲɲu bɛ.

²³ Ide iyi n̄ gba hai bi Lafēe n̄ kɔ ɲe si wee. Idū aɲɔ iyi à sɔ Lafēe Jesu à daa inɛ ɲa si awɔ í so pɛɛ ²⁴ í saabu Ilaaɔ, nɔ í bububue. Nɔ í ni, iyi ihɛi í je aram iyi n̄ na na iri ɲɲe. I ya ce iyi ihɛi i maa yeɔ gigim ɲa. ²⁵ Bɛɛbɛ mɔi, iyi à je à tā, í so kɔɔfu í ni, kɔɔfuu ihɛi í je akabuu titɔi Ilaaɔ iyi í d̄i do ɲjem. Waati iyi ì waa mɔ do kɔɔfuu ɲa fei, i ya coo i maa yeɔ gigim ɲa. ²⁶ Waati kāma iyi ì waa je pɛɛu nɔ ì waa mɔ do kɔɔfuu ɲa fei, ikui Lafēi ì waa sisi ɲa hee koo nyiɔ wa.

²⁷ Na ɲɲu, inɛ iyi í je pɛɛi Lafēe walakɔ í mɔ do kɔɔfue, nɔ kuwɛɛɛ kù je dee dee, í raraa arai Lafēe do ɲɲe. ²⁸ Na ɲɲu, inɛ fei ku wuse araɛ ku bei ku je pɛɛu, nɔ ku mɔ do kɔɔfuu. ²⁹ Ntɔ ntɔ, bii ì je nɔ ì waa mɔ ɲa nɔ i kù mà ɲa iyi arai Kirisii, ì waa soa ara ɲɲe taalei si kujɛ do si kumɔ ɲɲe. ³⁰ Nɔi í jò inɛ nkpɔ ɲɲe wa ce bɔɔ nɔ gɔgɔ ɲa à je mɔngɔ ɲa, gɔgɔ ɲa mɔ à ku. ³¹ Bii à kiiti ara nwa do ntɔ, Ilaaɔ kaa kiiti wa má. ³² Amma bii Lafēe í kiiti wa, í ya jò ka baa si kpāa jiidai ku ba ku maà ye taale nwa do inɛi andunya ɲa aɲɔ.

³³ Na ɲɲu, inɛ inɛm ɲa, bii ì waa tɔtɔɔ ku ba i je ɲa, i jò i ya degbe ɲɲe. ³⁴ Bii ari wa kpa inɛ gɔ, ku je sɔndaɛ kpasɛ ku ba i maà na i so taale si kutɔtɔɔ ɲɲe. Ide iyi í gbe, an ce ɲe cioɛ bii n̄ na n̄ to wa.

12

Amua ɲa iyi Hundei Ilaaɔ wa mu nwa

¹ Nsei, inɛ inɛm ɲa, iyi í je ide i amua ɲa iyi Hundei Ilaaɔ wa mu nwa, n̄ bi i mà ntɔɛ ɲa. ² Ì mà ɲa, waati iyi i kù mà Ilaaɔ ɲa à ya maa fa ɲei si kpāai iwɛ deki ɲa ku tɔɔ. ³ Na ɲɔi í jò n̄ wa n̄ bi i mà ɲa, inɛ kāma iyi í jò Hundei Ilaaɔ wa gbāa fei kaa yɔkɔ ku ni à ceekpe Jesu. Nɔ inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ni Jesu í je Lafēe, bii kù je Hundei Ilaaɔi wa gbā lafēe.

⁴ Amua ikā ikāi í wɛɛ, amma Hundede akāui wa kpɛ ɲa. ⁵ Ice ikā ikāi í wɛɛ, amma Lafēe akāi à waa cea. ⁶ Gbugbāi Ilaaɔ wa ce ice si inɛ fei ikā ikā, amma Ilaaɔ akāui wa mua inɛ fei gbugbā iyi á ceɔ ice baa yooma fei. ⁷ Í na inɛ fei amua iyi wa nyisi iyi Hundee wa ce ice siɛ nɔ ku ceɔ ice na aranfāanii inɛ fei. ⁸ Hundei Ilaaɔi í ya mua inɛ gɔ ɲa amua a muaɔ inɛ ɲa bisi, nɔ Hundede akāui í ya mua inɛ gɔ ɲa mɔ amua a fɔ ide do kumà. ⁹ Hundede akāui í ya mua inɛ gɔ ɲa gbugbāi naane ku dasi, nɔ ku mua inɛ gɔ ɲa gbugbā a jò bɔɔ ɲa a ba iri. ¹⁰ Bɛɛbɛ mɔi Hundede akāui í ya mua inɛ gɔ ɲa gbugbā a ceɔ maamaake ɲa, nɔ ku cea inɛ gɔ ɲa amua a ceɔ walii, nɔ ku mua inɛ gɔ ɲa mɔ bisi a mà bii í je mii iyi inɛ gɔ wa ce do Hundei Ilaaɔi wala bii í je do hundede mmu gɔi. Í ya jò inɛ gɔ ɲa a fɔ ide do fee ɲa iyi a kù waa gbɔ, nɔ ku mua inɛ gɔ ɲa mɔ bisi a tuseɔ ideu. ¹¹ Amma Hundede akāui wa ce fei ndɛɛ. Wa mua inɛ fei amua ikā ikā bei í bi.

Woo dasi Jesu naane ɲa fei à je ikɔ ikā ikāi ara akā

¹² Kirisii í yei bei ara akā do ikɔ nkpɔ nkpɔ. Arau akāi baa bii í nɛ ikɔ nkpɔ nkpɔ, ¹³ domi Hundede akāi à da nwa si ku ba awa fei ka je ara akā, hai Zuifu ɲa hee do dimi mmu ɲa, hai aru ɲa hee do inɛ ɲa iyi a nɛ ara ɲɲa. Nɔ bi Hundede akāui awa fei à waa mɔ.

¹⁴ Kù je ikɔ akāi ara í nɛ, amma nkpɔ nkpɔi. ¹⁵ Baa bii ise í fɔ í ni, si bei n kù je awɔ n kù wa si ara, do ɲɲu fei, í wa si ara. ¹⁶ Baa bii it̄i í ni, si bei n kù je iju n kù wa si ara, do ɲɲu fei ɲɲu mɔ í wa si ara. ¹⁷ Bii arau fei í je iju, beirei á ce ku gbɔ ide. Walakɔ bii fei ndɛɛ í je it̄i, beirei á ce ku gbɔ inúnu. ¹⁸ Amma ntɔ ntɔ Ilaaɔ í dasi ikɔ ikā ikā fei si arai bei í bi. ¹⁹ Bii ara kù nɛ ikɔ ikɔ kaa ce. ²⁰ Na ɲɲu, ikɔ nkpɔ nkpɔi í wɛɛ, amma arau akāi.

²¹ Iju kaa yɔkɔ ku sɔ awɔ ku ni ɲɲu kù nɛ bukaataɛ. Iri mɔ kaa yɔkɔ ku sɔ ise ku ni ɲɲu kù nɛ bukaataɛ. ²² Iyi í re mɔm, baa ikɔi ara

ɲa iyi à ya ni a kù ne gbugbã, ara í ne bukaata nɲa jiida. ²³ Nò ikõ ɲa iyi à ne anyo si ara, à ya ka gbõ nɲa ku re. Iyi a kù jò ka maa kpe iri nɲa, aɲai à ya ka gbõa ku re. ²⁴ Amma ikõ ɲa iyi à gbe iyi a kù ne anyo, a kù ne bukaatai ka gbõ nɲa beɛbe. Ilaaõ í ce ara beɛbei ku ba ikõ ɲa iyi a kù ne beere ɲau ka jirima ɲa ku re. ²⁵ Í cooi ku ba ara ku maà feɛfeɛ nje, amma ikõ ikã ikã ɲau fei a maa gbõa nje. ²⁶ Bii ikõi ara gò í ba wahala, aɲað iyi à gbe ɲau feii à ya gbõ ara kurou ajò. Beɛbe mõi bii à saabu gògò, aɲað iyi à gbe ɲau fei à ya ne ino didõi ajò.

²⁷ Nsei inɛ fei ì je arai Kirisi nò inɛ baa yooma nɲe fei í je ikõ ikã ikã. ²⁸ Beɛbei, si igbei inɛi Jesu ɲa Ilaaõ í tako í cica inɛ gò ɲa à je woo be ɲa, minjisia walii ɲa, meetasia mò woo kò inɛ ɲa si cio. Si anyii nɲu nò í cea inɛ gò ɲa amuai maamaake ɲa ku ce, inɛ gò ɲa mò à ne amuai bõõ ɲa ku faaba, inɛ gò ɲa mò à ne amuai inɛ ɲa ku sobi, inɛ gò ɲa mò à ne amuai inɛ ɲa ku cuaò, nò inɛ gò ɲa mò aa yòkò a fò fee ɲa iyi a kù waa gbõ. ²⁹ Kù je aɲa feii à je woo be ɲa, walakò walii ɲa, walakò woo kòsi cio ɲa. Kù nò kù je aɲa feii à ne amuai maamaake ɲa ku ce ³⁰ walakò amuai bõõ ɲa ku faaba. Aɲa fei sisi à nò à ne amuai fee ɲa iyi a kù waa gbõ ku fò, walakò ideu ku tuse. ³¹ Amma i hanyà i de amua ɲa iyi à re do beere ɲa.

Iyi í re mòm, an nyisi ɲe kpãa iyi í re fei ndɛɛ.

13

Idei Kubi

¹ Baa bii nò wa n fò ide do feei amanɛ ɲa ikã ikã do ti amaleka ɲa nò n kù ne kubi, nò yei bei isò iyi à waa cã walakò bei londi. ² Baa bii nò ne amuai walii ku ce, nò nò mà asiiu fei nò nò ne kumà fei, baa bii nò dasi Ilaaõ naane hee bei an yòkò n jò geete ku tekí, bii n kù ne kubi, n kù je nɲògò. ³ Baa bii nò kpãa ilu are ɲa amanim fei, nò baa bii nò jò à sõ aram bei inɲai kuwee, bii n kù ne kubi, n kaa n ba riba.

⁴ Kubi í ya temua, í ya nò ku ce mii jiida, ci ya ja igu, ci ya so arae lele, nò ci ya je ilu faau. ⁵ Kubi ci ya ce mii gò iyi kù je dee dee, nò ci ya de aranfãanii nɲu akã. Inɛ iyi í ne kubi idæ ci ya kõ gbãa gbãa, nò ci ya jile idei taale si idæ. ⁶ Inɛ iyi í ne kubi ci ya wɛɛò ino

didõ si mii iyi kù je dee dee, í gbe si mii iyi í je ntò. ⁷ Kubi ci ya mɲngò nkãma. Naane ku dasi do kpãa ku cœ do temuae ci ya tã.

⁸ Kubi ci ya ne kòò. Amma walii ku ce á na ku kpa iri, fee ikã ikã ku fò á na ku tã, nò kumài amanɛ mò á na ku tã. ⁹ Mii ɲau à na ku kpa iri si na iyi í jò kumà nwa do walii ku ce nwa, gògòe kù kõ. ¹⁰ Amma waati iyi mii iyi í kõ á naa, waati beɛbei, iyi kù kõ á ne.

¹¹ Waati iyi nò wɛɛ keeke, nò ya n maa n fò idei bei ama keeke, nò n maa n ce laakai bei ama keeke, nò n maa n lasabu bei ama keeke, amma nsei iyi nò ce inɛ ngbo nò jò daai ama. ¹² Iyi à waa ye nsei í yei bei mii iyi à waa hõnne bari bari si isò fũfũ, amma ajò wa naa iyi aa ka ye ijuò iju. Iyi nò mà si nsei kù kõ, amma waati nɲu an màa sãa sãa bei Ilaaõ í màm.

¹³ Nsei mii meetau ihɛi í wɛɛ. Mii ɲau wee, naane ku dasi, do kpãa ku cò, do kubi. Amma kubi í re ɲa.

14

Idei amuai Hundei Ilaaõ

¹ Na nɲu, kubii í sãa í dɛdɛ ɲa. Nò i de amua ɲa iyi Hundei Ilaaõ wa mu nwa, iyi í re mòm nɲui í je walii ku ce. ² Inɛ iyi wa fò ide do fee iyi kù waa gbõ, Ilaaõi wa ba ide ku fò, kù je amanɛ, domi inɛ gò kù waa gbõ idee. Amma idei asiii wa fò do gbugbãi Hundei Ilaaõ. ³ Amma inɛ iyi wa ce walii amanɛ ɲai í ya ba ide ku fò. Í ya jò a leekí si naane ku dasi dim dim, nò ku mu nɲa gbugbã, nò ku tũ ino ɲa. ⁴ Inɛ iyi wa fò ide do fee iyi kù mà, naane ku dasii nɲu takaɛi wa mua gbugbã. Amma walii, inɛi igbei Jesu ɲai wa mua gbugbã.

⁵ Á dõm si bii inɛ fei ì waa fò ide do fee ɲa iyi i kù waa gbõ ɲa, amma iyi nò wa n bi wa re, nɲui í je i ya maa ce walii ɲa. Nò ni beɛbei si na iyi í jò inɛ iyi wa ce walii, icɛɛ í ne aranfãani í re inɛ iyi wa fò ide do fee ɲa iyi kù wa gbõ, í gbe bii wa tuse ideui, nò ku mua inɛi igbei Jesu ɲa gbugbã. ⁶ Nsei, inɛ inɛm ɲa, aranfãani yoomai aa ba ɲa bii nò naa bi tu ɲe nò nò wa n fò fee iyi i kù waa gbõ ɲa. I kaa ba aranfãani kãma ɲa. Amma bii nò sõ ɲe yaasei ide iyi Ilaaõ í sõm, walakò nò sisi nɲe idei kumà, walakò idei walii, walakò cio gò, inɛ nɲu á ne nɲe aranfãani.

⁷ Bεεβε mɔi, mii iyi kù nε kuwεε bei yèè do mɔlɔ bii à waa cāa, bii a kù waa cāa dee dee, beirei inε gɔ á ce ku gbɔ yaaseε. ⁸ Inε mɔ iyi wa cā gāgāi igū, bii kù waa cāa dee dee, yooi á ce sɔɔlui igū. ⁹ Bεεβε mɔi, bii kù je ì waa fɔ fee iyi inε ηa à mà ηa, beirei aa ce a gbɔ yaaseε. Ide nηε á nεi si fufu. ¹⁰ Fee dimi ikā ikā nkpɔi í wa si andunya, nɔ kāmæ kù kua yaase. ¹¹ Do nηu fei, bii n kù wa n gbɔ fee iyi à waa bam ku fɔ, inε iyi wa fɔɔu, dimi mmui í je bi tom, nɔ amu mɔ ñ je dimi mmu bi lafēε. ¹² Bεεβε mɔi inε mɔ, si na iyi í jò ì waa dε amuai Hundei Ilaaɔ ηa, á s̄la i hanya i dεdε amua ηa iyi á jò naane ku dasii inei igbei Jesu ηa ku bɔ waju.

¹³ Na nηu, á s̄la inε iyi wa fɔ ide do fee iyi a kù waa gbɔ ku tɔɔ Ilaaɔ amua iyi á tuseɔ ideu. ¹⁴ Bii ñ wa n ce kutɔɔ do fee iyi n kù wa n gbɔ, hundem nii wa ce kutɔɔ, amma lasabum kù waa ce nkāma. ¹⁵ To, nsei, beirei an ce. An ce kutɔɔ do hundem do lasabum ajɔ. An kō iri do hundem do lasabum ajɔ. ¹⁶ Bii do hundε nηu akāi ì waa saabu Ilaaɔ ηa, beirei inε ηa iyi à gbe aa ce a ni Ami si kutɔɔε. Kaa ce, domi a kù mà iyi ì waa fɔ ηa. ¹⁷ Baa bii kutɔɔε í s̄la, kaa mua lafēε ηa gbugbā.

¹⁸ Ñ wa n saabu Ilaaɔ si na iyi í jò ñ ya n fɔ fee ηa iyi inε ηa a kù waa gbɔ ñ re inε fei. ¹⁹ Amma si igbei inei Jesu ηa ñ gbasi n fɔ ide icu miu do yaase n kɔa inε ηa si cio do iyi an fɔ ide icu dubu mεεwa do fee iyi inε ηa a kù waa gbɔ.

²⁰ Inε inεm ηa, i maà ya wūa ide bei ama keeke ηa ma ηa. Bii í je idei laalɔ ku cei, í s̄la i yε bei ama keeke ηa iyi a kù mà laalɔ ku ce, amma si kpāai ide ku wūa i jò i yε bei inε ngbo ηa. ²¹ Si tiai woodai Ilaaɔ à kɔɔ à ni,

Lafēε í ni, an jò isε mmu ηa

a ba inε ηau ihē ide ku fɔ do fee mmu *.

Amma do nηu fei, a kaa gbɔ idem.

²² Amuai ide ku fɔ do fee iyi inε ηa a kù waa gbɔ, nyindai í je bi hai dasi Jesu naane ηa, kù je bi woo dasi naane ηa. Amma amuai idei Ilaaɔ ku waazo nηui í je nyinda bi woo dasi Jesu naane ηa, kù je bi hai dasi naane ηa.

* **14:21** an jò isε mmu ηa a ba inε ηau ihē ide ku fɔ do fee mmu Ilaaɔ wa fɔ idei ijuukpā iyi inei Izireli ηau à ye si waati iyi isε mmu ηa à na à je ηa igū. Isε mmu ηau à mu ηa à neɔ ile mmu, amma do nηu fei lasabu nηa kù lsi ide iyi Ilaaɔ wa s̄ɔ ηau. † **14:38** a kaa gba lafēε A kù mà yaaseε s̄aa s̄aa. Á yɔkɔ ku je Pɔlu í ni inei igbei Ilaaɔ ηa a maà gba lafēε, wala Ilaaɔ kaa gba lafēε.

²³ Na nηu, bii inei igbei Jesu ηa fei à tɔtɔɔ, nɔ inε fei ku lsi ku fɔ fee iyi inε ηa a kù waa gbɔ, bii inε titɔ ηa walakɔ hai dasi Jesu naane ηa à lɔ wa, a kaa ni ì waa sūmu ηai? ²⁴ Amma bii inε fei wa waazo idei Ilaaɔ, bii hai dasi naane gɔ í lɔ wa walakɔ inε titɔ gɔ, ideu á tosi idɔε nɔ ide iyi inε ηa à waa fɔu ku jò ku mà dulum dεε. ²⁵ Nɔ lasabue á fita gbugbā, nɔ ku gule ku tɔɔ Ilaaɔ ku ni, ntɔi, Ilaaɔ í wa si anini nηε.

Yaase j̄ida si kutɔtɔɔ

²⁶ Na nηu, inε inεm ηa, beirei aa ka ce. Bii ì waa tɔtɔɔ ηa inε gɔ nηε ηa aa nε iri ku kō, inε gɔ ηa mɔ cio ku kɔsi, inε gɔ ηa mɔ idei Ilaaɔ ku waazo, inε gɔ ηa mɔ ide ku fɔ do fee iyi a kù waa gbɔ, inε gɔ ηa mɔ yaasei fee ηau ku tuse. Í s̄la i maa ce fei ndεε ηa ku ba ku mua inei igbei Jesu ηa gbugbā. ²⁷ Bii inε gɔ ηa à waa fɔ ide do fee iyi a kù waa gbɔ, kù s̄la a re amanε minji wala mεeta nɔ á s̄la a fɔ ide akā akā, nɔ inε gɔ mɔ ku maa tuseε ideu. ²⁸ Amma bii inε gɔ kù wa be iyi á yɔkɔ ku tuse ideu, i jò ku koko si kutɔtɔɔu, nɔ ku je Ilaaɔi wa baa ide ku fɔ. ²⁹ Inε ηa iyi à waa ce walii, í s̄la ku je amanε minji wala mεeta ku fɔ ide nɔ inε ηa iyi à gbe a wuse ideu a cɔ. ³⁰ Bii Ilaaɔ í nyisi inε gɔ ngɔgɔ si kutɔtɔɔu, i jò inε iyi í tako wa fɔ ideu ku koko. ³¹ Inε fei aa yɔkɔ i ce walii akā akā ku ba inε fei ku ba ikɔ nɔ i ba gbugbā ηa. ³² Í s̄la walii ηa a kāmia amua nηa. ³³ Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ kù bi ka maa ce kuwεε nwa bεεteke, í bi ka cooi si laakai ku sū.

Si bei inε ηa à ya ce si igbei woo dasi Jesu naane ηa fei, ³⁴ í s̄la inaabo ηa a ya koko bi kutɔtɔɔ. Kù s̄la a fɔ ide, amma a sū iri ile si bei wooda wa fɔ. ³⁵ Bii à bi a mà ngɔgɔ a ya bee mɔkɔ nηa ηa kpasē, domi kù je dee dee inaabo ku maa fɔ ide bi kutɔtɔɔ.

³⁶ Hai bi tu ηei idei Ilaaɔ í sinti? Ma inε akāi ì gbaa ηa. ³⁷ Bii inε gɔ í tamaa nηu í je walii, walakɔ wa tamaa nηu í ba amuai Hundei Ilaaɔ, í s̄la ku jesi iyi ide iyi ñ jò nηeu woodai Lafēei. ³⁸ Inε iyi kù jesi beεbe a kaa gba lafēε †.

³⁹ Na nηu, inε inεm ηa, i dεdε amuai walii, amma i maà ti i ganji woo fɔ ide do fee iyi

a ci ya fò si andunya. ⁴⁰ Amma i ce fei ndeε dee dee do yaase jiiida ɲa.

15

Kuj̄i Kirisi hai si bale

¹ Inε inεm ɲa, n̄ wa n ye ɲe gigii laabaau jiidau iyi n̄ s̄o ɲe wo n̄ ò gba ɲa, ò n̄ ò waa leek̄i si ɲa. ² Bii ò n̄ ò muu dim dim ɲa si bei n̄ sisi n̄ɲeu, n̄ɲui í je faaba n̄ɲe. Amma bii i kù muu dim dim ɲa, inya ngbei ò dasi naane ɲa.

³ Ide iyi í nε amboe í re n̄ɲui n̄ sisi n̄ɲe be si bei à daam si awò. Ideu wee. Kirisi í ku na irii dulum du wa si bei kukòi idei Ilaaḍ wa fò.

⁴ À suu n̄ ò í j̄i hai si bale si ajò m̄etasia si bei kukòi idei Ilaaḍ wa fò. ⁵ Í tuse arae bi Sefaa iyi í je Piεε, si anyii n̄ɲu bi m̄oc̄o maateejie ɲau.

⁶ Si anyii n̄ɲu, í bei í koo í tuse arae bi m̄oc̄e ɲa iyi à re baa amanε c̄l̄o miuu. Nkp̄o ɲa í weε baa nsei, amma inε gò ɲa à ku. ⁷ N̄o í koo í tuse arae má bi Zaaki, si anyiε í bei í koo í tuse arae bi woo be ɲau fei.

⁸ Si anyii aɲa fei í bei í tuse arae bi tom, amu iyi n̄ ye bei inε iyi cukpai kubíε kù k̄ò à bei à búu. ⁹ Ntò ntò, amui n̄ je keekei woo be ɲau. N kù to a kpem woo be, domi n̄ kp̄a inei igbei Ilaaḍ ɲa iju. ¹⁰ Amma mii iyi n̄ je nnyì, na did̄oi Ilaaḍi, n̄o did̄o iyi í ceem n̄ou kù ce nfe. N̄ ce kookaai n̄ re baa woo be ɲau fei, amma kù je amu takam nii n̄ coo, did̄oi Ilaaḍ iyi í wa sim nii í coo. ¹¹ Na n̄ɲu, ide ak̄aui awa fei à waa waazo be, n̄ɲu m̄oi ò n̄ ò dasi naane ɲa be.

Kuj̄i nwa hai si bale

¹² Nsei à waa waazo iyi Kirisi í ku n̄ ò í j̄i hai si bale má. N̄o beirei í ce inε gò n̄ɲe ɲa à ya ni iku ɲa a kaa j̄i ma. ¹³ Bii iku ɲa a kaa j̄i hai si bale, debei Kirisi m̄o kù j̄i. ¹⁴ N̄o bii Kirisi kù j̄i, waazo nwa ngbei, n̄o naane ku dasi n̄ɲe m̄o ngbei. ¹⁵ Bii í je ntò iku ɲa a kaa j̄i hai si bale, debei Ilaaḍ kù j̄i Kirisi wo. Debei, seeda iboi à waa jea Ilaaḍ si waati iyi à ni í j̄i Kirisi hai si bale. ¹⁶ Ntò ntò, bii iku ɲa a kaa j̄i, Kirisi m̄o kù j̄i wo. ¹⁷ N̄o bii í je Kirisi kù j̄i hai si bale wo, ò k̄ò ò wa si dulum du ɲei, n̄o naane ku dasi n̄ɲe ngbei. ¹⁸ N̄o inε ɲa m̄o iyi à dasi Kirisi naane à bei à ku, à ce nfei. ¹⁹ Bii na kuwεeu ih̄e n̄ɲu ak̄ai à dasi Kirisi naane, à je ilu araare ɲa í re baa inε fei.

²⁰ Amma ntò ntò Kirisi í j̄i hai si bale, n̄o í je inε sinte si in̄oi inε ɲa iyi aa na a j̄i. ²¹ Inε fei ò mà ɲa iyi iku í naai hai bi inε ak̄a. Beεbe m̄oi kuj̄i iku ɲa í naa hai bi inε ak̄a. ²² Ntò ntò, si bei ara ak̄a nwa do Adamu í j̄ò awa fei aa ka na ka ku, beεbe m̄oi anu ak̄a nwa iyi à ce do Kirisi á j̄ò awa fei ka na ka j̄i hai si bale, ²³ amma inε fei do waatiεi. Sinte Kirisii, si anyii n̄ɲu inε ɲa iyi à je titeε si waati iyi á nyi wa. ²⁴⁻²⁵ Si anyiε iri ku kpai andunya á to wa, n̄o kù nε bei á ce iyi Kirisi kù je bomma hee koo ceḍ m̄beεε ɲau fei bi ku lesi isεε. Si anyiε n̄o ku so bommau ku daa Ilaaḍ Baaba si awò. Ntò ntò, Kirisi á kpa irii ilu yiiko ɲa do ilu gbugb̄a ɲa do inε ngbo ɲau fei. ²⁶ M̄beεi ank̄anyii iyi Kirisi á kpa n̄ɲui í je iku. ²⁷ Si tiai idei Ilaaḍ à k̄ò à ni, Ilaaḍ í daa mii fei si awò. Amma baa bii kukòu í ni beεbe, kù je do Ilaaḍ takae iyi í j̄ò mii fei wa s̄uaa iri il̄eui wa f̄aa. ²⁸ N̄o waati iyi á daa Kirisi mii fei si awò, n̄ɲu iyi wa je Amau, á so arae ku daa Ilaaḍ si awò, ku ba Ilaaḍ ku wa si antai mii fei.

²⁹ Ntò, Kirisi í j̄i hai si bale. Bii kù je beεbe, inε ɲa iyi à ce inyi ku dasi si agbei iku ɲa, aranf̄aani yoomai à waa ba. Bii í je ntò iku ɲa a kaa j̄i, na mii í ce inε ɲa à ce inyi ku dasi si agbe n̄ɲa. ³⁰ Awa taka nwa, na mii í ce à ya kaa maa wa si kp̄ai mbirisi waati k̄ama fei. ³¹ Inε inεm ɲa, ajò fei si anui ikui n̄ ya n maa n wa. N̄o ntò ntò beεbei, si bei ò mà ɲa ntò ntò iyi n̄ wa n t̄ò fufu na saabu n̄ɲe si Laf̄εe nwa Jesu Kirisi. ³² Inε ɲa iyi a k̄osim Ef̄εezu be a yei bei in̄ai sako ɲa iyi awaḍ ɲa à waa jabu. Aranf̄aani yoomai n̄ nε bii í je n̄ wa n jabui na did̄oi andunyau ih̄e n̄ɲu ak̄a. Bii í je iku ɲa a kaa j̄i, “ka je n̄o ka m̄o domi ala aa ka ku”.

³³ I maà ya j̄ò a ḍi iju n̄ɲe. Kpaasi laalò, n̄ɲui í ya beje ide jiidae iyi ò waa ce. ³⁴ I j̄ò laakai jiidai n̄ɲe ku nyi wa si bei á s̄ia, n̄o ò j̄ò kookoosui dulum. Ḡoḡo n̄ɲe ɲa a kù mà Ilaaḍ do ntò. N̄ wa n f̄o iyi ih̄e ku ba anyò ku mu ɲe.

Ara tit̄o iyi aa ka j̄ò hai si bale

³⁵ N̄ mà inε gò ɲa aa bee a ni, beirei iku ɲa aa ce a j̄i. Dimii ara mii aa nε. ³⁶ Amma an je n̄ɲa n ni i kù nε bisi ɲa. I kù mà ɲa iyi bii ò gb̄e ngboi mii gò kaa fita bii kù je í ku. ³⁷ Mii iyi amanε wa gb̄e fei dimii nḡoḡoi í ya je, bei ijui iya, walakò nḡoḡo. Kù je kpokpoo takaei aa tu wa i naa i l̄o. ³⁸ N̄o Ilaaḍ í na dimi ɲau fei

ara ikā ikā si bei í bi, í na ngboi mii fei arae ikā ikā.

³⁹ Mii ña iyi à waa mi fei, inñai ara nñā kù je dimi akā. Ti amanē ña ikā, ti mēemu ña ikā, ti yei ña ikā, ti cēe ña mō ikā.

⁴⁰ Arai lele í wēei, ti andunya mō í wēei. Arai lele í ne kusīaei, nō ti andunya mō í ne tēei. ⁴¹ Nunu í ne kusīaei, nō cukpa mō í ne tēei do andaiya ña. Nō baa si inñai andaiya ñau à reò nje do kusīa.

⁴² Bēebe mōi á ye si waati iyi Ilaaō á jī iku ña. Ara iyi à siu, ara iyi á bejei, amma bii à jūu kaa beje má. ⁴³ Bii à suu ci ya ne bēere, amma bii à jūu ilu jirima nlai. Bii à suu, hai ne gbugbāi, amma bii à jūu á ne gbugbā.

⁴⁴ Bii à suu, arai ilei, amma bii à jūu ti lelei á je. Ntō ntō, arai ile í wēe, nō bēebe mōi arai lele mō í wēe. ⁴⁵ Bēebe mōi à kōō à ni, waati iyi à taka Adamu sinte à daa si kuwēe, amma Kirisi iyi à ya kpe Adamu ankāanyiu, nñui í je hunde nō nñui í ya daa ine ña si kuwēe.

⁴⁶ Kù je arai lelei í tako í naa, arai ileui, ti leleu í bei í naa. ⁴⁷ Adamu sinteu, í naai hai si ile nō í je ti ile. Nō Adamu minjisiau í naa hai lelei Aō. ⁴⁸ Ine ña iyi à je ti ileu ihē fei à yei bei ine sinte iyi à taka hai ile. Nō ine ña iyi à je ti lelei Aō à yei bei ine iyi í naa hai lelei Aō. ⁴⁹ Nō si bei à jō inei ileu, bēebe mōi aa ka jō inei leleu.

⁵⁰ Ine inem ña, iyi ihēi n wa n fō, arai ile kaa yōkō ku ba ikpēe si bommai Ilaaō. Nñu iyi í je ti iku kaa yōkō ku ba kuwēe hai tā.

⁵¹ Idei asii wee iyi n wa n sō ñe. Awa fei si aa ka ku, amma Ilaaō á kpaasi awa fei ⁵²gbakā, si iju kamēe akā, waati iyi kākākāki ankāanyi á kpata. Waati iyi kākākāki ankāanyiu á kpata Ilaaō á jī iku ña nō a kaa ku má, nō ku kpaasi awa mō. ⁵³ Ntō ntō, ara iyi á bejeu kù ne bei á ce iyi kù kpaasi iyi ci ya beje. Nñu iyi í je ti iku, kù ne bei á ce iyi kù kpaasi iyi ci ya ku. ⁵⁴ Nō waati iyi ara ku bejeu á kpaasi iyi kaa beje, nō ti iku mō ku kpaasi iyi kaa ku, waati bēebēi ide iyi à kōu á ce, iyi í ni,

Ilaaō í kāmia iku mam mam.

⁵⁵ Iku kaa kāmia ine ña má.

Iku kaa ne gbugbā si ine ña má.

⁵⁶ Iku kaa wēe wo bii kù je na dulum, nō dulum mō kaa ne gbugbā wo bii kù je na wooda. ⁵⁷ Amma ka saabu Ilaaō, nñu iyi wa mu nwa gbugbā à waa kāmiaò dulum

na anu akā nwa iyi à ce do Lafēe nwa Jesu Kirisi. ⁵⁸ Na nñu, inje baakōm ña, i leeki dim dim i maà tekēe ña. I ce kookaai si icei Lafēe do ajō fei si na iyi í jō ì mà ña ice iyi ì waa cea Lafēe kaa ce nfe ña.

16

Fia ku tōtō na woo dasi Jesu naane ña

¹ Nsei, ka fō idei fia iyi à waa tōtō na woo dasi Jesu naane ña iyi à wa Zeruzalemu. Í sīa inje mō i ce bei n sō inei igbei Jesu ña iyi à wa ilei Galati. ² Si ajō ama azuma fei í sīa ine fei ku nya fiae ikā, zaka bei á yōkō, si bei Ilaaō í muaa, ku ba i maà ti i degbe hee waati iyi n to wa i bei i maa tōtō fia ña. ³ Bii n naa, an be ine ña iyi ì cica ñau Zeruzalemu do amua nñe do tia iyi á sisi nñā yaasee. ⁴ Bii í nō í je í sīa amu takam n koo mōi, awōò ña aa ka koo ajō.

Mii ña iyi Pōlu wa bi ku ce

⁵ Bii í kōōsi an bō ilei Masedōni nō hai be an naa bi tu ñe. ⁶ An ce baa ajō minji bi tu ñe, bii i kù laakai mōm, bei an je kpaa. Si anyii nñu, nō i sobim do bii n ne ku bō ña. ⁷ Bēbei n kù bi n ye ñe do saasa, amma bii Lafēe í bi an kpe bi tu ñe be.

⁸ Amma hee ajōi Pantekotu koo toò wa an maa n wa Efēezu ihē titā ⁹domi Ilaaō í cīm kpāa nla nla n ceò ice ihē iyi á ne aranfāani, baa bii mbēe ña à kpō.

¹⁰ Bii Timōtee í to wa bi tu ñe, i gbaa do yaase bei á neò ara ku fū si anini nñe, domi nñu mō icei Lafēe wa ce bei n wa n ceu. ¹¹ Na nñu, i maà jō ine gō ku dondae ña, amma i sobie si isēneē iyi á ce ku baaò wa ku ba ku to wa bi tom do laakai ku sū, domi n wa n cō kpāae nñu do kpaasi ña iyi à waa suu wa.

¹² Amma iyi í je idei kpaasi nwa Apolo, tuuba nkpō nkpōi n ya n maa n sō n ni koo cō ñe do kpaasi nwa gō ña ajō, amma si nsei titā kù waa bi ku naa kpata kpata. Bii í ba fayae á naa.

Ide ankāanyi ña

¹³ I ce laakai ara nñe, i leeki si naane ku dasi dim dim ña. I ce wōkō ku ba i ba gbugbā ña. ¹⁴ Iyi ì waa ce fei, i coo do kubi ña.

¹⁵ Ì mà ña iyi Setefani do inei kpasēe ñai à je woo dasi Jesu naane sinte si ilei Geresi à nō

à na ara nɛa à sobiò woo dasi Jesu naane nɛa. Inɛ inɛm nɛa, n̄ wa n̄ tɔɔ n̄ɛi, ¹⁶ amane dimi bɛɛbɛ nɛa do inɛ nɛa iyi à waa ba nɛa icɛu ku ce do himma fei, i ya jirima nɛa nɛa.

¹⁷ N̄ nɛ inɔ didɔ do kunaai Setefani, do Fɔɔtunatu do Akaiku, domi si bei i kù wa ih̄ɛ nɛa aɛai à ce mii iyi ì nɛ ku ce nɛa. ¹⁸ Inɛ n̄au à tũ inɔm bei à ya tũ tu nɛ mɔ. Í s̄ia i saabu inɛ dimi bɛɛbɛ nɛa.

¹⁹ Igbei inɛi Jesu nɛa iyi à wa ilɛi Azii à waa ce nɛ fɔɔ. Akilasi do P̄isila do inɛi igbei Jesu nɛa iyi à ya tɔtɔɔ kpas̄ɛ nɛa, à waa ce nɛ fɔɔ jiida jiida do irii Laf̄ɛɛ. ²⁰ Kpaasi woo dasi Jesu naane nɛa fei à waa ce nɛ fɔɔ.

Inɛ mɔ i ce n̄ɛ fɔɔ nɛa do kubi.

²¹ Amu P̄olu, amui n̄ kɔ n̄ɛ fɔɔu ih̄ɛ wa do aWɔm.

²² Inɛ iyi kù nɛ kubii Laf̄ɛɛ fei, ikpe ku muu.

Laf̄ɛɛ Jesu ku nyi wa.

²³ Didɔi Laf̄ɛɛ Jesu ku wɛɛ do inɛ.

²⁴ Kubim í wɛɛ do inɛ fei na anu akã nwa do Jesu Kirisi. Ami.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa inɛi Kɔrɛnti ɲa

Idei fɔɔ

¹ Amui Pɔlu woo bei Jesu Kirisi si idɔɔbii Ilaaɔ, do Timɔtee kpaasi nwa.

À ce inɛi igbei Ilaaɔ ɲa iyi à wa Kɔrɛnti fɔɔ do woo dasi naane ɲa fei iyi à wa si ilei Gerɛsi fei. ² Ilaaɔ Baa nwa do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu ɲɛ didɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ

³ Ka saabu Ilaaɔ, Baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, ɲɲui í nɛ araare, nɔ ɲɲui í ya maa tũ idɔ nwa waati kãma fei. ⁴ Wa tũ idɔ nwa si wahala baa yooma nwa fei. Í ya ce beɛbei ku ba awa mɔ ka yɔkɔ ka tũ idɔi inɛ ɲa iyi à waa wahala do yaase bei í tũd ti awa mɔ. ⁵ Ntɔ ntɔ, à nɛ ikpɛ nla nla si ijuukpãi Kirisi, amma bei ijuukpãu í la í to, beɛbe mɔi yaase bei Kirisi wa tũd idɔ nwa ɲau mɔ í to. ⁶ Bii à yɛ ijuukpã, na iri ɲɲei, ku ba i ba faaba ɲa nɔ Ilaaɔ ku tũ idɔ ɲɲɛ. Bii Ilaaɔ í nɔ í tũ idɔ nwa, na iri ɲɲei, inɛ mɔ i temua ɲa do ijuukpã dimi akã do iyi à waa yɛu, nɔ idɔi inɛ mɔ ku tũ. ⁷ À waa naane ɲɛ ntɔ ntɔ domi à mà, si bei í nɛ ikpɛ si ijuukpã nwa ɲa, beɛbe mɔi Ilaaɔ á tũ idɔ ɲɲɛ si bei wa tũ tu wa.

⁸ Inɛ inɛ nwa ɲa, à bi i mà ɲa wahala iyi í ba wa si ilei Azii í caa. Í re gbugbã nwa hee a kù tamaa mà aa ka wɛɛ si hunde má. ⁹ À tamaa bei à yɛ taale nwa á kpa wai. Amma dimii ideu ihɛ í ba wai ku ba ka mà iyi kù sɪa ka dasi naane nwa si awa taka nwa, amma ka dasi naane nwa fei si Ilaaɔ ɲɲu akã iyi á jɪ iku ɲa. ¹⁰ Nɲui í nya wa hai si iku dimi beɛbe, á nɔ ku nya wa má. Ntɔi, à waa cɔ kpãae á nyi ku nya wa má. ¹¹ Inɛ taka ɲɲɛ í waa sobi wa do kutɔɔ ɲɲɛ. Ilaaɔ á gba kutɔɔ iyi inɛ nkpɔ í ce na iri nwa, nɔ ku ce nwa didɔ ku ba inɛ nkpɔ ku saabuɛ na iri nwa.

Pɔlu í kpaasi ideu ilu ku bɔɛ

¹² Ide iyi í jɔ à waa tɔɔd fufu wee. Idɔ nwa wa je nwa sɛɛda iyi isɛɛnɛ nwa í má si wajui inɛi andunya ɲa, nɔ iyi í re mɔm ɲɲui í je si waju ɲɲɛ. Kù nɔ kù je do muafiti. Mii ɲau be fei, hai bi Ilaaɔi wa naa. Kù je do bisii amane

ɲa, amma do didɔi Ilaaɔi. ¹³⁻¹⁴ Beɛbei si tia iyi à ce ɲɲɛ, a kù kɔ ɲɲɛ mii mmu gɔ bii kù je iyi í cio í gbɔ yaaseɛ ɲau be. Si ajɔ iyi Lafɛɛ Jesu á nyi wa aa ka yɔkɔ ka tɔɔ fufu na iri ɲɲɛ. Beɛbe mɔi inɛ mɔ aa yɔkɔ i tɔɔ fufu ɲa na iri nwa. Í gbɔ yaasei ideu ihɛ keeke tã ɲa, amma n bi i gbɔ yaaseɛ ɲai mam mam.

¹⁵ Na saabu ideu ihɛi í jɔ n tako n dasi idɔ n bɔ bi tu ɲɛ ku ba i ba didɔ ikɔ minji ɲa. ¹⁶ N lasabu bii n wa n bɔ ikpa ilei Masedɔni n yaa n yɛ ɲɛ, nɔ n nyi n yɛ ɲɛ má bii n wa n baa. Beɛbei aa sobim si isɛɛnɛm ɲa n bɔd ikpa ilei Zudee. ¹⁷ Si ide iyi n lasabuu, idɔ minjii n ce? Mà í waa tamaa ɲa n ya n ni n wa n naa nɔ gbakã n kpaasi ide má n ni n kù wa n naa bei inɛi andunya ɲa à ya cei? ¹⁸ Si bei í mà ɲa iyi Ilaaɔ í je ilu naane, n bi i mà ɲa iyi n ci ya ni, n wa n naa nɔ n ni, n kù wa n naa má. ¹⁹ Ntɔ ntɔ, Jesu Kirisi amai Ilaaɔ, ɲɲu iyi amu do Silasi do Timɔtee à waazo ɲɲɛu, kù naa do idɔ minji. Amma í naai do ide ntɔi Ilaaɔ, ²⁰ nɔ kuwã ɲa iyi Ilaaɔ í ce fei í kɔ sɪɛ. Na ɲɲu na saabuɛi à waa ni, ami, à waa saabuɔ Ilaaɔ. ²¹ Ilaaɔi í jɔ awaɛ ɲa fei à leeki si Kirisi dim dim ajɔ. Nɲui í nɔ í cica wa ikã. ²² Nɲui í ce si wa sɛɛdaɛ iyi wa nyisi iyi à je tɛɛ, nɔ í da nwa si Hundee si idɔ ku je nwa bei kaazigi.

²³ Ilaaɔ í je sɛɛdam n kù bi n ba ɲɛ ide ku gaabu ku ce. Na ɲɔi í ce n kù nyi wa Kɔrɛnti. ²⁴ A kù bi ka jile ɲɲɛ ide gɔ do tilasi si naane ku dasi ɲɲɛ si na iyi í jɔ í waa leeki dim dim ɲa tã si naane ku dasiu, amma à bi ka ce icei awaɛ ɲa ajɔ ka mu ɲɲɛ inɔ didɔ.

2

¹ Nɲui í jɔ n lasabu n maà n ti n naa bi tu ɲɛ n naa n fɔ inɔ ɲɲɛ má. ² N kù bi n fɔ inɔ ɲɲɛ domi bii n fɔ inɔ ɲɲɛ, yooi á tũ inɔm má bii kù je inɛ iyi n fɔ inɔ ɲɲɛu. ³ Na ɲɔi í jɔ n tako n kɔ ɲɲɛ tiau be wa do yaase beɛbe. N kù bi n naa bi tu ɲɛ, inɛ iyi hai bi tu ɲɛi an ba inɔ didɔ, í fɔ inɔm ɲa. N wa n naane inɛ fei iyi bii inɔm í dɔ, inɔ didɔi inɛ fei. ⁴ Beɛbei n kɔ ɲɲɛ tiau wa do inɔ ku fɔ do cikãaju nkpɔ nkpɔ, kù je n fɔ inɔ ɲɲɛ, n bi i mà ɲa zaka bei n bi ɲɛ í toi.

Iya kpa ideu kurara ɲa

⁵ Si bei inɛ gɔ ɲɲɛ í fɔ inɔm, kù je inɔi amu akãi í fɔ, ti inɛ fei. Walakɔ n tamaa í sɪa n ni,

inōi inε gō nηε ηai í fō, domi n kù bi n fō n lōsi. ⁶ Amma í to bεεβε, si bei inε nkpō nηε í kpāa iju. ⁷ Í sīa i kpa idei kurarαε i mua gbugbā ηa ku ba inō ku fō nlau ku maà caa siε. ⁸ Na nηu, n wa n tōo ηε, i ceaa bei á mà iyi ì bi nηu ηa. ⁹ Na ηoi í jò n tako n kō nηε tia wa wo n cō laakai nηε ku ba n mà bii í je ì waa jirima fei ndεε ηa. ¹⁰ Inε iyi ì kpa idei kurarαε ηa, amu mō n kpaa mβε baa do iyi kù je amui í raraa. Nō ideu iyi n kpa, n kpaa na iri nηε si wajui Kirisi, ¹¹ ku ba Seetam ku maà zamba wa. Ntōi, à mà sāa sāa iyi wa bi ku ce.

À je igū si kpāai Jesu Kirisi

¹² İyi n to Torasi laabaau jiidai Kirisi ku sisi, n yōo iyi didōi Lafēi í cīim kpāa n ceò icε bε. ¹³ Amma laakaim kù sū sēε si bei n kù ye kpaasim Titee. Na ηoi í jò n tōo inei Torasi ηa sukudō n ne ilei Masedōni.

¹⁴ Amma ka saabu Ilaaō, domi í mu nwa gbugbā ka jeò igū waati kāma fei si kpāai Kirisi. Wa ceò wa icε ku ba ku jò inε ηa a mà Kirisi, nō kumài Kirisiu ku fangaa bii fei bei inúnùì tulare í ya fangaa. ¹⁵ Ntōi, si wajui Ilaaō à yei bei inúnùì didōi Kirisi, bi inε ηa iyi à ba faaba, do bi woo bō nfe ku ce ηa. ¹⁶ Bi inε ηa iyi à waa bō bi ku ce nfe, inúnùì ikui iyi wa bí iku. Bi inε ηa mō iyi à waa ba faaba, inúnùì kuwεei iyi wa na kuwεε. Yooi í to ku ce dimii icεu bε. ¹⁷ A kù je bei inε gō ηa iyi à waa sisi idei Ilaaō do ibo na fia. Amma si na iyi í jò Ilaaōi í be wa wa, nηui í jò à waa fō ide dee dee na anu akā iyi à ce do Kirisi, kù je do muafiti.

3

Amaace ηa iyi aa sisia inε ηa akabuu titō

¹ Ide iyi à fō nseiuhē í ye bei à waa tōo fufu máí? Awa mō à ne bukaatai ka naa bi tu ηε do tia iyi á sisi nηε yaase nwai, bei inε gō ηa à ya ce? Mà ka tōo ηε i kō nwa dimie ηai. ² Inε taka nηei ì je bei tia nwa iyi à kō si idō nwa. Í ye ηai bei tia iyi inε fei í mà wa cioε. ³ Kookoosu nηε wa nyisi ntō ntō iyi inei í je bei tia iyi Kirisi í kō na icε nwa iyi à ce si inō nηε. Tiau, kù je do biikii à kōo, amma do Hundei Ilaaōi à kōo, nηu iyi í je icui kuwεε. Kù je si kutai à kōo, si idōi amanε ηai.

⁴ Naanε nηui à ne si wajui Ilaaō do saabui Kirisi. ⁵ Ntōi, a kù to ara nwa ka ni à ce ngōgō do ara nwa. Mii iyi à yōkō à waa ce fei, hai bi

Ilaaōi wa naa, ⁶ domi nηui í mu nwa gbugbā ka jeò amaaceε ηa ka sisia inε ηa akabuu titō. Akabuuu kù waa ce icε do wooda iyi à kōu, bi kù je do Hundei Ilaaō. Wooda iyi à kōu í ya jò inε ku kui, amma Hundei Ilaaōi í ya na kuwεei.

⁷ Waati iyi à kō woodau akā akā si kuta, amboei Ilaaō í má inya. Amboeu í jò wajui Moizi wa daana hee inei Izireli ηa à mōngō ku kāsie iju. Do nηu fei, amboeu í na í tā. Bii í je wooda iyi í jò inε ηa à kui í naa do dimii amboe bεεβε, ⁸ amboei icε iyi Hundei Ilaaō wa ce kaa re bεεβε? Ntō ntō á re. ⁹ Icéi wooda iyi í ya ye taalei inε ηa í ne amboe, amma ti icε iyi í jò inε ηa à je dee dee si wajui Ilaaō í roo hee bii í jì. ¹⁰ Aa ka yōkō ka ni mōm amboe iyi wa má inya tako kù to ngōgō do ti nsei iyi í la í roo. ¹¹ Ntōi, bii mii iyi kaa kpe í ne amboe, zaka beirei amboei mii iyi á ya maa wεε do ajō fei á la ku to.

¹² À waa fō ide do naanε si na iyi í jò à ne kpāa ku cōu ihē. ¹³ A kù je bei Moizi iyi í bii fuugesε ku ba inei Izireli ηa a mà ye waati iyi amboeu í sekeε hai si wajue. ¹⁴ Amma à lele idō nηa a kù yōkō a kù gbō yaaseε. Baa do nnyi fei bii à waa cio tiai akabuu sintei idei Ilaaō, í yei bei fuugesεu í kō í wa bε. Nō fuugesεu kaa nya bii kù je à dasi Kirisi naanε. ¹⁵ Baa nnyi má, waati iyi inei Izireli ηa à waa cio tia iyi Moizi í kō fei, í ya ye bei fuugesεu wa ganji ηa a gbō yaaseei. ¹⁶ Amma kukōi idei Ilaaō wa fō í ni, waati iyi inε í kpaasi idōε í sinda si Lafēε, waati bεεbei fuugesεu á nya. ¹⁷ Nō wee, Lafēεu, Hundei. Tengii bii Hundei Lafēε í wa, tengii bei ara ku ne í ya wa. ¹⁸ Fuugesεu kù wa si waju nwa má nō inε ηa à ya maa ye amboei Lafēε si wai bei si digi, nō amboeε iyi à waa cōu, nηui wa kpaasi wa ku ba ka jōo, nō í ya maa kōsīi waati kāma fei si wa. Icéu bε, Hundei Lafēei wa cōo.

4

Amanii Hundei iyi í wa si wa

¹ Ilaaōi í da nwa icεu si awō na jiidai ku jεε. Nηui í jò a kù mōngō munya. ² À nyō daai anyō ηa iyi inε ηa à ya ce si asii. A kù wεε do baai bisi laalō, a kù kpaasi ide ntōi Ilaaō ibo. Amma à jò inε ηa à waa mà ntōu sāa sāa ku ba inε fei ku mà si idōε awa ilu ntō ηai si

wajui Ilaaḏ. ³ Baa do iyi à waa sisi laabaau jiidau dee dee, inε gɔ ɲa a ci ya gbɔ yaaseε, amma inε ɲa iyi aa ce nfe aɲa akāi a ci ya gbɔ yaaseε. ⁴ Inε ɲau a kù dasi naane si na iyi í jò Seetam, lafēei andunyau í nya laakai ɲa. Í nya laakai ɲai ku ba a maà ye inya kumái laabaau jiidau. Laabaau jiidau wa nyisi wa amboei Kirisi, iyi í je Ilaaḏ takae. ⁵ Do ntɔ, a kù waa waazo ideí iri nwa. Si waazo nwa à waa fɔ iyi Jesu Kirisii í je Lafēε nɔ awa mɔ à je woo ce ice nɲε ɲa na iriε. ⁶ Ilaaḏi í ni, inya kumá ku ce si aninii ilu kuku, nɲui í nɔ í da nwa si inya kumáε si idɔ nwa ku ba ka mà amboeε. Amboei Ilaaḏui à waa ye si wajui Kirisi.

⁷ Amma awa iyi à ne amani nlau ihē, à yei bei cakai amà ku ba kulai gbugbāu ku je ti Ilaaḏ, ku maà je ti awa taka nwa. ⁸ À yɔyɔ wa do ijuukpā ikā ikā fei, amma a kù ku. À bití amma a kù mɔngɔ. ⁹ Inε ɲa à kpā wa iju, amma Ilaaḏ kù kəsi wa. À keke wa, amma a kù kpa wa. ¹⁰ Ajɔ fei si wahalau ihē í yei bei à waa ba ikpē nwa si ikui Jesu bii à waa bɔ fei ku ba a ye kuwεεε si ara nwa. ¹¹ Ntɔi, baa do iyi à wεε fei, si anui ikui à ya ka wa waati kāmá fei na irii Jesu, ku ba a ye kuwεεε si ara nwa. ¹² Bεεbei awa si anui ikui à wa, amma inε, kuwεei í je tu ɲε.

¹³ Naane ku dasi nwa í ye bei ti inε iyi í kɔ si kukɔi ideí Ilaaḏ í ni, n̄ dasi naane, na ɲɔi í jò n̄ wa n̄ fɔ ide. Na nɲu, awa mɔ, si na iyi í jò à dasi naane, nɲui í jò à waa fɔ. ¹⁴ À mà do ntɔ, inε iyi í jì Lafēε Jesu hai si bale, á jì wa do Jesu ajɔ nɔ kú jò awae ɲa ka kò si wajue. ¹⁵ Na iri nɲei à waa temuad̄ mii ɲau ihē fei ku ba inε ɲa iyi à ba didḏi Ilaaḏu, akpɔ nɲa ku ya maa kḏosi nɔ a ya maa saabue ntɔ ntɔ, domi bεεbei aa nyisið amboeε.

Ka je kuwεε do naane ku dasi

¹⁶ Nɲui í jò a kaa ka mɔngɔ munya. Baa bii ara nwa wa gbo, hunde nwa í ya maa wεε titḏi do ajɔ fei. ¹⁷ Ijuukpā keeke iyi à waa ye si nseiuhē wa ce nwa sɔɔlui amboe iyi ci ya t̄ai iyi í la í re ijuukpāu. ¹⁸ Ntɔ ntɔ laakai nwa kù wa si mii iyi iju wa ye, í gbe si mii iyi kù waa ye. Mii iyi iju wa ye ci ya kpε, amma mii iyi kù waa ye í ya wεei do ajɔ fei.

5

¹ Arai í je bi ku wai hunde nwa si ileu ihē. Nɔ à mà bii ara nwa í ku, Ilaaḏ í jile nwa bi ku wa lele iyi nɲu takae í ce, kù je amanε. Bi ku wau á maa wεei do ajɔ fei. ² Nɔ à wasi ku weewea si na iyi í jò hunde nwa í bi ku dasi bi ku wai leleu bei amanε í ya dasi ibɔ. ³ Í bi bεεbei domi bii à dasi, hunde nwa kaa wεε hai ne bi ku wau. ⁴ Ntɔ ntɔ, si waati iyi à wa si arau ihē à waa weewea à waa ne bei inε iyi aso wa wɔɔ. Kù je à bi ka wεε hai ne ara amma à bi a da nwa si ara titḏi leleu, ku ba kuwεeu ku kpa irii mii ɲa iyi í je ti iku. ⁵ Inε iyi í jile nwa mii ɲau ihē nɲui í je Ilaaḏ. Nɲui í mu nwa Hundee bei kaazigi.

⁶ Nɲui í jò à ya ka ne wɔkɔ ajɔ fei baa do iyi à mà si waati iyi à wa si arau ihē à jìð bi ku wai Lafēε. ⁷ À waa ce isεεne nwa na naane ku dasi, kù je na mii iyi à waa ye. ⁸ Ntɔ ntɔ à ya ka ne wɔkɔ. Amma iyi à bi í re fei ndεε nɲui í je ka jò arau ihē ka bɔ bi Lafēε ka maa wa bi tεε. ⁹ Nɲui í jò à waa ce kookaai ka ce iyi á d̄sa Lafēε si, bii í je à wεε si arau ihē walakɔ bii à ku. ¹⁰ Í s̄ta ka ce iyi á d̄sa si domi kù ne bei aa ka ce iyi a kù leek̄i si wajui Kirisi ku kiiti wa awa fei, nɔ ku s̄aa inε fei si bei kookoosu iyi í ce si kuwεεε í to, bii laalɔi, bii í nɔ í je jiiida mɔi.

Kirisi í jò à d̄s do Ilaaḏ

¹¹ Ilaaḏ í mà wa s̄aa s̄aa, nɔ bεεbe mɔi n̄ tamaa inε taka nɲε ì mà wa ɲa. Si na iyi í jò à mà bεerei Lafēε. À waa de ka kāmia inε ɲai. ¹² Kù je à waa tɔɔ fufu bi tu ɲε. Amma à waa bi i ba yaase bei aa ce i wεεð inɔ didḏ ɲai na iri nwa. Bεεbei aa ba bei aa jεa inε ɲa iyi à waa tɔɔ fufu na mii ɲa iyi à waa ye nɲu akā, nɔ à fūsi iyi í je ti idɔu awɔ. ¹³ Bii à waa ce wa sūmu, na Ilaaḏi. Bii à nɔ à waa ce wa ilu laakai ɲa mɔi, na iri nɲei. ¹⁴ Kubii Kirisii wa nèð wa. Si na iyi í jò à mà inε akāi í ku na inε fei, à nɔ à mà iyi inε feii í ne ikpē si ikuε. ¹⁵ Í kui na inε fei ku ba inε ɲa iyi à wεε si hunde a maà wεε na irii aɲa taka ɲa má, í gbe na iriε, nɲu iyi í kú nɔ í jì na iri ɲa.

¹⁶ Na nɲu, bebei a kaa ka cɔ iyi à waa yeð iju si amanε nɲu akā. Baa bii bεεbei à tako à cea Kirisi wo, nsei a kaà ka ce bεεbe má. ¹⁷ Bii inε gɔ í ne anu akā do Kirisi í je inε titḏ. Mii ndii tako ɲau à lɔ, nɔ wee mii titḏ ɲai à s̄asi wa. ¹⁸ Mii ɲau ihē fei icei Ilaaḏi, nɲu iyi í jò à

dɔ̄ do n̄ɲu na saabui Kirisi, nɔ́ í bɛ wa ku ba awa mɔ́ ka jò inɛ ɲa a dɔ̄ do n̄ɲu. ¹⁹ Ntɔ́ ntɔ́, na saabui Kirisii Ilaaɔ́ í jò inɛ ɲa à dɔ̄ do n̄ɲu. Í kpa ideí kurara n̄ɲa kù waa dooae má, nɔ́ í jilɛ nwa icɛ ka sisia inɛ ɲa bei aa ce a dɔ̄ do n̄ɲu.

²⁰ Na n̄ɲu, à jɛ woo bei Kirisi ɲa. Í yɛi bei Ilaaɔ́ takaei wa ba ɲɛ ide ku fɔ́ hai bi tu wa nɔ́ à waa tɔ́ ɲɛ do irii Kirisi, i jò i dɔ̄ do Ilaaɔ́ ɲa. ²¹ Kirisi, n̄ɲu iyi kù ce dulum kãma, n̄ɲui Ilaaɔ́ í kãa dulum du wa ku ba ka jɛ dee dee si wajue na anu akã nwa iyi à ce do Kirisi ajɔ́.

6

¹ Awa iyi à waa ce icɛ do Ilaaɔ́ ajɔ́, à waa tɔ́ ɲɛi i maà jò didɔ́ iyi Ilaaɔ́ í ce n̄ɲɛu ku ce nfe.

² Si tiai ideí Ilaaɔ́ à kɔ́ à ni,

Ilaaɔ́ í ni,

N̄ gbɔ́ kutɔ́ɛ nɔ́ n̄ jɛɛ si waati jiida.

N̄ sobiɛ si ajɔ́i faaba.

To, nseií jɛ waati jiidau, nnyii ajɔ́i faaba.

³ A kù waa bi inɛ gɔ́ ku yɛ taalei icɛ nwa. N̄ɲui í jò a kù waa ce ngɔ́gɔ́ iyi á dasi inɛ kurara. ⁴ Amma si kookoosu nwa fei à waa bi kuwɛɛ nwa ku nyisi iyi à jɛ woo ce icɛ jiidai Ilaaɔ́ ɲa. À waa temua ntɔ́ ntɔ́ si wahala do si are do si ijuukpã. ⁵ À tɛ nwa kpɔ́tɔ́ à dasi wa piisɔ́, nɔ́ inɛ ɲa à dede gidí si wa amma si fei ndɛɛ à yɔ́kɔ́ temua. À ya ka ce icɛ hee ka gbɛɛji, à ya ka wɔ́ n̄joo, nɔ́ à ya ka d̄i anu. ⁶⁻⁷ À waa nyisi iyi à jɛ woo ce icɛi Ilaaɔ́ ɲa do kuwɛɛ jiidai nwa, do kumà nwa, do suuru nwa, do jiidai ku jɛ nwa, do kubi hai nɛ muafiti nwa, do ideí ntɔ́u ku waaɔ́. Nɔ́ gbugbã Ilaaɔ́ do icɛ iyi Hundee wa ce si wa wa nyisi iyi à jɛ woo ce icɛɛ ɲa. Dee dee ku jei í jɛ nyai igũ nwa iyi à ya ka jað nɔ́ ka kòð ara nwa. ⁸ À ya ka temuai bii inɛ ɲa à mà bɛɛɛ nwa walakɔ́ bii à waa nya fũne nwa. Bɛɛɛ mɔ́i à ya ka temua bii à waa fɔ́ jiidai nwa walakɔ́ bii à waa fɔ́ laalɔ́ nwa. À waa cɔ́ wa bei woo sɔ́ ibo ɲa baa do iyi à waa fɔ́ ntɔ́ fei. ⁹ À waa cɔ́ wa bei a kù mà wa, baa bii inɛ fei í mà wa sãa sãa. À waa cɔ́ wa bei inɛ ɲa iyi à kasãm, amma hee nsei à wɛɛ si baani. À kpã wa iju ntɔ́ ntɔ́, amma a kù kpa wa. ¹⁰ À waa cɔ́ wa bei ilu inɔ́ ku fɔ́ ɲa, amma à ya ka maa nɛ inɔ́ didɔ́i waati kãma fei. À waa cɔ́ wa bei ilu are ɲa, amma à waa mua inɛ nkpo

amani. À waa cɔ́ wa bei a kù nɛ ngɔ́gɔ́, amma à nɛ fei ndɛɛ.

¹¹ In̄ɛ inɛi Korēnti ɲa, à sɔ́ ɲɛ ide ntɔ́ iyi í wa si idɔ́ nwa fei. Idɔ́ nwa í nɛ kubi n̄ɲɛ jiidai jiidai. ¹² Kubi nwa kù kaye si gãme n̄ɲɛ, amma in̄ɛi i kù na wa ara. ¹³ Na n̄ɲu, i ce nwa bei awa mɔ́ à waa ce n̄ɲɛ. N̄ wa n ba ɲɛ ide ku fɔ́ bei amam ɲa, i jò i bi wa jiidai jiidai ɲa.

I maà nɛ anu tɔ́ɔsi do hai dasi Jesu naane ɲa

¹⁴ I maà nɛ anu tɔ́ɔsi do hai dasi Jesu naane ɲa domi i kù jɔ́ ɲa ɲa. Beirei jiidai do laalɔ́ á ce ku tɔ́tɔ́. Mà beirei inya kumá do ilu kuku á ce ku tɔ́tɔ́. ¹⁵ Beirei Kirisi do Seetam aa ce a gbɔ́ si n̄ɲɛ. Mà mii woo dasi Jesu naane do hai dasi naane à nɛ si gãmei n̄ɲɛ. ¹⁶ Beirei bi ku wai Ilaaɔ́ do iwɛ ɲa á ce ku tɔ́tɔ́. Awai à jɛ bi ku wai Ilaaɔ́, n̄ɲu iyi í jɛ icui kuwɛɛ. Nɔ́ n̄ɲu takae í fɔ́ í ni,

An wɛɛ do aɲa nɔ́ awað ɲa ka maa nɛ.

An jɛ Lafɛɛ n̄ɲa nɔ́ aa jɛ inɛm ɲa.

¹⁷ Na ɲɔ́i í jò Ilaaɔ́ í nyi í ni má,

I fa ara n̄ɲɛ hai bi tu ɲa nɔ́ i jìð ɲa ɲa.

I maà má kəkəi mii iyi í riisi ɲa.

Bii ì waa ce bɛɛɛ ɲa an gba ɲɛ.

¹⁸ An jɛ baa n̄ɲɛ.

Nɔ́ in̄ɛ mɔ́ aa jɛ ama inɛmɔ́kɔ́ do ama inaabom ɲa. Mii iyi Ilaaɔ́ ilu gbugbã fei í fɔ́ mbɛ.

7

¹ Baakɔ́m ɲa, kuwãu ihɛ fei tutu wai. Na n̄ɲu, ka jò idɔ́ nwa ku má sãa sãa si mii fei ku ba ara nwa do idɔ́ nwa ku maà nɛ taale kãma, nɔ́ kumá nwa ku maa kɔ́si si Ilaaɔ́ nɔ́ ka màð bɛɛɛɛ.

Inɔ́ didɔ́i Pɔ́lu

² Í jò i nɛ kubi nwa ɲa. A kù raraa inɛ gɔ́, a kù beje kuwɛɛi inɛ gɔ́, a kù nɔ́ a kù taki inɛ gɔ́.

³ N kù wa n fɔ́ bɛɛɛ na n yɛ taale n̄ɲɛ. Ntɔ́i, si bei ñ fɔ́ tã, à nɛ kubi n̄ɲɛ si idɔ́ nwa, baa bii í jɛ si kuwɛɛ wala si andei ikui. ⁴ N̄ wa n naane ɲɛ ntɔ́ ntɔ́, nɔ́ ñ wa n tɔ́ fufu na iri n̄ɲɛ si mii fei. N̄ ba gbugbã na iri n̄ɲɛ nɔ́ inɛm í dɔ́ í caa si ijuukpã nwa fei.

⁵ Ijuukpãu í jò a kù s̄imi waati iyi à to ilei Masedɔ́ni. À ba ijuukpã ikã ikã baa yooma fei. À ya ka ba ija hai waduude nɔ́ si idɔ́ nwa n̄jɔ́ wa mu wa. ⁶ Amma Ilaaɔ́, n̄ɲu iyi wa mua ilu inɔ́ ku fɔ́ ɲa gbugbã, í jò kunaai Titee í mu nwa gbugbã. ⁷ Kù jɛ kunaai n̄ɲu akãi í

mu nwa gbugbā, amma iyi í ni má in̄e taka n̄e ì mua n̄u gbugbā ña. Í n̄o í s̄o wa bei ì waa bi ku yem ña nt̄o nt̄o, do bei ì ne in̄o ku f̄o ña, do bei ì ne kubim ña j̄iida. Ideu í j̄ò in̄o did̄m í k̄õsi hee í caa.

⁸ Na ñoi í j̄ò baa bii tia iyi ñ k̄o n̄e í f̄o in̄o n̄e, n k̄u ne in̄o ku f̄o do iyi ñ k̄õ. Ñ tako ñ ne in̄o ku f̄o si waati iyi ñ ye í f̄o in̄o n̄e si waati keeke ḡo. ⁹ Amma nsei in̄m í d̄õ. K̄u je na iyi í j̄ò ñ f̄o in̄o n̄e, amma si na iyi í j̄ò in̄o ku f̄o n̄e í j̄ò ñ k̄paasi daa ña. B̄eebei í ce si na iyi í j̄ò Ilaā í ceò in̄o ku f̄o n̄e ice. Na n̄u, a k̄u ce n̄e laal̄o k̄ama. ¹⁰ Nt̄o nt̄o, in̄o ku f̄o iyi Ilaā wa ceò ice í ya j̄ò in̄e ku k̄paasi daae n̄o ku ba faaba. Dimii daa ku k̄paasi b̄eebe í kaa ni, bii ñ mà. Amma in̄o ku f̄o andunya í ya bí ikui. ¹¹ Ilaā í ceò in̄o ku f̄o n̄e ice, n̄o í c̄o ribae nsei ña. I c̄o zaka bei in̄o ku f̄o í j̄ò ñ ce laakai ña ñ ce himma ñ k̄õ ara n̄e ña. N̄o í j̄ò in̄o n̄e k̄u waa d̄õ wo n̄o ñ waa ce n̄jo ña, ñ k̄p̄a woo ce laal̄o iju ña. N̄o í j̄ò ñ bi í yem má ña n̄o ñ ne kubim ña. Si fei nd̄e ñ nyisi iyi ñ má si ideu ña.

¹² Na n̄u, bii ñ k̄o n̄e tiau wa, n k̄u k̄õ na in̄e iyi í ce laal̄o n̄u ak̄ã, walak̄o na in̄e iyi í cea laal̄o n̄u ak̄ã. Amma ñ k̄õ ku ba í mà s̄aa s̄aa ña si wajui Ilaā iyi ñ ne kubi nwa nt̄o nt̄o ña. ¹³ Na ñoi í j̄ò ñ ba gbugb̄au.

K̄u n̄o k̄u je gbugb̄a n̄u ak̄ã à ba, amma iyi í re m̄m, à ye iyi Titee í w̄eèò in̄o did̄ si na iyi í j̄ò in̄e fei ñ t̄u in̄e. N̄u bei í j̄ò in̄o did̄ nwa í k̄õsi má. ¹⁴ Baa bii ñ t̄o fufu keeke bi t̄e na iri n̄e wo, ñ k̄u dasim anȳo ña, domi si bei ide ña iyi à s̄o ñe fei nt̄o, b̄eebe m̄oi Titee í ȳo iyi fufu ku t̄o nwa si nt̄o. ¹⁵ Kubi n̄e iyi Titee í ne wa k̄õsi si bei wa ye gigi iyi in̄e fei ñ jirimae n̄o ñ gbaa ña do b̄eere nla nla. ¹⁶ Ñ ne in̄o did̄ do iyi an ȳok̄o n̄o dasi ñe naane si mii fei.

8

I ce amua do in̄o did̄

¹ In̄e k̄paasim ña, à bi í mà ña bei Ilaā í cea igbei in̄e Jesu ña iyi à wa ilei Mased̄oni did̄. ² An̄ai à ye laakai ku c̄o si ijuukp̄a j̄iida. Amma in̄o did̄ nla ña í j̄ò ñ ce amua ña do in̄o ak̄ã, baa do iyi are ña í la. ³ Ñ j̄e s̄eeda iyi à na do id̄õbi ña zaka bei à ȳok̄o, n̄o à na m̄m nii hee í re zaka bei a k̄u waa tamaā. ⁴ À mante wa nt̄o nt̄o à ni ka j̄ò an̄a m̄o an̄a a

na sobii an̄a na irii woo dasi naane ña iyi à wa ilei Zudee. ⁵ À ce í re baa zaka bei à waa tamaa. Sinte tit̄a à na Laf̄e ara ña, à bei à na awa m̄o ara ña do id̄õbii Ilaā. ⁶ N̄ui í j̄ò ñ t̄o Titee ku naa bi tu ñe ku na ku sobi ñe si bei í tako í sintie, ku ba in̄e m̄o ñ tamb̄o ice j̄iida be ña. ⁷ Fei nd̄e í caa si ñe, hai naane ku dasi do ide ku f̄o do kum̄a, do himma n̄e si mii fei, do kubi nwa iyi ñ ne ña. N̄ui í j̄ò ñ bi ice j̄iida be m̄o ku caa si ñe.

⁸ K̄u je woodai ñ wa n̄ na ñe, himmai in̄e ḡo ñai ñ wa n̄ s̄o ñe ku ba ku mu n̄e k̄p̄aa iyi á j̄ò in̄e ña a ȳo iyi kubi n̄e nt̄o. ⁹ Í n̄o ñ mà did̄i Laf̄e nwa Jesu Kirisi ña, n̄u iyi í tako í je ilu amani, n̄o í ce arae ilu are na iri n̄e ku ba areu ku ce ñe ilu amani ña.

¹⁰ Si ideu ih̄e ik̄oi ñ wa n̄ na ñe. Hai ic̄i in̄e ñ je in̄e sinte ña si iceu. K̄u je si kucee n̄u ak̄ã, amma sinte in̄e ñ dasi id̄o ñ coo ña. In̄e í s̄ia ñ temua ñ m̄siò iceu ña. ¹¹ Na n̄u, ñ hanya si b̄eebe nsei ñ k̄pa irii iceu ña. Si bei ñ dasi id̄o nt̄o nt̄o ñ sintie do himma ña, b̄eebe m̄oi á s̄ia ñ tamb̄o ña do himma si bei kune n̄e í to. ¹² Bii ñ na do in̄o ak̄ã, Ilaā í ya gbai. Zaka bei ñ nei í ya c̄o, n̄o baae ci ya wa si iyi ñ k̄u ne ña.

¹³ N̄ k̄u bi ti in̄e m̄o ku na ku maa gaizia ñe na faabai in̄e ḡo ña, amma í s̄ia kune n̄e do tu ña ku munga. ¹⁴ Si nsei, kune n̄e í la. Na n̄u, aa ȳok̄o ñ sobi in̄e ña iyi à wa si are. N̄o aj̄o iyi in̄e m̄o ñ na ñ wa si are, bii kune ña í la, an̄a m̄o a sobi ñe. B̄eebei kune in̄e fei á maa munga. ¹⁵ B̄eebei kuk̄oi idei Ilaā í f̄o í ni, In̄e iyi í k̄o mana í k̄p̄o, k̄u re ḡu. In̄e m̄o iyi í ko keeke, k̄u gaizia ḡu.

In̄e ña iyi à b̄o amua ku gba wa

¹⁶ Ñ wa n̄o saabu Ilaā, n̄u iyi í j̄ò Titee í bi ñe bei awa taka nwa à bi ñe. ¹⁷ Waati iyi ñ t̄o ku naa bi tu ñe í j̄esi idem tengi be gbak̄ã, n̄o n̄u takae í dasi id̄o m̄o wo nt̄o nt̄o ku naa bi tu ñe hai a k̄u s̄õ. ¹⁸ N̄o à waa be in̄e nwa ḡo wa do n̄u takae aj̄o, in̄e iyi igbei in̄e Jesu ña fei à waa saabu na icei laabaau j̄iida iyi wa ce. ¹⁹ Iyi í re m̄m, igbei in̄e Jesu ña à cicae ku si wa si is̄e ñe nwa ka naaò amua wa. Iceu à waa cooi ka naò Laf̄e takae amboe n̄o ka nyisiò iyi à ne id̄o j̄iida ka sobiò in̄e ña.

²⁰ À waa ce kookaai ku ba in̄e ḡo ku maà ye taale nwa na fia n̄l̄au ih̄e ku muè iyi à da nwa si aw̄o. ²¹ Nt̄o nt̄o, à waa bi ka ce mii iyi í s̄ia,

ku maà je si ijui Lafēe nju akā, amma do bi amanē ŋa fei.

²² À waa be ŋa do inē nwa gɔ má, inē iyi à cɔ laakaie ise fēfelo, à nɔ à yē í je ilu himma si ice nkpɔ. Amma nsei himmae í kɔɔsi domi wa naane ŋe ntɔ ntɔ. ²³ Ine ŋa iyi à be si ŋe ŋau wee. Titee ŋui í je minjisiām iyi wa bam ice ku ce bi tu ŋe. Ine ŋa mɔ iyi aa suu wa, aŋai à je woo bei igbei inei Jesu ŋa nɔ à je inē ŋa iyi à waa na Kirisi amboe. ²⁴ Na ŋu, i nyisi ŋa iyi ì bi ŋa ŋa ntɔ ntɔ, ku ba igbei inei Jesu ŋa a mà iyi à ne kpāa ka tɔɔ fufu na iri ŋe.

9

Sobi iyi aa sambaa woo dasi naane ŋa

¹ Kù jεem tilasi n kɔ ŋe tia wa na sobi iyi á je ti woo dasi Jesu naane ŋa iyi à wa ilei Zudee. ² Ñ wa n fɔ beɛbei si na iyi í jò ñ mà kubi jiida ŋe nɔ ñ tɔɔ fufu na iri ŋe bi inei Masedoni ŋa ñ ni ŋe woo dasi naane ŋa iyi ì wa ilei Geresi ŋa ì tã sɔɔlui sobiu hai ici ŋa. Himma ŋe í dasi inē nkpɔ ŋa kookaai. ³ Do ŋu fei, ñ wa n be si ŋe inē nwa ŋau ihē wa ku ba fufu ku tɔɔ nwa na iri ŋe ku maà je ngbe si ideu ihē. Ñ bi i wεεɔ sɔɔlu ŋa si bei ñ fɔu. ⁴ Bii kù je beɛbe, bii inei Masedoni gɔ ŋa à sim wa, nɔ à na à ba i kù ce sɔɔlu ŋa, naane nwa iyi à ne si ŋe á kpaasi anyɔ. Aa fɔ ideu ŋe má? ⁵ Na ŋoi í jò ñ yɔɔ iyi í sɔa n tɔɔ kpaasi nwa ŋau ihē a cuaam wa bi tu ŋe a ceɔ sɔɔlui amua jiida iyi ì wāu tã ŋa. Si beɛbe á maa jilei hee n maa n to wa, nɔ ku nyisi iyi ì waa na do inɔ akā ŋa, kù je do tilasi.

⁶ I kù mà ŋa, inē iyi í gbē keeke, keekei í ya da? Ine mɔ iyi í nɔ í gbē í la, nla nlaí í ya da. ⁷ Na ŋu, í sɔa inē fei ku na bei í dasi idɔ, ku maà ti ku je do tilasi walakɔ do wewea, domi inē iyi wa na do inɔ didɔi Ilaaɔ í bi. ⁸ Ilaaɔ á yɔkɔ ku jò didɔ ikā ikā fei ku caa si ŋe ku ba i ne fei ndeε do aɔ fei ŋa. Si beɛbei aa ba bukaatai mii iyi ì bi fei ŋa, hee ku gbe ŋe nla nla i ceɔ ice jiida fei ŋa. ⁹ Beɛbei kukɔi ideu Ilaaɔ wa fɔ í ni, Ilaaɔ í kpēa ilu are ŋa amanie do inɔ akā. Inɔ akāe kaa tã baa aɔ gɔ.

¹⁰ Ilaaɔi í ya na woo gbē dimi nɔ ku jò ku so jiida ku je mii iyi á je. Ŋu mɔi á mu ŋe gbugbā í ceɔ amuau ŋa. Amuau á yei bei dimi iyi ì waa gbē ŋa, nɔ Ilaaɔ ku jò ice jiida

ŋe ku kɔɔsi jiida. ¹¹ Á na ŋe amani ikā ikā fei iyi á to i ya ceɔ amua ŋa do inɔ didɔ. Nɔ inē nkpɔ á saabu Ilaaɔ na amua ŋe iyi aa ka na ŋau. ¹² Ntɔ ntɔ, ice iyi ì waa ce ŋa wa wūa bukaatai woo dasi naane ŋa jiida. Amma kù je baa iyi be ŋu akā. Á jò inē nkpɔ ku saabu Ilaaɔ. ¹³ Amuau á dɔa inē ŋa si hee ku jò a maa saabu Ilaaɔ do yaase bei ì waa jirimae ŋa. Ilaaɔ ku jirima ŋei wa nyisi iyi ì dasi laabaau jiidaí Kirisi naane ŋa. Nɔ aa nyi a saabue má do yaase bei ì ce ikpēi amani ŋe do inɔ akā inē ŋa iyi à gbe fei. ¹⁴ Aa ce ŋe kutɔ do kubi nla nla na irii didɔ nlaui ihē iyi Ilaaɔ í ce ŋe. ¹⁵ Ka saabu Ilaaɔ na amuae iyi í kpeɔ kufɔ do gele.

10

Pɔlu wa kɔɔ arae na icee

¹ Amu Pɔlu, amu takam nii ñ wa n fāa ŋe, amu iyi à ni ñ ya n kaye aram bii ñ wa bi tu ŋe, bii ñ jìɔ ŋe nɔ n ba ŋe ide ku fɔ do kulele. Amma do daa didɔi Kirisi do jiida ku jεe ñ wa n tɔɔ ŋe ideu ihē. ² I maà tilasim n ba ŋe ide ku fɔ do kulele waati iyi an na n to wa bi tu ŋe, domi beɛbei ñ dasi idɔ n cea inē gɔ ŋa iyi à waa ni idɔɔbii ara nwai à waa ce. ³ Ntɔi, à wa si ara, amma a kù waa jabu do idɔɔbii ara. ⁴ Jinei igū ŋa iyi à waa jabuɔ kù je ti andunya, amma gbugbāi Ilaaɔi iyi á jò ka keke bindi ŋa ka kpaɔ irii lasabui kurarai amanē ⁵ do dimii ara ku so iyi inē ŋa à ne fei à waa jãɔ ide ntɔi Ilaaɔ. Nɔ do ŋui à waa kāmiaɔ lasabu fei ku ba a jirima Kirisi. ⁶ Á nɔ à tã sɔɔlu ka kpā inē ŋa iyi a kù waa jirima ideu fei iju waati iyi ì na ì waa jirimae dee dee ŋa.

⁷ I jò i cɔ mii ŋa iyi ì waa ye si waju ŋe. Bii inē gɔ í mà kam kam iyi ŋu í je ti Kirisi, ku mà si idɔe iyi beɛbe mɔi awa mɔ à je ti Kirisi. ⁸ Lafēe í mu nwa yiiko ku ba ka mu ŋe gbugbā, kù je ka keke ŋe. Nɔ baa bii fufu ku tɔɔ nwa í la keeke na yiikou n kaa n ye anyɔ. ⁹ N kù bi a ni ñ wa n da zigi ŋe do tiam ŋa. ¹⁰ Ntɔ ntɔ, inē ŋa à ya ni tiam í lele nɔ í gaabu, amma bii ñ wa inɔ ŋe n ci ya ne gbugbā, ide ku fɔm ci ya ne beere. ¹¹ Ine iyi wa fɔ beɛbe í sɔa ku mà iyi ihē. Do yaase bei à waa kɔ si tia nwa bii a kù wa be, do yaase beɛbe mɔi kookoosu nwa á ye waati iyi aa ka wa bi tu ŋe.

¹² Ntɔi, a kaa ka je ka wã ara nwa do ine ŋa iyi à ya maa so ara nŋa lele hee ka jɔ ŋa. Ine nŋu ŋau a kù ne bisi domi à so ara nŋa í baa í je mii ku wã nje, nɔ à ya maa wã nje aŋa duusɔɔ. ¹³ Amma awa, a kaa ka tɔɔ fufu si mii iyi a kù ne kpãa ka tɔɔ fufu. Si ice iyi Ilaaɔ í jile nwa ku cei aa ka tɔɔ fufu, nɔ injei ì je ribai ice nwa. ¹⁴ Ntɔ ntɔ, awai à naa nŋe laabau jiidau wa. Bii kù je beɛbe wo, a kaa ka ne kpãai fufu ku tɔɔ. ¹⁵ Si beɛbe, a kù waa tɔɔ icei ine gɔ fufu. Amma à waa cɔ kpãa, si bei naane ku dasi nŋe í la wa kɔɔsi, ice nwa mɔ á na ku kɔɔsi si anini nŋe ¹⁶ ku ba ka yɔkɔ ka bɔɔ laabaau jiidau si ilu ŋa iyi à wa waju nŋe, ku maà ti ku je do fufu ku tɔɔ na saabu ice iyi ine gɔ ŋa à ce tã.

¹⁷ Kukɔi ideɪ Ilaaɔ wa fɔ, í ni, Ine iyi wa tɔɔ fufu, ku tɔɔ fufu na Lafɛɛ.

¹⁸ Na nŋu, ine iyi wa cɔ arae ine jiidai, kù je nŋui Ilaaɔ á saabu, í gbe ine iyi Aɔ Lafɛɛ takae wa cɔ ine jiidai.

11

Pɔlu í ni a ce laakai do woo be ilu ibo ŋa

¹ Oo, n bi i temuaɔm ŋa bii n fɔ ide keeke iyi kù ne yaase. Ntɔ ntɔ, i temuaɔm ŋa. ² N wa n ce igu iyi wa naa hai bi Ilaaɔ na iri nŋe, domi ì ye ŋai bei mudɛɛ iyi n mua mɔkɔ akã. Mɔkɔui í je Kirisi nɔ n bi n kooɔ ŋe bi tɛɛi bei mudɛɛ iyi kù mà mɔkɔ. ³ Amma si bei Seetam nŋou, í dɪ ijui Efa wo do bisi laalɔɛ, n wa n ce njo lasabu nŋe mɔ ku maa na ku sinda hai si kpãai Kirisi iyi ì waa too nsei ŋa do naane hai ne muafiti. ⁴ Njo í nyi wa mum má si na iyi í jɔ bii ine gɔ í naa wa sisi nŋe ideɪ Jesu mmu gɔ i ci ya kɔ ŋa. Ì ba Hundei Ilaaɔ tã ŋa, amma ì nyi ì tã sɔɔlu i gba hunde mmu gɔ má ŋa. Ì gba laabaau jiidau tã ŋa, amma ì nyi ì tã sɔɔlu i gba laabaau ikã má ŋa.

⁵ N wa n tamaa ine ŋau ihɛ iyi à waa cɔ ara nŋa woo be nla ŋau, kãma nŋa gɔ kù rem do ngɔgɔ. ⁶ Baa bii n kù dɔ geɛ bei ine ŋau ihɛ, kù je n kua kumà, n nɔ n nyisi ŋe si fei ndɛɛ fei mam mam.

⁷ Waati iyi n sisi nŋe laabaau jiidai Ilaaɔ, n cooi ngbe ngbe. N kaye aram ku ba n so ŋe lele. Iyi n ce beɛbe n rarai? ⁸ N gba fiaɪ igbei inei Jesu gɔ ŋa wai fei sãa sãa n na n sobi ŋeɔ. ⁹ Waati iyi n wa bi tu ŋe n kù je asoi ine gɔ

nŋe. Bii n ne bukaatai ngɔgɔ, ine nwa ŋa iyi à ya naa hai ilei Masedani aŋai à ya naam mii iyi n ne bukaatae fei wa. N mu aram si fei ndɛɛ ku ba n maà n je aso nŋe. Beɛbe mɔi an nɔ n maa n mu aram. ¹⁰ Do ide ntɔi Kirisi iyi í wa sim, n wa n sɔ ŋe iyi ine gɔ kù wɛɛ si ilei Geresi fei iyi á ganjiim n tɔɔ fufu si ideu ihɛ. ¹¹ Na mii í jɔ n ce beɛbe. Ì waa tamaa n kù bi ŋei? Ilaaɔ í mà sãa sãa iyi n bi ŋe.

¹² Amma bei n wa n ce nsei, beɛbei an maa n ce má ku ba n dɪ nŋa kpãa, aŋa iyi à waa de a tɔɔ fufu a ni awaɔ ŋa ŋa akã. ¹³ Ine ŋau, woo be ilu ibo ŋai iyi à ya dɪ ijui ine gɔ ŋa, nɔ à waa kpe ara nŋa woo bei Kirisi ŋa. ¹⁴ Nkãma kù wa be iyi á biti ine, domi Seetam takae á yɔkɔ ku kpaasi arae bei amalekai Ilaaɔ. ¹⁵ Na nŋu, biti gɔ kù wɛɛ bii woo ce icee ŋa à kpaasi ara nŋa bei woo ce icei Ilaaɔ ŋa. Amma aa ba riba nŋa si bei ice nŋa í ye.

Ijuukpã iyi Pɔlu í ye si kubɛɛ

¹⁶ N wa n fɔ má, ine gɔ ku maà cɔm bei sũmu. Amma baa bii ì waa cɔm sũmu ŋa, i gbam do beɛbe, ku ba amu mɔ n tɔɔ fufu keeke. ¹⁷ Iyi n wa n fɔ nsei kù je bei Lafɛɛ í bi ine ŋa a ya fɔ. Amma si ideu ihɛ n wa n tɔɔ fufu nɔ n fɔ ide bei sũmu. Nɔ bii n wa n tɔɔ fufu n ne mii iyi n wa n tɔɔ fufu. ¹⁸ Amu takam mɔ an tɔɔ fufu si na iyi í jɔ ine nkpɔ wa tɔɔ fufu na ara. ¹⁹ Ì waa temuaɔ ine hai ne yaase ŋa, inje iyi ì waa tamaa ì ne yaase jiidai ŋa. ²⁰ Ì waa koko à waa ce ŋe aru ŋa, à waa ce ŋe ile, à waa taki ŋe, nɔ à waa donda ŋe, nɔ à waa sambala ŋe. ²¹ Anyɔ wa mum n sɔ ŋe iyi n kù ne gbugbã n ce nŋe beɛbe.

Do nŋu fei, bii ine gɔ í ne wɔkɔ wa tɔɔ fufu amu mɔ n ne. N wa n fɔ ide bei sũmu. ²² À je inei Ebɛɛ ŋai? Beɛbe mɔi amu takam. À je inei Izireli ŋai? Beɛbe mɔi amu takam. À je tɔkui Aburahamui? Beɛbe mɔi amu takam. ²³ À je woo ce icei Kirisi ŋai? N re ŋa si be. Idem nɔu, ideɪ sũmui. N ce ice n re ŋa, à dasim piisɔɔ í re ŋa, à tɛem kpɔtɔɔ n kù mà baa jiaɛ. Ise nkpɔ nkpɔi n maai iku. ²⁴ Ise gbeɛwui Zuifu ŋa à tɛem kpɔtɔɔ anu ciiji fakã kù wa si. ²⁵ Inei Romu ŋa à cãm do golo í to ise gbeeta. À tam kuta à bi a kpam gbakã akã. Ise gbeetai akɔi inyi iyi n lo í je inyi, nɔ n dasi inyi gbakã akã n wa be hai daakɔ hee

iju í koo í má. ²⁶ Si iseenem ña ajò nkpo nkpo si mbirisii ñ ya n maa n wa na kukòí ido do woo bata ku gba ña iyi à wa si kpãa. Ajò gò ña ñ ya n wa si mbirisi bi dimii inem ña, ajò gò ña mò bi dimi mmu ña, ajò gò ña mò si inò ilu, ajò gò ña mò si gbabua, ajò gò ña mò si tenku, ajò gò ña mò bi inè ña iyi à sò ibo à waa ni anja à jè kpaasi woo dasi naane ña. ²⁷ Ñ mà ice ku gaabu ña do wahala nla nla ña, à ganjiim njoo ku sũ. Ari í ya kpam nò agbe í ya kpam, ñ ce anu ku dî do tilasi, ñ wahala do tütü nò n kù ne jine ku dasi ña. ²⁸ Si anyii mii ñau be fei, lasabum í ya maa wa si ice ña iyi ñ cea igbei inèi Jesu ña fei. ²⁹ Bii inè gò kù ne gbugbã, amu mò n ci ya n ne gbugbã. Bii inè gò í dasi dulum ñ ya n ne ara kuroi jiida.

³⁰ Bii í jè ñ wa n tò fufui, an tòsi si mii iyi wa nyisi gbugbã hai nem fei. ³¹ Ka saabu Ilaaã baai Lafèe nwa Jesu do ajò fei. Nñui í mà iyi n kù wa n sò ibo. ³² Waati iyi à wa Damasi, inè ngbo iyi amanlu Aretasi í jile si iluu í jile inè ñai a maa degbe anu koofai ilu nlau a ba a mum. ³³ Amma à jò ñ fitai hai do ferentii bindii iluu nò à kitaam nii si kòlò, nò do yaase beebèi ñ ce ñ gbàò.

12

Kuye do kukòsi iyi Ilaaã í nyisi Pòlu

¹ Debei í gbe n tò fufu, baa bii í jè kù ne aranfãani gò. Amma nsei an fò ideí kuye do kukòsi iyi Lafèe í nyisim. ² Ñ mà inèi Kirisi gò iyi à soo hee lelei Aã í to adò maatèe nnyi. Do araei à soo do ntò? Mà í ce kuyei? N kù mà. Ilaaã nñu akã dei í mà. ³⁻⁴ Ñ mà iyi à so məkòu hee bi Ilaaã. Nò ñ sisi ñ wa n fò má, do araei à soo do ntò? Mà í ce kuyei? Ilaaã nñu akãí í mà. Tengi bei í gbò ide iyi kù jò amanè ku fò, nò kaa yòkò ku fò mòm. ⁵ An tò fufu si inèu be. Amma n kaa n tò fufu si aram, bii kù jè si gbugbã hai nem. ⁶ Bii í jè ñ bi n tò fufu n kaa n jè sũmu, domi an fò ntò. Amma n kù wa n tò fufu ku ba inè gò ku maà cãm ku re bei wa yem, walakò bei wa gbò hai si gelem.

⁷ Amma ku ba n maà n ce faao na kukòsi nlau, bõ gò í na í sòke sim bei agũ. Í naai bei woo bei Seetam * ku na ku cãm nò ku ganjiim faao ku ce. ⁸ Ise gbèetai ñ tò Lafèe na

irii bõu ku ba ku jò n ba iri. ⁹ Amma í jèem í ni, didòm í toe domi si gbugbã hai nèi inè ña aa ye gbugbãm. Na nñu, ñ bi n tò fufu si gbugbã hai nem ku ba gbugbãí Kirisi ku wa sim. ¹⁰ Na ñai í jò ñ ne inò didò si gbugbã hai nem, do arabu ña, do inò ku fò ña, do ijuukpã ña do wahala ña iyi í ya bam na irii Kirisi. Ñ ya n ne inò didò domi waati iyi amu takam n kù ne gbugbã, waati beebèi Ilaaã í ya muum gbugbã.

Zigiida iyi Pòlu í ne na inèi Korinti ña

¹¹ Ñ wa n fò ide bei sũmu, amma ñ tilasim ñai. Inèi í sãa i fò jiidam ña wo, domi baa bii n kù jè ngògò, inè ñau ihè iyi à waa cò ara nña woo be nla ñau, a kù rem. ¹² Ñ nyisi ñe ntò ntò iyi ñ jè woo be si kookoosum ña do temua nla nla iyi ñ ce. Kookoosu ñau nñui í jè maamaake dimi ikã ikã ña do ice gbugbã ñau fei. ¹³ Mii ñ cea igbei inèi Jesu gò ña iyi n kù ce nñe, bii kù jè iyi ñ ni n kù bi n jè aso nñe. Nò bii na nñui, i ceem suurui kuraram.

¹⁴ Wee ñ tã sòlu n naa bi tu ñe ise gbèetasia. Nò n kaa n jè aso nñe má. Inè taka nñei ñ bi, kù jè fia nñe. Kù jè amu ñai aa ba fia a wòò baa nña ña, amma baa ñai aa ba fia a wòò ama nña ña, mà irei. ¹⁵ Inò didòm nii n jè mii iyi ñ ne fei, nò n loò aram na hunde nñe. Bii kubi nñe iyi ñ ne wa kòsi, kubi iyi ñ bim ña á kaye?

¹⁶ Ì mà do ntò ña iyi n kù jè aso nñe amma inè gò ña à ni ñ ya n ce nñe bisii n maa n gba fia nñe si asii. ¹⁷ Mà inè ña iyi ñ ya n be si ñe wa ñau, baa inè akã nña, í taki ñei?

¹⁸ Ñ tò Titee ku naa bi tu ñe, ñ bò wai nñu do kpaasiu. Aa ni Titee í taki ñe má ñai? Lasabui awaò fei kù jè akãí? Kookoosu nwa kù jè akãí?

¹⁹ Ì tamaa bei hai kukpè à waa de ka kòò ara nwa si waju nñei? Aawo, kù jè beebè baakòò nwa ña. À waa fò ideí bei Kirisi í bi si wajui Ilaaã ku ba naane ku dasi nñe ku bò waju.

²⁰ Ñ wa n ce njo bii ñ na ñ to wa bi tu ñe n maà n na n ba ñe bei n kù bi, inè mò, i maa ti i na i bam bei i kù bi ña. Ñ wa n ce njo ija do igu ku maà wa si ñe, do idòkò, do nje ku wã, do arabu ña, do irii inè ku sò, do faau,

* **12:7** woo bei Seetam amalekai Seetam nii Zuifu ña à ya kpe ña do fee nña, nò yaasei amalekai í jè woo be.

do mii hai ne yaase. ²¹ N̄ wa n ce njo Ilaaḍ ku maà na ku kayem si waju n̄je waati iyi an na n̄nyi wa bi tu n̄je má. N̄o n̄ wa n ce njo má n maa n na n kpata na irii in̄e nkp̄o n̄a iyi à tako à ce dulum wo n̄o a kù kp̄aasi id̄o hai si abo kaafe n̄a ku sũ do si daa s̄ami nkp̄o do daa nkp̄o nkp̄o iyi à ya ce.

13

Idei ank̄anyi do f̄oḗ

¹ Kuk̄oi ideI Ilaaḍ wa f̄o í ni, i b̄ei i ȳe taalei in̄e baa yooma fei í s̄ia ku j̄e do sēedai amane minji walak̄o m̄eeta. Wee ise gb̄eetasiām n̄ii n̄ wa n naa bi tu n̄je bebei. ² N̄o n̄ ne ide iyi an s̄o in̄e n̄a iyi à ce dulum wo, do in̄e n̄a iyi à gbe fei. N̄ f̄oḗ t̄a waati iyi n̄ wa bi tu n̄je ise gb̄eejisiau. Amma n̄sei iyi n̄ kù wa b̄e, n̄ sisi n̄ wa n f̄o má. Waati iyi an na n to wa bi tu n̄je b̄e má, b̄ii in̄e ḡo n̄je í ce ide ḡo an f̄o sīe ide do kugaabu. ³ An gaabu si na iyi í j̄ò ì bi n nyisi n̄je iyi Kirisii wa f̄o ide hai bi tom n̄a. Debei, aa ȳoḗ n̄a. Kirisi kù kua gb̄ugb̄a bi tu n̄je, amma wa nyisi gb̄ugb̄āe si anini n̄je. ⁴ Nt̄oi, à k̄pak̄p̄ae si j̄i ku gaau si gb̄ugb̄a hai n̄e, amma n̄sei í w̄ēe do saabui gb̄ugb̄ai Ilaaḍ. Awa m̄o à j̄e hai ne gb̄ugb̄a si anu ak̄a nwa do n̄ju, amma aa ka maa w̄ēe do n̄ju si anini n̄je na saabui gb̄ugb̄ai Ilaaḍ.

⁵ I wuse ara n̄je i c̄o yaasei kuw̄ēe n̄je b̄ii í j̄e iseene n̄je wa too naane iyi ì dasi n̄a do nt̄o. I kù mà n̄a iyi Jesu Kirisi í wa si n̄ei? Í gbe b̄ii in̄e ì m̄oḅḡo ku nyisi iyi ì dasi naane nt̄o nt̄o n̄a. ⁶ Amma do n̄ju fei n̄ tamaa aa ȳoḗ n̄a iyi kù ne sika awa à dasi naane nt̄o nt̄o. ⁷ Mii iyi à waa t̄oḗ Ilaaḍ n̄juí í j̄e i maà na i ce laal̄o k̄ama n̄a. Kù j̄e à waa d̄e in̄e n̄a a saabu ice j̄iida nwa n̄ju ak̄a, amma iyi à waa lele, n̄juí í j̄e i ce mii j̄iida n̄a, baa b̄ii in̄e n̄a à waa ni awa a kù ce nk̄ama. ⁸ A kù ne gb̄ugb̄a ka kp̄aasiò ide nt̄o do ibo, b̄ii kù j̄e ka j̄ò nt̄o ku b̄o waju. ⁹ À w̄ēeò in̄o did̄o ka j̄e hai ne gb̄ugb̄a n̄a b̄ii nt̄o nt̄o in̄e ì ne gb̄ugb̄a n̄a. N̄o n̄ju m̄oḅm̄o n̄ii à waa t̄oḗ Ilaaḍ ku ba í k̄o n̄a. ¹⁰ Na n̄j̄oi í ce n̄ k̄o n̄je mii n̄ju ih̄e hai waati iyi n̄ wa n j̄iò n̄je ku ba b̄ii n̄ to wa, n maà n gaabu si n̄je do gb̄ugb̄a iyi Laf̄ēe í muum. Í muum gb̄ugb̄am̄o n̄ii, kù j̄e n kekeò n̄je, amma ku ba n j̄ò naane ku dasi n̄je ku b̄o waju.

¹¹ Iyi í gbe n̄sei, in̄je in̄em n̄a, i j̄ò i ne in̄o did̄o n̄a, i ce kookaai i j̄eò in̄e n̄a iyi à k̄o, i ya maa mua n̄je gb̄ugb̄a n̄a. I ce anu ak̄a n̄a, i w̄ēeò laakai ku s̄u n̄a. Ilaaḍ ku w̄ēe do in̄je, n̄ju iyi í bi wa n̄o wa mu nwa laakai ku s̄u.

¹² I ce n̄je f̄oḗ do kubi j̄iida n̄a. Woo dasi naane n̄au fei à waa ce n̄je f̄oḗ.

¹³ Did̄oi Laf̄ēe Jesu Kirisi, do kubii Ilaaḍ, do anu ak̄ai Hundei Ilaaḍ ku w̄ēe do in̄je fei.

Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Galati ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

¹ Amu Pɔlu woo beu, amui n̄ kɔ n̄ɲe tiau ih̄ɛ wa. Kù je amanɛi í kpem n̄ jèò woo be, kù nɔ kù je inɛ gɔi í bɛm. Jesu Kirisii í kpem, n̄ɲu do Ilaaɔ Baaba iyi í j̄u hai si bale. ² Amu do kpaasi woo dasi naane ɲa iyi à wa ih̄ɛ fei à ce igbei inɛi Jesu ɲa iyi à wa ilei Galati fɔɔ. ³ Ilaaɔ Baaba do Laf̄ɛɛ Jesu Kirisii a mu n̄ɲe did̄ɔ do laakai ku s̄u. ⁴ Jesu Kirisii í na arae na irii dulum du wa ku ba ku nya wa hai si kuce laalɔi andunyau ih̄ɛ. Bɛɛbeɛi í ce í ceò idɔɔbii Ilaaɔ Baa nwa. ⁵ Ilaaɔi í nɛ amboe hee do aɲo fei. Ami.

Laabaau j̄ida ak̄ai í wɛɛ

⁶ Ideu í mum biti do iyi ì f̄usi Ilaaɔ awɔ gb̄aa gb̄aa bɛɛbe t̄a ɲa, n̄ɲu iyi í kpe ɲe wa si did̄ɔi Kirisii, nɔ ì waa bi i too laabaau mmu gɔ má ɲa. ⁷ Ntɔ ntɔ, laabaau j̄ida k̄ama gɔ kù wɛɛ má. Amma inɛ gɔ ɲa à waa f̄o lasabu n̄ɲe dei, nɔ à waa bi a kpaasi laabaau j̄idai Kirisii. ⁸ Amma baa awa taka n̄wai walakɔ amaleka iyi í naa hai lele, bii í ce n̄ɲe waazoi laabaau mmu gɔ má, bii kù je iyi à ce n̄ɲe ih̄ɛ, Ilaaɔ ku ceekpe laf̄ɛɛ. ⁹ À tako à f̄o wo n̄ nɔ n̄ wa n̄ f̄o má, bii inɛ gɔ í ce n̄ɲe waazoi ide mmu gɔ iyi kù je iyi ì j̄esiu t̄a ɲa Ilaaɔ ku ceekpe laf̄ɛɛ.

¹⁰ Si ideu ih̄ɛ aa ni n̄ wa n̄ de saabui amanɛ ɲai? Aawo, saabui Ilaaɔi n̄ bi. N̄ wa n̄ de n̄ ce mii iyi á d̄ɔa amanɛ ɲa si? Aawo, bii n̄ wa n̄ de n̄ ce mii iyi á d̄ɔa amanɛ ɲa si, n̄ kaa n̄ je woo ce icei Kirisii.

B̄ei Pɔlu í j̄èò woo be

¹¹ In̄ɛ kpaasim ɲa, n̄ bi i mà ɲa iyi laabaau j̄ida iyi n̄ sisi n̄ɲe kù je hai bi amanɛi í naa. ¹² Kù je amanɛi í s̄ɔm, inɛ k̄ama sisi í ceem cioɛ, Jesu Kirisii n̄ɲu ak̄ai í nyisim.

¹³ Í gbɔ bei kuwɛem í ye ɲa wo si waati iyi n̄ wa n̄ t̄ɔ Ilaaɔ bei Zuifu ɲa. In̄ɛ fei ì mà ɲa kookaai iyi n̄ tako n̄ ce n̄ kp̄àò inɛi igbei Ilaaɔ ɲa iju ku ba n̄ ce nfe ɲa. ¹⁴ Si kp̄aai Zuifu ɲa ku too n̄ wa si in̄ɔi inɛ ɲa iyi à waa je waju si in̄ɔi saam ɲa.

¹⁵ Amma Ilaaɔ í cicaam à bei à b̄im nɔ í kpem si did̄ɔɛ n̄ cea ice. ¹⁶ Si waati iyi í j̄ileu, í nyisim Amaɛ ku ba n̄ cea dimi mmu ɲa waazoi laabaau j̄idaɛ. Nɔ n̄ kù bɔ bi inɛ k̄ama ku muum bisi. ¹⁷ N̄ kù nɔ n̄ kù bɔ Zeruzalemu n̄ koo n̄ ye inɛ ɲa iyi à tako à je woo be ɲa n̄ bei n̄ j̄èò woo be. Amma iyi n̄ dede gbak̄a ilei Arabii n̄ bɔ. Hai be nɔ n̄ nyi Damasi má. ¹⁸ Í kpe í to zakai ad̄ɔ m̄ɛta n̄ bei n̄ bɔ Zeruzalemu n̄ koo n̄ mà Sefaa *, nɔ n̄ ce aɲo maat̄u bi t̄ɛɛ. ¹⁹ N̄ kù nɔ n̄ kù ye woo be mmu k̄ama be má, bii kù je Zaaki, if̄oi Laf̄ɛɛ.

²⁰ Iyi n̄ wa n̄ k̄ou ih̄ɛ nt̄ai. Ilaaɔi í je s̄ɛdam bii n̄ wa n̄ s̄o iboi.

²¹ Si anyiɛ nɔ n̄ bɔ ilei Siri do Silisi ɲa. ²² Waati bɛɛbe igbei inɛi Kirisii ɲa iyi à wa ilei Zudee a kù ye wajum tit̄a. ²³ N̄ɲu de à gbɔ iyi inɛ iyi í tako wa kp̄a ɲa ij̄uu, wee n̄sei wa waazo ideɛ woo dasi Jesu naane ɲa, ide iyi n̄ɲu takae wa bi ku ce nfeɛu wo. ²⁴ Nɔ à saabu Ilaaɔ na irim.

2

Pɔlu do woo be ɲa iyi à gbe

¹ Iyi í kpe í to zakai ad̄ɔ maat̄ɛɛ ɲoi n̄ nyi Zeruzalemu má, amu do Baanabasi. Nɔ à gb̄a Titee í si wa. ² N̄ kooi si na iyi í j̄ò n̄ ce kuye. Nɔ si kuye Ilaaɔi í ni n̄ koo. N̄ kpe inɛ ngbo ɲa ik̄ai awaò ɲa à t̄ɔt̄ɔ nɔ n̄ sisi n̄ɲa yaasei ideɛ laabaau j̄idau iyi n̄ ya n̄ cea dimi mmu ɲa waazoeu wo. N̄ ce bɛɛbeɛi si na iyi í j̄ò n̄ kù bi icem iyi n̄ ce wo, walakɔ iyi n̄ wa n̄ ce n̄sei ku ce nfe. ³ Nɔ inɛ ngbo ɲau a kù tilasi Titee iyi í wa bi tom n̄ou ku ce bango baa do iyi í je Gereki fei. ⁴ A kù tilasiɛ baa do iyi inɛ gɔ ɲa iyi a kù je inɛ nwa ɲa do nt̄o à lɔ wa si igbeu à waa bi a tilasi inɛ fei ku ce bango. Inɛ ɲau woo zamba inɛ ɲai. À naai do bisi ku ba a beje ara ku n̄ nwa si anu ak̄a nwa do Jesu Kirisii nɔ a ce wa aru. ⁵ Amma awa a kù je ide ɲa baa keeke domi à bi ka leeki si nt̄ai laabaau j̄idau na iri n̄ɲe.

⁶ Nɔ inɛ ɲa iyi à n̄ jirima à re a kù k̄ɔsi ide k̄ama má si ide iyi n̄ f̄ou. Nt̄ai, baa bii aɲai à je ilu jirima ɲa kù j̄ɛem nk̄ama, domi bi Ilaaɔ inɛ gɔ kù re n̄je. Inɛ ngbo ɲau be a kù k̄ɔm si ide k̄ama. ⁷ Amma à ye iyi Ilaaɔ í daam laabaau j̄idau si awɔ n̄ sisia dimi mmu ɲa, si bei í daa Piɛɛ si awɔ ku sisia Zuifu

* **1:18** Sefaa n̄ɲui à ya kpe Piɛɛ má.

ηα. ⁸ Ilaaḍi í na Piεε gbugbã ku jeò woo bεε bi Zuifu ηα, mà irei. Nηu mḗi í nḗ í nam gbugbã n jeò woo bεε bi dimi mmu ηα. ⁹ Nḗ Zaaki do Piεε do Zãa, aηa iyi à je bei sḗbe si igbei inei Jesu ηα, à ye iyi Ilaaḍi í daam iceu ihē si awḗ na didḗe. Nḗi à jesi ka ce anu akã, amu do Baanabasi ka bḗ bi dimi mmu ηα nḗ aηa mḗ a bḗ bi Zuifu ηα. ¹⁰ Amma à tḗw wa ka ye gigii ilu are nηa ηα. Nḗ bεεbe mḗi amu takam nḗ dasi idḗ tã.

Pḗlu wa gbagba si Piεε Antiḗsi

¹¹ Si waati iyi Piεε í naa Antiḗsi be nḗ gbagba sie si bantuma si na iyi í jḗ wa ce taale. ¹² Taaleeu wee. Ine gḗ ηa iyi à wa bi Zaaki à naa Antiḗsi. Ine ηaui à ya na gbugbã si bango ku ce. Hee a maa to wa Piεε í ya maa je do dimi mmu woo dasi Jesu naane ηa aḗ. Amma iyi ine ηau à na à to wa, í fa araε ci ya je aηaḗ ηa má domi wa ce nḗo nηa. ¹³ Nḗi Zuifu woo dasi Jesu naane ηa iyi à wa beu, gḗgḗ ηa mḗ à ce bei Piεε í ceu hee à fa Baanabasi mḗ si muafiti nηau. ¹⁴ Iyi nḗ ye a kù waa ne do inḗ akã si kpãai laabaau jiidau, ηḗi nḗ sḗ Piεε si wajui aηa fei nḗ ni, awḗ Zuifui nḗ à waa ce bei dimi mmu ηα, i kù waa ce kucei Zuifu ηα. To, beirei aa ce i tilasi dimi mmu ηα a ce kucei Zuifu ηα.

Zuifu ηa do dimi mmu ηa à ba faaba na naane ku dasi

¹⁵ Ntḗi, awa Zuifu ηai, a kù je dimi mmu ηa iyi à ya kpe ilu dulum ηa, domi Zuifu ηai à bí wa. ¹⁶ Do nηu fei, à mà iyi amanε kaa je dee dee si wajui Ilaaḍ na wooda ku too, bii kù je na naane iyi á dasi Jesu Kirisi. Na nηu, awa mḗ à dasi Jesu Kirisi naane ku ba ka je dee dee na naane iyi à dasi Kirisi, kù je na wooda ku too. Ilaaḍ kaa ce ine gḗ dee dee si na iyi í jḗ wa jirima wooda. ¹⁷ Nsei, bii à waa de ka je dee dee na saabui Kirisi, nḗ à ba wee awa mḗ ilu dulum ηai bei hai je Zuifu ηa, aa ka je ka ni icei Kirisii í jḗ dulum wa kḗosi? Aawo, ka maà lasabu bεεbe. ¹⁸ Nsei, bii nḗ teese nḗ wa n ma mii iyi nḗ tako nḗ lege wo, nḗ baa nḗ je ilu taalei. ¹⁹ Ntḗ ntḗ, woodau takae í jḗ nḗ ye bei iku si wajuε, ku ba n ce kuwεεm na Ilaaḍ. ²⁰ Í ye bei à kpakpaam si jii do Kirisi aḗ. Na nηu, kù je na aram nii nḗ wεε má, bebei Kirisii wa ce kuwεεε sim. Nḗ kuwεεε iyi nḗ wa n wεε nsei, nḗ wa n wεei do naane iyi nḗ dasi Amai Ilaaḍ,

nηu iyi í bim nḗ í na kuwεεε na irim. ²¹ N kaa n fūsi didḗi Ilaaḍ awḗ n maa n jirima wooda, domi bii í je amanε á yḗkḗ ku je dee dee na wooda ku jirima, debei ikui Kirisiu ngbei.

3

Wooda ku jirima de, mà naane ku dasi

¹ Ine inei Galati ηau, i kù ne laakai ηa. Ine iyi à sisia idei Jesu Kirisi iyi à kpakpa si jii ku gaau sãa sãa, yooi í kḗotē ηε. ² Nḗ bi i sḗm ide icu akãu ihē ηa. Í ba Hundei Ilaaḍ na wooda ku jirima nηei de, mà na laabaau jiidau iyi í gbḗ à dasi naaneu ηai. ³ Beirei í ce à kua laakai bεεbe ηa. Í sinti do Hundei Ilaaḍ ηa nḗ à waa bi i kpa iriε do gbugbãi ara nηε? ⁴ Ijuukpã iyi à ye wo ηa na naane ku dasi nηε, nsei aa jḗ ku je ngbe ηai? Nḗ tamaa i kaa jḗ ku je ngbe ηa. ⁵ Iyi Ilaaḍ í na ηε Hundee, nḗ wa ce maamaake ηa si anini nηε, wa cooi na wooda ku jirima nηε? Mà na iyi í jḗ à gbḗ idei laabaau jiidau à dasi naane ηai.

⁶ Í mà ηa iyi kukḗi idei Ilaaḍ í ni, Aburhamu í dasi Ilaaḍ naane, nηui í jḗ Ilaaḍ í dooae amanε dee dee. ⁷ Na nηu, i jḗ i mà ηa iyi woo dasi Jesu naane ηai à je tḗkui Aburhamu ηa do ntḗ. ⁸ Hai tako wo Ilaaḍ í mà iyi nηu á jḗ dimi mmu ηa a je dee dee na naane ku dasi nηa. Nḗi í jḗ í sisia Aburhamu laabaau jiidau hai ku kpe í ni, hai bi tḗei an weea inei andunya fei. ⁹ Aburhamu í dasi naane nḗ í ba kuwee. Bεεbe mḗi ine ηa iyi à dasi naane aa ba kuwee do nηu aḗ.

¹⁰ Ine ηa iyi à waa na gbugbã si wooda ku jirima ikpei í je tu ηa, domi à kḗ à ni, ine iyi kù waa mu ide à kḗ si tiai woodau fei nḗ kù waa jirimaε, lafēε ilu ikpei. ¹¹ Nḗ nsei à yḗḗ mam mam iyi ine gḗ kaa je dee dee si wajui Ilaaḍ na wooda ku jirima, domi à kḗ à ni, ine iyi Ilaaḍ í jḗ í je dee dee na naane ku dasi, lafēεi á ne kuwεε. ¹² Ntḗ ntḗ, icui wooda kù wa si naane ku dasi. Amma à kḗ à ni, ine iyi í yḗkḗ wa jirima woodau dee dee, lafēεi á basi kuwεε.

¹³ Amma Kirisi í ya wa hai si ikpei wooda si waati iyi í na í je ilu ikpe na iri nwa. Í na í je ilu ikpe si na iyi í jḗ kukḗi idei Ilaaḍ wa fḗ í ni, ine iyi à kpakpa si antai jii fei ilu ikpei. ¹⁴ Kirisi í ce bεεbei ku ba kuwee iyi Ilaaḍ í weea Aburhamuu kù je ti dimi mmu

ɲa na saabui Jesu Kirisi. Nɔ si beɛbe awa fei aa ka ba Hundei iyi Ilaaɔ́ í wā̀d wa na naane ku dasi.

Wooda ku jirima do ideɪ kuwā

¹⁵ Inɛ inɛm ɲa, an so yaasei ide gɔ iyi inɛ fei í mà. Bii inɛ gɔ í kɔ beɪ í bi a kpɛ amanie hai kù ku í jilɔ, inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ganji ideu hee má je ku kɔasi, baa do iyi amaneɪ í kɔ.

¹⁶ To, Aburhamu do tɔkuɛi Ilaaɔ́ í cea kuwā. Bii à ni tɔkuɛ ɲa, inɛ nkɔɔi à fāa. Amma à ni tɔkuɛi, waatɔ inɛ akāi, nɔ nɲui í je Kirisiu.

¹⁷ Na nɲu, ide iyi n wa n bi n fɔ wee. Ilaaɔ́ í ce kuwāi ideu nɔ í jilɔ. Nsei, wooda iyi í naa si anyii adɔ́ cɔ́ cɔ́ mɛɛ do kuntaa, kaa yɔkɔ ku ganji ideu hee ku jɔ́ ide iyi Ilaaɔ́ í wāu ku je ngbe. ¹⁸ Amma bii na wooda ku jirimai à je tubu, kù je na ideɪ kuwā má. Nɔ wee do kuwāi Ilaaɔ́ í ceaɔ́ Aburhamu didɔ́ɛ.

¹⁹ Debei, na mii í ce Ilaaɔ́ í na wooda. Í naai ku ba kookoosu iyi kù je tɛɛ ku fita gbugbāa. Nɔ woodau wa ce icɛɛi hee tɔkui Aburhamuu koo tɔo wa. Tɔkuɛui à cea inɛ ɲa kuwāɛu. Woodau amaleka ɲai Ilaaɔ́ í jɔ́ à na Moizi, nɲu iyi í wa gāmei Ilaaɔ́ do amane ɲa, nɔ nɲu mɔ ku sɔ́ inɛ ɲau. ²⁰ Amma waati iyi Ilaaɔ́ í ce kuwāu, kù ne bukaatai inɛ iyi á wa si gāmei nɲu do amane ɲa, domi nɲu akāi í ce kuwāu.

Mii iyi wooda wa lele

²¹ Debei, woodau wa jā ide iyi Ilaaɔ́ í wāu mɛɛ. Aawo, kù je beɛbe. Ntɔ ntɔ, bii í je à na wooda wo iyi á yɔkɔ ku mua amane kuwɛɛ, Ilaaɔ́ á jɔ́ amane ku je dee dee wo na woodau.

²² Amma kukɔi ideɪ Ilaaɔ́ wa nyisi iyi inɛ fei í wa si awɔ́ gbugbāi dulum, ku ba do saabui naane ku dasi, kuwāu ku je ti woo dasi Jesu Kirisi naane ɲa.

²³ Tako wo wooda wa mu wai bei aru wa gbā wa hee Kirisi ku maa to wa ku na ku nyisi wa kpāai naane ku dasi. ²⁴ Beɛbei, woodau wa gbā wa wa bɔ̀d wa bi Kirisi ku ba Ilaaɔ́ ku jɔ́ ka je dee dee na naane ku dasiu.

²⁵ Nsei iyi waatii naane ku dasiu í to, a kù ne bukaatai woodau ku gbā wa má.

²⁶ Beɛbei inɛ fei í je amai Ilaaɔ́ na naane iyi í dasi Jesu Kirisi ɲa. ²⁷ Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í ce inyi ku dasi do irii Kirisi fei, í so daai Kirisi ɲai. ²⁸ Inɛ fei í je akā si anu akā nɲɛ iyi í ce

do Jesu Kirisi ɲa. Na nɲu, inɛ gɔ kù je ikā, hai Zuifu ɲa hee do dimi mmu ɲa, hai aru ɲa do inɛ ɲa iyi à ne ara nɲa, hai inaabo ɲa hee do inɛmɔkɔ ɲa. ²⁹ Bii í nɔ í je ti Kirisi ɲa, í je tɔkui Aburhamu ɲa. Nɔ aa je tubu ɲa bei Ilaaɔ́ takɛ í ce kuwāɛu.

4

¹ Nsei n wa n bi n na nɛ yaase gɔ. Yaaseu wee. Ama iyi á je tubui baɛɛ, si waati iyi wa je amau kù tia aru * gɔ, baa do iyi fei ndɛɛ á na ku je titɛɛ. ² Si waati iyi wa je amau, inɛ gɔ ɲa à wɛɛ iyi à waa muu, nɔ à waa cea wāa hee í tɔ̀d waati iyi baɛɛ í jileaa. ³ Beɛbe mɔi do awa taka nwa. Waati iyi à tako à wɛɛ bei ama keeke ɲa, à je arui mii ndii andunya ɲa wo. ⁴ Amma iyi waati iyi Ilaaɔ́ í jileu í na í to, ɲoi í be Amaɛ wa. Inaaboí buu, nɔ si woodai Zuifu ɲai wa ne ⁵ ku ba ku ya inɛ ɲa iyi à wa si awɔi wooda. Í ce beɛbei ku ba ka je amai Ilaaɔ́ ɲa.

⁶ Nɔ Ilaaɔ́ í be Hundei Amaɛ wa si idɔ́ nwa ku nyisiɔ́ iyi awai à je amaɛ ɲa. Hundeu wa kpoo Baaba. ⁷ Si beɛbe i kù je aru má ɲa, inɛu amu ɲai bebei. To, nsei iyi í je amai Ilaaɔ́ ɲa, Ilaaɔ́ í nyi í ce nɛ woo je tubuɛ ɲa má.

Zigiida iyi Polu í ne na inɛi Galati ɲa

⁸ Tako wo i kù mà Ilaaɔ́ ɲa, nɔ í je arui iwɛ ɲa iyi a kù je Ilaaɔ́. ⁹ Amma nsei í mà Ilaaɔ́ ɲa. Nɔ iyi í re mɔm Ilaaɔ́ í mà nɛ. To, beirei í ce í waa bi i sinda si mii ndii andunya ɲa má ɲa, iyi kù ne gbugbā nɔ kù ne beɛɛɛ. Na mii í ce í waa bi i je aru nɲa má ɲa. ¹⁰ Í ya maa na ajɔi jingau gɔ ɲa gbugbā ɲa, do cukpa gɔ ɲa do waati gɔ ɲa do adɔ́ gɔ ɲa. ¹¹ Nsei n wa n ce njo icɛ iyi n ce si gāme nɲɛ ku maɔ́ ce nfe.

¹² N wa n tɔ́ nɛ, inɛ inɛm ɲa, i jile ara nɲɛ si agbɛm bei amu mɔ́ n jile aram si agbɛ nɲɛ. Waati iyi n wa bi tu nɛ, i kù ceem kurara gɔ ɲa. ¹³ Í mà sāa sāa ɲa, waati iyi n sinti ku ce nɲɛ waazoi laabaau jiidau, do bɔ̀ɔi arai. ¹⁴ Amma i kù dondam ɲa, i kù nɔ i kù kɔsim ɲa, baa bii bɔ̀ɔm nɔu ku yɛɛ í cé nɛ. Do nɲu fei, í gbam ɲai bei aa gba amalekai Ilaaɔ́ ɲa, walakɔ bei Jesu Kirisi takɛ. ¹⁵ Í nɛ inɔ didɔ́ wo ɲa. To, nsei, mii í ce nɛ. An yɔkɔ n je sɛɛda na iri nɲɛ n ni bii á ce wo aa nya iju nɲɛ i

* **4:1** kù tia aru Aru do woo ce icɛ fei ide akāu mbe si feei inɛ ɲa iyi à kɔ akabuu titɔi ideɪ Ilaaɔ́.

nam ña. ¹⁶ Si na iyi í jò ñ sō ñe ntəui i jò n je mbeε ñe nsei?

¹⁷ Inε ñau, à waa na ñe ara amma kù je do yaase jiida. À waa bi a fa ñei hai bi tu wa ku ba i na ña ara ña. ¹⁸ Í sīa i ne himma si mii jiida ku ce ña waati kāma fei, nō ku maà je bii ñ wa inō ñe ñu akā. ¹⁹ Inε amam ña, bei inaabo iyi wa bí ku bí í ya gbō ara kuro, beεbe mōi amu mō ñ wa n gbō ara kuro má hee idei Kirisi ku buba si ñe ntō ntō. ²⁰ Ñ bi n wa inō ñe nsei ku ba n maà n fō ide be ihē má, amma do ñu fei ñ ne zigjiida na iri ñe.

Idei Agaa do Sara

²¹ I jò n bee ñe, inε iyi ñ bi i wa si awōi wooda ña, i kù gbō iyi wooda wa fō ñai? ²² À kō à ni Aburahamu í bí ama inemōkō minji, akā do abo aru gō, akā mō do abo iyi í ne araε. ²³ Aruu, í bí amaεi bei à ya bí inε fei, amma inε iyi í ne araεu í bí amaεi do kuwāi Ilaaō. ²⁴⁻²⁵ Ideu ihē í yei bei mōnda. Inaabo minji ñau añai à je bei akabuu minji. Agaa ñui í je bei akabuu iyi Ilaaō í na inε ña tako wo si geetei Sinai si ilēi Arabi. Ñu bei í je wooda iyi wa dasi inε ña aru. Nō Agaa í yei má bei ilui Zeruzalemu iyi í wεε nsei, domi í wa si aru do inεε ña fei. ²⁶ Amma Sara í yei bei Zeruzalemu iyi í wa leleu iyi í ne araε. Ñui í je iye nwa. ²⁷ Nō à kō à ni, Jò inōe ku dō, awō inaabo gbenda iyi i kù bí. La, i dō anu do inō didō, awō iyi i kù mà ara kuroi kubí, Domi inaabo iyi à kōsi á na ku bí ama ku re inaabo iyi í wa idei mōkō.

²⁸ Nsei inε inem ña, inεi ñ je amu ña iyi Ilaaō í ce kuwāεu bei Izaaki í yeu. ²⁹ Waati ñu, ama iyi à bí bei à ya bí inε fei í kpā inε iyi à bí do gbugbāi Hundei Ilaaōu iju. Beεbe mōi í ye nsei. ³⁰ Amma kukōi idei Ilaaō wa fō, í ni, Lele aruu do amaε fei, Domi amai aru kaa je tubu do amai abo iyi í ne araεu ajō.

³¹ Beεbe mōi inε inem ña, ñ mà ña iyi a kù je amai aru, amma amai inε iyi í ne araεi à je.

5

I leekī dim dim ña si ara ku ne ñe

¹ Kirisi í jò à ne ara nwa ku ba ka ne ara nwa do ntō. Na ñu, i leekī dim dim ña si ara ku ne ñe, i maà jò i na i je aru má ña.

² I de itī i gbō. Amu Pōlui ñ wa n sō ñe ideu ihē. Bii ñ jò à dasi ñe bango, icei Kirisi kù ne aranfāani kāma bi tu ñe. ³ Ñ nyi ñ sisi ñ wa n fō má, inε iyi í jò à dasiε bango, tilasii lafēε ku jirima wooda fei. ⁴ Inε iyi ñ waa bi i je dee dee si wajui Ilaaō na wooda ku jirima, ñ fεεε ara ñe do Kirisii nō ñ fūsi didōi Ilaaō awō ña. ⁵ Amma awa, Hundei Ilaaō wa sō wa mam mam iyi Ilaaō á jò ka je dee dee na naane ku dasi nwa. ⁶ Ntō ntō, bii à ne anu akā do Jesu Kirisi, à ce bango, a kù ce bango kù je ide kāma. Ide iyi í ne amboe í re ñui í je naane ku dasi iyi wa ce ice do kubi.

⁷ ñ waa ce kuwεε ñe wo dee dee ña. Yooi í ganji ñe í jò i kù waa jirima ntō má ña. ⁸ Ikō iyi à na ñeu be kù waa naa hai bi Ilaaō, ñu iyi í kpe ñe. ⁹ Na ñu, i ce laakai ña, domi à ya fō a ni lefee keekei í ya dede pēε fei. ¹⁰ Amma Lafēε í jò ñ wa n naane ñe iyi i kaa ce lasabu gō iyi í je ikā do lasabu iyi ñ ceu be ña. Inε mō iyi wa bitandi ñe, baa bii yooi Ilaaō á kpāa iju.

¹¹ Inε inem ña, bii í je amu takam ñ wa n waazo hee nsei ñ ni inε ña a ce bangoi, na mii í ce à ya maa kpām iju. Bii í je beεbe mōm nii ñ wa n ce, ikui Jesu si jīi kàa jεa inε ña bi ku ko ise. ¹² Inε ña iyi à waa bitandi ñeu be, ñ bi a nya ña ikā*.

¹³ Inε inem ña, à kpe ñei i na i ne ara ñe. Do ñu fei, i maà jò ara ku ne ñe ku mua daai inε taka ñe kpāa i ceō idōbii ara ñe. Amma i ya maa sobi ñe do kubi ña, ¹⁴ domi wooda fei í wa si irii ide akāu ihē iyi í ni, bi inε mmu ña bei ñ bi araε. ¹⁵ I maà ya maa ñō ñe ña bei inai sako ña. I ce laakai ña ku ba i maà ce nfei ñe ña.

Ka jò Hundei Ilaaō ku neò wa

¹⁶ Ide iyi ñ wa n fōu wee, i jò Hundei Ilaaō ku maa neò ñe. Bii ñ waa ce beεbe ña, i kaa ce kubi nfe nfei ara ñe má, ¹⁷ domi mii iyi daai awa taka nwa í bi ci ya je dimi akā do iyi Hundei Ilaaō í bi. Kubi minji ñau, à ya maa jai hee a kaa ka yōkō ka ce bei à bi. ¹⁸ Amma bii Hundei Ilaaō wa neò ñe i kù wa si awōi wooda má ña.

* 5:12 ñ bi a nya ña ikā inε gō ña à ni, bii à bi mōm a bāntām ara ña gbakā.

19 Ine fei í mà daai amanε sãa sãa. Daa ηauì à je sεε ku tətəə hai ne yaase, do daa sãmi do daa nkpə nkpə, 20 do iwε ku təə, do dobu dobu ku ce, do mbεεε, do ija, do igu, do idəəkə yaamə, do nje ku wā, do kakəə, do nje ku fεεfε, 21 do kədəε, do atε ku kpa inε, do ije ku bi, do mii iyi í jə bεεβε fei. N wa n sō ηε bei n tako n fə n ni, inε ηa iyi à waa ce dimi bεεβε a kaa ba tubu kãma si andunya titōi Ilaađ.

22 Amma mii iyi Hundeì Ilaađ í ya bí, ηηui í je kubi, do inə didə, do laakai ku sū, do temua, do jiida ku je, do inə akā, do naane, 23 do daa didə, do ara ku mu. Mii ηau be fei, wooda kù ganji ηa. 24 Nə inε ηa iyi à je ti Jesu Kirisi í ye bei à kpa kucei daai ara ηηa si jji ku gaauu, do bine do kubie fei. 25 Si bei Hundeì Ilaađi wa mu nwa kuwεε, ka jə ku neə wa. 26 Kù sía ka je ilu faao, wala woo kosi inε ηa, walakə ka maa ce igu si awa duusəə.

6

Iya sobi nje si aso ηa

1 Inε inεm ηa, inε iyi Hundeì Ilaađ wa neə ηε, bii ì mu inε gə si kurara, i nyisi lafεε kpāa jiida do daa didə ηa. Nə i ce laakai ηa ku ba inε mə i maà na i dasi kurara bεεβε. 2 I sobi nje si aso * ku so ηa. Bii ì waa ce bεεβε ηa ì waa jirima woodai Kirisi ηai. 3 Bii inε gə wa cə arae ngəgə nə wee kù je ngəgə, wa lεlε araei. 4 I jə inε fei ku wuse daai ηηu takae nə ku ye si bii ηηu á təə fufu, amma ku maà təə fufu na iyi ηηu í re inε gə, 5 domi inε fei á so asoi † ηηu takaei.

6 Awə iyi à waa kə ideì Ilaađ, mii iyi ì ne fei jə i kpəə do inε iyi wa kəε si.

7 I maà ti i lεlε ara ηηε. A ci ya nyaanyi Ilaađ. Mii iyi amanε í gbε ηηui á da. 8 Bii wa gbε iyi daai ηηu takae í bi, nfe ku cei á bíaa. Bii í nə wa gbε iyi Hundeì Ilaađ í bi, kuwεε hai tãì Hundeì Ilaađu á bíaa. 9 Na ηηu, ka maà gbεεji do jiida ku ce, domi bii a kù mənəgə aa ka ba ka da si awaati iyi í jə. 10 Bεεβε məi waati iyi à ba awəε fei, ka cea inε fei jiidaε. Nə iyi í re məm, ka cea kpaasi woo dasi Jesu naane ηau bεεβε.

Idei ankāanyi do fəə

* 6:2 aso ηηui í je wahala ηa. † 6:5 Yaasei isεεdeu ihēi í je, domi inε fei a na ku fə bei ηηu í ce ice. ‡ 6:11 hai bei do awəi amu takam nii n kə ηηε wa Si dənεε ηηa bii à waa ce lεeti à ya maa fəi nə inε gə ku maa kəə. Amma Pəlu í kə ideì ankāanyi ηau ihē do awəε.

11 Hai ihē bei do awəi amu takam nii n kə ηηε wa †. Inε taka ηηε aa yəə məm bei kukə ηau à la à to. 12 Inε ηa iyi à waa bi a tilasi ηε i ceə bango ηau à waa ce bεεbei ku ba a ce mii iyi á dōa amanε ηa si, nə a maà kpā ηa iju na irii ikui Jesu Kirisi si jji ku gaauu. 13 Amma aηa taka ηηa, baa do iyi à ce bango fei, a kù waa jirima wooda. À bi a dasi ηε bango ku cei ku ba a təə fufu si na iyi í jə à yəkə à kāmia ηε. 14 Amma amu n kù n wa n təə fufu bii kù je na ikui Lafεε nwa Jesu Kirisi si jji ku gaau. Na ikuεu mii ndii andunya fei í yeem nii bei mii iyi kù wee má, nə bεεβε məi n wa n yəə baa do kuwεei amu takam fei. 15 À ce bango, a kù ce bango kù je ide kãma. Mii iyi í ne amboe í re, ηηui í je a taka inε titə. 16 Laakai ku sū do didə ku wεεa inε ηa iyi à waa too woodau ihē hee do inei Izireli ηa, aηa iyi à je inei Ilaađ ηa.

17 Hai nnyi inε kãma ku maà wahalam má domi na irii Jesui n ba dalai juju ηa iyi à wa si aram nəu ihē.

18 Inε inεm ηa, didəi Lafεε nwa Jesu Kirisi ku wee do inε fei. Ami.

Tia iyi Pɔlu í cea inei Efeezu ɲa

Í ce ɲa fɔ

¹ Amui Pɔlu amu iyi ñ je woo bei Jesu Kirisi do idɔɔbii Ilaaɔ.

Ine inei Efeezu ɲa, ine woo dasi Jesu Kirisi naane ɲa, ñ wa n ce ɲe fɔ, ine iyi Ilaaɔ í cicau. ² Ilaaɔ Baa nwa do Lafɛe Jesu Kirisi a mu ɲe didɔ do laakai ku sũ.

Didɔ iyi Ilaaɔ í ce nwa si anu akã nwa do Kirisi

³ I jò ka saabu Ilaaɔ Baa Lafɛe nwa Jesu Kirisi. Na saabui anu akã nwa do Kirisi, í wee nwa do didɔ ikã ikã iyi Hundee wa mu nwa wa hai lele. ⁴ Ilaaɔ í cica wa tã hai waati iyi kù taka andunya ka je titɛe si kpãai Kirisi, nɔ ka je ine kumá ɲa ka maà ne taale kãma bi tɛe. ⁵ Si kubie í lasabu wo hai ku kpe ku ce wa amaɛ ɲa si anu akã nwa do Jesu Kirisi, si bei í bi si jiida ku jɛe ⁶ ku ba ka saabu didɔ nla nlaɛ iyi í ce nwa si anu akã nwa do amaɛ, ine iyi siei kubie fei í wa.

⁷ Do saabui njei Jesu Ilaaɔ í ya wa nɔ í kpa ideidulum du wa si didɔ nlaɛ iyi í nyisi wa.

⁸ Didɔ iyi í ce nwa í caa si bei i mu nwa bisi nla nla do laakai jiida. ⁹ Nɔ í jò a mà asii iyi nɲu takae í dasi idɔ ku ce hai tako na jiida ku jɛe. ¹⁰ Lasabui Ilaaɔu iyi á ce si ajo iyi awaatie í to nɲui í je ku tɔtɔ mii iyi í taka fei, hai mii iyi í wa lele do iyi í wa ile fei, nɔ Kirisi ku je irie.

¹¹ Ntɔ ntɔ, mii fei wa cei si bei Ilaaɔ í bi. Na nɲu, à je woo je tubu bi tɛe na anu akã nwa do Kirisi, si na iyi í jò í cica wa wo si bei nɲu takae í dasi idɔ hai tako. ¹² Na nɲu, i jò ka saabu kulai Ilaaɔ, awa Zuifu ɲa iyi à tako à waa cɔ kpãai Kirisi wo.

¹³ Nɔ ine dimi mmu ɲa mɔ, ajo iyi ñ gbɔ ide ntɔu iyi í je laabaau jiida iyi wa naa ɲe faaba wa, waati beebei ine mɔ í dasi Kirisi naane ɲa. Nɔ Ilaaɔ í dasi nyindai nɲu takae si ɲe. Nyindau nɲui í je Hundee iyi í da ɲe si si bei í ce kuwãe wo. ¹⁴ Hundeeu nɲui í ye bei kaazigii tubu nwa iyi Ilaaɔ í wãð inee ɲa wo. Nɔ wa sɔ wa kam kam iyi aa ka je tubuu si waati iyi Ilaaɔ á ya inee ɲa mam mam. Na nɲu, ka saabu kulae.

Kutɔi Pɔlu

¹⁵ Na saabui ide ɲau be fei í jò hai waati iyi ñ gbɔ baau naane ku dasi ɲe si Lafɛe Jesu do bei ñ bi woo dasie naane ɲa fei, ¹⁶ n ci ya n gbɛɛjiò Ilaaɔ ku saabu na iri ɲe. Ñ wa n ye gigi ɲe si kutɔm. ¹⁷ Ñ wa n tɔo Ilaaɔ ilu amboe, Baa Lafɛe nwa Jesu Kirisi, ku ce ɲe ilu laakai jiida nɔ ku nyisi ɲe bei nɲu takae í ye ku ba i màa sãa sãa ɲa. ¹⁸ Ñ wa n tɔe má ku jò inya kumá ku lɔ si idɔ ɲe ku ba i mà yaasei kpãa ku cɔ si bii í kpe ɲe, do si bei tubu iyi í jilea woo dasie naane ɲa í la í to, ¹⁹ do bei gbugbã nlaɛ wa ce ice si awa iyi à dasie naane. Gbugbãu, í je akã do gbugbã nla ²⁰ iyi í ce í jò Kirisi hai si bale, nɔ í bubae si awɔ njeɛ lele. ²¹ Bei Kirisi í wa í reò ilu irii lele fei do ilu yiiko ɲa do ilu gbugbã ɲa do lafɛe ɲa fei. Nɔ irie í re iri fei si waatiu ihɛ do si waati iyi wa naa. ²² Nɔ Ilaaɔ í jò í je irii mii fei, nɔ í cicae ku je ilaalu nlaɛ igbɛe. ²³ Igbɛui í je arai Kirisi. Si igbɛui Kirisi takae í wa nɔ í kɔ dee dee, nɲu iyi í wa bii fei si mii baa yooma fei.

2

Hai si iku à bɔ si kuwɛe

¹ Tako wo ñ ye ɲai bei iku ɲa na irii kurara ɲe do dulum du ɲe. ² Kucei tako ɲe í jò ti inei andunya ɲa, nɔ ñ ya maa jirima Seetam, ilaalu ilu gbugbã lele ɲa. Ilaaluu nɲui í je hundee iyi wa ce ice hee nsei si idɔi ine ɲa iyi a kù waa jirima ideidulum du. ³ Ntɔi, awa fei à tako à yei wo bei aɲa mɔ. Bine nwai wa neò wa, nɔ à waa ce mii iyi awa taka nwa à bi do iyi à waa lasabu. À yei wo bei inei andunya ɲa, aɲa iyi aa na a ye idɔkɔi Ilaaɔ.

⁴ Amma araarei Ilaaɔ í la na kubi nlaɛ iyi í bi wa. ⁵ Hai waati iyi kurara nwa í ce wa bei iku ɲa, Ilaaɔ í mu nwa kuwɛe do Kirisi ajo. Na didɔei ñ bað faaba ɲa. ⁶ Si anu akã nwa do Kirisi, Ilaaɔ í jì wa hai si bale ka je bomma lele do Jesu Kirisi ajo. ⁷ Í ce beebei ku ba ku nyisi didɔ nla hai ne kɔe si jiida ku jɛe iyi í ce nwa do saabui Jesu Kirisi hee do ajo fei. ⁸ Na didɔi Ilaaɔi ñ ba faaba ɲa do saabui naane ku dasi. Kù je na himma ɲe, amuai Ilaaɔi. ⁹ Kù je ribai ice ɲe. Na nɲu, ine gɔ kaa yɔkɔ ku tɔo fufu. ¹⁰ Awa icei awɔi Ilaaɔi à je. Í taka wai si

anu akā nwa do Jesu Kirisi ka ceò ice jiiida iyi í ce sòluε hai ku kpe.

Dimi fei í je akā si Kirisi

¹¹ Inε dimi mmu ηa, i ye gigi ηa iyi ine ηa iyi à ya ce bango ηau à ya maa kpe ηe hai ce bango ηa wo. ¹² Waati beεbe í jìò Kirisi ηa wo nò í je ise mmu bi inei Izireli ηa. I kù ne baa nηe si akabuu iyi Ilaađ í wāò ineε ηa. Ì wa si andunya ihē i kù waa cəò kpāai nkāma ηa, nò i kù wεεa Ilaađ ηa. ¹³ Amma nsei iyi í ne anu akā do Jesu Kirisi ηa, inε iyi í tako í wa ijí ηa, wee nsei í ce amεε do Ilaađ ηa do saabui njei Kirisi. ¹⁴ Kirisi takaei í je nwa laakai ku sū, nηu iyi í ce Zuifu ηa do dimi mmu ηa akā. Nηui í kpa mbεεte iyi í ye bei idí iyi wa fεεfe wa wo. ¹⁵ Do ikui araei í kpaò irii woodai Zuifu ηa do iwðε ηa ku ba ku yòkò ku ce dimi minji ηau dimi titò akā lege lege si nηu takae. Si beεbei, í dasi laakai ku sū si anini nηa. ¹⁶ Do saabui ikuε si antai jii ku gaauu í kpaò mbεεte iyi a waa muò nje wo, nò í tətəò dimi minji ηau akā í jò à dō do Ilaađ. Aηa fei à baa à je ara akā ajò. ¹⁷ Beεbei kukəi idei Ilaađ í kō, si bei í ni Kirisi í naa ku sisi laabaau laakai ku sū bi tu ηe, inε iyi í tako í jìò Ilaađ, do bi Zuifu ηa, aηa iyi à ceòε amεε. ¹⁸ Nò ntəi, do saabui Kirisi awa fei, Zuifu ηa do dimi mmu ηa, aa ka yòkò ka bə wajui Ilaađ Baaba do sobii Hunde akāu.

¹⁹ Si beεbe, i kù je dimi mmu ηa ma, walakò ise mmu, amma nsei í je inei ilu akā ηa do woo dasi Jesu naane ηa fei, nò í je inei kpasēi Ilaađ ηa. ²⁰ Inε məò í yei bei idí iyi à ma si antai icui ile iyi woo be ηau do walii ηau à jile. Jesu Kirisi takaei í je kuta sintei icui ileu. ²¹ Nηui á jò ileu ku la nò ku ne gbugbā nò ku je bi ku təoi Lafēε iyi í má jiiida. ²² Na anu akā nηe do Kirisi, inε məò í yei bei ileu, nò inεò ηa í jeò bi ku wai HundeI Ilaađ ηa.

3

Icei Pəlu na dimi mmu ηa

¹ Na saabui iyi ihēi amu Pəlu n wa n ce kutəò, amu iyi n wa piisōò si na iyi í jò n wa n ce icei Kirisi na irii inε dimi mmu ηa. ² N mə kam kam iyi í gbə tā ηa bei Ilaađ í ceem didō ku ba n naa n sisi nηe yaasei didōu, ³ do si bei nηu takae í jò n mə asiie. Wee n kə ideu keeke tā. ⁴ Bii í cio ideu ηa, aa yəò ηa iyi n mə

asiii idei Kirisi do ntə. ⁵ A kù sō inei tako ηa asiii ideu, amma nsei Ilaađ í jò Hundee í nyisi woo beε do walii kumáε ηa. ⁶ Asiiu wee. Do saabui laabaau jiidai dimi mmu ηa do Zuifu ηau à jeò woo je tubu ajò. Aηaò ηa à baa à je ara akā, nò aηa məò à ne baa nηa si ide iyi Ilaađ í wā nηu ku ce si Jesu Kirisiu.

⁷ Do saabui didō iyi Ilaađ í ceem si gbugbāε ηəi í jò n je woo ce icei laabaau jiidau. ⁸ Amu iyi n je keekei woo dasi Jesu naane ηa fei, amui Ilaađ í cea didō n sisia dimi mmu ηa laabaau jiiida nò n sō ηa bei didōi Kirisi í la í to nò í re kumà nwa. ⁹ Nə n sisia ine fei bei yaasei asiii Ilaađ á ce ku ceò. Ilaađ, nηu iyi í taka mii fei í singa asiiu ihē hai ku kpe, ¹⁰ ku ba ine ngboi lele ηa do ilu yiikoi lele ηa a mə yaasei bisie do saabui igbei inei Jesu ηa si waatiu ihē. ¹¹ Beεbei í ce í jileò ide iyi wa ce, í bei í takaò andunya, nò í kpa irie si Jesu Kirisi Lafēε nwa. ¹² Naane iyi à dasieui í jò à ne anu akā do nηu. Na ηəi í jò à ne ara nwa ka bə wajui Ilaađ do laakai akā. ¹³ Na nηu, n wa n təò ηe í maà mənγə temua ηa na ijuukpā iyi n wa n ye na iri nηe, domi ijuukpāu, nηui á jò í ne beεε ηa ntə ntə.

Kubii Kirisi

¹⁴ Nə na saabui ideui n wa n gule si wajui Ilaađ Baaba. ¹⁵ Nηui í je Baai nyaanze baa yooma fei iyi i wa lele do iyi í wa ile fei. ¹⁶ N wa n təəε ku jò Hundee ku mu nηe gbugbā jiiida jiiida si idə nηe si bei amboεε í la í to, ¹⁷ nò Kirisi ku ce bi ku wae si idə nηe na naane ku dasi nηe. Nə n wa n təə má ku jò í ne gbugbā í maa leekí dim dim si kubi ηa, ¹⁸ ku ba inε do woo dasi Jesu naane ηa iyi à gbe fei í yòkò í mə zaka bei kubii Kirisi í cī í to do kusəε do kujjisae do kugbokae. ¹⁹ Baa do iyi kubiu í re kumài amanε fei, n bi í mə yaaseε ηa ku ba í kō mam mam bei Ilaađ í kō.

²⁰ Ilaađ í ne yiiko ku ce mii iyi à waa təò fei do iyi à waa lasabu fei, nò á yòkò ku ce baa mii iyi í re beεbe məm hee ku caa. ²¹ Í sía inei igbeε ηa a jò ine ηa a mə beεεε waati kāma fei hee do ajə fei do saabui Jesu Kirisi. Ami.

4

Anu akā iyi à ne, awa iyi à je arai Kirisi

¹ Na nηu, amu iyi n wa piisōò si na iyi í jò n wa n ce icei Lafēε, n wa n təò ηe í maa ne dee

dee si bei í jò ine ña iyi Ilaađ í kpe à ya ñe. ² I ya maa ñe do ara ku kaye ña, do daa didđ do temua, nò i ya maa mu nje ña do kubi. ³ I ce kookaai i ya mu anu akā iyi Hundei Ilaađ wa mu nje na saabui laakai ku sū iyi í tətəw ñe. ⁴ Ara akāi í wεε, Hundei akā mōi í wεε, nò kpāa ku cə akā mōi í wεε si bii Ilaađ í kpe ñe. ⁵ Lafēε akāi í wεε, naane ku dasi akā mōi í wεε, nò inyi ku dasi akāi í wεε. ⁶ Ilaađ akāi í wεε iyi í je baai ine fei. Nñui í je ilaalui mii fei, nñui í wa bi ine fei, nò í wa si ine fei. ⁷ Amma do nñu fei awa fei à ba amua nwa si bei Kirisi í mu nwa. ⁸ Na nñu, kukəi idei Ilaađ wa fə í ni,

Waati iyi í gū lele

Í je mbεεε ña igū í mu ña aru,

Nò í cea ine ña amua ña.

⁹ To, bii à ni í gū lele, iyi be wa nyisi iyi í tako í kita í bə hee ləlei ilei. ¹⁰ Ine iyi í kita í bə hee ləlei ileu nò í nyi í gū leleu má ine akāui, ku ba ku jò mii fei ku kō dee dee. ¹¹ Amua ña iyi í cea ine ña wee, í cica ine gə ña à je woo be ña, ine gə ña mə walii ña, ine gə ña mə woo sisi laabaau jiida ña, ine gə ña mə woo degbe inei igbei Jesu ña, ine gə ña mə woo kə ine ña si cio. ¹² Bεεbei í ce ku ba ku ceə səolui woo dasi Jesu naane ña si iceε, ku ba ku kōsi gbugbāi arai Kirisi. ¹³ Nò beεbe mōi awa fei aa ka ce anu akā si naane ku dasi nò ka mà Amai Ilaađ, nò ka je ine ngbo ka tóo alái Kirisi. ¹⁴ Do yaase beεbei a kaa ka je bei amu ña má, hee cio ikā ikā ku maa tale wa ihē walakə ihō bei fufu í ya maa tale akəi inyi bii fei. Nò ine ña a kaa dī iju nwa má hee má je a wa inyii itī nwa do bisi laalə ña. ¹⁵ Amma bii à waa sisi ntəu do kubi aa ka la si mii fei ka tóo alái Kirisi iyi í je iriu. ¹⁶ Siei awa fei à waa kā bei ikōi ara, nò arau fei í másie do ikō ikōε. Nsei, bii ikō fei wa ce ice si bei í jə, arau fei á lai ku maa kōsi na saabui kubi.

Kuwεε titō si Kirisi

¹⁷ Ide iyi ñ wa n sō ñe do irii Lafēε wee. I maà jò i ya maa ñe má bei hai dasi Jesu naane ña, ine ña iyi à waa too lasabu nfe nfe ña. ¹⁸ A kù ñe laakai jiida. À le idə ña nò a kù mà nkāma. Nñui í jò a kù ñe ikpē si kuwεε iyi Ilaađ wa mu nwa. ¹⁹ A kù ñe anyə gə má, à na ara ña mam mam si dulum a ceə daa laalə dimi ikā ikā fei do bine.

²⁰ Amma ñe, kù je beεbei ì màò Kirisi ña. ²¹ Ñ nò ñ mà kam kam iyi ì gbə ideε ña, nò à kə ñe si ntə iyi í wa si Jesu. ²² Na nñu, í jò daa nwo nje ña iyi wa nēò kuwεε ñe wo, domi binei daa nwo nje ñaui wa dī iju ñe nò wa bəò ñe nfe ku ce. ²³ I jò i ñe idə titō do lasabu titō mam mam ña, ²⁴ nò i jò i ñe daa titō ña iyi í jə ti Ilaađ. Daa titōu, aa yəsi si dee dee ku je ñe do kuwεε hai ñe dulum. Iyi be hai bi ntəi wa naa.

²⁵ Na nñu, i maà ya sə ibo má ña. I jò ine fei ku sō kpaasie ntə, domi à je ikō ikā ikāi ara akā. ²⁶ Baa bii idə ñe í kō, i maà ya ce dulum ña. I maà ya jò idəəkōu ku wεε ñe hee inunu koo ləò. ²⁷ I maà jò Seetam ku ba bi ku dasi ise si ñe. ²⁸ Ine iyi í ya ce ile wo, ku maà ce ile má, amma ku ya ce ice do awəε. Beεbei á ba mii jiida ña iyi á sobiò ilu are ña. ²⁹ Nò i maà ya jò ide laalə kāma ku fita hai si gele ñe. Amma i ya fə ide jiida iyi á mua ine ña gbugbā si naane ku dasi nò ku sobi ña si bukaata ña nò ine ña iyi à waa gbəw ku je ña aranfāani jiida. ³⁰ I maà fə inəi Hundei Ilaađ ña, domi Hundeu bei í je sεedai Ilaađ si ñe hee koo toə ajə iyi Ilaađ á yá ineε ña mam mam. ³¹ I nyə daa kuro ñe fei do idəəkō yaamə do idəəkō. Nò i maà ya gbagba si nje walakə i maà sə irii nje ña. I jò inə sāmi baa yooma fei. ³² I cea ñe didđ ña, nò i ya ñe araare ñe ña, nò i ya kpaa ñe idei kurara ña bei Ilaađ i kpa idei kurara ñe mə na irii Kirisi.

5

Kuwεε si inya kumá

¹ Na nñu, si na iyi í jò ì je amu ña iyi Ilaađ í bi ña, i ce bei nñu takε. ² I jò kookoosui kuwεε ñe kú nyisi kubi bei Kirisi í bi wa, nò í na kuwεεε na iri nwa. Kuwεεε iyi í nau nñui í je kuwεε jiida iyi inunue í dōa Ilaađ si.

³ Ine ti Ilaađi í je ña. Na nñu, i maà ya ce baa ngəgə iyi á jò ine ña a sə iri ñe a ni ì tətəw sēε hai ñe yaase ña walakə a ni ì ce daa laalə ña walakə bine. ⁴ Nò i maà ya jò idei anyə walakə ide hai ñe yaase walakə ide nfe nfe ku fita hai si gele ñe, domi ide dimi beεbe kù jəò ñe, amma i jò ide ñe ku ya je Ilaađ ku saabu. ⁵ I jò i mà ña kam kam iyi woo tətəw sēε hai ñe yaase do ilu daa sāmi ña, kāma ña kù ñe ikpē si bommai Ilaađ do ti Kirisi. Beεbe

mɔi hee do ilu bine ɲa fei, kãma ɲɲa kù ne ikpɛ si bommai Ilaaɗ do ti Kirisi domi bine í yei bei iwɛ ku tɔɔ.

⁶ I maà ya jò ine gɔ ku dɪ iju ɲɲe do ide nfe, domi na ɲɲu bei í jò idɔɔkɔi Ilaaɗ wa naa si irii ine ɲa iyi a kù waa jirimae. ⁷ Na ɲɲu, i maà ya jò ide gɔ ku tɔtɔɔ ɲe do amane dimi beɛbe ɲa. ⁸ Inɛ taka ɲɲe, si ilu kukui ì wa ɲa wo, amma nsei, ì wa si inya kumá ɲa na anu akã ɲɲe do Lafɛɛ. Na ɲɲu, i jò isɛɛɛ ɲɲe ku jò ine ɲa iyi à waa ne si inya kumá, ⁹ domi bii à waa ne si inya kumá kuce iyi aa ka ce ɲɲui í je daa didɔ baa yooma fei do dee dee ku je do ntɔ ku fɔ. ¹⁰ I ce kookaai i mà mii iyi á dɔa Lafɛɛ si. ¹¹ I maà dasi ara ɲɲe si kookoosu laalo iyi amane ɲa à waa ce si ilu kuku. Amma kookoosu dimi beɛbe i ya fɔɔ ɲa. ¹² Anyɔ nla nla mɔm nii bii à fɔ mii iyi ine ɲau à waa ce si asii. ¹³ Amma kookoosuu be bii à fɔɔ á fita si inya kumá. ¹⁴ Nɔ mii iyi í fita gbugbã fei í ya mái. Na ɲɔi í ce kukɔi kukɔi idei Ilaaɗ í fɔ í ni, Awɔ iyi ì waa sɪ njoo, jɪ. Dede hai si inɔi iku ɲa, Nɔ Kirisi ku máe inya.

¹⁵ Na ɲɲu, i ce laakaii isɛɛɛ ɲɲe. I maà jò i maa ne bei ine ɲa iyi a ci ya lasabu, amma i maa ne do laakai ɲa. ¹⁶ Waati iyi ì ne ɲa, i ceò ice, domi waatiu ihɛ bei waati laalo. ¹⁷ Na ɲɲu, i maà ye bei ine ɲa iyi a ci ya lasabu, amma i hanya ɲa ku ba i mà mii iyi Aɔ Lafɛɛ í bi i ce ɲa.

¹⁸ I maà ya jò atɛ ku kpa ɲe, domi si bei daa bereteke fei í wa. Amma i jò i kɔò Hundei Ilaaɗ ɲa. ¹⁹ I jò saabu do iri ku kɔ ku ya wa si faaji ɲɲe, i ya kɔ iri do irii Ilaaɗ, i cūu do idɔ ɲɲe fei. ²⁰ I ya maa saabu Ilaaɗ Baaba waati kãma fei ɲa si mii fei do irii Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi.

Abo do mɔkɔ

²¹ Inɛ iyi ì mà beɛɛi Kirisi, i ya sūa nje iri ile ɲa. ²² Inɛ inaabo ɲa i sūa mɔkɔ ɲɲe ɲa iri ile bei aa cea Lafɛɛ ɲa, ²³ domi mɔkɔi í je ine ngboi aboe, bei Kirisi mɔ í je ine ngboi igbɛɛ. Igbɛui í je arai Kirisi, nɔ Kirisi mɔi í je woo faabaɛ. ²⁴ Nɔ si bei igbɛu í ya sūa Kirisi iri ile, beɛbe mɔi inaabo ɲa à ne a sūa mɔkɔ ɲɲa ɲa iri ile si mii fei.

²⁵ Nɔ inɛ mɔkɔ ɲau i bi abo ɲɲe ɲa bei Kirisi í bi inɛi igbɛɛ ɲa, nɔ í na kuwɛɛɛ na iri

ɲɲa. ²⁶ Í nya ɲa ikã nɔ í we ɲa í jò à má na saabui idee. ²⁷ Í bi igbɛu ku naa si wajuɛ do kusɪae fei, ku maà ti ku ne riisi gɔ, nɔ batai arae ku maà yuguu, nɔ ku maà ne mii mmu dimi beɛbe gɔ ɲa má, amma í bi ku je dee deei, ku maà ne taale kãma. ²⁸ Beɛbeɛi í jò mɔkɔ ɲa á bi abo ɲɲa ɲa bei à bi ara ɲɲa. Inɛ iyi í bi aboe í bi araei. ²⁹ Inɛ gɔ kù nɔ kù wɛɛ iyi í cé arae, amma í ya maa wòoi nɔ ku maa gbɔa bei Kirisi wa ce na igbɛɛ. ³⁰ Igbɛɛu ɲɲui í je arae nɔ awa fei à yei bei ikɔ ikɔi araeu. ³¹ Kukɔi idei Ilaaɗ wa fɔ í ni, na ɲɲu, mɔkɔ á jò iyeò baɛɛi, nɔ ku wɛɛ do aboe ku ba aɲa minji fei a baa a je ara akã. ³² Asiiu ihɛ ide nla nla, amma idei Kirisi do igbɛɛi ñ wa n fãa. ³³ Na ɲɲu, mɔkɔ fei ku bi aboe bei í bi arae, nɔ abo fei ku jirima mɔkɔɛ.

6

Amu ɲa do baa ɲɲa ɲa

¹ Inɛ amu ɲa, i jirima ine ɲa iyi à waa mu ɲe si bei Ilaaɗ í bi, domi beɛbeɛi í sɪa. ² Wooda sinte iyi Ilaaɗ í ceò kuwã wee. I jirima iyeò baa ɲɲe ɲa ³ ku ba i ne inɔ didɔ ɲa nɔ hunde ɲɲe ku sɔ si andunya.

⁴ Inɛ baa ɲa, i maà ya kɔ idɔi ama ɲɲe ɲa, amma i bi ɲa, i dasi ɲa iju ɲa i kɔ ɲa si idei Aɔ Lafɛɛ ɲa.

Aru do lafɛɛɛ

⁵ Inɛ aru ɲa, i jirima lafɛɛ ɲɲe ɲa si andunya ihɛ do beɛɛɛ do kuyaya, ku maà je do muafiti, nɔ kú ye bei Kirisii ì waa cea ɲa. ⁶ Ku maà je bii à leekɪ à waa cɔ ɲe ɲɲu akã. Bii í je waati iyi à waa cɔ ɲe ɲɲu akã, í ye bei amane ɲai ì waa cea ɲa ku ba ku dɔ ɲɲa si. Amma i jò i ce idɔɔbii Ilaaɗ do idɔ ɲɲe fei bei arui Kirisi ɲa. ⁷ Ice iyi à dasi ɲe, i jò i coo do himma ɲa, nɔ kú ye bei Ilaaɗi ì waa cea ɲa, ku maà ti ku je amane ɲɲu akã. ⁸ Ì mà sãa sãa ɲa iyi Ilaaɗ á sãa ine fei ribai ice jjiida iyi í ce, baa bii aru, walakɔ ine iyi í ne araei.

⁹ Inɛ lafɛɛ ɲa mɔ, i cea aru ɲɲe ɲa beɛbe, i maà ya ta ɲɲa gbugbã. I mà ɲa iyi inɛò ɲa fei Lafɛɛ akã ì ne lele bii ine gɔ kù re ine gɔ.

Jɪnei igūi woo dasi Jesu naane

¹⁰ Ide iyi í gbe ñ wa n bi n sɔ ɲe wee. Si anu akã ɲɲe do Lafɛɛ i jò gbugbã nlaɛ ku mua inɛ mɔ gbugbã ɲa. ¹¹ I dɪ jɪnei igū ɲa iyi Ilaaɗ wa mu ɲɲe fei, ku ba i yɔkɔ i leekɪ

dim dim i kəsiò kookoosu ikā ikāi Seetam
 ɲa, ¹² domi kù jɛ do amanɛ ɲai à waa ja. A
 waa jai do ilu iri laabi lele ɲa do ilu yiiko
 ɲa, do ilaalui andunyai ilu kuku ɲau ihɛ, do
 inɛi inɔ̀oko woo ce icɛi Seetam ɲa. ¹³ Na ɲɲu,
 i so jɲɛi igūi Ilaaɗ fei i dɪ ɲa. Si bɛɛbɛ, bii
 aɲɔi wahala í na í naa, aa yɔ̀kɔ i kɔ̀ò ara ɲɲɛ
 si wajui Seetam mbɛɛ ɲɲɛu. Nɔ bii ì ce igū
 ì tā ɲa, i leekɪ dim dim hee kɔ̀. ¹⁴ Na ɲɲu, i
 dede i leekɪ dim dim ɲa. I jò ntɔ ku wɛɛ ɲɲɛ
 bei santiiki iyi sooge í ya dɪ̀ò gbankilɛ, nɔ i jò
 dee dee ku jɛ ku wɛɛ ɲɲɛ má bei ibɔi isɔ. ¹⁵ I
 jò himmai laabaau jiida ku sisi ku wɛɛ ɲɲɛ
 bei baata ɲɲɛ. Laabaau jiidaui á naaò laakai
 ku sū wa. ¹⁶ Nɔ iyi í re mɔm, i jò naane ku
 dasi ku wɛɛ ɲɲɛ jiida jiida bei tɛli iyi á ganji
 afa ku nɛ ina iyi Seetam mbɛɛ á ta wau ku
 to wa si ɲɛ. ¹⁷ Ì gba faabau bei fulai isɔ, nɔ
 ideɪ Ilaaɗ mɔ i gbaa ɲa bei taakubai Hundei
 Ilaaɗ. ¹⁸ Waati kãma fei i ya ce kutɔ ɲa nɔ
 i ya maa tɔ̀ sobii Ilaaɗ ɲa. I dede i leekɪ do
 temua ɲa si ideɪ kutɔ̀u do gbugbãi Hundei
 Ilaaɗ, nɔ i ya ce kutɔ̀ na irii woo dasi naane
 fei ɲa. ¹⁹ Nɔ i cea amu mɔ kutɔ̀ ɲa ku ba bii
 ñ cɪ gɛɛ, n ya n ba ide iyi an fɔ̀ nɔ n nɛ wɔ̀kɔ
 n sisiò ideɪ laabaau jiida iyi wa singau wo.
²⁰ Na irii ideui ñ jɛ woo bei Ilaaɗ baa do iyi ñ
 wa piisɔ̀ si nɛi. Na ɲɲu, i ce kutɔ̀ ku ba n
 yɔ̀kɔ n sisi ideu do wɔ̀kɔ bei á sɪa.

Fɔ̀i sukudɔ̀

²¹ Tisiki baakɔ̀ nwa, woo ce icɛ ilu naane
 si kpãai icɛi Lafɛɛ, á sisi ɲɲɛ laabaau fei ku
 ba í mà bei ñ wɛɛ̀ò ɲa do mii iyi ñ wa n ce.
²² Na ɲɲi í ce ñ bɔ̀ wa si ɲɛ ku naa ku sɔ̀ ɲɛ
 bei à wɛɛ̀ò ku ba ku tū idɔ ɲɲɛ.

²³ Nɔ Ilaaɗ Baaba do Lafɛɛ Jesu Kirisi a
 mua kpaasi woo dasi Jesu naane ɲa fei
 laakai ku sū do kubi do naane jiida. ²⁴ Nɔ
 didɔ̀i Ilaaɗ ku wɛɛ do inɛ ɲa iyi à bi Lafɛɛ nwa
 Jesu Kirisi fei nɔ kubi ɲɲa ci ya kpaasi.

Tia iyi Pɔlu í cea inɛi Filipi ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

¹ Amui Pɔlu do Timɔtee, awa woo ce icɛi Jesu Kirisi ɲa. À ce inɛ ɲa iyi Jesu Kirisi í cica à jɛ tɛɛ si ilui Filipi fei fɔɔ, hee do inɛ ɲa iyi à jɛ inɛ ngboi igbɛu do woo ce icɛi igbɛu fei. ² Ilaaɗ Baa nwa do Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa a mu ɲɛ ididɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu í cea inɛi Filipi ɲa kutɔɔ

³ Ñ ya n maa n saabu Ilaaɗ waati kãma iyi ñ ye gígí ɲɛ fei. ⁴ Si kutɔɔm ɲa fei iyi ñ ya n maa n ce na irii inɛ fei, ñ ya n cooi do inɔ didɔ, ⁵ si na iyi í jò ì sobim ɲa n sisiò laabaau jiidau hai ajɔ sinteu hee ku baa nsei. ⁶ Ñ wa n mà kam kam, Ilaaɗ iyi í sinti icɛ jiidau ihɛ si ɲɛ á maa cooi hee koo kpɔð iriɛ si ajɔi kunyii Jesu Kirisi wa. ⁷ Nɔ í sɪa n ce lasabu ɲɛ beɛbe, domi ñ nɛ kubi ɲɛ si idɔm. Ntɔ ntɔ, ì ya bam icɛ ku ce ɲa ile piisɔɔ ihɛ do waati iyi ñ nɛ aram wo ñ ya n maa n sisi laabaau jiidau ku ba ku nɛ gbugbã ku maa koo nɔ ñ ya n maa n jabu na iriɛ. ⁸ Ilaaɗi í jɛ sɛɛdam iyi ñ bi inɛ fei bei kubii Jesu Kirisi í yɛ.

⁹ Mii iyi ñ wa n bee si kutɔɔm ɲɛi í jɛ kubi ɲɛ ku kɔɔsi ku maa koo nɔ kubi ɲɛu ku jò kumà ɲɛ do bisi ɲɛ ku kɔɔsi, ¹⁰ ku ba í yɔkɔ í wũa mii ɲa iyi à jɛ jiidà à re ɲa. Beɛbe mɔi aa jɛ inɛ kumá ɲa, nɔ si ajɔi Kirisiu i kaa nɛ taale kãma ɲa, ¹¹ nɔ icɛ jiidà ɲɛ ɲa iyi ì waa ce ɲa na saabui Jesu Kirisiu ku kɔ, nɔ ku jò inɛ ɲa a yɛ amboei Ilaaɗ nɔ a maa saabuɛ.

Kirisi ɲɛi í jɛ kuwɛɛ

¹² Kpaasim ɲa, ñ bi í mà ɲa iyi mii iyi í bam nɔu ihɛi í jɛ waju ku bɔi laabaau jiidau. ¹³ Ntɔ ntɔ, ciikui amanlu ɲau do inɛ ɲa iyi à gbe fei à mà iyi na irii Kirisi ñ wa piisɔɔ ihɛ. ¹⁴ Ile piisɔɔ ku wam í mua kpaasi woo dasi Lafɛɛ Jesu naane nkpɔ gbugbã í kɔɔsi à waa sisiò idei Ilaaɗ do idɔ ku buba do wɔkɔ.

¹⁵ Ntɔi, inɛ gɔ ɲa à waa sisiò idei Kirisi do igu do ɲɛ ku wã, amma inɛ gɔ ɲa à waa cooi do yaase jiidà. ¹⁶ Inɛ ɲɛu ɲau à waa cooi do kubi domi à mà iyi icɛm nii n jabu na irii laabaau jiidau. ¹⁷ Inɛ ihɔ ɲa mɔ à waa waazo

idei Kirisi, kù jɛ do inɔ akã, amma do ɲɛ ku wãi. À tamaa bei aa kɔɔm si ijuukpãui si ile piisɔɔ ihɛ.

¹⁸ Bii í yɔkɔ lasabu ɲɛa kù jɛ laalɔ walakɔ kù jɛ jiidà, kãmaɛ kù jɛem taale. Baa bii beirei ɲɛu de a sisiò idei Kirisi. Inɔm í dɔ á nɔ ku dɔ ku maa kooi, ¹⁹ domi ñ mà iri kukpai iyi ihɛ ɲɛi í jɛ faabam na saabui kutɔɔ ɲɛ, do sobii Hundei Jesu Kirisi. ²⁰ Mii iyi ñ dasi idɔ nɔ ñ wa n cɔ kpãaɛ kam kam ɲɛi í jɛ n mà n ce nkãma iyi á jò anyɔ ku mum. Mii iyi ñ bi ɲɛi í jɛ n nɛ wɔkɔ bei ñ nɛ hai tako n maa n nyisiò kulai Kirisi bii ñ wɛɛ si hunde walakɔ baa bii í jɛ ñ ku mɔi. ²¹ Ntɔ ntɔ, bi ti amu bii ñ wɛɛ, na irii Kirisi ñ wɛɛ, bii ñ nɔ ñ ku mɔi, an ba riba. ²² Amma bii í jɛ ñ wɛɛ si hunde an yɔkɔ n ce icɛ jiidà iyi í nɛ aranfãani, to, n kù mà iyi an cica. ²³ Lasabum wa fam ni do cingaa minji minji fei. Ñ bi n nɛ n koo n wa bi Kirisi, domi iyi bei í sɪa í re. ²⁴ Amma na aranfãani ɲɛi í sɪa í re n maa n wa si andunya má. ²⁵ Na ɲɛu, ñ mà iyi kù nɛ sika kãma an buba n wɛɛ do inɛ fei na waju ku bɔ ɲɛ do inɔ didɔ ɲɛ si naane ku dasi ɲɛ. ²⁶ Si beɛbe aa ba kpãa ì saabu Jesu Kirisi ɲa do inɔ didɔ na irim si waati iyi an na n wa anini ɲɛ má.

²⁷ ɲɛu de í ya jò isɛɛnɛ ɲɛ ɲa ku yɛ bei laabaau jiidai Kirisi í fɔ. Bii ì waa ce beɛbe ɲa, bii ñ naa bi tu ɲɛ, walakɔ baa bii n kù naa, n maa n gbɔ iyi ì waa leekɪ si dim dim ɲa, í ya maa gbɔsi ɲɛ nɔ í maa jabu do inɔ akã ɲa na laabaau jiidau iyi í jɛ icui naane ku dasi ɲɛ. ²⁸ I mà jò mbɛɛ ɲɛ ɲa a da zigi ɲɛ si nkãma. ɲɛi á nyisi ɲa iyi aɲai à waa bɔ nfe ku ce, nɔ ku nyisi inɛ mɔ iyi ì wa si kpãai faaba ɲa. Iyi be fei wa naai hai bi Ilaaɗ, ²⁹ domi Ilaaɗ í ce ɲɛ didɔ ì dasiò Kirisi naane ɲa, amma kù jɛ baa iyi be ɲɛu akã, í ce ɲɛ didɔ má ì ya maa yɛð ijuukpã ɲa na iriɛ. ³⁰ Inɛ mɔ ì bam ku jabu ɲa si kujabu iyi ì yɛ ñ ce ɲa wo nɔ ì waa gbɔ ɲa iyi hee nsei ñ wa n mɔsi.

2

Kukayei Kirisi do aláɛ

¹ Ì mà sãa sãa ɲa, naane iyi ì dasi Kirisi ɲa wa mu ɲɛ gbugbã. Kubie wa dasi ɲɛ himma. Hundei Ilaaɗ í jò ì nɛ anu akã ɲa. Araarei Kirisi do jiidà ku jɛ í wa si anini

nɲɛ. ² Na nɲu, n̄ wa n tɔɔ nɛ, i j̄ɔ i ya nɛ anu akā n̄a, do kubi akā, do idɔ akā, do lasabu akā. Iyi bei á j̄ɔ inɔ didɔm ku kɔ. ³ I maà ya ce ngɔgɔ do nɲɛ ku wā n̄a walakɔ do fufu ku tɔɔ, amma i kaye ara nɲɛ i ya dooa inɛ n̄a bei mii iyi à re nɲɛ. ⁴ Nɔ kām̄a nɲɛ gɔ ku maà ya ce lasabui iri nɲu akā, amma ku ya ce lasabui inɛ mmu mɔ n̄a má. ⁵ I j̄ɔ lasabu nɲɛ si gām̄ei nɲɛ ku ye bei Jesu Kirisi mɔ í ce.

⁶ Baa do iyi í to Ilaaɔ, kù cɔ araɛ bei mii iyi í je saai Ilaaɔ do tilasi.

⁷ Amma andi mii iyi í nɛ fei í j̄ɔ nɔ í baa í je amanɛ, í naa í je mɔm nii bei aru.

Iyi í sinda amanɛ í tã,

⁸ Í kaye araɛ ma nɔ í jirima Ilaaɔ hee í na araɛ í to siò iku si antai j̄i ku gaau mɔm.

⁹ Na saabu nɲui Ilaaɔ í soo lele ntɔ ntɔ nɔ í naa iri iyi í nɛ bɛɛɛ í re iri fei,

¹⁰ Ku ba inɛ fei ku gule ku nyisiò bɛɛɛi Jesu, hai inɛ n̄a iyi à wa lele do inɛ n̄a iyi à wa ilɛ hee do lelei ilɛ fei.

¹¹ Nɔ gɛlei inɛ fei ku jɛsi iyi Jesu Kirisii í je Lafɛɛ. Nɲu bei á na Ilaaɔ Baaba amboe.

I má inya n̄a bei fitila si andunya

¹² Inɛ baakɔɔm n̄a, ì ya jirimam n̄a si waati iyi n̄ wa inɔ nɲɛ wo. Nsei iyi n̄ j̄ɔ nɛ í s̄ia i ya maa jirimam ku re n̄a. I kookaai i ce icɛ do njo do kuyaya ku ba icɛ j̄iida nɲɛ ku j̄ɔ a mà iyi ì ba faaba n̄a, ¹³ domi Ilaaɔi wa ce icɛ si nɲɛ ku ba ku mu nɲɛ idɔɔbi do gbugbã iyi aa yɔkɔ ì cooð n̄a bei nɲu takɛ í bi.

¹⁴ Mii iyi ì waa ce fei i coo n̄a kugbagba ku maà wasi walakɔ kakɔɔ, ¹⁵ ku ba i má dee dee n̄a nɔ i maà nɛ taale gɔ, inɛ iyi ì je amai Ilaaɔ n̄a. Kù s̄ia i nɛ kurara gɔ si wajui inɛ laalɔi andunya n̄a iyi a kù waa too kpãa. Í s̄ia i maa má inya n̄a si anini n̄a bei fitila n̄a, ¹⁶ nɔ i ya maa s̄ɔ n̄a ide i kuwɛɛ n̄a. Bii ì waa ce bɛɛɛ n̄a an tɔɔ fufu na iri nɲɛ si ajɔ iyi Kirisi á nyi wa, si na iyi í j̄ɔ icɛm do kookaaim kù je ngbe.

¹⁷ Naanɛ ku dasi nɲɛ í yei bei kuwee iyi ì waa cea Ilaaɔ n̄a. Nɔ baa bii í je à kpam nii, nɔ n̄ nikā n̄jem bei kuwee iyi à nikā si antai kuwee nɲɛu, do nɲu fei inɔm á d̄ɔ, nɔ awae n̄a ka kpɛ inɔ didɔu. ¹⁸ Bɛɛɛɛ mɔi í s̄ia inɛ mɔ i wɛɛò inɔ didɔ nɔ inɔ didɔ nɲɛu i kpɔɔ n̄a do amu.

Timotee do Epafoditi

¹⁹ Bii Lafɛɛ Jesu í je, si ajɔ gbeejiu ihɛ an bɛ Timotee wa bi tu nɲɛ ku ba amu mɔ n gbo laabaau nɲɛ nɔ ku muum gbugbã. ²⁰ Inɛ kām̄a kù wa bi tom ihɛ má iyi awaò à nɛ lasabu akā bii kù je nɲu akā, nɔ nɲu akāi lasabuɛ í wa si nɲɛ ntɔ ntɔ. ²¹ Inɛ n̄a iyi à gbe fei, lasabui ide i n̄a taka n̄n̄ai à waa ce, lasabu n̄n̄a kù wa si ide i Jesu Kirisi. ²² Inɛ taka nɲɛ ì mà n̄a iyi Timotee í nyisi araɛ ilu naanɛ nɔ í na araɛ si icɛi laabaau j̄iida ku ce do amu bei ama do baaɛ. ²³ N̄ɔi í j̄ɔ n̄ wa n bi n bɔɔ wa bi tu nɲɛ si waati iyi an mà bii n̄ wa. ²⁴ N̄ nɛ naanɛ iyi Lafɛɛ á j̄ɔ amu takam n naa bi tu nɲɛ bɛ si ajɔ gbeejiu ihɛ.

²⁵ Amma nsei, n̄ ye í s̄ia n j̄ɔ kpaasim Epafoditi ku nyi wa bi tu nɲɛ, nɲu iyi ì tako ì bɛ sim wa n̄a do sobi iyi n̄ biu. Nɲui í je kpaasi woo ce icɛm nɔ wa bam ku jabu. ²⁶ N̄ wa n sindaɛ wai si na iyi í j̄ɔ wa bi inɛ fei ku ye ntɔ ntɔ, nɔ laakaɛ í dede do iyi ì gbo n̄a kù waa nɛ baani. ²⁷ Í ce b̄ɔi ntɔ ntɔ hee í maai iku, amma Ilaaɔ í ce araareɛ. Nɔ kù je araareɛ Epafoditi nɲu akā, do ti amu takam nii, ku ba inɔ kufɔm n̄ou ku maà k̄ɔsi má. ²⁸ N̄ɔi í j̄ɔ n̄ wa n saasa n ba n sinda nɲɛ wa ku ba inɔ nɲɛ ku d̄ɔ má bii ì yɔɔ n̄a, nɔ inɔ kufɔi amu takam ku kaye. ²⁹ Na nɲu, i gbaa n̄a do irii Lafɛɛ do inɔ didɔ n̄la n̄la. Í s̄ia i mà bɛɛɛi inɛ dimi bɛɛɛ n̄a, ³⁰ domi í maai iku si icɛi Kirisi. Í ta hundee í naaò sobi iyi inɛ taka nɲɛ i kù ba fayae i naam wa n̄a wo.

3

Béi aa j̄ɛð dee dee si wajui Ilaaɔ

¹ Nsei inɛ inɛm n̄a, i ya j̄ɔ i wɛɛ do inɔ didɔ n̄a do iyi ì je ti Lafɛɛ n̄a.

Bi ti amu n kaa n gbeejiò ide akāu ku kɔ nɲɛ wa, domi n̄ mà iyi á mu nɲɛ gbugbã. ² I ya maa ce laakaii woo ce icɛ laalɔ n̄a iyi à nɛ daa s̄ami bei aja n̄a. Inɛ n̄au à waa kaaba bango iyi à bu si ara. ³ Awai à ce bango do ntɔ, awa iyi à waa tɔɔ Ilaaɔ do gbugbãi Hundee, nɔ à waa tɔɔ fufu na irii Jesu Kirisi, kù nɔ kù je kuce nwai à waa kaaba. ⁴ Nɔ bii amu takam n̄ bi an yɔkɔ n kaaba kuce nwau. Bii inɛ gɔ wa tamaa si nɲu á yɔkɔ ku kaaba kuce nwau, aa fɔ ide i amu má? ⁵ Si ajɔ m̄ɛɛj̄ɔs̄iai à dasim bango, amuu amai Izireliu, si dimii Benzamɛɛ. Amuu alalai Zuifu n̄ai, bii si woodai Zuifu n̄a ku jirimai

n̄ jε Farisi. ⁶ N̄ nε himma ntō ntō hee n̄ kpā inei igbei Jesu ηa iju. Inε gō kaa yε taalem do yaase bei n̄ jirima idei wooda n̄ wa n dede n̄ jεō inε dee dee. ⁷ Amma mii ηa iyi n̄ wa n tamaa à nε riba tako fei wo, nsei n̄ wa n cōoi bei mii hai nε bεεε na saabui Kirisi. ⁸ N̄ dōo fei ndεε fei mōm bei mii hai nε bεεε na ide iyi í nε amboe í re. Ideu n̄hui í jε Jesu Kirisi Lafēem iyi n̄ mà. Na iriei n̄ jò mii fei, n̄ doo aηa fei beb̄ei bei riisi iyi à kpā ku ba n nε Kirisi, ⁹ nō n wεε do n̄hu. Nō n̄ wa n mà n kaa n yōkō n̄ jε dee dee na wooda ku jirima, amma n̄ jε dee deei si na iyi í jò n̄ dasi Kirisi naane. Dee dee ku jεu wa naai hai bi Ilaađ na saabui naane iyi à dasiu. ¹⁰ Iyi n̄ bi, n̄hui í jε n̄ mà Kirisi, do gbugbā iyi í j̄ò hai si bale nō n nε ikpē si ijuukpāeu hee ku yε bei amu mō n̄ ku do n̄hu ajō, ¹¹ ku ba n nε kpāa ku cō iyi amu mō an j̄i hai si bale.

Amanii lele ku sei si

¹² Kù jε n̄ mà Kirisi beb̄e titā n̄ kù toò awō kù nō kù jε n̄ kō. Amma n̄ wa n ce kookaai fei ku ba n màa. Na n̄hui í jò Jesu Kirisi í cem titēε. ¹³ Inε inem ηa, n̄ kù wa n cō aram bei mii iyi n̄ toò awō titā, amma mii akāi n̄ wa n ce. N̄ ya n̄ maa n̄ gbeje mii iyi í wa do anyim nii, nō n̄ ce kookaai n̄ maa n̄ lele ti waju. ¹⁴ Bεεbei n̄ ce n̄ wa n bōò waju bei inε iyi wa ce gaasai kusei, ku ba n̄ ba riba iyi Ilaađ wa kpe wa ka na ka gba lele do saabui Jesu Kirisi.

¹⁵ Na n̄hu, awa iyi à j̄la si kpāai naane ku dasi, ka ce lasabu beb̄e. Amma bii ì waa ce lasabu gō iyi kù waa too kpāa ηa, Ilaađi á nyisi ηe iyi kù jε dee dee. ¹⁶ Si bei í jεu fei, awa de ka maa bō waju si kpāa akā iyi à waa too.

¹⁷ Inε inem ηa, inε fei i s̄is̄im ηa. À nyisi ηe kuce j̄iida. Na n̄hu, i ya maa cō inε ηa mō iyi à yōkō à waa ce beb̄e. ¹⁸ N̄ s̄ō ηe tā isε fεεfelo, nō n̄ nyi n̄ wa n sisi n̄hu má do kukpata, inε nkpō í wεε iyi wa jε mb̄ei idei ikui Kirisi si j̄i ku gaauu. ¹⁹ Nfe ku cei aa kpāò irisε, domi inō n̄hai à ya maa cea ice si agbei Ilaađ. Iyi í jò ku jε n̄ha anyō n̄hui aa ya maa tōò fufu. Mii ndii andunya ih̄ε n̄hu akāi à waa lasabu si. ²⁰ Amma awa, lelei Ađi í jε ilu nwa. Hai bei à waa degbe woo faaba nwa Lafēε Jesu Kirisi ku nyi wa. ²¹ Do gbugbāε iyi á jò mii fei

ku jirimaεò n̄hui á kpaasiò ara hai nε bεεε nwau ku jō arai n̄hu takae iyi í nε amboe.

4

Ide iyi à jile nwa ka ce

¹ Na n̄hu inε baakōm ηa, inε iyi n̄ wa n bi ku yε j̄iida j̄iida má, inε iyi ì ya jò n̄ nε inō didō, nō n̄ ya n̄ tōo fufu na iri n̄hu, i jò i leek̄i beb̄e ηa dim dim si Lafēε.

² N̄ wa n̄ tōo inaabo minji ηau ih̄ε Efodi do Sentiki a ya jò anu n̄ha ku jε akā si idei Lafēε. ³ Awō mō woo ce ice kpaasim, awō iyi ì jε ilu naane, n̄ wa n̄ tōo i sobi inaabo minji ηau be. Aηai à bam kujabu wo si laabaau j̄iida ku sisiε, aηa do Kelema do woo ce ice kpaasim ηa iyi à gbe fei, aηa iyi iri n̄ha í wa si tiai kuwεεu.

⁴ I ya jò inō n̄hu ku maa dō si Lafēεu do ajō fei ηa, n̄ nyi n̄ fō n̄ wa n sisi ma, i ya jò inō n̄hu ku maa dō.

⁵ I jò inε fei ku yε daa didō n̄hu ηa, domi kunyii Lafēε í maai wa. ⁶ I maà ya jò zigi n̄hu ku da do ngōgō. Amma si mii fei i ya tōo Ilaađ do ku saabu nō i beeε bukaatai mii iyi ì bi ηa. ⁷ Nō laakai ku s̄ui Ilaađ iyi í re kumài amane fei á degbe idō n̄hu do lasabu n̄hu si anu akā iyi ì nε do Jesu Kirisi ηa.

⁸ Iyi í gbe n̄hu, inε inem ηa, i ya ce lasabu ηa si mii iyi í s̄ia, iyi Ilaađ á saabu. Mii ηau í jε mii iyi í jε ntō fei, do mii iyi í nε bεεε fei, do iyi wa too kpāa fei, do iyi í má fei, do iyi í dō fei, do iyi í jō amane ku saabu fei. ⁹ Ide iyi n̄ kō n̄hu si nō ì jesi ηau, do iyi n̄ s̄ō ηe do iyi ì yε n̄ ce ηa, i ya cōo ηa. Nō Ilaađ, n̄hu iyi wa mu nwa laakai ku s̄u á wεε do inε.

Polu wa saabu inei Filipi ηa na amua n̄ha

¹⁰ N̄ nε inō didō ntō ntō do iyi n̄ yε ì waa ce lasabum má ηa, nō n̄ wa n saabu Lafēε. N̄ kaa n̄ yōkō n̄ ni i ci ya ce lasabum ηa, faya dei i ci ya ba ηa. ¹¹ Kù jε a ni n̄ nε bukaatai ngōgōi í jò n̄ wa n fō beb̄e, domi n̄ kōkō inō didō ku nε si mii iyi í bam fei. ¹² N̄ mà bei n̄ ya n̄ jε kuwεem si waatii are, n̄ nō n̄ mà bei n̄ ya n̄ jε kuwεem si waatii ayo. Bii fei do iyi í bam fei, n̄ ya n̄ wεε do inō didōi, si waatii ayo do si waatii ari. N̄ nō n̄ mà bei an ce bii n̄ nε n̄la n̄la do bii n̄ kù nε. ¹³ An yōkō n̄ ce fei ndεε do saabui Kirisi iyi wa muum gbugbā. ¹⁴ Do

nɲu fei, ì ce í s̄a ɲa do iyi ì kp̄ẽ wahalam n̄ou ɲa.

¹⁵ Inɛ inɛi Filipi ɲau, inɛ taka nɲɛ ì mà s̄a s̄a ɲa iyi laabaau jiidau ku sinti ku f̄ɛ si waati iyi ñ nɛ hai Mased̄oni, igbei inɛi Jesu ḡo kù sobim bii kù je inɛ ak̄ã, awaɛ ɲai à sobi nɲɛ. ¹⁶ Waati iyi ñ wa Tesalonika, ì sobim si bukaatam ɲa, iyi kù je baa gbak̄ã ak̄ã m̄om.

¹⁷ Kù je a ni amuai ñ wa n t̄o, amma ñ wa n bi riba nɲɛ ku k̄ōs̄ii. ¹⁸ Andi mii iyi ì sambaam wa fei ɲa ñ ȳo. Í n̄o í to hee í gbe. Bei Epafoditi í naam amua nɲɛ wa í ceem zaka. Amua nɲɛu í ȳɛem nii bei kuwee iyi í nɛ inunu jiidai iyi Ilaā ì gba í d̄o si.

¹⁹ Do saabui Jesu Kirisi Ilaā á mua inɛ fei bukaatai mii iyi ì nɛ ɲa si bei amanii amboe ì to. ²⁰ Amboei Ilaā Baa nwa ku wɛɛ do ajo fei. Ami.

F̄ōi ank̄anyi

²¹ I ce inɛ ɲa iyi Jesu Kirisi í cica à je t̄ɛu fei f̄ō ɲa. Amu do inɛ ɲa iyi à wa bi tom à ce inɛ fei f̄ō. ²² Inɛ ɲa iyi Jesu í cica à je t̄ɛu, aɲa iyi à wa ih̄ɛ fei à ce nɛ f̄ō. Ti inɛi kpas̄i ilaalu ɲau, inɛ nɲu í re m̄om.

²³ Did̄oi Laf̄ɛ nwa Jesu Kirisi ku wɛɛ do inɛ fei. Ami.

Tia iyi Pɔlu í cea inei Kolosee ɲa

Í ce ɲa fɔɔ

¹ Amui Pɔlu, woo bei Jesu Kirisi na idɔɔbii Ilaaɔ, amu do Timotee ine nwa, ² à ce ɲe fɔɔ, inɛ ine nwa ilu naane ɲa iyi Kirisi í cica í je tɛɛ ɲa si ilui Kolosee bɛ. Ilaaɔ Baa nwa ku mu nɲe didɔ do laakai ku sũ.

Pɔlu wa saabu Ilaaɔ na iri ɲa

³⁻⁴ Hai waati iyi à gbɔ bei ì dasi Jesu Kirisi naane ɲa, do bei ì bi woo dasi Jesu naane ɲa fei, à ya ka maa ce nɲe kutɔɔi waati kãma fei, ka maa saabu Ilaaɔ Baai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. ⁵ Waati iyi ideí laabaau jiidau iyi í je ntɔu í sinti to wa bi tu ɲe, à jò ì mà kpãa ku cɔ iyi ì ne ɲa. Si bɛɛbɛ, naane ku dasi nɲe do kubi nɲe fei, si kpãa ku cɔ iyi à jilɛ nɲe ikpa leleui í wa. ⁶ Laabaau jiidau wa fangaa bii fei nɔ wa naaɔ kuwee wa si andunya fei. Nɔ í la wa kɔɔsi si bei í ce bi tu ɲeu hai waati iyi ì gbɔ ideí didɔi Ilaaɔu ɲa nɔ ì mà bei í ye ɲa do ntɔ. ⁷ Epafaasi, woo ce ice baakɔɔ nwa, nɲui í kɔ nɲe si. Wa ce ice na aranfãani nɲe, nɲu iyi í je ilu naane woo ce iceí Kirisi. ⁸ Nɲui í sɔ wa kubi iyi Hundei Ilaaɔ í mu nɲe.

⁹ Na nɲu, hai waati iyi à gbɔ laabaau nɲe, waati kãma fei à ya ka maa ce nɲe kutɔɔi. À waa tɔɔ Ilaaɔ ku jò Hundee ku mu nɲe bisi do laakai ku ba í mà idɔɔbie ɲa mam mam. ¹⁰ Bɛɛbei isɛɛnɛ nɲe ɲa á jɔ ti ine ɲa iyi à je ti Lafɛɛ, nɔ waati kãma fei í ya ce iyi á dɔaa si ɲa. Nɔ í ya ce ice jiidau ikã ikã fei ɲa, nɔ Ilaaɔ kumà nɲe ku kɔɔsi. ¹¹ À waa tɔɔ Ilaaɔ ku mu nɲe gbugbã si mii fei do saabui gbugbãii yii koɛ ku ba í yɔkɔ temua si mii fei ɲa, nɔ í ya maa leekɪ dim dim ɲa. ¹² Í ya maa saabu Ilaaɔ Baaba do inɔ didɔ ɲa, nɲu iyi í jò ì ne ikpɛ si tubu iyi í jilɛa woo dasi naane ɲa si inya kumá. ¹³ Do ntɔi í nya wa hai si awɔ gbugbãii ilu kuku nɔ í buba wa si bommai amaɛ iyi í bi. ¹⁴ Do saabui amaui í ya wa nɔ í kpa ideí dulum du wa.

Yaasei Jesu takæ do icɛɛ

¹⁵ Inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku ye Ilaaɔ. Amma Kirisi amaɛu Ilaaɔi, nɔ à yɔɔ, í nɔ í jɔɔi dee dee. Kirisiu í wɛɛi hai waati iyi a kù taka andunya. ¹⁶ Nɲui í taka mii fei, nɔ mii fei í wɛɛi na iriɛ. Na saabuei Ilaaɔ í takaɔ mii fei iyi í wa lele do ilɛ. Mii ɲa iyi à waa ye do iyi a kù waa ye fei, nɲui í taka ɲa. Hai ilaalui lele ɲa do ilu iri ɲa do ilu yiiko ɲa do ilu gbugbã ɲa fei iceí awɔɛi. ¹⁷ Kirisi nɲe í wɛɛ tã à bei à taka mii fei. Do gbugbãɛi í jò mii fei í wa si aqbɛɛ. ¹⁸ Igbɛɛ í yei bei ara, nɔ nɲu mɔi í je iri. Nɲui í je icui kuwɛɛ, nɔ nɲu mɔi í tako í jɪ hai si balɛ, ku ba ku je sinte si mii fei. ¹⁹ Ilaaɔ í bi nɲu ku wa si amai nɲu mam mam. ²⁰ Bɛɛbɛ mɔi í bi inei andunya fei ku dɔ do nɲu, hai mii iyi í wa ilɛ hee do iyi í wa lele fei. Í ce nɲu bei si waati iyi Amaɛ í ku nɔ í nikã nɲe si antai jɪi ku gaauu nɔ í naaɔ laakai ku sũ wa.

²¹ Inɛ mɔ, baa do iyi ì jò Ilaaɔ ɲa wo, nɔ lasabu laalɔ nɲe do kuce laalɔ nɲe ɲa à jò ì je mbɛɛɛ ɲa, ²² do nɲu fei, nsei Ilaaɔ í jò ì dɔ do nɲu ɲa. Í ce nɲu bei si waati iyi í jò Amaɛu í so arai amanɛ ku ba ku ku, ku ba í naa í leekɪ si wajue ɲa hai ne dulum, riisi do taale gɔ ku maà wa si. ²³ Amma í gbe í temua ɲa si naane ku dasi í leekɪ si dim dim ɲa. Nɔ si bei ì gbɔ laabaau jiidau ɲa iyi à sisia inei andunya fei, í maà ti í jò a sinda ɲe hai si kpãa ku cɔ iyi wa jilɛ nɲe. Laabaau jiidau, amu Pɔlu, amui ñ je woo ce icɛɛ.

Ice iyi à dasi Pɔlu na irii igbei inei Jesu ɲa

²⁴ Nsei ñ ya n ne inɔ didɔ si ijuukpã iyi ñ wa n ye na iri nɲe. Nɔ mii iyi í gaizia si wahala ɲa iyi Kirisi í ne ku ye, *, amui an tambɔɛ si aram na araɛ iyi í je igbɛu. ²⁵ Nɔ Ilaaɔ í cem woo ce iceí igbɛu, si bei í jilɛɛm na iri nɲe, ku ba n sisi ideɛ mam mam. ²⁶ Ideu, asiii iyi í singaa ine fei hai ku kpɛ, amma nsei í nyisi inɛɛ ɲa. ²⁷ Í nyisi ɲai si na iyi í jò wa bi a mà bei asiii nɲu í ne bɛɛɛ do yiiko si anini dimi mmu ɲa. Asiiu wee. Kirisi í wa si ɲe, nɔ wa mu nɲe kpãa ku cɔ iyi inɛ mɔ aa ba ikpɛ si amboei Ilaaɔ ɲa. ²⁸ Idei Kirisii à waa sisi, nɔ à waa sɔ ine fei ku ce laakai, nɔ à kɔ ɲa si cioɛ do bisi baa yooma fei. À waa ce bɛɛbei

* **1:24** mii iyi í gaizia si wahala ɲa iyi Kirisi í ne ku ye Bii Pɔlu í ni bɛɛbɛ, kù je a ni ngɔgɔ í gaizia iyi Kirisi kù ba kù ce na faaba nwa. Amma igbɛuui wa ba wahala. Nɔ bii igbɛu wa ba wahala, nɲu iyi í je iriɛu kù ne sika kãma wahalau á to siei.

ku ba inε fei ku j̄ia si anu akãε do Kirisi ka bei ka tuse ηa bi Ilaaã. ²⁹ Na η̄oi í j̄ò ñ wa n ce ice do kookaai ñ wa n jabu do gbugbãi Kirisi iyi wa ce ice sim.

2

¹ Ñ bi i mà ηa bei kujabum í la í to na iri nηε do inei Laodisee ηa do inε ηa iyi a kù yem do iju fei. ² Ñ wa n ce beεbei ku ba n mu nηa gbugbã, n̄ a gb̄osi nje do kubi, n̄ kumà nηa ku maa k̄õsi, sika kãma ku maà wa si. Beεbe m̄oi aa mà asiii Ilaaã iyi í je Kirisi takae. ³ Bisi nla do kumà Ilaaã fei wa singa siε.

⁴ Ñ wa n s̄o ηε ide ηau ih̄ei ku ba inε ḡo ku maà d̄i iju nηε do gele did̄õ. ⁵ Nt̄o nt̄o, baa do iyi aram í j̄iò ηε, lasabum í wa si ηε. N̄ ñ ne in̄o did̄õ si na iyi í j̄ò inε fei wa ce ice si bei í j̄o, n̄ naane ku dasi nηε wa leek̄i si Kirisi dim dim.

Kuwεε iyi í k̄õ si Kirisi

⁶ Na nηu, si bei ì gba Jesu Kirisi í je Laf̄ε nηε, i ce isεεne nηε si anu akã do nηu. ⁷ I j̄ò icã nηε ku mi siε, n̄ i ba gbugbã nηε fei hai bi tεε ηa. I leek̄i si naane ku dasiu ηa si bei à k̄õ nηε si, n̄ i ya saabu si ηa.

⁸ N̄ i ya ce laakai ku ba inε ḡo ku maà na ku mu ηε do taaε do bisii nηu takae walak̄õ do ide ηa iyi à ya d̄iò ijui amanε ηa. Mii nηu ηau be wa naai hai si dedembai amanε ηa do mii ndii andunya ηa, kù je hai bi Kirisi. ⁹ Nt̄o nt̄o zaka bei Ilaaã í to fei, à ȳõ si arai Kirisi mam mam. ¹⁰ N̄ in̄e m̄o ì k̄õ ηa do saabui anu akã nηε do nηu, nηu iyi í je inε ngboi ilaalui lele ηa do ilu yiiko ηa fei.

¹¹ N̄ si anu akã nηε do nηu à dasi ηε bango. Kù je bango iyi amanε ηa à ya ce, amma iyi Kirisi í ya ceui. Bangou, nηui í je daa nwo nwa ηa iyi Kirisi í bu í nȳou. ¹² Nt̄oi, si waati iyi à dasi ηε inyi í yei bei à si ηε do Kirisi. N̄ à dede ηε do nηu, si na iyi í j̄ò ì naane gbugbãi Ilaaã iyi í j̄ũ hai si bale ηa. ¹³ Tako wo, ì yei bei iku ηa na irii kurara nηε do iyi ì je dimi mmu ηa iyi a kù ce bango. Amma nsei Ilaaã í ce ηε ilu hunde do Kirisi aj̄o.

Í kpa idei dulum du wa fei.

¹⁴ Tako wo í yei bei à k̄õ gbesei dulum du wa si tia
Iyi wa ye taale nwa na wooda hai jirima nwa.

N̄o Ilaaã í so tiau í kpa ideε

Í kpakpae si j̄ii ku gaauu í kpa iriε.

¹⁵ Beεbei í kamiaò ilaalui lele ηa do ilu yiiko ηa

Í dasi ηa anȳo si bantuma.

Do ikui Amaε si antai j̄ii ku gaauui í kãmiaò ηa

N̄o wa dabiio ηa si in̄o ilu bei ilaalu ηa à ya dabiio inε ηa iyi à mu wa hai si igũ, zamaa fei ku ye ηa.

¹⁶ Na nηu, i maà ya j̄ò inε ḡo ku ye taale nηε si ije do si mii ku m̄o. I maà j̄ò inε ḡo ku tilasi ηε i maa jirimaò wooda ηa iyi à j̄ile na aj̄oi jingau ηa iyi à ya ce ad̄õ do ad̄õ walak̄õ jingau i cukpa tit̄õ walak̄õ aj̄oi kus̄imi. ¹⁷ Mii ηau be fei kù ye kaa bei ayai mii iyi wa naa ala, amma Kirisi takae nηui í je mii n̄ou. ¹⁸ I maà j̄ò inε ḡo ku j̄ò i kua ribai ala nηε ku dasi ηε amaleka ηa ku t̄õ. Dimii amanε beεbe ηa à ya naai do idei ara ku kaye, amma do nt̄o à ya maa saabu ara nηai na kuye ηa iyi à ya maa ce n̄o à ya maa t̄õ fufu si lasabu nfe nfei amanε ηa. ¹⁹ Inε ηau a kù waa leek̄i si Kirisi, nηu iyi í je iri n̄o siei ara fei í tot̄õ do ik̄õ ik̄õε n̄o í ba gbugbã wa lá bei Ilaaã í bi.

Ka ku n̄o ka wεε do Kirisi

²⁰ Ì kù do Kirisi aj̄o ηa si mii ndii andunya ηa. To, na mii í ce ì waa ce kuwεε nηε bei inε ηa iyi à je ti andunya. Na mii í ce ì j̄ò à kãa nηε wooda, aηa iyi à ya ni, ²¹ maà je iyi ih̄ε, maà tie iyi ih̄ε, maà lu iyi ih̄ε. ²² Mii ηau be fei á ce nfe bii à ceò ηa ice. Woodai amanε ηa do cio nηa nηui ì waa too ηa. ²³ Nt̄oi, wooda ηau, bii ì waa c̄o ηa aa ni à s̄iai domi aa sobi wa ka jirima kp̄ai Āõ ku t̄õ ḡo, n̄o aa j̄ò ka kaye ara nwa, n̄o ka kp̄a ara nwa iju, amma a kaa sobi wa ka kãmiaò kubii ara nwa.

3

Kuwεε nwo do kuwεε tit̄õ

¹ Ilaaã í dede ηε hai si bale do Kirisi aj̄o. Na nηu, i de mii ndii lele bii Kirisi wa buba si aw̄o njei Ilaaã ηa. ² Mii ndii lele ηai í s̄ia i ya maa lasabu si ηa. I maà ce lasabui mii ndii ile ih̄ε ηa, ³ domi ì ku si mii ndii andunya ηa, kuwεε tit̄õ nηε í n̄o wa singa do Kirisi aj̄o bi Ilaaã. ⁴ Kirisii í je kuwεε nηε do nt̄o, n̄o aj̄o iyi á faata wa, do in̄ei aj̄o, n̄o aa ba ikp̄ε nηε si amboeε.

⁵ Na n̄ɲu, i kpa kubii mii ndii andunya iyi wa ce ice si n̄ɲe fei. Mii ndii andunya n̄ɲau í j̄e abo kaafe ku s̄ũd̄, do daa laalɔ, do bine, do kubi nfe nfe, do kɔd̄ɛɛi mii nkpɔ. Ntɔ ntɔ bii ì waa ce kɔd̄ɛɛ, mii nkpɔi í ya tɔɔ si agbei Ilaaɔ. ⁶ Mii n̄ɲau be feii í ya fa idɔ̀k̄ɔi Ilaaɔ wa si ine n̄ɲa iyi à kɔ ku jirima idee. ⁷ In̄ɲe taka n̄ɲe beɛbeɛi ì ya tako i maa ce n̄ɲa wo waati iyi ì wa si dulum n̄ɲau be n̄ɲa.

⁸ Amma nsei, i n̄ɲɔ mii n̄ɲau be fei n̄ɲa, hai idɔ̀k̄ɔ, do mb̄ɛɛɛ, do inɔ s̄ãmi. I maà ya j̄ɔ arabu walakɔ ide ku sisi ku fita hai si ḡɛɛ n̄ɲe n̄ɲa. ⁹ Nɔ i maà ya sɔa n̄ɲe ibo n̄ɲa si na iyi í j̄ɔ ì j̄ɔ daa nwo do d̄ɔn̄ɛɛ t̄ã n̄ɲa, ¹⁰ nɔ ì n̄ɛ daa tit̄ɔ n̄ɲa. Ì baa ì j̄e aman̄ɛ tit̄ɔ n̄ɲa iyi Ilaaɔ woo taka nwa wa kpaasi kp̄ɛɛ kp̄ɛɛ ku ba i j̄ɔɔ nɔ i màa s̄ãa s̄ãa n̄ɲa. ¹¹ B̄ɛɛbeɛ m̄ɔi si inɔ n̄ɲe ine gɔ kù j̄e mmu, hai dimu mmu n̄ɲa hee do Zuifu n̄ɲa, hai ine n̄ɲa iyi à ce bango hee do ine n̄ɲa iyi a kù ce fei, hai in̄ɛi il̄ɛko n̄ɲa do ilu iju d̄ũd̄ũ n̄ɲa, hai aru n̄ɲa do hai j̄e aru n̄ɲa. N̄ɲu n̄ɲau be fei Kirisi n̄ɲu ak̄ãi í j̄e fei nd̄ɛɛ nɔ í wa si ine fei.

¹² Na n̄ɲu, si na iyi í j̄ɔ Ilaaɔ í bi n̄ɲe nɔ í cica n̄ɲe ì j̄e t̄ɛɛ n̄ɲa, mii iyi í j̄ɔ i mu n̄ɲa wee, araare do jiida ku j̄e do ara ku kaye do daa did̄ɔ do temua. ¹³ Í ya yɔkɔ̀ n̄ɲe temua n̄ɲa nɔ i ya kpa idei kurarai n̄ɲe n̄ɲa bii ide gɔ í lɔ si anini n̄ɲe. Si bei Kirisi í kpa idei kurara n̄ɲe, in̄ɲe m̄ɔ i ya cea n̄ɲe b̄ɛɛbeɛ n̄ɲa. ¹⁴ Iyi í re m̄ɔm i bi n̄ɲe n̄ɲa. Kubiui á j̄ɔ i ya maa gb̄ɔsi n̄ɲe jiida jiida n̄ɲa. ¹⁵ Nɔ i j̄ɔ laakai ku s̄ũ iyi Kirisi í mu n̄ɲe ku maa ce ice si idɔ n̄ɲe, domi si laakai ku s̄ũu bei Ilaaɔ í kpe n̄ɲe i j̄eɔ ara ak̄ã n̄ɲa. Nɔ i ya maa saabuɛ n̄ɲa. ¹⁶ I j̄ɔ idei Kirisi ku k̄ɔ mam mam si idɔ n̄ɲe n̄ɲa, nɔ ku mu n̄ɲe bisi ntɔ ntɔ ku ba i kɔ n̄ɲe si cio nɔ i mua n̄ɲe gbugb̄ã n̄ɲa. ¹⁷ Si kookoosu n̄ɲe do si kufɔ n̄ɲe i ce fei nd̄ɛɛ do irii Laf̄ɛɛ Jesu nɔ i saabu Ilaaɔ Baaba n̄ɲa na saabuɛ.

Anu ak̄ãi ine n̄ɲa si kuw̄ɛɛ tit̄ɔ

¹⁸ In̄ɲe inaabo n̄ɲa, i s̄ũa m̄ɔkɔ n̄ɲe n̄ɲa iri ile si bei í j̄ɔ ine iyi í n̄ɛ anu ak̄ã do Laf̄ɛɛ ku ce.

¹⁹ In̄ɲe m̄ɔkɔ n̄ɲa, i bi abo n̄ɲe n̄ɲa, i maà ya j̄ɔ i gaabu si n̄ɲa n̄ɲa.

²⁰ In̄ɲe amu n̄ɲa, i jirima iyeɔ baa n̄ɲe n̄ɲa si ide baa yooma fei, domi b̄ɛɛbeɛi á d̄ɔa Laf̄ɛɛ si.

²¹ In̄ɲe baa n̄ɲa m̄ɔ, i maà k̄ɔ id̄ɔi ama n̄ɲe n̄ɲa inɔ n̄ɲa ku fɔ.

²² In̄ɲe aru n̄ɲa, i jirima laf̄ɛɛ n̄ɲe n̄ɲa si fei nd̄ɛɛ si andunya ih̄ɛ, ku maà j̄e bii à leek̄ã à waa cɔ n̄ɲe n̄ɲu ak̄ã. I jirima n̄ɲa do inɔ ak̄ã n̄ɲa si na iyi í j̄ɔ ì mà b̄ɛɛɛɛi Laf̄ɛɛ n̄ɲa, nɔ ku maà j̄e mii iyi á d̄ɔa aman̄ɛ n̄ɲa si n̄ɲu ak̄ãi ì waa bi ku ce n̄ɲa. ²³ Iyi ì waa ce fei i coo do inɔ ak̄ã n̄ɲa, nɔ ku j̄e bei Laf̄ɛɛi ì waa cea n̄ɲa, kù j̄e aman̄ɛ n̄ɲa. ²⁴ I mà n̄ɲa iyi Laf̄ɛɛ á s̄ã n̄ɲe riba n̄ɲe n̄ɲa, iyi í j̄e tubu iyi í j̄il̄ɛa ineɛ n̄ɲa, domi Kirisii í j̄e Laf̄ɛɛ n̄ɲe iyi ì waa cea ice n̄ɲa. ²⁵ Amma ine iyi í ya maa ce laalɔ, á ȳe ribaɛ si bei laalɔ kuceɛ í to, domi Ilaaɔ ci ya n̄ɲa ine gɔ ik̄ã.

4

¹ In̄ɲe laf̄ɛɛ n̄ɲa, i cea aru n̄ɲe n̄ɲa dee dee si bei í j̄ɔ. I ye gigi iyi in̄ɲe m̄ɔ ì n̄ɛ Laf̄ɛɛ iyi í wa lele n̄ɲa.

Iyi à dasi wa

² I temua si kutɔɔ n̄ɲa, i ya maa tɔɔ Ilaaɔ waati k̄ãma fei nɔ i maa saabuɛ n̄ɲa. ³ Nɔ i ce nwa kutɔɔ n̄ɲa ku ba Ilaaɔ ku f̄ũ nwa kp̄ãa ka waazo idee, ku ba ka yɔkɔ ka sisi asiii Kirisi. Na asiiui ñ waɔ piis̄ɔɔ nsei. ⁴ Na n̄ɲu, i ce kutɔɔ n̄ɲa ku ba n yɔkɔ n sisi asiiu si bei í j̄ɔ ku ba ine n̄ɲa a mà ideu s̄ãa s̄ãa.

⁵ I j̄e kuw̄ɛɛ n̄ɲe do laakai n̄ɲa si inɔi hai dasi naan̄ɛ n̄ɲau. I ya ce ice jiida si waati iyi ì n̄ɛ fei n̄ɲa. ⁶ I ya j̄ɔ ide n̄ɲe ku d̄ɔ ku gbɔ nɔ ku too kp̄ãa, ku ba i mà si bei í s̄ãa i j̄eɛa ine fei ide n̄ɲa.

F̄ɔɔi sukud̄ɔ

⁷ Tisiki baakɔɔ nwa, n̄ɲu iyi í j̄e woo ce ice ilu naan̄ɛ do minjisiã si icei Laf̄ɛɛ, á sisi n̄ɲe baãum fei. ⁸ Ñ wa n b̄ɔɔ wai bi tu n̄ɲe ku s̄ɔ n̄ɲe bei à w̄ɛɛɔ, nɔ ku t̄ũ idɔ n̄ɲe. ⁹ Onezimu, baakɔɔ nwa ilu naan̄ɛ, iyi í j̄e in̄ɛi ide n̄ɲeui á suu wa. An̄ɲai aa sisi n̄ɲe mii iyi í ba wa ih̄ɛ fei.

¹⁰ Aritaaki iyi awaɔ à wa piis̄ɔɔ í ce n̄ɲe f̄ɔɔ. Maaku if̄ɔi Baanabasiu m̄ɔ wa ce n̄ɲe f̄ɔɔ. Ñ nɔ ñ sisi n̄ɲe idei Maakuu t̄ã wo. Bii í naa bi tu n̄ɲe i gbaa do inɔ did̄ɔ n̄ɲa. ¹¹ Jesu iyi à waa kpe Zusitu, n̄ɲu m̄ɔ í ce n̄ɲe f̄ɔɔ. Aman̄ɛ m̄ɛɛta n̄ɲau an̄ɲa ak̄ãi à j̄e Zuifu woo dasi Jesu naan̄ɛ n̄ɲa iyi à waa bam ice ku ce na bommai Ilaaɔ. À muum gbugb̄ã ntɔ ntɔ.

¹² Epafaasi, in̄ɛi ide n̄ɲe, woo ce icei Jesu Kirisi, n̄ɲu m̄ɔ í ce n̄ɲe f̄ɔɔ. Waati k̄ãma fei í ya maa jabui ku maa ce kutɔɔ na iri n̄ɲe ku ba i j̄ãa si idei Ilaaɔ nɔ i yɔkɔ i leek̄ã si dim

dim ɲa nɔ i tã sɔɔlu i maa ceò idɔɔbii Ilaaɔ fei ɲa. ¹³ An yɔkɔ n jε sεεdaε iyi wa ce lasabu ɲε ntɔ ntɔ, do inε ɲa iyi à wa Laodisee do Herapolisi. ¹⁴ Luku lokotoro kpaasi jiida nwau, ɲɲu do Demasi à ce ɲε fɔɔ.

¹⁵ I ce inε nwa ɲa iyi à wa Laodiseeu fɔɔ do abo iyi à waa kpe Nεnfa do inεi igbei Jesu ɲa iyi à ya tɔtɔɔ kpasεε. ¹⁶ Bii i cio tiau ihε i tã ɲa i na inεi igbei Jesu ɲa iyi à wa Laodiseeu a cioε. Nɔ bii inεi Laodisee ɲau mɔ à cio tia iyi n̄ samba ɲɲau à tã, aɲa mɔ aa samba ɲɲε wa i cioε ɲa. ¹⁷ Nɔ i sɔ Aasipu ku dasi icei Lafεε iyi à jileau iju ku ba ku yɔkɔ ku faataε.

¹⁸ Fɔɔu ihε amu takam nii n̄ kɔɔ wa. Amui Pɔlu n̄ ce ɲε fɔɔ. I maà gbejε iyi n̄ wa ile piisɔɔ ɲa.

Nɔ didɔi Ilaaɔ ku wa si ɲε. Ami.

Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa inɛi Tesalonika ɲa

Pɔlu í ce inɛi Tesalonika ɲa fɔ

¹ Amu Pɔlu do Silasi do Timɔtee, à ce ɲe fɔɔ, inɛ inɛi igbei Jesu ɲa iyi ì wa Tesalonika ɲa, inɛ iyi ì je ti Ilaaɔ Baaba do ti Lafɛɛ Jesu Kirisi ɲa. Didɔ do laakai ku sũ ku wɛɛ ɲe.

Naane ku dasii inɛi Tesalonika ɲa

² À ya ka maa saabu Ilaaɔ waati kãma fei na iri inɛ fei, à ya ka nɔ ka maa ye gigi ɲe si kutɔ nwa. ³ À waa ye gigi ɲe si wajui Ilaaɔ Baa nwa do yaase bei ì dasi naane ntɔ ntɔ ɲa, do bei ì bi inɛ ɲa do bei ì ya maa cɔ kpãai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi dim dim ɲa. ⁴ Inɛ inɛ nwa ɲa, inɛ iyi Ilaaɔ í bi, à mà iyi í cica ɲe ì je tɛɛ ɲa. ⁵ Nɔ laabaau jiiida iyi à sisi ɲe wo kù naa bi tu ɲe do ide ɲɲu akã, amma do gbugbã í naa, do sobii Hundei Ilaaɔ ajɔ, nɔ sika kãma kù wa si. Inɛ taka ɲe ì mà bei à je kuwɛɛ nwa si anini ɲe na aranfãani ɲe. ⁶ Inɛ mɔ ì too si kuce nwa do ti Lafɛɛ, domi ì gba ide Ilaaɔ ɲa do inɔ didɔ iyi Hundei í mu ɲe, baa do iyi í naa ɲe ijuukpã nla nla wa. ⁷ Si beɛbe, ì baa ì je yaase jiiida iyi woo dasi Jesu naane ɲa iyi à wa ilei Masedɔni do Gerɛsi fei aa yɔkɔ a too si. ⁸ Ntɔ ntɔ ide Ilaaɔ í fangaa hai bi tu ɲe, kù je si Masedɔni do Gerɛsi ɲɲu akã. Amma baau naane ku dasi ɲe si Ilaaɔ í fangaa bii fei hee kù je baa tilasi mɔm ka fɔ ideu. ⁹ A waa fɔ bei ì mu wa ɲa si waati iyi à naa bi tu ɲe, do bei ì jɔ iwɛ ku tɔ ɲa, ì kpaasi idɔ ì sinda si Ilaaɔ ɲa ku ba ì cea ice ɲa, ɲɲu akã iyi í je Ilaaɔ do ntɔ nɔ ɲɲu í je icui kuwɛɛ. ¹⁰ Nɔ à gbɔ bei ì waa degbe Jesu amaɛu ku nyi wa hai lele ɲa. Nɲui í je inɛ iyi Ilaaɔ í jɔ hai si bale, nɔ à na ku faaba wa hai si idɔkɔi Ilaaɔ iyi wa naa.

2

Icɛ iyi Pɔlu í ce Tesalonika

¹ Inɛ inɛ nwa ɲa, inɛ taka ɲe ì mà kunnã nwa bi tu ɲe kù je ngbe. ² Ì mà ɲa iyi à bú wa, à kpã wa iju Filipi be à bei à naa bi tu ɲe. Do ɲɲu fei, Ilaaɔ í mu nwa wɔkɔ à sisiɔ laabaau jiiida si anini ɲe, baa do iyi inɛ ɲa à

bi a ganji wa ntɔ ntɔ. ³ Kurara kù wa si waazi nwa, nɔ baa yaase bei à waa sisi ɲe ideu í je dee dee, a kù waa ði iju ɲe. ⁴ Amma si bei Ilaaɔ í dasi wa naane, í so laabaau jiiida í da nwa si awɔ, beɛbe mɔi à waa sisi ideu. A kù waa coo si bei á dɔa amanɛ ɲa si. À waa cooi bei á dɔa Ilaaɔ si, ɲɲu iyi í mà yaasei idɔ nwa. ⁵ Inɛ taka ɲe ì mà sãa sãa ɲa nɔ Ilaaɔ í je sɛɛda nwa iyi a kù lele ɲe do ide didɔ gɔ, a kù nɔ a kù ce waazou ku ba ka gba fia ɲe. ⁶ Nɔ a kù waa de saabu bi tu ɲe walakɔ bi inɛ gɔ ɲa, ⁷ baa bii aa ka yɔkɔ ka nyisi ɲe gbugbã nwa wo si na iyi í jɔ à je woo bei Kirisi ɲa. Amma à ce ice do daa didɔ si anini ɲe bei iyei ama í ya ce do amaɛ ɲa. ⁸ Si na iyi í jɔ à bi ɲe ntɔ ntɔ, à ya ka tã sɔlu, kù je ka na ɲe laabaau jiiida Ilaaɔ ɲɲu akã, amma do kuwɛɛi awa taka nwai, domi à ne kubi ɲe ntɔ ntɔ. ⁹ Inɛ inɛ nwa ɲa, ì waa ye gigi bei à ce ice si anini ɲe hee à gbɛɛji. À ce ice dasã do idu ku ba ka maà je asoi inɛ gɔ ɲe si waati iyi à waa sisi laabaau jiiida ide Ilaaɔ si anini ɲe.

¹⁰ Inɛi ì je sɛɛda nwa ɲa do Ilaaɔ takae iyi isɛɛnɛ nwa si wajui inɛ woo dasi Jesu naane ɲau í má, í je dee dee, nɔ taale kãma kù wa si. ¹¹ Inɛ fei ì nɔ ì mà ɲa iyi à ce ɲe bei baa í ya cea amaɛ ɲa. ¹² À mu ɲe gbugbã, nɔ à tũ idɔ ɲe, nɔ à tɔ ɲe ntɔ ntɔ ì jɔ ì maa ne ɲa si bei á sɔa Ilaaɔ si, ɲɲu iyi í kpe ɲe si bommaɛ do si amboeɛ.

¹³ À ya ka maa saabu Ilaaɔ ajɔ fei domi si waati iyi à waazo ɲe i kù doo ideu si idei amanɛ ɲa, amma ì gbaa ɲai si ti Ilaaɔ. Nɔ beɛbe mɔi í je do ntɔ, nɔ wa ce ice si inɛ woo dasi Jesu naane ɲa. ¹⁴ Inɛ inɛ nwa ɲa, mii iyi í ba igbei inɛi Jesu Kirisi ɲa iyi à je ti Ilaaɔ si ilei Zudee, ɲɲui í ba inɛ mɔ nsei. Ntɔ ntɔ ì ye ijuukpã ɲa hai bi inɛi ide ɲe ɲa, bei inɛ ɲau mɔ à ye bi Zuifu ɲa. ¹⁵ Zuifu ɲau ì kpa Lafɛɛ Jesu do walii ɲau, nɔ à kpã awa mɔ iju. Daa ɲa ci ya dɔa Ilaaɔ si, nɔ à je mbɛi inɛ fei. ¹⁶ À ganji mɔm ka cea dimi mmu ɲa waazo iyi á jɔ a ba faaba. Beɛbei dulum du ɲa iyi à ya maa ce waati kãma fei í teese wa kɔsi wa caa. Amma idɔkɔi Ilaaɔ í fuka si iri ɲa bebei.

Pɔlu í bi inɛi Tesalonika ɲau ku ye má

¹⁷ Inɛ inɛ nwa ɲa, si bei à kpeɔ nje ku ye, nɔ à fɛɛɛ nje do ara baa do iyi kù je do idɔ, à

waa ce beɛɛ nɛ ntɔ ntɔ à waa ce kookaai ku ba ka ye nɛ. ¹⁸ À bi ka nyi wa bi tu nɛ be má wo, nɔ amu Pɔlu n̄ dasi idɔ ise fɛɛfelo n naa be, amma Seetam í da nwa kpãa. ¹⁹ Ajo iyi Lafɛɛ nwa Jesu á nyi wa, yoomai á je kpãa ku cɔ nwa do inɔ didɔ̄ nwa. Mii aa ka tɔɔ̀ fufu má si wajue bii kù je inɛ. ²⁰ Ntɔi, na iri nɛi aa ka tɔɔ̀ fufu nɔ aa ka nɛ inɔ didɔ̄ na iri nɛi.

3

¹ Nɛui í jò waati iyi idɔ nwa í kɔ ku sũ, à lasabu iyi amu akã n gbe ilui Ateni. ² Nɔ à be Timɔtee, inɛ nwa iyi wa ce ice do Ilaaɔ̀ àjò si icei laabaau jiidai Kirisiu. À bɔɔ bi tu nɛ ku ba ku sobi nɛ i leekɪ si dim dim nɛ, nɔ ku mu nɛ gbugbã si naane ku dasi nɛu, ³ ku ba baa inɛ akã nɛ ku maà jò ijuukpãu ku da zigie. Inɛ taka nɛ i waa mà si nɛ, inɛ nɛu kù nɛ bei á ce iyi kù ba wa. ⁴ Baa hai waati iyi awae nɛ à wɛɛ, à ya ka sɔ nɛ wo ka ni aa kpã wa iju. Beɛbe mɔi í nɔ í ce, si bei i waa mà si sãa sãa nɛ. ⁵ Nɔi í jò waati iyi idɔm í kɔ ku sũ, n̄ be Timɔtee bi tu nɛ be ku ba n mà bei naane ku dasi nɛ wa ye. N̄ wa n ce njo Seetam, woo lele inɛu, ku maa na ku lele nɛ i ce dulum nɛ, nɔ ice nwa ku maa na ku je ngbe.

⁶ Amma nɛi iyi Timɔtee í baa hai bi tu nɛ, í sɔ wa laabaau jiidai naane ku dasi nɛ do kubi nɛ. Í sɔ wa iyi i ya maa ye gígí nwa do kubi nɛ nɔ i waa bi ku ye wa ntɔ ntɔ si bei awa taka nwa mɔ à waa bi ku ye nɛ. ⁷ Na nɛu, inɛ inɛ nwa nɛ, baa bii í je à ye ijuukpã do wahala fei, inɔ nwa de í tũ do saabui naane ku dasi nɛ. ⁸ Bebei idɔ nwa í baa, si bei i waa leekɪ si kpãai Lafɛɛ dim dim nɛ. ⁹ Zaka beirei aa ka yɔkɔ ka saabu Ilaaɔ̀ na inɔ didɔ̄ nla nla iyi à nɛ si wajui Ilaaɔ̀ Lafɛɛ nwa na iri nɛ. ¹⁰ Dasã do idũ fei à waa tɔɔ̀ n̄ ntɔ ku jò ka ye nɛ do iju má, ku ba mii iyi wa gaizia nɛ si naane ku dasiu ka kɔ̄ nɛ si.

¹¹ Ilaaɔ̀ Baa nwa takae do Lafɛɛ nwa Jesu a ce nwa kpãa ka naa bi tu nɛ. ¹² Nɔ Lafɛɛ ku kɔ̄ nɛ si kubi si inɛ duusɔ̄ do si inɛ fei hee kú to bei awa mɔ à bi nɛ. ¹³ Nɔ ku jò idɔ nɛ ku leekɪ si dim dim, ku jèò dee dee, ku maà nɛ taale gɔ si wajui Ilaaɔ̀ Baa nwa, si waati iyi Lafɛɛ nwa Jesu á nyi wa do inɛ nɛ iyi í cica fei.

4

Kookoosu iyi wa dɔ̄a Ilaaɔ̀ si

¹ Inɛ inɛ nwa nɛ, à kɔ nɛ si bei í sɪa i maa nɛ nɛ ku ba ku dɔ̄a Ilaaɔ̀ si. Ntɔi, i waa ce beɛbe tã nɛ. Amma iyi í gbe nɛi, à waa tɔɔ̀ nɛ do irii Lafɛɛ Jesu, i hanya i ce beɛbe i maa koo nɛ. ² Ntɔ ntɔ, i mà ikɔ nɛ iyi à ba hai bi Lafɛɛ Jesu nɔ à sɔ nɛ. ³ Mii iyi Ilaaɔ̀ í bi si nɛ, nɛui í je i má nɛ, waatɔ i nɔ ara nɛ mam mam i maà ya ce sakara nɛ. ⁴ Inɛ fei í sɪa i mà ara nɛ ku mu nɔ kuwɛɛ nɛ ku má nɔ ku nɛ beɛɛ, ⁵ ku maà ti ku je do kɔ̄ɛi ara bei dimi mmu nɛ à waa ce, aɲa iyi a kù mà Ilaaɔ̀. ⁶ Si ideu ihɛ, inɛ gɔ ku maà raraa kpaasie walakɔ ku jɔ̄ taki, domi Aɔ̄ Lafɛɛ á kpã woo ce mii beɛbe nɛ fei iju. À nɔ à sɔ nɛ à kɔnkɔm du nɛ tã à ni i ce laakai nɛ. ⁷ Ilaaɔ̀ kù kpe wa ka naa ka maa ce sakara, amma í bi ka je inɛ kumá nɛ. ⁸ Na nɛu, inɛ iyi í kɔsi ikɔ nɛ ihɛ, kù je amanɛi í kɔsi amma Ilaaɔ̀ takaei, nɛu iyi í mu nɛ Hundɛ.

⁹ Iyi í je kubii woo dasi Jesu naane nɛ, kù je tilasi a kɔ nɛ wa, domi Ilaaɔ̀ í nyisi nɛ si bei í jò i bi nɛ inɛ duusɔ̄. ¹⁰ Ntɔi, i nɛ kubii nɛ tã nɛ hee do woo dasi Jesu naane nɛ iyi à wa ilei Masedɔni fei. Amma à waa tɔɔ̀ nɛ, inɛ inɛ nwa nɛ, i hanya i ya maa ce beɛbe i maa koo nɛ. ¹¹ I kookaai ku ba i ya wa si anu akã nɛ, nɔ i ya ce wũai ara nɛ nɛ, nɔ i ya ce ice do awɔ nɛ ku ba i ba mii iyi aa maa wɛɛ̀ nɛ si bei à jile nɛ. ¹² Bii i waa ce beɛbe nɛ, isɛɛ nɛ á nɛ beɛɛ baa si wajui hai dasi Jesu naane nɛ, nɔ i kaa je asoi inɛ kãma nɛ.

Kunyii Lafɛɛ wa

¹³ Inɛ inɛ nwa nɛ, a kù bi i wɛɛ hai mà yaase iyi í je ti inɛ nɛ iyi à ku nɛ, ku ba i maà nɛ inɔ ku fɔ, bei inɛ nɛ iyi à gbe, aɲa iyi a kù nɛ kpãa gɔ iyi à waa cɔ. ¹⁴ Awa à dasi naane iyi Jesu í ku, nɔ í jɪ hai si bale má. Beɛbe mɔi à dasi naane iyi inɛ nɛ iyi à dasi Jesu naane à bei à ku, Ilaaɔ̀ á jɪ aɲa mɔ má hai si bale.

¹⁵ Iyi ihɛ ikɔi Lafɛɛi à waa sɔ nɛ be. Awa iyi aa ka wɛɛ si hunde si waati iyi Lafɛɛ Jesu á nyi wa, a kaa ka cuaa iku nɛ. ¹⁶ Waati nɛu, aa ka gbɔ anu ku dɔ̄, do imui amaleka nlau do anui kãakãaki Ilaaɔ̀. Nɔ Lafɛɛ takae á kita wa hai lele. Inɛi Kirisi nɛ iyi à ku, aɲai aa tako a jɪ. ¹⁷ Si anyii nɛu, awa iyi à wɛɛ si hunde si waati beɛbe, á so wa awaɔ̀ nɛ aɲɔ si kudũi

iji, nɔ ka ko Lafɛɛ lele be. Si beɛbei aa ka maa weɛ do Lafɛɛ hee do ajɔ fei. ¹⁸ Na nɔ, i jɔ i ya maa mua nje gbugbã ɔ na na ideu ihɛ.

5

¹ Inɛ inɛ nwa ɔ, iyi í je idei ajɔ do waati si bii mii ɔ nau be á na ku ce, kù je tilasii ka kɔ nɛ. ² Inɛ taka nɛ ì waa mà sãa sãa ɔ iyi Lafɛɛ á na ku nyi wai si ajɔ iyi inɛ kãma kaa mà, bei woo ce ile ɔ à ya naa idũ. ³ Waati iyi inɛ ɔ à waa ni laakai ku sũ í weɛ, zigiida kù weɛ má, be gbakã iri ku kpai andunya á boe ɔ, bei ara kuro í ya ba bãasi. A kaa ba bii aa sa a bɔ má. ⁴ Amma inɛ inɛ nwa ɔ, i kù wa si ilu kuku ɔ hee ajɔ ku zamba nɛ bei kunaai ile. ⁵ Inɛ fei ì je inɛi inya kumá ɔ do inɛi dasã ɔ. A kù je inɛi idũ ɔ iyi à wa si ilu kuku. ⁶ Na nɔ, ka maà sí njoo bei inɛ ɔ iyi à gbe, amma í sãa ka wɔ njoo ka maa ceò laakaii ara nwa. ⁷ Idũ inɛ ɔ à ya sí njoo, nɔ idũ mɔi woo mɔ atɛ ɔ à ya mɔ atɛ ku maa kpa ɔ. ⁸ Amma awa iyi à je inɛi dasã ɔ, í sãa ka ya ce laakaii ara nwa. Ka jɔ naane ku dasi do kubi ku degbe wa bei ibɔi igũ, nɔ kpãai faaba ku cɔ ku je nwa bei fulai isɔ. ⁹ Ntɔ ntɔ, Ilaaɔ kù kpe wa ka naa ka ye idɔkɔɛ, amma ku ba ka ba faaba do saabui Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. ¹⁰ Nɔ i ku na iri nwa ku ba bii à weɛ si hunde si waati iyi á nyi wa walakɔ bii à nɔ à ku mɔi, ka weɛ do nɔ ajɔ. ¹¹ Na nɔ, i ya mua nje gbugbã ɔ nɔ i ya maa sobi nje ku ba i la si naane ku dasi nɛ, si bei ì waa ce tã ɔ.

Idei ankãanyi do fɔɔ

¹² Inɛ inɛ nwa ɔ, à waa tɔɔ nɛ i ya jirima inɛ ɔ iyi à waa ce ice ntɔ ntɔ si inɔ nɛ, inɛ ɔ iyi Lafɛɛ í jɔ à waa gbã nɛ nɔ à waa nyisi nɛ kpãa. ¹³ I jɔ i nɛ kubi nɔ jiiida nɔ i mà beɛre nɔ na irii ice nɔ. I ya jɔ i weɛò laakai ku sũ inɛ duusɔ.

¹⁴ À waa tɔɔ nɛ inɛ inɛ nwa ɔ, i sɔ ilu ika ɔ a ce laakai. Inɛ ɔ iyi à mɔngɔ munya, i mu nɔ gbugbã. I sobi hai nɛ gbugbã ɔ. I temua do inɛ fei ɔ. ¹⁵ I ce laakai ɔ i maà jɔ inɛ gɔ ku sãa kpaasie laalɔ, amma i hanya i cea nje jiiida waati kãma fei ɔ do inɛ ɔ iyi à gbe fei.

¹⁶ I jɔ i ya nɛ inɔ didɔ waati kãma fei ɔ. ¹⁷ I ce kutɔ hai nɛ kɔɔ ɔ. ¹⁸ Bei í jɔ fei i sabu

Ilaaɔ ɔ. Beɛbei Ilaaɔ í bi i ce ɔ si kuweɛ nɛ do Jesu Kirisi.

¹⁹ I maà ganji Hundi Ilaaɔ ku ce ice si nɛ. ²⁰ I maà donda amuai walii ku ce ɔ.

²¹ Amma i jɔ i wũa mii fei ɔ nɔ i mu iyi í sãa ɔ. ²² I mu ara nɛ si kpãai laalɔ fei ɔ. ²³ Nɔ Ilaaɔ takaɛ, nɔ iyi í je icui laakai ku sũ, ku nya nɛ i je titɛ mam mam ɔ, nɔ ku degbe hunde nɛ do laakai nɛ do ara nɛ, taale gɔ ku maà wa si, hee ku tɔò ajɔ iyi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi á nyi wa. ²⁴ Ilaaɔ, nɔ iyi í kpe nɛ, í nɛ naane, á nɔ ku ce fei ndɛ.

²⁵ Inɛ inɛ nwa ɔ, i ce nwa kutɔɔ ɔ.

²⁶ I ce inɛ nwa ɔ fei fɔ do kubi ɔ.

²⁷ N̄ wa n tɔ nɛ do irii Lafɛɛ, i cioa inɛ nwa ɔ fei tiau ihɛ.

²⁸ Nɔ didɔi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ku wa si nɛ.

2

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa inɛi Tɛsalonika ɲa

Pɔlu í ce inɛi Tɛsalonika ɲa fɔɔ

¹ Amu Pɔlu do Silasi do Timɔtee, à ce ɲe fɔɔ, inɛ inɛi igbei Jesu ɲa iyi ì wa Tɛsalonika, inɛ iyi ì je ti Ilaaɔ Baa nwa do ti Lafɛɛ Jesu Kirisi. ² Ilaaɔ Baaba do Lafɛɛ Jesu Kirisi a mu ɲe didɔ do laakai ku sũ.

Ilaaɔ á kiiti inɛ ɲa si ajɔ iyi Kirisi á nyi wa

³ Inɛ inɛ nwa ɲa, í s̄la ka ya maa saabu Ilaaɔ waati kãma fei na iri ɲɛ. I jò ka maa ce beɛbe domi naane ku dasi ɲɛ wa kɔɔsi ntɔ ntɔ, nɔ kubi iyi ì ne inɛ duusɔɔ í la wa kɔɔsii. ⁴ Nɔi í jò à waa tɔɔ fufu na iri ɲɛ si igbei inɛi Ilaaɔ ɲa na temua ɲɛ do naane ku dasi ɲɛ si ijuukpã do wahala ɲɛ fei.

⁵ Iyi ihɛi wa nyisi kam kam iyi kiitii Ilaaɔ í je dee dee, domi ijuukpã iyi ì ye fei ɲa na irii bommai Ilaaɔi. Nɲui á jò Ilaaɔ ku ka ɲɛ si inɛ ɲa iyi à to a lɔsi bommaɛu. ⁶ Ntɔi, Ilaaɔ á ce iyi í je dee dee. Inɛ ɲa iyi à waa kpã ɲɛ iju, á sã ɲɲa ijuukpã. ⁷ Nɔ inɛ iyi ì waa ye ijuukpã ɲau á mu ɲɛ kusimi do awa taka nwa. Iyi be á cei si waati iyi Lafɛɛ Jesu á faata wa hai lele do amaleka ilu gbugbãe ɲa. ⁸ Á naai do ina sàsá ku ba ku kpã inɛ ɲa iyi a kù mà Ilaaɔ iju, aɲa iyi a kù waa jirima laabaau jiidai Lafɛɛ nwa Jesu. ⁹ Gbese iyi aa sã ɲɲa nɲui í je nfe ku ce hee do ajɔ fei. Aa fɛɛfe do Lafɛɛ Jesu do si amboe ilu gbugbãe ¹⁰ si waati iyi á nyi wa ku je ilu jirima bi inɛ ɲa iyi à je tɛɛ, nɔ inɛ ɲa iyi à dasiɛ naane ɲa fei aa maa cɔɔ do beɛɛ si ajɔ ɲɲu. Inɛ taka ɲɛ aa wa inɔ ɲɲa ɲa, domi ì dasi sɛɛda iyi à je ɲɲeu naane ɲa.

¹¹ Na ɲɔi í ce à waa ce kutɔɔ ajɔ fei na iri ɲɛ. Á waa tɔɔ Aɔ Lafɛɛ nwa ku jò i je kuwɛɛ ɲɛ dee dee si bei í jò inɛ ɲa iyi à gbɔ kukpee a ce. Nɔ à waa tɔɔ má gbugbãe ku jò í ce jiidai iyi ì waa dasi idɔ ɲa nɔ ku jò kookoosui naane ku dasi ɲɛ ku kɔ. ¹² Beɛbei irii Lafɛɛ nwa Jesu á baɔ amboe hai bi tu ɲɛ, nɔ inɛ mɔ i baɔ amboe hai bi tɛɛ ɲa, do saabui didɔi Ilaaɔ do Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi.

Woo ce laalo

¹ Inɛ inɛ nwa ɲa, i jò n fɔ ide i kubaai Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi do kutɔɔ nwa do ɲɲu ajɔ. N̄ wa n tɔɔ ɲɛ ² i maà jò idɔ ɲɛ ku dede ɲya ɲya bii inɛ gɔ ɲa à ni ajɔi Lafɛɛ í to wa tã. Nɔ i maà jò ku mu ɲɛ biti bii à ce waliie walakɔ waazɔɛ, walakɔ baa bii à ni awai à kɔɔ beɛbe. ³ I maà jò inɛ gɔ ku d̄i iju ɲɛ si ide kãma. Ajɔi Lafɛɛu ku bei ku to wa inɛ nkpɔi á f̄usi naane ku dasiɛ awɔ. Si anyii ɲɲu, inɛ iyi wa ba Ilaaɔ jau á faata wa, ɲɲu iyi í je amai nfe ku ce. ⁴ Mbɛɛi Ilaaɔi wa je. Á so araɛ ku re mii fei, nɔ ku kɔsi Ilaaɔ do mii iyi inɛ ɲa à waa tɔɔ fei. Kpasɛi Ilaaɔ m̄m nii á koo ku bubu ku maa kpe araɛ Ilaaɔ.

⁵ I kù ye gigi iyi ì s̄ɔ ɲɛ ideu ihɛ tã waati iyi ì wa bi tu ɲɛ? ⁶ Amma titã ngɔgɔ wa ganjɛ ku naa nsei, ì nɔ ì mà sã sã mii iyi í je ɲa. Si beɛbe, kaa naa bii kù je waatiɛ í to. ⁷ Ntɔ ntɔ laalɔ wa ce tã si asii, amma í gbe inɛ iyi wa ganjɛu ku n̄e ku bei ku fita gbugbãa. ⁸ Si anyii ɲɲu, inɛ iyi wa ba Ilaaɔ jau á faata wa nɔ amboei kunaai Lafɛɛ Jesu ku kpa iriɛ. Jesuu, nɲui á kpaa do fufui geɛɛ. ⁹ Inɛ iyi wa ba Ilaaɔ jau á naai do gbugbãi Seetam, nɔ ku ce maamaake dimi ikã ikã fei do dobu dobu ɲa ku d̄id̄i iju inɛ ɲa. ¹⁰ Á nɔ ku ce laalɔ dimi ikã ikã baa yooma fei ku d̄id̄i iju inɛ ɲa iyi à waa bɔ nfe ku ce. Aa ce nfe domi a kù ne kubii ntɔu iyi á faaba ɲa. ¹¹ Nɔi í jò Ilaaɔ á samba banlala nla nla wa si ɲa ku ba a ya dasi ibo naane. ¹² Beɛbe m̄i inɛ ɲa iyi a kù dasi ntɔ naane, nɔ à waa ce laalɔ do inɔ didɔ, aa so taale dei.

Á cica ɲɛi i baɔ faaba ɲa

¹³ Inɛ inɛ nwa ɲa, inɛ iyi Lafɛɛ í bi, à ne ka ya maa saabu Ilaaɔ waati kãma fei na iri ɲɛ, domi Ilaaɔ í cica ɲɛ hai sintɛɛ i baɔ faaba ɲa do gbugbãi Hundɛɛ, do naane ɲɛ iyi ì ne si ntɔu ɲa. Hundɛu nɲui í jò ì je inɛ kumá ɲa. ¹⁴ Mii iyi Ilaaɔ wa le mbe waati iyi í kpe ɲɛ do laabaau jiidau iyi à sisi ɲɛ, ku ba i ne ikp̄e si amboei Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi. ¹⁵ Na ɲɲu, inɛ inɛ nwa ɲa, i leek̄i dim dim i mu ide ɲa iyi à kɔ ɲa si geleɔ gele walakɔ si tia nwau.

¹⁶ Nɔ Ilaaɔ Baa nwa, ɲɲu iyi í bi wa, nɔ do saabui didɔɛ í mu nwa gbugbã iyi kù ne kɔɔ do kpãa ku cɔ jiidai, ɲɲu do Lafɛɛ nwa Jesu

Kirisi takae ¹⁷ a mua ido nɛe gbugbã, nɔ a jò i leekɪ si dim dim i ceò ice jiiida do ide jiiida fei ɲa.

3

Pɔlu í ni a cea aɲa kutɔɔ

¹ Iyi í gbe, inɛ inɛ nwa ɲa, i ce nwa kutɔɔ ɲa ku ba idei Lafɛɛu ku fangaa gbãa gbãa nɔ inɛ ɲa a mà beɛɛɛ, si bei i ce si anini nɛe. ² I ce kutɔɔ ɲa ku ba Ilaaɔ ku nya wa hai si awɔi amanɛ laalɔ hai nɛ iri ɲau, domi kù jɛ inɛ feii wa dasi ideu naanɛ.

³ Amma Lafɛɛ ilu naanɛi. Á mu nɛe gbugbã nɔ ku degbe ɲe na irii Seetam, inɛ laalɔu. ⁴ Lafɛɛ í jò à dasi ɲe naanɛ. À mà iyi mii iyi à jile nɛɛu i waa coo ɲa, nɔ beɛbei aa ce i maa koo ɲa.

⁵ Nɔ Lafɛɛ ku jò kubii Ilaaɔ ku kɔɔsi si ido nɛe do temua iyi Kirisi takae wa mu nwa.

Í sɪa amanɛ ku ce ice

⁶ Inɛ inɛ nwa ɲa, à waa tɔɔ ɲe do irii Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi, i jìò kpaasi woo dasi Jesu naanɛ baa yooma fei iyi à jɛ ilu ika ɲa nɔ a kù waa too si kukɔsi iyi à na ɲɛu. ⁷ Inɛ taka nɛe ì mà ɲa iyi í sɪa i sɪsɪ daa nwa ɲa. Í sɪa i sɪsɪ daa nwa ɲa domi a kù jɛ kuwɛɛ nwa si anini nɛe do ika. ⁸ A kù jò inɛ gɔ ku wo wa nfe nfe hai sã fia, amma à ya ka maa ce icei ntɔ ntɔ alɛò daakɔ hee ka gbɛɛji ku ba ka maà jɛ asoi inɛ gɔ. ⁹ Kù jɛ a ni a kù nɛ kpãaɛ, amma à bi awa taka nwa ka nyisi ɲe yaase jiiida iyi inɛ mɔ aa yɔkɔ i sɪsɪ, ¹⁰ domi baa waati iyi à wa bi tu ɲe à sɔ ɲe à ni, inɛ iyi kù bi ice ku ce, kù nɛ a jò lafɛɛ ku jɛ.

¹¹ Wee à gbɔ iyi inɛ gɔ nɛe ɲa ilu ika ɲai iyi a kù waa ce ngɔgɔ í gbe wɔbia ku gũ. ¹² À waa sɔ amanɛ dimi beɛbe ɲa a tɔɔ ɲa suuru na irii Lafɛɛ Jesu Kirisi, a ya ce ice ku ba a wo ara ɲa.

¹³ Amma inɛ inɛ nwa ɲa, i maà ya gbɛɛji do jiiida ku ce. ¹⁴ Inɛ iyi í kɔ ku gbɔ ide iyi à kɔ si tiau ihɛ i laakae ɲa nɔ i maà jò ngɔgɔ ku kosi ɲe do nɲu, ku ba anyɔ ku muu. ¹⁵ Amma do nɲu fei i maà ti i dooae bei mbɛɛ, amma i nyisɛ kpãa bei inɛ nɛe.

Fɔɔi ankãanyi

¹⁶ Nɔ Lafɛɛ, nɲu iyi í jɛ icui laakai ku sũ, ku mu nɛe laakai ku sũ waati kãma fei si mii iyi í ba ɲe fei. Lafɛɛ kù wɛɛ do inɛ fei.

¹⁷ Amui Pɔlu, ò ce ɲe fɔɔ. Fɔɔu ihɛ, do awɔi amu takam nii ò kɔɔò. Nɲui í jɛ sɛɛdam si tiam ɲa fei. Kukɔm nii mbɛ.

¹⁸ Nɔ didɔi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi kù wɛɛ do inɛ fei.

Tia sinte iyi Pɔlu í kɔa Timotee

Pɔlu í ce Timotee fɔɔ

¹ Amu Pɔlu n̄ wa n ce fɔɔ, amu iyi n̄ je woo bei Jesu Kirisi. Ilaaɔ woo faaba nwa do Jesu Kirisi, n̄ju iyi à waa cɔ kpãae, aŋai à jilɔɔ si n̄ je woo be.

² N̄ ce tiau ih̄e wai Timotee, awɔ iyi ì ye bei ama abím si kpãai naane ku dasi. Ilaaɔ Baaba do Jesu Kirisi Laf̄e nwa a ce araaree a muue did̄ɔ do laakai ku sũ.

I ce laakai woo kɔsi cio ilu ibo ŋa

³ Nsei, n̄ bi i buba Ef̄ezu si bei n̄ s̄e wo si waati iyi n̄ bɔ ilei Mased̄ni. Ine gɔ ŋa à wa be iyi à waa kɔ ine ŋa si cio mmu. Ganji ŋa. ⁴ S̄ ŋa a maà ti a dasi laakai n̄ja si ide ŋa iyi ine ŋa à bu à waa fɔ do irii bala nwa ŋa iyi à ya maa de ku mà. N̄ju ŋau bei wa naaɔ kakɔ ŋa wa, kaa nɔ kù mua ine ŋa gbugbã si naane ku dasi n̄ja icei Ilaaɔ ku bei ku bɔ waju. ⁵ Amma mii iyi à waa le à waa s̄ ŋeð ideu ih̄e ì je kubi n̄je ku kɔsi, kubi iyi wa naa hai si idɔ iyi í má, do idɔ hai ne taale. ⁶ Wee ine gɔ ŋa à yaa hai si ideu ih̄e nɔ à koo à lɔ si kakɔ nfe ku ce. ⁷ A bi aŋa a je woo kɔ ine ŋa si cioi woodai Ilaaɔ, amma aŋa taka n̄ja a kù mà yaasei ide iyi à waa fɔ baa do iyi à waa fɔ do naane nla nla.

⁸ Awa à mà iyi wooda í s̄a bii aman̄e ŋa à waa ceð ice si bei í jɔ. ⁹ Nɔ à mà iyi a kù jile wooda na ine dee dee ŋa. A jilɔɔi na woo donda wooda ŋa, do hai gbɔ ide ŋa, do ilu dulum ŋa, do ine ŋa iyi a kù mà beere Ilaaɔ walakɔ mii ŋa iyi à je t̄e, do ine ŋa iyi à waa kpa iyeð baa n̄ja ŋa, do woo kpa ine ŋa, ¹⁰ do woo ce sakara ŋa, do inemakɔ ŋa iyi à ya maa sũð nje, do ine ŋa iyi à waa ce ine ŋa ile à waa ta, do woo sɔ ibo ŋa, do woo ceekpe si ibo ŋa, do ine ŋa iyi à waa ce mii baa yooma fei iyi kù waa too si cio j̄ida. ¹¹ Cio j̄idau í naai hai si laabaau j̄ida iyi à daam si awɔ. Ilaaɔ ilu amboei iyi í ya weea ine ŋai laabaau j̄idau wa fãa.

Í saabu Ilaaɔ na araaree

¹² N̄ saabu Jesu Kirisi Laf̄e nwa, n̄ju iyi í muum gbugbã n̄ ceð icem. N̄ saabu si na

iyi í jò í kam ilu naane nɔ í cicaam si icee, ¹³ baa do iyi n̄ ya n maa n fɔ laalɔe wo nɔ n̄ ya n maa n kpãa iju nɔ idɔkɔm ci ya j̄i. Do n̄ju fei, í ce araarem si bei n kù mà mii iyi n̄ wa n ce, si na iyi í jò n kù dasie naane wo. ¹⁴ Nɔ wee did̄ɔi Laf̄e nwa í caa sim, nɔ í jò n̄ dasie naane nɔ n̄ ne kubii ine ŋa. ¹⁵ Ide ilu naane iyi í jò i yɔ awɔ i gba ŋa mam mam. Ideu wee. Jesu Kirisi í naai si andunya ku faaba ilu dulum ŋa. Amui n̄ re ŋa do dulum, ¹⁶ amma Ilaaɔ í ce araarem ku ba Jesu Kirisi ku yɔkɔ ku nyisi temua hai ne kɔɔe si amu iyi n̄ je ine ngboi ilu dulum ŋa. Nɔ n̄ bi n j̄ea ine ŋa iyi aa na a dasie naane a ba kuwee hai tã yaase j̄ida. ¹⁷ Ilaaɔ n̄ju akãi í je ilaalu hee do ajɔ fei, ci ya ku nɔ a ci ya yɔ do iju. Ka saabu nɔ ka mà beere hee do ajɔ fei. Ami.

¹⁸ Timotee amam, ide iyi n̄ wa n jilee wee si bei à ce waliie wo na irie. Jò idei waliu ku je j̄inei igũe iyi aa maa jabuð i ceð igũ j̄ida. ¹⁹ Leek̄i dim dim si naane ku dasie nɔ i maà ce nkãma iyi á jò idɔe ku ye taalee. Amma ine gɔ ŋa ngu ŋa à kɔ ku gbɔ lasabu j̄ida iyi idɔ n̄ja wa s̄ ŋa nɔ à jò naane ku dasi n̄ja í ce nfe. ²⁰ Si inɔ n̄jai Himenee do Alesandu à wa, nɔ n̄ so ŋa n̄ daa Seetam si awɔ ku ba a mà iyi kù s̄a a maa fɔ laalɔi Ilaaɔ.

Idei kutɔɔ

2

¹ Mii sinte iyi n̄ wa n tɔɔ ŋei í je i ya ce kutɔɔ ŋa. Mii iyi ì ne bukaatae fei, i ya tɔɔ Ilaaɔ ŋa nɔ i ya ce kutɔɔ na irii ine fei ŋa nɔ i ya saabu Ilaaɔ na iri n̄ja ŋa. ² Nɔ i ya ce kutɔɔ ŋa na irii ine ngboi ile ŋau hee do inei anyi n̄ja ŋau fei, ku ba ka yɔkɔ ka je andunya nwa do laakai ku sũ, nɔ ka ya ce kuwee j̄ida ku ba ine ŋa a mà beere Ilaaɔ. ³ Dimii kutɔɔ bebei í s̄a nɔ í ya d̄ɔa Ilaaɔ woo faaba nwa si. ⁴ Í bi bebei domi í bi ine fei ku ba faaba nɔ ku mà ntɔ. ⁵ Ntɔ ntɔ Ilaaɔ akãi í wee, nɔ ine akã mɔi í wa si afei Ilaaɔ do aman̄e ŋa ku ba ku jò aman̄e ŋa a d̄ɔ do Ilaaɔ. Laf̄eu n̄jui í je Jesu Kirisi, n̄ju iyi í baa í je aman̄e, ⁶ nɔ í na arae ku yað ine fei hai si dulum dee. Bebei si waati j̄idae í nyisi wa iyi Ilaaɔ í bi aman̄e fei ku ba faaba. ⁷ Na n̄jui Ilaaɔ í cicaam n̄ je woo waaɔ do woo be, nɔ n̄ kɔ dimi mmu ŋa si cio si ide ntɔ nɔ n̄ s̄ ŋa a dasi Jesu naane. Ntɔi n̄ wa n fɔ n̄ kù wa n sɔ ibo.

⁸ Na n̄ju, tengi bii à ya ce kutəw̄ n̄a fei, bii ineməkəw̄ n̄a à wu awəw̄ lele à waa ce kutəw̄, n̄ bi ku ya je do idəw̄ kumá, idəw̄kəw̄ do kakəw̄ ku maà ya wasi.

⁹⁻¹⁰ Bεεβε m̄oi n̄ bi inaabo n̄a a ya dasi j̄ine ku ne bεere n̄a si azaka. Í s̄ia booda n̄a kú je kookoosu j̄iida si bei í jəw̄ inaabo n̄a iyi à ni ān̄a à mà bεerei Ilaaḏ a ya ce, ku maà ti ku je do iri kubai faayi walakəw̄ do sabai wura n̄a walakəw̄ do lege n̄a, nəw̄ a maà ya dasi j̄inei fia nkpəw̄ nkpəw̄. ¹¹ Í s̄ia inaabo n̄a a gbəw̄ ciou si laakai do jirima mam mam. ¹² N̄ kù je inaabo n̄a a kəw̄ si cio walakəw̄ a je inε ngboi ineməkəw̄ n̄a. Amma í s̄ia a ya maa coko. ¹³ N̄ wa n̄ fəw̄ bεebei si na iyi í jəw̄ Adamui Ilaaḏ í tako í taka í bei í taka Efa. ¹⁴ Nəw̄ kù je Adamui Seetam í d̄i ijuε. Iju i aboei í d̄i nəw̄ abou í kua woodai Ilaaḏ. ¹⁵ Amma inaabo n̄a a ba faaba si kpāai ama ku bí bii à waa mu ara n̄a nəw̄ à leek̄i si kpāai naane ku dasi do kubi do kuwεε iyi í má.

Inε ngboi inei igbei Jesu n̄a

3

¹ Ide ilu naane wee. Bii inε gəw̄ í bi n̄ju ku je inε ngbo si igbei inei Jesu n̄a, ice j̄idai í bi. ² Í s̄ia lafēε ku maà ne taale gəw̄ nəw̄ ku ne abo akā lege lege, si anyiε nəw̄ ku je inε gəw̄ iyi í ya saku nəw̄ ku mà araε, ku maà je amanε yaka yaka, amma ku je inε gəw̄ iyi í ya yaaε inε njoo n̄a nəw̄ ku je inε gəw̄ iyi á yəkəw̄ ku kəw̄ inε n̄a si cio. ³ Nəw̄ ku maà je woo məw̄ atē walakəw̄ woo bi ija, amma ku je ilu suuru iyi wa de laakai ku sū, nəw̄ ku maà je woo bi fia yaaməw̄. ⁴ Nəw̄ ku je inε gəw̄ iyi í nəw̄ kpasēε mam mam, nəw̄ amaε n̄a à ya jirimaε nəw̄ à mà bεerei inε n̄a. ⁵ Ntəw̄ ntəw̄, bii inε kù mà bei á ce ku mu kpasēi n̄ju takae, beirei lafēε á ce ku mu inei igbei Ilaaḏ n̄a. ⁶ Nəw̄ kù s̄ia ku je inε iyi í dasi Jesu naane titḏ titḏ, domi á yəkəw̄ ku na ku ne faau nəw̄ Ilaaḏ á ye taalee bei í ye taalei Seetam. ⁷ Si anyii n̄ju, í s̄ia hai dasi Jesu naane n̄a a máa je sēeda j̄iidaε ku ba a maà dondaε, nəw̄ ku maà na ku dasi cəkūm dii Seetam.

Woo ce icei igbei inei Jesu n̄a

⁸ Bεεβε m̄oi woo ce icei igbei inei Jesu n̄a á s̄ia a je inε n̄a iyi à ne bεere, a maà ti a je ilu gele minji n̄a, walakəw̄ woo məw̄ atē yaaməw̄, walakəw̄ woo de fia do bisi laaləw̄. ⁹ Amma í s̄ia

a leek̄i dim dim si naane ku dasi do idəw̄ iyi í má. ¹⁰ Nəw̄ í s̄ia a cəw̄ laakai n̄a titā. Bii à ye a kù ne taale gəw̄ a bei a ləsi ice n̄a ku ce. ¹¹ Bεεβε m̄oi í s̄ia abo n̄a n̄a a je inε n̄a iyi à ne bεere, nəw̄ a maà je woo səw̄ irii inε, amma a je woo gaya n̄a iyi à ne naane si mii fei. ¹² Í s̄ia woo ce icei igbe n̄au a je ilu abo akā lege lege nəw̄ a je inε n̄a iyi à nəw̄ ama n̄a n̄a do inei kpasē n̄a n̄a mam mam. ¹³ Woo ce ice n̄au, bii à waa ce ice n̄a do inəw̄ akā aa ne bεere si kuwεε n̄a, nəw̄ aa ne idəw̄ ku buba ntəw̄ ntəw̄ si naane ku dasi iyi Jesu Kirisi wa mu nwa.

Asii nla nla

¹⁴ N̄ dasi idəw̄ n̄ naa n̄ yeε, amma n̄ kəε tiau ihē wai ¹⁵ ku ba baa bii í na wa kp̄ei, i mà bei í jəw̄ inei nyaanzei Ilaaḏ n̄a a maa n̄əd̄ ara n̄a, waatəw̄ inei igbeε n̄a, n̄ju iyi í je icui kuwεε. Igb̄eui í ye bei səbei ntəw̄ do gbugbāε. ¹⁶ Do ntəw̄, inε gəw̄ kù weε iyi á yəkəw̄ ku j̄a kulai asiii kpāai Ilaaḏ ku təw̄ nwa.

Kirisi í baa í je amanε nəw̄ à yəw̄, Nəw̄ Hundei Ilaaḏ í jəw̄ à mà iyi inε dee deei. Amaleka n̄a məw̄ à yəw̄.

À waazo ideε si dimi baa yooma fei. Nəw̄ à dasi ideε naane si andunya. Nəw̄ à soo lele í nyi si amboeε.

Woo kəsi cio ilu ibo n̄a

4

¹ Hundei Ilaaḏ í fəw̄ dee dee í ni si awaatii ankāanyi inε gəw̄ n̄a a jəw̄ kpāai naane ku dasi, a máa jirima idei woo d̄i iju i inε n̄a do kukəsii Seetam. ² Dimii kukəsi n̄ju wa naai hai bi ilu muafiti n̄a do woo səw̄ ibo n̄a. Inε n̄au à lele idəw̄ n̄a hee ci ya ye taale n̄a má. ³ Amanε dimi bεεβε n̄ai à ya ni kù s̄ia inε n̄a a so nje. Nəw̄ à ya nyi a ni má ije gəw̄ n̄a à weε iyi kù s̄ia inε n̄a a jəw̄, baa do iyi ije n̄au Ilaaḏ í taka n̄ai ku ba woo dasiε naane n̄a iyi à mà ntəw̄ a ya jəw̄ do saabu ajəw̄. ⁴ Nkāma kù wa si iyi aa nyəw̄, domi mii iyi Ilaaḏ í taka fei mii j̄idai, nəw̄ í s̄ia ka gba fei ndεε do saabu. ⁵ Ntəw̄ ntəw̄, mii fei í mái bii à waa ceḏ ice do yaase bei idei Ilaaḏ í fəw̄ do bii à waa ce kutəw̄.

Woo ce ice j̄idai Jesu Kirisi

⁶ Bii í waa kəa woo dasi Jesu naane n̄a si bisiu ihē, aa je woo ce ice j̄idai Jesu Kirisi, nəw̄ naane ku dasi do idei kukəsi j̄iida iyi í waa too si á yei bei ije iyi í waa na hundee.

7 Amma kɔsi ará hai ne yaase na iyi a kù waa too si ideii Ilaaḏ. Hanya i ce kuwɛɛɛ si bei á dɔa Ilaaḏ si. 8 Ntɔi, icei ara aranfāani kù la, amma ideii Ilaaḏ ku leekɪ si í ne aranfāani si mii fei, domi si bei à ne kuwɛɛi nsei do ti ala. 9 Ide iyi à fɔu be ide ilu naanei iyi í jò i yɔ awɔ i gba na mam mam. 10 Na nɔi í ce à jabu à waa ceò ice, domi kpāa ku cɔ nwa si Ilaaḏi í wa, nɔu iyi í je icui kuwɛɛ, nɔ í je woo faabai inɛ fei, woo dasi Jesu naane na mɔm nii à re.

11 Sɔ na a jirima mii nau ihɛ nɔ i kɔ nɔa si cioɛ. 12 Maà ti i jò a dondaɛ na awaasũ ku jɛɛ, amma jò i nyisi woo dasi Jesu naane na yaase jiida si ide ku fɔɛ, do kookoosui kuceɛ, do kubie, do naane ku dasie, do dee dee ku jɛɛ. 13 Hee n maa n to wa, hanya i ka kukɔi ideii Ilaaḏ, nɔ i kɔ inɛ na si, nɔ i ce waazoɛ. 14 Maà ti i ce atafii si amua iyi í wa sie, iyi Hundei Ilaaḏ í muɛɛ si waati iyi à ce walii na irie nɔ inɛ ngboi igbei Jesu na à lee awɔ si iri. 15 Laakaiɛ fei ku wa si ideu ihɛ, nɔ i naa arae mam mam ku ba inɛ fei ku ye waju ku bɔɛ. 16 Ce laakai do bei i waa je kuwɛɛɛ do cio iyi i waa kɔ si nɔ i ya maa temua si. Bii i waa ce beɛbe, aa ba faaba, awɔ do inɛ na iyi à waa gbɔ ideɛ.

Isɛɛnei woo dasi naane na anɔ duusɔ

5

1 Maà ya fɔ si mɔkɔ ngbo na ide do gbugbā, amma jò i ba na ide ku fɔ kpele kpele bei baai awɔ takae. Nɔ i cea awaasũ na bei ifɔɛ na do igbāɛ na, 2 abo ngbo na mɔ bei iyeɛ na, nɔ inaabo saatara na mɔ í ce nɔa bei wecɪɛ na, daae fei kú má bi tu na.

3 Gbɔa jaaḏ na nɔ i mà beere nɔa, anɔ iyi à je jaaḏ do ntɔ. 4 Amma bii jaaḏ gɔ í ne amu na wala tɔku na, í sɪa amaɛ nau a woo bei nɔu mɔ í tako í ce nɔa. Bii à waa ce beɛbe à waa cea Ilaaḏ icei, nɔ nɔu á dɔa Ilaaḏ si. 5 Inaabo iyi í je jaaḏ do ntɔ nɔ kù ne inɛ gɔ iyi á woo, kpāa ku cɔɛ fei si Ilaaḏi í ya wa nɔ í ya maa ce kutɔ ku maa tɔ sobie dasàò idũ. 6 Amma jaaḏ iyi wa je andunyaɛ do faayi í ye bei iku baa bii í wɛɛ si hunde. 7 Ide na iyi aa ya maa sɔ na mbe ku ba inɛ gɔ ku maà ye

taale nɔa. 8 Inɛ iyi kù waa gbɔa nyaanzeɛ na, iyi í re mɔm inɛi kpasɛɛ na, lafɛɛ í kɔsi naane ku dasi, nɔ laalɔ ku jɛɛ í re baa hai dasi Jesu naane.

9 Maà ti i kɔ irii jaaḏ gɔ si tia bii à ya kɔ irii jaaḏ na * bii kù je lafɛɛ í ne adɔ kita, nɔ kù je ilu mɔkɔ akā, 10 nɔ ku je inɛ gɔ iyi à waa je sɛɛdai ice jiidaɛ. Nɔ ku je inaabo iyi í mà amu na ku mu, nɔ ku je inɛ gɔ iyi í ya yaɛ inɛ njoo na nɔ ku wie kutei woo dasi Jesu naane na †, nɔ ku ya sobi inɛ na iyi a wa si wahala, nɔ kù je inɛ gɔ iyi í ya ce ice jiida baa yooma fei.

11 Amma maà ti i doo jaaḏ saatara na si inɔi jaaḏ na, domi waati iyi kubi á tale na aa ce Kirisi atafii, aa bi a so mɔkɔ 12 nɔ aa je ilu taale na si na iyi í jò a kù ceò ide iyi à wāu ice. 13 Si anyie nɔ aa ne ikà a ya maa dabii dabii kpasɛ do kpasɛ. Iyi í re mɔm, aa ya maa sɔ irii inɛ na nɔ a ya maa gũ wɔbia nɔ aa je woo sisi ide na. 14 Na nɔu nau bei í jò ñ bi jaaḏ saatara na a so mɔkɔ a bí ama, nɔ a dasi kpasɛ nɔa iju jiida, ku ba a maà na a mua mbeɛ nwa na kpāa a fɔ laalɔ nwa. 15 Ntɔ ntɔ jaaḏ nau, gɔgɔ na à yaa tã à waa too kpāai Seetam. 16 Amma bii woo dasi Jesu naane gɔ í ne jaaḏ na si nyaanzeɛ, í sɪa ku sobi na, ku maà ti ku kāa igbei inɛi Jesu na asou ku ba igbeu ku yɔkɔ ku sobi jaaḏ na iyi a kù ne inɛ gɔ.

17 Si anyii nɔu, inɛ ngboi igbe nau iyi à waa ce ice jiida, í sɪa i doo na ilu beere iyi à ne aranfāani nla nla. Iyi í re mɔm nɔu í je inɛ na iyi à waa ce kookaai si waazo do cio ku kɔsi. 18 Kukɔi ideii Ilaaḏ wa fɔ í ni, i maà ti i dɪ geli kete iyi wa jojo si bilee wa nya yɔyɔɛ. Nɔ wa fɔ má í ni, woo ce ice í ne kpāa ku gba fiaɛ. 19 Bii à aa à sɔɛ taale iyi inɛ ngboi igbe gɔ í ce, maà ti i jesi ideu, bii kù je amane minji wala mɛɛta í je sɛɛdaɛ. 20 Inɛ na iyi à waa ce dulum, sɔ na si wajui inɛi igbe nau fei ku ba inɛ na iyi à gbe a ce njo.

21 Ñ wa n tɔɔɛ si wajui Ilaaḏ do Jesu Kirisi do si wajui amaleka kumáɛ na, gbɔ ideii kukɔsiu ihɛ, maà ti i ce nɔi iju inɛ gɔ. Nɔ i maà ti i ce ngɔgɔ na kubii kpaasi. 22 Maà ti i

* 5:9 tia bii à ya kɔ irii jaaḏ. Si tiaɔu bei à ya kɔ irii jaaḏ na iyi à jesi anɔ a maà so mɔkɔ má nɔ a na kuwɛɛ nɔa a ceàò Ilaaḏ ice hee kɔi kuwɛɛ nɔa. Anɔi inɛi igbei Jesu nau à ya na bukaatai mii iyi à ne. † 5:10 ku wie kutei woo dasi Jesu naane na Bi Zuifu na bii inɛ gɔ í naa kpasɛ nɔa à ya wieaa kutei bei awa mɔ à ya ka muaa inɛ inyi ku mɔ. Amma bi Zuifu nau, arui í ya wie kutei inɛ njoo.

saasa i lea inε gə awə si iri ku ba i maà nε ikpě si dulum dii inε gə. Fa arae hai si dulum.

²³ Maà ya mə inyi nɲu akā, amma i ya mə vεε keeke na baanii inəε si na iyi í jò i ci ya fe bōɔ.

²⁴ Dulum dii inε gə ɲa í ya fitai gbasasa a bei a kiiti ɲa. Amma ti inε gə ɲa í ya fitai do ankāanyi. ²⁵ Bεεbe mɔi icε jiida mə í ya fitai gbasasa, nə baa bubue iyi a kù yəə waati bεεbe, kaa manji do ajə fei.

6

¹ Inε ɲa iyi à jε aru fei í sɪa a doo lafěε nɲa ɲa ilu jirima ɲa si mii fei, ku ba inε gə ku maà ba faya ku fə taalei irii Ilaaɔ walakə kukəsi nwa. ² Aru ɲa iyi à nε lafěε woo dasi Jesu naane ɲa a maa donda ɲa a ni aɲa à jε saa na saabui Lafěε. Amma si na iyi í jò inε ɲa iyi à waa jε aranfāanii icε nɲau à jε woo dasi Jesu naane ɲa iyi Ilaaɔ í bi, nɲui í jò í sɪa a ce nɲa icε ku re. Mii iyi í sɪa i waazo nɲa mbe nə i kə ɲa si cioε.

Kukəsi ibo do amani jiida

³ Inε iyi wa kəa inε ɲa si cio mmu gə nə kù waa too ide ntəi Lafěε nwa Jesu Kirisi iyi á jò ka mà bεεrei Ilaaɔ, ⁴ lafěε ilu faau nla nɪai, kù mà nkāma. Amma wa ce bōɔi kakəə do ide ku fengee. Nə hai bei igu do ija do arabu wa naa, nə nɲui í ya jò inε ɲa a ci ya naane nje. ⁵ Nə í jò irii inε ɲa í sinda a kù mà ntə, à ya maa ce kakəə hai nε kəə. À tamaa kpāai idei Ilaaɔ ku too á ce ɲa ilu amani ɲai.

⁶ Ntəi, kpāai idei Ilaaɔ ku təə amani nla gəi, bii amanε í saabu si mii iyi í nε. ⁷ Ntə ntə, a kù naaə nkāma wa si andunyau ihě, nə bεεbe mɔi a kaa ka nεə nkāma. ⁸ Na nɲu, bii à nε ije do nyau ɲa á sɪa ku to wai wo. ⁹ Amma inε ɲa iyi à waa bi aɲa a jε ilu fia nla, à ya dasi kulelei, nə bine laalə nkpə nkpə hai nε yaase a mu ɲa bei cekūm nə ku səsɪ ɲa si ina iyi ci ya ku a ce nfe. ¹⁰ Bεεbei á ce si na iyi í jò kubii fiaí í jε icāi laalə ikā ikā baa yooma fei. Nɲui inε gə ɲa à ləsi ku dε hee à yaa hai si kpāai naane ku dasi, à baa à dasi ara ɲa si kpāai wahala.

Iyi Pəlu í dasi Timotee ku ce

¹¹ Amma awə iyi í jε ti Ilaaɔ, saa mii ɲau bε fei. Nə i lele kpāai dee dee ku jε do bεεrei Ilaaɔ ku mà do naane ku dasi do kubi do temua do daa didə. ¹² Jabu jiida si kpāai

naane ku dasi. Leekí dim dim si kpāai kuwεε hai tā si bei Ilaaɔ í kpeε. Na kuwεεui í jε sεεda jiida si wajui inε nkpə. ¹³ Nə wa n sōε si wajui Ilaaɔ, nɲu iyi wa na mii fei kuwεε, do si wajui Jesu Kirisi, nɲu iyi í jε sεεda jiida si wajui Pənsu Pilati, ¹⁴ jirima woodau, nə kuwεεε ku maà nε riisi do taale gə hee ku toə ajə iyi Lafěε nwa Jesu Kirisi á faata wa. ¹⁵ Ilaaɔ, nɲu iyi í jε icui inə didə fei, á jò ajəu ku to wa si waatiε. Nɲu akā lege legei í nε yiiko si mii fei, nɲui í jε ilaalui ilaalu ɲa, do Lafěei lafěε ɲa. ¹⁶ Nɲu akāi í jε inε iyi ci ya ku. Nə í wa si inya kumá iyi inε gə kaa yəkə ku maai si. Inε gə kù yəə, nə inε gə kaa yəkə ku yəə məm. Nɲui í nε bεεre do gbugbā iyi ci ya tā. Ami.

¹⁷ Sə ilu amani ɲa a maà ti a təə fufu, nə naane nɲa ku maà wa si amani iyi á na ku tā, amma a jò naane nɲa ku wa si Ilaaɔ, nɲu iyi wa mu nwa fei ndεε do inə akā ku ba ka wεεə inə didə. ¹⁸ Sə ɲa a ce mii iyi í sɪa, a jε ilu amani si jiida ku ce, nə a ya kpěa inε ɲa amani ɲa do inə didə. ¹⁹ Bεεbei aa singaa ara ɲa amani jiidai ala iyi kaa beje nə a ba kuwεε iyi í jε kuwεε do ntə.

²⁰ Timotee, ide iyi à daε si awəu, muu ku sɪa. Fa arae hai si ide nfe nfei andunya. Maà ce kakəə do inε ɲa iyi à waa tamaa aɲa à nε kumà. ²¹ Kuməui inε gə ɲa à waa ni aɲa à nε, nɲui í jò à nyə hai si kpāai naane ku dasi.

Didəi Ilaaɔ ku wεε do inε.

Tia minjisia iyi Pɔlu í kɔa Timotee

Pɔlu í ce Timotee fɔɔ

¹ Amui Pɔlu, woo bei Jesu Kirisi si idɔɔbii Ilaaɔ. Ilaaɔ í dasim n sisi idei kuwɛɛ iyi í wãð wa si anu akã nwa do Jesu Kirisi.

² Amui ñ kɔe tiau ihẽ wa Timotee, awɔ iyi ñ bi jiida nɔ ñ ye bei ama abím si kpãai naane ku dasi. Ilaaɔ Baaba do Jesu Kirisi Lafɛɛ nwa a ce araaree a muue didɔ do laakai ku sũ.

Saabu do gbugbã ku mua

³ Ñ wa n saabu Ilaaɔ, nɔɔ iyi ñ wa n tɔɔ do idɔ hai ne taale si bei balam ña à tako à ce wo. Waati kãma fei ñ ya n maa n saabu Ilaaɔ na iriɛ, nɔ dasãð idũ fei ñ ya n maa n ye gigie si kutɔɔm. ⁴ Ñ wa n ye gigii kukpataɛ *, nɔɔi í jò ñ bi ku yɛɛ ntɔ ntɔ ku ba inɔ didɔm nɔu ku kɔ. ⁵ Ñ wa n ye gigii naane ku dasi hai ne muafiti iyi ñ ne. Dimiei ayie Loisi do iyee Enisi à ne. Ñ mà kam kam iyi awɔ mɔ ñ nɔ. ⁶ Nɔi í jò ñ wa n yee gigi iyi í sɛa i ce ice do amua iyi Ilaaɔ í muɛɛ si waati iyi ñ lee awɔ si iriu, ⁷ domi Hundeyi Ilaaɔ í mu nwa kaa jò ka ce njo, amma í ya jò ka ne gbugbã do kubi do ara ku mu.

⁸ Na nɔɔ, mà ti i ce anyɔi sɛɛdai Lafɛɛ nwa ku je, nɔ ñ mà ya ce anyɔi amu takam, amu iyi ñ wa ile piisɔ na iriɛ. Amma jò ñ jesi awae ka ye ijuukpã ajɔ na irii laabaau jiidau nɔ ñ maa neð gbugbã iyi Ilaaɔ í muɛɛ. ⁹ Nɔɔi í faaba wa nɔ í kpe wa ka je inɛɛ ña. Kù je na ice nwa ña iyi à ce, amma si na iyi í jò nɔɔ takae í bi beɛbei na didɔ. Didɔɛu í jile nwai hai tako tako na anu akã nwa iyi à ce do Jesu Kirisi. ¹⁰ Nsɛi, kunaai woo Faaba nwa Jesu Kirisii í nyisi wa didɔ. Jesu Kirisiui í kpa irii gbugbã iku nɔ ñ nyisi wa kuwɛɛ iyi ci ya tã na saabu laabaau jiidau.

¹¹ Ilaaɔi í jò ñ je woo be do woo kɔsi cio ku ba n sisia inɛ ña laabaau jiidau. ¹² Nɔi í jò ñ wa n ye ijuukpãu ihẽ. Amma anyɔ kù waa muum, domi ñ mà inɛ iyi ñ dasi naane ñ nɔ ñ mà kam kam iyi í ne gbugbã ku maa

mu ide iyi í jòɔm nɔu hee ajɔu koo toð wa. ¹³ Ide ntɔu iyi ñ sisiɛ, muu do naane jiidau do kubi iyi à ne si anu akã nwa do Jesu Kirisi. ¹⁴ Ide jiidau iyi à daɛ si awɔ, muu do gbugbã Hundeyi Ilaaɔ iyi í wa si wa.

¹⁵ Awɔ takae ñ mà iyi inɛi Azii ñau fei à fũ sim awɔ. Si inɔ ña bei Fijeli do Heemɔjɛni à wa. ¹⁶ Ilaaɔ kù ce araaree nyaanzei Onezifɔɔ domi í muum gbugbã isɛ fɛɛfelo. Kù nɔ kù ce baa anyɔi iyi ñ wa piisɔ. ¹⁷ Iyi í to wa Romu mɔm i dɛdɛɛm nii do inɔ akã hee í koo í yem. ¹⁸ Nɔ Lafɛɛ ku jò Ilaaɔ ku ce araaree si ajɔi kiituu. Awɔ takae ñ mà sã sã ice iyi í ceem Efɛɛzu.

Woo jabu jiidai Jesu Kirisi

2

¹ Na nɔɔ, awɔ amam, mua araɛ gbugbã si didɔ iyi à ne do anu akã nwa iyi à ce do Jesu Kirisi. ² Iyi ñ gbɔ ñ wa n fɔ si wajui ilu sɛɛda nkɔu, daa ilu naane gɔ ña mɔ si awɔ, inɛ ña iyi aa yɔkɔ a kɔ inɛ gɔ ña mɔ si cio.

³ Ijuukpã iyi á naa sie bei amu mɔ fei, jò ñ jesi bei woo jabu jiidai Jesu Kirisi. ⁴ Sooge iyi í wa ikoi igũ ci ya ce wũai andunya bii wa bi ku ce idɔɔbii inɛ ngboɛ. ⁵ Woo ce gaasai ku sei kaa yɔkɔ ku ba ribai areɛ bii kù je í jirima woodae ña. ⁶ Beɛbe mɔi woo logoo iyi í ce ice do wahala nɔɔi á tako ku je amaajɛ *. ⁷ Lasabu si ide ña iyi ñ wa n fɔu ihẽ, nɔ Lafɛɛ á sobie ñ bei ñ gbɔð yaasei fei ndɛɛ.

⁸ Ye gigii Jesu Kirisi, tɔkui Davidi, iyi í jĩ hai si balɛu. Idei í wa si laabaau jiidau iyi ñ wa n waazo. ⁹ Na laabaau jiidau ñ wa n ye ijuukpã hee à ðim do sɛɛɛ bei woo ce laalɔ. Amma idei Ilaaɔ si à ði. ¹⁰ Nɔi í jò ñ wa n temuað fei ndɛɛ na irii inɛ ña iyi Ilaaɔ í cicau, ku ba aña mɔ a ba faaba do saabu Jesu Kirisi, nɔ a ne ikpɛ si amboeɛ iyi ci ya tã. ¹¹ Ide ilu naane wee.

Bii à ku do nɔɔ, aa ka wɛɛ do nɔɔ.

¹² Bii à temua, aa ka je bomma do nɔɔ ajɔ.

Bii à nɔ à kɔsie, nɔɔ mɔ á kɔsi wa.

¹³ Baa bii à je hai ne naane ña, do nɔɔ fei, nɔɔ ñ je ilu naane,

Domi kaa yɔkɔ ku kɔsi araɛ.

Woo ce ice iyi kù waa ce anyɔi iceɛ

* **1:4** ñ wa n ye gigii kukpataɛ Timotee í kpatai wo si waati iyi Pɔlu wa ne. Amma Pɔlu wa bi ku naa ku yɔɔ má ku ba inɔ ku fɔ nɔɔ ku kpa iri. * **2:6** Si tia nwo gɔ ña à ya ni, “beɛbe mɔi woo logoo á ce icei do wahala ku bei ku ba amaajɛ.”

14 Ye inεε ηα gigii ide ηαυ ihē fei nō i kankān du ηα si wajui Ilaaā i ni a maà ya maa ce kakāo si ide ηα, domi dimii kakāo beεbe kù nε aranfāani kāmā, í gbe ku jò inε ηα iyi à waa gbāo a ce nfe. 15 Ce kookaai i maa ce iyi aa baò saabu si wajui Ilaaā, bei woo ce ice iyi kù waa ce anyoi icεε, iyi í ya maa sisi ide ntai Ilaaā dee dee. 16 Amma waasu ide ηα iyi a kù nε aranfāani gō nō a kaa sobi inε ηα si naane ku dasi nηa, domi inε ηα iyi à waa ce beεbe à ya na a jìò Ilaaā a maa kooi. 17 Idei inε ηαυ be í yei bei juju sāmi iyi wa beje ara. Si inō nηai Himenee do Filetu à wa, 18 aηa iyi à jò kpāai ntō nō à waa keke naane ku dasii inε nkpō domi à ni awaatii kujji iku ηα í lō tā. 19 Do nηu fei, icui naane ku dasi nwa iyi Ilaaā í jile do gbugbā kaa yaya. À mà iyi ntai si na iyi í jò kukoi idei Ilaaā wa fō í ni, Lafēε í mà inεε ηα. Nō í ni má, inε iyi wa kpe irii Lafēε fei ku saa laalō ku ce.

20 Si ile nla jεε dimi ikā ikāi í ya wa be. À ce gōgō ηα do wura, gōgō ηα mō do isō fūfū. Inε nηu ηαυ be ajoy jingau nla ηai à ya ceò icε. Amma gōgō ηα mō à wεε má iyi à ce do amà, gōgō ηα mō kaalei, inε nηu ηai à ya maa ceò icεi ajoy fei. 21 Na nηu, inε iyi wa nya araε hai si laalō ηα iyi n fō ideεu fei, á yei bei jεε iyi í nε beεε. Á jε inε iyi Ilaaā í cica ikā ku jε tεε mam mam, nō Lafēε á yōkō ku ceò icε si na iyi í jò í tā sōolu ku ceò icε jiida baa yooma fei. 22 Saa kubi nfe nfei awaasū ηα, dεdε kpāai dee dee ku jε, do naane ku dasi, do kubi, do laakai ku sū, awō do inε ηα iyi à waa tōo Lafēε do inō akā. 23 Amma maà ya ce kakāo si mii iyi kù nε aranfāani do iyi kù nε yaase, domi ì mà kam kam iyi nηui í ya na ku bí ija. 24 Nō wee kù sīa woo ce icεi Lafēε ku maa ja, amma í sīa kú bi inε fei, nō kú jε inε iyi á yōkō ku kō si cio nō ku ya temua. 25 Inε ηα iyi a kù waa jesi ideε í sīa ku ba ηα ide ku fō do kúrò. Á yōkō ku jε Ilaaā á mu nηa kpāa a kpaasiò idō nηa a mà ntō, 26 nō laakai nηa ku baa, a gbā hai si taai Seetam, nηu iyi wa mu ηα wo nō í jò à waa ce idōbie.

Waatii ankāanyi

3

1 Amma í sīa i mà ηα iyi kuwεε nwa á na ku gaabu si waatii ankāanyi. 2 Amanε ηα aa

maa ce idei iri nηa, lasabu nηa fei si fiaí á ya wa, aa jε woo tōo fufu, aa nyisi iyi aηa à jε ngōgō, aa maa bu Ilaaā. A kaa jirimā baa nηa ηa, aa jε gudulu ηa, a kaa mà beεεi Ilaaā. 3 Aa jε hai nε kubi ηa, a kaa nε araare i inε ηa, aa jε woo sō irii inε ηa, a kaa mà ara nηa, aa jε inε ku gaabu ηa, nō aa jε mbeεi woo ce jiida ηa. 4 Aa jε ilu zamba ηa, a kaa nε lasabu jiida, aa nε faao. Aa bi faayii andunya ku re Ilaaā. 5 Aa maa too kpāai Ilaaā do gεε, amma ilu muafiti ηai domi à kōsi gbugbāε. Fa araε hai bi amanε dimi beεbe ηa. 6 Gōgō ηa aa maa lō kpasē do kpasē ηa a maa kāmia inaabo hai donda kulele ηa. Inaabo ηαυ, dulum du ηa í caa nō à waa too bine ikā ikā fei. 7 Iju iyi í má fei inaabo beεbe ηαυ à waa de aηa a mà ngōgō, amma a kaa nō a mà ntōu pai. 8 Si bei Zanesi do Zambēesi à kōsi Moizi wo, beεbe mōi inε ηαυ mō à kōsi ntōu, iri nηa í sinda mam mam. Naane ku dasi nηa kù nε aranfāani kāmā. 9 Amma kookaai nηa kaa bōò ηa bii kāmā, domi inε fei á na ku ye sūmu ku jε nηa, si bei à ye ti Zanesi do Zambēesi.

Iyi Pōlu í dasi Timotee ku ce

10 Amma awō ì mà sāa sāa yaase bei ì kō inε ηa si cio do yaase bei ì ce iseenem bi tu ηε, do mii ηa iyi ì dasi idō n ce, do naane ku dasim, do laakaim, do suorum, do kubim, do temuam. 11 Ì mà bōne iyi à nyisim do ijuukpā iyi í bam si ilui Antiōsi do Ikonimu do Lisitu. Kù nε bōne gō iyi n kù ye be. Amma Lafēε í nyam hai si fei ndεε. 12 Ntōi, inε iyi wa bi ku ce kuwεεε dee dee si wajui Ilaaā si anu akā iyi í ce do Jesu Kirisi kù nε bei á ce iyi kù ye ijuukpā. 13 Amma inε laalō ηa do woo sō ibo ηa waati kāmā fei laalō nηa í ya maa kōsīi. Si bei à waa dī ijuui inε gō ηa, beεbe mōi à waa dī ijuui ara nηa. 14 Amma awō, leekī dim dim si cio iyi à kōε si, iyi ì dasi naane, domi ì mà inε iyi í kōε si. 15 Hai keekei, ì mà kukoi idei Ilaaā iyi á yōkō ku muε bisi i dasiò Jesu Kirisi naane ku ba i ba faaba. 16 Kukoi idei Ilaaā fei hai bi Ilaaāi wa naa. Nō í nε aranfāani ku kó inε ηa si cio, ku nyisi amanε kuraraε, nō ku dasiε kpāa jiida má, nō ku nyisīε yaase bei á jεò dee dee, 17 ku ba inei Ilaaā ku kō, nō ku tā sōolu ku ceò icε jiida baa yooma fei.

4

1-2 Ñ wa n tɔɔei Timotee, i ya maa waazɔa inɛ ɲa ideɪ Ilaaɔ waati kãma fei. I ya tã sɔɔlu baa bii beirei, à jɛ a kù jɛ. Ñ wa n tɔɔei si wajui Ilaaɔ do si wajui Jesu Kirisi, nɲu iyi á kiiti ilu hunde do iku ɲa. Na irii kunyie wa do kunaai bommaei ñ wa n dasie iceu be. Na nɲu, lɛɛ ɲa, nɔ i nyisi ɲa kurara nɲa, mu nɲa gbugbã, nɔ i kɔ ɲa si cioi ideɪ Ilaaɔ do suuru nla nla. ³ Ñ wa n fɔ beɛbeɪ domi waati gɔ wa naa iyi inɛ ɲa a kaa bi ideɪ kukɔsi jiida ku gbɔ, amma aa dɛdɛa ara nɲa woo kɔ si cio nkpɔ, inɛ ɲa iyi aa lɛɛ ɲa do ide iyi à bi ku gbɔ. ⁴ Aa kɔ ku gbɔ ide ntɔu, nɔ aa sinda ara nɲa si ideɪ arái amanɛ ɲa. ⁵ Amma awɔ, mu arɛ si mii fei, temua do ijuukpã, ce icei laabaau jiidau ku waazɔe, nɔ i jò icei ideɪ Ilaaɔ iyi ì waa ce ku kã mam mam.

⁶ Amma amu takam, kuwɛɛm í jɛ bei atɛi kuwee iyi à waa nikã, nɔ waati iyi an jò andunya í maai wa. ⁷ Ñ jabu jiida, nɔ ñ sei ñ bɔ hee kɔɔ, nɔ ñ wa n leekí si naane ku dasi dim dim. ⁸ Nsei, ñ mà iyi an ba ribai dee dee ku jɛ. Lafɛɛ woo kiiti dee dee á muum si ajɔ nɲu. Kù jɛ amu akã, amma hee do inɛ ɲa iyi à bi ajɔi kunyie wa fei.

Idei ankãanyi

⁹ Ce kookaai i hãmɛɛm wa ɲya ɲya, ¹⁰ domi Demasi í jòm í bɔ Tesalonika si na iyi í jò í bi andunya kaa kaa. Keresani, inɛ nɲu í nɛ ikpa ilei Galati nɔ Titee mɔ í nɛ ikpa ilei Dalumasi. ¹¹ Luku nɲu akãí í wa bi tom ihɛ. Gbã Maaku inɛò i naa wa ajɔ ɲa, domi á yɔkɔ ku sobim si icɛm nɔu. ¹² Ñ be Tisiki Efɛɛzu. ¹³ Bii ì waa naa, soom kumboo ku nya tütüm wa iyi ñ jò Torasi kpasɛi Kaapusi, do tiam ɲa, iyi í re mɔm nɲui í jɛ iyi à ce do batau.

¹⁴ Alesandu gbɛdɛu *, í ceem laalɔ ntɔ ntɔ. Lafɛɛ á sãa mii iyi í ce. ¹⁵ Awɔ mɔ laakaie, domi í kòsɪ ide nwa do gbugbã.

¹⁶ Inɛ kãma kù nɔ kù leekí do amu sinteu mɔm iyi ñ wa n kɔò aram, aɲa feii à jòm. Ilaaɔ ku mà mu ɲa do. ¹⁷ Do nɲu fei, Lafɛɛ í leekí do amu í muum gbugbã, ku ba n waazɔ laabaau jiidau mam mam nɔ dimi mmu ɲau fei a gbɔɔ. Nɔ ñ fita si wahalau bei inɛ iyi í gbã hai si gelei muusu nla. ¹⁸ Lafɛɛ á nyam hai si laalɔ baa yooma fei, nɔ kù jò n

lɔ si bommai lelee do alaafia. Ka saabue hee do ajɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

¹⁹ Ce Pirisila do Akilasi fɔɔ do inɛi kpasɛi Onezifɔɔ ɲa. ²⁰ Erasitu í gbe Kɔrenti be nɔ ñ jò Torofimu Miletu, domi kù waa nɛ baani.

²¹ Ce kookaai i naa hee sukui tütü ku maa to. Ebulusi, do Pudeni, do Linusi, do Kolodia, do inɛ nwa ɲau fei à waa ceɛ fɔɔ.

²² Lafɛɛ ku wɛɛ do awɔ.

Nɔ didɔi Ilaaɔ ku wa si inɛ fei.

* **4:14** gbɛdɛu Gbede iyi à waa fãau ihɛ kù jɛ bei gbɛde ku rɔ kaako ɲa. Inɛ nɲu isɔ ku ce booda ɲa do iwɛ iyi inɛ ɲa à ya maa tɔɔi í ya yó.

Tia iyi Pɔlu í kɔa Titee

Pɔlu í ce Titee fɔ

¹ Amui Pɔlu, woo ce icei Ilaaɗ do woo bei Jesu Kirisi, amui ñ kɔ tiau wa. À bɛm nii n koo n sobi inɛ ña iyi Ilaaɗ í cicau ku ba a dasie naane, nɔ a mà ntɔu si gãmɛi kpãai naane ku dasi nwa. ² Iyi bei á jò a maa cɔ kpãai kuwɛɛ hai tã. Ilaaɗ ci ya sɔ ibo. Nɔ baa hai kù takai andunya í ce kuwãi kuwɛɛ hai tã. ³ Nɔ nsei, si awaati iyi í jilɛu, í jò ideu í fita. Ideui í daam si awɔ n waazɔɛ si bei í jilɛem, nɔu iyi í je Ilaaɗ woo faaba nwa.

⁴ Amu Pɔlu ñ wa n ceɛ tiau ihɛ wai, Titee. Si bei do saabum nii ì dasiò Jesu naane bei amu mɔ, nɔu í jò ì je ama abím. Ilaaɗ Baaba do Jesu Kirisi woo faaba nwa a muue didò do laakai akã.

Ice iyi Pɔlu í dasi Titee Kereti

⁵ Ñ jòɛ Kereti bei ku ba i teese ide ña iyi í gbeu, nɔ ì cica inɛ ngbo ña si igbei inɛ Jesu ña si ilu ñau fei si bei ñ sɔɛu. ⁶ Inɛ iyi á je inɛ ngboi igbeu í gbe ku je inɛ iyi kù nɛ taale gɔ, iyi í nɛ abo akã lege lege nɔ amaɛ ña à je woo dasi Jesu naane ña. Kù màà je a maa sɔ iri ña do daa bututu nɔ a màà je amu ña iyi a ci ya jirima inɛ. ⁷ Ntɔ ntɔ, inɛ ngboi igbeu icei Ilaaɗi wa ce. Na nɔu í gbe ku je hai nɛ taale. Kù sɔa ku je ilu faau, walakɔ ilu idɔɔkɔ, walakɔ woo mɔ atɛ, walakɔ à bi ija, walakɔ inɛ iyi wa bi ku ba fia do bisi laalɔ. ⁸ Amma í gbe ku je inɛ iyi í ya yaɛ inɛ njoo ña, nɔ ku ya bi mii jiida ku ce. Nɔ ku je inɛ iyi í mà araɛ. Ku je inɛ dee dee do inɛ kumá nɔ ku ya saku. ⁹ Í gbe ku maa mu ide iyi í nɛ naaneu dim dim si bei à kɔaa si. Bɛɛbei á yɔkɔ ku mua inɛ ña iyi à gbe gbugbã nɔ ku tuse ña yaasei cio jiida nɔ ku kãmia woo jã ide ña.

¹⁰ Ñ wa n fɔ bɛɛbei domi inɛ nkpɔi í wa si igbeu iyi a kù waa jirima inɛ ngbo ñau, inɛ ña iyi à waa dasi inɛ ña iju dūdū do ide nfe. Si inɔ ña, Zuifu ña iyi à dasi Jesu naaneu, aɲa mɔm nii à re. ¹¹ Í gbe a ganji ña, domi à waa bitandi nyaanze nkpɔ si bei à ya maa cio ña mii iyi kù jɔ. À ya maa ce bɛɛbei ku ba a baò fia do bisi laalɔ. ¹² Inɛi Kereti gɔ takɛ iyi í je woo sisi idei iwɛ ña í ni, waati kãma

fei inɛi Kereti ña woo sɔ ibo ñai, nɔ à gaabu bei inɛi sako ña, ilu ika ñai, lasabu ña fei si kpãai ijɛi í wa. ¹³ Nɔ ide iyi í fɔu ntɔi. Na nɔu, sɔ ña ide do kugaabu ku ba a leekɪ dim dim si kpãai naane ku dasi, ¹⁴ nɔ a màà na a too si alái Zuifu ñau, walakɔ woodai inɛ ña iyi à yaa hai si kpãai ntɔ. ¹⁵ Mii fei í mái bi inɛ ña iyi à má, amma nkãma ci ya má bi ilu riisi ña do hai dasi naane ña, domi lasabu ña do idɔ ña fei í nɛ riisi. ¹⁶ À waa fɔ do gele à ni aɲa à mà Ilaaɗ, amma kookoosu ña wa jã ña ide. À je inɛ laalɔ do woo kò ide ña, a kaa yɔkɔ a ce mii jiida kãma má.

2

Kukɔsi jiida

¹ Awɔ takɛ kɔ ña si cio jiida. ² Sɔ mɔkɔ ngbo ña a jò a mà mii iyi à waa ce, nɔ a je ilu bɛɛɛ iyi à mà ara ña nɔ a leekɪ si kpãai naane ku dasi dim dim do ti kubi do ti temua. ³ Sɔ abo ngbo ña mɔ a maa je kuwɛɛ ña dee dee bɛi í jɔ inɛi Ilaaɗ ña à ya ce. A màà je woo sɔ irii inɛ ña wala woo mɔ atɛ. Í sɔa a ya maa mua abo aso mɔkɔ saatarã ña bisi jiida ⁴ ku ba a mà bei aa bi mɔkɔ ña ña do ama ña ña. ⁵ Nɔ a kɔ ña si a mà ara ña a je inɛ ña iyi aa leekɪ do mɔkɔ ña ña a maa ce icei abo aso mɔkɔ ña, a je inɛ jiida ña iyi aa sɔa mɔkɔ ña ña iri ile. Iyi bei á jò inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku fɔ laalɔi idei Ilaaɗ na iri ña.

⁶ Sɔ awaasũ ña mɔ a mà ara ña. ⁷ Bɛɛɛɛ mɔi awɔ takɛ, í ya jò a ye sie jiida ku ce si mii fei. Si cioɛ, nyisi ña iyi ì je dee dee nɔ ì waa ce mii iyi à dasiɛ. ⁸ Sɔ ña idei ntɔu iyi a kaa yeò taalei ideɛ. Iyi bei á jò anyɔ ku mu mbɛɛ ñe ña domi a kaa ba laalɔ nwa a fɔ.

⁹ Sɔ aru ña mɔ a jirima lafɛɛ ña ña si mii fei nɔ a ya ce mii iyi á dɔ ña si. A màà ya ba ña kakɔ ku ce, ¹⁰ nɔ a màà ya ce ña ile, amma a nyisi ara ña iyi aɲa à je ilu naane si mii fei. Bɛɛɛɛ inɛ ña aa màò bɛɛɛɛi cioi Ilaaɗ woo faaba nwa.

¹¹ Ñ ni i ce bɛɛɛɛi domi Ilaaɗ í jò didɔɛ í naa si andunya. Didɔu á yɔkɔ ku mua inɛ fei faaba. ¹² Didɔu wa sɔ wa ka jò kɔɔɛi andunya do kuwɛɛ iyi kù waa mà bɛɛɛɛi Ilaaɗ. Bɛɛɛɛi aa ka ce kuwɛɛ nwa si andunya ihɛ dee dee, ka màò ara nwa, nɔ ka màò bɛɛɛɛi Ilaaɗ, ¹³ nɔ ka maa degbeò ajɔ jiida iyi à waa cɔ kpãaɛ, si bii Jesu Kirisi woo

faaba nwa á nyisi amboeε. Jesu Kirisi nηui í je Ilaaã, nɔ nηui í la. ¹⁴ Í so araε í na na iri nwa ku ya wa hai si laalɔ baa yooma fei, nɔ ku ce wa ine kumá ηa ka na ka je bei dimi akã iyi á je titi nηu akã nɔ ka je ilu himma ka maa ceò ice jiiida.

¹⁵ Bεεbei í sía i ya cioa ine ηa. Sɔ ηa ide do kugaabu, nɔ i mu nηa gbugbã si bei ì ne kpãae. Maà jò ine gɔ ku dondaε.

3

Isεenei inei Jesu ηa

¹ Ye inei igbei Jesu ηau fei gigi a ya sũa ilaalui ile ηa do ine ngbo ηa iri ile, a ya jirima ηa, nɔ a ya tã sɔlu si ice jiiida fei ku ce. ² Sɔ ηa a maà ya fɔ laalɔi ine gɔ, nɔ a maà ya de anui ine gɔ, amma a ya cea ine fei jiiida nɔ a nyisi ine ηa daa didɔ. ³ Í sía ka ce bεεbe domi tako wo awa mɔ à yei bei ine ηa iyi à gbe. A kù ne yaase, a ci ya ka jirima Ilaaã, à ya ka maa ce kurara. Kɔdeei andunya baa yooma fei do faayi ηai à waa neò wa. À waa ce kuwεε nwa do inɔ sãmi do bine. Nɔ à cé nje. ⁴ Amma waati iyi Ilaaã woo faaba nwa í nyisi jiiida ku jeε do bei í bi amanε ηa, ⁵ í faaba wa. Waati bεεbei Hundεε iyi í da nwa si í bí wa ise gbeejisia nɔ í mu nwa kuwεε titɔ. Kù faaba wa si na iyi í jò à ce ice jiiida, amma si na iyi í jò í ce araare nwai. ⁶ Ilaaã í mu nwa Hundεε do inɔ akã na saabui Jesu Kirisi woo faaba nwa, ⁷ ku ba ka na ka je ine dee dee si wajui Ilaaã na didɔε nɔ ka je tubui kuwεε hai tã iyi à waa cɔ kpãae. ⁸ Ideu í ne naane. Ñ bi i fɔ ideu i sisi ku ba ine ηa iyi à dasi Ilaaã naane a ce kookaai a ceò ice jiiida. Ideu ide jiidai nɔ í ne aranfãani bi ine ηa. ⁹ Amma i ya fεò kudedei ide hai ne yaase ηa ku ce, nɔ i maà ya de irii bala nwa ηa kú mà, nɔ i maà ya maa ce kakɔɔ hai tã si gãmei wooda. Iyi be fei ngbei, kù ne aranfãani kãma. ¹⁰ Inε iyi wa fεεfε ine ηa, sɔɔ bei ise gbeeji i bei i nya lafεε ikã. ¹¹ Awɔ takae ì mà iyi amanε dimi bεεbe í yaai hai si kpãa jiiida, wa ce dulum nɔ kookoosue í jò à ye taaleε.

Idei ankãanyi

¹² Wee an na n be Aatemasi walakɔ Tisiki wa bi tεε. Waati iyi ine akã nηa á na ku to wa, ce kookaai i naa i bam Nikopolisi, domi bei ñ bi n maa n wa sukui tütü. ¹³ Mua Zenasi

woo mà woodau do Apolo bukaatai mii iyi à bi fei si isεene nηau, ku ba ngɔgɔ ku maà gaizia ηa. ¹⁴ Í sía ine nwa ηau mɔ a hanya si ice jiiida ku ce, ku ba a ba bukaatai mii iyi à bi nɔ a maà je kuwεε nηa ngbe ngbe.

¹⁵ Inε ηa iyi à wa bi tom ihε fei à ceε fɔɔ. Ce ine ηa iyi à bi wa si kpãai naane ku dasi fɔɔ. Didɔi Ilaaã ku wa si inε fei.

Tia iyi Pōlu í kōa Filemā

Pōlu í ce Filemā fō

¹ Amu Pōlu iyi ñ wa piisō na irii Jesu Kirisi, amu do Timōtee inε nwa à ceε tiau ihē wai Filemā, awō baakō nwa do minjisia nwa si icεu. ² Nō à ce inεi igbei Jesu ña iyi à ya tōtō kpasēu fō do wecī nwa Apia, do Aasipu, nñu iyi wa ba wa ku jabu. ³ Ilaaō Baa nwa do Lafēε Jesu Kirisi a mu nñε didō do laakai ku sū.

Kubii Filemā do naanε ku dasi

⁴ Waati iyi ñ wa n ce kutō fei ñ ya n ye gigiei nō ñ ya n saabu Aō Lafēεm na iriε, ⁵ domi ñ wa n gbō baau naanεε iyi ñ dasi Lafēε Jesu do bei ñ bi woo dasi Jesu naanε ña fei. ⁶ Ñ wa n tō Ilaaō ku jō anu akā iyi awae ña à ne na naanε ku dasi ku jō ñ mà mii jūida iyi à ne si kpāai Kirisi fei. ⁷ Baakōm, kubie u í muum gbugbā ntō ntō do inō didō nla nla, domi ñ waa tū inōi inεi Ilaaō ña.

Pōlu wa tōa Onezimu suuru

⁸ Na nñu, baa do iyi ñ ne kpāa na irii Kirisi iyi an tilasiε i ce iyi í sīa, ⁹ do nñu fei, na kubii í jō ñ wa n tōε suuru. Amu Pōlu, amu iyi ñ je mākō ngbo, nō wee nsei ñ wa piisō na irii Jesu Kirisi, ¹⁰ ñ wa n tōε suurui na irii Onezimu, nñu iyi í je bei amam iyi ñ bí si kpāai naanε ku dasi si ile piisō ihē. ¹¹ Tako wo kù sobiε jūida, amma nsei í je sobi nla nla bi tεε do bi tom.

¹² Nsei ñ bō wai bi tεε, nñu iyi ñ bi bei arai amu takam. ¹³ Ñ bi ku wa kākōm nii wo ku sobim si agbēε si waati iyi ñ wa piisō ihē na laabaau jūidau. ¹⁴ Amma n kù bi n ce ngōgō bii kù yeε, domi n kù bi i sobim do tilasi, bii kù je do idōbiε.

¹⁵ Á yākō ku je inεō Onezimu ñ fεεfε nje ñai wo si waati keekeu ku ba i naa i nō do ajo fei. ¹⁶ Kaa nyi wa bi tεε baa bei aru nñu akā má, amma í re aru. Á nyi wai bei baakō jūidaε. Ñ ne kubie ntō ntō, nō í sīa titεε ku re, domi kù je aruε nñu akā, í je baakōε si kpāai Kirisi má.

¹⁷ Na nñu, bii ñ waa kam bei kpaasiε, gba nñu mō bei aa gba amu takam. ¹⁸ Bii ñ rarāε, walakō bii wa mu gbeseε, sindoε si irim.

¹⁹ Wee, ñ wa n kō iyi ihē do awōi amu takam, amu Pōlu, an sāε fei ndεε. Baa bii n kù fō, awō takāε ñ mà iyi ñ waa mu gbesem na kuwεεε iyi ñ ba. ²⁰ Na nñu, awō inεm, ñ wa n tōε i ceem didōu be na irii Lafēε. Tū inōm si kpāai Kirisi.

²¹ Ñ ceε tiau ihē wai si na iyi í jō ñ wa n naanεε iyi aa jirima ide iyi ñ wa n fōu, nō ñ mà kam kam aa ce ku re baa iyi ñ wa n tōεu.

²² Mii akāi í gbe, ceem sōlui ile bii an naa n wa, domi ñ wa n cō kpāa iyi Ilaaō á na ku sindoom wa bi tu ñε má na saabui kutō nñε.

Sukudō ku tō

²³ Epafaasi, awāō inε iyi a wa ile piisō na irii Jesu Kirisiu, í ni n ceε fō. ²⁴ Bεεbe mōi woo bam icε ku ce ña, Maaku do Aritaaki do Demasi do Luku, aña fei à ceε fō.

²⁵ Didōi Lafēε Jesu Kirisi ku wa si ñε.

Tia iyi à kɔa inεi Ebεε ηα

Ilaađ í jò Amaí nηu takae í ba wa ide ku fɔ

¹ Tako bala nwa ηα à gbɔ ide ku fɔi Ilaađ hai si gelei waliiε ηα ise fεεfelo si kpāa ikā ikā. ² Amma si waatii ankāanyiu ihē awa à gbɔ ide ku fɔi Ilaađ hai si gelei Amaε takae. Amaui Ilaađ í cica ku je woo je tubui mii fei, nηu iyi aηađ à taka andunya. ³ Amboe iyi Ilaađ í ne fei, si Amaei aa ka yɔɔ. Amau í jò Ilaađ takae dee dee, í nɔ wa mu mii fei do gbugbāi ideε. Waati iyi í ce ice iyi á kpa ideí dulum dii inε ηα í tā, ηɔi í koo í buba lele si awɔ njei Ilaađ ilu gbugbā fei.

Amaí Ilaađ í re amaleka ηα

⁴ Si bei Ilaađ í na Amaεu iri iyi í re ti amaleka ηα, beεbe mɔi Amau takae í re amaleka ηα. ⁵ Do ntɔ, Ilaađ kù sɔ inε akāi amaleka ηau ku ni, Awɔi ì je Amam. Hai nnyi ñ je baaε. Kù nɔ kù je amaleka gɔi wa fāa iyi í ni, An je baaε, nɔ nηu mɔ ku je amam. ⁶ Amma waati iyi Ilaađ í be ama yemmaε wa si andunya í ni, Amalekam ηα fei a gulea. ⁷ Ide iyi Ilaađ í fɔ na irii amaleka ηau wee. í ni, Ñ ce amalekam ηai bei fufu, Woo ce icεm ηau mɔ bei amei ina. ⁸ Amma Amaei wa fāa iyi í ni, Awɔi ì je Ilaađ. Ñ jilε bommaε hee do aηɔ fei. Dee dee ku jei í je akpai bommaε. ⁹ Ì bi jiida nɔ ì cé laalo. Na ηɔi í ce amu Ilaađ ñ cicaε, awɔ Ilaađ. Ñ nɔ ñ muue inɔ didɔ nɔ ñ jò beεεε í re ti kpaasi ηα. ¹⁰ Nɔ í sɔɔ má í ni, Awɔ Lafēε, hai sinte awɔi ì jilε icui ilε. Do awɔεi ì ceò lele. ¹¹ Fei ndεε á ce nfe amma awɔi aa wεε. Lele do ilε fei á gboi bei ibɔ. ¹² Awɔi aa taabu ηα bei jine. Aa nɔ a maa kpaasi bei à ya kpaasi ibɔ. Amma awɔ i kaa kpaasi, nɔ kuwεεε kaa kpa iri. ¹³ Ilaađ kù nɔ kù sɔ amalekaε gɔ kù ni,

Buba awɔ njem hee n ce mbεεε ηα bi ku lesi isεε.

¹⁴ Debei, mii amaleka ηα à je. À je hunde ηα iyi à waa cea Ilaađ ice, aηai í ya be a koo a sobi inε ηα iyi aa ba faaba.

2

Idei faaba

¹ Na nηu, í sīa ka mu ide iyi à gbɔ dim dim ku ba ka maà nyɔɔ, ² domi baa ide iyi amaleka ηα à naađ wa í ne gbugbā hee inε iyi kù saaluε walakɔ kù jirimae fei í ba ijuukpā iyi í jɔ. ³ Debei, beirei aa ka ce ka yɔkɔ ka saa ijuukpā bii à waa ceidò ideí faaba iyi í to beεbe. Lafēε takae í tako í sisi ideí faabau, nɔ si anyie inε ηα iyi à gbɔɔ à sɔ wa à ni ideu ntɔi. ⁴ Nɔ Ilaađ í ce maamaake ikā ikā fei ku ba gbugbāi seeda nηau ku kɔasi. Nɔ í cea inε ηα amua ikā ikāi Hundεε si bei í bi.

Woo faaba inε ηα

⁵ Ntɔ ntɔ, andunya iyi á na ku naa iyi à waa fāau, kù je amaleka ηai Ilaađ í jilε a je inε ngboε. ⁶ Amma inε gɔ í kɔ bii gɔ í ba Ilaađ ide ku fɔ í ni, Mii amanε í je hee ì waa ce lasabue. Yooi í je amanε hee i maa gbɔaa. ⁷ Si waati keeke gɔ ì coo inε iyi kù to amaleka ηα.

Ì muaa amboe nɔ ñ jò í ne jirima nla nla.

⁸ Ì muaa gbugbā si mii fei.

Ntɔi, iyi à ni Ilaađ í naa gbugbā si mii fei, nkāma kù wεε iyi kaa sūaa iri ilε. Amma a kù ye bii mii fei í sūaa iri ilε titā. ⁹ Do nηu fei Jesu nηu iyi à kaye wo, nsei à waa yɔɔ do amboe do jirima nla nla na wahala iyi í ye í kuò. Ntɔi, didɔi Ilaađ í tako í jò kù to amaleka ηα si waati keeke gɔ. Ilaađ í ce beεbei ku ba ku ye wahala ku kuò na irii inε fei. ¹⁰ Do ntɔ, Ilaađ, nηu iyi í taka mii fei nɔ wa mu fei ndεε, í yɔɔ iyi í sīa Jesu ku ye ijuukpā ku ba ku je amanε iyi í kɔ nɔ ku gbā amanε nkpɔ nkpɔ ku naađ ηα wa si amboεε, domi Jesu í je icui faaba ηα.

¹¹ Jesu iyi í we inε ηα hai si dulum du ηα, nηu do inε ηα iyi í we ηau à je amai baa akā. Na nηu, kù ce anyɔi ku kpe ηα ifɔε ηα ¹² tengi bii í ba Ilaađ ide ku fɔ í ni, An sisia ifɔm ηα ideε. An saabue si aninii inε ηα iyi à tɔtɔɔ.

¹³ Nɔ í ni má,

An dasi Ilaaã naanem.

Si anyie má nò í ni,

Amu wee do ine ña iyi Ilaaã í muum.

¹⁴ Si bei ine ñau à ne ara do nje, Jesu takae í na í so ara bei aña mǎ. Í ce bebei ku ba na saabui ikuε ku kpa gbugbāi Seetam, ññu iyi í ne gbugbāi iku wo, ¹⁵ nǎ ku ya ine ña iyi à je bei aru ña si kuweε ñña fei na njoi iku. ¹⁶ Ntǎ ntǎ, kù je amaleka ñai í naa ku sobi, tǎkui Aburahamu ñai í naa ku sobi. ¹⁷ Na ññu, kù ne bei á ce iyi kù jǎ ifǎε ña si mii fei ku ba ku na ku je woo wee nla iyi í ne araare nǎ ku je ilu naane si icei Ilaaã, nǎ ku sǎ gbesei dulum dii ine ña. ¹⁸ Do yaase beεbe á yǎkǎ ku sobi ine ña iyi à wa si kulεε, domi ññu takae í ye ijuukpǎ si kulεε.

3

Jesu í re Moizi

¹ Na ññu, inε inem ña, inε iyi ì je ti Ilaaã, inε iyi í kpe do woo dasi Jesu naane ña iyi à gbe ku ba í bǎ lelei Aǎ ña, í jǎ í cǎ Jesu, ññu iyi Ilaaã í be wa ku je woo wee nla si kpāai naane ku dasi iyi à waa sisi. ² Bei Moizi í tako í je ilu naane si iceε iyi í cea inei Izireli ña fei, beεbe mǎi Jesu takae í ne naane si wajui Ilaaã, ññu iyi í jilǎ si iceu. ³ Inε iyi í ma ile í ne beεε í re ileu takae. Beεbe mǎi Jesu í ne amboe nla nla iyi í re ti Moizi. ⁴ Ntǎi, ile iyi ì ye fei amanai í maa, amma Ilaaã í je ine iyi í ma mii fei. ⁵ Si ice iyi Moizi í cea inei Izireli ña fei, í ye bei amaace ilu naane si kpasēi Ilaaã kù je nwa seεdai mii iyi á na ku ce. ⁶ Amma Kirisi nje amai kpasē ilu naane iyi Ilaaã í ce ine ngboi kpasēεu. Inei kpasēε ñau mǎ, awai bii à waa leekǐ si naane dim dim do si kpāa ku cǎ iyi à waa tǎǎ fufu.

Kusĩmi iyi Ilaaã í jileε ineε ña

⁷ Na ññu, í sofi í gbǎ ide iyi Hundei Ilaaã í fǎ í ni,

Bii ì waa gbǎ ide ku fǎi Ilaaã nnyi ña,

⁸ I maà lele idǎ ññε má bei si ajǎ iyi ì kǎsie ña, Si waati iyi ì cǎ laakaie ña si gbabua.

⁹ Nǎi Ilaaã í ni,

Tengi bei bala ññε ña à kǎsim à dede idǎkǎm,

Baa do iyi à ye mii iyi ì ce hee adǎ ciiji.

¹⁰ Na ñǎi í jǎ ì ce idǎkǎ do aña.

Nǎ ñ ye idǎ ñña í ya sindai ajǎ fei hai bi tom.

A kù mà kpāam.

¹¹ Si idǎkǎm ñ ceekpe ñ ni,

A kaa lǎsi bi kusĩmi iyi ñ ce ñña sǎluεu ajǎ kǎma.

¹² Na ññu, inε inem ña, í ce laakai, í maà jǎ ine gǎ ññε ku ne idǎ laalǎ hai dasi naane, iyi á jǎ ku sinda hai bi Ilaaã, ññu iyi í weε.

¹³ Amma si na iyi í jǎ Ilaaã í mu nwa ajǎi nnyi, nǎ ala kù je tu wa, í sǎa í ya maa mua ññε gbugbā ajǎ fei ña ku ba ine gǎ ññε ku maà jǎ dulum ku dǐ ijuε hee ku le idǎε. ¹⁴ Ntǎi, à ne ikpē si kuweεi Kirisi bii à waa leekǐ dim dim si naane ku dasi iyi à ne hai sinte hee kǎε.

¹⁵ Na ñǎi í jǎ à ni,

Bii ì waa gbǎ ide ku fǎi Ilaaã nnyi ña,

I maà lele idǎ ññε má bei si ajǎ iyi ì kǎsie ña,

¹⁶ Yoo ñai à gbǎ ide ku fǎi Ilaaã nǎ à kǎsie bii

kù je ine ña iyi Moizi í gbā hai ilei Ezibitiu

fei. ¹⁷ Mà yoo ñai Ilaaã wa ce idǎkǎ hee

zakai adǎ ciiji bii kù je do ine ña iyi à ce

dulum nǎ à cuku à ku si gbabuau. ¹⁸ Si waati

iyi Ilaaã í ceekpe í ni, a kaa lǎsi bi kusĩmi iyi

ññu í ce ñña sǎluεu, yoo ñai wa fǎa bii kù je

ine ña iyi a kù jirima ideε. ¹⁹ Beεbe mǎi, à ye

iyi a kù yǎkǎ a kù lǎsi bi kusĩmiu si na iyi í jǎ

a kù dasi naane.

4

¹ Kuwǎi Ilaaã iyi í ni aa ka lǎsi bi kusĩmiu í

wεε baa nnyi. Na ññu, í ce laakai ku ba ine gǎ

ññε ña a maà na a to wa do ankǎanyi nǎ a ba

weε aña a kaa ba a lǎ bi kusĩmiu. ² À waazo

nwa laabaau jiida si bei à cea ine ña iyi à tako

à wa si gbabuau. À gbǎ ideu amma kù ce ñña

aranfǎani kǎma domi si waati iyi à gbǎǎ, a kù

dasi naane. ³ Awa iyi à dasi naane aa ka lǎsi

bi kusĩmiu, bi kusĩmi iyi Ilaaã í fǎ ideε í ni,

Si idǎkǎm ñ ceekpe ñ ni,

A kaa lǎsi bi kusĩmi iyi ñ ce ñña sǎluεu.

Í fǎ beεbe baa do iyi í ce sǎlui kusĩmiu tǎ hai

waati iyi í taka andunya. ⁴ Do ntǎi, bii gǎ à fǎ

idei ajǎ mεεjesiau à ni,

Ilaaã í kpa irii iceε fei nǎ í sĩmi si ajǎ mεεjesia.

⁵ Do ññu fei Ilaaã í fǎ ide iyi à tako à ka wau

wo iyi í ni,

A kaa lǎ si bi kusĩmi iyi ñ ce ñña sǎluεu ajǎ

kǎma.

⁶ Inε gǎ ña aa na a lǎ si bi kusĩmiu. Amma ine

sinte ña iyi à gbǎ laabaau jiida a kù lǎsi na

ide hai jirima ññau. ⁷ Na ññu, nsei Ilaaã í jile

ajǎ má, nǎ ajǎi nnyi. Ideu í cei bei Ilaaã í jǎ à

na à gbɔɔ hai si gelei Davidi si anyii adɔ nkpo nkpo. Ideu í ni,
Bii ì gbɔ ide ku fɔi Ilaaɔ nnyi na,
I maà ti i lele idɔ nne.

⁸ Ntɔi, bii í je si kusímiu bei Zozue í bɔɔ ine nau wo, Ilaaɔ kaa fɔ ideí ajɔi kusími mmu gɔ iyi á na ku naa. ⁹ Beɛbei kusími í wee má iyi í je ti ineí Ilaaɔ na bei Ilaaɔ takae í sími si ajɔ meɛjesiau. ¹⁰ Ine iyi í lɔsi bi kusími iyi Ilaaɔ í ce sɔluɛu, í kpa irii iceei si bei Ilaaɔ mɔ í kpa irii tee. ¹¹ Na nɔ, ka ce kookaai ka lɔsi bi kusímiu. Kãma nwa ku maà je hai gbɔ ide bei ine nau. Bii kù je beɛbe aa ka na ka cuku ka kua bi kusímiu.

¹² Idei Ilaaɔi í je kuwee, í nɔ í ne gbugbã. Í dɔ anu í re taakuba ilu ande minji. Í ne gbugbã iyi á yɔkɔ ku lɔɔ hee lelei idɔ ku feefe idɔi amanɛ do lasabuɛ, ikɔi ara mɔ do lompi. Nɔ á wuse idɔɔbii amanɛ do lasabuɛ.
* ¹³ Nkãma kù wee iyi wa manjia Ilaaɔ woo taka. Fei ndee í cɔi wa jilei si wajue. Nɔ nɔui awa fei aa ka tusea kuwee nwa.

Jesui í je woo wee nlau

¹⁴ Do ntɔi à ne woo wee nla iyi í bɔ lelei Aɔ í to hee bi Ilaaɔ takae. Nɔui í je Jesu amaɛ. Na nɔ, ka leekɔ dim dim si naane iyi á dasi, ¹⁵ domi woo wee nla iyi á ne u á yɔkɔ ku ce araareí gbugbã hai ne nwa si na iyi í jɔ à lelee ku ceɔ laalɔ si mii fei bei awa mɔ, amma kù ce dulum. ¹⁶ Kitãi bommai Ilaaɔi í je tengi bii aa ka ba didɔ. Na nɔ, ka sekee si kitãu si kutɔ nwa do idɔ ku buba, ku ba ku ce araare nwa nɔ ku mu nwa didɔ iyi á sobi wa si waati iyi í jɔ.

5

¹ Woo wee nla iyi á ya so hai si inɔi amanɛ na fei, á ya sooi ku cea Ilaaɔ ice na iri nɔ ku ba ku ya kooa Ilaaɔ amua nɔa nɔ ku ce kuwee na na irii dulum du na. ² Á yɔkɔ ku ce suuru do ine na iyi á kù mà ngɔgɔ do ine na iyi á yaa hai si kpãa, si na iyi í jɔ nɔ takae mɔ kù kɔ. ³ Na nɔi í jɔ, kù ne bei á ce iyi kù ce kuwee na irii dulum dii nɔ takae bei wa ce na irii ine na. ⁴ Ine gɔ kaa yɔkɔ ku so arae ku ni nɔui í je woo wee nlau, bii kù je Ilaaɔi í kpoo bei í kpe Arɔɔ wo.

* **4:12** Idei Ilaaɔ í je kuwee tia nwo nau à ni, “Idei Ilaaɔ í wee njaawe”.

⁵ Beɛbe mɔi baa Kirisi takae kù so arae lele kù ni nɔui í je woo wee nlau. Ilaaɔi í cicae, nɔui iyi í sɔɔ í ni,
Awɔi ì je Amam.
Hai nnyi ñ je Baaɛ.

⁶ Bii gɔ à kɔ ide iyi í sɔɔ má í ni,
Awɔi aa je woo wee do ajɔ fei bei Mɛekizedeki.

⁷ Si waati iyi Jesu í wa si andunya í ya ce kutɔ do anu ku dɔ nla nla do cikãaju. Í tɔɔ sobii Ilaaɔ, nɔui iyi á yɔkɔ ku nyaa hai si awɔi iku, nɔ í gbɔa si na iyi í jɔ í sũaa iri ile. ⁸ Do iyi í je Amaí Ilaaɔ fei, í kɔkɔ ku jirimae si ijuukpã iyi í ye. ⁹ Iyi í kɔ í tã nɔ í baa í jea ine na iyi á waa jirimae fei icui faaba iyi ci ya tã. ¹⁰ Nɔ Ilaaɔ í coo woo wee nlau bei Mɛekizedeki.

Ka maà jɔ naane ku dasi nwa

¹¹ Mii nkpo í wee iyi aa ka yɔkɔ ka fɔ si gãmei ideu ihɛ, amma á gaabu a sisi nne yaasee domi ì baa ì je ine na iyi á ci ya gbɔ yaasei ide nya nya na. ¹² Waati í to bebei bii í jɔ ine mɔ i kɔ ine gɔ na mɔ si ideu, nɔ do nɔui fei, ì kɔ ì waa ne bukaatai ine iyi á kɔ ne si mii sinte na si idei Ilaaɔ. Ine iyi ì to í je ije kili nla nɔ ì nyi ì waa ne bukaatai amɔ má na. ¹³ Ine iyi wa mɔmɔ fei amaí, kaa yɔkɔ ku wũa jiida do laalɔ. ¹⁴ Amma ije kili, ijei ine ngbo naí, aɔa iyi á mà jiida do laalɔ ku wũa si na iyi í jɔ à ne dɔneɛ.

6

¹ Na nɔ, ka jɔ ide sinte nau si gãmei Kirisi nɔ ka bɔ waju ka je ine na iyi á jãa. A kaa ka jile icui ideu ku kɔsi má. Ideui í je idei idɔ ku kpaaasi hai si kookoosui nfe ku ce, do idei naane ku dasi si Ilaaɔ, ² do idei ikɔi inyi ku dasi ikã ikã, do idei awɔ ku lea ine na si iri, do idei kujji iku na, do ide iyi Ilaaɔ á jile hee do ajɔ fei si kiitiu. ³ Kookaai waju ku bɔi aa ka ce bii Ilaaɔ í bi.

⁴ Ine na iyi á ba inya kumáí Ilaaɔ tã, nɔ à tie amuai lele, nɔ à ba ikpɛ si Hundei Ilaaɔ, ⁵ nɔ à yɔɔ iyi idei Ilaaɔ í sãa, nɔ à mà gbugbãí kuweeí ala, ⁶ bii à sinda à toa idei Ilaaɔ anyi, a kaa yɔkɔ a sinda idɔ má, domi à sísí à waa kpakpa Amaí Ilaaɔ si jji ku gaauu má nɔ à waa dasie anyɔ si bantuma.

⁷ Ntɔ ntɔ, ile á yɔkɔ ku mɔ inyii ijí nɔ amaaje iyi á cea woo logoo na aranfãani á

fitá. Bii iléu í ce bébe, á ba kuweei Ilaaḍ. ⁸ Amma bii agū do agū fūfū ɲai à fita si, iléu kù ce ncéi. Bii í kōsi Ilaaḍ á ceekpée, si anyi nō ku joo.

⁹ Ine baakō nwa ɲa, baa do iyi à waa fō bébe, à waa naane ɲe. À mà iyi ì wa si kpāai faaba ɲa. ¹⁰ Ilaaḍ í je ine dee dee, kaa gbéje ice ɲe do kubi iyi ì nyisi na irie ɲa, si bei ì gbāa inee ɲa wo ɲa, nō ì waa gbō ɲa baa nsei ɲa. ¹¹ Amma à bi ine baa yooma ɲe fei ku hanya do iju nkpa ku leekí si ideu hee kōe ku ba mii iyi ì waa cō kpāae ɲau ku ce mam mam. ¹² A kù bi i na i ce ika ɲa, amma i sisi ine ɲa iyi à dasi naane nō à temua à waa jeḍ tubu iyi Ilaaḍ í wā ɲa dou.

Ide iyi Ilaaḍ í wā kù ne sika

¹³ Waati iyi Ilaaḍ í cea Aburhamu kuwā í gbasi do irii ɲu takae si na iyi í jè ine gō kù wee iyi í roo má, ¹⁴ í ni, an wee do ntō, nō n jè dimie ku kpō. ¹⁵ Si bébei Aburhamu wa temuaḍ nō í ba mii iyi Ilaaḍ í wā do. ¹⁶ Bii ine ɲa à waa gbasi ide, à ya cooi do irii ine iyi í re ɲa, nō kugbasiu ku jè a mà iyi ntō ntō á cooi nō ku kpa irii kakō fei. ¹⁷ Bébei, ine ɲa iyi Ilaaḍ í cea kuwāu, í bi ku nyisi ɲa mam mam iyi ide ɲu kù ne gele ku kōbia. Na ɲai í jè í gbasi ku ba a mà iyi ntō ntō á cooi. ¹⁸ Na ɲu, ide kuwā do kugbasi, aɲa minjii à wee iyi kaa kpaasi, nō si ide minji ɲau be Ilaaḍ kaa yōkō ku sō ibo. Si ide minji ɲau bei Ilaaḍ wa mu nwa gbugbā ntō ntō, awa iyi à waa leekí si kpāa ku cō iyi í jile nwa nō à ba bi ku manji nwa sie. ¹⁹ Kpāa ku cōu wa mu idō nwai dim dim bei isō akō inyí í ya gee akōu. Isō iyi à neu wa soi dim dim do anyii ridoo bi ku wai Ilaaḍ lele. ²⁰ Tengi bei Jesu í cua nwa í lō na iri nwa domi í baa í je woo wee nla do ajō fei bei Mekkizedeki.

7

Mekkizedeki í je ilaalu nō í je woo wee má

¹ Mekkizedekii í je ilaalui Salemu do woo weei Ilaaḍ ilu gbugbā fei. Si waati iyi Aburhamu í je amanlu ɲa igū wa baa, ɲai Mekkizedeki í bō ku kōo ku weeaa. ² Mii iyi Aburhamu í ba wa fei, í naa í ce ikpēe, si mēewa fei í nya akā í na Mekkizedeki. Yaasei irii Mekkizedekiui í je ilaalu iyi í je dee dee. Si anyii ɲu, í je ilaalui Salemu, waatō ilaalui

laakai ku sū. ³ Ine gō kù mà baa walakō iyee walakō balae gō. A kù ce faajii kubie hee má je faajii ikue. Si bébe í jō Amai Ilaaḍ, nō í je woo wee do ajō fei.

⁴ I cō zaka bei kulai mākōu í to, ɲu iyi si waati iyi Aburhamu bala nla nwa í je igū, mii ɲa iyi í ba wa, si mēewa fei í nya akā í náa. ⁵ Si inōi inei Levi ɲa, ine ɲa iyi à je woo wee ɲau, wooda nwa í na ɲa kpāa, si mēewa fei inei Izireli ɲa a nya akā a na ɲa. Do ɲu fei, à je nyaanze akā, aɲa fei tōkui Aburhamu ɲai. ⁶ Mekkizedeki í weea Aburhamu iyi Ilaaḍ í cea kuwāu, nō baa do iyi Mekkizedeki kù je dimii Levi, do ɲu fei, Aburhamu í náa ikpēu. ⁷ Kù ne sika gō, ine iyi í re ɲui í ya weea kpaasi. ⁸ Inei Levi ɲa, aɲa iyi ine ɲa à ya na akā si mēewau fei, amané ɲai iyi à ya ku, amma Mekkizedeki í wee, si bei kukōi idei Ilaaḍ wa fō. ⁹ Nsei, si waati iyi Aburhamu í náa zaka, í yei bei Levi takae mō í náa, ɲu iyi amae ɲa à waa ba zakaau, ¹⁰ domi baa do iyi a kù bí Levi waati bébe, í ye bei í wa si arai balae waati iyi balaeu í ko Mekkizedeki.

¹¹ Wooda iyi Ilaaḍ í na inei Izireli ɲa, kpāai kuweei inei Levi ɲai í je icue. Nsei, bii í je kpāai kuwee be á yōkō ku jè ine ɲa a kō mam mam, a kaa ne bukaatai woo wee mmu gō ku naa má bei Mekkizedeki, ine iyi kù je dimii Arō, ¹² domi bii à kpaasi kpāai kuwee bébe, tilasi í gbe a kpaasi wooda mō. ¹³ Ntōi, Lafēe nwa iyi ideu wa fāau, í je inei dimi mmu gō, nō si dimiu ine kāma kù ce icei kuwee. ¹⁴ Ntō ntō, à mà iyi à buui si dimii Zuda. Moizi kù nō kù fō idei ine kāma si gāmei dimiu iyi á na ku je woo wee.

Woo wee gō iyi í ye bei Mekkizedeki

¹⁵ Yaasei ideu í fita sāa sāa si bei à ye woo wee mmu gō í fita iyi í ye bei Mekkizedeki. ¹⁶ A kù coo woo wee si na iyi í jè à buu si dimii woo wee ɲa, amma do gbugbāi kuwee iyi ci ya tāi. ¹⁷ Do ntōi, kukōi idei Ilaaḍ í fō na irie í ni, Awōi aa je woo wee do ajō fei bei Mekkizedeki.

¹⁸⁻¹⁹ Si bébei à kpa wooda nwou nō à naaḍ kpāa ku cō iyi í roo wa, nō do saabuei à waa sekee si Ilaaḍ. À kpa wooda nwoi si na iyi í jè kù ne gbugbā nō kù ne aranfāani. Ntō ntō, wooda kù jè nkāma kù kō mam mam.

²⁰ Ilaađ í jilɔ woo wee bei Mεεkizedεki nɔ í gbasi ideu. Inε ihɔ ɲa à je woo wee ɲa, kù je do kugbasii Ilaađ. ²¹ Amma do kugbasii Ađ Lafēε í ce Jesu woo wee í ni, Amu Ađ Lafēε n̄ gbasi ideu. N kaa n nɔ n dede si idem má. Aa je woo wee do ajɔ fei.

²² Bεεbei Jesu í je nwa bei akaasii akabuu iyi í s̄ia í re wa.

²³ Tengii bii ideii Jesu do ideii woo wee ɲau í nya ikā wee. Woo wee ɲau à kpɔ si na iyi í jɔ amanε ɲai iyi à ya na à ku, nɔ ice n̄ɲa ku leeki. ²⁴ Amma Jesu n̄je í wεεi do ajɔ fei, ɲɔi í jɔ inε mmu gɔ kaa s̄asi aqbeε ajɔ kāma. ²⁵ Na n̄ɲu á yɔkɔ ku faaba inε ɲa iyi à waa sekεε si Ilaađ do saabuε mam mam, domi í wεεi hee do ajɔ fei ku maa tɔɔ Ilaađ na iri n̄ɲa.

²⁶ Na n̄ɲu, Jesu í je woo wee nla iyi à ne bukaataε. Kuwεei n̄ɲu do ti ilu dulum ɲa kù je dimi akā. Í má, kù ce dulum ajɔ kāma nɔ riisi kāma kù wa siε. À soo í ne hee lelei Ilaađ. ²⁷ Kù ye bei woo wee nla iyi ihɔ ɲa, aɲa iyi à ne bukaatai kuwee ajɔ fei, sinte na irii dulum dii aɲa taka n̄ɲa, si anyiε ti inε ɲa iyi à gbe. Inε n̄ɲu í ce kuwee akā iyi í to hee do ajɔ fei si waati iyi n̄ɲu takae í na araε. ²⁸ Woo wee nla ɲa iyi à waa ce ice bei woodai Moizi í jile, a kù kɔ. Amma woo wee nla iyi Ilaađ í jile do ideii kugbasie iyi í fɔ si anyii woodau, n̄ɲui í je Amaε iyi í kɔ hee do ajɔ fei.

8

Jesu woo wee nla nwa

¹ Nsei, irii ideu wee. Awa à ne woo wee nla dimi bεεbe, inε iyi wa buba lele si awɔ n̄jei kitāi bommai Ilaađ ilu gbugbā fei. ² Wa ce icei woo wee nlau si inɔ kumái bi ku wai Ađ Lafēε takae, iyi Ađ Lafēε í ce, kù je amanε.

³ À jile woo wee nla baa yooma fei ku cea Ilaađ amua do kuwee ɲa. Na n̄ɲu, í gbe woo wee nla nwa kù ne ngɔgɔ iyi á ceɔ kuwee. ⁴ Bii í je í wa si andunya kaa je woo wee, domi woo wee ɲa à wεε iyi à waa ce kuwee si bei woodai Moizi wa fɔ. ⁵ Woo wee ɲau à waa s̄isi icei lele. Ice n̄ɲa í jɔ icei kuwee ntɔ iyi wa ce leleu. Bεεbe m̄ai, waati iyi Moizi í t̄a s̄ɔlu ku ce ilei acɔ, Ilaađ í s̄ɔɔ í ni, jɔ i coo mam mam ku ye bei n̄ nyisie si antai iri

* **9:3** acɔ minjisiau acɔ sinteui í je bi ku lɔ. † **9:4** mana ije iyi Ilaađ í sambaa inei Izireli ɲa wa hai lele waati iyi à wa ghabuau.

kutau. ⁶ Do yaase bei icei Jesu í reɔ tu ɲa, bεεbei akabuu iyi í teese si gāmei Ilaađ do amanε ɲa í ne bεεε í re. Akabuuu, kuwā iyi í re do bεεεui í je icue.

⁷ Bii akabuu sinteui í kɔ, kaa ne a kpaasie má. ⁸ Amma Ilaađ í ye taalei inεε ɲa waati iyi í ni, Amu Ađ Lafēε n̄ ni, ajɔ wa naa iyi an d̄i akabuu titɔ do dimii inei Izireli do inei Zuda ɲa.

⁹ Kaa ye bei iyi n̄ d̄i do bala n̄ɲa ɲa, Ajɔ iyi n̄ mu awɔ n̄ɲa n̄ fitaɔ ɲa hai ilei Ezibiti.

A kù leeki do akabuu iyi n̄ d̄i do aɲa.

Na n̄ɲu, n̄ ce si ɲa atafii.

Ideu bei, amu Ađ Lafēε n̄ fɔ.

¹⁰ Nɔ n̄ ni má, akabuum wee, iyi an d̄i do dimii inei Izireli ɲa si anyii ajɔ n̄ɲu.

An dasi woodam si lasabu n̄ɲa.

An kɔɔ si idɔ n̄ɲa.

An je Ađ Lafēε n̄ɲa nɔ aa je inεm ɲa.

¹¹ Inε kāma n̄ɲa kaa kó inei ilue si cio má walakɔ kpaasie ku ba ku m̄am,

Domi aɲa fei aa m̄am hai ama keeke hee ku bɔ inε ngbo.

¹² An kpa ideii kuce laalɔ n̄ɲa. N kaa n ye gigii dulum du ɲa má.

¹³ Ideii akabuu titɔ iyi Ilaađ wa fɔui í jɔ ti takou kù ne aranfāani má. Wee mii iyi wa gbo wa fei, wa bɔ ku kpa irii.

9

Kutɔai akabuu sinte do ti lele

¹ Si waatii akabuu sinteui wooda í wεε si gāmei kutɔɔ, nɔ ile bi kuwai Ilaađ m̄ɔ í wεε si andunya. ² Ntɔi à gū ilei acɔ. Inɔ sinteui à ya kpe ile kumá. Bei fitila í wa do taabu do p̄εε iyi à jileε Ilaađ. ³ Do wajui acɔ minjisiau * inɔ mmue gɔ í wa be má iyi à ya kpe ile iyi í re do kumá. ⁴ Bei bi kuwee iyi à ce do wura í wa, si antaei à ya jo tulare. Be m̄ai kpakoi akabuui Ilaađ í wa iyi à bii do wura. Si inɔ kpakoui, cakai wura í wa, bii à dasi mana †. Nɔ si inɔ kpakou m̄ai goloi Arɔɔ iyi Ilaađ í jɔ í da koko wo í wa, do kuta ku munga anu si bii à kɔ wooda. ⁵ Si antai kpakoui amaleka ilu amboe ɲau à wa. Wurai à yɔ à ceɔ amaleka ɲau. À jɔ ikpa n̄ɲa í fū í bii tengii bii à ya nikā

njei kuwee na dulum. Amma a kaa ka yɔkɔ ka sisi idei mii ηau ihε fei nsei.

⁶ Do yaase beεbei à jile fei ndεε nɔ woo wee ηa à ya lɔ inɔ sinteui ajɔ fei a maa ce icei kutɔɔ nηa. ⁷ Amma woo wee nlau nηu akāi í ya lɔ inɔ minjisiau adɔ do adɔ gbakā akā do njei mεεmu iyi í ya ceadɔ Ilaaɔ kuweeu na dulum dii nηu takae do iyi ine ηa à ce si kumà hai mà nηa. ⁸ Beεbei Hundei Ilaaɔ wa nyisi wa iyi kpāa iyi wa bɔ inɔ ntɔ iyi í re do kumáu a kù cūu titā waati iyi ile sinteui í wεε. ⁹ Iyi bei í je nwa yaasei mii iyi wa ce nsei ihε, domi wa nyisi wa iyi amua ηa do mεεmu ηa iyi à ya ceadɔ Ilaaɔ kuwee ηau kù to ku jɔ idɔi ine iyi wa coou kú má mam mam. ¹⁰ Mii ηau be fei wa fɔ ide i kuje do kumɔ do ara ku wie dimi ikā ikā. Woodai ara nηu akāi iyi Ilaaɔ í jile hee titɔε ku maa naa.

¹¹ Amma waati iyi Kirisi í naa, í je woo wee nla iyi í naadɔ mii jiidai ala wa nnyi. Nηui í lɔ ile gɔ iyi í la í re nɔ í sia í re. Kù je amanε ηai à coo, waatɔ kù wa si andunya iyi à taka. ¹² Kirisi nje í lɔ inɔ iyi í re do kumáu gbakā akā hee do ajɔ fei, nɔ kù je do njei iwo ηa walakɔ ti ama ketε ηa. Njei nηu takaei í lɔ. Beεbei í jɔ à baɔ faaba iyi ci ya tā. ¹³ Ine ηa iyi a kù má à ya fāsi ηa njei iwo ηai do ti ketε kombo ηa do irurui ketε ηa iyi à jo, ara nηa ku bei ku má. ¹⁴ Bii beεbei, beirei aranfāanii njei Kirisi á to. Do saabui Hundei Ilaaɔ iyi kaa kui í naɔ Ilaaɔ arae bei kuwee iyi kù ne agbe. Njei á jɔ idɔ nwa ku má hai si ice nfe nfe ku ce ku ba ka yɔkɔ ka tɔɔ Ilaaɔ, nηu iyi í je icui kuweε.

¹⁵ Na ηai í jɔ Kirisi í je woo teese kpāa ku ba Ilaaɔ ku dɔ akabuu titɔ do amanε ηa nɔ ine ηa iyi Ilaaɔ í kpe a je tubu iyi ci ya tā iyi í ce nηa kuwāεu. Aa yɔkɔ a je tubuui na iku iyi Kirisi í ku, ku yaɔ ine ηa hai si kurara nηa iyi à ce si waatii akabuu nwou.

¹⁶ Akabuu dimi beεbe iyi í je ti tubu ku kpε, ku bei ku ce ice tilasi í gbe ine iyi í ce akabuuu ku ku titā. ¹⁷ Ntɔi, a kaa ceɔ akabuuu tubu ku kpε ice bii kù je ine iyi í ce akabuuu takae í ku, domi bii í wεε si hunde akabuuu kaa ne gbugbā ku ce ice. ¹⁸ Na ηai í ce baa akabuu sinteui, do njei à dūu. ¹⁹ Sinte Moizi í sisia ine fei wooda baa yooma fei si bei Ilaaɔ í jilɔ. Si anyii nηu, nɔ í so njei ama ketε ηa do ti iwo ηa do inyi, nɔ í so ikū nkpa

do amaawɔi jii ndii isɔpu, í dasi njeu nɔ í fāsi tiai woodau do ine fei. ²⁰ Nɔ í ni, iyi ihεi í je nje iyi wa mua akabuu iyi Ilaaɔ í dɔ do injeu gbugbā. ²¹ Nɔ í so njeu má í fāsi ilei acɔu do mii ηa iyi à ya ceɔ kuweeu fei. ²² Si ide i wooda njei í ya jɔ mii nkɔ ku má. Bii nje kù nikā Ilaaɔ kaa kpa dulum dii ine kāma. ²³ Mii ndii andunya ηau ihεi iyi à jo mii ndii lele ηau à má do kuwee dimi beεbe. Amma mii ndii lele ηa taka nηa à ne bukaatai kuwee iyi í re do beεε.

Kuweei Kirisi í kpa ide i dulum

²⁴ À mà sāa sāa iyi Kirisi kù lɔ ile kumá iyi amanε ηa à ce. Kù lɔ ile iyi í jo bi ku wa ntɔ ntɔi Ilaaɔu, amma í lɔi hee lele takae nɔ nsei wa leeki si wajui Ilaaɔ na iri nwa. ²⁵ Si bei í lɔ be, kù je á ni í ne bukaatai koo ce kuweei arae tuuba nkɔ nkɔ. Woo wee nlau, ine nηu í ya lɔi adɔ do adɔ si inɔ iyi í re do kumáu do njei mεεmu gɔ. ²⁶ Bii í je Kirisi í lɔ be tuuba nkɔ nkɔ wo, á ye ijuukpā ise feεfelo hai sintei andunya. Amma nsei, si waatii ankāanyiu ihε, í na arae bei kuwee gbakā akā iyi í to ku kpa ide i dulum hee do ajɔ fei. ²⁷ Si bei Ilaaɔ í jile ine fei ku ku gbakā akā ku bei ku kiitie, ²⁸ beεbe mɔi Kirisi í na arae gbakā akā bei kuwee í soɔ dulum dii ine nkɔ. Á nɔ ku na ku faata wa ise gbeejisia, kù je ku naa ku so dulum dii ine ηa má, amma ku ba faabai ine ηa iyi à waa degbee ηau kù kɔ mam mam nii.

10

¹ Woodai Moizi ide i mii ηa iyi à jo mii jiidai ηa iyi aa na a naai wa fɔ, kù je mii jiidai ηau taka nηa. Na nηu, ine ηa iyi à waa sekeε si Ilaaɔ do kuwee ηa iyi à ya maa ce dimi akā adɔ do adɔ hai ne kɔ, woodau be kaa yɔkɔ ku jɔ a kɔ mam mam. ² Bii í je yaasei Ilaaɔ ku tɔ beεbei á jɔ ine ηau a má wo, idɔ nηa kaa ye taale nηa nɔ a kaa ne bukaatai a maa ce kuwee má. ³ Amma kuweeu, í je mii gɔ iyi í ya ye ine ηa gigii dulum du ηa adɔ do adɔ. ⁴ Ntɔ ntɔ, njei ketε do ti iwo ηau kaa yɔkɔ ku kpa ide i dulum.

⁵ Na nηu, waati iyi Kirisi í bi ku naa si andunya í sɔ Ilaaɔ í ni, Kù je kuwee walakɔ amua ηai ì bi. Na ηai í jɔ ì ceem ara.

⁶ Kù je kuwee ηa iyi à ya jo si ina fei sāa sāa

Walakɔ kuwee iyi à ya ce na dulum dii ine
ɲai á d̄ɛ si.

⁷ Si anyii n̄ɲu nɔ̀ n̄ ni, amu wee Ilaaɔ̄.

N̄ wa n naai n na n ce idɔ̀ɔ̀biɛ
Si bei à kɔ̀ idem si tiai wooda.

⁸ Sinte titã Kirisi í ni, kù je kuwee walakɔ̀
amua ɲai ì bi. Kù nɔ̀ kù je kuwee ɲa iyi à
ya jo si ina fei sãa sãa walakɔ̀ iyi à ya ce na
dulum nii á d̄ɛ si. Do n̄ɲu fei kuwee ɲa iyi
wa fãau à waa cooi si bei wooda í jilɔ̀. ⁹ Si
anyii n̄ɲu í ni, amu wee n̄ wa n naai n na n
ce idɔ̀ɔ̀biɛ. Si beɛbei ì kpa irii kutɔ̀ n̄wou nɔ̀
ì kpaasiɛ do mmue. ¹⁰ Si bei Jesu Kirisi í ce
idɔ̀ɔ̀bii Ilaaɔ̄, na ɲoi í jò aa ka yɔ̀kɔ̀ ka má hai
si dulum du wa ɲa na saabui kuwee arae iyi
í ce gbakã akã hee do aɲo fei.

¹¹ Woo wee fei í ya maa ce icɛɛi aɲo baa
yooma fei. Nɔ̀ tuuba nkpɔ̀ nkpɔ̀ kuwee akãu
bei í ya maa ce nɔ̀ kaa yɔ̀kɔ̀ ku kpa ide
dulum. ¹² Amma kuwee akãi Kirisi í ce na
irii dulum. Si anyii n̄ɲu, í koo í buba si awɔ̀
ɲei Ilaaɔ̄ hee do aɲo fei, ¹³ wa degbe aɲo iyi
Ilaaɔ̄ á ce mbɛɛɛ ɲa bi ku lesi isɛɛ. ¹⁴ Á yɔ̀kɔ̀
ku maa bubae si na iyi í jò amua akãui í jò
ine ɲa iyi Ilaaɔ̄ í ce inɛɛ ɲa à má mam mam
hee do aɲo fei. ¹⁵ Hundei Ilaaɔ̄ mɔ̀ wa je nwa
sɛɛdai ideu. Sinte titã í ni,

¹⁶ Aɔ̀ Lafɛɛ í ni, akabuu iyi an ði do aɲa si
anyii aɲo n̄ɲu wee.

An dasi woodam si idɔ̀ ɲa.

An kɔ̀ si lasabu ɲa.

¹⁷ Nɔ̀ í ni má,

N kaa n ye gigii dulum du ɲa

Do wooda ku kua ɲa má.

¹⁸ Debei, bii à kpa ide dulum, kù ne a ce
kuwee gɔ̀ na irisé má.

Ka sɛkɛɛ si Ilaaɔ̄

¹⁹ Na n̄ɲu, inɛ inɛm ɲa, aa ka yɔ̀kɔ̀ ka lo
si inɔ̀ iyi í re do kumáú do idɔ̀ ku buba na
saabui ɲei Jesu. ²⁰ Ridoo iyi wa ganji inɛ ɲa
a lo inɔ̀ iyi í re do kumáú í ga si waati iyi Jesu
í na arae. Beɛbei í nya nwaɔ̀ kpãa titɔ̀ iyi í
je ti kuwɛɛ. ²¹ Nɔ̀ à ne woo wee nla iyi í je
ine ngboi kpasɛi Ilaaɔ̄. ²² Na n̄ɲu, ka sɛkɛɛ si
Ilaaɔ̄ do idɔ̀ hai ne muafiti do naane ku dasi
hai ne sika, do idɔ̀ kumáú iyi kù waa ye taale
nwa do ara iyi à we do inyi iyi í má. ²³ Ka
jò ka leeki dim dim si kpãa ku cɔ̀ iyi à waa
je sɛɛdaɛu ihɛ, domi Ilaaɔ̄, n̄ɲu iyi í ce kuwã
í je ilu naane. ²⁴ Ka ce laakaii n̄je ku ba ka

ya mua n̄je gbugbã iyi á jò ka bi ine ɲa nɔ̀ ka
maa ce icɛ jiiida. ²⁵ Ka maà ti ka jò ide kutɔ̀
nwa, si bei ine gɔ̀ ɲa à ya maa ce. Amma ka
mua n̄je gbugbã. Bei ì ye aɲoi Lafɛɛ wa maai
wa fei, beɛbe mɔ̀i aa ya maa muaɔ̀ n̄je gbugbã
ɲa.

²⁶ Awa iyi à mà ntɔ̀ tã, bii à waa mɔ̀si
dulum ku ce, kuwee gɔ̀ kù weɛ ma iyi á
kpa ide dulum, ²⁷ í gbe ka weɛɔ̀ n̄jo ka maa
degbe kiitii Ilaaɔ̄ do ina nla iyi á ce n̄fei
mbɛɛɛ ɲa. ²⁸ Inɛ baa yooma iyi í kua woodai
Moizi fei, bii amanɛ minji mɛɛta í je sɛɛdaɛ à
ya kpaai, a ci ya ce araareɛ. ²⁹ Debei, inɛ iyi
wa donda Amai Ilaaɔ̄ wa cɔ̀ n̄je n̄fe, n̄je si bii
Ilaaɔ̄ í ði akabuuɛ iyi á jò lafɛɛ ku má, nɔ̀ wa
bu Hundei Ilaaɔ̄ iyi wa nyisi wa didɔ̀u, i cɔ̀
zaka bei mii iyi á na ku ba lafɛɛ si aɲoi kiitii á
to. ³⁰ Ntɔ̀ ntɔ̀, awa à mà inɛ iyi í fɔ̀ í ni, amui
an sãa inɛ laalɔ̀ iyi í ce, amui an kpã woo ce
laalɔ̀ iju. Nɔ̀ í ni má, amu Aɔ̀ Lafɛɛ an kiiti
inɛm ɲa. ³¹ Ideu í to n̄jo nla nla bii amanɛ í
dasi awɔ̀i Ilaaɔ̄, n̄ɲu iyi í weɛ.

³² I ye gigi mii iyi í tako í ba ɲe wo ɲa
si waati iyi ì ye inya kumáú Ilaaɔ̄ ɲa, ì ba
ijuukpã ɲa ntɔ̀ ntɔ̀ amma ì leeki si dim dim
ɲa. ³³ Waati gɔ̀ ɲa à ya maa bu ɲe nɔ̀ à kpã ɲe
iju si bantuma, nɔ̀ si waati gɔ̀ ɲa mɔ̀ ì ya maa
mua inɛ gɔ̀ ɲa iyi à waa ye dimii wahalau be
gbugbã ɲa. ³⁴ Ntɔ̀i, ì ce araarei inɛi piisɔ̀ ɲa.
Iyi inɛ ɲa à nɔ̀ à gba mii ndu ɲe ɲa ì je ɲai
do inɔ̀ didɔ̀, domi ì mà ɲa iyi ì ne amani iyi í
re do beɛɛɛ iyi í ya maa weɛ do aɲo fei. ³⁵ Na
n̄ɲu, i maà fūsi idɔ̀ ku buba ɲe awɔ̀, domi
ribae í la. ³⁶ Do ntɔ̀, í gbe i temua ɲa ku ba
bii ì ce idɔ̀ɔ̀bii Ilaaɔ̄ ì tã ɲa, i ba mii iyi í ce
n̄je kuwãɛ. ³⁷ Ntɔ̀i, si bei kukɔ̀i ide Ilaaɔ̄ wa
fɔ̀ í ni,

Waati í gbe keeke, keekeke mɔ̀m.

Nɔ̀ inɛ iyi í ne ku naa á naa, kaa kpɛ.

³⁸ Nɔ̀ inɛm iyi í je dee dee, á maa weɛ do
saabui naane ku dasi.

Amma bii í nyi do anyi, inɔ̀m kaa dɔ̀ do n̄ɲu
má.

³⁹ Awa a kù je inɛ ɲa iyi aa nyi do anyi a koo
a ce n̄fe. Amma à dasi naane nɔ̀ à wa si kpãai
faaba.

11

Kpãai naane ku dasi

1 Ine iyi í dasi Jesu naane í mà kam kam mii iyi n̄ɲu wa cɔ kp̄ãæu n̄ɲu á baa. Í nɔ́ í mà mii iyi a kù ye do iju í wɛɛi do ntɔ́. 2 Naane ku dasi dimi bɛɛbei inei tako ɲa à ne, ɲɔ́i í jò kuwɛɛ n̄ɲa í s̄iaa Ilaaɔ́ si.

3 Na naane ku dasii, à mà iyi Ilaaɔ́i í taka andunya do ideɛ. Bɛɛbei í taka mii iyi à waa ye hai si mii iyi a kù waa ye.

4 Na naane ku dasii, Abeli í cea Ilaaɔ́ kuwee iyi í ne bɛɛɛɛ í re ti Kaɛɛ. Na saabui naane ku dasiei Ilaaɔ́ takæ í jesi amuæ nɔ́ í kpoo ine dee dee. Na naane ku dasiui Abeli wa ba wa ide ku fɔ hee nsei baa do iyi í ku fei.

5 Na naane ku dasii Enɔ́ku kù kú, Ilaaɔ́ í soo kú wa bi tɛɛ, nɔ́ ine gɔ kù yɔɔ do iju má. Waati iyi í wa si andunya, à ya maa je sɛɛdæ iyi kookoosue í d̄ɔa Ilaaɔ́ si. 6 Nɔ́ wee ine gɔ kù wɛɛ iyi kookoosue á d̄ɔa Ilaaɔ́ si bii kù je do naane ku dasi. Ntɔ́i, ine iyi wa sekeɛ si Ilaaɔ́ í ne ku dasi naane iyi Ilaaɔ́ í wɛɛ nɔ́ ine ɲa iyi à waa dɛdɛɛ í ya s̄ã n̄ɲa ribæ.

7 Na naane ku dasii, Nowee í gbɔ ideɛ Ilaaɔ́ waati iyi í ni ku ce laakai si mii iyi á na ku naa iyi kù ye titã. Í jirima ideɛ Ilaaɔ́ nɔ́ í gbe akɔ́i inyiu si bii n̄ɲu do inei kpasɛɛ ɲa fei aa ba faaba. Na naane ku dasiei í yeð taalei inei andunya ɲa nɔ́ Ilaaɔ́ í ni í je amanɛ dee dee.

8 Na naane ku dasii, Aburhamu í jéð kukpei Ilaaɔ́ nɔ́ í dasi kp̄ãa wa ne ikpa ile gɔ iyi Ilaaɔ́ á náa bei tubu. Í dasi kp̄ãa wa koo baa do iyi kù mà bii wa bɔ. 9 Na naane ku dasii í koo í buba si ileu bei ise mmu, si ile iyi Ilaaɔ́ í cea kuwãɛ. Si ilei acɔ ɲa mɔm nii í wa. Bɛɛbei mɔi Izaaki do Zakɔbu à ce si anyiɛ, aɲa iyi Ilaaɔ́ í cea kuwã akãu. 10 Aburhamu í ce bɛɛbei wa degbeð ilu nla iyi icuɛ í ne gbugbãu. Iluu, Ilaaɔ́i í jile yaase bei á ye, n̄ɲui á nɔ́ ku maa.

11 Na saabui naane ku dasii, Sara takæ * í ba gbugbã í bíð ama baa do iyi waatie í lɔ. Í mà iyi Ilaaɔ́, n̄ɲu iyi í ce kuwã, í je ilu naane. 12 Bɛɛɛɛ mɔi inemɔkɔ akãu bɛ, n̄ɲu iyi í maai iku, tɔkuɛ ɲa à na à kpɔ bei andaiyai lele ɲa do bei s̄ãai ido iyi ine gɔ kaa yɔkɔ ku ka ku mà jiaɛ.

13 Si naane ku dasii ine ɲau bɛ fei à ku. A kù ba mii iyi Ilaaɔ́ í ce n̄ɲa kuwãɛu, amma

à yɔɔi hai j̄ij̄i à coo cenkã. À fɔ iyi aɲa à je ine njoo ɲa do hai ne ide ɲa si andunyau ihɛ.

14 Ine ɲa iyi à waa fɔ bɛɛɛɛ, à waa nyisi mam mam iyi aɲa à waa dɛ ile iyi á je tu ɲai. 15 Bii í je à waa ce begei ide n̄ɲa iyi à jò wa wo, aa ba kp̄ãa a sinda a nyi. 16 Amma nsei à waa dɛ ide iyi í s̄ia í re, waatɔ ide iyi í wa lele. Na ɲɔ́i í ce anyɔ kù waa mu Ilaaɔ́ a kpoo Lafɛɛ n̄ɲa domi í ce n̄ɲa sɔɔlui ilu gɔ.

17 Na naane ku dasii, Aburhamu í jesi ku ceð Izaaki kuwee si waati iyi Ilaaɔ́ wa cɔ laakaiɛ. N̄ɲu iyi Ilaaɔ́ í cea kuwãu, í tã sɔɔlu ku ceð ama akãɛu kuwee. 18 N̄ɲui Ilaaɔ́ í s̄ɔ wo í ni, hai bi Izaakii dimiɛ á fita. 19 Í mà iyi Ilaaɔ́ í ne gbugbã ku j̄i ine baa hai si bale. Do ntɔ́ aa ka yɔkɔ ka ni í yei bei Ilaaɔ́ í j̄uu hai si bale.

20 Na naane ku dasii, Izaaki í weea Zakɔbu do Esau, í s̄ɔ ɲa mii iyi á na ku ce.

21 Na naane ku dasii, Zakɔbu, waati iyi í maai iku, í weea amai Zozefu ɲa akã akã, nɔ́ í lóké si golo í tɔɔð Ilaaɔ́.

22 Na naane ku dasii, Zozefu mɔ, waati iyi í maai iku, í fɔ ideɛ kufitai inei Izireli ɲa hai ilei Ezibiti do bei aa cea küküi n̄ɲu ɲa.

23 Si waati iyi à bí Moizi, na naane ku dasii baaɛ ɲa a kù ce n̄joi a kua woodai ilaaluu nɔ́ à singæ zakai cukpa mɛɛta, domi à ye í je ama ku s̄ia.

24 Na naane ku dasii, Moizi í kɔ a kpe n̄ɲu amai ama inaaboɛ Faraɔ́ waati iyi í na í la.

25 Í gbasi a kpã n̄ɲu iju do inei Ilaaɔ́ ɲa ajɔ do iyi n̄ɲu á maa wɛɛð inɔ́ didɔ́ si faayii dulum iyi kaa kpɛ. 26 Í gbasi a yaako n̄ɲu bei aa na a yaako Kirisi. Wa lasabu iyi dimii yaako bɛɛɛɛ ku ye í ne bɛɛɛɛ í re amaniɛ Ezibiti, domi amaniɛ alai wa lele.

27 Na naane ku dasii Moizi í fita hai ilei Ezibiti, kù ce n̄joi idɔɔkɔi ilaaluu. Í leekii dim dim bei mii iyi í ye ine iyi a ci ya ye. 28 Na naane ku dasii í jò à je jingauɛ Iku ku kua. Nɔ́ í jò à fãsi n̄jei angudã ɲa si andɛ koofa ɲa ku ba amaleka iyi á kpa ama yemma ɲa ku maà lu amai Izireli ɲa.

29 Na naane ku dasii, inei Izireli ɲa à kua Tenku Nkpau si ile ngbɛ. Amma waati iyi inei Ezibiti ɲa à bi a ce bɛɛɛɛ, inyi í je ɲa.

* 11:11 Na saabui naane ku dasii, Sara takæ Tia nwo gɔ ɲa à ni, na saabui naane ku dasii, Aburhamu í ba gbugbã í bíð ama baa do iyi í gbo nɔ́ Sara takæ í je gbenda.

³⁰ Na naane ku dasii, bindii Zeriko í cuku waati iyi inei Izireli ɲa à kaako iluu ajɔ mɛɛje. ³¹ Na naane ku dasii, Rahabu abo à ta icuu kù ku do inɛ ɲa iyi a kù jirima Ilaaɔ ajɔ, si na iyi í jò í gba woo be ɲau do inɔ akã.

³² Mii an fɔ má. Waati kù waa tom hee n ce faajii Zedeɔ do ti Baraki do Samsɔɔ do Zefutee do Davidi do Samuɛli do walii ɲau.

³³ Na naane ku dasii à je amanlu ɲau igũ, à ce iyi í je dee dee, nɔ à ba à gba mii iyi Ilaaɔ í ce ɲɲa kuwãɛ. À ðí gelei muusu nla ɲa, ³⁴ à kpa gbugbã ina nla, à ba à fita hai si awɔi inɛ ɲa iyi à waa de a kpa ɲa do taakuba. À kua gbugbã wo, amma à na à ba gbugbã má. À waa ce njo ɲɲa si igũ, à je dimi mmu ɲa igũ. ³⁵ Na naane ku dasii, inaabo gɔ ɲa à ba inɛ ɲɲa ɲa à jì wa hai iku.

Inɛ gɔ ɲa mɔ, baa do iyi à kpã ɲa iju hee à ku, a kù de aɲa a fita si, domi a waa bi aɲa a na a koo a ba kuwɛɛ iyi í je jiiɔa í re. ³⁶ À yaako inɛ gɔ ɲa mɔ nɔ à tɛ ɲɲa kpɔtɔɔ. À ðí inɛ gɔ ɲa do seseɛ à dasi ɲa piisɔɔ. ³⁷ Gɔgɔ ɲa à ta ɲa kuta à kpa ɲa, inɛ gɔ ɲa mɔ à bu ɲa kiti minji, gɔgɔ ɲa mɔ à kpa ɲa do taakuba. Inɛ gɔ ɲa mɔ à ðí batai angudã do batai iwo à waa dabiiò. A kù nɛ nkãma, à kpã ɲa iju, à wahala ɲa, ³⁸ a kù jòò andunya. À ya maa dabii si gbabua do si antai iri kuta ɲa. À wa si isai kuta ɲa do isai ile ɲa.

³⁹ Inɛ ɲau fei, à je ɲɲa sɛɛda jiiɔa na naane ku dasi ɲɲa. Do ɲɲu fei, a kù ba kuwã iyi Ilaaɔ í ceu. ⁴⁰ Ntɔi, si bei Ilaaɔ í jile nwa mii iyi í nɛ beɛɛɛ í re, kù bi inɛ ɲau a kɔ dee dee iyi kù je do awa ajɔ.

12

Ilaaɔ Baa nwa

¹ Na ɲɲu, si na iyi í jò woo je sɛɛda nkpɔu be wa kaako wa, awa mɔ ka nyɔ mii iyi wa bitandi wa si kuwɛɛ nwa do dulum iyi ci ya kpɛɛ ku má si wa dim dim. Nɔ ka temua si kpãai kuwɛɛ iyi wa degbe wa bei woo sei í ya temua si areɛ. ² Ka dasi laakai nwa fei si Jesu. Hai bi tɛi naane ku dasi nwa wa naa, ɲɲu mɔi í nɔ wa kɔɔ. Í jò à kpa si jii ku gaau, kù cɔ anyɔi dimii ikuu domi wa cɔ kpãai inɔ didɔ iyi à jileaa. Nsei, wa buba si awɔ njei kitãi bommai Ilaaɔ. ³ I jò í lasabu si mii iyi Jesu í ce, si bei í temua do mbɛɛɛ nla hee í

jò ilu dulum ɲa à kpa. I mu ideu ɲa ku ba i maà kua gbugbã ɲa, nɔ i maà mɔngɔ munya ɲa.

⁴ Inɛ, si kujabu ɲɛ do dulum, i kù jabu i kù to hee si iku titã ɲa, ⁵ nɔ ì gbɛje idei gbugbã iyi à mu ɲɛ waati iyi à kɔ à ni, Amam, bii Aɔ Lafɛɛ wa kpãɛ iju, ikɔi wa naɛ, maà ce si atafii.

Inɔɛ ku maà fɔ bii wa fɔ siɛ ide,

⁶ Domi inɛ iyi Aɔ Lafɛɛ í bi, ɲɲui í ya kpã iju, Nɔ ku cã inɛ ɲa iyi í doo si amaɛ ɲa fei.

⁷ Na ɲɲu, i temua do ijuukpã ɲɛ domi Ilaaɔ wa ce ɲɛi bei amaɛ ɲa. Ama yoomai í wɛɛ iyi baaɛ ci ya kpãa iju. ⁸ Bii a kù kpã ɲɛ iju bei amu ɲa iyi à gbe, debɛi i kù je amai Baaba ɲa, inɛ ama seege ɲai. ⁹ Baa nwa ɲa iyi à wa ile ihɛ à ya kpã wa iju à ya ka nɔ ka jirima ɲa. Bii beɛbei, beirei iri ile ku sũa Baa nwa iyi í wa leleu í nɛ ku to ku ba ka nɛ kuwɛɛ.

¹⁰ Baa nwa ɲa à ya kpã wa iju si waati keeke si bei í sãa ɲɲa. Amma Ilaaɔ í ya kpã wa iju na aranfãani nwa ku ba ka nɛ ikpɛ si kumáɛ.

¹¹ Ntɔi, bii à waa kpã wa iju, inɔ ku fɔi í ya je nwa titã, ci ya je inɔ didɔ. Amma si anyii ɲɲu, inɛ ɲa iyi à ba ijuukpãu nɔ à kpaasi, à ya je dee dee nɔ a je kuwɛɛ ɲɲa si laakai ku sũ. ¹² Na ɲɲu, inɛ iyi ì waa mɔngɔ temua, i wu awɔ ɲɛ lele, nɔ ilugũ ɲɛ ɲa iyi à gbɛɛji ɲau i mu ɲɲa gbugbã ɲa. ¹³ Nɔ i cea ise ɲɛ ɲa kpãa iyi í munga anu ɲa ku ba ilu kute bɔɔ ɲa a maà tambɔ kute ɲɲa ɲau má, amma a ba iri.

Ide iyi à sɔ wa ka ce

¹⁴ I de laakai ku sũ do inɛ fei nɔ i ce kuwɛɛ iyi í má ɲa domi inɛ gɔ kù wɛɛ iyi á ye Lafɛɛ bii kuwɛɛ kù má. ¹⁵ Í ce laakai ɲa kãma ɲɛ ku maà na ku toa didɔi Ilaaɔ anyi, nɔ i maà je ilu inɔ ku ro ɲa, domi inɔ ku rou á na ku la nɔ ku tosi inɛ nkpɔ bei icãi jii í ya yɔ. ¹⁶ I ce laakai ɲa ku ba inɛ gɔ ku maà ce sakara, nɔ inɛ gɔ ku maà na ku kɔ ku mà beɛɛi mii jiiɔa ɲa. Beɛbei Esau í ce waati iyi í so yemma ku jɛɛ í taa na ije jɛɛ akã. ¹⁷ Si anyii ɲɲu, inɛ taka ɲɛ ì mà ɲa iyi í bi baa ɲɲu ku weea ɲɲu, amma í kɔaa domi kù ba kpãa ku kpaasi mii iyi í tako í ce baa do iyi wa dedɛɛ do cikãaju fei.

¹⁸ Inɛ, kù je iri kuta gɔ iyi aa yɔkɔ a lui ì sɛkɛɛ si ɲa, bei inɛi Izireli ɲa à sɛkɛɛ si iri kutai Sinai. Si antai kutai Sinai ina nla nlaí í wa be do kudũi ijì do ilu kuku do fufu dabii,

19 do kãakãakí do ide ku fɔ nla nla. Iyi inɛi Izireli n̄au à gbɔ ide ku fɔu à tɔɔ suuru à ni ku maà ti ku ba aɲa ide ku fɔ má, 20 domi à waa ce n̄joi wooda iyi í ni, ilu hunde baa yooma iyi í lu iri kutau, baa bii m̄em̄ui, aa taa kuta a kpaai. 21 Mii iyi à ye be, í n̄e n̄jo hee Moizi í fɔ í ni, n̄jo í mum hee n̄ wa n̄ yaya.

22 Amma in̄e, iri kutai Siðoi ì sekeɛ si n̄a, bii ilui Ilaaɔ, n̄ju iyi í weɛ í wa. Iluu, n̄juí í je Zeruzalem̄ui lele, ten̄gi bii amaleka n̄a à ya tɔtɔɔ n̄kpɔ n̄kpɔ do inɔ didɔ. 23 Ì sekeɛ si in̄e n̄a iyi à kɔ iri n̄na lele n̄a, aɲa iyi à je ama yem̄mai Ilaaɔ n̄a. Ì sekeɛ si Ilaaɔ n̄a, n̄ju iyi í je woo kiitii in̄e fei, nɔ ì sekeɛ si in̄e jiidaí tako n̄a iyi Ilaaɔ í jò à kɔ tã n̄a. 24 Ì sekeɛ si Jesu do n̄jeɛ iyi í nikãu n̄a. Jesui í je woo teese kpãa ku ba Ilaaɔ ku d̄i akabuu titɔ do aman̄e n̄a. N̄jeɛui, wa ba wa ide ku fɔ, nɔ ideɛ í d̄ɔ ku gbɔ í re ti Abeli.

25 Na n̄ju, i ce laakai n̄a i maà kɔ ku gbɔ ideɛ in̄e iyi wa ba n̄e ide ku fɔ n̄a. Moizi í ba in̄e n̄a ide ku fɔ si andunya ih̄é í ni a ce laakai, nɔ in̄e n̄a iyi à kɔ ku gbɔ ideɛu a kù fita si ijuukpã. To, awa mɔ iyi à waa gbɔ in̄e iyi wa fɔ ide wa hai lelei Aɔ, beirei aa ka ce ka fita si ijuukpã bii à waa toaa anyi. 26 In̄e iyi ide ku fɔe í tako í jò ile í yayau, í fɔ má n̄sei í ni, an n̄yi n̄ yaya ile má gbakã akã amma kù je ile n̄ju akã, hee do lele feii. 27 Iyi í ni, an nɔ n̄ coo má gbakã akã, wa nyisi iyi mii iyi à taka á yaya ku lɔ ku ba mii iyi kaa yaya ku weɛ.

28 Na n̄ju, ka saabu Ilaaɔ domi à n̄e bomma iyi kaa yaya nɔ ka tɔɔe si bei í bi, ka mà beereɛ nɔ ka jirimae. 29 Ntɔi, Aɔ Laf̄eɛ n̄wa í yei bei ina iyi í ya ce n̄fei mii n̄a.

13

Mii iyi aa ka ce ka d̄ɔa Ilaaɔ si

1 I ya temua si kpaasi woo dasi naane n̄a ku bi. 2 I ye ḡigi iyi í s̄ia i ya yaaɛ in̄e n̄joo n̄a, domi in̄e n̄a iyi à waa ce beɛbe, gɔgɔ n̄na n̄a à yaaɛ amaleka n̄a a kù mà. 3 Nɔ i ya ye ḡigii in̄e piis̄ɔ n̄a bei mii iyi à mu in̄e mɔ piis̄ɔ n̄a. I ye ḡigii in̄e n̄a iyi à waa ye ijuukpã bei mii iyi in̄e taka n̄je í ye ijuukpã n̄a.

4 I jò m̄okɔ do abo baa yooma fei ku mà beereɛ abɔd̄ɔ nɔ a leekiò n̄je dim dim domi Ilaaɔ á kiiti in̄e n̄a iyi à waa s̄ũò n̄je hai ce abɔd̄ɔ do in̄e n̄a iyi à waa ce sakara.

5 I maà ti i jò kubii fia ku mu n̄e. I jò iyi ì n̄e ku ce n̄je zaka, domi Ilaaɔ í ni, n̄ kaa n̄ j̄ɔe pai, n̄ kaa n̄ nɔ n̄ f̄ũ sie awɔ baa ajɔ gɔ. 6 Na n̄ju, aa ka yɔkɔ ka cã ḡende ka ni, Aɔ Laf̄eɛ í je in̄e iyi á sobim.

N̄jo kù waa mum.

Mii aman̄e á yɔkɔ ku ceem.

7 I ye ḡigii woo cuai tako n̄je n̄a, in̄e n̄a iyi à tako à sisi n̄je ideɛ Ilaaɔ. I lasabuð aranfãani iyi kuweɛ n̄na í naaò wa, nɔ in̄e mɔ i sisi naane ku dasi n̄na n̄a. 8 Jesu Kiriisi ci ya kpaasi hai ana do n̄nyi hee do ajɔ fei. 9 I maà ti i jò a fa n̄e si kukɔsi ikã ikã, domi í s̄ia idɔ n̄wa ku maa leeki si did̄ɔi Ilaaɔ, ku maà je si iw̄ò ije ku je n̄a. In̄e n̄a iyi à waa too kpãau be fei a kù ba aranfãanie kãma.

10 Awa à n̄e bi kuwee gɔ nɔ woo wee n̄a iyi à waa ce ice si ile kumáú a kù n̄e kpãa a je ijei kuweeu. 11 Í yei bei kuwee iyi woo wee nlau í ya ce. Í ya lɔò n̄jei m̄em̄u n̄au si inɔ iyi í re do kumáú ku ceð kuwee na dulum dii aman̄e n̄a. Amma in̄ai m̄em̄uu takaɛ, angulei iluui à ya koo a joo. 12 Na n̄joi í jò Jesu mɔ, waati iyi í bi ku jò in̄e n̄a a má do n̄jei n̄ju takaɛ, í jò a kpaa angule. 13 Na n̄ju, ka bɔ bi titeɛ angule be, ka jesi à donda wa bei a dondaɛ, 14 domi a kù n̄e ilu gɔ si ile ih̄é iyi á maa weɛ hee do ajɔ fei. Ilu iyi wa naa n̄juí à waa dede. 15 Do saabuɛ ka maa saabu Ilaaɔ, waatɔ ka ya fɔ do gele n̄wa mii iyi í ce si wajui in̄e n̄a. Nɔ saabu kù je bei kuwee iyi à waa cea waati kãma fei. 16 I maà gb̄eje jiida ku ce, nɔ i ya maa sobi n̄je n̄a, domi dimii kuwee beɛbe í ya d̄ɔa Ilaaɔ si.

17 I gbɔ ideɛ woo cua n̄je n̄a nɔ i s̄ũ n̄na iri ile, domi à waa cɔ baanii hunde n̄je si na iyi í jò Ilaaɔ á na ku bee n̄a ideɛ. I ce beɛbe n̄a ku ba a coo do inɔ did̄ɔ, ku maà ti ku je do inɔ ku fɔ. Bii à coo do inɔ ku fɔ, kaa ce n̄je aranfãani kãma.

18 I ya ce n̄wa kutɔɔ n̄a. À mà kam kam iyi idɔ n̄wa kù waa ye taale n̄wa domi à bi ka ce is̄eɛne n̄wa dee dee si mii fei. 19 Iyi n̄ wa n̄ tɔɔ n̄e ntɔ ntɔ, n̄juí í je i ce kutɔɔ Ilaaɔ ku jò n̄ baa n̄ya n̄ya bi tu n̄e má.

Kutɔɔ

20 Laf̄eɛ n̄wa Jesui í je Woo degbe iyi í re. Na n̄jeɛ iyi í nikã, í jile n̄wa akabuu titɔ iyi ci ya tã. Na n̄ju Ilaaɔ ilu laakai ku s̄ũ, n̄ju iyi í dedeɛ hai si bale, 21 ku mu n̄je gbugbã i

ceò daa jiiɗa ɲa ku ba i ce idɔɔbiɛ. Nɔ ku ce si ɲe mii iyi á dɔaa si, na saabui Jesu Kirisi. Amboe ku je ti Jesu Kirisi hee do ajɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

²² ɲɛ inɛm ɲa, ɲ wa n tɔɔ ɲe i jò i gbɔ ideɪ gbugbã ku mua iyi ɲ kɔ ɲɛ wa si tiau ihẽ do temua, domi kù sɔ. ²³ ɲ bi i mà ɲa iyi à da Timɔtee inɛ nwau hai piisɔɔ. Bii í to wa ɲya, an naaɛ wa bi tu ɲe.

²⁴ I ce woo cua ɲɛ ɲa fei fɔɔ hee do inɛ ɲa iyi à je ti Ilaaɔ fei. Woo dasi Jesu naaneɪ ilɛi Itali ɲa à ce ɲe fɔɔ.

²⁵ Didɔi Ilaaɔ ku wɛɛ do ɲɛ fei.

Tia iyi Zaaki í kɔ

Zaaki í ce ña fɔ

¹ Amui Zaaki woo ce icei Ilaaɗ do ti Lafɛɛ Jesu Kirisi.

Ñ ce dimii Zuifu maateeji ña iyi à fangaa si andunya fei fɔ.

Naane do bisi

² Kpaasim ña, dimii laakai ku cɔ iyi á naa si ñe fei i ya jɔ ku je ñe inɔ didɔ nla nla, ³ domi ì mà ña, bii Ilaaɗ wa cɔ laakai naane ku dasi ñe nɔ ì kù mɔngɔ ña á bí ñe temua. ⁴ Amma ì jɔ temua ñe ku ce icee sãa sãa ku ba ì je inɛ ña iyi à jla nɔ à kɔ, nɔ nkãma kù gbe ñe má. ⁵ Do ñu fei bii bisi í na wa gaizia inɛ akã ñe gɔ, ku tɔ Ilaaɗ, ñu iyi í ya mua inɛ fei do inɔ akã, kù ne kugbagba. ⁶ Amma lafɛɛ ku ce kutɔ do naane, ku maà sika sika, domi inɛ iyi wa sika sika í yei bei inyii tenku iyi fufu wa yaya bii fei. ⁷ Inɛ dimi beɛbe ku maà tamaa mà ñu á ba ngɔgɔ hai bi Aɗ Lafɛɛ, ⁸ domi í je ilu idɔ minji iyi kù waa too kpãa akã si kuwɛɛ.

Are do fia ku ne

⁹ Í siã ilu are woo dasi Jesu naane ku tɔ fufu si na iyi í jɔ Ilaaɗ í soo lele. ¹⁰ Ilu fia mɔ ku tɔ fufu na irii kukayee domi á na ku lo bei kokoi jli. ¹¹ Bei inunu í ya dede do inya gbãa nɔ ku jo wua ku gbe, nɔ kokou ku cuku kusiaɛ ku tã, beɛbe mɔi ilu fia á na ku wɔ bei kokoi jli si aninii icee.

Laakai inɛ ku cɔ do kulele

¹² Ilu inɔ didɔi inɛ iyi í yɔkɔ í leeki dim dim si waati iyi Ilaaɗ wa cɔ laakaɛ, domi si anyii laakai ku cɔu á ba ribai kuwɛɛ hai tã iyi Aɗ Lafɛɛ í wãd inɛ ña iyi à buu. ¹³ Bii à waa lele inɛ gɔ do laalo ku maà ti ku ni Ilaaɗi wa lele ñu. A ci ya lele Ilaaɗ do laalo, beɛbe mɔi ñu takae ci ya lele inɛ gɔ do laalo. ¹⁴ Amma waati iyi binei inɛ í faa í muu, ñu bei í je kulele. ¹⁵ Si anyie, bii bineu í na í la, dulum nii á bía. Bii dulum nɔu í ce icee sie í tã nɔ ku bía iku.

¹⁶ Baakɔm ña, ì maà dɪ iju ñe. ¹⁷ Amua jiida do amua ku sãa baa yooma fei hai lelei Aɗi í ya naa. Wa naai hai bi Ilaaɗ Baaba, ñu iyi í ce inya kumái lele ña. Ilaaɗ ci ya kpaasi nɔ ilu kuku kù wa sie. ¹⁸ Si idɔbie, í bí wa

ise gbeejisia do saabui ide ntɔe ku ba hai si inɛ ña iyi í taka fei ka je bei amaaɛe sinte ña iyi à je tee.

Kugbɔ do kuce

¹⁹ Baakɔm ña, ì mà ideu ihɛ tã ña. Na ñu, í sãa inɛ fei ku ya saku ku gbɔd ide, nɔ ku maà ya saasaɔ ide ku fɔ, nɔ idɔe ku maà ya kɔ gbãa gbãa. ²⁰ Kù sãa idɔi inɛ ku ya kɔ gbãa gbãa domi kù je do idɔkɔi amanɛ á ceò mii iyi í je dee dee si wajui Ilaaɗ. ²¹ Na ñu, ì nyɔ andi mii iyi í je riisi do laalo fei ña. Nɔ ì gba ide iyi Ilaaɗ wa gbɛ si idɔ ñe ña do ara kukaye, domi ideui á yɔkɔ ku faaba ñe.

²² Ì maà jɔ ì leekiɔ ide ku gbɔ ñu akã, amma ì ya ceò ice ña. Bii kù je beɛbe, ì waa dɪ ijui ara ñe ñai. ²³ Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í gbɔ ideu nɔ kù waa ceò ice, í yei bei mɔkɔ gɔ iyi wa cɔ arae si digi. ²⁴ Iyi í cɔ digiu í tã nɔ í sinda wa ne, tengi be gbakã nɔ í gbeɛe bei arae í ye. ²⁵ Amma inɛ iyi á je ilu inɔ didɔ si mii iyi wa ce fei ñu ì je inɛ iyi wa cio wooda do laakai nɔ wa jirimae do temua. Nɔ bii í gbɔ ideu ci ya gbeɛe nsei nsei amma í ya ceò icei. Lafɛɛ á je ilu inɔ didɔi si na iyi í jɔ woodau í je dee dee nɔ á nya inɛ.

²⁶ Inɛ iyi wa tamaa ñu wa too kpãai Ilaaɗ nɔ kù waa nɔ amee, lafɛɛ wa sɔa arae iboi. Kpãai Ilaaɗ ku tooe ngbei. ²⁷ Kpãai Ilaaɗ ku too iyi í má nɔ kù ne riisi kãma iyi Ilaaɗ Baaba í jilɔ si í je ntɔ, ñu ì je inɛ ku ya ce araare ñe ña do jaaɗ ña iyi à waa wahala, nɔ ku mà arae ku mu si laalo yaamɔi andunya.

2

Maà ya cɔ bei amanɛ ña à reò ñe do beere

¹ Kpaasim ña, ñe iyi ì dasi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi naane, ñu iyi í je ilu amboe, ì maà ya jɔ naane ku dasi ñe ku tɔtɔd beere ñe ña ku cɔ. ² Yaase gɔ wee. Ilu fia gɔ iyi í ne ibɔ jiida do lelawɔi wura í naa si kutɔtɔ ñe. To, wee, ilu are gɔ mɔ í naa be do ibɔ ku gae. ³ Bii ì jirima ilu ibɔ jiidau ña nɔ ì ni ku buba si kitai inɛ nla ña, nɔ ì sɔ ilu areu mɔ ì ni ku leeki ihɔ, walakɔ ku buba ile, ⁴ ì waa cɔ bei inɛ ña à reò ñe do beere ñai. Nɔ ì waa kiiti inɛ ña mbe do lasabu iyi kù je dee dee.

⁵ Baakɔm ña, ì gbɔ. Inɛ ña iyi à je ilu are si andunya ihɛi Ilaaɗ í cica ku ba naane ña

ku la nɔ a baò bommae iyi í wãð inɛ ɲa iyi à buu. ⁶ Amma inɛ, ì ya donda ilu are ɲaui. Wee ilu fia ɲaui à waa kpã ɲe iju nɔ anjai à ya bɔð ɲe ile kiiti, mà iboi. ⁷ Anjai à ya maa nya cɔɔi iri jiiida iyi Ilaaã í mu ɲɛ.

⁸ Kukɔi idei Ilaaã í ni, bi inɛ mmu bei ì bi araɛ. Ntɔ ntɔ, mii jiidai ì waa ce bii ì waa too woodai bommai Ilaaãu be ɲa. ⁹ Amma bii ì waa cɔ bei inɛ ɲa à reò nje do beɛɛɛ ɲa, dulum nii ì waa ce ɲa nɔ woodai Ilaaã á ye taale ɲɛ domi i kù waa jirimae ɲa. ¹⁰ Ntɔ ntɔ, inɛ iyi í kua wooda baa akã, wooda iyi wa too bebei fei ngbei. ¹¹ Inɛ iyi í ni, i maà ce sakara, ɲɲui í ni má, i maà kpa amanɛ. Na ɲɲu, baa bii i kù ce sakara, bii ì kpa amanɛ, ì kua woodai. ¹² Na ɲɲu, i ya fɔ ide nɔ i ya ce bei inɛ ɲa iyi wooda iyi í ya nya inɛ á kiiti. ¹³ Inɛ iyi kù nɛ araarei kpaasi, Ilaaã á kiiti ɲɲu mɔi kaa ce araareɛ. Amma inɛ iyi í nɛ araarei kpaasi ɲa á je igũ si ajɔi kiitiu.

Naanɛ ku dasi do ice ku ce

¹⁴ Kpaasim ɲa, riba yoomai amanɛ í nɛ bii í ni ɲɲu í je woo dasi naanɛ nɔ kù waa ce kookoosue. Naanɛu be á faaba lafɛɛ? ¹⁵ Bii inɛ gɔ ɲɲɛ, inɛmɔkɔ walakɔ inaabo gɔ í nɛ arei jaaɛ, nɔ kù nɛ baa ije iyi á je, ¹⁶ nɔ inɛ gɔ ɲɲɛ ku ni, ka sukudɔ, i ya je i yo, maà jò tũtũ ku kpaɛ, bii kù muua bukaatai mii iyi í nɛ, sukudɔi mii wa niaa. ¹⁷ Beɛbe mɔi, naanɛ ku dasi iyi a kù waa ye kookoosue, naanɛu ngbei.

¹⁸ Inɛ gɔ á yɔkɔ ku ni, inɛ ihɛ í dasi naanɛ, inɛ ihɔ mɔ wa ce kookoosue. Amma amu an jɛaa n ni, nyisim naanɛ ku dasiɛ iyi kù je do kookoosu, nɔ amu mɔ n nyisi naanɛ ku dasim do kookoosue. ¹⁹ Kù je ì dasi naanɛ iyi Ilaaã akãi í wɛɛ? Í sɩa. Baa inɛi inɔko ɲa mɔ à mà beɛbe nɔ à waa yaya do njo. ²⁰ Amma awɔ iyi i kù nɛ laakai, ì bi n nyisiɛ iyi naanɛ ku dasii inɛ gɔ iyi kù waa ce kookoosue, ngbei? ²¹ Bala nwa Aburhamu í je dee dee si wajui Ilaaã na kookoosue iyi í ce, si iyi í jesi ɲɲu ku saka amaɛ Izaaki ku ceað Ilaaã kuwee. ²² I kù ye naanɛ ku dasii Aburhamu nje do kookoosue wa too njei ba. Naanɛ iyi í dasi í bàa í kɔ na kookoosue iyi wa ce. ²³ Beɛbei kukɔi idei Ilaaãu í ce iyi í ni, “Aburhamu í dasi Ilaaã naanɛ, nɔ do saabui naanɛu Aã mɔ í kàa si inɛ dee dee”. Nɔ à waa kpoo kpaasii Ilaaã. ²⁴ Debei amanɛ í ya je dee dee si wajui

Ilaaãi na saabui kookoosue iyi wa ce, kù je na naanɛ iyi í dasi ɲɲu akã.

²⁵ Beɛbe mɔi abo kaafe iyi à ya kpe Rahabuu, í ce. Í je amanɛ dee dee si wajui Ilaaã na kookoosue si na iyi í jò í gba Zuifu woo be ɲau si kpasɛɛ nɔ í nya ɲa do kpãa mmu. ²⁶ Njɔi í jò à ni ara iyi kù nɛ hunde, ara ikui. Beɛbe mɔi naanɛ ku dasi iyi kù waa ce kookoosue naanɛ ikui.

3

Idei amɛ

¹ Kpaasim ɲa, i maà dɛ i kpɔ inɛ iyi ì waa bi i maa kɔ inɛ ɲa si idei Ilaaã, domi ì mà ɲa, awa iyi à waa kɔ inɛ ɲa si cioi idei Ilaaã, Ilaaã kaa ce araare nwa si kiitiɛ. ² Si mii nkɔi awa fei à ya ka rara. Inɛ iyi kù waa ce kurara si ide ku fɔɛ, lafɛɛ inɛ ku jɩai nɔ í ye bei inɛ iyi í dasi araɛ fei arezem. ³ Beɛbe mɔi à ya ka dasi arezem si geleɛ aɕí ɲa ku ba a jirima wa, ka bei ka yɔkɔ ka bɔð ara ɲɲa bii à bi. ⁴ Nɔ i ya cɔ akɔi inyi má ɲa, do bei à lau fei nɔ fufu jiiida wa ce í ya tale ɲai, amma do falafili keeke gɔi woo nyimbo akɔu í ya bɔðɛ bii í bi. ⁵ Beɛbe mɔi amɛ í je mii keeke si ara, amma í ya tɔɔ fufu si mii nla.

I cɔ bei ina nyenyɛ í kere í to, amma do ɲɲu fei á yɔkɔ ku jo agbo nla nla. ⁶ Beɛbe mɔi amɛ í ye bei ina. Nɲui í je laalɔ nla nla. Nɲu mɔ ikɔ akãi ara nwai, nɔ í ya beje ara nwa fei bei ina, domi laalɔ iyi í ya ce í yei bei inai ala. ⁷ Amanɛ á yɔkɔ ku kãmia injai sako ikã ikã fei, do yei ɲa do mii ku cã ile ɲa fei do mii ndii inɔ inyi ɲa, í nɔ ɲa tã mɔm de. ⁸ Amma inɛ kãmia ci ya nɔ amɛɛ. Mii laalɔ gɔi iyi inɛ gɔ kaa yɔkɔ ku kãmia, Í nɛ aɕí ntɔ ntɔ ku kpa amanɛ. ⁹ Do amɛi à ya ka saabuð Baaba Lafɛɛ nwa, nɔ do ɲɲui à ya ka ceekpeð inɛ ɲa iyi Ilaaã í taka bei ɲɲu takae. ¹⁰ Nɔ hai si gele akãu bei idei saabu do ikpe í ya fita. Inɛ kpaasim ɲa, kù sɩa ku je beɛbe. ¹¹ Isɔ akã kaa yɔkɔ ku nɛ inyi didɔ do inyi laalɔ ajɔ. ¹² Beɛbe mɔi kpaasim ɲa, i jò ì mà ɲa iyi jɩi ndii figi kaa so olivi, nɔ jɩi ndii rezɛɛ mɔ kaa so figi. Beɛbe mɔi i kaa yɔkɔ i ba inyi jiiida si inyi iyi í da imu.

Bisi iyi wa naa hai lele

¹³ Yoo ɲɲɛi í nɛ kumà do bisi. Bii lafɛɛ í nɛ bisii do ntɔ, kù jò a yɔɔ si isɛɛɛ jiidɛ do si kookoosu ɲa iyi wa ce do ara ku kaye. ¹⁴ Amma bii ì waa ce igu yaamɔ do nje ku

wā, maà tɔɔ fufu, maà sɔa ntɔ ibo, ¹⁵⁻¹⁶ domi tengi bii igu do nje ku wā í wa, bei daa beeteke do kuce laalo fei í ya wa. Dimii bisi beɛbe kù waa naa hai lele. Ine nju be ti andunyai, do ti idɔɔbii amanɛ, nɔ hai bi Seetam nii wa naa. ¹⁷ Amma bisi iyi wa naa hai lele, sinte titā í má. Si anyie ine iyi í ne bisiu í ya bi ine ɲa a ne anu akā, í ya maa mu araɛ, nɔ í ya bi nju ku ce mii iyi á dɔa ine ɲa si. Í ya ne araarei nɔ í ya ce ice jiida. Ci ya na kubi ntɔ, kù nɔ kù ne muafiti. ¹⁸ Ine ɲa iyi à waa de anu akā à ya ce kuwɛɛ ɲa feii si laakai ku sū. Laakai ku sūu í yei bei dimi iyi à waa gbɛ nɔ mii iyi aa na a da njuu í je kuwɛɛ dee dee.

4

Kɔdeɛi andunya

¹ Mii í ya naaɔ kakɔɔ do ija wa si aninii nje. Nju be wa naai hai si kɔdeɛi mii nkpo iyi wa ba idɔ nje ku ja. ² Ì bi i ne ngɔɔ iyi i kaa yɔkɔ i ba ɲa, ɲɔi í ce ì ya bi ine ku kpa ɲa. Ì waa ce kɔdeɛi mii iyi i kaa ba ɲa, ì waa ce kakɔɔ do ija ine duusɔɔ. I kù ne mii iyi ì bi ɲa domi i ci ya tɔɔ Ilaaɔ ɲa. ³ Nɔ baa bii ì tɔɔ Ilaaɔ i kaa ba ɲa domi do kurarai ì waa tɔɔ ɲa. Mii iyi ì waa tɔɔ na irii faayii ara nje. ⁴ Ine iyi i kù leekìò ine akā ɲa, i kù mà ɲa iyi bii ì bi andunya, mbɛɛi Ilaaɔi ì ya je ɲa? Ine iyi í bi andunya, mbɛɛi Ilaaɔi í ya je. ⁵ I maà tamaa si ngbei kukɔi ideɛi Ilaaɔ wa fɔ í ni, Ilaaɔ í bi Hunde iyi í da nwa si do igu. ⁶ Amma Ilaaɔ í ya mu nwa didɔ iyi í la í re. Nɔ beɛbei kukɔi ideɛi Ilaaɔ wa fɔ í ni, Ilaaɔ kù wa anyii ilu faau ɲa amma woo kaye ara ɲai wa mua didɔɛ. ⁷ Na nju, i sūa Ilaaɔ iri ile. I kɔsi Seetam á sa nje ku jì. ⁸ I sɛkɛɛ si Ilaaɔ nɔ nju mɔ ku sɛkɛɛ si ɲe wa. Ine ilu dulum ɲa, i wɔɔ awo nje. Nɔ i fūuta idɔ nje, ine ilu idɔ minji ɲau. ⁹ I jò i wɛɛ do inɔ kufɔ ɲa, i buba gɔɔwoo nje do kukpata. I jò anyi nje ku kpaasi do kukpata, nɔ inɔ didɔ nje ku je nje inɔ kufɔ. ¹⁰ I kaye ara nje si wajui Aɔ Lafɛɛ nɔ ku so ɲe lele.

Maà kiiti kpaasie

¹¹ Ine kpaasim ɲa, i maà ya sɔ nje laalo ɲa. Ine iyi wa sɔ kpaasie laalo, laalo woodai wa fɔ. Ine iyi wa kiiti kpaasie, woodai wa kiiti. Wee, bii ì waa kiiti woodau i kù je ine iyi wa

jirimae, amma ì jile araɛ si agbei woo kiitiu. ¹² Ilaaɔ nju akāi wa na wooda, njuu í nɔ í je woo kiiti. Nju akāi á yɔkɔ ku faaba ine, njuu á nɔ ku yɔkɔ ku ce ine nfe. Beirei awo ì ye ì waa kiitiò kpaasie ɲa.

Maà tɔɔ fufu

¹³ Ine iyi ì ya maa ni, nnyi walakɔ ala aa ka bɔ ilu ihɔ ka ce sɔa be zakai adɔ akā ku ba ka ba fia, i de iti i gbɔ iyi ñ wa n fɔ nsei. ¹⁴ I kù mà bei ala nje á ye. Mii kuwɛɛ nje í je. Kuwɛɛ nje í yei bei bukɔɔ iyi á tɔtɔ nsei nsei nɔ ku fangaa ma. ¹⁵ Ide iyi í jò i fɔ ɲa wee, i ya ni ɲa, bii Ilaaɔ í bi aa ka wɛɛ, aa ka nɔ ka ce iyi ihɛ walakɔ aa ka ce iyi ihɔ. ¹⁶ Amma nsei ì waa tɔɔ fufu ì so ara nje lele. Dimii faau beɛbe fei kù sɔa. ¹⁷ Beɛbei ine iyi í mà mii iyi í je jiida nɔ kù waa coo wa dasi araɛ dulum nii.

5

Laabaau iyi à sɔ ilu fia ɲa

¹ Nsei, ine ilu fia ɲa, i gbɔ iyi ñ wa n sɔ nje. I kpata i cā kpokpo ɲa na wahala ɲa iyi aa naa si ɲe! ² Amani nje ɲa í sāmì, nɔ tūtū ɲa à je ibɔ nje ɲa má. ³ Wura nje ɲa do isɔ fūfū nje ɲa fei à mu ate. Ate ku mu njaui á je sɛɛda si ɲe nɔ ku ɲɔ ara nje bei ina. Ì ko amani ì tɔtɔɛ ɲa si waatii ankāanyiu ihɛ. ⁴ Wee i ci ya sãa woo da amaaje nje ɲa fia ɲa. I cɔ inɔ kufɔ ɲa ɲa! Anu ku dāi ine ɲau í to hee si itii Aɔ Lafɛɛ ilu gbugbā. ⁵ Ì ce kuwɛɛ nje ɲa si andunya do amani nla nla do faayi. Ì je ì ce kaato bei angudā iyi aa bɔɔ aɔɔ laga ɲa. ⁶ Ì ye taalei ine dee dee ɲa ì kpa ɲa ɲa, a kù nɔ a kù kɔɔ ara ɲa.

Temua do kutɔɔ

⁷ Kpaasim ɲa, ine fei i yɔkɔ temua ɲa hee Lafɛɛ koo nyiò wa má. I cɔ bei woo logoo i ya temua ku maa cɔ ilɛɛ hee amaaje koo jiaò. Temuai í ya ce ku yeò ijì sinte hee do ti ankāanyie fei. ⁸ Ine mɔ i yɔkɔ temua ɲa, i jò idɔ nje ku leekì dim dim ɲa, domi kunaai Lafɛɛ í maai wa mbe.

⁹ Ine kpaasim ɲa, i maà ya ye taalei nje ɲa ku ba Ilaaɔ mɔ ku maà na ku ye taale nje. Woo kiiti wee wa to wa, wa bi ku lɔ wa. ¹⁰ Ine kpaasim ɲa, i ye gigii walii ɲa iyi à fɔ ide wo do irii Lafɛɛ. I sisì temua ɲa iyi à ce si ijuukpā ɲa. ¹¹ Aa ka yɔkɔ ka ni ilu inɔ

didõ ηαι domi ngu ηα à yǎkǎ temua. Ì gbo temuai Zǎabu ηα, nǎ ì mà mii iyi Aǎ Lafǎe ilu araare si jiida ku jεε í ceaa ηα si anyii wahalae.

¹² Inε kpaasim ηα, iyi í re mǎm, i maà ya ceekpe do lele ηα wala do ilε wala do ide mmu gǎ. Bii ntǎi, ni ntǎi, bii ibo mǎi ni iboi, ku ba í maà na i dasi kiitii Ilaaǎ ηα.

¹³ Wahala í ba inε gǎ nηei? Ku ce kutǎǎ. Inǎi inε gǎ nηe wa dǎi? Ku saabu Ilaaǎ do iri ku kǎ. ¹⁴ Inε akǎ nηe wa ce bǎǎi? Ku kpe inε nηboi igbei inei Jesu ηα, aηai aa jǎaa ikpo si iri do irii Lafǎe nǎ a ceaa kutǎǎ. ¹⁵ Kutǎǎ do naaneu á yǎkǎ ku faaba bǎǎu. Aǎ Lafǎe á muaa baani, bii í nǎ í ce dulum nii á kpa ideidulum deε. ¹⁶ Na nηu, inε fei i ce tuubai dulum du ηe si wajui nηe ηα nǎ i ya cea nηe kutǎǎ ηα ku ba i ba iri ηα. Kutǎǎi inε dee dee í nε gbugbǎ nla nla. ¹⁷ Elii amanai bei awa mǎ. Í ce kutǎǎ ntǎ ntǎ iji ku maà rǎ, ijiu í nǎ í leeki zakai adǎ mεeta do cukpa mεefa. ¹⁸ Si anyii nηu nǎ í ce kutǎǎ má nǎ Ilaaǎ í jǎ iji í rǎ nǎ í jǎ ije í fita si ilε.

¹⁹ Inε kpaasim ηα, bii inε gǎ nηe í jǎǎ ntǎ nǎ kpaasi gǎ í baae wa si kpǎai ntǎ, ²⁰ i mà ηα, inε iyi í baaǎ ilu dulum wa hai si kpǎa laalo bii í wa wo, í faaba hundei ilu dulum nǎui hai si kpǎai iku, nǎ Ilaaǎ á kpa ideidulum kurara nkpo nkpaε.

Tia sinte iyi Piεε í kǎ

Piεε í ce ηa fǎ

¹ Amui Piεε woo bei Jesu Kirisi.

N̄ kǎ n̄ηe tiauu ihēi, in̄e iyi Ilaaǎ í cica nǎ ò fangaa ò je ise mmu ηa si ilei Pǎntu, do Galati, do Kǎpadosi, do Azii, do Bitini. ² Ilaaǎ Baaba í cica ηei si bei í dasi idǎ n̄ηu ku ce. Nǎ ò je in̄e ηa do saabui Hundee, ku ba i jirima Jesu Kirisi ηa nǎ n̄ηe ku wε ηe.

Didǎ do laakai ku sũ ku kǎosi si kuwεε n̄ηe.

Kpǎa ku cǎ iyi í je ti kuwεε

³ Ka saabu Ilaaǎ, Baai Lafēe nwa Jesu Kirisi. Si araare nlae, í jǎ kujli Jesu Kirisi wa hai si bale í bí wa ise gbeejisia. Si beεbe í mu nwa kpǎa ku cǎ iyi í je ti kuwεε. ⁴ Nǎ í jile nwa tubu iyi kaa beje, kaa riisi, nǎ kuslae kaa tǎ. Tubuui à jile n̄ηe lele, ⁵ in̄e iyi gbugbǎi Ilaaǎ wa degbe do saabui naane ku dasi, aa ba faaba mam mam ηa. Faabau Ilaaǎ í ce sǎoluε ku nyisi ηe si ajǎi ankǎanyiu.

⁶ Na ηǎi í jǎ ò ya ne inǎ didǎ nla nla ηa, baa bii í je ò wa si inǎ ku fǎ nsei ηa si waati keeke, si laakai ku cǎ dimi ikǎ ikǎ. ⁷ Naane ku dasi n̄ηe í ne beere ntǎ ntǎ í re wura, domi wura á na ku tǎ. Do n̄ηu fei, do inai à yǎǎ à nya riisiε. Beεbe mǎi, Ilaaǎ wa cǎ laakaii naane ku dasi n̄ηe ku ba ku mà gbugbǎe. Nǎ aa ba saabu do yiiko do beere ηa waati iyi Jesu Kirisi á faata wa. ⁸ Ì buu baa do iyi i kũ yǎǎ ηa. Ì dasiε naane baa do iyi i kũ yǎǎ titǎ ηa. N̄ǎi í jǎ ò wεεð inǎ didǎ nla nla ηa iyi í ne amboe hee í kpeeð ku fǎ do gele. ⁹ Ì wεεð inǎ didǎ nla nla ηa si na iyi í jǎ ò waa ba ribai naane ku dasi n̄ηe, iyi í je faabai hunde n̄ηe.

¹⁰ Si ideí faabau ihē walii ηa iyi à ce walii si gǎmei didǎ iyi Ilaaǎ í jile n̄ηe à ce kudεde jiida jiida ku ba a mà yaaseε. ¹¹ Hundei Kirisiu í wa si ηa nǎ í sǎ ηa do njuma iyi Kirisi á ba ijuukpǎ, nǎ si anyiε á ba amboe. Nǎ à ce himma ku ba a mà waatiu do kpǎa iyi wa fǎau. ¹² Ilaaǎ í sisia walii ηau í ni ide iyi n̄ηu í sǎ ηau kũ je ti aηa taka n̄ηa, tu ηei. Nsei woo sisi laabaau jiida ηau à waazo n̄ηe nǎ ò gbǎ ideu ηa. Á fǎ ideí do gbugbǎi Hundei Ilaaǎ iyi à be wa hai lele. Nǎ amaleka ηau taka n̄ηa à waa bi a mà yaasei ideu.

Ka leekǎ si kuwεε iyi í má

¹³ Na n̄ηu, i ce laakai ηa. I mu ara n̄ηe ηa, nǎ ò dǎsi kpǎa ku cǎ n̄ηe fei si didǎ iyi aa na n̄ηe si waati iyi Jesu Kirisi á faata wa. ¹⁴ I jǎ ò je bei amu ηa iyi à ya gbǎ ide nǎ ò maà ti ò jǎ kǎdeε iyi i ya tako i maa ce ηa wo si waati iyi i kũ mà ngǎgǎ ηa kũ maa neð ηe. ¹⁵ Amma i jǎ isεεne n̄ηe ηa fei ku má, bei Ilaaǎ í má, n̄ηu iyi í kpe ηe. ¹⁶ Ilaaǎ takae í fǎ si kukǎe í ni, i jǎ kuwεε n̄ηe ku má, domi amu takam ò má.

¹⁷ Ilaaǎ, n̄ηu iyi ò ya kpe Baaba ηa si kutǎo n̄ηe, n̄ηui í je in̄e iyi á kiiti in̄e fei si bei in̄e fei í ce nǎ kaa cǎ ijui in̄e gǎ. Na n̄ηu, waati iyi í gbe n̄ηe si andunya i jǎ do jirima ηa. ¹⁸ Bala n̄ηe ηa à jǎ n̄ηe tubui kuwεε nfe nfe. Nǎ in̄e taka n̄ηe ò mà ηa iyi à ya ηei hai si kuwεεu. Kũ je do isǎ fǎfǎ walakǎ wura iyi á na ku tǎi à ya ηeð. ¹⁹ Aawo, à faaba ηei do n̄ηe ilu beerei Kirisi, n̄ηu iyi í ye bei angudǎi kuwee hai ne leebu nǎ kũ ne riisi gǎ. ²⁰ Hai waati iyi a kũ taka andunyai, Ilaaǎ í cica Kirisiu, amma í nyisi arae si waatii ankǎanyiu ihē na aranfǎani n̄ηe. ²¹ Na saabuei ò dasi Ilaaǎ naane ηa, n̄ηu iyi í dedee hai si bale nǎ í muaa amboe ku ba naane ku dasi n̄ηe do kpǎa ku cǎ n̄ηe ku wa si Ilaaǎ.

²² Nsei, si ntǎ ku jirimai ò fǎuta idǎ n̄ηe ηa ku ba kubii kpaasi woo dasi naane ηa iyi ò ne ηa ku maà je do muafiti. Na n̄ηu, i bi n̄ηe ntǎ ntǎ do idǎ n̄ηe fei ηa. ²³ Í sǎa i ce beεbe ηa si na iyi í jǎ ò bí ηei ise gbeejisia, nǎ kũ je do dimi iyi á ku, amma do dimi iyi kaa kui. Dimiui í je ideí Ilaaǎ, n̄ηui í je icui kuwεε nǎ kaa tǎ. ²⁴ Kukǎi ideí Ilaaǎ wa fǎ í ni, Ine fei í yei bei fǎfǎ, Nǎ beerei in̄e fei í yei bei kokoi fǎfǎu. Fǎfǎ í ya gbε, nǎ kokoe ku wǎ.

²⁵ Amma ideí Aǎ Lafēe á maa wεei do ajǎ fei. Ideu, n̄ηui í je laabaau jiida iyi à waazo n̄ηe.

2

Kuta ilu hunde

¹ Na n̄ηu, i jǎ laalǎ baa yooma fei ηa, hai ibo ku sǎ, do muafiti, do igu, do irii in̄e ku sǎ.

² Si bei ama kpǎtǎǎ í ya bi àmǎ, in̄e mǎ í sǎa i bi àmǎ iyi í má iyi í je ideí Ilaaǎ. Hundei Ilaaǎi wa mu n̄ηe amǎu ku ba i la si kpǎai faabau ηa, ³ si bei ò tie didǎi Aǎ Lafēe tǎ ηa.

⁴ I sekεε si Lafēe wa, n̄ηu iyi í je kuta ilu hunde iyi in̄e ηa à kǎsi, amma Ilaaǎ í cicaε

si na iyi í jò í ne beere bi tee. ⁵ Ine ma, i naa wa bei kuta ilu hunde a ceò ne ice a maò ile bi ku wai Hundei Ilaaã. Bei aa je woo wee na iyi à má iyi à na Ilaaã ara nna bei kuwee iyi á dãaa si do saabui Jesu Kirisi. ⁶ Í sãa i ce beebe ne si na iyi í jò à koo si tiai ide i Ilaaã à ni, Ilaaã í ni,

N cica kuta ilu beere n jiloo ilui Siãoo bei kuta gbugbãi icui ile.

Ine iyi í dasie naane, kaa ye anyoo.

⁷ Kutau, í ne beere bi ine woo dasi Jesu naane na, amma hai dasi naane na à kosi. Do nnu fei, kukoi ide i Ilaaã í ni,

Kuta iyi woo ma na à kosi

Nnui í na í je kuta gbugbãi icui ile.

⁸ Nò bii go na à ya ni má,

Kutau ihèi í jò ine na à waa koose.

Nnui í ya maa keke na.

À kosei si na iyi í jò à koo ku dasi ideu naane.

Nò nnu bei Ilaaã í jile nna.

⁹ Amma inei í je dimi iyi Ilaaã í cica, nò inei í je woo weei ilaalu na, í je dimi iyi í má na iyi Ilaaã í ya ku ba i sisi jiida ku je, nnu iyi í kpe ne hai si ilu kuku í naa í lósi inya kumá ilu beere. ¹⁰ Tako wo í kù je dimi na iyi ine go í mà, amma nsei í je inei Ilaaã na. Tako wo í kù mà mà Ilaaã wa ce araare ne, amma nsei bei í mà na.

Kuwee woo dasi naane

¹¹ Ine baakoom na, n wa n too nei, ine iyi í ye bei ine njoo do ise mmu na si andunyau ihè, í jò í nò ara ne do binei ara iyi í ya maa ce igu do hunde ne. ¹² Í jò í ne daa jiida na si inoi hai dasi Jesu naane na, domi baa bii à waa kpe ne ine laalo na, aa ye ice jiida ne nò a saabu Ilaaã si ajo iyi á kiiti na.

¹³ Í jirima ilu iri fei na na irii Lafèe, hai ilu ile, nnu iyi í re do gbugbã, ¹⁴ hee ku koo si ilaalui ilu na, ine na iyi í be wa ku ba a kpã woo ce laalo na iju, nò a saabu woo ce jiida na. ¹⁵ Do ntò, iyi Ilaaã í bi, nnui í je ice jiida ne ku ði gele hai mà ngogo na si ide hai ne yaase na. ¹⁶ Í sãa i ya maa nè bei ine na iyi à ne ara nna, amma í mà ti í jò ara ku ne ne ku ye bei acò iyi wa bii laalo. Í je kuwee ne bei woo ce icei Ilaaã na. ¹⁷ Í jirima ine fei na, í bi kpaasi woo dasi Jesu naane ne na, í ce njoi Ilaaã, nò í jirima ilu ileu na.

Mii iyi wahalai Kirisi wa nyisi wa

¹⁸ Ine amaace na, í sãa lafèe ne na iri ile í jirima na ntò ntò, kù je ine jiida do amane ku rò aña akãí aa ya cea na, amma hee do ine ku gaabu na feii. ¹⁹ Do ntò, bii à waa kpã ne iju nfe nfe, í sãa í yòkò temua na na irii Ilaaã. ²⁰ Bii í yòkò temuai goi kurarae í kù ne saabu kãma. Amma bii í ba ijuukpã na jiida iyi í waa ce na nò í temua, mii jiida si wajui Ilaaã. ²¹ Na ideu bei Ilaaã í kpe ne domi Kirisi takae í ba ijuukpã na iri ne nò wa nyisi ne yaase jiida ku ba í too tuuba na. ²² Kù ce dulum, a kù nò a kù gbò ibo si gele ajo kãma. ²³ Iyi à buu, kù sã nna arabu. Iyi à kpãa iju, kù ceekpe na, amma í leeki do Ilaaã iyi í ya kiiti dee dee. ²⁴ Kirisi takae í so dulum du wa si arae si jii ku gaauu, ku ba ka je bei iku si wajui dulum, nò ka ce kuwee nwa dee dee. Do saabui kumee nai à baò iri. ²⁵ Tako wo í ye nai bei angudã na iyi à nyò, amma nsei í nyi wa bi woo degbeu na, nnu iyi wa degbe hunde ne.

3

Abo do mako

¹ Bebe moi ne inaabo na, í sãa mako ne na iri ile, hee baa bii í je gogo nna na a kù dasi ide i Ilaaã naane, daa ne ku jò a dasi naane. Waati bebe í kù ne bukaatai ide ku fò má na, ² domi aa ye kuwee ne í má, í nò í mà beerei amane na. ³ Í mà ðede í je abo kusia na do mii ndii ara nnu akã, bei iri ku ba, do sabai wura na, do nyau kusia na. ⁴ Amma í jò kusia ne ku je si idò ne, kusia iyi ci ya tã. Nnui í je daa didò do idò ku buba. Iyi bei í je mii ilu beere jiida si wajui Ilaaã. ⁵ Bebei inaabo tako na iyi à mà beerei Ilaaã nò à dasie naane à ya teese ara nna nò à ya sãa mako nna na iri ile. ⁶ Bebei Sara í ce, í ya maa jirima Aburhamu, nò wa kpoo lafèe. Nsei, bii í waa ce jiida na nò í kù waa ce njoi nkãma, ne ma í je bei ama inaabo na.

⁷ Ine inemako na ma, si kuwee ne do abo ne na, í ye gigi iyi a kù to neò gbugbã. Í jò í mà beere nna na, domi Ilaaã á mua aña ma kuwee neò na ajo. Í ya maa ce bebe ku ba nkãma ku mà ganji ne si kutoo ne.

Ijuukpã na jiida ku ce

⁸ Si anyii fei ndee í jò ne fei í ne lasabu akã do kubi akã na. Í bi ne bei igbã do ifò na, í ce araare ne do ara ku kaye na. ⁹ Í mà ya

sãa inε laalɔ, walakɔ arabu ηa iyi í buε. Í s̄ia mɔm í ya jεaa do kuwee, domi Ilaađ í kpe ηei ku ba í ba kuwee ηa. ¹⁰ Si bei kukɔi idei Ilaađ wa fɔ í ni,

Inε iyi í bi ku ce kuwεε jiidá nɔ kú nε inɔ didɔ ajɔ fei,

Kú jɔ laalɔ ku fɔ nɔ kú nɔ gelee si ibo ku sɔ.

¹¹ Í s̄ia ku saa laalɔ nɔ ku ce jiidá,

Í s̄ia ku maa dε laakai ku sū waati kãma fei,

¹² Domi Lafεε wa degbe inε dee dee ηa

Nɔ wa gbɔ kutɔ ηa.

Amma í fūsi woo ce laalɔ ηa awɔ.

¹³ Yooi á ce nηε laalɔ bii ì hanya ì waa ce jiidá ηa. ¹⁴ Baa bii ì waa ba ijuukpã ηa na dee

dee ku je nηε, i nε inɔ didɔ ηa. I maà ce njoì amanε ηa, nɔ i maà ya bitì ηa. ¹⁵ Amma í jɔ Kirisi ku je Lafεε si idɔ nηε. I tã sɔlu waati

kãma fei í jεa inε ηa iyi à waa bee yaasei kpãa ku cɔ nηε. ¹⁶ Amma í je nηa do ide didɔ do

bεεε. I jɔ idɔ nηε ku maa má ku ba bii à waa má nηε ide si isεεnε jiidá nηε iyi wa naa hai

bi Kirisi, anyɔ ku mu ηa si ideu. ¹⁷ Bii í je na idɔɔbii Ilaađi à waa kpãe iju na jiidá iyi ì waa

ce, iyi bε í s̄ia do iyi aa maa kpãe iju na laalɔ. ¹⁸ Gbakã akãì Kirisi í ku na dulum. Nηu iyi í

je inε dee dee, í ku na inε laalɔ ηa, ku ba ku bɔɔ wa bi Ilaađ. Waati iyi à kpaá arae í ku

amma hundεε í wεε. ¹⁹ Do hundεεui í koo í waaZoa iku ηa iyi à waa mu bei inεi piisɔɔ ηa,

²⁰ inε ηa iyi a kù tako a kù waa jirima Ilaađ si waati iyi í temuad ηa hee Nowee í koo í ceɔ

akɔi inyiú í tã. Inε ηa iyi à lɔ si akɔi inyiú a kù kpɔ, a kù re aηa mεεjɔ, nɔ à ba faaba hai

si inɔ inyi nlaú. ²¹ Inyiú, í yei bei inyi ku dasi. Kù je a ni wa nya riisii ara, amma wa

nyisi iyi inε í dasi idɔ nηu ku ce kuwεε iyi idɔi nηu kaa ye taalei nηu si wajui Ilaađ. Mii

ηau bε fei í ce na saabui kujii Jesu Kirisi hai si balε, ²² nηu iyi í bɔ lele nɔ wa buba si awɔ

njei Ilaađ. Bei amaleka ηa do ilu yiikoi lele ηa do ilu gbugbã ηa à waa sūaa iri ilε.

4

Kuwεε iyi í kpaasi

¹ Kirisi í ba ijuukpã si arae. Na nηu, i mà ηa iyi inε mɔ aa ba ijuukpã nɔ í s̄ia í yɔkɔ

temua ηa, domi inε iyi í temuad ijuukpã si arae, dulum kaa kãmiaε má, ² nɔ waati iyi í

gbe si kuwεei andunyae ku je si idɔɔbii Ilaađ, ku maà ti ku je do kɔdεε nfe nfei ara. ³ Nto

ntɔ, tako wo ì ce bei hai dasi Jesu naane ηa à ya bi, amma í to bεεε. Ì tako ì ce mii iyi í

d̄ɔa ara nηε si ηa, do binε, do atε ku mɔ, do atε ku kpa inε, do buki, do iwε ku tɔɔ iyi kù

waa too wooda. ⁴ Nsei à bitì si bei i kù waa ba ηa daa bututu ηau ku ce má ηa, nɔ à waa

bu nηε. ⁵ Amma aa na a koo a sisi daa nηa bi Ilaađ, nηu iyi í tã sɔlu ku kiiti ilu hundε do

iku ηa. ⁶ Na nηu mɔm nii í jɔ à tako à sisia inε ηa laabaau jiidau wo ku ba baa do iyi à

ku nsei na kiitii Ilaađ iyi í tosi inε fei, hundε nηa ku maa wεε bei Ilaađ takae í wεε.

Inε ηa iyi à waa ce icε do amuai Ilaađ dee dee

⁷ Kɔɔi mii fei í maaì wa. Na nηu, i mu ara nηε do laakai, nɔ i jɔ hundε nηε ku wɔ njoo

ku ba í yɔkɔ i ce kutɔ ηa. ⁸ Iyi í re fei ndεε, nηui í je i ce kookaai i bi nje ηa, domi kubi

í ya bii dulum nkɔ. ⁹ I ya yaaε nje ηa do inɔ akã, kugbagba kù maà wa si. ¹⁰ Inε baa

yooma nηε fei í ba amua hai bi Ilaađ. Na nηu, i ceɔ amua ikã ikãì Ilaađu icε ηa í máa sobiɔ

nje bei woo ce icε ilu naane ηa. ¹¹ Inε iyi wa waaZoa í s̄ia ku fɔ ideì Ilaađ. Inε mɔ iyi wa cea

inε gɔ icε ku coo do gbugbã iyi Ilaađ í muaa, ku ba si mii fei a ye amboei Ilaađ do saabui

Jesu Kirisi, nηu iyi í nε amboe do gbugbã hee do ajɔ fei. Ami.

Temuai inεi Kirisi ηa si ijuukpã

¹² Inε baakɔm ηa, i maà bitì do ijuukpã iyi wa naa si nje bei ina ku cɔɔ laakai nηε.

I maà ti i dooε mii ikã. ¹³ Amma í jɔ inɔ nηε ku d̄ɔ bii ì waa ba ikpε si wahalai Kirisi

ηa, ku ba í nε inɔ didɔ nla nla ηa si ajɔ iyi á nyisi amboeε. ¹⁴ Inε ilu inɔ didɔ ηai bii à waa

bu nηε na irii Kirisi, domi Hundei Ilaađ, ilu amboe, í wa si nηε. ¹⁵ Inε kãma nηε ku maà

jɔ ku ye ijuukpã na inε ku kpa, walakɔ na ile, walakɔ na laalɔ ku ce, walakɔ na wɔbia

ku gū. ¹⁶ Amma inε iyi wa wahala si na iyi í jɔ í je inεi Kirisi, ku maà jɔ anyɔ ku muu,

amma í s̄ia ku saabu Ilaađ si na iyi í jɔ wa so irii Kirisiu.

¹⁷ Waati í to kiitiu ku sinti. Inεi Ilaađ ηai aa sinti ku kiiti. To, bii í sinti hai bi tu wa,

beirei iri ku kpaε á ye bi inε ηa iyi à kɔ ku dasi laabaau jiidai Ilaađ naane. ¹⁸ Kukɔi ideì

Ilaađ wa fɔ í ni, Bii faabai inε jiidá ηa í gaabu, Beirei ti ilu dulum ηa do inε ηa iyi a kù mà

bεεrei Ilaađ á ye.

¹⁹ Na nηu, ine ηa iyi à waa ye ijuukpã si idɔɔbii Ilaaɔ, í s̄la a teese a maa ce jiidæ nɔ a leekĩ do woo taka nηa iyi í je ilu naane.

dasi, wa ce ηe fɔɔ. ¹⁴ I ce nηe fɔɔ do kubi jiidæ ηa.

Laakai akã ku wεεɔ inηe iyi ì je ti Kirisi fei ηa.

5

Ka gbɔa inei Ilaaɔ ηa

¹ Nsei, si inɔ nηe, ine ηa iyi à je ine ngboi igbei Ilaaɔ ηai ñ wa n fãa. Amu mɔ ine ngboi bei aηa mɔ, ñ nɔ ñ jé s̄edai ijuukpãi Kirisi nɔ ñ ne ikp̄e si amboe iyi á na ku naa. ² Ñ wa n tɔɔ ηe, i gbɔa ine ηa iyi Ilaaɔ í da nηe si awɔ bei à ya gbɔa angudã ηa, ku maà ti ku je do tilasi walakɔ do binei fia, amma i na ara nηe si iceu do inɔ akã si bei Ilaaɔ í bi. ³ I maà taq ine ηa iyi à da nηe si awɔ ηau gbugbã, amma i nyisi ηa kuce jiidæ iyi aa too si. ⁴ Nɔ waati iyi Kirisi á faata wa, nηu iyi í je ine ngboi woo degbe ηau, aa gba riba ilu amboe iyi kus̄iæ kaa tã ηa.

⁵ Bεεbe mɔi, inηe awaasũ ηa, i sũa ine ngboi igbe ηau iri ilε. Inηe fei i jò ara ku kaye ku je nηe bei ibɔ iyi à ya dasi, domi kukɔi ide i Ilaaɔ wa fɔ í ni, Ilaaɔ kù wa anyii woo tɔɔ fufu ηa, amma wa cea woo kaye ara ηa didɔ. ⁶ Na nηu, i kaye ara nηe si awɔ gbugbãi Ilaaɔ, ku ba ku so ηe lele si ajɔ iyi í dau. ⁷ I sɔ wahala nηe fei bi tεε, domi nηui wa gbɔ nηe.

⁸ I mu ara nηe ηa, i jò hunde nηe ku wɔ njoo, domi Seetam, mbεε nηei, í dabii wa dɔ anu bei muusu nla, wa dεdε ine iyi á ηɔ. ⁹ I kɔɔ ara nηe si wajue do naane ku dasi nla nla domi ì mà ηa kpaasi woo dasi Jesu naane nηe ηa iyi à fangaa si andunya fei, ijuukpã dimi akãu bei à waa ye. ¹⁰ Amma bii ì ye ijuukpã si waati keeke ì tã ηa, Ilaaɔ ilu didɔ fei, nηu iyi í kpe ηe ku ba i ne ikp̄e si amboe hai ne kɔɔe na saabui anu akã nηe do Kirisi, nηu takæi á jò i kɔ dee dee ηa. Nηui á nɔ ku jò i leekĩ dim dim ηa, nɔ ku mu nηe gbugbã, i maà tεkεε hai si ideε ηa. ¹¹ Nηui í ne yiiko hee do ajɔ fei. Ami.

Fɔɔi ankãanyi

¹² Ñ wa n kɔ nηe ide keekeu ih̄e wai do sobii Silasi kpaasi ilu naane nwa. Ñ bi n mu nηe gbugbã nɔ n nyisi ηe iyi ideu ih̄e iyi ì waa leekĩ si dim dim ηau, didɔi Ilaaɔi do ntɔ.

¹³ Igbei inei Jesu ηa iyi í wa ilui Babilɔni, iyi Ilaaɔ í cica bei inηe mɔ, wa ce ηe fɔɔ, bεεbe mɔi Maaku iyi wa je bei amam si naane ku

Tia minjisia iyi Piεε í kó

Piεε í ce ηα fά

¹ Amui Simάw Piεε amaace woo bei Jesu Kirisi.

N ká nηε tiau ihēi, inε iyi Jesu Kirisi, nηu iyi í je Ilaađ woo faaba nwa, í jđ ì dasi naane ηa na dee dee ku jeε. Naane iyi ì dasi ηau í ne beere bei ti awa mά. ² Didđ do laakai ku sū ku kđw nηε si, si na iyi í jđ ì mà Ilaađ do Jesu Lafēε nwa ηa.

Kukpe do kucicai Ilaađ

³ Yiikoi Ilaađ í mu nwa bukaatai mii iyi à bi fei ku ba kuwεε nwa do kutάw nwa ku maa bά waju. Nά í ce beebēi si bei í jđ à màa, nηu iyi í kpe wa ka ba ikpē si amboeε do si jiida ku jeε. ⁴ Beebēi í ce nwa kuwā nla nla ilu beere ηa. Kuwā ηau aa jđ i ye bei nηu takae í ye nά i saa kuce laalá sāmī ηa iyi í wa si andunya na bine. ⁵ Na nηu, i ce kookaai i kđwsi isene jiida si naane ku dasi nηε, nά si isene jiida i kđwsi kumà, ⁶ nά si kumà i kđwsi gaya, nά si gaya i kđwsi temua, nά si temua i kđwsi beerei Ilaađ ku mà, ⁷ nά si beerei Ilaađ ku mà i kđwsi jiida ku cea nje, nά si jiida ku cea nje i kđwsi kubi. ⁸ Bii mii ηau be à wa si ηe nά wa kđwsi, aa jđ i ya maa ce kookaai si ice nηε, nά ice nηeu ku ne aranfāani ku ba i mà Lafēε nwa Jesu Kirisi ηa. ⁹ Amma inε iyi kù ne mii ηau be í yei bei fεju, walakά bei inε iyi ijue kù waa đđ, nά kaa ye ilu ku jī. Nά í gbεje iyi nηu í má hai si dulum dii takoe.

¹⁰ Na nηu, inε inem ηa, i kđwsi himma ku ba i mà sāa sāa iyi Ilaađi í kpe ηe nά í cica ηe, domi bii ì waa ce beebēε ηa, i kaa dasi dulum ajά kāmā ηa. ¹¹ Beebēi aa jđ i lά do beere ηa si bomma hai tāi Lafēε woo faaba nwa Jesu Kirisi.

¹² Na ηai í ce n kaa n gbεjiđ ku ye ηe gigii mii ηau ihē, baa do iyi ì màa tā ηa, nά ì waa leekí dim dim si ntά iyi ì waa mu nseiuhē ηa. ¹³ Ntά ntά, waati iyi ñ wεε si hunde, ñ ne n ya n maa n ye ηe gigii ku ba i ya maa wά njoo si ηa. ¹⁴ N wa n fά beebēi si na iyi í jđ ñ mà iyi kaa kpe má an jđ arau ihē, si bei Lafēε nwa Jesu Kirisi í sōm. ¹⁵ An ce kookaai n sō

ηe yaaseε ku ba i yάkά i ye gigii mii ηau do ajά fei ηa si anyii ikum.

Inε ηa iyi à ye amboei Kirisi

¹⁶ Do ntά, a kù waa too si ará iyi inε ηa à waa kpa do bisi nηa, si waati iyi à jđ ì mà gbughāi Lafēε nwa Jesu Kirisi ηa do kunyie wa. Amma awa taka nwa mά à ye kulaε do iju nwa ¹⁷ nά à gbά imui Ilaađ Baaba waati iyi í fά hai lele í ñi, inε ihēi í je ama akām iyi ñ bi jiida, siei inά didōm fei í ya wa. Waati nηu Ilaađ, ilu amboe nla nla, í nyisi beerei Kirisiu do amboeε. ¹⁸ Si anyie, à nyi à gbά imui Ilaađ wa má hai lele si waati iyi awađ ηa à wa si antai geete kumáu.

¹⁹ Beebē mōi naane nwa í kđwsi si idei walii ηau. I jđ i de sie itī ηa, domi í yei bei fitila iyi wa má inya si ilu kuku hee iju koo máđ nά Jesu, nηu iyi í ye bei andaiyai daakά, ku má inya si idά nηε. ²⁰ Sinte, i jđ i mà iyi ihē ηa, iyi idei walii gά kù wεε si kukάi idei Ilaađ iyi inε gά á tuse ndεε bei í bi *, ²¹ domi idei walii gά kù wεε iyi inε gά í ce do idάbii nηu takae, amma inε ηa à ya sisi idei Ilaađi si bei Hundee í nyisi ηa.

2

Woo ká si cio ilu ibo ηa (Cά Zudu 4-13)

¹ Walii ilu ibo ηa à wεε wo si inάi inε ηau. Beebē mōi woo kási cio ilu ibo ηa aa faata wa si anini nηε. Aa naađ kukάsi ibo wa do bisi, iyi á ce inε ηa nfe, nά aa kási Lafēε iyi í ya ηa. Beebēi aa faa ara nηa nfe ku ce anu akā. ² Inε nkpōi á too daa laalá nηa, nά na iri nηa inε gά ηa aa bu kpāai ntά. ³ Na bine nηa aa je ηe taki do ide ηa iyi aηa taka nηa à waa lasabu. Amma hai ku kpe woo kiiti nηa í tā sάlu ku kiiti nηa. Nηu mōi á ce ηa nfe nά kaa kpe mōm.

⁴ Baa amaleka ηa iyi à ce dulum wo, Ilaađ kù jđ ηa, amma í tale si ηa si isa nla nla. Tengi bei à waa mu ηa si ilu kuku hee ajάi kiiti. ⁵ Ilaađ kù nά kù jđ inei tako ηau mά waati iyi í jđ ijī nlau í je inei andunya ηa iyi a kù mà beereε, amma Nowee, nηu iyi í ce waazoi ide ntάui í faaba do amanε meeje gά ηa. ⁶ Si anyie í nyi í ye taalei inei Sodomu do Gēmάw ηa mά má, nά í kpa ηa do ina. Iyi beu bei í je

* **1:20** iyi inε gά á tuse ndεε bii í bi Yaasei ideu be á yάkά ku je má, iyi inε gά í ká do arae.

sεεda na inε laalɔ ɲa iyi aa na a naa. ⁷⁻⁸ Amma í nya Lɔtu inε jiida iyi í wa si inɔi inε laalɔ ɲau. Í nyaai si na iyi í jò í ya nε inɔ ku fɔ na daa bututu nɲa, nɔ iju iyi wa má fei laalɔ iyi wa yε do iyi wa gbɔ wa bitandi idɔ dee deε. ⁹ Bεεbe mɔi Aɔ Lafēε í mà bei á ce ku faaba inε ɲa iyi à mà bεεrεε si wahala. Í nɔ í mà bei á mu inε laalɔ ɲa ku wahala ɲa si ajɔi kiiti. ¹⁰ Inε ɲa iyi à waa ce kubi nfe nfei ara ɲa nɔ à donda yiikoi Ilaaɔ, wahala ɲa á caa.

Woo kɔsi cio ilu ibo ɲau à jε ilu wɔɔko yaamɔ ɲa do woo tɔɔ fufu ɲa iyi a kù waa ce nɲoi ilu yiikoi lele ɲa ku bu. ¹¹ Baa amaleka ɲau, aɲa iyi à re ɲa do gbugbã do yiiko ntɔ ntɔ, a kù waa yε taalei ilu yiikoi lele ɲau hee má jε a bu ɲa si wajui Aɔ Lafēε. ¹² Amma inε ɲau à ya maa yaako mii iyi a kù mà. À yei bei inɲai sako ɲa iyi a kù nε lasabu kãma, nɔ aa ce nfei bei inɲai sako ɲau iyi à bí ku ba a mu ɲa a kpa ɲa. ¹³ Laalɔ iyi à cea inε ɲai aa sã ɲa. Inɔ didɔ ɲa fei si inaabo ɲai í ya wa baa bii dasã nkpai. Baa waati iyi inεɔ ɲa ì tɔtɔ ì waa jε ijεi Lafēε ajɔ ɲa, à ya maa ce daa laalɔ ɲai nɔ a maa nε si inɔ didɔ. À yei bei angudã kuwee ɲa iyi à nε leebu do riisi. ¹⁴ Iju ɲa fei si abo kaafe ɲai í ya wa, dulum ci ya to ɲa. À ya mu inε ɲa iyi a kù waa leekí dim dim do taa. Idɔ ɲa í nε dɔɔnei bine. Ilaaɔ í ceekpe ɲa. ¹⁵ À jò kpãa jiida nɔ à nyɔ. À too kpãai walii Balamu, amai Beɔɔ, ɲɲu iyi í bi ribai laalɔ ku jε. ¹⁶ Amma Ilaaɔ í fɔ sie ide na kuraraε. Ntɔi, gbankεε iyi ci ya fɔ ide, Ilaaɔ í jò í baa ide ku fɔ bei amanε nɔ í leekí ide hai nε yaasei waliu.

¹⁷ Inε ɲau, à yei bei isɔ hai nε inyi walako bei ijí iyi í dũ nɔ kaa rɔ si na iyi í jò fufu wa taleε. Ilaaɔ í ce ɲa sɔɔlui bi ku wa si ilu kuku nla nla. ¹⁸ À waa fɔ ide fufu ku tɔɔ iyi kù nε iri. À waa fa inε gɔ ɲa do bine ikã ikã mii iyi lafēε ɲa à nε si idɔ ɲa ɲa ku ba a mu ɲa do taa. Inε ɲau, do wahalai à ba à gbã wa hai bi inε ɲa iyi à wa si kurarau. ¹⁹ Inε ɲa iyi à ba à mu ɲau, à ya ce ɲa kuwã ara ku nei, amma aɲa taka ɲa à jε arui daa ɲa iyi wa bɔɔ ɲa nfe ku ce, domi inε fei í jε arui mii iyi í kãmiaε. ²⁰ Ntɔi, inε ɲa iyi à jò laalɔ ku cei andunya si na iyi í jò à mà Lafēε woo faaba nwa Jesu Kirisi, bii à nyi à jò laalɔ ku ceu í mu ɲa má í kãmia ɲa isε gbeejisia, kuwεei

tako ɲa á tia do ti ankãanyiu. ²¹ Á tia ɲa bii í jε a kù mà kpãai ntɔ wo do iyi à mà tã nɔ à toa woodai Ilaaɔ iyi à na ɲau anyi. ²² Mii iyi í ba ɲau be wa nyisi iyi mɔndau ihē í jε ntɔ. Mɔndau í ni, aja í nyi í koo wa fa itue má. À ya ni má, kusɔɔ iyi à wε í nyi wa bimbili si pɔkɔɔ má.

3

Lafēε á nyi wa si bei í ce kuwãε

¹ Inε baakɔm ɲa, tia minjisiām weε iyi ñ kɔ nɲε. Si tia sinteu do minjisiau fei ñ wa n de n jí lasabu jiida nɲε do kukɔsi ɲa iyi ñ wa n ye nɲε gigi. ² Ñ bi i ye gigi ide iyi walii kumá ɲau à fɔ wo, do woodai Lafēε woo faaba iyi woo be nɲε ɲa à sisi nɲε. ³ Sinte, ñ bi i mà ɲa iyi si waatii ankãanyi inε gɔ ɲa aa na a maa nε si idɔɔbi ɲa. Nɔ aa yaako nɲε ⁴ a maa ni, Kirisi í ce kuwã í ni nɲu á nyi wa, mà iboi. To, iwoi í wa. Kù waa nyi wa má, domi hai waati iyi bala nwa ɲa à ku, mii fei í wεei bei hai sintei andunya ku taka. ⁵ Amma mii akãi inε ɲau à gbeje na kance. Mii iyi à gbeje weε. Waati iyi Ilaaɔ í taka lele do ile, í taka ɲai do ide gelee. Do ide ku fɔei í nyaɔ ile hai si inɔ inyi nɔ í fεεfεε do inyi. ⁶ Nɔ si anyiε, do ide kufɔeui í kpaɔ irii andunyai tako si waati iyi í jò inyi í jε mii fei. ⁷ Lele do ile iyi í wεε nsei, do ide akãu bei Ilaaɔ á kpa ɲaɔ, amma bebei do inai á jε. Wa mu ɲai titã hee koo toɔ ajɔ iyi á kiiti inε ɲa iyi a kù mà bεεrεε nɔ á ce ɲa nfe.

⁸ Amma inε baakɔm ɲa, i maà jò i gbeje mii akãu ihē ɲa, iyi ajɔ akã í yεa Ilaaɔi bei adɔ dubu, nɔ adɔ dubu í yεai bei ajɔ akã. ⁹ Aɔ Lafēε ci ya jò ide kuwãε iyi í jileu ku kpe ideu ku kɔɔ si bei inε gɔ ɲa à waa tamaa. Amma wa temua nɲei, domi kù bi baa inε akã ku ce nfe. Í bi mɔm ku jε inε fei ku kpaasi idɔ.

¹⁰ Do nɲu fei, ajɔi Lafēε á naai bei ile. Si ajɔ nɲui, lele á kpa iri do iba nla nla. Mii iyi í wa be fei, á yɔ si ina nɔ ile do mii iyi í wa si fei á kpa iri. ¹¹ Na nɲu, si bei mii ɲau fei á ce nfe beεbe, i jò i mà sã sã ɲa zaka bei í sã isεεnε nɲε ku maa má nɔ i mà bεεrei Ilaaɔ ɲa. ¹² Nɔ i maa degbe ajɔu ɲa i maa ce kookaai ku ba ku naa nyã nyã. Si ajɔ nɲui ina á ce nfei lele, nɔ mii iyi í wa si fei ku yɔ do inya gbãa nla nla inau. ¹³ Amma Ilaaɔ í ce kuwã nɲu ku

ce lele do ile fei titō bii dee dee ku je á wa.
Nhui à waa degbe.

¹⁴ Na saabu nhu, iŋe baakōm ŋa, si bei ì waa degbe ajou, i ce kookaai Lafēe ku na ku ba ŋe si laakai ku sū, riisi do kurara ku maà wa si ŋe. ¹⁵ I doo temuai Lafēe nwa bei kpāai faaba ŋe, si bei Pōlu baakō nwa í kō ŋe do bisi iyi Ilaaō í muaa. ¹⁶ Ideu ihēi í kō si tia iyi í kō fei tengi bii wa fō idei mii ŋau ihē. Si tiaē ŋau bii gō ŋa í wēe iyi í gaabu ku gbō, nō hai mà ŋa iyi a kù waa leekī si dim dim à ya maa beje yaasei ideui, si bei à ya maa ce do mbōi kukōi idei Ilaaō gō ŋa. Beebēi à waa faa ara ŋa nfe ku ce.

¹⁷ Amma iŋe baakōm ŋa, ì mà ideu tā ŋa. Na nhu, i ce laakai ara ŋe ku ba kurarai ine ŋa iyi a kù mà beereyi Ilaaō ku maà jò i yaa hai si kpāa jūida iyi ì waa leekī si dim dim ŋa. ¹⁸ Amma didōi Lafēe woo faaba nwa Jesu Kirisi ku maa kōōsi si ŋe, nō kumà iyi í ne si gāmēe ŋa ku kōōsi ku maa koo. Nhui í je ilu amboe hai nsei hee do ajō fei. Ami.

Tia sinte iyi Zãa í kò

Jesu, n̄ju iyi à ya kpe Ideu, n̄juí í je icui kuwɛɛ

¹ À waa kò n̄je si ideí Jesu, n̄ju iyi í wɛɛ hai sintei mii fei. N̄juí í je Ideu, nò í je icui kuwɛɛ má. À gbò ideɛ, nò à yòò do iju nwa, à còò do laakai, nò awò nwa í luu. ² Waati iyi kuwɛɛu í faata wa à yòò, n̄juí í jò à waa je sɛɛdaɛ, nò à waa sisi n̄je ideí kuwɛɛ hai tã iyi í tako í wa bi Ilaaḍ Baaba wo, nò wee nsei í nyisi wa. ³ Iyi à yɛ do iyi à gbò, n̄juí à waa sisia in̄je mò ku ba awaɛ n̄a ka n̄e anu akã, nò anu akã iyi à n̄eu à n̄òí do Ilaaḍ Baaba do amaɛ Jesu Kirisi. ⁴ À kò n̄je tiau ih̄i ku ba inò did̄i awa fei ku k̄.

Ilaaḍi í je inya kumá

⁵ Laabaau iyi à gbò hai bi Jesu Kirisi, nò à waa sisi n̄je wee. Ilaaḍi í je inya kumá, ilu kuku kãma kù wa siɛ. ⁶ Bii à ni à n̄e anu akã do n̄ju nò à bei à waa n̄e si ilu kuku, à waa sò iboi a kù waa ce kookoosui ntò. ⁷ Amma bii à waa n̄e si inya kumá, si bei Ilaaḍ takæ í wa si inya kumá, aa ka n̄e anu akã awa duus̄ò, nò n̄jei Jesu amaɛ á jò ka má hai si dulum fei.

⁸ Bii à ni a kù n̄e dulum, à waa sò a ra nwa iboi, nò ntò kù wa si wa. ⁹ Amma bii à ce tuubai dulum du wa, Ilaaḍ ilu naanei, n̄ju iyi í ya ce dee dee, á kpa ideí dulum du wa nò ku jò ka má hai si laalò ku ce nwa fei. ¹⁰ Bii à ni a kù ce dulum à waa ce Ilaaḍ ilu iboi, nò ideɛ kù wa si wa.

Kirisi wa sobi wa

2

¹ In̄je amam n̄a, n̄ kò n̄je ideu ih̄i wai, ku ba i maà ce dulum n̄a. Amma bii in̄e gò í ce dulum, à n̄e in̄e gò iyi á tòò nwa suuru bi Ilaaḍ Baaba, n̄juí í je Jesu Kirisi in̄e dee deeu. ² N̄ju takæ í ce kuweei araɛ ku ba ku kpa ideí dulum du wa, amma kù je ti awa akã, do ti in̄ei andunya feii.

³ Bii à waa jirima woodaɛ, si beɛbei aa ka mà iyi à màa. ⁴ Bii in̄e gò í ni n̄ju í màa, nò kù waa jirima woodaɛ, laf̄ɛɛ ilu iboi, ntò kù wa siɛ. ⁵ Amma in̄e iyi wa jirima ideɛ, siɛi kubii Ilaaḍ í ya k̄ do ntò. Mii iyi á jò ka mà

iyi à n̄e anu akã do n̄ju wee. ⁶ In̄e iyi í ni n̄ju í n̄e anu akã do n̄ju, laf̄ɛɛ í n̄e ku maa nei bei Jesu takæ í n̄e.

Wooda tit̄

⁷ In̄je baakòom n̄a, kù je wooda tit̄i n̄ kò n̄je. Wooda nwoi, iyi ì n̄e hai sinte wo n̄a. Wooda nwou, n̄juí í je ide iyi ì tako ì gbò tã n̄a. ⁸ Do n̄ju fei, wooda iyi ì wa n kò n̄jeu ih̄i, in̄e n̄ju wooda tit̄i, nò à waa yɛ ntòei si Kirisi do si in̄je taka n̄je, domi ilu kuku wa sɛkɛɛ, nò inya kumá ntò wa daana.

⁹ In̄e iyi í fò wa ni n̄ju í wa si inya kumá nò í cé kpaasiɛ, si ilu kukui í wa hee nsei. ¹⁰ In̄e iyi í bi kpaasiɛ, laf̄ɛi í wa si inya kumá, nò nkãma kù wɛɛa iyi á dasiɛ dulum*. ¹¹ Amma in̄e iyi í cé kpaasiɛ, si ilu kukui í wa, si ilu kukuu m̄oi í nò wa n̄e si. Kù mà bii wa bò, domi ilu kukuu í dasiɛ fɛɛju.

¹² N̄ kò n̄je wai, in̄je amam n̄a, si na iyi í jò Ilaaḍ í nya dulum du n̄e na irii Jesu. ¹³ N̄ kò n̄je wai, in̄je baaba n̄a, si na iyi í jò ì mà in̄e iyi í wɛɛ hai sinte n̄a. Nò n̄ kò n̄je wai, in̄je awaas̄u n̄a, si na iyi í jò ì je Seetam in̄e laalòu igũ n̄a.

¹⁴ N̄ kò n̄je má, in̄je amu n̄a, si na iyi í jò ì mà Ilaaḍ Baaba n̄a. Nò n̄ kò n̄je má, in̄je baaba n̄a, si na iyi í jò ì mà in̄e iyi í wɛɛ hai sinte n̄a. Nò n̄ kò n̄je má, in̄je awaas̄u n̄a, si na iyi í jò ì n̄e gbugbã n̄a, nò ideí Ilaaḍ í wa si n̄e, nò ì je Seetam in̄e laalòu igũ n̄a.

¹⁵ I maà ti i bi andunya n̄a do mii n̄a iyi à wa si andunya. In̄e iyi í bi andunya, kubii Ilaaḍ Baaba kù wa siɛ, ¹⁶ domi mii iyi í wa si andunya fei, hai kubi n̄fe n̄fei amanɛ, do kòdɛi mii iyi iju wa yɛ, hee do faau ku ce, gògòɛ gò kù waa naa hai bi Baaba, bii kù je hai si andunya. ¹⁷ Andunya í nò wa tã m̄be do binɛɛ, amma in̄e iyi wa ce idòbii Ilaaḍ á maa wɛɛi hee do ajò fei.

Mb̄ɛi Kirisi

¹⁸ In̄je amam n̄a, kòoi andunya í maai wa. Si bei ì gbò n̄a à ni in̄e gò iyi í je mb̄ɛi Kirisi á naa, wee nsei, mb̄ɛi Kirisi nk̄pò í to wa. N̄juí í jò à mà iyi kòoi andunya í maai. ¹⁹ Mb̄ɛɛ n̄au, hai si inò nwai à fita, amma a kù je in̄e nwa n̄a, domi bii à je in̄e nwa n̄ai wo aa wa inò nwa. Amma à fita ku ba ka mà iyi kãma n̄na kù je in̄e nwai wo do ntò.

* **2:10** iyi á dasiɛ dulum Si tiai ideí Ilaaḍ gò n̄a à ni, “iyi á dasiò in̄e gò dulum”.

²⁰ Amma inɛ ì ba Hundei Ilaaḏ hai bi ine kumáú ña, nɛui í jò inɛ fei ì ne kumà ña. ²¹ Bii ñ kò nɛ, kù jɛ a ni i kù mà ntò ña, amma si na iyi í jò ì mà ñai, ì nò ì mà ña iyi ibo kãma kaa yòkò ku fita hai si ntò.

²² Yooi í jɛ woo sò ibo bii kù jɛ inɛ iyi í ni Jesu kù jɛ Kirisi. Lafɛɛ, mbɛɛi Kirisii iyi wa kòsi Baaba do Ama ajò. ²³ Ntò inɛ iyi í kòsi Ama, kù ne Baaba. Inɛ iyi í gba Amau í ne Baau mɔi.

²⁴ Inɛ mɔ, ide iyi ì gbò hai sinteu i jò ku wa si idò nɛ. Bii í wa si idò nɛ aa ne anu akã ña do Ama do Baau. ²⁵ Kirisi í ce nwa kuwã. Kuwã iyi í ce nwau, nɛui í jɛ kuwɛɛ hai tã.

²⁶ Iyi ñ kò nɛ ihɛ, ñ kò wai na inɛ ña iyi à waa bi a dasi nɛ kurara. ²⁷ Amma inɛ, Hundei Ilaaḏ iyi Kirisi í na nɛ, í wa si nɛ. Na nɛ, i kù ne bukaatai inɛ gò ku kò nɛ si cioi ngògò, domi Hundeu wa kò nɛ si cioi mii fei iyi í jɛ ntò, ibo kù wa si. Na nɛ, i jò i ne anu akã do Kirisi ña, si bei Hundei Ilaaḏ í nyisi nɛ.

²⁸ Nsei, inɛ amam ña, i jò i ne anu akã do Kirisi ña, ku ba ajò iyi á faata wa ka ne idò ku buba, nò anyò ku mà mu wa si wajue si ajò iyi á nyi wau. ²⁹ Si bei ì mà ña iyi Kirisi í jɛ dee dee, i jò ì mà ña iyi inɛ iyi wa ce dee dee fei amaɛi.

Amai Ilaaḏ ña

3

¹ I cò kubi nla nla iyi Ilaaḏ Baaba í bi wa, hee à waa kpe wa amaɛ ña. Nò ntò bei ì jɛ. Nɛi í jò inɛ andunya ña a kù mà wa domi a kù mà Ilaaḏ mòm wo. ² Inɛ baakòòm ña, si nsei à jɛ amai Ilaaḏ ña, amma a kù mà beirei aa ka na ka jɛ ala. Do nɛ fei, à mà waati iyi Kirisi á na ku faata wa aa ka jò, domi aa ka yò bei í yɛ. ³ Inɛ iyi wa cò kpãai ideu ihɛ fei, wa ce kookaai ku ba ku má bei Kirisi mɔ í má.

⁴ Inɛ mɔ iyi wa ce dulum fei, wa kua woodai Ilaaḏi, domi dulum wooda ku kuai. ⁵ Ì mà ña iyi Jesu, nɛui iyi kù ce dulum, í naai ku nya dulum dii amanɛ ña. ⁶ Na nɛ, inɛ iyi í wɛɛ do nɛ fei ci ya maa mɔsi dulum ku ce. Amma inɛ iyi wa ce dulum, lafɛɛ kù yò, kù nò kù mà.

⁷ Inɛ amam ña, i mà ti i jò inɛ gò ku ði iju nɛ. Inɛ iyi wa ce mii iyi í jɛ dee dee, inɛ dee dee, si bei Jesu takɛ í yɛ. ⁸ Inɛ iyi í ya maa

mɔsi dulum ku ce, inɛ Seetam nii, domi hai sintei Seetam wa ce dulum. Na nɛi í jò Jesu, amai Ilaaḏ, í naa ku kraò icei Seetam.

⁹ Inɛ iyi í jɛ amai Ilaaḏ fei, ci ya maa mɔsi dulum ku ce, domi kuwɛɛi Ilaaḏ í wa siɛ. Kaa yòkò ku maa ce dulum, domi í jɛ amai Ilaaḏ. ¹⁰ Nsei, aa ka yòkò ka mà inɛ ña iyi à jɛ amai Ilaaḏ ña do inɛ ña iyi à jɛ ti Seetam. Inɛ iyi kù waa ce mii iyi í jɛ dee dee fei, do inɛ iyi kù bi kraasiɛ, kù jɛ ti Ilaaḏ.

Ka bi nɛ

¹¹ Ide iyi ì gbò hai sinte ña, nɛui í jɛ ka bi nɛ, ¹² nò ka mà yɛ bei Kaɛɛ inɛ Seetam inɛ laalò, nɛui iyi í kra ifɔɛ. Na mii í ce í kraa. Í kraai si na iyi í jò kuceɛ í jɛ laalò, nò ti ifɔɛ í jɛ jiida.

¹³ Inɛ inɛm ña, bii inɛ andunya ña à cé nɛ, i mà jò ku mu nɛ biti. ¹⁴ À mà iyi à kua ikui, nò à lò si kuwɛɛ si na iyi í jò à bi kraasi nwa ña. Inɛ iyi kù ne kubi, si ikui í wa. ¹⁵ Inɛ iyi í cé kraasiɛ fei, woo kra inɛ. Inɛ taka nɛ ì nò ì mà ña iyi woo kra inɛ ci ya ne kuwɛɛ hai tã. ¹⁶ À mà bei kubi í yɛ si na iyi í jò Kirisi í na kuwɛɛ na iri nwa. Na nɛ, awa mɔ ka na kuwɛɛ nwa na irii kraasi nwa ña. ¹⁷ Bii inɛ gò í ne amani si andunya ihɛ, nò í yɛ kraasiɛ í wa si are nò í toaa anyi, beirei kubii Ilaaḏ á ce ku wa si inɛu be. ¹⁸ Inɛ amam ña, i mà jò ka bi nɛ do ide ku fɔi gele nɛ akã, amma ka bi nɛ do ntò do si kuce.

Laakai ku sù si wajui Ilaaḏ

¹⁹⁻²⁰ Bii idò nwa wa yɛ taale nwa aa ka mà iyi à jɛ ti ntò na kookoosu jiida ña iy à waa ce, nò laakai nwa á maa sù bi Ilaaḏ, domi à mà iyi Ilaaḏ í re idò nwa, í nò í mà mii fei. ²¹ Na nɛ, inɛ baakòòm ña, bii idò nwa kù waa yɛ taale nwa, à ne laakai ku sù bi Ilaaḏ. ²² Nò mii iyi à tɔɛ fei á mu nwa wai, domi à waa jirima woodaɛ nò à waa ce mii iyi á ðãaa si. ²³ Woodaɛu wee, ka dasi irii amaɛ Jesu Kirisi naane, nò ka bi nɛ si bei í jile nwa. ²⁴ Inɛ iyi wa jirima woodai Ilaaḏ ña, í wa si Ilaaḏi nò Ilaaḏ mɔ í wa si lafɛɛ. Hundee iyi í mu nwa, nɛui í jò à mà iyi í wa si wa.

Hundei Ilaaḏ do hundei mbɛɛ

4

¹ Inɛ baakòòm ña, i mà ya naane inɛ ña iyi à ya ni aɛa à ne Hundei Ilaaḏ fei, amma i cò

yaase n̄a mà à j̄e ti Ilaaḍ nt̄o nt̄o, domi walii ilu ibo ṅa à waa k̄oi si andunyau ih̄e. ² Yaase bei aa ȳok̄o i mà in̄e ṅa iyi à n̄e Hundei Ilaaḍ ṅa wee. In̄e iyi í j̄esi iyi Jesu Kiriisi í baa í j̄e aman̄e do nt̄o fei, laf̄ēi í j̄e ti Ilaaḍ. ³ In̄e iyi kù j̄esi iyi Jesu í baa í j̄e aman̄e do nt̄o, laf̄ēe kù j̄e ti Ilaaḍ, ti mb̄ei Kiriisii. Mb̄ei Kiriisui ì gb̄o à ni wa naa ṅau, wee í to wa si andunya tā m̄am.

⁴ In̄e amam ṅa, ì j̄e ti Ilaaḍ ṅa, ì n̄o ì k̄amia walii ilu ibo ṅau tā ṅa, domi in̄e iyi í wa si ṅe í n̄e gbugb̄a í re in̄e iyi í wa si andunyau. ⁵ In̄e n̄ṅu ṅa ti andunyai à j̄e, ṅoi í j̄ò à waa f̄o ide do bisii andunya, n̄o in̄e andunya ṅa à waa gb̄o ide ṅṅa.

⁶ Amma awa ti Ilaaḍi à j̄e. In̄e iyi í mà Ilaaḍ fei i ya gb̄o ide n̄wai, amma in̄e iyi kù j̄e ti Ilaaḍ ci ya gb̄o ide n̄wa. Si b̄ebei aa ka ȳok̄o ka w̄ua nt̄o do ibo.

Ilaaḍi í j̄e kubi

⁷ In̄e baak̄om ṅa, i j̄ò ka bi n̄je, domi kubi wa naai hai bi Ilaaḍ. In̄e iyi í n̄e kubi, laf̄ēe amai Ilaaḍi, í n̄o í mà Ilaaḍ. ⁸ In̄e iyi kù n̄e kubi, laf̄ēe kù mà Ilaaḍ, domi Ilaaḍi í j̄e kubi. ⁹ I c̄o bei Ilaaḍ í nyisi wa kubie. Í b̄e ama ak̄ae wa si andunya ku ba ka ba kuw̄ee na irie. ¹⁰ Kù j̄e awai à tako à bi Ilaaḍ amma ṅṅui í bi wa, n̄o í b̄e amae wa ku ba ku j̄e kuw̄ee iyi á k̄pa dulum du wa.

¹¹ In̄e baak̄om ṅa, bii b̄ebei Ilaaḍ í bi wa, í s̄ia awa m̄o ka bi n̄je. ¹² In̄e ḡo kù ye Ilaaḍ aj̄o ḡo, amma bii à bi n̄je, Ilaaḍ í wa si wa, n̄o kubie á k̄s̄ si id̄o n̄wa.

¹³ A mà iyi à wa sie n̄o n̄ṅu tak̄ae í wa si wa, si na iyi í j̄ò í mu n̄wa Hundee. ¹⁴ Awa m̄o à ye iyi Ilaaḍ Baaba í b̄e amae wa ku j̄e woo faabai in̄e andunya ṅa, à n̄o à waa j̄e s̄eda. ¹⁵ In̄e iyi í j̄esi iyi Jesu í j̄e amai Ilaaḍ, Ilaaḍ í wa sie, n̄o laf̄ēe m̄o í wa si Ilaaḍ. ¹⁶ N̄o awa à mà kubi iyi Ilaaḍ í bi wa, n̄o à dasi kubi naane.

Ilaaḍi í j̄e kubi. In̄e iyi í n̄e kubi í wa si Ilaaḍi, n̄o Ilaaḍ m̄o í wa sie. ¹⁷ B̄ebei kubie í k̄s̄ si id̄o n̄wa, ku ba ka n̄e laakai ku s̄u si aj̄oi kiitiu, domi si bei Kiriisi í ye, b̄ebei m̄oi awa m̄o à ye si andunyau. ¹⁸ N̄jo kù wa si kubi, amma kubi iyi í k̄s̄ í ya lele n̄joi. Na n̄ṅu, in̄e iyi í n̄e n̄jo, kubi ci ya k̄s̄ sie domi n̄joi ijuukp̄ai wa ce.

* **5:7** Si tia n̄wo ḡo ṅa, k̄oi isei ideu m̄be. Amma si tia n̄wo ḡo ṅa à ni, "... lelei Ās̄. An̄a wee, Ilaaḍ Baaba do Jesu iyi à ya k̄pe Ide, do Hundei Ilaaḍ. An̄a m̄eeta ṅau à j̄e in̄e ak̄a. N̄o s̄eda m̄eeta m̄oi í wa si andunyau."

¹⁹ Awa à n̄e kubi domi Ilaaḍ í tako í bi wa. ²⁰ Bii in̄e ḡo í ni n̄ṅu í bi Ilaaḍ n̄o í cé k̄paasie, ilu iboi, domi in̄e iyi kù bi k̄paasie iyi wa ye, kaa ȳok̄o ku bi Ilaaḍ iyi kù waa ye. ²¹ Kiriisi í na wa woodau ih̄e í ni, in̄e iyi í bi Ilaaḍ á bi k̄paasie m̄o.

Andunya ku k̄amia

5

¹ In̄e iyi í dasi naane iyi Jesu í j̄e Kiriisi, laf̄ēe amai Ilaaḍi, n̄o in̄e iyi í bi Baa í bi Ama m̄oi. ² Bii à bi Ilaaḍ n̄o à waa jirima woodae, ṅṅui á j̄ò ka mà iyi à bi amai Ilaaḍ ṅa m̄o. ³ Ilaaḍ ku bii í j̄e woodae ṅa ku jirima. Woodae ṅau a kù n̄o a kù gaabu. ⁴ Nt̄o nt̄o, amai Ilaaḍ baa yooma fei í ya k̄amia andunyai. Naane ku dasi n̄wai á j̄ò ka k̄amiaò andunya. ⁵ Yooi í k̄amia andunya bii kù j̄e in̄e iyi í dasi naane iyi Jesu í j̄e amai Ilaaḍ.

S̄eda iyi à j̄ea Jesu Kiriisi

⁶ Jesu Kiriisi í j̄e in̄e iyi í naa do inyi do n̄je. Kù naa do inyi n̄ṅu ak̄a, amma do n̄jei aj̄o. Hundei Ilaaḍ tak̄ae wa j̄e s̄eda, domi ṅṅui í j̄e nt̄o. ⁷ Woo j̄e s̄eda ṅau an̄a m̄eetai à w̄ee*. ⁸ An̄a wee, Hundei Ilaaḍ, do inyi, do n̄je. An̄a m̄eeta ṅau à ce anu ak̄a. ⁹ Awa, à ya ka j̄esi s̄edai aman̄e ṅa, amma s̄edai Ilaaḍ í la í re b̄ebei, n̄o n̄ṅu m̄oi í j̄e s̄eda iyi í j̄ea amae. ¹⁰ In̄e iyi í dasi amai Ilaaḍ naane, í n̄e s̄edau si id̄e. In̄e iyi kù dasi naane, í ce Ilaaḍ ilu iboi, domi kù j̄esi s̄eda iyi Ilaaḍ í j̄ea amae. ¹¹ S̄edau wee, Ilaaḍ í mu n̄wa kuw̄ee hai tā. Kuw̄eeu, í wa si amae. ¹² In̄e iyi í n̄e Amai Ilaaḍ, í n̄e kuw̄ee. In̄e iyi kù n̄e Amau kù n̄e kuw̄eeu.

Kuw̄ee hai tā

¹³ N̄ k̄o n̄ṅe iyi ih̄e wai, in̄e iyi ì dasi irii amai Ilaaḍ naane, ku ba i mà iyi ì n̄e kuw̄ee hai tā ṅa. ¹⁴ À n̄o à n̄e naane iyi bii à t̄oṅe nḡoṅo iyi í j̄e ti id̄oṅbie, á gb̄o n̄wa. ¹⁵ N̄o si bei à mà iyi wa gb̄o kut̄o n̄wa, à mà kam kam iyi mii iyi à t̄oṅe fei, tu wai tā.

¹⁶ Bii in̄e ḡo í ye k̄paasie wa ce dulum iyi kù j̄e ti iku, kù ce kut̄o n̄o Ilaaḍ á muaa kuw̄ee. Amma dulum ḡo í w̄ee iyi í ya bí iku. N̄ kù ni in̄e ḡo ku ce kut̄o na n̄ṅu. ¹⁷ Iyi kù j̄e dee

dee fei dulum nii, amma kù je fei nde ei í je ti iku.

¹⁸ À mà inε iyi í je amai Ilaaḏ fei ci ya ce dulum ku maa mṓsi, domi Amai Ilaaḏ wa degbeε, nṓ Seetam, inε laalṓu, kaa yṓkṓ ku ceaa ngṓgṓ.

¹⁹ À mà iyi à je amai Ilaaḏ ηa, nṓ andunyau fei í wa si gbugbāi inε laalṓu.

²⁰ À nṓ à mà iyi Amai Ilaaḏ í naa, nṓ í mu nwa bisi ka mà Ilaaḏ ilu ntṓu. Nṓ à wεε do ilu ntṓu do saabui amaε Jesu Kirisi. Jesu Kirisiui í je Ilaaḏ ilu ntṓ, nṓ í je kuwεε hai tā.

²¹ Inε amam ηa, i feḏ iwē ku tṓṓ ηa.

Tia minjisia iyi Zãa í kɔ

Fɔɔ

¹ Amu ine ngboi igbei inei Jesu ña, ñ cee fɔɔ, awɔ abo iyi Ilaaã í cica. Nɔ ñ ce amaε ña mɔ fɔɔ, aña iyi ñ bi si kpãai ntɔu. Nɔ kù je amu akãi ñ bi ña, amma hee do ine ña iyi à mà ntɔu fei à bi ñai. ² À bi ñai si na iyi í jò ntɔu í wa si idɔ nwa, á nɔ ku maa wεεi do awa do ajɔ fei. ³ Ilaaã Baaba do Jesu Kirisi amaε a mu nwa didɔ do laakai ku sũ nɔ a ce araare nwa ku ba ka wεε do ntɔ do si kubi.

Ntɔ do kubi

⁴ Ñ ne inɔ didɔ ntɔ ntɔ do iyi ñ gbɔ amaε gɔ ña à waa ne si kpãai ntɔ, si bei Ilaaã Baaba í jile nwa. ⁵ Nsei abooyi, ide iyi ñ kɔε wau ihē kù je wooda titɔ, amma iyi à ne hai sintei. Ñ wa n tɔɔei, i jò ka bi nje awa duusɔ ña. ⁶ Kubii í je woodai Ilaaã ku jirima. Nñui í je wooda iyi ñ gbɔ hai sintee ña, si nñui í sãa i maa ne ña. ⁷ Woo wa inyii ití nkpɔi í fangaa si andunya, ine ña iyi a kù jesi iyi Jesu Kirisi í baa í je amanε. Ine iyi wa ce beεbe, woo wa inyii itii inei do mbeεi Kirisi. ⁸ Na nñu, i ce laakai ña i maà ti i nyɔ ribai ice nñe, i jò i je baakae ña.

⁹ Ine iyi kù leekí si kukɔsii Kirisi, nɔ i kɔɔsi tee, kù ne Ilaaã. Amma ine iyi wa leekí si, í ne Baaba do Ama. ¹⁰ Bii ine gɔ ñ naa bi tu ñe, nɔ kù je do kukɔsiu ihē, i maà gba lafēε, nɔ i maà coo cenkã, ¹¹ domi ine iyi í coo cenkã, í ne ikpē si kuce laalɔeu bei.

Idei ankãanyi

¹² Ñ ne mii nkpɔ ku sɔ ñe, amma n kù bi n kɔ fei ndεε si tia. Ñ bi n naa n ye ñei awaε ña ka fɔ ide geledò gele, ku ba inɔ didɔ nwa ku kɔ.

¹³ Ifɔε iyi Ilaaã í cicau, amaε ña à cee fɔɔ wa.

Tia μετasia iyi Zãa í kɔ

Fɔɔ

¹ Amu ine ngboi igbei inei Jesu ña, ñ cee fɔɔ, Gayusi, awɔ iyi ñ bi jiida si kpãai ntɔ.

² Awɔ baakɔɔm, ñ wa n tɔɔ fei ndɛɛ ku maa nɛɛ dee dee, nɔ arɛɛ ku maa nɛ baani si bei hundɛɛ í ye. ³ Inɔm í dɔ ntɔ ntɔ si waati iyi kpaasi woo dasi Jesu naanɛ gɔ ña à naa nɔ à je sɛɛda si bei ntɔ í wa sie do si bei ì waa nɛ si ntɔu. ⁴ N kù nɛ inɔ didɔ gɔ iyi í la í re iyi ñ gbɔ à ni amam ña à waa nɛ si kpãai ntɔ.

Gayusi, ilu naanɛ

⁵ Awɔ baakɔɔm, ì je ilu naanɛ si mii ña iyi ì waa cea kpaasi woo dasi Jesu naanɛ ña hee do kpaasi woo dasi naanɛ ine njoo ñau fei.

⁶ Inɛ ñau fei à waa je sɛɛdai kubie si inɔi igbei inei Jesu ña. Ce ñña kosíá si isɛɛnɛ ññau si bei í síá inei Ilaaɔ ku ce, ⁷ domi na irii Jesu Kirisii à waa ce isɛɛnɛu, a kù nɔ a kù gba nkãma bi hai dasi naanɛ ña. ⁸ Na ññu, í síá ka sobi amanɛ dimi bɛɛbɛ ña, ku ba awa taka nwa ka nɛ ikpɛ awaɔ ña si icɛi ntɔu ku sisie.

Diotɛɛfu do Demɛtiru

⁹ Ñ kɔa inei igbei Jesu ña tia keeke gɔ, amma Diotɛɛfu, ññu iyi í bi ku je woo cua ñña, kù jesi idem. ¹⁰ Na ññu, bii ñ naa, an fɔ daa ña iyi í nɛ, do bei wa má wa ide laalɔ. Kù je baa iyi bɛ ññu akã, ci ya gba ine njoo woo dasi naanɛ ña. Bii ine gɔ ña à bi à gba ña mɔm í ya kɔi, nɔ ku lele ña hai si igbei inei Jesu ña.

¹¹ Awɔ baakɔɔm, maà too kuce laalɔ, bii kù je kuce jiida. Inɛ iyi wa ce jiida, ti Ilaaɔi, amma ine iyi wa ce laalɔ kù mà Ilaaɔ.

¹² Inɛ fei, hee do ntɔ takɛ fei à waa je sɛɛdai jiida ku jei Demɛtiru. Nɔ awa taka nwa mɔ à waa je sɛɛdai jiida ku jɛɛu, ì nɔ ì mà iyi sɛɛda nwa í je ntɔ.

Fɔɔi ankãanyi

¹³ Ñ nɛ mii nkpɔ ku sɔɛ, amma n kù bi n kɔ fei ndɛɛ si tia. ¹⁴ Ñ wa n bi ka ye ñje bii í ce ajɔ minji ka fɔ ide gɛlɛð gɛlɛ.

¹⁵ Laakai ku sũ ku wɛɛ do awɔ.

Kpaasie ña fei à cee fɔɔ. Nɔ ì ce kpaasi nwa ñau fei fɔɔ akã akã.

Tia iyi Zudu í kɔ

Zudu í ce ña fɔɔ

¹ Amu Zudu woo ce icei Jesu Kirisi, amu iyi ñ je ifɔi Zaaki, amui ñ kɔ nɛ tiau ihē wa, inɛ iyi Ilaaɔ Baaba í kpe. Í bi nɛ, nɔ wa degbe nɛ i je ti Jesu Kirisi ña.

² Ilaaɔ ku jò araare do laakai ku sũ do kubi ku maa kɔɔsi si nɛ.

Woo kɔsi cio ilu ibo ña (Cɔ Piɛ 2, 2:1-17)

³ Inɛ baakɔɔm ña, ñ dasi ido wo ntɔ ntɔ n kɔ nɛ tiau wa, na idei faabai awaɛ ñau. Amma wee ñ ye í cem tilasi n kɔ nɛ tiau ihē wa nsei n kɔ nɛ si himma ku ba i jabu i maa leeki si kukɔsi ntɔ iyi à na inei Ilaaɔ ña gbakã akã hee do ajɔ fei. ⁴ Tilasii n kɔ nɛ wa nsei si na iyi í jò inɛ laalɔ gɔ ña à lɔsi inɔ nɛ do ile, aɲa iyi à waa kpaasi didɔi Ilaaɔ a ba a ceɔ daa sãmi ña, nɔ a kɔsi Jesu Kirisi, nɲu akã iyi í je ilaalu nwa do Lafɛɛ nwa. Hai tako takoi à kɔ idei ijuukpã iyi inɛ ñau aa na a ye si ajɔi kiitiu.

⁵ Nɔ baa bii ñ mà fei ndɛɛ sãa sãa ña, do nɲu fei, ñ wa n bi n ye nɛ gigi iyi si inɔi inei Izireli ña iyi Aɔ Lafɛɛ í nya hai ilei Ezibiti, inɛ ña iyi a kù na a kù waa dasiɛ naane í ce nfe ña. ⁶ Nɔ i ye gigii amaleka ña mɔ iyi à donda bi ku wa ña à kɔsi. Ilaaɔ í jò à dɛi ña si ilu kuku hee do ajɔ fei à waa degbeɔ ajɔi kiiti nla nla. ⁷ Bɛɛbɛ mɔi inei Sodomu do inei Gomoɔɔ ña do ilu ña iyi à kaako ña à ya maa ce daa laalɔ bei amaleka ñau, inɛmɔkɔ do inɛmɔkɔ à ya maa sũɔ nɛ. Na ña í jò à kpa irii ilu ñau do ina iyi ci ya ku, nɔ nɲu bɛ í jɛa inɛ ña sɛɛda.

⁸ Do nɲu fei, inɛ ña iyi à lɔ inɔ nɛ ñau, à waa ce bɛɛbɛ. Faayi ña í jò à waa dasi ara ña daa sãmi ñau bɛ. À donda yiiko Ilaaɔ nɔ à waa bu inei lele ilu amboe ña. ⁹ Wee baa Miseli, nɲu iyi í je inɛ ngboi amaleka ñau kù ce bɛɛbɛ. Si kakɔɔ iyi aɲaɔ Seetam à ce à waa ja si ikui Moizi kù je kù ye taalei Seetam hee ku buu, amma í sɔɔ í ni Aɔ Lafɛɛi á la sie. ¹⁰ Amma inɛ ñau, mii iyi a kù mà yaaseɛ fei à ya buui. Nɔ baa mii ña iyi à mà bei mɛɛmu ña mɔ à ya mà, nɲui í ya ce nfe ña. ¹¹ Aa ye

ijuukpã, domi tuubai Kaɛɛi à waa too, à dasi ara ña kurara ku ba a ba fia bei Balamu í ce, nɔ à kɔsi Ilaaɔ bei Koree í ce nɔ à ce nfei ara ña. ¹² Inɛ ñau à je sankala si jingau * nɲeu, à waa ba nɛ ku je do iju hai nɛ anyɔ, ara ñai à waa wo ngbe ngbe. À yei bei iji iyi í dũ nɔ kaa rɔ si na iyi í jò fufu wa taleɛ. À yei bei jii iyi í da koko nɔ kù so, bei jii iyi à wuu do icãɛ í kù mam mam. ¹³ À yei bei tenku iyi wa tãngã do gbugbã. Si bei kutãngã nɔu í ya fã inyi, bɛɛbɛ mɔi kucei iju hai nɛ anyɔ ña í ya maa fangaa. À yei má bei andaiya iyi í kua kpãaɛ, nɔ Ilaaɔ wa jile ña ilu kuku nla nla hee do ajɔ fei.

¹⁴ Enɔku mɔ iyi í je tɔku mɛɛjesiai Adamu í ce walii na iri ña í ni, Aɔ Lafɛɛ wee wa naa do amaleka kumãɛ ña bututu, ¹⁵ ku kiitiò inɛ fei nɔ ku ye taalei inɛ ña iyi a kù mà ñau na kuce laalɔ ña fei do bei à dondaɛ, do na ide laalɔ ña iyi ilu dulum ña à ya maa fɔaa. ¹⁶ Inɛ ñau, à ya maa gbagbai, nɔ nkãma kù wɛɛ iyi í ya sã ña si, bine ñai wa cua ña. À ya maa tɔ fufui nɔ à ya maa lele inɛ ñai do ide didɔ ku ba a ba mii ndii lafɛɛ ña.

Bei woo dasi naane ña à nɛ a ce

¹⁷ Amma inɛ baakɔɔm ña, í sã i ye gigii ide iyi woo bei Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi ñau à tako à fɔ wo. ¹⁸ À sɔ nɛ wo à ni, si waatii ankãanyi, woo yaako inɛ ña aa naa iyi a kù mà bɛɛɛi Ilaaɔ, nɔ bine ñai a maa cua ña. ¹⁹ Aɲai aa jò inɛ ña a ja a maa fɛɛɛ nɛ. Iyi à bi ñai aa ya maa ce, domi a kù nɛ Hundei Ilaaɔ. ²⁰ Amma inɛ baakɔɔm ña, i ya maa mua nɛ gbugbã si naane iyi ñ dasi Jesu ña, nɔ i ya ce kutɔɔ do gbugbã Hundei Ilaaɔ ña. ²¹ Nɔ i leeki si kubii Ilaaɔ ña, i maa degbeɔ ajɔ iyi Lafɛɛ nwa Jesu Kirisi á mu nɛ kuwɛɛ hai tã na araare nɛ iyi wa ce.

²² I ya ce araare inɛ ña iyi à waa sika sika ña. ²³ Inɛ ña iyi aa yɔkɔ a ba faabau, i nya ña wa hai si ina ña. Inɛ ña iyi à gbe ñau mɔ i ce araare ña, amma i ya ce laakai ña ku ba inɛ taka nɛ i maà dasi dulum du ña ña. I maà lu baa ibɔ ña ña iyi dulum du ña í riisi.

Saabui ankãanyi

²⁴⁻²⁵ Ilaaɔ nɲu akãi í je woo faaba nwa, nɲu iyi á yɔkɔ ku degbe nɛ i maà na i cuku ña, nɔ

* **1:12** jingau nɲeu Woo dasi naane ñau à ya tɔtɔi a maa je nɔ a maa jɛɔ ijei Lafɛɛ. I cɔ tiaí Kɔrenti I, 11:18-22.

ku jò i naa si amboeε na do ino dido, taale ku
maà wa si. Amboe do jirima do gbugbã do
yiiko ku je tee hai sinte, do nsei, hee do ajo
fei na saabui Lafẽe nwa Jesu Kirisi. Ami.

Tiai Kuyei Zāa

Yaasei tiau

¹ Si tiau ihē n̄ kō asii ŋa iyi Jesu Kirisi í nya gbugbāa *. Ilaađi í naa kpāa ku nyisi woo ce icēe ŋa mii ŋa iyi á na ku ce bii í kōasi. Nō Kirisi í be sim amaleka wa, amu Zāa woo ce icēe, ku ba n mà mii ŋau. ² Hai ide iyi Ilaađ í fō hee ku bō si sēeda iyi Jesu Kirisi í je fei, mii iyi n̄ ye fei n̄ wa n je sēedaē. ³ Ine iyi wa cio idei waliu ihē do ine ŋa iyi à waa gbōō nō à waa jirimae, ilu inō didō ŋai domi awaatiu í maai wa.

Zāa í ce igbe mējei inei Jesu ŋa fō

⁴⁻⁵ Amui Zāa, n̄ ce ŋe fō, in̄e igbe mējei inei Jesu ŋa iyi ì wa ilei Azii.

Ilaađ, n̄ŋu iyi í wēe, iyi í tako í wēe wo, nō wa naa, ku mu n̄ŋe didō do laakai ku sū, n̄ŋu do Jesu Kirisi do hunde mēje ŋa iyi à wa si wajui kitāi bommae. Jesu Kirisiu n̄ŋui í je woo je sēeda ilu naane, do ine sinte iyi í j̄i hai si bale, nō í je amanlui amanlu ŋa.

Í bi wa nō í faaba wa hai si dulum du wa do n̄je. ⁶ Nō í tōtō wa í je ilaalu nwa, í ce wa woo weei Ilaađ baae. Amboe do gbugbā ku je tēe hee do ajo fei. Ami.

⁷ Wee, wa naa si kudūi ij̄i.

Nō ijui ine fei á yō,

Baa ine ŋa iyi à gūu à kpa.

Dimi ikā ikāi andunya fei

Á kpata na irie.

Bēēbei á ce. Ami.

⁸ Ađ Lafēe, ilu gbugbā fei,

N̄ŋu iyi í wēe, iyi í tako í wēe wo,

Nō n̄ŋui wa naa í ni,

Amui n̄ je sinte do iri ku kpa.

Zāa í ye Kirisi si kuyee

⁹ Amui Zāa, kpaasi n̄ŋe. Anu akā iyi n̄ ne do Jesu í j̄ō n̄ ne ikpē si ijuukpā iyi in̄e mō í waa ye ŋa, do si bommai Ilaađ, do si temua. À bōm gungum gō iyi à ya kpe Patimasi na ide Ilaađ do sēdai Jesu iyi n̄ wa n je. ¹⁰ Si ajo amaazuma gō Hundei Ilaađ í naa sim, nō n̄ gbō imu nla nla gō do anyim bei ti kākākāi ¹¹ í ni, kō iyi ì waa ye si tia, nō i samba tiau bi

inei igbe mējei Jesu ŋa iyi à wa si ilui Efēezu, do Simiinu, do Pēgamu, do Tiatii, do Saadi, do Filadēfi, do Laodisee.

¹² Iyi n̄ sinda n̄ cō ine iyi wa bam ide ku fōu ŋoi n̄ ye bi ku lesi fitilai wura mēje. ¹³ Nō n̄ ye ine gō í jō Amai Amane wa leekī si aninii bi ku lesi fitila ŋau. Wa dasi ibō sisō nō wa dī santikii wura si gāgāe. ¹⁴ Irie do ntoi irie ŋa fei í fūuta pai pai bei iwu, nō ijue í ye bei amei ina. ¹⁵ Isee wa daana bei isō danya iyi à yō si ina à wiē, nō imue í jō ibai inyii tenku. ¹⁶ Wa mu andaiya mēje si awō n̄je, nō taakuba ilu ande didō minji wa fita hai si gelee nō wajue wa daana bei nunui dasā. ¹⁷ Iyi n̄ yō, n̄ cuku si isee bei iku. Nō í lesim awō n̄je í ni, maà ce n̄jo, amui n̄ je sinte do iri ku kpa. ¹⁸ Amui n̄ je ilu hunde. N̄ tako n̄ ku wo amma nsei n̄ wēe hee do ajo fei. N̄ ne yiiko si antai iku nō n̄ wa n mu kileei bi ku wai iku ŋa. ¹⁹ Na n̄ŋu, kō iyi ì ye do iyi wa ce nsei do iyi á na ku ce si anyie. ²⁰ Andaiya mēje ŋa iyi ì ye si awō n̄jem n̄ou do bi ku lesi fitilai wura mēje ŋau yaasei aŋa fei wee. Andaiya mēje ŋau ì je amaleka † mēje ŋa iyi à waa mu igbe ŋau nō bi ku lesi fitila mēje ŋau, akā fei igbe akāi.

2

Ide iyi à sō inei Jesu ŋa iyi à wa Efēezu

¹ Kirisi í sōm í ni, kōa amalekai igbei inem ŋa iyi í wa Efēezu. Kōaa i ni, ine iyi wa mu andaiya mēje si awō n̄je, nō wa ne si aninii bi ku lesi fitilai wura mēje ŋau í ni, ² n̄ mà kuce n̄ŋe do ice n̄ŋe do temua iyi ì ne ŋa. N̄ mà iyi ì kaa yōkō ì temua do ine laalo ŋa. Nō ì cō laakai ine ŋa iyi à waa kpe ara n̄ŋa woo be amma a kù je woo be ŋa, nō ì nyisi iyi woo sō ibo ŋai. ³ Ì waa temua ŋa, nō ì ye ijuukpā na irim ŋa, ì kù nō ì kù gbēēji ŋa. ⁴ Amma iyi n̄ ye si ŋe wee, ì kù bim bei tako má ŋa. ⁵ Na n̄ŋu, ì ye gigi hai hee bii ì cuku wa ŋa, nō ì kpaasi idō ì ce bei ì sintiō wa ŋa. Bii ì kù kpaasi idō ŋa, an na n so bi ku lesi fitila n̄ŋe hai si agbēe. ⁶ Do n̄ŋu fei, ì ne mii akā iyi í s̄ia ŋa. Ì cé kookoosui inei Nikolaiti ŋa bei amu takam n̄ cōo.

⁷ Ine iyi í ne it̄i, ku sot̄i ku gbō mii iyi Hundei Ilaađ wa sō igbei inei Jesu ŋa fei.

* **1:1** Jesu Kirisi í nya gbugbāa yaasei ideu ihē á yōkō ku je má “si gāmei n̄ŋu takae”. † **1:20** amaleka Yaasei amalekau woo bei.

Ine iyi í je igũ, an jò ku je isoi j̄i ndii kuwɛɛ iyi í wa lelei Aḏ.

Ide iyi à s̄o inɛi Jesu ḡa iyi à wa Simiinu

⁸ Kirisi í ni má, kḡa amalekai igbei inem ḡa iyi í wa Simiinu. Kḡaa i ni, inɛ iyi í je sinte do iri ku kpa, iyi í tako í ku wo nḡ í dede má si kuwɛɛ í ni, ⁹ n̄ mà ijuukpā nḡɛ, nḡ n̄ mà are ku je nḡɛ. Do nḡu fei, ì je ilu amani ḡa. Ine ḡa iyi à waa kpe ara nḡa Zuifu amma a kù je Juifu ḡa, n̄ mà laalḡ iyi à ya maa ma ḡɛ. Ine ḡau inɛi igbei Seetam ḡai à je. ¹⁰ I maà ce njo na ijuukpā iyi wa naa si ḡɛ. Seetam á jò a dasi inɛ gḡ nḡɛ ḡa piisḡḡ ku cḡ laakai nḡɛ. Aa ye wahala hee ajḡ mɛɛwa ḡa. Amma í jò i leekī dim dim hee i koo i kuḡ ḡa. Bii ì ce bɛɛbɛ ḡa an mu nḡɛ kuwɛɛ ku je riba nḡɛ.

¹¹ Ine iyi í nɛ it̄i, ku sot̄i ku gbḡ mii iyi Hundei Ilaaḡ wa s̄o igbei inɛi Jesu ḡa fei.

Ine iyi í je igũ, iku minjisiau kaa ceaa nkāma.

Ide iyi à s̄o inɛi Jesu ḡa iyi à wa Pɛɛgamu

¹² Kirisi í ni ma, kḡa amalekai igbei inem ḡa iyi í wa Pɛɛgamu. Kḡaa i ni, inɛ iyi wa mu taakuba ilu andɛ didḡ minjiu í ni, ¹³ n̄ mà bii ì wa ḡa, Seetam nii wa je bommaɛ do gbugbā. Do nḡu fei, ì waa jirima irim ḡa, nḡ ì kù fūsi naane iyi ì dasim awo ḡa, baa waati iyi à kpa Antipasi, ilu naane woo je seɛdam bi tu ḡɛ bi ku wai Seetam bɛ. ¹⁴ Amma mii iyi n̄ ye si ḡɛ wee. Ine gḡ ḡa à wa si inḡ nḡɛ iyi à waa too si ikḡi Balamu. Balamu í tako í s̄o Balaki bei á ce ku dasi inɛi Izireli ḡa kurara ku ba a ḡḡ inḡa iyi à ceàḡ iwɛ ḡa kuwee, nḡ a s̄uḡ abo kaafe ḡa. ¹⁵ Bɛɛbɛ m̄oi, inɛ gḡ ḡa à wa inḡ nḡɛ iyi à waa too si ikḡi inɛi Nikolaity ḡa. ¹⁶ Na nḡu, ì kpaasi idḡ ḡa. Bii kù je bɛɛbɛ, an naa si ḡɛ bii í kḡasi nḡ n̄ ce igũ do inɛ ḡau do taakuba iyi wa fita hai si gelem.

¹⁷ Ine iyi í nɛ it̄i, ku sot̄i ku gbḡ mii iyi Hundei Ilaaḡ wa s̄o igbei inɛi Jesu ḡa fei.

Ine iyi í je igũ, nḡui an mua mana iyi wa manji wo. Nḡ n̄ muaa kuta fūfū si bii à kḡ iri titḡɛ iyi inɛ gḡ kù mà bii kù je nḡu iyi n̄ mua.

Ide iyi à s̄o inɛi Jesu ḡa iyi à wa Tiatii

¹⁸ Kirisi í ni má, kḡa amalekai igbei inem ḡa iyi í wa Tiatii. Kḡaa i ni, Amai Ilaaḡ iyi ijue í ye bei amei ina, nḡ isɛɛ wa daana bei isḡ danya iyi à yḡ si ina à wie í ni, ¹⁹ n̄ mà kuce nḡɛ. Nḡ n̄ mà kubi nḡɛ, do naane ku

dasi nḡɛ, do ice jiida nḡɛ, do temua nḡɛ. N̄ mà iyi icei nsei nḡɛ í re ti tako. ²⁰ Amma mii iyi n̄ ye si ḡɛ wee. Ì waa temuad abo iyi à ya kpe Zezabeli ḡa, nḡu iyi wa kpe arae walii, nḡ ì jò wa wa inyii it̄i woo ce icem ḡa do ikḡɛ ku ba a ya maa s̄uḡ abo kaafe ḡa nḡ a ya maa ḡḡ inḡa iyi à ceàḡ iwɛ ḡa kuwee. ²¹ N̄ muaa waati ku kpaasi idḡɛ, amma kù bi ku jò kuce laalḡɛ. ²² Na ḡoi í ce an jò ku s̄uḡ bḡḡ. Inemḡkḡ ḡa mḡ iyi à ya maa ce sakara do nḡu, an dasi ḡa ijuukpā nla nla, bii kù je à kpaasi idḡ à jò kuce laalḡ nḡa. ²³ Si anyie an kpa amaɛ ḡa. Waati bɛɛbɛ igbei inɛi Jesu ḡa fei aa mà iyi n̄ mà idoi inɛ ḡa do lasabu nḡa. An s̄aa inɛ fei si bei kookoosuɛ í to.

²⁴ Amma inɛ iyi ì gbe si ilui Tiatii, inɛ iyi ì ù too si ikḡ laalḡu ḡa nḡ ì kù mà mii iyi inɛ gḡ ḡa à ya kpe asii nlai Seetam, n̄ wa n̄ s̄o ḡɛ, n̄ kaa n̄ kā nḡɛ aso gḡ má. ²⁵ Amma iyi ì nɛ ḡa, ì muu dim dim ḡa hee n̄ koo n̄ toḡ wa.

²⁶⁻²⁷ Ine iyi wa ce iyi n̄ bi hee í jeḡ igũ hee kḡḡ, nḡui an mua yiiko iyi amu takam n̄ gba hai bi Baam. An muaa yikou si antai dimi fei ku maa gbā ḡa do goloisḡ ku cā ḡa ku leḡe ḡa bei caka. ²⁸ Nḡ an muaa andaiyai amɛjuuma.

²⁹ Ine iyi í nɛ it̄i, ku sot̄i ku gbḡ mii iyi Hundei Ilaaḡ wa s̄o igbei inɛi Jesu ḡa fei.

3

Ide iyi à s̄o inɛi Jesu ḡa iyi à wa Saadi

¹ Kirisi í ni má, kḡa amalekai igbei inem ḡa iyi í wa Saadi. Kḡaa i ni, inɛ iyi í nɛ hunde mɛɛjei Ilaaḡ ḡau do andaiya mɛɛje ḡau í ni, n̄ mà kuce nḡɛ. N̄ mà iyi à waa fḡ à ni ì je ilu hunde ḡa baa do iyi ì je iku ḡa. ² Ì j̄i hai si iri njoo ḡa nḡ ì leekī si kuwɛɛ keeke iyi í gbe nḡɛ ku ba ì maà ku mam mam ḡa, domi n̄ ye kookoosu nḡɛ kù je dee dee bi Ilaaḡ. ³ Na nḡu, ì ye gigii mii iyi à kḡ nḡɛ si do bei ì gbḡ ḡa. Ì jirimaɛ ḡa nḡ ì kpaasi idḡ nḡɛ. Bii ì kù j̄i hai si iri njoo ḡa, an na n̄ ba ḡɛ bei ile. Ì kaa mà waati iyi an naa si ḡɛ. ⁴ Do nḡu fei, inɛ gḡ ḡa à wa inḡ nḡɛ iyi a kù dasi ara nḡa riisi, aḡai aa toom nḡ a maa dasi nyau fūfū, domi aḡai à jḡḡ.

⁵ Ine iyi í je igũ, nḡui á dasi jaɛ fūfū bɛɛbɛ. N̄ kaa n̄ kpa iriɛ si tiai kuwɛɛ pai. Si bantuma

an jesi si wajui Baam do amalekae ɲa iyi inem nii.

⁶ Ine iyi í ne ití, ku sotí ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɗ wa sɔ igbei inei Jesu ɲa fei.

Ide iyi à sɔ inei Jesu ɲa iyi à wa Filadɛɛfi

⁷ Kiri si í ni má, kɔa amalekai igbei inem ɲa iyi í wa Filadɛɛfi. Kɔaa i ni, ine iyi í je ine kumá do ilu ntɔ, iyi wa mu kileei ilaalu Davidi, nɲu iyi bii í cūu, ine gɔ kaa címbɔe, bii í nɔ í címbɔe, ine gɔ kaa cūu, nɲui í ni, ⁸ n mà kuce nɲe. N mà iyi gbugbā nɲe kù la. Do nɲu fei, ì jirima idem nɔ i kù kəsi irim ɲa. Nɲui í jò n cí nɲe gambo iyi ine gɔ kaa yɔkɔ ku címbɔ. ⁹ Wee an da nɲe inei igbei Seetam ɲa si awɔ, ine ɲa iyi à waa kpe ara nɲa Zuifu amma a kù je Zuifu ɲa, iboi à waa sɔ. An jò a na bi tu ɲe a naa a gule si waju nɲe. Anja fei aa mà iyi n bi ɲe. ¹⁰ N ni i temua ɲa, nɔ i jirima idem nɔu ɲa. Na ɲɔi í jò amu mɔ an degbe ɲe si waatii wahala iyi wa naa si andunya fei ku na ku cɔ laakaii ine ɲa. ¹¹ An nyi wa, kaa kpe. Iyi ì ne ɲa, i muu dim dim ɲa ku ba ine gɔ ku maà na ku gba ribai igū ku je nɲe.

¹² Ine iyi í je igū, an jò ku je sɔbe si kpasɛi Ilaaɗ, kaa fita má. An kɔ irii Ilaaɗ siɛ do irii iluɛ iyi í je Zeruzalɛmu titɔ iyi Ilaaɗ á jò ku kita wa hai lele. Nɔ n kɔ iri titɔm siɛ.

¹³ Ine iyi í ne ití, ku sotí ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɗ wa sɔ igbei inei Jesu ɲa fei.

Ide iyi à sɔ inei Jesu ɲa iyi à wa Laodisee

¹⁴ Kiri si í ni má, kɔa amalekai igbei inem ɲa iyi í wa Laodisee. Kɔaa i ni, ine iyi à ya kpe Ami, woo je sɛɛda ilu naane iyi í je ntɔu, nɲu iyi í je icui mii iyi Ilaaɗ í taka fei í ni, ¹⁵ n mà kuce nɲe. N mà iyi i kù tū ɲa, i kù nɔ i kù gbāa ɲa. N bi wo i tū ɲa walakɔ i gbāa ɲa. ¹⁶ Amma si na iyi í jò ì je wɔwɔwɔ ɲa, an kpɔ ɲe wai hai si gelem. ¹⁷ Ì ya fɔ i ni ɲa ì je ilu fia ɲa, ì ba amani ɲa, nɔ i kù waa ce arei ngɔgɔ ɲa. Amma n wa n sɔ ɲe iyi idɔ nɲe wa ce bɔɔ, ì je ilu araare ɲa, do ilu are do fɛɛju do basí ɲa. ¹⁸ Na ɲɔi í ce n wa n mu nɲe bisi, i jò i ra wura iyi à yɔ si ina à wiɛ bi tom ɲa ku ba i je ilu amani do ntɔ ɲa. Nɔ i ra nyau fūfū i biiɔ anyii ara nɲe ɲa ku ba i maà maa ne būmbūm ɲa nɔ anyɔ ku maà maa mu ɲe. Nɔ i ra iwɔi iju i dasi iju nɲe ku ba i ye ilu ɲa. ¹⁹ Ine ɲa iyi n bi fei, n ya n kpā ɲa iju nɔ n nyisi ɲa kpāa. Na nɲu, i hanya i kpaasi idɔ

ɲa. ²⁰ Wee n wa n leekí andei ile, nɔ n wa n cā gambo. Ine iyi í gbɔ imum nɔ í cíim, an lɔ bi tɛɛ, nɔ n baa ku je, nɔ awaɔ ka je aɲɔ.

²¹ Ine iyi í je igū, lafɛɛi an jò ku bam ku buba si kitāi bommam, si bei amu mɔ n je igū nɔ n buba do Baam si kitāi bommaɛ.

²² Ine iyi í ne ití, ku sotí ku gbɔ mii iyi Hundei Ilaaɗ wa sɔ igbei inei Jesu ɲa fei.

4

Ilaaɗ ku tɔ lele

¹ Si anyii nɲu be, si kuyɛ n ye gambo gɔ í cí lelei Aɗ.

Ine iyi í tako í bam ide ku fɔ wo, nɲu iyi imuɛ í ye bei ti kākākākí, í bam ide ku fɔ má í ni, gū wa ihɛ n nyisiɛ mii iyi á na ku naa si anyiɛ. ² Gbakā Hundei Ilaaɗ í so í neem. Nɔ lelei Aɗ be n ye kitāi bomma gɔ, ine gɔ wa buba si. ³ Ine iyi wa buba beu wa daanaɛ bei kuta ku ne fia gɔ ɲa iyi à ya kpe zasipu do saaduani. Njoi Aɗ í sū í kaako kitāu nɔ wa daana bei emerodu. ⁴ Nɔ n ye kitāi bomma kɔnfia do mɛɛ í kaako kitāi bommau. Nɔ ine ngbo kɔnfia do mɛɛ wa buba si antai kitā ɲau, à dasi nyau fūfū do fulai wura. ⁵ Njoi hai si kitāi bommau kunjoi ijí wa fita, do anu ku dɔ, do kulai ijí. Fitila mɛɛje iyi wa má í wa si wajui kitāi bommau. Anjai à je hunde mɛɛjei Ilaaɗu. ⁶ Si wajui kitāu dimii tenku gɔ í wa be, wa daana bei digi.

Mii ilu hunde mɛɛ gɔ ɲa à kaako kitāi bommau cinga do cingae, à ne iju bii fei anyiɔ waju. ⁷ Mii ilu hunde sinteu í yei bei muusu nla, minjisiau mɔ í yei bei ama kete, mɛɛtasiaɛ wajuɛ í yei bei wajui amanɛ, nɔ mɛɛsiaɛ í yei bei kungbā iyi wa fo. ⁸ Ilu hunde mɛɛ ɲau à ne ikpa mɛɛfa mɛɛfa, nɔ à ne iju bii fei inɔ do waduude. À ya maa kɔ iri waati kāma fei aɛɔ daakɔ a maa ni, Kumá, Kumá, Kumá, Bɛɛbei Aɗ Lafɛɛ ilu gbugbā fei í je, Nɲu iyi í tako í wɛɛ wo, nɔ í wɛɛ baa nsei, nɔ wa naa.

⁹ Ilu hunde ɲau à waa kɔ iri à waa saabu ine iyi wa buba si antai kitāi bommau, nɔ à waa fɔ ideɛ amboeɛ do bɛɛɛɛ, nɲu iyi í wɛɛ do aɲɔ fei. ¹⁰ Waati iyi à waa kɔ iri bɛɛbɛ fei ine ngbo kɔnfia do mɛɛ ɲau à ya sɛɛbataa a maa tɔɔɛi. Nɔ à ya bɔ fula nɲa ɲai a jilɔ si wajui kitāi bommau a maa ni,

¹¹ Awɔ Ilaaɗ, Lafɛɛ nwa,

Awai ì to i ne amboe do beere do gbugbā,
 Domi awai ì taka mii fei.
 Si idɔɔbiei ì taka ŋa nɔ à wɛɛ.

5

Tia do Angudā

¹ Nɔi n̄ ye inɛ iyi wa buba si kitāi bommau wa mu tia gɔ iyi à ka si awɔ njɛɛ. À kɔ tiau anyiò waju, nɔ à cɪmboe do sɛɛda mɛɛje. ² Nɔ n̄ ye amaleka ilu gbugbā gɔ, í là do gbugbā í ni, yooi í to ku ga sɛɛda ŋau ihɛ, nɔ ku fū tiau. ³ Nɔ inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í wa lele walakɔ ilɛ walakɔ lelei ilɛ iyi á yɔkɔ ku cɪ tiau ku cɔ inɔɛ. ⁴ N̄ kpata ntɔ ntɔ si na iyi í jò inɛ gɔ kù wɛɛ iyi í to ku cɪ tiau ku cɔ inɔɛ. ⁵ Nɔi inɛ akāi inɛ ngbo ŋau í sɔm í ni, maà kpata. Muusu nla iyi í fita hai si dimii Zuda, iyi í je tɔkui Davidiu í je igū, á yɔkɔ ku ga sɛɛda mɛɛje ŋau nɔ ku fū tiau.

⁶ Iyi n̄ cɔ ikpa bi kitāi bommau nɔ n̄ ye Angudā iyi à ceò kuwee wo wa leekɪ anini be, nɔ ilu hunde mɛɛ do inɛ ngbo ŋau à kaakoɛ. Angudāu, í ne ngo mɛɛje do iju mɛɛje iyi í je hunde mɛɛjei Ilaaɔ ŋa iyi í be si andunya fei. ⁷ Angudāu í bɔ bi inɛ iyi wa buba si antai kitāu, nɔ í gba tiau hai si awɔ njɛɛ. ⁸ Iyi à naa tiau, ŋɔi ilu hunde mɛɛ ŋau do inɛ ngbo kɔnfia do mɛɛ ŋau à sɛɛbata si wajue. Anja fei à ne mɔɔlɔ do kɔɔfui wura ŋa si bii tulare í wa. Tulareui í je kutɔɔi inɛi Ilaaɔ ŋa. ⁹ Nɔ à kɔ iri titɔ gɔ à waa ni,

Awai ì to i gba tiau

Nɔ i ga sɛɛda ŋau,

Domì à kpaɛ wo.

Nɔ do njɛi ì raa Ilaaɔ amanɛ ŋa

Hai si dimi fei, do fee ikā ikā fei,

Do ilɛ fei.

¹⁰ Ì tɔtɔ ŋa ì je ilaalu n̄ŋa,

Ì ce ŋa woo weei Ilaaɔ Lafɛɛ nwa,

Nɔ aa je bomma si andunyau.

¹¹ Iyi n̄ cɔ ilu má nɔ n̄ gbɔ anui amaleka nkɔ gɔ ŋa, kukɔ ŋa í to dubu nkɔ nkɔ. À kaako kitāi bommau do ilu hunde ŋau do inɛ ngbo ŋau. ¹² À dɔ anu à waa ni, Angudā iyi à ceò kuwee wo í to ku ba yiiko, Do amani, do kumà, do gbugbā, Do beere, do amboe, do saabu.

¹³ Nɔ n̄ gbɔ mii ilu hunde ŋa fei iyi à wa lele do ilɛ, do si lelei ilɛ, do si inɔ inyi, andi ilu

hunde iyi í wa si andunya fei, à dɔ anu à waa ni,

Inɛ iyi wa buba si kitāi bommau

Do Angudāu,

Saabu, do beere, do amboe,

Do gbugbā ku je tu ŋa hee do ajɔ fei.

¹⁴ Nɔ ilu hunde mɛɛ ŋau à je à ni, ami. Nɔ inɛ ngbo ŋau à gule à ce kutɔɔ.

6

À ga sɛɛda mɛɛfa

¹ Nɔi n̄ ye Angudāu í ga akāi sɛɛda mɛɛje ŋa iyi wa mási tiau, nɔ n̄ gbɔ inɛ akāi ilu hunde mɛɛ ŋau í la hee aa ni bei kulai ijji. Í ni, naa wa. ² Iyi n̄ cɔ ilu, ŋɔi n̄ ye acɪ fūfū gɔ wa naa. Inɛ iyi wa gūu wa mu bioo, nɔ à daa si fulai amanlu. Í dasi kpāa bei woo je igū iyi wa bɔ ku je igū wa má.

³ Nɔi Angudāu í ga sɛɛda minjisiau, nɔ n̄ gbɔ ilu hunde minjisiau í ni, naa wa. ⁴ Nɔ acɪ nkpa gɔ mɔ í fita wa. Nɔ à mua inɛ iyi wa gūu gbugbā ku dede igū si andunya ku ba inɛ ŋa a kpa nje. Nɔ à naa taakuba nla gɔ.

⁵ Nɔi Angudāu í ga sɛɛda mɛɛtasiau, nɔ n̄ gbɔ ilu hunde mɛɛtasiau í ni, naa wa. Iyi n̄ cɔ nɔ n̄ ye acɪ dūdū gɔ wa naa. Inɛ iyi wa gūu wa mu gūa si awɔɛ. ⁶ Nɔ n̄ gbɔ imu gɔ hai si aninii ilu hunde mɛɛ ŋau, í ni, jò inɛ ŋa a ya ra bilee tongoo akā do fi ai icei ajɔ akā. Bɛɛbe mɔi fi ai ɔzu tongoo mɛɛta á ya je. Amma jò fi ai ikpo do vɛɛ si agbɛɛ.

⁷ Nɔi Angudāu í ga sɛɛda mɛɛsiau, nɔ n̄ gbɔ ilu hunde mɛɛsiau í ni, naa wa. ⁸ N̄ cɔ ilu nɔ n̄ ye acɪ fūfū fɛɛfɛɛ gɔ wa naa. Inɛ iyi wa gūu, iriei Iku, nɔ bi ku wai iku ŋa wa tooɛ. Anjai à na gbugbā a kpa ikɔ akāi kukpɛ mɛɛi inɛi andunya ŋau do injai sako ŋa iyi à wa si ileu do taakuba, do ari, do bɔɔ.

⁹ Si anyii n̄ŋu, Angudāu í ga sɛɛda miusia iyi wa mási tiau. Nɔ n̄ ye hundei amanɛ ŋa si icui bi kuwee, anja iyi à kpa na ide i Ilaaɔ do na sɛɛdai Jesu iyi à je. ¹⁰ Hunde ŋau à la à ni, Lafɛɛ kumá, ilu ntɔ, hee waati yoomai ì waa degbe i bei i kiiti inɛi andunya ŋa, i sã n̄ŋa gbese si na iyi í jò à kpa wa. ¹¹ Iyi à dɔ bɛɛbe à tā ŋɔi à daa anja fei si jaaɛ fūfū, nɔ à sɔ ŋa à ni a sɪmi keeke titā hee jiai woo ce ice kpaasi n̄ŋa ŋa ku kɔ, anja iyi aa na a kpa bei à tako à kpa anja mɔ.

12 Ñ cō ilu má si waati iyi Angudāu í ga sēeda mēefasia iyi wa mási tiau. Nō ilē í yaya do gbugbā, nō inunu í kuku inya kiti kiti bei acō dūdū ilu sisima, nō cukpa í kpā konkom bei nje. 13 Nō andaiya ŋa à wō wa hai lele bēi isoi jīi iko í ya wō wa waati iyi fufu nla wa ce wa yagaē. 14 Nō lele í tōtō inya akā bei sēē iyi à ka. Nō iri kuta do gungum ŋa fei à yaya a kù wa agbē nŋa má. 15 Waati bēēbei amanlui andunya ŋa, do ilu ilē ŋa, do ilaalui sooge ŋa, do ilu amani ŋa, do ilu gbugbā ŋa, do inē fei de, aru do inē ŋa iyi à nē ara nŋa, à waa manji si isai kuta do si afei kuta ŋa. 16 À waa dō anu si iri kuta ŋau do si kuta ŋau à waa ni, i cuku si wa wa, í bii wa ku ba Ilaaō ku maà ye wa, nŋu iyi wa buba si kitāi amanlu, do hai si idōkōi Angudāu. 17 I bii wa ŋa si na iyi í jō ajoj idōkō nla nla nŋau í to wa. Yooi á yōkō ku leekī si wajui nŋa.

7

Inei Izireli 144.000

1 Si anyii nŋu, ñ ye amaleka mēē gō ŋa à waa leekī si andunya gonta mēē, à waa ganji fufui andunya gonta mēēu ku ce si ilē do si tenku nō ku maà yaga jīi gō. 2 Nō ñ ye amaleka mmu gō wa naa hai nunui daakō, wa mu nyindai Ilaaō, nŋu iyi í je icui kuwēē. Nō í dō anu si amaleka mēē ŋa iyi Ilaaō í mu nŋa gbugbā a cea ilē do tenku laalō, 3 í ni, í maà cea ilē do tenku do jīi gō laalō hee káa cea woo ce icei Ilaaō ŋa nyinda si ikpo nŋa. 4 Nōi à sōm jiai inē ŋa iyi à cea nyindai Ilaaō si ikpo nŋa. À wēēi aŋa dubu cō do ciiji do mēē (144.000) hai si dimii inei Izireli ŋa fei. 5 Si dimii Zuda amanē dubu maateejii (12.000) à cea nyinda. Bēēbe mōi si dimii Rubēē amanē dubu maateejii. Si dimii Gadi amanē dubu maateejii. 6 Si dimii Azēē amanē dubu maateejii. Si dimii Nēfitali amanē dubu maateejii. Si dimii Manasee amanē dubu maateejii. 7 Si dimii Simeō amanē dubu maateejii. Si dimii Levi amanē dubu maateejii. Si dimii Isakaa amanē dubu maateejii. 8 Si dimii Zabulōo amanē dubu maateejii. Si dimii Zozefu amanē dubu maateejii. Si dimii Benzamēē amanē dubu maateejii. Inē ŋa iyi à daa si nyindau mbē.

Zamaa nkpō nkpō

9 Si anyii nŋu, nō ñ cō ilu má nō ñ ye zamaa nkpō nkpō iyi inē gō kaa yōkō ku ka ŋa. À fita wa hai ilē fei do si dimi fei do si fee ikā ikā fei. Aŋa fei à waa leekī si wajui kitāu do Angudāu, à waa dasi jaēē fūfū nō à waa mu wuai kpakpa si awō nŋa. 10 À waa dō anu à waa ni, faaba nwa wa naai hai bi Ilaaō Lafēē nwa iyi wa buba si kitāi bommau do hai bi Angudāu. 11 Nō amaleka ŋau fei à leekī à kaako kitāi bommau do inē ngbo ŋau do ilu hunde mēē ŋau. À sēebata si wajui kitāu à waa tōo Ilaaō 12 à ni, ami.

Kuči do amboe

Do kumà do saabu do bēēē,

Do gbugbā, do yiiko,

Fei ndēē ku je ti Ilaaō Lafēē nwa

Hee do ajoj fei. Ami.

13 Nōi inē akāi inē ngbo ŋau í beem í ni, yoo ŋai à waa dasi jaēē fūfū ŋau ihē. Hai iwoi à naa. 14 Nō ñ jēaa ñ ni, lafēēm, n kù mà, awōi aa mà. Nō í sōm í ni, inē ŋau ihē à fita wai hai si bōnē nla nla. À fō jaēē nŋa ŋa à fūutae do njei Angudāu. 15 Nŋui í jō à waa leekī si wajui kitāi bommai Ilaaō à waa tōōe dasāō idū inō kpasēē. Nō Ilaaō á wa inō nŋa ku maa degbe ŋa. 16 Ari kaa kpa ŋa má hee má je agbē, nō inunu kaa cā ŋa má, bēēbe mōi inya gbāa kaa wahala ŋa ma. 17 Angudā iyi wa leekī bi kitāi bommau á gbā ŋa ku bōō ŋa isōi kuwēē. Ilaaō mō á gbā cikāaju nŋa fei.

8

À ga sēeda mējesia

1 Waati iyi Angudāu í ga sēeda mējesiau, ilu í coko lelei Aō zakai iju kamēē kuntaa. 2 Si anyii nŋu, nō ñ ye à na amaleka mēēje ŋa iyi à ya maa leekī si wajui Ilaaōu kākāakī mēēje.

3 Si anyii nŋu, amaleka mmu gō í na í leekī kōkōi bi kuweeu, wa mu fatai wura bii à ya jo tulare. À náa tulare nkpō nkpō ku tōtōō kutōōi woo dasi naanē ŋa ku ba ku joo si antai bi kuweei wura iyi í wa si wajui kitāi bommai Ilaaōu. 4 Cuai tulareu do kutōōi woo dasi naanē ŋau í dede lele si wajui Ilaaō hai si awōi amalekau. 5 Nōi amalekau í so fatau nō í bu ina hai bi kuweeu, í dasi inōē hee í kō, nō í nyōō ilē bē. Waati bēēbe à gbō kulai iji do iba ŋa nō à ye kuŋōi iji do kuyayai ilē.

Kākāakī ŋa

⁶ Si anyie, amaleka mēeje ŋa iyi à waa mu kākāakī mēeje ŋau, à ce sɔɔlu a fāa.

⁷ Amaleka sinteu í fā kākāakīe. Nɔi kutai ijī do ina do nje í yɔge si nje nɔ wa naa hai lele do gbugbā. Nɔ ikɔ akāi kukpē mēetai ile í jo do jīi ŋa do fɔfɔ tūtū ŋa fei.

⁸ Nɔ amaleka minjisiau í fā kākāakīe. Nɔ à nyɔ ngɔgɔ iyi í ye bei iri kuta nla iyi wa jo si tenku. Nɔi ikɔ akāi kukpē mēetai tenkuu í kpɔð nje, ⁹ nɔ ikɔ akāi kukpē mēetai mii ilu hunde ŋa iyi à wa si inyi u à ku, nɔ ikɔ akāi kukpē mēetai akɔi inyi fei í ce nfe.

¹⁰ Si anyii nɔu, amaleka mēetasiau í fā kākāakīe. Nɔi andaiya nla gɔ iyi í ya ina bei jugula í cuku wa hai lele si ikɔ akāi kukpē mēetai ido do isɔ ŋa. ¹¹ Irii andaiyau Kuro. Nɔ ikɔ akāi kukpē mēetai inyi u í ro. Iyi ine ŋa à mɔɔ, nkɔ nɔa í ku si na iyi í jɔ inyi u í ro.

¹² Si anyii nɔu, amaleka mēesiau í fā kākāakīe. Nɔi ikɔ akāi kukpē mēetai inunu do ti cukpa do ti andaiya ŋa í dū, nɔ ikɔ akāi kukpē mēetai inya kumái dasā kù wēe má, bēbe mɔi ikɔ akāi kukpē mēetai inya kumái idū kù wēe má.

¹³ Iyi n̄ cɔ ilu má nɔ n̄ ye kungbā wa fo hee lelei Aɔ. Kungbāu wa kpata wa dɔ anu hee lele wa ni, waiyooi, iko í jem, iko í jem. Beirei ijuukpāi inei andunya ŋa á to si waati iyi amaleka mēeta ŋa iyi à gbe ŋau aa fā kākāakī nɔa.

9

Kākāakī miusia

¹ Si anyii nɔu, amaleka miusiau í fā kākāakīe. Nɔ n̄ ye andaiya gɔ í cuku ile hai lele wa. Nɔu à na kilee isa nla hai n̄ kɔɔu.

² Andaiyau í cī isau nɔ cua wa fita bei cuai ina nla, nɔ í bii inunu í jɔ inya fei í dū. ³ Nɔ ketengbo ŋa à fita wa hai si cuau à waa te ile, nɔ à mu nɔa gbugbā bei acīi cencee. ⁴ À na ŋa wooda à ni a maà beje fɔfɔ walakɔ mii tūtū gɔ walakɔ jīi gɔ bii kù je ine ŋa iyi a kù n̄ nyindai llaaɔ si ikpo nɔa. ⁵ A kù na ketengbo ŋau wooda a kpɔð aman̄e ŋa bii kù je a kpā ŋa iju hee zakai cukpa miu. Ara kuroi ijuukpāu í mungad̄ bei bii cencee í ta aman̄e. ⁶ Si cukpa miuu, ine ŋa aa d̄d̄e iku amma a kaa ba. Aa bi aŋa a ku amma iku á sa nɔa.

⁷ Ketengbo ŋau à jɔ acī ŋa iyi à tā sɔɔlu a bɔ igū. Ngɔgɔ í wa si iri nɔa bei fulai wura, nɔ waju nɔa í ye bei ti aman̄e ŋa. ⁸ Ntoi iri nɔa í ye bei ntoi irii inaabo ŋa nɔ inyi nɔa í ye bei ti muusu nla ŋa. ⁹ À bii gende nɔa do bata ku n̄ sisima gɔ iyi bii 1i yɔɔ aa ni isɔi. Nɔ ikpa nɔa í ya maa ce iba bei sar̄eti nkɔ iyi acī ŋa à waa fa bi ku ce igū. ¹⁰ À n̄ akpaamu ku n̄ acī bei cencee ŋa. Do akpaamu nɔa bei aa kpɔð aman̄e ŋa iju si cukpa miuu. ¹¹ llaalui ketengbo ŋau í je amaleka ilu irii isa nla hai n̄ kɔɔu. Irii í je Abad̄ɔ do feei Ebe. Do Gereki mɔ à ya kpooi Apoliɔ, waatɔ Woo beje.

¹² Nsei, iyi ijuukpā sinte í lɔ í gbe ijuukpā minji gɔ ŋa iyi aa naa má.

Kākāakī mēefasia

¹³ Nɔi amaleka mēefasiau í fā kākāakīe. Nɔ n̄ gbɔ ide ku fɔ gɔ hai gonta mēi bi kuwee wura iyi í wa si wajui llaaɔ. ¹⁴ Ide ku fɔu í sɔ amaleka mēefasia iyi wa mu kākāakīu í ni, fū amaleka mēe ŋa iyi à dī k̄k̄oi ido nla iyi à ya kpe Efaratau. ¹⁵ Nɔi à fū amaleka mēe ŋau. Na ad̄u do cukpau do ajɔu do isɔu bei amaleka ŋau à tā sɔɔlu mam mam ku ba a kpa ikɔ akāi kukpē mēetai aman̄e ŋa. ¹⁶ A s̄m jiai masa ŋau, à wēi dubu minji ikɔ dubu cīɔ má (200.000.000). ¹⁷ Si bei n̄ ye acī ŋau do masa ŋau si kuyem wee. À dasi batai igū nkpa bei ina do boogu bei bulam do igbaagba bei fainwita. Irii acī ŋau í ye bei irii muusu nla, nɔ ina do cua do fainwita wa fita wa hai si gele nɔa. ¹⁸ Ikɔ akāi kukpē mēetai inei andunya ŋa á ku na saabui b̄n̄e mēeta ŋau, waatɔ ina do cua do fainwita iyi wa fita hai si gele acī ŋau. ¹⁹ Gbugbāi acī ŋau í wai si gele nɔa do si akpaamu nɔa. Akpaamuu í yei bei njo, nɔ í n̄e iri. Do nɔu à ya kpā ine ŋa iju.

²⁰ Do nɔu fei, inei andunya ŋa iyi à gbe a kù ku si b̄n̄eu à kɔ ku kpaasi idɔ. Nɔ à kɔ ku jɔ mii ŋa iyi à ce do awɔ nɔa ku tɔɔ. À waa m̄osi inei in̄ɔko ŋa ku tɔɔ do iw̄e ŋa iyi à ce do wura do isɔ fūfū do isɔ danya do kuta do jīi ŋa, aŋa iyi a kaa yɔkɔ a gbɔ ide, a kaa nɔ a yɔkɔ a ye ilu, hee má je a n̄e. ²¹ Bēbe mɔi ine ŋau a kù jɔ ine ku kpa do dobu dobu nɔa ŋa ku ce, do sakara ku ce, do ile nɔa ŋa.

10

Amaleka do tia keeke

¹ N nyi n ye amaleka ilu gbugbā gō má wa kita wa hai lele. Kudūi iji í biie bei jine iyi í dasi, nō njoi Ilaaḍ í wenwee si iriε, wajue wa daana bei inunu, nō kutεε í ye bei amei ina. ² Wa mu tia keeke gō iyi wa cī si awōε. Í lesi ise njεε si antai tenku, ise cangae mō si ile. ³ Nō í dō anu bei muusu nla. Iyi í dō anu í tā ḥoi dagba lele mēεje gō ḥa mō à waa dō anu. ⁴ Iyi dagba lele mēεje ḥau à dō anu à tā, gbakā n tā sōlu n kō ide ḥau. Amma n gbō ide ku fō gō wa hai lele wa ni, maà ti i kō mii iyi dagba lele mēεje ḥau à fō. Muu si asii.

⁵ Nōi amaleka iyi n ye wa leeki si antai tenku do si ileu, í wu awō njεε lele, ⁶ nō í gbasi do irii inε iyi í wεε hee do ajō fei, iyi í taka lele do ile do tenku do mii ndu ḥa ḥa fei. Amalekau í fō í ni, waati iyi í gbe kù waa sō má, ⁷ amma waati iyi amaleka mēεjesiau mō á fā kāakāakīε, waati bεεbei Ilaaḍ á kō mii iyi í dasi idō ku ce iyi inε kāma kù màu, si bei í sō walii woo ce icεε ḥa wo.

⁸ Si anyii ḥu, imu iyi n tako n gbō hai leleu, í bam ide ku fō má í ni, koo gba tia keeke iyi wa cīu hai si awōi amaleka iyi wa leeki si antai tenku do si ileu. ⁹ Nōi n bō bi amalekau, n tōε ku nam tia keekeu. Nō í sōm í ni, gba i ḥō. Á ro si inōε, amma á dōi si geλεε bei nyikō. ¹⁰ Nōi n gba tia keekeu hai si awōε, nō n ḥō. Ntōi, í dō si geλεm bei nyikō, amma iyi n muu n tā, í roi kom kom si inōm.

¹¹ Nōi à sōm à ni, í gbe i sisi i ce walii má na inε nkpō, do ile nkpō, do dimi nkpō, do ilaalu nkpō.

11

Woo je sēeda minji ḥa

¹ Si anyii ḥu, inε gō í nam mii ku wā ile iyi í ye bei akpa, nō í sōm í ni, dede i koo i wā kpasēi Ilaaḍ do bi kuweeu, nō i ka inε ḥa iyi à waa ce kutōε be. ² Amma maà wā bantumae, domi à mua dimi mmu ḥa, aḥa iyi aa tεεε ilu kumáu si afei cukpa ciiji do minji *. ³ Nō í ni ḥu á jō woo je sēeda minjii ḥu ḥau a fō idei ḥu. Aa maa we saaki ḥa, nō ḥu á mu

* **11:2** cukpa ciiji do minji waatō adō mēeta do cukpa mēefa. do cukpa mēefa.

nḥa yiiko a ceò walii si afei ajō dubu do cīo minji do kita † (1.260).

⁴ Woo je sēeda minji ḥau à ye bei jii ndii olivi minjiu, do bi ku lesi fitila minji iyi wa leeki si wajui Ilaaḍ Lafēε ileu fei. ⁵ Bii inε gō wa bi ku ce ḥa laalo, ina í ya fitai hai si geλε ḥa ku kpa irii mbεε ḥa ḥa. Bεεbei inε iyi wa dede ku ce ḥa laalo á kuò. ⁶ À ne gbugbā a cīmbo lele, iji ku maà rō si waati iyi à waa ce walii. À nō à ne gbugbā a kpaasi inyi nje. À nō à ne gbugbā má a naaò dimii wahala ikā ikā baa yooma fei wa si andunya si waati iyi à bi fei.

⁷ Waati iyi aa je sēeda a tā, ḥai sako gō á ba ḥa igū ku ce ku kāmia ḥa ku kpa ḥa. ḥai sakou á fita wai hai si isa nla hai ne kōu. ⁸ Iku ḥa á maa sūi si bantumai ilu nla bii à kpakpa Lafēε ḥa si jii nō. À ne a kpe iluui wo Sodomu walakō Ezibiti. ⁹ Inε ḥa si dimi fei do si fee fei do si ile fei aa cō iku ḥa zakai ajō mēeta do bubu, a kaa je a si ḥa. ¹⁰ Inoi inei andunya ḥa á dō, aa ce jingau nō a sambaa nje amua ḥa si na iyi í jō walii minji iyi à tako à wahala ḥa ḥau à ku.

¹¹ Si anyii ajō mēeta do bubuu, Ilaaḍ í nyi í da ḥa si hunde ma, nō à dede à leeki. Njo nla nlaí í mu inε ḥa iyi à ye ḥa fei. ¹² Nōi walii minji ḥau à gbō ide ku fō gō wa hai lele wa ni, i gū wa ihē. Nō à gū lele si kudūi iji ijui mbεε ḥa ḥa. ¹³ Be gbakā nō ile í yaya ntō ntō, nō ikō akāi kukpē mēewai iluu í cuku. Inε ḥa iyi à ku si kuyayai ileu, kukpō ḥa í to amane dubu mēεje (7.000). Zigii inε ḥa iyi à gbe í da ntō ntō, nō à ni Ilaaḍ í la.

¹⁴ Nsei, ijuukpā minjisiau í lō, wee mēetasiae wa naa má.

Kāakāakī mējesia

¹⁵ Si anyii ḥu, amaleka mējesiau í fā kāakāakīε. Nōi à gbō anu ku dō nla nla gō ḥa lelei Aḍ à ni, a sindoa Aḍ Lafēε nwa do inε iyi í cicau bommai andunyau, nō a je bomma hee do ajō fei. ¹⁶ Waati bεεbei inε ngbo kōnfia do mēε ḥa iyi à waa buba si kitāi bomma si wajui Ilaaḍu, à seebata à waa tōε

¹⁷ à waa ni,
Aḍ Lafēε, ilu gbugbā fei,
Awō iyi ì wεε nsei, ì nō ì wεε wo,

† **11:3** ajō dubu do cīo do minji do kita, waatō adō mēeta

À waa saabuēi si na iyi í jò ì ce icē do gbugbā
nlaē.

Nò ì sinti bommaē ku jē.

¹⁸ Dimii andunya fei í daməə.

Amma idəəkəē í to wa.

Waati í to i kiiti iku ŋa.

Waati í nò í to i na walii woo ce icēē ŋa riba
ŋa,

Do woo dasi naanē ŋa do inē ŋa iyi à waa
jirimāē,

Hai keekeò nlaē.

Waati í to i ce nfei inē ŋa iyi à waa ce nfei
andunya.

¹⁹ Nəi à cī kpasēi Ilaađ iyi í wa lele nò à ye
kpakoi akabuue si inə. Nə iji wa ŋə, nə à
waa gbə iba ŋa do kulai iji. Nə ilē wa yaya,
nə kutai iji ŋa à waa cuku wa do gbugbā.

12

Abo gə do akandama

¹ Nəi nyinda nla gə í fita lelei Ađ. Inaabo gə
í wa bē, nunui í jē ibəē, nə wa leekī si cukpa
nə wa dasi fulai andaiya maateēji. ² Abou í
nē aśi, nə wahalai kubí do ara ku roi inəu í jò
wa dš anu.

³ Nəi nyinda mmu gə í fita má lelei Ađ.
Akandama nkpa nla nla gə í wa bē, í nē
iri mēēje do ngo mēēwa nə wa dasi fulai
bomma si iriu akā fei. ⁴ Akandamau í wə
ikə akāi kukpē mēētai andaiyai lele ŋa í nyə
ŋa wa si ilē do akpaamue. Nə í koo í leekī
si wajui abo iyi wa bi ku bíu, ku ba ku ŋə
amau bii í cuku wa. ⁵ Nəi abou í bi ama
inēməkə. Amaui á gbā dimi fei do goloi isə.
Hee akandamau ku maa ŋə amau à so à bəðē
bi Ilaađ, bii wa buba si kitāi bommaē. ⁶ Abou
í sa í nē ikpa gbabua bii Ilaađ í cēaa səəlui
inya bii á wa a maa woo si afei ajə dubu do
cī minji do kita (1.260).

⁷ Nəi igū í dede lele bē. Miseli do amalekaē
ŋa à ce igū do akandamau do amalekaē ŋa.

⁸ Nə Miseli do amalekaē ŋa à jē ŋa igū. Nə à
kə akandamau do amalekaē ŋa a wa lele bē
má. ⁹ Nəi à nyə akandama nla nlau wa ilē.
Akandamaui í jē njo iyi í wēē hai tako. Nŋui
á ya kpe mbirisi walakə Seetam. Nə nŋui í
đi ijui inēi andunya ŋa fei. À nyəə wa ilē do
amalekaē ŋa ajə.

¹⁰ Si anyii nŋu, nə nə gbə ide ku fə nla gə lele
í ni,

Nsei, waatii faabau í to wa.

Nsei, Ađ Lafēē nwa
í nyisi gbugbāē,
nə í jilē bommaē.

Nsei, inē iyi í cicau í gba inē ngbo ku jēē,

Domi woo fə laaləi inē nwa ŋa,
nŋu iyi í ya maa fə laalə nŋa
si wajui Ilaađ dasəò idū

À nyəə wa hai lele.

¹¹ Inē nwa ŋau à jəə igū
do saabui nŋei Angudāu
do səēdai ntəu iyi à jē.

A kù doo kuwēē ŋa nkāma,
amma à jesi aŋa a ku.

¹² Na nŋu, lele, jò i wēēò inə didš,
Nə inē iyi ì wa lele, i wēēò inə didš ŋa.

Amma inə ku fəi í jē ti ilē,
Nə inə ku fəi í jē ti tenku,

Domi Seetam í kita si ŋe wa
do idəəkə nla nla,

Si na iyi í jò í mà iyi
waati keekei í gbea nŋu.

¹³ Iyi akandamau í ba à nyə nŋu wa ilē,
ŋəi í ləsi ku lele abo iyi í bí ama inēməkəu.

¹⁴ Amma à na abou ikpa minjii kungbā nla
ku ba ku fo ku bə ikpa inya iyi Ilaađ í cēaa
səəlueu si gbabua bii aa woo adš mēēta do
bubu. Tengī bei á jìò njou. ¹⁵ Nəi njou í
tu inyi wa hai si gelēē, wa cā bei ido nla nla
si anyii abou ku ba inyi ku jəə. ¹⁶ Amma
ilē í faaba abou, domi í là, í mə inyi iyi wa
fita hai si gelei akandamau wa. ¹⁷ Nəi idəi
akandamau í kš si abou ntə ntə, nə í bə igū ku
ce do dimiē ŋa iyi à gbe, aŋa iyi à waa jirima
woodai Ilaađ fei, inē ŋa iyi à waa leekī dim
dim si səēdai Jesu. ¹⁸ Nə í koo í leekī si sāai
tenku.

13

Injai sako iyi wa fita hai si tenku

¹ Si anyii nŋu, nə yē injai sako gə wa fita wa
hai inə tenku. Í nē ngo mēēwa do iri mēēje
nə fulai bomma wa lesi ngo ŋau fei, nə si iri
ŋau fei à kə iri laalə ŋa ikā ikā iyi wa yaako
Ilaađ. ² Injai sako iyi nə yēu í gaabu bei mua, nə
kutēē í nē gbugbā, nə gelēē í yē bei ti muusu
nla. Akandamau í so gbugbāi nŋu takāē í
naa, do kitāi bommaē do yiiko nlaē. ³ Iri
akāi injai sakou í jə bei í ba kumēē iyi á yəkə
ku kpaā, amma kumēēu í tā nə í ba iri. Inēi
andunya ŋa fei à waa cəə do biti nə à waa

tooε. ⁴ Anja fei à waa tɔɔ akandamau si na iyi í jò í na injai sakou yíikoe. Nɔ à waa tɔɔ injai sakou mɔ à waa ni, yooi í ye bei injai sakou ihē. Yooi á yɔkɔ ku baa igū ku ce.

⁵ Injai sakou í ne kpāa ku tɔɔò fufu nɔ ku bu Ilaaɔ, nɔ í ne yiiko ku ceò gbugbāe ice zakai cukpa ciiji do minji. ⁶ Nɔi í cɪ gelee wa bu Ilaaɔ do bi ku wae do ine ηa iyi à wa lele fei nɔ wa fɔ si ηa ide laalɔ. ⁷ À muua kpāa ku ce igū do inei Ilaaɔ ηa nɔ ku je ηa igū. Nɔ à naa yiiko si dimi fei do fee fei do ile baa yooma fei. ⁸ Inei andunya fei á tɔɔε, waatɔ ine ηa iyi Ilaaɔ kù kɔ iri nηa si tiai kuwεε hee ku maa taka andunya, tia iyi í je ti Angudā iyi à kpau.

⁹ Na nηu, ine iyi í ne ití, ku gbɔ. ¹⁰ Ine iyi í ne piisɔɔ ku bɔ, tilasi piisɔɔi á bɔ. Ine mɔ iyi à ne a kpa do taakuba, tilasi taakubai á kpaa. Na nηu, í sɪa woo dasi naane ηa a ya maa temua nɔ a leekí si naane ku dasi nηa *.

Injai sako iyi wa fita hai si ile

¹¹ Si anyii nηu, n̄ ye injai sako gɔ má wa fita wa hai si ile. Í ne ngo minji bei ngoi angudā, nɔ wa fɔ ide bei akandama. ¹² Inja sinteui í naa yiiko iyi í ne fei ku ceò ice si wajue. Í tilasi inei ile ηa a tɔɔ inja sinte iyi í ba kumεε iyi á yɔkɔ ku kpaa wo, nɔ í ba iriu. ¹³ Inja minjisiau bei í ce dobu dobu nla nla ηa hee í jò ina í kita wa hai lele í naa ile si wajui amanε ηa. ¹⁴ Í d̄i ijui inei andunya ηa do dobu dobu ηa iyi í ce si wajui inja sinte iyi í náa yíikou. Wa s̄i inei andunya ηa a gbe mii iyi á jɔ inja sinte iyi à tako à mεε do taakuba nɔ kù kuu. ¹⁵ Injai ankāanyiu í ba yiiko ku mua mii iyi à gbeu kuwεε, nɔ ku fɔ ide bei amanε, ku ba ku kpa ine ηa iyi à kɔ ku tɔɔε fei. ¹⁶ Nɔ injaui í tilasi ine fei, ilu gbugbā ηa do hai ne gbugbā ηa, ilu fia ηa do ilu are ηa, aru ηa do ine ηa iyi à ne ara nηa ηa, à ce nηa nyinda si awɔ nje nηa walakɔ si ikpo nηa. ¹⁷ Ine gɔ kù wεε iyi á yɔkɔ ku ra walakɔ ku ta bii kù ne nyinda iyi í je irii injai sakou, walakɔ lambai iriε.

¹⁸ Iyi í sɪa ka ce si laakai wee, ine iyi í ne bisi fei í sɪa ku mà yaasei lambai injai sakou. Lambaε, lambai amanεi. Jiaei cɪɔ mεefa do kita do mεefa (666).

* **13:10** Tia nwo gɔ ηa à ya ni, ine iyi í dasi kpaasie piisɔɔ, piisɔɔi aa na a dasi nηu mɔ. Ine iyi í kpa ine gɔ do taakuba, do taakubai aa kpa nηu mɔ. * **14:9** mii iyi í gbeu idei mii iyi à gbe í jɔ inja sinteui wa fāa (cɔ Kuyε 13:14) † **14:11** mii iyi à gbeu idei mii iyi à gbe í jɔ inja sinteui wa fāa (cɔ Kuyε 13:14)

14

Iri ku kɔi ine ηa iyi à faaba

¹ Si anyie iyi n̄ cɔ ilu nɔ n̄ ye Angudāu wa leekí si iri kutai Siɔɔ. Amanε dubu cɪɔ do ciiji do mεε (144.000) í wa bi tεε, anja iyi à kɔ irii Angudāu do ti Baae si ikpo nηa. ² Nɔ n̄ gbɔ imu gɔ hai lele aa ni bei ibai iri cuui inyi nla, walakɔ bei kulai ijii. Iba iyi n̄ gbɔu wa d̄oi bei mɔɔlɔ iyi ine ηa à waa cā. ³ Ine ηau à waa leekí si wajui kitāi bommau, bii ilu hunde mεε ηau do ine ngbo ηau à wa. À waa kɔ iri titɔ iyi ine gɔ kaa yɔkɔ ku mà bii kù je amanε dubu cɪɔ do ciiji do mεε ηau (144.000), anja iyi à yá hai si andunya. ⁴ Ine ηau, a kù sūò inaabo. À mu ara nηa a kù mà inaabo titā. À waa too Angudāu bii wa bɔ fei. À yá ηa hai si inɔi amanε ηa. À yei bei amaa je sinte iyi à na Ilaaɔ do Angudāu. ⁵ Ine gɔ kù gbɔ ibo hai si gele nηa, à je ine ηa iyi a kù ne taale.

Amaleka mεeta ηa

⁶ Nɔi n̄ nyi n̄ ye amaleka gɔ má wa fo hee lelei Aɔ. Nηui á sisi laabaau jiida iyi ci ya tā bi inei andunya fei, si ile fei, do si dimi fei, do si fee ikā ikā fei, do bi ine fei. ⁷ Í d̄ɔ anu wa ni, i jirima Ilaaɔ nɔ i naa amboe ηa, domi waati í to ku kiitiò ine fei. I tɔɔ Ilaaɔ, nηu iyi í taka lele do ile, do tenku, do isɔ ηa.

⁸ Amaleka minjisia gɔ wa too anyie wa ni, Babilɔni, ilu nlau, í cuku, í cuku. Nηui í fa dimi fei si sakara hai ne kɔɔε. Sakaraεui í ye bei atē iyi wa cɪ ηa iju. Atē v̄εui í je idɔɔk̄ɔi Ilaaɔ.

⁹ Amaleka mεetasia gɔ wa too ine minji ηa iyi à cuau, nɔ í d̄ɔ anu wa ni, ine iyi wa tɔɔ injai sakou do mii iyi í gbeu * fei, nɔ í jò à kɔ iriε si ikpoε walakɔ si awɔε, ¹⁰ nηu mɔ á mɔ atē iyi í je idɔɔk̄ɔi Ilaaɔu. Ine iyi wa ce beεbe fei á ye b̄ɔne si ina do fainwita si wajui Angudāu do amaleka kumá ηau. ¹¹ Cuai ina iyi á nyisi ηa b̄ɔneu á dedei hee lele hee do aɔ fei. Ine ηa iyi à waa tɔɔ injai sakou do mii iyi à gbeu †, do ine ηa iyi à ne nyindai iriεu, a kaa ne kusimi alɔò daakɔ.

¹² Na n̄ɲu, í s̄la woo dasi naane ɲa a temua, aɲa iyi à waa jirima woodai Ilaaã n̄ɔ à dasi Jesu naane.

¹³ Si anyii n̄ɲu, ñ gb̄ɔ ide ku f̄ɔ ḡɔ má hai lele í ni, k̄ɔ iyi ih̄ẽ, ilu in̄ɔ did̄ɔ ɲai in̄e ɲa iyi aa na a ku hai nsei na naane iyi à dasi Laf̄ẽe. N̄ɔi Hundei Ilaaã í ni, nt̄ɔi, beɛbei. Aa s̄imi, domi ribai ice jiida n̄ɲa á too ɲa.

Kudai amanɛ ɲa

¹⁴ Si anyii n̄ɲu, n̄ɔ ñ ye anduulai ij̄i ḡɔ, in̄e ḡɔ wa buba be í j̄ɔ amai amanɛ. Wa dasi fulai wurai amanlu si iriɛ, n̄ɔ wa mu k̄ɔma ku d̄ɔ anu ḡɔ. ¹⁵ Amaleka ḡɔ í fita wa hai kpas̄ɛi Ilaaã, n̄ɔ í d̄ɔ anu í s̄ɔ in̄e iyi wa buba si kud̄ui ij̄iu í ni, so k̄ɔmaɛ i mu, domi awaatii kumu í to. Andunyau í to ku mu. ¹⁶ N̄ɔi in̄e iyi wa buba si kud̄ui ij̄iu í dasi k̄ɔmaɛ si andunya, wa mu.

¹⁷ Amaleka ḡɔ í fita wa hai kpas̄ɛi Ilaaã iyi í wa leleu má, n̄ɲu m̄ɔ wa mu k̄ɔma ku d̄ɔ anu ḡɔ.

¹⁸ N̄ɔ amaleka ḡɔ í fita wa má hai bi kuweeu, í ne gbugb̄a si antai ina. Í la hee lele í s̄ɔ in̄e iyi wa mu k̄ɔma did̄ɔu í ni, ka rez̄ẽe iyi í wasi andunya do k̄ɔmaɛ domi í j̄la. ¹⁹ Amalekau í dasi k̄ɔmaɛ n̄ɔ í kaò isoi j̄li ɲau, n̄ɔ í cuusi dangala bi ku f̄ɔ inyii rez̄ẽe. Iyi be wa nyisi id̄ɔk̄ɔi Ilaaã. ²⁰ À f̄ɔ isoi rez̄ẽeu bi ku f̄ɔɛ anyii in̄ɔ iluu. N̄ɔ hai bi ku f̄ɔ inyii isoi j̄li n̄ɔu, n̄je í c̄a wa be hee kus̄ɔɛ í to dubu ak̄a do c̄l̄ɔ m̄eefa † (1.600) si yaasei ile ku w̄a, n̄ɔ kuj̄ii isae í to gendei ac̄l̄.

15

Amaleka ɲa do ijuukp̄ai ank̄anyi

¹ Si anyii n̄ɲu, ñ ye nyinda ḡɔ má lelei Aã, í lá n̄ɔ í ne n̄jo. Iyi ñ ye wee, amaleka m̄eje ḡɔ ɲa à waa mu ijuukp̄a m̄eje. Aɲai à je ijuukp̄ai ank̄anyi domi si bei id̄ɔk̄ɔi Ilaaã á t̄a.

² N̄ɔi ñ ye tenku ḡɔ wa daana bei digi í ȳɔgeɛ do ina. N̄ɔ ñ ye in̄e ɲa iyi à je in̄ai sakou iḡũ do mii iyi à gbeu * do lambai iriɛ. In̄e ɲau à waa leek̄l̄ si antai tenkuu à waa mu m̄ɔl̄ɔ ɲa

iyi Ilaaã í na ɲa. ³ À waa k̄ɔ irii Moizi, woo ce icei Ilaaãu, do ti Angud̄au †, à waa ni,

Aã Laf̄ẽe, ilu gbugb̄a fei, Iɛɛ í la, n̄ɔ í je maamaake.

Aw̄ɔi ñ je amanlui ile fei.

Kp̄aaɛ í je nt̄ɔ, n̄ɔ í je dee dee.

⁴ Yooi kaa ce n̄j̄ɔɛ, Laf̄ẽe.

Yooi á k̄ɔ ku saabu iriɛ.

Aw̄ɔ ak̄ai ñ je in̄e kumá.

In̄e ile baa yooma fei á naa bi t̄ɛɛ,

Aa na a gule a t̄ɔɔɛ,

Domi ñ nyisi iyi kiitiɛ í je dee dee.

⁵ Si anyii n̄ɲu, iyi ñ c̄ɔ ilu n̄ɔ ñ ye à c̄l̄ kpas̄ɛi Ilaaã iyi í wa lele, tengi bii í je bi kuwai akabuueu. ⁶ Amaleka m̄eje ɲa iyi à waa mu ijuukp̄a m̄eje ɲau à fita hai kpas̄ɛu. À

waa dasi nyau f̄uf̄u iyi wa daana n̄ɔ à waa d̄i santikii wura si kpaka ɲa. ⁷ N̄ɔi in̄e ak̄ai mii ilu hunde m̄eɛ ɲau í na amaleka m̄eje ɲau fatai wura ara m̄eje iyi í k̄ɔ do id̄ɔk̄ɔi Ilaaã, n̄ɲu iyi í weɛ hee do aj̄ɔ fei. ⁸ N̄ɔ kpas̄ɛu í k̄ɔ do cua iyi wa naa hai si amboei Ilaaã do gbugb̄aɛ. In̄e ḡɔ kaa n̄ɔ ku ȳɔk̄ɔ ku l̄ɔ si in̄ɔɛ hee ijuukp̄ai amaleka m̄eje ɲau koo kp̄aò iri.

16

Fatai id̄ɔk̄ɔi Ilaaã ɲa

¹ N̄ɔi ñ gb̄ɔ ide ku f̄ɔ n̄la ḡɔ hai kpas̄ɛi Ilaaãu í s̄ɔ amaleka m̄eje ɲau í ni, i koo i nik̄a id̄ɔk̄ɔi Ilaaã iyi í wa si fata m̄eje ɲau si ile.

² Amaleka sinteu í koo í nik̄a tit̄ɛɛ ile. N̄ɔi dimii ngoli kuro laal̄ɔ ḡɔ í naa si in̄e ɲa iyi à ne nyinda in̄ai sakou n̄ɔ à waa t̄ɔɔ mii iyi à gbeu *.

³ N̄ɔi amaleka minjisiau m̄ɔ í nik̄a tit̄ɛɛ si tenku. Inyiu í sinda bei n̄jei iku, n̄ɔ mii ilu hunde baa yooma fei í ku si in̄ɔ inyiu.

⁴ N̄ɔi amaleka m̄eetasiau m̄ɔ í nik̄a tit̄ɛɛ si ido n̄la ɲa do si is̄ɔ ɲa, n̄ɔ inyi ɲa í kpaasi n̄je. ⁵ N̄ɔ ñ gb̄ɔ anui amaleka iyi í ne gbugb̄a si antai inyiu í ni, aw̄ɔ Ilaaã ñ ne nt̄ɔ i kiiti be ih̄ẽ, aw̄ɔ in̄e kumá, aw̄ɔ iyi ñ weɛ, ñ n̄ɔ ñ weɛi wo. ⁶ In̄e ɲau à kpa woo dasi naane ɲa do walii ɲa à nik̄a n̄je ɲa, n̄ɔ ñ na ɲa n̄je a m̄ɔ.

† 14:20 dubu ak̄a do c̄l̄ɔ m̄eefa si yaasei ile ku w̄a Lambau í ne yaase ḡɔ. Kus̄ɔɛ í to kilo c̄l̄ɔ m̄eeta (300). * 15:2 mii iyi à gbeu ide mii iyi à gbe í j̄ɔ in̄a sinteu wa f̄aa (c̄ɔ Kuyei 13:14) † 15:3 Irii Moizii do ti Angud̄au In̄e ḡɔ ɲa si kuyei ɲa, à ya ni iri ik̄a ik̄a minjii. In̄e ḡɔ ɲa m̄ɔ à ya ni iri ak̄ai iyi wa f̄ɔ bei Ilaaã í faaba wa na saabui Jesu Kirisi bei í tako í faaba in̄e Izireli ɲau na saabui Moizi. * 16:2 mii iyi à gbeu ide mii iyi à gbe í j̄ɔ in̄a sinteu wa f̄aa (c̄ɔ Kuyei 13:14)

Beɛbei à jòò. ⁷ Si anyii n̄ɲu, n̄ gbɔ ide ku fɔ gɔ má hai bi kuweeu í ni, ntɔi Aɔ Lafɛɛ ilu gbugbã fei, kiitie í tɛ í je ntɔ.

⁸ N̄ɔi amaleka mɛɛsiau mɔ í nikã titeɛ si inunu, nɔ inunu í ba gbugbã wa jo amane ɲa do inya gbãaɛ bei ina. ⁹ Nɔ inya gbãa n̄lau í jo amane ɲa, nɔ à waa bu Ilaaɔ, n̄ɲu iyi í ne yiiko si antai bɔne ɲau. Amma à kɔ ku kpaasi ido a jirimae.

¹⁰ N̄ɔi amaleka miusiau mɔ í nikã titeɛ si antai kitãi bommai ɲa buuu. Nɔ ilu í kuku si bommaeu. Nɔ ine ɲa à waa ɲɔ amɛ ɲa ɲa na ara kuro. ¹¹ À waa bu Ilaaɔ na ara kuro do ngoli ɲa ɲa, amma à kɔ ku jò laalɔ ku ce ɲa.

¹² N̄ɔi amaleka mɛɛfasiau mɔ í nikã titeɛ si ido n̄la iyi à ya kpe Efarata, nɔ í gbɛ mam mam ku mua amanlui nunui daakɔ ɲa kpãa a kua. ¹³ Nɔ n̄ ye inɛi inɔko mɛɛta gɔ ɲa à kpaasi ara ɲa bei kpɔlɔ, akã í fita wa hai sí gelei akandamau, akã mɔ hai si gelei ɲa buuu, mɛɛtasiau mɔ hai si gelei walii ilu ibou. ¹⁴ Inɛi inɔko ɲau à je mɔcɔi Seetam ɲa iyi à waa ce dobu dobu ɲa. Nɔ à waa bɔ bi amanlui andunya ɲa fei a tɔtɔ ɲa a ce igũ si ajɔ n̄lai Ilaaɔ ilu gbugbã fei.

¹⁵ N̄ɔi Jesu í ni, n̄ wa n naa ku zamba ɲɛ bei ile. Ilu inɔ didɔi ine iyi wa wɔ njoo, nɔ wa dasi j̄inɛɛ ɲa ku ba ku maà na ku dasi kpãa bàs̄i ku na ku ye anyɔ si bantuma.

¹⁶ N̄ɔi inɛi inɔko ɲau à tɔtɔ amanlu ɲau fei bii gɔ iyi à ya kpe do feei Ebeɛ Aamagedɔ.

¹⁷ Si anyii n̄ɲu, amaleka mɛɛjesiau mɔ í nikã titeɛ si fufu. Nɔ à gbɔ ide ku fɔ n̄la gɔ hai bi kitãi bomma iyi í wa kpasɛi Ilaaɔu í ni, ide í tã. ¹⁸ N̄ɔi ij̄i í ɲɔ, nɔ à gbɔ iba ɲa do kulai ij̄i. Nɔ ile í yaya ntɔ ntɔ. Ile kuyayau í caa. Dimie kù ce titã hai waati iyi à taka amane ɲa. ¹⁹ Ilu n̄lau í kpɛ ikɔ mɛɛta, nɔ ilui ile fei í cuku. Ilaaɔ kù gbɛje laalɔ ku cei inɛi Babilɔni ɲa ilu n̄lau nɔ í nyisi ɲa idɔkɔ n̄laɛ. ²⁰ Gungum kãma kù wa be má, nɔ a kù waa ye iri kuta ɲa mɔ má. ²¹ N̄ɔi kutai ij̄i n̄la n̄la ɲa à waa cuku si ine ɲa wa. Akãɛ fei í to kilo ciiji. Nɔ à waa bu Ilaaɔ na bɔnei kutai ij̄iu, domi bɔneɲu í caa.

17

Abo à ce sakara n̄la n̄la

¹ N̄ɔi inɛ akãi amaleka mɛɛje ɲa iyi à waa mu fata mɛɛje ɲau í sãm í ni, naa wa, an nyisie bei Ilaaɔ á kiiti abo à ce sakara n̄lau ihɛ, n̄ɲu iyi wa buba si antai inyi n̄lau. ² Abo à ce sakara n̄lau í dasi amanlui andunya ɲa sakara ku ce, nɔ inɛi andunya ɲa à waa too si daa nkpɔ nkpɔɛ hee í baa í sinda iri ɲa bei atɛ í ya sinda irii ine.

³ N̄ɔi Hundei Ilaaɔ í naa sim nɔ amalekau í bɔɔm gbabua. Bei, n̄ ye abo gɔ wa buba si antai ɲai sako nkpa gɔ. ɲai sakou í ne iri mɛɛje do ngo mɛɛwa nɔ à kɔ si araɛ fei iri laalɔ ku yaako Ilaaɔ ɲa. ⁴ Abou wa dasi nyau nkpa jiida gɔ dimi iyi amanlu ɲa à ya dasi, nɔ wa dasi booda ɲa iyi à ce do wura do kuta ku ne fia gɔ ɲa do lege fufũ bii fei. Wa mu kɔɔfui wura si awɔ si bii mii laalɔ do riisii sakara ku ceɛ wa kɔ. ⁵ À kɔ iri gɔ si ikpɔɛ, yaasei iriui í je asii. Iriu wee, Babilɔni ilu n̄la, iyeyi inaabo à ce sakarai andunya ɲa, do iyeyi daa bututu fei. ⁶ Nɔ n̄ ye abou í mɔ n̄jei woo dasi naane ɲa do ti ine ɲa iyi à kpa si na iyi í jò à je sɛɛdai Jesu, nɔ irie í sinda bei atɛ í ya sinda irii ine.

Iyi n̄ yɔɔ, n̄ biti ntɔ ntɔ. ⁷ N̄ɔi amalekau í sãm í ni, na mii í ce ì waa biti. An sisie asiii abou do ti ɲai sako iyi í ne iri mɛɛje do ngo mɛɛwau. ⁸ ɲai sako iyi ì yeu be í weɛ wo amma kù weɛ má n̄sei. Bii í kɔɔsi à fita wa hai si isa n̄la hai ne kɔɔu ku bɔ nfe ku ce. Inɛi andunya ɲa iyi Ilaaɔ kù kɔ iri ɲa si tiaí kuweɛ hee ku maa taka andunya, aa biti bii à ye ɲai sakou má, domi í tako í weɛ wo amma kù weɛ má n̄sei nɔ á na ku faata wa má.

⁹ Inɛ ku bei ku gbɔ yaasei ideu, í ne bukaatai bisi iyi í ne laakai. Iri mɛɛje ɲau, aɲai à je iri kuta mɛɛje bii abou wa buba. ¹⁰ Nɔ aɲai à nyi à je amanlu mɛɛje ɲau. Amanlu miu í cuku tã, ine akã í weɛ si n̄sei, nɔ ine akã mɔ kù to wa titã. Bii í na í to wa, kaa kpɛ. ¹¹ Nɔ ɲai sako iyi í weɛ wo nɔ kù weɛ n̄sei máu, n̄ɲu takae í je ilaalu mɛɛjɔsia, nɔ í je ine akãi amanlu mɛɛje ɲau nɔ wa bɔ nfe ku ce.

¹² Ngo mɛɛwa iyi ì yeu, aɲai à je amanlu mɛɛwa ɲa iyi a kù je bomma titã, amma aa ba yiiko a je bomma isɔ akã do ɲai sakou ajɔ. ¹³ Aɲa mɛɛwau fei mii akã à waa lele, nɔ aa na ɲai sakou gbugbã do yiiko ɲa. ¹⁴ Aa ce igũ do Angudãu, amma Angudãu á je ɲa igũ si na iyi í jò í je Lafɛi lafɛɛ ɲa nɔ í je Amanlui

amanlu ŋa. Nɔ ilu naane ŋa iyi Ilaaɔ́ í kpe í cica, aŋaò Angudāu aa je igũ aǰo.

¹⁵ Nɔ amalekau í sɔm má í ni, inyi iyi ì ye abo à ce sakarau wa buba si antaεu be, nŋui í je ine nkpo iyi wa naa hai ile ikā ikā nɔ à waa fɔ fee ikā ikā. ¹⁶ Ngo mεewa iyi ì yeu be do injai sakou, aa cé abo à ce sakarau. Aa so mii iyi í ne fei nɔ a jòò baší. Aa ŋo injae nɔ a joo ina mam mam. ¹⁷ Aa ce beεbei si na iyi í jò Ilaaɔ́ í jò à ce idɔɔbie. Beεbei à ce anu akā ku ba a so yiikoi amanlu nŋa a na injai sakou. Aa maa jirima injai sakoui hee ideí Ilaaɔ́ koo ceò.

¹⁸ Abo iyi ì yeu, nŋui í je ilu nla iyi í ne gbugbā si amanlui ile fei.

18

Kucukui Babiloni ilu nlau

¹ Si anyii nŋu ñ ye amaleka mmu gɔ wa kita wa hai lele. Í ne yiiko nla nla, nɔ amboee wa daana bari bari wa má inya si andunya fei. ² Í dɔ́ anu í ni, Babiloni ilu nlau, í cuku, í cuku. Nsei í baa í je bii ku wai zii ŋa do bii ku manjii inei inɔ̀ko baa yooma fei. Yei laalo do yei sãmi fei í wa be. ³ À jò iluu í cuku si na iyi í jò dimi fei í dasi sakaraε ku ce. Sakaraεui í ye bei atē iyi wa cí ŋa iju. Í dasi amanlui andunya ŋa sakara ku ce do nŋu takae aǰo, nɔ woo nya síai andunya ŋa à ce fia na amani nlaεu.

⁴ Nɔi ñ gbɔ ide ku fɔ gɔ má hai lele í ni, inje inem ŋa, i fita wa hai inɔ̀ iluu, ku ba i maà na i ne ikpē si dulum dεe nɔ bõne ŋa iyi á baa ku maà ba ŋe, ⁵ domi dulum dεeu í kã hee lele, nɔ Ilaaɔ́ kù gbeje laalo ŋa iyi í ce. ⁶ Bei í cea ine ŋa, i sãa beεbe ise gbeeji. Wahala iyi í dasi ine ŋa í sãa ikɔ minji. ⁷ Zaka bei í so arae lele í weε do inɔ̀ didɔ́ si amani nlaε, inje mɔ i nyisie ijuukpā do inɔ̀ ku fɔ zaka beεbe ŋa. Wa ni si idɔε, ñ wa n buba bei amanlu, n kù je jaaɔ́. Beεbe mɔi n kaa n ye inɔ̀ ku fɔ pai. ⁸ Na nŋu, bõne ikā ikā á baa si aǰo akā. Bõne ŋau wee, bõo do inɔ̀ kufɔi iku do ari. Nŋu takae á joi mam mam, domi Aɔ́ Lafēε iyi í kiitie í je ilu gbugbā.

⁹ Amanlui andunya ŋa iyi à ce daa nkpo nkpo do abo à ce sakarau fei nɔ à kpē amani nlaεu, aa na a kpata, aa cã buubuu na irie si waati iyi aa ye cuai ina iyi wa joo. ¹⁰ Aa leekí a jìòe si na iyi í jò à waa ce nɔi ijuukpā

iyi í baa, nɔ aa ni, waiyooi, waiyooi, Babiloni ilu nla ilu gbugbā, si isɔ̀ akāi kiiti í jεε.

¹¹ Woo nya síai andunya ŋa aa kpata do inɔ̀ ku fɔ na irie, si na iyi í jò ine gɔ kù waa ra iwò nŋa má ¹² iyi í je wura do isɔ̀ fufū, do kuta jiida ku ne fia ŋa, do lege fufū ŋa, do acɔ̀ fufū kù ne fia gɔ do acɔ̀ iyi í je ti ilaalu do acɔ̀ iyi à ya ceò maŋgò bɔnsue do acɔ̀ nkpa jiida. Ine gɔ kù waa ra jii ku ne inunu jiida ilu fia má, do dimii mii ikā ikā iyi à ce do inyii jua walakɔ do jii jiida wala do isɔ̀ nkpa wala do isɔ̀ wala do kuta fufū. ¹³ A kù waa ra fufui anyii jii iyi à ya kpe kaneli, do nyauí ayε do tulare do ikpo ku dɔ́ inunu iyi à ya kpe miru do ikpo dimi mmu gɔ má, do vεε do ikpo do iyafū do bilee, do ketε ŋa do angudā ŋa, do ací do sareti nŋa ŋa, do aru ŋa. ¹⁴ Nɔ woo nya sía ŋau à sɔ́ iluu à ni, mii jiida iyi ì bi ku je titεε fei wo í lɔε, nɔ amanie do mii ku síae fei í nyɔε, amane kaa yɔ̀ má pai.

¹⁵ Woo nya sía ŋau, aŋa iyi à ce fia do saabui iluu aa leekí ku jii, aa maa kpata, a maa weewea na nɔi ijuukpā iyi í baau, ¹⁶ aa maa ni, waiyooi, irei ñ gbɔ bõne iyi í ba ilu nlau ihē. Iluu í tako í yei bei abo iyi í ya we acɔ̀ fufū ku ne fia gɔ, do acɔ̀ nkpa jiida do acɔ̀ iyi í je ti ilaalu, nɔ í ya dasi wura si arae do kuta jiida ku ne fia ŋa, do lege fufū ŋa. ¹⁷ Nɔ si isɔ̀ akā amanie fei í ce nfe.

Woo mu akɔi inyi ŋau fei do woo ce icεε ŋa do ine ŋa iyi à wa inɔ̀ akɔi inyi ŋau fei hee do ine ŋa iyi à waa ba ije si inyi dūdū, à leekí à jìòe, ¹⁸ à waa dɔ́ anu iyi à ye cuai kujoi iluu à waa ni, ilu nla gɔ kù weε bei iluu ihē má. ¹⁹ À waa kosi iri nŋa sãa à waa nyisiò inɔ̀ ku fɔ nŋa. À waa kpata à dɔ́ anu à waa ni, waiyooi, irei ñ gbɔ bõne iyi í ba ilu nlau ihē. Do saabui amaniei ilu akɔi inyi ŋa fei à ceò fia. Nɔ si isɔ̀ akā, fei ndεε í kpɔ̀ bomma.

²⁰ Inje inei lele ŋa, i jò inɔ̀ nŋe ku dɔ́. Inje woo dasi naane ŋa mɔ do woo be ŋa do walii ŋa, i jò inɔ̀ nŋe ku dɔ́, si na iyi í jò Ilaaɔ́ í kiiti iluu í sã nŋe gbese.

²¹ Nɔi amaleka ilu gbugbā gɔ í so kuta nla bei alɔ̀ gɔ í nyɔ̀ si inyi dūdū í ni, beεbe mɔi aa keke Babiloni ilu nlau do gbugbā nɔ a kaa yɔ̀ má pai. ²² A kaa gbɔ anu ku dɔ́i mɔ̀lɔ̀ má bi titεε do woo kɔ́ iri ŋau do gaasia ŋau do woo fã kākākā ŋau. A kaa ba woo ce icεi awɔ̀ dimi ikā ikā má, a kaa gbɔ ibai alɔ̀ iyi wa

lɔlɔ má. ²³ A kaa ye inya kumái fitila be má, a kaa nɔ a gbɔ gelei abo titɔ do mɔkɔ titɔ. Woo nya sɔlɛ nɔi à nɛ gbugbã à re wo si andunyau ihɛ fei, nɔ ì dī ijui inɛi ilɛu ihɛ fei do dobu dobuɛ.

²⁴ À nyisi ilui Babilɔni ijuukpã si na iyi í jò à ye sie nɔi walii nɔ do ti woo dasi naane nɔ do nɔi inɛ nɔi iyi à kpa si andunyau ihɛ fei.

19

¹ Si anyii nɔu, n̄ gbɔ ide ku fɔ gɔ bei anu ku dɔi zamaa ikpa lelei Aɔ í ni, ka saabu Ilaaɔ Lafɛɛ nwa, nɔi í faaba wa, í nɔ í nɛ amboe do gbugbã. ² Kiitiɛ í je ntɔ, nɔ í tɛ, domi í kiiti abo à ce sakara iyi í beje andunya fei do daa bututuɛ, nɔ í nyisiɛ bɔnɛ si na iyi í jò í nikã nɔi woo ce icɛɛ nɔ. ³ Nɔ à dɔ anu má à waa ni, ka saabu Ilaaɔ Lafɛɛ nwa. Cuai ilu nlau á maa bɔ lelei hee do ajɔ fei. ⁴ Nɔi inɛ ngbo kɔnfia do mɛɛ nɔu do ilu hunde mɛɛ nɔu à sɛebata si wajui Ilaaɔ, nɔi iyi wa buba si kitãi bommau à tɔɔɛ à waa ni, ami, ka saabu Ilaaɔ Lafɛɛ nwa.

Jingau abɔdɔi Angudãu

⁵ Waati bɛɛbei à gbɔ ide ku fɔ gɔ hai ikpa bi kitãi bommau í ni, i saabu Ilaaɔ Lafɛɛ nwa, inɛ woo ce icɛɛ nɔ fei, inɛ iyi ì waa ce nɔɔɛ, keekeò nla. ⁶ Nɔ n̄ gbɔ ide ku fɔ gɔ bei imui zamaa. Aa ni bei iri cuui inyi nla gɔi walakɔ bei kulai ijɔ. Ide ku fɔu í ni, ka saabu Ilaaɔ, domi Ilaaɔ Lafɛɛ nwa ilu gbugbã fei í je bomma. ⁷ I jò ka nyaanyi, ka wɛɛò inɔ didɔ. I jò ka saabu amboeɛ domi abɔdɔi Angudãu í to wa, mudɛɛu takɛ mɔ í tã sɔlu. ⁸ À jò í dasi nyau fufu wau wau ku nɛ bɛɛɛɛ iyi í má. Nyau ku nɛ bɛɛɛɛɛ iyi í je kookoosu jiidai woo dasi naane nɔ.

⁹ Nɔi amalekau í sɔm í ni, kɔ iyi ihɛ. Ilu inɔ didɔ nɔi inɛ nɔi iyi à kpe ku je bi ku ce abɔdɔi Angudãu. Nɔ í sɔm má í ni, ideu ide ku fɔi Ilaaɔ takɛi.

¹⁰ Nɔi n̄ sɛebata ku ba n tɔɔɛ, amma í ni, maà ce bɛɛbe. Amu mɔ woo ce icɛi bei awɔ do bei kpaasiɛ nɔi iyi à waa mu ide ntɔ iyi Jesu í nyisi wau. Tɔɔ Ilaaɔ.

Ide ntɔ iyi Jesu í nyisi wau nɔi í je icui idei walii fei.

Masa ilu aci fufu

¹¹ Si anyii nɔu, n̄ ye lelei Aɔ í cɔ nɔ aci fufu gɔ í faata wa. Inɛ iyi wa gũui à ya kpe ilu

naane do ilu ntɔ. Si ntɔi í ya kiiti, bɛɛbe mɔi í ya ceò igũ. ¹² Ijuɛ í yei bei amɛi ina, nɔ wa dasi fulai bomma nkɔ si iriɛ. Nɔ à kɔ iri gɔ sie iyi inɛ gɔ kù mà bii kù je nɔu akã. ¹³ Wa dasi ibɔ gɔ iyi à mù do nɔi. Iriɛi Idei Ilaaɔ. ¹⁴ Woo ce igũi lele nɔ à gũ aci fufu nɔ à waa tooɛ nɔ à waa dasi jaɛ fufu ku nɛ bɛɛɛɛ iyi í má wau wau. ¹⁵ Taakuba didɔ gɔ wa fita wa hai si geɛɛ iyi á jeò dimii andunya nɔ igũ. Si anyiɛ nɔ ku gbã nɔ do goloi isɔ nɔ ku fɔ inyii isoi jɔi ndii rezɛɛ. Iyi be wa nyisi idɔkɔ nla Ilaaɔ ilu gbugbã fei iyi á naa si inɛi andunya nɔ. ¹⁶ Si ibɔɛ do si itãɛ à kɔ iriɛ à ni, Amanlui amanlu nɔ do Lafɛɛi lafɛɛ nɔ.

¹⁷ Nɔ n̄ ye amaleka gɔ ma wa leekɔ si inunu. Nɔ í dɔ anu wa kpe yei nɔi iyi à waa fo hee lelei Aɔ fei wa ni, i naa i tɔtɔɔ í je jingau nla Ilaaɔ nɔ. ¹⁸ I naa i je inɔi arai ilaalu nɔ do ti inɛ ngboi sooge nɔ do ti woo ce igũ nɔ, do ti aci nɔ do masa nɔ nɔ, do inɔi inɛ fei, hai aru hee do inɛ nɔi iyi à nɛ ara nɔ, keekeò nla.

¹⁹ Nɔi n̄ ye inɔi sakou do amanlui andunya nɔ do woo ce igũ nɔ nɔ, anɔ fei à tɔtɔɔ ku ba a ce igũ do inɛ iyi wa gũ aci do woo ce igũɛ nɔ. ²⁰ Nɔi masau do woo ce igũɛ nɔ à mu inɔi sakou do walii ilu ibou ajɔ, nɔi iyi wa ce dobu dobu si wajui inɔi sakou wo. Do dobu dobuui í dī ijui inɛ nɔi iyi à tako à nɛ nyindai inɔi sakou nɔ à tɔɔ mii iyi à gbeu. À sɔsi anɔ minji fei si ina nla iyi wa jo do fainwitau njaawɛ. ²¹ Nɔ masau í kpa woo ce igũ nɔ nɔ do taakuba iyi wa fita wa hai si geɛɛ. Nɔ yei fei í je inɔ nɔi á yo.

20

Adɔ dubu

¹ Si anyii nɔu, n̄ ye amaleka gɔ má wa kita wa hai lelei Aɔ, wa mu kileei isa hai nɛ kɔɔu do seseɛ nla gɔ. ² Nɔi í bata akandama, nɔi iyi í wɛɛ hai tako tako, iyi í je mbirisi do Seetam, nɔ í dũu do seseɛu hee adɔ dubu. ³ Nɔ í tale sie inɔ isa nlau í sɔkɔ sie nɔ í ce nyinda ku ba ku maà dī ijui dimii inɛi andunya nɔ má hee adɔ dubuu koo tãð. Si anyiɛ à nɛ a cũu nɔ a fũu si waati keeke má.

⁴ Nɔi n̄ ye kitãi bomma gɔ nɔ inɛ nɔ à waa buba si. À na inɛ nɔi iyi à waa buba si nɔu yiiko a kiiti inɛ nɔ. Nɔ n̄ ye inɛ nɔi iyi à bu iri nɔ na idei Ilaaɔ do si na iyi í jò à je

sɛɛdai Jesu. Anjai a kù tɔɔ injai sakou hee má je mii iyi à gbeu, nɔ a kù je anja a ne nyindae si ikpo nja wala si awɔ nja. À dede hai si bale nɔ à je bomma do Kirisi ajɔ adɔ dubu. ⁵ Iyi bei í je kudede sintei iku nja. Amma iku nja iyi à gbe a kù dede hai si bale, í gbe hee adɔ dubuu koo kɔd. ⁶ Ilu inɔ didɔ njai inɛ nja iyi à wa si kudede sinteu. Anjai à nya ikā na irii Ilaaɔ. Iku minjisiau kù ne gbugbā si nja má, amma aa maa je woo weei Ilaaɔ nja do ti Kirisi, nɔ aa je bomma do nju adɔ dubu.

À je Seetam igū

⁷ Bii adɔ dubuu í kɔ aa jɔ Seetam hai si piisɔɔɛ. ⁸ Nɔ á fita koo dī ijui dimii inɛi andunya nja fei, waatɔ Gɔgɔ do Magɔgɔ *, nɔ ku tɔtɔ nja a ce igū. Aa kpɔ bei sāai aɕi ido. ⁹ Anjai à dede wa hai ile fei à naa à kaako gbodoi woo dasi naane nja do ilu iyi Ilaaɔ í biu. Amma ina í naa hai lele, nɔ anja fei à jo. ¹⁰ Nɔi à so Seetam, nju iyi í dī ijui inɛ nja, à sɔsi ina nla iyi wa jo do fainwitau, tengi bii à dasi injai sakou do walii ilu ibou wo. Bei aa je ijuukpā nla nla dasɔd idū hee do ajɔ fei.

Kiitii ankāanyi

¹¹ Si anyii nju, nɔi n ye kitāi bomma nla fufū gɔ do inɛ iyi wa buba si antae. Nɔ ile do lele à sa hai wajue, nɔ a kù ye gɔgɔ nja gɔ má. ¹² Nɔi n ye iku nja, keekeɔ nla, à waa leekī si wajui kitāi bommau. Nɔ à cī tia nja do tia gɔ iyi à ya ni tiai kuwɛɛ. À kiiti iku nja si bei kookoosu nja iyi à kɔ si tia nja í to. ¹³ Waati beɛbei tenku í sindo iku nja iyi à wa inɔɛ wa, nɔ iku do bi ku wai iku nja à sindo iku nja nja iyi à waa mu wo. Anja fei à baa si kuwɛɛ nɔ à kiiti nja si bei kookoosu nja í to. ¹⁴ Nɔi à so iku do bi ku wai iku nja à dasi ina nla. Ina nlau í je iku minjisia. ¹⁵ Inɛ baa yooma iyi a kù kɔ iriɛ si tiai kuwɛɛu à soo à dasi ina nlau.

21

Lele titɔ do ile titɔ

¹ Si anyii nju, n ye lele titɔ do ile titɔ. Lele nwo do ile nwo nja a kù wɛɛ má. Tenku mɔ kù wɛɛ má. ² Nɔ n ye ilu kumá iyi í je Zeruzalemu titɔ í kita wa hai lelei Aɔ. Í tā sɔolu bei abo titɔ iyi wa bɔ məkɔɛ ku ko. ³ Nɔ

n gbɔ ide ku fɔ nla gɔ hai bi kitāi bommau í ni, nsei bi kuwai Ilaaɔ í wɛɛ do amanɛ nja. Ilaaɔ á maa wɛɛ do anja, nɔ aa je inɛɛ nja. Ilaaɔ takae á wa si anini nja. ⁴ Á gbā cikāaju nja nja fei. Iku do inɔ ku fɔɛ do kukpata do ara ku ro kaa wɛɛ má, domi mii ndii tako nja fei í lɔ.

⁵ Waati beɛbei inɛ iyi wa buba si kitāi bommau í ni, wee n ce mii fei titɔ. Nɔ í sɔm í ni, kɔ iyi ihɛ domi idem ide ntɔi, nɔ í ne naane. ⁶ Nɔ í sɔm má í ni, fei ndɛɛ í tā. Inɛ kāmā kù takom nɔ inɛ kāmā kaa naa do anyim. Amui n je sintei mii fei do iri ku kpae. Inɛ iyi agbe wa kpa fei an jɔ ku mɔ inyii isɔ hai ne fia ku sã. Nɔ inɛ iyi í mɔ inyiu fei á maa wɛɛi. ⁷ Inɛ iyi í je igū aa naa mii nja be, nɔ an je Ilaaɔ Baabae, nɔ nju mɔ ku je amam. ⁸ Amma inɛ nja iyi à mɔngɔ do hai dasi naane nja do woo ce laalɔ nja do woo kpa inɛ nja do woo ce sakara nja, do woo ce dobu dobu nja do woo tɔ iwɛ nja do woo sɔ ibo nja fei aa ba ikpɛ nja si ina nla iyi wa jo do fainwitau. Iyi bei í je iku minjisiau.

Zeruzalemu titɔ

⁹ Nɔi amaleka mɛɛje nja iyi à tako à waa mu fata mɛɛje nja si bii bɔne mɛɛje í wa siu, inɛ akā nja í naa í sɔm í ni, naa wa n nyisiɛ abo titɔ iyi Angudāu í so. ¹⁰ Hundei Ilaaɔ í naa sim nɔ amalekau í bɔm si antai iri kuta nla gɔ. Í nyisim Zeruzalemu, ilu kumá iyi wa kita wa hai lelei Aɔ. ¹¹ Wa daana do amboei Ilaaɔ bei kuta kusīa jiida ku ne fia gɔ iyi à ya kpe zasipu, iyi í má bei digi. ¹² Nɔ bindi nla ku gboka gɔ í kaakoɛ. Í ne andɛ maateeji, nɔ amaleka maateeji gɔ nja à waa degbe andɛ koofa nja. Si andɛ koofa njaui à kɔ irii dimi maateeji inɛi Izireli nja. ¹³ Gonta mɛɛi bindiu fei í ne andɛ mɛɛta mɛɛta. Andɛ mɛɛta í wa ikpa nunui ale, mɛɛta mɔ í wa ikpa nunui daakɔ, nɔ mɛɛta mɛɛta í wa cingaa do cingaa. ¹⁴ À nyɔ icui bindii iluui do kuta maateeji. Si antaei à kɔ irii woo be maateeji Angudāu.

¹⁵ Amaleka iyi wa bam ide ku fɔu, wa mu goloɔ wura iyi í je mii ku wā ku ba ku wāɔ iluu do koofae nja do bindiɛ. ¹⁶ Gontai iluu fei wa mungai, kuɕiɛ do kusɔɛ fei akāi. Amalekau í wā do golo ku wāɛ. Nɔ kusɔɛ

* **20:8** Gɔgɔ do Magɔgɔ Ezekiel 38 do 39 í fɔ ideɛ Gɔgɔ do Magɔgɔ. Si afeu be, Gɔgɔu ilaalu, Magɔgɔ mɔ ilɛɛi.

í ce dubu maateji (12.000) si yaasei ile ku wā *. Bεεβε mɔi kucɛe do kugbokae. ¹⁷ Amalekau í wā bindiu nɔ sisimae í ce agbāawɔ cɛɔ do ciiji do mεε (144). Í wā do yaase bei amanε nɔ mɔ à ya ce. ¹⁸ À ma bindiui do dimii kuta ku nε fia gɔ iyi à ya kpe zasipu nɔ à ma iluu takaei do wura alala iyi í má bei digi. ¹⁹ À nyɔ icui bindiui à ce boodae do kuta kusɛa ku nε fia gɔ nɔ dimi ikā ikā, í nε ila ikā ikā. Kuta sinteui à ya kpe zasipu, minjisiae mɔ safira, mεetasiae agati, mεesiae emerodu, ²⁰ miusiae saadonisi, mεefasiae saadoni, mεejesiae kisoliti, mεejɔsiae berili, mεesāsiae topazi, mεewasiae kisopazi, maatakāsiae zasenti, maateejisiae ametisi. ²¹ Nɔ à ce gamboi lege maateji. Gambo akā fei à cooi do lege fūfū akā ku nε fia. Nɔ à ce kpāai iluu do wura alala iyi í má bei digi.

²² N kù yε bi kuwai Ilaaɔ si iluu si na iyi í jò Aɔ Lafēε ilu gbugbā fei do Angudāu, à wai bii fei. ²³ Iluu kù nε bukaatai inunu walakɔ cukpa iyi á máa inya, domi amboei Ilaaɔ wa má inya sie, nɔ Angudāu í je fitilae. ²⁴ Dimii ile fei á maa nε si inya kumáe, nɔ amanlui ile nɔ fei aa naaɔ amani nɔ wa be. ²⁵ Koofai iluu á maa cɛi waati kāmā fei, domi idū kaa dū be má pai. ²⁶ Aa naaɔ amani ile fei wa do bεεεε si iluu. ²⁷ Amma mii riisi kāmā kaa lɔ be. Bεεβε mɔi inε iyi wa ce laalɔ do woo sɔ ibo a kaa lɔ be pai. Inε nɔ iyi aa lɔ be, aɔai à je inε nɔ iyi à kɔ iri nɔ si tiai Angudāu iyi í je tiai kuwεε.

22

¹ Si anyii nɔ, amalekau í nyisim inyii ido iyi í ya na inε nɔ kuwεε. Inyiu wa daana bei digi nɔ wa cā wa hai si kitāi bommai Ilaaɔ do Angudāu. ² Wa cā si aninii kpāai iluu. Jii ndii kuwεε wa leekɛ si ice do icei idou. Í ya so tuuba maateji si adɔ akā, gbakā akā si cukpa baa yooma fei. À ya ce iwɔ do wuai jii nɔ a faabaɔ dimii andunya fei. ³ Ilaaɔ kaa ceekpe inε gɔ má.

Kitāi bommai Ilaaɔ do ti Angudāu í wa be, nɔ woo ce icei Ilaaɔ nɔ aa maa tɔɔε. ⁴ Aa yε wajue, nɔ á kɔ iriε si ikpo nɔ. ⁵ Idū kaa ya dū be. A kaa nε bukaatai inya kumái

fitila walakɔ ti inunu, domi Aɔ Lafēε í je inya kumá nɔ. Aa nɔ a je bomma hee do aɔ fei.

Kubaaɛ Jesu

⁶ Nɔi amalekau í sɔm í ni, ideu ihε ide ntɔi, í nɔ í nε naane. Aɔ Lafēε, nɔu iyi í gbā walii nɔ, í be amalekae wa bi woo ce iceε nɔ ku sɔ nɔ mii iyi á ce bii í kɔɔsi.

⁷ Nɔi Jesu í ni, wee, an nyi wa kaa kpe. Ilu inɔ didɔi inε iyi wa jirima ide iyi à ce waliie si tiau ihε.

⁸ Amu Zāa nɔ gbɔ ideu ihε, nɔ nɔ yε mii nɔ. Iyi nɔ gbɔ nɔ nɔ yɔɔ nɔ tā, nɔi nɔ sεεbata si wajui amaleka iyi í nyisim fei ndεεu ku ba n tɔɔε.

⁹ Amma í sɔm í ni, maà ce bεεβε. Amu mɔ woo ce icei bei awɔ do bei walii kpaasie nɔ do bei inε nɔ iyi à waa jirima idei tiau ihε fei. Tɔɔ Ilaaɔ. ¹⁰ Nɔi í ni má, maà ti i singaa inε nɔ idei walii iyi à kɔ si tiau ihε domi waati í maa wa ku ce. ¹¹ Inε iyi wa ce laalɔ ku hanya ku maa ce laalɔε, inε mɔ iyi wa ce daa sāmii ku hanya ku maa ce daa sāmie. Inε mɔ iyi wa ce jiidā ku hanya ku maa ce jiidae, inε mɔ iyi í je inε kuma ku jò ku má ku maa koo.

¹² Jesu í ni, wee n kaa n kpεε n nyi wa. An naaɔ riba wa n sāaɔ inε fei si bei iceε í to.

¹³ Amui nɔ je iriɔ isε. Inε kāmā kù takom nɔ inε kāmā kaa naa do anyim. Amui nɔ je sintei mii fei do iri ku kpaε.

¹⁴ Ilu inɔ didɔ nɔi inε nɔ iyi kuwεε nɔ í má bei nyau iyi à fɔ sāa sāa, ku ba a ba kpāa a je isoi jii ndii kuwεεu nɔ a lɔ inɔ iluu hai do andεε. ¹⁵ Amma woo ce laalɔ nɔ anyii iluui aa wa do woo ce dobu dobu nɔ do woo ce sakara nɔ do woo kpa inε nɔ do woo tɔɔ iwē nɔ do inε nɔ iyi à bi ibo nɔ à ya maa sɔ ibou fei.

¹⁶ Amu Jesu, amui nɔ be nɔε amalekam wa ku sɔ igbei inεm nɔ fei ideu ihε. Amui nɔ je tɔkui Davidi, nɔ nɔ je andaiyai amεεjuuma iyi wa má inya.

¹⁷ Hundei Ilaaɔ do abo titɔ à fɔ à waa ni, naa wa, Lafēε Jesu.

Inε iyi wa gbɔ ideu fei nɔu mɔ ku ni ku naa wa.

Inε iyi agbe wa kpa ku naa wa, inε mɔ iyi í bi inyi iyi í ya na inε nɔ kuwεε ku naa ku gba, kù nε ku sā.

Iri ku kpai ide

* **21:16** dubu maateji si yaasei ile ku wā Lambau í nε yaase gɔ. Kusεe í to kilo dubu minji do cɛɔ minji (2.200).

¹⁸ Amu Zāa, ide iyi ñ wa n sō ine baa yooma iyi wa gbɔ ideɪ tiai waliuu ihē wee, bii ine ɔɔ í kɔ̀si ide ɔɔ si antai iyi à kɔ si tiau ihē, Ilaaḏ á kɔ̀si ijuukpāi lafēe do bōne ŋa iyi à kɔ si tiau. ¹⁹ Bēeβε mɔi ine iyi í kaye ide ɔɔ hai si tiai ideɪ waliuu ihē, Ilaaḏ á kɔ̀ lafēe ikpēi isoi j̄li ndii kuwēe do ilu kumá iyi à sisi yaasee si

tiau ihē.

²⁰ Jesu, n̄ɲu iyi í fɔ ideu ihē fei í jilɔ do naane, í ni, bēebei an nyi wa kaa kpe.

Nɔ amu Zāa ñ je ñ ni, ami, naa wa Lafēe Jesu.

²¹ Didōi Lafēe Jesu ku wēe do ine ŋa fei. Ami.